

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון - [CC BY-NC-SA 2.5](#) אסור בשימוש מסחרי

וספרי ויקיטקסט תחת רשיון [GNU Free Doc. License](#)
בס"ד - כל הזכויות שמורות (c) ל' ר' פנחס ראובן שליט"א
בס"ד - כל הזכויות שמורות (c) ל ויקיטקסט

טור - אבן העזר - טור

• [הלכות פריה ורביה](#) • [הלכות אישות](#) • [הלכות קדושין](#) • [הלכות כתובות](#) • [הלכות גיטין](#) • [הלכות מאון](#) • [הלכות יבום](#) • [הלכות חליצה](#)

הלכות פריה ורביה

- [סימן א - דיני פריה ורביה, ושלא לעמד בלא אשה](#)
- [סימן ב - שישתדל כל אדם לקח לו אשה הגונה](#)
- [סימן ג - דין בן שהוא ספק לכהנה](#)
- [סימן ד - מי הם האסורים לבא בקהל, ואיזהו הנקרא ממזר](#)
- [סימן ה - דין פצוע דכא וכרות שפכה](#)
- [סימן ו - נשים האסורות לכהן ודין אשת כהן](#)

הלכות אישות

- [סימן ז - דין אשה שנשבית, ואיזו היא נקראת חללה](#)
- [סימן ח - בכל ספק הולך אחר הזכר](#)
- [סימן ט - איזו אשה נקראת קטלנית](#)
- [סימן י - איזו גרושה מתרת לחזר לבעלה](#)
- [סימן יא - אשה הנחשדת על אשת איש](#)
- [סימן יב - עדי גט וכן עדים שהעידו מיתת הבעל אם רשאים לשא האשה ההיא](#)
- [סימן יג - גרושה או אלמנה צריכה להמתין תשעים יום טרם שתנשא, ושלא ישא מינקת חברו ...](#)

- [סימן יד - שלא ישא אשה בימי האבל](#)
- [סימן טו - אסור ערוה דאוריתא ודרבנן](#)
- [סימן טז - אסור כותית ושפחה](#)
- [סימן יז - התר אשת איש שמת בעלה](#)
- [סימן יח - קדושין במי תופסין](#)
- [סימן יט - סוקלין על חזקה שהיא בחזקת ערוה](#)
- [סימן כ - באיזה ביאה חייב הבא על הערוה](#)
- [סימן כא - להתרחק מן העריות](#)

- סימן כב - אסור יחוד, ועם מי אסור להתייחד
- סימן כג - אסור הוצאת זרע לבטלה ודברים המביאים לכך
- סימן כד - אין ישראל חשודים על הרביעה ועל הזכר
- סימן כה - לגדר גדר שלא להרבות בתשמיש, וכיצד יתנהג בשעת תשמיש

הלכות קדושין

- סימן כו - שלא לקדש בביאה, ואסור ביאה על הפנויה אפלו אם יחדה
- סימן כז - כיצד לשון הקדושין, ושיאמר הוא ויתן הוא
- סימן כח - המקדש בגזל בפקדון או במלוה, ובאסור הנאה דאורייתא ודרבנן
- סימן כט - שצריך לתן הכסף במתנה שלמה, ודין המקדש במשכון או במנה
ונמצא חסר או רע,

- סימן ל - לאיזה מקום צריך לתן הכסף, ודין אם קדשה בככר
- סימן לא - שאין מקדשין בפחות משה פרוטה, ואם צריך שומא
- סימן לב - כיצד האשה מתקדשת בשטר
- סימן לג - כיצד האשה מתקדשת בביאה
- סימן לד - ברכת הארוסין, ואם צריך עשרה
- סימן לה - דיני שליחות לקדושין
- סימן לו - כל דיני שליחות לאשה
- סימן לז - כל דיני קדושי קטנה
- סימן לח - המקדש על תנאי וכל דיני תנאי
- סימן לט - המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים ומומין, ועל מי להביא

ראיה אם נמצאו,

- סימן מ - דין המקדש לאחר זמן, כגון לאחר שתלד ודומין
- סימן מא - דין המקדש שתי אחיות, או הרבה נשים והיו בהם נכריות.
- סימן מב - אין מקדשין אלא לרצון האשה ובפני שני עדים
- סימן מג - אין קדושין לקטן, ודיני קטן וקטנה אם הגדילו
- סימן מד - קדושי חרש שוטה וקטן, עריות וחיבי לאוין
- סימן מה - שחוששין לסבלונות ולכתבה
- סימן מו - דיני קלא בקדושין, ואם מבטלין הקול
- סימן מז - עדים המכחישים זה את זה בקדושין; או היא אומרת: נתקדשתי,

וחזרה

- סימן מח - אמר לה קדשתיך, והיא אומרת: לא, או להפך
- סימן מט - קדש אחת מחמש נשים וכל אחת אומרת אותי קדש
- סימן נ - מתי חוזרין הקדושין והסבלונות, ודיני קנסות
- סימן נא - דברים שנקנו באמירה אם נתנו לכתב
- סימן נב - הפוסק מעות לחתנו ואינו רוצה לתן לו
- סימן נג - דין הפוסק לבנו או לבתו, אם קנו, ודין אם נפלה לפני היבם, ודין

מתה הבת,

- סימן נד - דין הפוסק לבנו או לבתו, ומת
- סימן נה - דין ארוסה לענין מזונות וקבורה וירשה, ואם יש לה כתבה
- סימן נו - כמה זמן נותנין לארוסה

- סימן נו - היה לה חצר בדרך ונכנסה עמו
- סימן נח - כמה כסות יתן לבתו
- סימן נט - המשיא בנו גדול בבית, קנאו
- סימן ס - דיני השושבינות
- סימן סא - חפה לענין מה קונה
- סימן סב - מתי מברכין ברכת חתנים, ואם אוכלין בהרבה בתים
- סימן סג - בעילת מצוה וברכתו
- סימן סד - זמן נשואי בתולה וברכתה, ואלמנה, ואם אינו רוצה לעשות סעדה
- סימן סה - מצוה לשמח חתן וכלה, ודין מת וכלה

הלכות כתובות

- סימן סו - כמה דיני כתבה
- סימן סז - דין כתבת אלמנה, וחרש שוטה וקטן היא או הוא, וגר שנתגר
- סימן סח - כיצד טענת בתולים, ומתי נאסרת ומפסדת כתבתה
- סימן סט - במה מתחייב האדם לאשתו ובניו
- סימן ע - דין חיוב מזונות אשתו, ואם חיב להשכיר עצמו
- סימן עא - שחיב לזון בניו ובנותיו כשהם קטנים
- סימן עב - דין המדיר את אשתו מלהנות
- סימן עג - שחיב בכסות ומדור וכלי בית לאשתו
- סימן עד - המדיר אשתו מכמה דברים
- סימן עה - חלוק הארצות לענין נשואין, ודיני ארץ ישראל
- סימן עו - חיוב עונה
- סימן עז - דיני מורד ומורדת, או אומרת: מאיס עלי
- סימן עח - חיוב פדיונה
- סימן עט - חיוב רפואתה
- סימן פ - מעשה ידיה שהיא חייבת לבעלה, ודיני מיניקה ושאינה רוצה לעשות

מלאכה,

- סימן פא - המקדיש מעשה ידי אשתו
- סימן פב - נדרה שלא להניק, ודין מיניקה שנתגרשה
- סימן פג - חבלת אשת איש למי הוא
- סימן פד - דיני מציאת האשה
- סימן פה - דין נכסי מלוג וצאן ברזל
- סימן פו - שלא לקבל פקדונות מנשים עבדים וקטנים
- סימן פז - שאין חזקה בנכסי אשת איש
- סימן פח - כל היוצאת מתחת בעלה במיתה או בגט או במאון נוטלת נכסים
- סימן פט - חיוב קבורת אשתו
- סימן צ - דין הבעל יורש את אשתו, ומה הוא שאינו יורש
- סימן צא - אשה שהכניסה מלוה לבעלה ומחלה
- סימן צב - האיש שסלק עצמו מפרות נכסי אשתו ומירשתה
- סימן צג - דין מזונות האלמנה
- סימן צד - חיוב דירת אלמנה וכסותה

- [סימן צה - חיוב מעשה ידיה ליורשים](#)
- [סימן צו - שבועת אלמנה וגרושה על כתבה](#)
- [סימן צז - שאין הבעל יכול להשביע אשתו בטענת ספק](#)
- [סימן צח - פטרה משבועה או יחד לה מטלטלין, גובה בלא שבועה](#)
- [סימן צט - שמין לאשה אלמנה בגדיה](#)
- [סימן ק - כתבה ממה נגבית, וכל יתר דיני כתבה](#)
- [סימן קא - עד כמה גובה כתבתה](#)
- [סימן קב - דין גבית חוב וכתבת אלמנה](#)
- [סימן קג - אלמנה שמוכרת נכסים לכתבתה, אם צריכה למכר על פי בית דין](#)
- [סימן קד - בית דין שמכרו וטעו, וכן שאר שלוחין](#)
- [סימן קה - דין המוכרת ומוחלת כתבתה](#)
- [סימן קו - הכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא](#)
- [סימן קז - הכותב כל נכסיו לאשתו אם קנתה, ויצא עליו שטר חוב](#)
- [סימן קח - דין שכיב מרע שאמר: תטל אשתי כאחד מן הבנים](#)
- [סימן קט - שכיב מרע שאמר: תנו מאתים זהובים לאשתי בכתבה](#)
- [סימן קי - שכותבין שובר לאשה אף על פי שאין בעלה עמה](#)
- [סימן קיא - דין כתבת בנין דכרין](#)
- [סימן קיב מזונות הבנות, ממה נזונות ועד כמה, וכל דיניהם](#)
- [סימן קיג עשור נכסים ממה נגבים](#)
- [סימן קיד - דין מי שקבל עליו לזון בת אשתו וחברו](#)
- [סימן קטו - דיני היוצאת בלא כתבה והמפסדת כתבתה](#)
- [סימן קטז - דין כתבה ותנאיה, ודין הנושא אשה באסור](#)
- [סימן קיז - דין כתבה באשה שאין לה וסת או שאר מומין, ודין קטלנית](#)
- [סימן קיח - תקנת נשואין של קהל טוליטולה, ודיני נדוניא](#)

הלכות גיטין

- [סימן קיט - מה דבה ימצא באשה שתתגרש](#)
- [סימן קכ - שאין לכתב הגט אם לא שמע מפי המגרש](#)
- [סימן קכא - צריך להיות בדעתו מכתובה עד נתינה](#)
- [סימן קכב - אמר לכתב הגט וטעה או נאבד](#)
- [סימן קכג - מי ראוי לכתב הגט, ונכתב ונתן בשבת](#)
- [סימן קכד - על מה נכתב הגט](#)
- [סימן קכה - במה נכתב הגט, ותקון הכתיבה והקלף](#)
- [סימן קכו - נסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו](#)
- [סימן קכז - שצריך להזכיר הזמן בגט, ודין קדימה ואחור](#)
- [סימן קכח - שצריך להזכיר בגט מקום דירת הבעל ואשה ועדים](#)
- [סימן קכט - דיני שם](#)
- [סימן קל - דיני עדי הגט וחתימתו, ואם אינם יודעים לקרות או לחתם](#)
- [סימן קלא - צריך שיהיה כתיבתו וחתימתו לשמה](#)
- [סימן קלב - שצריך להזכיר שם האיש ואשתו](#)
- [סימן קלג - צריך שימסר הגט בפני שני עדים כשרים](#)

- סימן קלד - צריך שיבטל הבעל כל מודעות
- סימן קלה - צריך לקרות הגט קדם נתינה ולאחריו
- סימן קלו - דין איזה לשון צריך שיאמר בשעת הנתינה, והמגרש בשבת
- סימן קלז - צריך שיתירנה התר גמור
- סימן קלח - דין נתינת הגט מידו
- סימן קלט - דין קבלה מידו, ואם זרק לה ולחצרה
- סימן קמ - דין שליח להולכה וקבלה והובאה
- סימן קמא - דין השליחות והחזרה ממנו
- סימן קמב - דין המביא גט בחוצה לארץ
- סימן קמג - דין המגרש על תנאי
- סימן קמד - דין תנאים, ואם יש טענת אנס בגט
- סימן קמה - דין שכיב מרע, ואם עמד ומת מחמת מקרה רע
- סימן קמו - דין המגרש לאחר זמן, ומי שנתגרשה על תנאי
- סימן קמז - אין כותבין תנאי בגט, ואם כתבו מה דינו
- סימן קמח - דין המגרש בגט ישן, והמגרש בתנאי, ושלא יתיחד עמה
- סימן קמט - דין המגרש את אשתו ואחר כך בא עליה או נתיחד עמה
- סימן קנ - דין פסול גט שאם נשאת בהן
- סימן קנא - הסופר שטעה בגט ובשובר
- סימן קנב - דין שני עדים אומרים שנתגרשה, והאומרת: אשת איש הייתי

ונתגרשתי

- סימן קנג - דין המוצא גט בשוק למי יחזיר אותו
- סימן קנד - למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אשה, וסדר כתיבת הגט

ונתינתו

- סדר הגט ובו דיני העדים והבעל והסופר והאשה, וכל פרטיו

הלכות מאון

- סימן קנה - עד איזה זמן הקטנה ממאנת, ויתר דיני מאון

הלכות יבום

- סימן קנו - איזה נקרא זרע קימא לפטור מן היבום
- סימן קנז - דיני גרים ומשמד, ואיזה נקרא אח ליבום
- סימן קנח - באיזה אופן אשה נאמנת להתיבם, ואם עד אחד נאמן
- סימן קנט - יבמה שנתקדשה לזר אם יש זקה לאסר בקרובותיו
- סימן קס - חיוב מזונות היבמה וקבורתה, ודין נכסיה וירשתה
- סימן קסא - מי שהיו לו אחים רבים ונשים רבות שמתו אחיו ונפלו נשותיהם

לפניו

- סימן קסב - דיני צרת היבמה וקרובותיה
- סימן קסג - המיבם זוכה בנכסי המת, וטענת בני היבם

- סימן קסד - שהיבמה לא תתיבם ולא תחלץ תוך שלשה חדשים, ודין אם נתיבמה ונמצאת מעוברת
- סימן קסה - איזה מהם קודם או חליצה או יבום
- סימן קסו - מצות יבום שתלך היבמה אחר היבם, ושיקדשנה, ואם כונס בביאה באיזו ביאה ...
- סימן קסז - דין יבם קטן וחליצתו וכן קטנה
- סימן קסח - משכנסה הרי היא כאשתו, ועל מי חיוב כתבתה

הלכות חליצה

- סימן קסט - כל דיני חליצה בפרטות
- סדר חליצה בקצרה
- סימן קע - דין גט אחר גט ומאמר אחר מאמר
- סימן קעא - דין שתי יבמות חרשות או קטנות
- סימן קעב - דין יבם סריס וחרש שוטה וקטן וטמטום, וכן היבמה
- סימן קעג - דין יבמה האסורה ליבם באסור כרת, ודין צרתה, וסוטה וצרתה, וקטנה שמאנה,
- סימן קעד - דין האסורה ליבם באסור לאו ועשה
- סימן קעה - דין יבמה שהיתה אסורה והתרה
- סימן קעו - דין יבמה שאינה בת יבום משום ספק זקוקה, ודין נשי התערובות

הלכות פריה ורביה

סימן א - דיני פריה ורביה, ושלא לעמד בלא אשה

יתברך שמו של הקב"ה שהוא חפץ בטוב בריותיו, שידע שאין טוב לאדם להיות לבדו, ועל כן עשה לו עזר כנגדו. ועוד, כי כוונת הבריאה באדם כדי לפרות ולרבות, וזה אי אפשר בלא העזר, ועל כן צוהו לדבק בעזר שעשה

לו. לכך חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות ולרבות, שכל מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים, דכתיב: "שופך דם האדם" וסמיך ליה "ואתם פרו ורבו". וכאילו ממעט הדמות, דכתיב "כי בצלם אלהים עשה את האדם ואתם פרו ורבו". וגורם לשכינה שתסתלק מישראל. וכל מי ששרוי בלא אשה שרוי בלא טובה, בלא ברכה, בלא דירה, בלא תורה, בלא חומה, בלא שלום. ואמר רבי אלעזר: כל מי שאין לו אשה אינו אדם. וכיון שנשא אשה, עוונותיו מתפקקים, שנאמר "מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה". ומצוה גדולה היא עד מאד, שאין מוכרים ספר תורה אלא כדי ללמוד תורה ולישא אשה. ומצוה על האדם שישא אשה כשהוא בן י"ח שנים, דתנן בן י"ח לחופה, אבל המקדים לישא כשהוא בן י"ג, מצוה מן המובחר. תנו רבנן: המשיא בניו ובנותיו סמוך לפרקן, עליו הכתוב אומר: "וידעת כי שלום אהלך" וגו'. ואמר אביי: הא דעדיפנא מחבריא, משום דנסיבנא מבר שיתסר, ואי נסיבנא בר ארביסר הוה אמינא גירא בעיניה דשטנא. אבל קודם י"ג לא ישיאם, דהוי כזנות. ובשום ענין לא יעבור כי שנה בלא אשה, דאמר רבא וכן תנא דבי רבי ישמעאל: עד כי שנה הקב"ה ממתין לו לאדם שמא ישא אשה, וכיון שעברו כי שנה ולא נשא, אומר הקב"ה תפחנה עצמותיו. וכתב אדוני אבי ז"ל: רווק שעברו עליו כי שנה ואינו רוצה לישא, בית דין כופין אותו לישא כדי לקיים מצות פריה ורביה. ומיהו מי שאי אפשר לו ללמוד אם ישא אשה, אינו חייב לישא בשנת כ'. לשון הרמב"ם ז"ל: ואם עוסק בתורה וטרוד בה, ומתיירא לישא אשה כדי שלא יטרח במזונות ויתבטל מן התורה, מותר להתאחר, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, וכל שכן בתלמוד תורה. מי שחשקה נפשו בתורה תמיד כבן עזאי, ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אשה, אין בידו עון, והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו. ואומר אדוני אבי הרא"ש ז"ל: הא דאמר ואם אי אפשר לו ללמוד ילמוד ואחר כך ישא אשה, קצבה לאותו לימוד לא ידענא, שלא יתכן שיתבטל מפריה ורביה כל ימיו, שלא מצינו זה אלא בבן עזאי שחשקה נפשו בתורה. עד כאן. כיון שיש לאדם זכר ונקבה, קיים מצות פריה ורביה. היה הבן סריס או הנקבה איילונית, לא קיים פריה ורביה. היו לו בנים ומתו, לא קיים פריה ורביה. אבל אם מתו והניחו בנים, כיון שיש לו לבן בן או בת או בן או בת לבת, קיים פריה ורביה. אבל מת אחד מהם בלא בנים ויש לשני בן ובת, לא קיים. היו לו בנים בגויותו ונתגייר הוא והם, קיים פריה ורביה. אבל עבד שהיו לו בנים ונשתחרר הוא והם, לא קיים. ואע"פ שקיים פריה ורביה, אסור לו לעמוד בלא אשה, דאמר רב נחמן: אע"פ שיש לו לאדם כמה בנים אסור לו לאדם לעמוד בלא אשה, שנאמר

"לא טוב היות האדם לבדו", ואמר רבי יהושע: נשא אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו, היו לו בנים בילדותו יהיו לו בזקנותו, שנאמר: "בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך". ואין חילוק בין יש לו בנים לשאין לו אלא לענין מכירת ספר תורה, שלעולם צריך שישא אשה בת בנים אם יש ספק בידו, אפילו יש לו כמה בנים. ואם אין ספק בידו לישא אשה בת בנים אלא אם כן ימכור ספר תורה, אם אין לו בנים - ימכור כדי שישא בת בנים, אבל אם יש לו בנים לא ימכור, אלא ישא אשה שאינה בת בנים ולא יעמוד בלא אשה. ויש אומרים שאפילו אם יש לו בנים ימכור ספר תורה כדי שישא אשה בת בנים, ואין חילוק אם יש לו בנים לשאין לו בנים אלא לענין נשא אשה ושהה עמה יי שנים ולא ילדה, שאם אין לו בנים חייב לגרשה כדי לקיים פריה ורביה, ואם יש לו בנים אינו חייב לגרשה, דרבי יהושע לא קאמר אלא לכתחילה ישא אשה בזקנותו שהיא בת בנים, אבל אינו חייב לגרשה אם אינה בת בנים. וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. נושא אדם כמה נשים, דאמר רבא: נושא אדם כמה נשים, והוא דאפשר למיקם בסיפוקייהו. ומכל מקום נתנו חכמים עצה טובה, שלא ישא אדם יותר מד' נשים, כדי שיגיע לכל אחת עונה בחדש. ובמקום שיש תקנה שלא ישא אלא אשה אחת, הולכין אחר המנהג. אשה אינה מצווה על פריה ורביה, לפיכך אם שואלת גט בטענה שאינה ראויה לבנות ממנו אין שומעין לה, כאשר יתבאר לקמן באלו שכופין אותן להוציא, כדאיתא בהלכות גירושין.

סימן ב - שישתדל כל אדם לקח לו אשה הגונה

לא ישא אדם אשה אלא הוגנת לו. פירוש, שלא יהא בה שום פיסול. שכל הנושא אשה שאינה הוגנת לו, כשהקדוש ברוך הוא מעיד על השבטים אינו מעיד עליו, וכאילו חרשו לעולם כולו וזרעו מלח, פירוש, שמביא שממה לעולם. והויין לו בנים שאינם מהוגנים. ואין הקב"ה משרה שכינתו אלא על משפחות מיוחסים, פירוש, שאין בהן שמץ פסול. ואיזהו סימן היחס? זה השומע חרפתו ושותק, דאמר רב: יחסותא דבבל שתיקותא. מכל מקום משפחה שנתערב בה ספק פסול אין צריך לרחקה, שכולן טהורים לעתיד לבוא. במה דברים אמורים? לישראל; אבל כהן

לא ישא מהן, כדלקמן. וכל הארצות סתמן בחזקת כשרות הן עומדות, ואיש או אשה שיבוא לינשא אין צריך לבדוק אחריהם כלל. אבל רש"י פירש, איש שבא לינשא אשה, צריך לבדוק אחריו קודם שישיאוהו, וכן כתב הרמ"ה. ופירוש הא דאמר כל המשפחות בחזקת כשרות, היינו מאן דאית ליה חזקת כשרות אין צריך לבדוק אחריו; אבל מאן דלית ליה חזקת כשרות, כגון שאין משפחתו ידועה, צריך ראייה ליוחסים. ואין עד אחד נאמן. אע"פ דלא הוזהרו כשרות מלינשא לפסולים, הני מילי פסולי כהונה; אבל פסולי קהל, אם בא לינשא ישראלית לא שבקינן עד דמייתי ראייה, שמא עבד הוא, עד כאן. ולי נראה דלישנא דכל המשפחות בחזקת כשרות אינו משמע כדבריו, דאיירי במאן דאית ליה חזקה. ורבינו תם פירש שאין בדיקה אלא לכהונה. ודקתני הנושא צריך שיבדוק בד' אמותיה, פירוש שאין בנו כשר לשמש על המזבח ואין בתו כשרה לכהן המשמש על המזבח אלא אם כן ישא אשה בדוקה. ואפילו לכהונה, דווקא האיש בודק אחר האשה, אבל אשה כהנת אינה צריכה לבדוק אחר האיש, שלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין; אבל ליוחסין שאין בו צד כהונה, לא בעי בדיקה, עד כאן. ומשמע מדבריו דליוחסי כהונה בעי בדיקה. וכן כתב הרמב"ם ז"ל: כל הכהנים בזמן הזה בחזקת כהנים הם, ואינם אוכלין אלא בקדשי הגבול, והוא שיהיה תרומה של דבריהם, כגון חלה ותרומה בזמן הזה; אבל תרומה של תורה אין אוכלין אותה אלא כהן מיוחס. ואיזהו כהן מיוחס? שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני הכהן ופלוני בן פלוני הכהן עד איש שאין צריך בדיקה, והוא ששימש על גבי מזבח, שאילו לא בדקו בית דין הגדול אחריו לא היו מניחין אותו לעבוד, עד כאן. ונראה דאפילו ליוחסי כהונה אין צריך בדיקה, דהא מסיק על ההיא משנה דהנושא אשה צריך לבדוק בד' אמותיה, אמר רב יהודה אמר רב: זו דברי רבי מאיר; אבל חכמים אומרים, כל המשפחות בחזקת כשרות הן. ואמר רב אחא בר גוריא אמר רב: אם קרא עליו ערער, צריך לבדוק אחריו; אלמא דמסתמא אין צריך שום בדיקה. ומיהו אפשר אע"ג דלחכמים אין צריך בדיקה, הלכה כסתם משנה שצריך בדיקה לכהונה באשה. כתב הרמב"ם ז"ל: אע"ג שכל המשפחות בחזקת כשרות הן ומותר לינשא מהם לכתחילה, שתי משפחות מתגרות זו בזו תמיד, או משפחה שהיא בעלת מצה ומריבה תמיד, או איש שהוא מרבה מריבה תמיד עם הכל והוא עז פנים ביותר, חוששין להם וראוי להתרחק מהם, שאלו הן סימני פסלות. וכן כל הפוסל אחרים תמיד, כגון שנותן שמץ פסול במשפחות או ביחידים ואומר עליהן שהם ממזרים, חוששין לו שמא ממזר הוא; ואם אומר עליהם שהם עבדים - חוששין לו שמא עבד

הוא, שכל הפוסל במומו פוסל. וכן מי שיש בו עזות פנים ואכזריות ושווא הבריות ואינו גומל חסד, חוששין לו שמא גבעוני הוא, שסימני ישראל עם קדוש - ביישנין רחמנים וגומלי חסד. כל שקורין לו ממזר או נתין או חלל או עבד ושותק, חוששין לו ולמשפחתו ואין נושאין מהם נשים בלא בדיקה. וכן כל משפחה שקרא עליה ערער, והוא שיעידו שנים שנתערב בהן ממזר או חלל או שיש בהן עבדות, הרי זו ספק, ואם ממשפחות כהנים לא ישא ישראל אשה ממנה עד שיבדוק עליה ד' אמהות שהן שמונה: אמה ואם אבי אמה ואם אבי אמה ואם אבי אמה, וכן הוא בודק על אם אביה ואם אם אביה ואם אבי אביה ואם אם אבי אביה. ואם המשפחה שקורין עליה ערער לויים או ישראלים, מוסיף לבדוק זוג אחד, ונמצא בודק י' אמהות, שהעירוב בלויים וישראלים יותר מבכהנים. אבל אין צריך לבדוק במשפחת האב של אשה אע"פ שקרא עליה ערער. ואשה הניסת להם אין צריכה לבדוק, שלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים, עד כאן. מה שכתב: כל שקורין לו ממזר או נתין וכו', פירש ר"י ז"ל, היינו דוקא כשנתערב במשפחה ממזר או נתין, ואחד מן המשפחה קורא אותו ממזר או נתין ושותק, אז הוי הוכחה שהוא הוא; אבל אדם בעלמא שקורין אותו ממזר או נתין ושותק, לא הויא שתיקתו הודאה. לעולם ישתדל אדם לישא בת תלמיד חכם ולהשיא בתו לתלמיד חכם, שאם מת או גולה מובטח לו שיהיו בניו תלמידי חכמים. לא מצא בת תלמיד חכם, ישא בת גדולי הדור. לא מצא בת גדולי הדור, ישא בת ראשי כנסיות. לא מצא בת ראשי כנסיות, ישא בת גבאי צדקה. לא מצא בת גבאי צדקה, ישא בת מלמדי תינוקות, ואל ישא בתו לעם הארץ, ולא ישא בת עמי הארץ, שהן שקץ ונשותיהן שקץ ועל בנותיהן הוא אומר "ארור שוכב עם כל בהמה". ולא בכל עמי הארץ קאמר, אלא במי שהוא חשוד לעבור להכעיס. לא ישא אדם אשה לא ממשפחות מצורעים ולא ממשפחות נכפין, והוא שהוחזקו ג' פעמים שיבאו בניהם כך, אבל אם לא הוחזקו אלא ב' פעמים שרי. עם הארץ לא ישא כהנת, ואם נשא - אין זיווגם עולה יפה, שתמות הוא או היא מהרה או תקלה יבוא ביניהם. אבל תלמיד חכם שנושא כהנת הרי זה נאה ומשובח, תורה וכהונה במקום אחד. לא ישא בחור זקנה ולא זקן ילדה, שדבר זה גורם לזנות. לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה. וכתב הרמב"ם ז"ל: ואם הודיעה תחילה שהוא נושא אותה לימים ידועים, מותר. לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת, שמא יזדווגו הבנים זה לזה ונמצא אח נושא אחותו. ואדם גדול ששמו ידוע וזרעו מפורסם אחריו, מותר.

סימן ג - דין בן שהוא ספק לכהונה

מי שבא ואמר "כהן אני", אינו נאמן אפילו בזמן הזה, ואין מעלים אותו לכהונה לא לקרות בתורה ראשון ולא לישא כפיו ולא לאכול אפילו בתרומה בזמן הזה. אבל אוסר עצמו בגרושה זונה וחללה, ואינו מטמא למת, ואם נשא או נטמא - לוקה, והנבעלת לו היא ספק חללה. ואם הוא מסיח לפי תומו, נאמן. כיצד? כגון שמסיח לפי תומו ואומר: זכורני כשהייתי תינוק מורכב על כתפו של אבא, הטבילוני לאכול בתרומה. אבל אם עד אחד מעיד עליו, נאמן להאכילו בתרומה בזמן הזה, ולקרות בתורה ראשון ולישא כפיו. ואפילו אביו נאמן עליו, ואפילו משטרות מעלין לכהונה בזמן הזה. כיצד? כתוב בשטר: פלוני כהן לזה מנה מפלוני כהן, ועדים חתומים עליו, הרי זה בחזקת כהן. במה דברים אמורים? בזמן הזה; אבל אין מעלין משטרות להחזיקו בכהן לשמש על המזבח. וכן מי שהעידו עליו שראוהו שנושא כפיו, הוא בחזקת כהן בזמן הזה. אפילו באו שנים לפנינו, וכל אחד מעיד על חבירו שהוא כהן - נאמנים, ולא חיישינן לגומלין. נאמן הגדול לומר: זכורני כשהייתי תינוק שראיתי לפלוני טובל ואוכל בתרומה, ומעלין אותו על פיו. מי שבא ואמר "כהן אני", ועד אחד מעיד שידוע באביו שהוא כהן, אין מעלין אותו לכהונה על פיו, שמא חלל הוא, עד שיעיד העד על עצמו שהוא כהן. אבל אם הוחזק אביו בכהן, או שהעידו עליו שנים שהוא כהן, הרי הוא בחזקת אביו. מי שהוחזק אביו בכהן, ויצא עליו קול שהוא בן גרושה, חוששין לקול ומורידין אותו. בא עד אחד והעיד שהוא כשר, מעלין אותו לכהונה על פיו. באו אחר כך שנים והעידו עליו שהוא חלל, מורידים אותו. בא אחר כך עד אחד להעיד שהוא כשר, מעלין אותו לכהונה על פיו, שזה האחרון מצטרף עם הראשון והרי שנים מעידים עליו שהוא כשר. מי שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים וניסת וילדה, ואין ידוע אם בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון, והיה אחד מהם כהן, הרי זה ספק כהן. וכן אם נתערב הולד כהן בולד ישראל, והגדילו התערובות, כל אחד מהם ספק כהן, ונותנין עליו חומרי ישראל וחומרי כהן: נושאים נשים הראויות לכהונה, ואין מטמאין למתים, ואין אוכלים בתרומה, ואם נשאו גרושה - מוציאין ואין לוקין. שני כהנים שנתערבו ולדותיהן, או אשת כהן שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים וניסת לכהן אחר וילדה ואין ידוע אם בן ט'

לראשון או בן שבעה לאחרון, נותנין על הולד חומרי שניהם : הוא אונן עליהם והם אוננין עליו, הוא אינו מטמא להם והם אין מטמאין לו, ועולה במשמרו של זה ושל זה, ואינו חולק. ואם היו שניהם במשמר אחד ובבית אב אחד, נוטל חלק אחד. במה דברים אמורים? בזמן שבאין מכח נישואין, אבל בזנות, משתיקין אותו מדין כהונה, הואיל ואין ידוע ודאי מי הוא אביו. כיצד? עשרה כהנים שפירש אחד מהם ובעל, אף על פי שהוא ודאי בן כהן, אין לו דין כהן, ואינו עובד ואינו אוכל בתרומה. ומיהו אם נטמא למת או נשא גרושה - לוקה. אף על פי שהוא נאמן על בנו לומר שהוא כהן, אינו נאמן עליו ליוחסין. היה הוא ואשתו בחזקת מיוחסין, ויצא הוא והיא למדינת הים, ובא ואמר "אשתי שיצתה עמי זו היא ואלו בניה", אינו צריך להביא ראיה לא על האשה ולא על הבנים. במה דברים אמורים? שהם קטנים וכרוכים אחריה, אבל אם הם קטנים ואין כרוכים אחריה, או אפילו קטנים וכרוכים אחריה והיו לו שתי נשים, צריך להביא ראיה על הבנים שהם בניה של זו, אף על פי שהביא ראיה עליה והם כרוכים אחריה. "מתה ואלו בניה", צריך להביא ראיה על הבנים שהם בניה, ואינו צריך להביא ראיה על האשה. "אשה נשאתי במדינת הים, הרי היא זו ואלו בניה", צריך להביא ראיה על האשה, ואינו צריך להביא ראיה על הבנים הקטנים הכרוכים אחריה. "מתה ואלו בניה", צריך להביא ראיה על האשה שהיתה מיוחסת ועל הבנים שהם בניה. וחזקה זו - אפילו ליוחסין, שהרי שורפין וסוקלין על החזקה.

סימן ד - מי הם האסורים לבא בקהל, ואיזהו הנקרא

ממזר

אלו שאין ראויין לישא, או מחמת פסול יוחסין או מחמת דבר שבגופן או מחמת ערוה. ישראל אסור בממזרת ונתינה, והיא מן הגבעונים שגזר יהושע עליהם, ואסור בעמוני ומואבי ומצרי ואדומי. ממזרים ונתינים - אסורים איסור עולם עד סוף כל הדורות, לא שנא זכרים ולא שנא נקבות. עמון ומואב - הזכרים אסורים איסור עולם, אבל הנקבות מותרות מיד. מצרי ואדומי - אחד זכרים ואחד נקבות אסורים שני דורות לאחר שנתגייר, הוא ובנו אסורים, אבל בן בנו מותר. מצרית מעוברת

שנתגיירה, בנה מצרי שני. ישראל שבא על אחת מאלו, הולד כמותה. ואחד מאלו חוץ מממזר הבא על בת ישראל, הולד כשר לקהל, אלא שפגום לכהונה. נתגיירה אחת מאלו וניסת לישראל, או שנתגייר אחד מאלו ונשא אשה ישראלית, הולד הולך אחר הפסול. לפיכך גר עמוני או מצרי שני שנשא ישראלית הבת כשרה, שאחר איזה מהן שנלך היא כשרה, ואפילו לכהונה, אף על פי שביאתו בעבירה. מצרי שני שנשא מצרית ראשונה, בנו שני. מצרי ראשון שנשא מצרית שנייה, בנו שלישי. שהכל הולך אחר האם. עמוני שנשא מצרית, הולד עמוני. ומצרי שנשא עמונית, הולד מצרי. שבאומות הלך אחר הזכרים. נתגיירו, הולד הולך אחר הפגום שבשניהם, כמו גר עמוני שנשא גיורת מצרית, או גר מצרי שנשא גיורת עמונית וילדה בן, דינו כעמוני להיות אסור לעולם. ילדה בת, דינה כמצרית ליאסר שני דורות. ובשאר כל האומות, מיד לאחר שנתגייר הרי הוא כישראל מיד. כתב הרמב"ם: האידינא בין מצרי בין עמוני מותרין מיד, שעלה סנחריב ובלבל כל האומות, וכל דפריש מרובא פריש, ואנו תולין ברוב האומות שמותרין. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב, שעמוני ומואבי ואדומי מותרים מיד, אבל מצרי גם עתה הוא אסור עד דור שלישי. עבד שהוטבל לשם עבדות, אסור בישראלית, וישראל אסור בשפחה שהוטבלה לשם שפחות, בין אם היא שלו או של אחר. ולאחר ששחררו רבו או הפקירו, או שהניח לו רבו תפילין, או שהיה רבו שליח צבור וקראו לעלות לתורה, הרי הוא כישראל לכל דבר. אבל אם הוא בעצמו הניח תפילין לפני רבו או קרא לפניו בתורה, לא יצא לחירות. ואם השיאו רבו ישראלית, או אפילו הוא בעצמו נשאה לפני רבו, תופסין הקידושין, דודאי שחררו כיון שהניחו לישראלית. וכל שכן אם הוא נושא שפחתו, שקידושין תופסין לו בה. איזהו ממזר? זה הבא על אחת מכל העריות, בין מחייבי מיתות בית דין בין מחייבי כריתות, חוץ מהבא על הנדה שאינו ממזר אפילו מדרבנן. כתב הרמב"ם: היה בעלה במדינת הים וילדה, הרי זה בחזקת ממזר, שאין הולד משתהה במעי אמו יותר מיי"ב חדש. ובהלכות גדולות כתב שאינו בחזקת ממזר, שאנו תולין לומר שמא בצינעא בא ובעל. אשת איש שיצא עליה קול שהיתה מזנה תחת בעלה והכל מרננים אחריה, אין חוששין לבניה שמא הם ממזרים, שרוב בעילות תולין בבעל. אבל היא בעצמה חוששין לה משום זונה. ואם היא פרוצה ביותר, חוששין אף לבנים. האשה שהלך בעלה למדינת הים, ונשאת והרי בעלה קיים, הולד מהשני ממזר גמור ומותר בממזרת. ואם הראשון חזר ובא עליה וילדה, הוא ממזר מדרבנן, ואסור בממזרת גמורה ומותר בממזרת דרבנן כיוצא בו. מי שחציו עבד וחציו בן חורין הבא על

אשת איש, הולד ממזר, וכתב הרמב"ם שאסור אפילו בשפחה, משום צד כשרות שבו. ובניו כמוהו לעולם. ישראל שנשא ממזרת או ממזר שנשא ישראלית, הולד ממזר לעולם. גוי ועבד שבאו על הממזרת, הולד ממזר. ואם באו על בת ישראל, הולד כשר, בין בפנויה בין באשת איש, ופגום לכהונה. ממזר הבא על גויה הולד גוי, ואם נתגייר הרי הוא כישראל. ואם בא על שפחה, הולד עבד, נשתחרר, הרי הוא כשאר עבד המשוחרר. לפיכך ממזר נושא שפחה לכתחילה להתיר בניו, שישתחררו ויהיו מותרים בישראל. גר ועבד משוחרר מותרין בממזרת, וכן ממזר מותר בגיורת ובמשוחררת, והולד ממזר. ואפילו היתה הורתו ולידתו בקדושה, כגון שהיה אביו גר ונשא גיורת, אפילו הכי מותר בממזרת. ודוקא עד י' דורות, אבל מכאן ואילך אסור, שכבר נשתקע ממנו שם גירות ויבואו לומר ישראל נושא ממזרת. גר שנשא בת ישראל או ישראל שנשא גיורת, הולד הוא כישראל לכל דבר. ממזר נושא ממזרת. במה דברים אמורים? בששניהם ודאין, אבל אם האחד ודאי והשני ספק, או אפילו שניהם ספק, אסורים זה בזה, דשמא האחד ממזר והשני אינו ממזר. וכיצד ספק ממזר? כגון שבא מספק ערוה, שבא אביו על אשה שנתקדשה ספק קידושין או שנתגרשה ספק גירושין. יבמה שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונתיבמה וילדה, ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון, הולד כשר, והשני הוא ספק ממזר. פנויה שנתעברה וילדה - אם אינה לפנינו לבדקה, או שהיא שוטה או אלמת, הרי זה ספק ממזר. ואפילו אם אומרת "של פלוני הוא" שהוא ודאי ממזר, אפילו הכי אינו אלא ספק, אפילו מודה אותו פלוני שנבעלת לו, כשם שזנתה עם זה כך זנתה עם אחר. ואם אומרת "לכשר נבעלתי", נאמנת והולד כשר, ומכל מקום אין אנו מחזיקין אותו כבנו ודאי ליורשו, אבל חוששין לדבריה ואסור בקרובות אותו פלוני. ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה - אם היא אומרת שמהארוס נתעברה, אם הוא מודה או שאינו בפנינו, הולד כשר. ואם אינו מודה אלא מכחישה שאינו ממנו, הוי ממזר ודאי. ואם אינה בפנינו לשאול אותה, או שאומרת "איני יודעת ממי הוא", הוי ספק ממזר. והאשה אינה בחזקת זונה, אלא נאמנת לומר לארוסה נבעלתי, ואפילו הוא מכחישה, ואם נישאת לכהן לא תצא, והולד ממנו כשר. היו העם מרננין אחריה שזינתה עם ארוסה ועם אנשים אחרים, אף על פי שבא עליה ארוסה בבית חמיו, הולד ספק ממזר, שכשם שהפקירה עצמה לארוסה כך הפקירה עצמה לאחרים. ואם נבדקה ואומרת לארוסה נבעלתי, הולד כשר. אשת איש שאומרת על העובר שאינו מבעלה, אינה נאמנת לפוסלו. אבל האב שאומר על העובר שאינו ממנו, או על אחד

מבניו שאינו בנו, נאמן לפוסלו והוא ממזר ודאי. ואם יש בנים לבן - אינו נאמן, שלא האמינתו תורה אלא על בנו ולא על בן בנו. ואם היא אומרת "מגוי או מעבד נתעברתי", הולד כשר, שאין הבעל יכול להכחישה בזה. כתב הרמב"ם: האומר על עצמו שהוא ממזר, נאמן לאסור עצמו בבת ישראל, ואסור בממזרת, עד שיודע בודאי שהוא ממזר. ובנו כמוהו. ואם יש לו בני בנים, אינו נאמן לפסול בני בניו, ולא יפסול אלא לעצמו. עד כאן. אסופי שנאסף מן השוק - הוי ספק ממזר, וכגון שאין הוכחה שלא הושלך לשם מיתה. אבל אם יש הוכחה שלא הושלך לשם מיתה, בין שיש הוכחה בגופו - כגון שהוא מהול, או שאיבריו מתוקנין ומיוסדין כמו שעושין לנערים, או משוח בשמן, או ששמו לו כחול, או תלו לו קמיע, בין שיש הוכחה במקום - כגון שנמצא במקום שרבים מצויים שם, או שתלוי באילן במקום שאין החיה מגעת שם, אין בו משום אסופי, כיון שחוששין עליו לשומרו, ולא הושלך שם אלא משום רעבון. האסופי - כל זמן שהוא בשוק, בא אחד ואמר "בני הוא ואני השלכתיו", נאמן. וכן אם באתה אשה ואומרת "בני הוא", נאמנת. אבל לאחר שנאסף מן השוק, אינן נאמנים, שכבר הוחזק באסופי. ובשנת רעבון, אפילו אחר שנאסף מן השוק, נאמנין, שמחמת רעבון הושלך שם. נמצא בעיר שיש בה עכו"ם - בין שרובה עכו"ם בין שרובה ישראל, הרי זה ספק עכו"ם לענין יוחסין, ואם קדש אשה צריכה גט מספק. היתה רוב העיר עכו"ם, מותר להאכילו נבלות. רובה ישראל, הרי הוא כישראל. מחצה על מחצה, מצוה להחיותו כישראל, ומפקחין עליו את הגל בשבת, והרי הוא לענין נזיקין ככל ספק ממון, והמוציא מחבירו עליו הראיה. כן כתב הרמב"ם ז"ל. ונראה דאפילו ברוב עכו"ם נמי מפקחין עליו הגל בשבת, ולענין נזיקין - אפילו ברוב ישראל, ואם נגח תורא דידיה לתורא דישראל - פלגא משלם ליה, ואידך פלגא אמר אייתי ראייה דלאו ישראל אנא ואתן לך, אפילו במחצה עכו"ם ומחצה ישראל. שתי נשים, אחת כשרה ואחת פסולה, שילדו כאחת ונתערבו ולדותיהן - נאמנת החיה לומר "זה בן הכשרה וזה בן הפסולה", או אם אחת כהנת ואחת ישראלית או לוייה. במה דברים אמורים? שלא קרא עליו ערער, אבל קרא עליו ערער, שוב אינה נאמנת. כל אלו הספקות, כגון ספק ממזר ואסופי ושתוקי וכותי, אסורים זה בזה, ואם נשאו יוציאו. והולד כאבותיו. ואין להם תקנה אלא שישאו מהגרים, והולד הולך אחר הפגום. כיצד? שתוקי או אסופי שנשא גיורת או משוחררת, או גר או משוחרר שנשא שתוקית ואסופית, הולד שתוקי ואסופי. ממזרים ונתינים ודאי - מותרים אלו באלו. כתב הרמב"ם: ייראה לי שכל מדינה שיש בה שפחה או כותית שראויה לילד, הואיל

ואסופי הנמצא בה ספק עכו"ם או עבד, כשישא גיורת הרי זו ספק אשת איש, והבא עליה פטור, שאין הורגין מספק. וכן ייראה לי שהשתוקי שנשא אשה שאפשר שתהיה ערוה לו, הרי הוא כספק אשת איש, שאין קדושין תופסים בעריות. ואיזו היא אשה שאפשר שתהיה ערוה עליו? כל אשה שאביה או אחיה קיים כשנתעברה אמו, וכל אשה שנתגרשה או נתאלמנה, שמא אשת אביו היא או אשת אחי אביו. עד כאן. ודין הכתובה אם עברה וניסת אחת מאלו לאסור לה, יתבאר לקמן בדין היוצאת בלא כתובה.

סימן ה - דין פצוע דכא וכרות שפכה

פצוע דכא וכרות שפכה - אסורים לישא ישראלית, ומותרים בגיורת ומשוחררת. ואפילו כהן פצוע דכא. וכן מותרים בנתינה. והרמב"ם כתב שאינו מותר אלא בנתינה ובספקות, אבל אסור בממזרת שהיא דאורייתא. ואינו נראה, דהא דשרי בנתינה דריש לה מקרא "לא יבא ממזר בקהל ה'" (דברים כג ג), דהיינו בישראל לא יבוא אבל באחריני שרי, ואין חילוק. ואיזהו פצוע דכא? כל שנפצע הגיד בסכין או במכת חרב, או הבצים, או אפילו אחד מהם, או החוטאים שהבצים תלויים בהם. וכן אם נתמעך הגיד או הבצים או החוט, או שנכרת הגיד או אפילו אחת מהבצים או החוט, או אפילו ניקבה ביצה אחת או חסרה בכל שהוא, בכל אלו אם נעשה בידי אדם או אפילו מעצמו על ידי חולי, פסול. אבל נולד כך ממעי אמו, או שנעשה בידי שמים כגון על ידי רעם וכיוצא בו, כשר. והרמב"ם ז"ל מכשיר בנעשה על ידי חולי, ורש"י פוסל, וכן דעת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. ורבינו תם מכשיר אם ניטלה ביצה אחת אפילו בידי אדם, ובלבד שהיתה שלמה קודם שניטלה, וגם שהנשארת היא של ימין. אבל אם נפצע ואחר כך ניטלה, פסולה. ואין דעת רב אלפס כן. בראש הגיד יש בשר, ובחיבורו לגיד הוא גבוה ומקיף סביב הגיד, ונקרא עטרה. ואותו היקף אינו בעיגול ישר, אלא בעליונו של גיד מארכת העטרה כלפי הגוף, ומתקצרת והולכת בתחתיתו עד קרוב לראשו של גיד. ואותו הבשר אינו דינו כשאר הגיד, שאפילו אם נחתך כולו ולא נשאר אלא מלא החוט על פני רוב העטרה לצד הגוף, כשר. לפיכך ניקב למטה מהעטרה לצד

הקרקע, כשר. ניקב העטרה עצמה - אם הנקב גדול ששכבת זרע יוצא משם כשרואה קרי, פסול, ואי לאו, כשר. נסתם הנקב, חוזר להכשירו. ניקב נקב מפולש בראש הגיד, בעניין שבעליונו של גיד - שהעטרה מארכת כלפי הגוף - הוא למטה מהעטרה, ובתחתיתו של גיד הוא למעלה מהעטרה, פסול. נחתך מהגיד למעלה מהעטרה בשיפוע כקולמוס, כשר. כמרזב, שניטל חללו של גיד ונשארו הדפנות, פסול, והרמב"ם ז"ל מכשיר. ורש"י פירש כסברא ראשונה, וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל. המטיל מים משני מקומות, במקום הוצאת מי רגלים ובמקום הוצאת הזרע, כשר. נסתם מקום הזרע ויוצא במקום מי רגלים - אם הוא ממעי אמו ממילא, כשר. ואם הוא על ידי חולי או לקוי, פסול. כתב הרב ר' אליעזר: בניקב הגיד דפסול, וכן בנסתם מקום הזרע, לאו אגברא קאי אלא אולד קאי. פירוש, פסול הולד הנולד לו, שאינו מוליד ובודאי ממזר הוא, אבל הוא כשר לבוא בקהל, דלאו כרות שפכה הוא. ואין הלשון משמע כן. אסור לפצוע הגיד או הבצים או הגידין התלויין בהם, בין באדם, בין בבהמה חיה ועוף, טמאים או טהורים, בין בארץ בין בחוץ לארץ. ועובר בלאו, דכתיב "ומעוד וכתות ונתוק וכרות וגו' ובארצכם לא תעשו" (ויקרא כב כד). ואפילו המסרס אחר המסרס לוקה, כגון אם אחד כרת הגיד, ובא אחר וכרת הבצים או נתקן, ובא אחר וכת חוטי הביצים, או שאחד מעד הגיד, ובא אחר ונתקן, ובא אחר וכתו - כולן לוקין, בין באדם בין בבהמה, אף על פי שלא סירס האחרון אלא המסורס. ואסור לשתות כוס של עיקרין, אפילו אינו מכויין אלא לרפואה, וכן אסור להשקותו לבהמה. ואשה מותרת לשתותו כדי שלא תלד. כתב הרמב"ם ז"ל: הרי שכפה את האדם ושיסה בו את הכלב או שאר חיות עד שנעשה כרות שפכה, או שהושיבו במים או בשלג עד שניטלה ממנו אברי התשמיש, אינו לוקה עד שיסרס בידיו. וראוי להכותו מכת מרדות. על כן אסור לומר לעכו"ם לסרס בהמה של ישראל. ואם מעצמו עשאו, מותר. במה דברים אמורים? שאין שום ערמה בדבר, אבל אם הערים ישראל בדבר, או אפילו לא הערים והעכו"ם מכירו ומכויין לטובת ישראל, אסור, וקונסין אותו למוכרו לאחר. ומיהו אפילו אם מוכר לבנו קטן סגי, ואין קונסין אותו למוכרו לשחיטה, אלא יכול למוכרו אף לחרישה.

סימן ו - נשים האסורות לכהן ודין אשת כהן

כהן הדיוט - אסור מן התורה בגרושה זונה וחללה, ואסור בחלוצה מדרבנן. לפיכך אם עבר ונשא ספק חלוצה, אין צריך להוציא. אבל בגרושה, אפילו אינה אלא ספק גרושה צריך להוציא. ולא שנא נתגרשה מן האירוסין או מן הנישואין. ואפילו ריח הגט פוסל בכהונה. היכי דמי ריח הגט? כגון שאמר לה "הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם", ואף על פי שלא הותרה בזה הגט, אפילו הכי פסולה. אבל אם נתן לה גט על תנאי ולא נתקיים התנאי, אינו כלום ואינו פוסל. קטנה שמיאנה בבעלה - מותרת לכהן. ואם גירשה, אסורה. ואם אחר שגירשה החזירה ומיאנה בו, מותרת לכהן, שהמיאון מבטל הגט. ונראה לי דהוא הדין נמי אם אחר שגירשה ניסת לאחר ומיאנה בו, שמוותרת לכהן, ואף על גב דקיימא לן מיאון דחבריה לא מבטל גיטא דידיה, הני מילי לענין שלא תחזור לו, דטעמא משום דמכרת ברמיזותיו ובקריצותיו, אזל ומשבש לה ועבד דממאנת בחבריה והדר אזיל ונסיב לה, אבל לענין להתירה לכהן, אין חילוק בין מיאון דחבריה למיאון דידיה. יצא קול פלוני כהן גירש לאשתו, והרי היא יושבת תחתיו ומשמשותו, אין מוציאין מידו, שאין חוששין לקלא דבתר נישואין. ואם מת וניסת לכהן אחר, תצא. יצא קול פלוני כהן כתב גט לאשתו, אם קורין באותו מקום לנתינת הגט 'כתיבה', הוי כאילו יצא הקול פלוני גירש אשתו, ואם אין קורין לנתינת גט 'כתיבה', אין חוששין. יצא קול על אשה שנתקדשה ונתגרשה מיד - חוששין לקול לאוסרה לכהן. ודוקא שיצא הקול בלא אמתלאה, שלא יזכר בו שום צד לבטל הקידושין או הגירושין, אבל אם יש בו שום צד לבטל, כגון שיצא הקול שקידשה או גרשה על תנאי, או שזרק לה קידושה או הגט ספק קרוב לו ספק קרוב לה, אין חוששין לקול. ואם יש אמתלאה בגירושין ולא בקידושין, חוששין לקול הקידושין לאוסרה לעלמא, ואין חוששין לקול הגירושין לאוסרה לכהן. ודווקא שיצא האמתלאה עם הקול מיד, אבל אם יצא הקול ברור, ולאחר זמן יצא האמתלאה, אינה מבטלת הקול. ואם אחר כך נתברר שהיה קול שקר, מבטלין אותו. וכל קול שלא הוחזק בבית דין, פירוש, כשיצא הקול בדקו בית דין אחריו ולא מצאוהו נכון, או שאינו ברור, כמו שמפורש לקמן בסימן מו, אינו קול לאסור בשבילו. כהן שגירש לאשתו - לא תדור עמו במבוי. וחוף למבוי מותר. ואם היו דרים בשכירות או בחצר של שניהם, היא נדחית מפניו. ואם החצר שלה, הוא נדחה מפניה. לוח ממנה קודם שגרשה, לא יפרע לה אלא על ידי אחרים. ואם שניהם באין לפנינו והוא

תובעה, מנגדינן להו. במה דברים אמורים? שגירשה מן הנישואין, אבל אם גירשה מן האירוסין, לא. ואם רגילין זה עם זה, אפילו גירשה מן האירוסין נמי. איזו היא זונה? זו שנבעלה לאחד מן העריות, לא שנא חייבי מיתות בית דין, לא שנא חייבי כריתות, בין באונס בין ברצון, בין בזדון בין בשוגג, בין כדרכה בין שלא כדרכה, משהערה בה עשאה זונה. ובלבד שתהיה מבת שלשה שנים ויום אחד ומעלה, ויהיה הוא מבן תשעה שנים ויום אחד ומעלה. חוץ מבא על הנדה, שלא עשאה זונה אפילו מדרבנן. אבל הבא על חייבי לאוין, אפילו חייבי לאוין דשאָר, לא עשאה זונה, כיון דתפשי בהו קידושין, חוץ מהבא על יבמה שעשאה זונה, דאיהי נמי לא תפסי בה קידושין, לפיכך נעשית זונה בביאת זר. והרמב"ם ז"ל כתב: הנבעלת לאחד מחייבי לאוין השוין לכל ואינן מיוחדים לכהנים, או מאיסורי עשה, עשאה זונה. ואדוני אבי ז"ל כתב כסברא ראשונה. הנבעלת לבהמה, לא עשאה זונה. גיורת [ו]משוחררת, אפילו נתגיירו ונשתחררו פחותות מבת ג' שנים ויום אחד, הויין כזונות ואסורות לכהונה. אשת כהן שנבעלה אפילו באונס, אסורה לו ולוקה עליה משום זונה ומשום טומאה. אשת ישראל שנאנסה, אף על פי שמותרת לבעלה, אסורה לכהונה. אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי או שגגתי ובא עלי אדם אחד, או שבא עד אחד והעיד לו עליה שזינתה בין באונס בין ברצון, אינה אסורה לו, שמא עיניה נתנה באחר, ואסורה לכהן אחר כעדותה אחרי מות בעלה, דשויתה לנפשה חתיכה דאיסורא. ואם היא נאמנת לו או העד נאמן לו וסמכה דעתו לדבריהם, יוציא, כדי לצאת ידי ספק. כהן שקידש אשה, בין גדולה בין קטנה, ולאחר זמן בא עליה, וטען שלא מצא לה בתולים, נאסרה עליו מספק, שמא לאחר הקידושין נבעלה. אבל ישראל שטען טענה זו אינה נאסרת עליו, כאשר יתבאר לקמן בדין טענת בתולים בעזרת השם. אשה שקינא לה בעלה ונסתרה ולא שתתה - אסורה לכהן משום ספק זונה, בין שלא רצתה היא לשתות או שלא רצה הוא להשקותה, בין יש שם עדות שמונעה מלשתות, בין שהיא מן הנשים שאינן ראויים לשתות. ואפילו קינאו לה בית דין, כל זמן שלא שתתה אסורה לכהונה משום ספק זונה. אשה שיצא עליה שם שהיא מזנה, אין חוששין לה לפוסלה לכהונה. פנויה שראוה שנבעלה והלך לו הבועל, או אם באת לפנינו מעוברת ואומרת שלכשר נבעלתי, נאמנת, והיא ובתה כשרות לכהונה, אפילו רוב פסולים אצלה. ודוקא בדיעבד, אבל לכתחילה שבא כהן לפנינו לימלך אין מתירין לו לישא אותה, עד שיהו רוב כשרים אצלה. במה דברים אמורים? כשאומרת לכשר נבעלתי, אבל אם אינה יודעת מי הוא הבועל, או שהיא שוטה שאין בה דעת או אילמת, אפילו

בדיעבד תצא, עד שתהיה תרי רובי, רוב העיר כשרים, ורוב שיירא של כשרים הבאה ממקום אחר עוברים שם. כתב הרמב"ם: דווקא שנבעלה בפרשת דרכים, שאין שם דבר קבוע, אבל ראוה שנבעלה בעיר, או שנתעברה בעיר, אפילו לא שוכן בה אלא עכו"ם או עבד אחד, לא תינשא לכתחילה, שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. ואם ניסת לא תצא, הואיל ואומרת לכשר נבעלתי, עד כאן. ונראה דאפילו נתעברה בעיר, אם הלך הבעל אליה תינשא לכתחילה, כיון דאיכא רוב העיר ורוב סיעות כשרים, אלא אם כן הלכה היא אליו. וסתמא נמי שאין ידוע מי הלך למי, נראה דתינשא לכתחילה.

הלכות אישות

סימן ז - דין אשה שנשבית, ואיזו היא נקראת חללה

¹שבויה שנשבית יתירה מבת ג' שנים ויום אחד - אסורה לכהן, שהיא ספק זונה שמא נבעלה לעכו"ם. ואם יש עדים שלא נבעלה לעכו"ם, אפילו אשה או עבד או שפחה אפילו היא שפחת בעלה, או אביה ואמה ואחותה, נאמנין. אבל בנה ובתה ועבדה ושפחתה, אין נאמנין. ואין² מסיחין לפי תומן, כההיא עובדא באחד שנשבה הוא ואמו והיה מסיח לפי תומו ואמר "נשבינו לבין העכו"ם אני ואמי, יצאתי לשאוב מים דעתי על אמי", נאמנין. אבל היא עצמה ובעלה אין נאמנין אפילו מסיחין לפי תומם. היו השבויות שתיים וכל אחת מודה³ על חברתה - נאמנות, ולא חיישינן לגומלין. כהן שמעיד על השבויה שהיא טהורה - לא ישאנה, חיישינן שמא נתן עיניו בה. ואם פדאה והעיד בה ישאנה, שאילו לא ידע שהיא טהורה לא היה נותן בה מעותיו. אשה שאין לה עדים שנשבית ובאת לפנינו ואומרת "נשביתי וטהורה אני" - נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואפילו היא אומרת "יש לי עדים שטהורה אני", אין צריך להמתין עד

שיבואו העדים, אלא מתירין אותה מיד. וכתב הרמב"ם ז"ל: אפילו יצא קול שיש עליה עדי טומאה, מתירין אותה מיד. התירוה ואחר כך באו עדים שנשבת - אפילו לא נשאת עדיין תנשא. ואפילו נכנס השבאי אחריה והרי היא שבויה לפנינו ביד אדוניה, לא תצא מהתירה הראשון, ומשמרין אותה עד שתפדה. ואם באו עדי טומאה, אפילו יש לה כמה בנים תצא. כתב הרמב"ם ז"ל: אפילו יש עד אחד שמעיד שהיא שבויה היא נאמנת. אבל אם יש שני עדים שנשבת אינה נאמנת עד שיעיד עד אחד שהיא טהורה. היו שני עדים שנשבת ועד אחד מעיד שנטמאה ועד אחד מעיד שהיא טהורה, מותרת, אפילו זה שמעיד בה הוא עבד או שפחה. האב שאמר על בתו שנשבת ופדיתיה - אינו נאמן לאוסרה בין אם היא קטנה או גדולה, שלא האמינתו תורה לאוסרה אלא בענין אישות דכתיב "את בתי נתתי לאיש הזה", אבל לא לפוסלה משום זנות. אשה שנחבשה בידי עכו"ם בשביל ממון - מותרת אפילו לכהונה. בשביל נפשות - כגון שבעלה רוצח ונגמר דינו להריגה, אסורה אפילו לבעלה ישראל. במה דברים אמורים שעל ידי ממון מותרת, כשיד ישראל תקיפה, אבל אם יד עכו"ם תקיפה, אפילו על ידי ממון אסורה לכהונה. עיר שבא⁴ במצור ונכבשה - כל הנשים שבה פסולות לכהונה כשבויות שמא נבעלו לעכו"ם. לשון הרמב"ם: ועיר שנכבשה, אם היו מקיפים אותה מכל רוחותיה כדי שלא תמלט אפילו אשה אחת עד שיראו אותה ותעשה רצונם, כל הנשים שבתוכה פסולות כשבויות. ואם היה אפשר שתמלט אשה אחת ולא ידעו בה, או שהיתה בעיר מחבואה אחת, אפילו אינו מחזיק אלא אשה אחת הרי זה מציל על הכל, אפילו אינה אומרת שנחבת אלא אומרת "לא נחבאתי ומכל מקום טהורה אני". ויש אומרים אם אין המחבא מחזיק אלא אחת לכתחילה לא תנשא ואם נשאת לא תצא. רב אלפס פסק שתנשא לכתחילה, וכן דעת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. כתב הרמב"ם ז"ל: במה דברים אמורים שהנשים אסורות, בגדוד של אותו מלכות שהם מתישבים בעיר ואין יראים, אבל בגדוד של מלכות אחרת לא נאסרו הנשים לפי שהם פושטים והולכין ואין להם פנאי לבעול. ורב אלפס לא חילק אלא אסורין בכל ענין, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. אשת כהן שנאסרה עליו משום שבויה - מותר לדור עמה בחצר, ובלבד שיהיו בניו ובני הבית תמיד עמם בחצר לשומרם. איזו היא חללה - זו שנולדה מאיסורי כהונה, כגון כהן גדול שבא על אלמנה, או כהן הדיוט שבא על הזונה או על הגרושה, הולד חלל, לא שנא הוא זכר או נקבה. והיא עצמה נתחללה בביאתו משהערה בה, בין שבא עליה בשוגג בין במזיד, או שבא עליה באונס או ברצון. והוא שיהיה כהן מבן

ט' שנים ויום אחד ומעלה והנבעלת מבת שלש שנים ויום אחד ומעלה. אבל כהן שקדש אחת מאיסורי כהונה ונתארמלה או נתגרשה מן האירוסין, לא נתחללה. אבל מן הנשואין, אע"פ שלא נבעלה נתחללה, שכל נשואה בחזקת בעולה היא אע"פ שנמצאת בתולה. כהן שבא על אחת מן העריות - אין הולד חלל, אבל עשאה זונה. ואם חזר ובא עליה, הולד חלל. וכן אם בא על יבמה לשוק. אבל הבא על גיורת או משוחררת, הולד חלל. חלל שנשא כשרה - זרעו ממנה חלל עד סוף כל הדורות, וכן בן בנו כולם חללים, שבן הזכר החלל הוא חלל לעולם. ואם ילדה בת, אסורה לכהונה, אבל בתה של אותה הבת כשרה לכהונה אם ניסת לישראל, שישראל שנשא חללה הולד כשר. עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל - אע"פ שהולד כשר לבוא בקהל, פגום הוא לכהונה, והיא נתחללה בביאתו. חלוצה - אסורה לכהן מדרבנן. לפיכך אם בא עליה, הויא חללה מדבריהם, וגם הולד חלל מדבריהם. כהן הבא על ספק גרושה או ספק חלוצה - הרי זו ספק חללה, והולד ספק חלל ונותנין עליו חומרי כהנים וחומרי ישראלים, ואינו אוכל תרומה ואינו מטמא למתים ונושא אשה הראויה לכהונה. ואם אכל תרומה או נטמא או נשא גרושה, מכין אותו מכת מרדות. וכן הדין בחלל של דבריהם. אבל החלל של תורה הודאי, הרי הוא כזר לכל דבר. גר שנשא גיורת וילדה בת - לא תנשא לכתחילה לכהן אפילו בת בתה עד כמה דורות אע"פ שהורתה ולידתה בקדושה. אבל אם ניסת לכהן, לא תצא. ואם יש בה צד אחד של ישראל, כגון גר שנשא ישראלית או ישראל שנשא גיורת, הבת מותרת לכהן לכתחילה. הכהנים דוקא הוזהרו שלא לישא גרושה זונה וחללה, אבל הכהנות לא הוזהרו. לפיכך כהנת מותרת בגר ועבד משוחרר. משפחה שנתערב בה ספק חלל - כל אלמנה שמאותה משפחה לא תנשא לכהן דשמה היא אלמנת החלל. ואם ניסת לא תצא דהוה ליה ספק ספקא. אבל אם נתערב ודאי חלל - אפילו אם ניסת תצא, עד שיבדוק שאינה מאותה התערובת. וכל שכן אם נתערב בה ממזר או ספק ממזר - שאסור לכהן לישא מאותו משפחה. ואפילו ישראל שנתערב בה ספק איסור שאסור לישראל כגון ממזרת ונתינה - אסור לישא ממנה, ואם נשא הוי הולד ספק ממזר.

סימן ח - בכל ספק הולד הולך אחר הזכר

כהנים לויים וישראלים - מותרים זה בזה, והולד הולך אחר הזכר. בן הכהן, כהן. בן הלוי, לוי. בן הישראלי, ישראלי. ישראל וחללי גרים וחרורי - מותרין זה בזה. וגר ומשוחרר שנשא לוייה או ישראלית או חללה - הולד הולך גם כן אחר הזכר, לא שנא גר שנשא ישראלית או ישראל שנשא גיורת. אבל כל הניסת באיסור - הולד הולך אחר הפגום, כמו הנולדים מפסולי כהונה, כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, הולד פגום לכהונה. וישראל שנשא ממזרת או ממזר שנשא ישראלית - הולד ממזר. ולד שפחה ועכו"ם - ולדן כמותן, לא שנא נתעברו מכשר או מפסול. ודין הכתובה באחד מאלו שעברו ונשאו לפסולים - יתבאר לקמן בדין היוצאות בלא כתובה בעזרת השם.

סימן ט - איזו אשה נקראת קטלנית

אשה שנשאת לשנים ומתו - לא תנשא לשלישי, שכבר הוחזקה להיות אנשיה מתים. ואם ניסת לשלישי - כתב אדוני אבי ז"ל דכופין אותו להוציא דחמירתא סכנתא מאיסורא, וכמו שבית דין חייבין להפריש האדם מאיסור כד חייבין למונעו שלא יפשע בעצמו. ואם הכיר בה - יש לה כתובה. לא הכיר בה - אין לה כתובה. אבל משני יש לה כתובה, אף על פי שלא הכיר בה. ואיש שמתו לו שתי נשיו - אין צריך למנוע מלישא השלישית.

סימן י - איזו גרושה מתרת לחזר לבעלה

המגרש אשתו ונשאת לאחר וגרשה או מת - אפילו לא ניסת לאחר אלא נתארסה לאחר, אסורה לחזור לראשון. ואסור לו לדור עמה בכל השכונה. ואם גרשה השני או נתאלמנה - מותר לדור עמה בשכונה, ובלבד שיהיה חוץ למבוי. ואם לוח ממנה קודם לכן - דינה כדפרישית לעיל בכהן

שלוה מאשתו גרושה. אבל זנתה אחר הגירושין - מותרת לחזור לו. המוציא אשתו משום שם רע שיצא עליה, או מפני שהיא אילונית, או שהיא נדרנית - לא יחזיר. ודוקא שאמר לה "משום שם רע" או "משום אילונית" או "נדרנית אני מוציאך", וכפל דבריו לומר "אילמלא השם רע או אילונית או הנדר לא הייתי מוציאך", ואז יאמרו לו "הוי יודע שהמוציא את אשתו משום שם רע או משום אילונית ונדר לא יחזיר". אבל לא כפל דבריו, יכול להחזירה. והרמ"ה ז"ל כתב שאם אמר לה "משום שם רע ואילונית ונדר אני מוציאך", אע"פ שלא כפל דבריו אינו יכול להחזירה. ואדוני אבי ז"ל כתב כסברא ראשונה. אבל האיש שהוציא אשתו משום נדר שנדר להוציאה, יכול להחזירה.

סימן יא - אשה הנחשדת על אשת איש

הנחשד על האשה והוציאוה בית דין מבעלה על זה - לא ישאנה הנחשד. ואם נשאה - אם יש עדי טומאה, תצא אפילו יש לה בנים מהבעל. אין עדים בדבר אלא שיצא הקול שזינתה מפני שראו בה דבר מכוער, כמו שראו אותה חוגרת בסינר אחר שיצא הנחשד מהבית, או שראו רוק למעלה מהכילה, או מנעלים הפוכים תחת המטה אחר שיצא הנחשד, ועבר ונשאה - אם יש לה בנים מהבעל, לא תצא. ואם אין לה בנים מהבעל, תצא אפילו לא ראו עדים הדבר המכוער אלא שהבעל ראה אותו. ובלבד שיהא ממשות בדבר בקול, כגון שלא הוציאוהו אויבים, ולא פסק עד יום וחצי, אבל אם אין בקול ממשות, כגון שהוציאוהו אויבים או שבתוך יום וחצי יצא קול על לעז הראשון שהוא שקר, אז אין מוציאין ממנה, אלא אם כן ראו העדים דבר מכוער אבל לא בראיית הבעל. ומיהו על ידי עדים שראו הכיעור, אסורה בין לבעל בין לנחשד לדעת ר"ת. אבל לרב אלפס כשאין בקול ממש, אז אין מוציאין לא מבעל ולא מנחשד אלא בעידי טומאה, וכשיש בקול ממש - אם יש עדי כיעור, מוציאין בין מבעל בין מנחשד אם אין לה בנים, אבל בראיית הבעל לחוד לא מפקינן אע"פ שיש ממש בקול. וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. הוציאה הבעל בעדי כיעור וניסת לאחור וגירשה - לא תנשא אחרי כן לנחשד לכתחילה, ואם ניסת, לא תצא אפילו אין לה בנים. הנחשד משפחה וכותית ונתגיירו

סימן יב - עדי גט וכן עדים שהעידו מיתת הבעל אם רשאים לשא האשה היא

המביא גט ממדינת הים שצריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם, או שמעיד על בעלה שמת, או שאמר הרגתיו - לא ישאנה משום חשד. ואם כנס, לא יוציא. אבל המביא גט בארץ ישראל - כיון שאין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ישא. אשה שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה ובאה לפני חכם להתירה ואסרה שלא מצא לה פתח להתירה - לא ישאנה שמא יאמרו אסרה כדי שישאנה. ואם כנס, לא יוציא. מיאנה או חלצה בפני בית דין - יכול אחד מהם לישאנה, כיון שהם שלשה לא היו אחרים חוטאים בשבילו. וכל אלו שאסורים לישא משום חשד, אם היו להם נשים: לחכם בשעה שאסרה, ולזה בשעה שהביא הגט או מעיד בה, ומתו, מותרים לינשא להם, דהשתא ליכא חשד כיון דבאותה שעה היתה אשתו קיימת. גרשו לנשותיהן - אם גרמו הם הגירושין, אסורות. ואם נשותיהן גרמו הגירושין, מותרות. וכולן מותרות לקרוביהם, שאינם חשודים להוציאן מבעליהם בשביל קרוביהם.

סימן יג - גרושה או אלמנה צריכה להמתין תשעים יום טרם שתנשא, ושלא ישא מינקת חברו ומעוברת חברו

כל הנשים שמתו בעליהן או גירשום - לא יתארסו עד שיהו להן ג' חדשים אחר מיתת הבעל או אחר הגירושין, חוץ מיום המיתה והגירושין וחוף מן היום שנתארסו בו. אפילו נתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין, אפילו היה

לה כעס עם בעלה, או שהיה הוא או היא חולה שבודאי לא שמשו, או קטנה, או זקנה, או עקרה ואילונית - כולן צריכות להמתין שלשה חדשים. ואם נשתהה הגט בין כתיבה לנתינה, כתב רב אלפס שמונין שלשה חודשים משעת כתיבה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב משעת נתינה. מעשה באחת שנתגרשה ויצא קול של פסול על הגט, והצריכו רבינו תם גט אחר מפני הלעז, על אף שכשר היה, והתירה להנשא מיד, ולא הצריכה להמתין ג' חדשים אחר הגט השני כיון שלא הצריכה גט שני אלא לבטל הגט. ור"י אומר שצריך להמתין שלשה חדשים אחר הגט השני, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. ואפילו אחר ביאת זנות, כגון שנאנסה, או נתפתתה - צריכה להמתין שלשה חדשים. ודוקא גדולה, אבל קטנה שנאנסה, או נתפתתה, או יוצאה במיאון - אינה צריכה להמתין. וגירות שנתגיירה ושפחה שנשתחררה - אפילו גדולות אינן צריכות להמתין. אבל גר וגירות שנתגיירו ביחד, צריכים להמתין. ושבויות, אפילו גדולה, כתב הרמ"ה שאינן צריכות להמתין, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שצריכין להמתין. ואם קדש או נשא תוך שלשה חדשים - צריך לגרש. ומשמתין ליה אי לא מגרש, אבל אין כופין אותו בשוטים. ואפילו אם הוא כהן שתאסר עליו - צריך לגרש. ואם הוא ישראל, יחזירנה אחר ג' חדשים. ואם קדש תוך ג' חדשים וברח - לא משמתין ליה ואין כופין אותו ליתן גט כיון שגילה דעתו שאינו רוצה לכונסה. והורה ה"ר יחיאל ב"ר יוסף שלכתחילה אומרים לו ברח ובהכי סגי. וכתב אדוני אבי הרא"ש: וייראה דבריחה זו צריכה שתהיה למרחוק שירחיק עד שיהיה שיעור חזרתו אחר שלשה חדשים, דלא מסתבר שיקדש בעיר זו ויברח לעיר אחרת, דאם כן בטלה תקנת חכמים. ולא ישא אדם מעוברת חברו ומינקת חברו - עד שיהא לולד ארבעה ועשרים חדשים חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו, לא שנא אם היא אלמנה או גרושה, אפילו אם גמלה הנער או נתנתו למינקת אסורה, אפילו נשבעה המינקת על דעת רבים שלא תחזור בה, אפילו אם נשבעה לאדם גדול כמו אלו שהולכים בחצר המלך, ולא אמרינן כיון שאדם גדול הוא תירא המינקת לחזור בה. אבל אם מת הולד, או שגמלתו בחיי בעלה, או שאינה חולבת לעולם כגון שיש לה צימוק דדים, או שפסק חלבה בחיי בעלה, או ששכרו לה מינקת בחיי בעלה, כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל שאינה צריכה להמתין. עבר ונשאה או קידשה - יגרשנה, וצריך ליתן לה כתובה אם תתבענה לו. ולכשיגיע זמנו לכנוס, יכנוס אם ישראל הוא, וצריך לכתוב לה כתובה אחרת. וכתב ה"ר מאיר מרוטנבורק ז"ל: אפילו אם הדיר הנאת תשמיש עליו על דעת רבים עד שעה שיגיע זמנו לכנוס, אפילו הכי צריך להוציא. ואם ברח

והרחיק נדוד עד מקום שאינו יכול לחזור ממנו תוך כ"ד חדשים - אין צריך להוציא. שאלה לאדוני אבי הרא"ש ז"ל: להבא על נערה ונתעברה ממנו, והודו שניהם שממנו נתעברה, ואומר שבא עליה לשם קידושין, ואחר כך נתקדשה לשמעון וגירשה שמעון ורצתה לינשא לראובן, אם צריכה להמתין שלשה חדשים אחר גירושי שמעון, כיון שידוע שהיתה מעוברת מראובן לא שייך הבחנה ואינה צריכה להמתין ג' חדשים, או לא. תשובה: צריכה להמתין ג' חדשים, שקדושי ראובן לא היו כלום כיון שלא היו בעדים, וקדושי שמעון היו קדושי גמורים, אף על פי שהיתה מעוברת מראובן תחילה, לא חילקו חכמים, אלא בכל הנשים הצריכו להמתין שלשה חדשים.

סימן יד - שלא ישא אשה בימי האבל

אסור לו לאדם ליארס תוך שלשים יום של אבלות. ומי שיש לו בנים קטנים ואין לו מי ישמשנו, מותר לכנוס אפילו תוך שבעה. ומיהו לא יבוא עליה עד לאחר שלשים יום. ומי שאין לו בנים, או שלא קיים עדיין פריה ורביה, אסור לכנוס תוך שבעה. אבל לאחר ז', מותר לכנוס ולבעול, אפילו מתאבל הוא על אביו ועל אמו. ולאחר שלשים יום, כל אדם מותר, אפילו קיים פריה ורביה ואין לו בנים קטנים, אפילו הוא מתאבל על אביו ועל אמו. שדך אשה ואירעה אבל והוא לא קיים פריה ורביה - מותר לכונסה תוך שלשים יום.

סימן טו - אסור ערוה דאורייתא ודרבנן

אלו שאינן בני קדושין מחמת ערוה, מהן מן התורה ומהן מדרבנן. אותם שהן מן התורה - לא תפסי בהו קדושין כלל. ואותן שהן מדרבנן, או שהן ספק ערוה כאשר יתבאר לקמן בעזרת השם - צריכות גט. אמו - אסור לו

מן התורה. ואם אמו - אסורה לו מדרבנן. וכן אם אם אמו עד עולם. ואם
אבי אמו - אסור לו מדרבנן. אבל אם אם אבי אמו, ואם אבי אמו -
מותרת לו. אם אביו - אסורה לו מדרבנן. וכן אם אם אביו עד עולם. אם
אבי אביו - אסורה לו מדרבנן. אבל מכאן ואילך, כגון אם אם אבי אביו,
או אם אבי אבי אביו, מותרת לו. אשת אביו - אסורה לו מן התורה, בין
שהיא אשתו מן האירוסין בין שהיא אשתו מן הנישואין, בין בחיי אביו
בין כשמת אביו או גירשה. אבל אם אנס אביו אשה, מותרת לו. ואשת
אבי אביו - אסורה לו מדרבנן. וכן אשת אבי אביו עד עולם. ואשת
אבי אמו - אסורה לו מדרבנן. אבל מכאן ואילך, כגון אשת אבי אביו אמו,
או אשת אבי אמו, מותרת לו. אחותו - אסורה לו מן התורה, לא שנא
אחותו מאביו או מאמו, בין אחותו מן הנישואין או מהזנות, או אפילו בא
אביו על הערוה והוליד ממנה, אחותו היא וחייב עליה, חוץ מאחותו מן
השפחה וכותית. במה דברים אמורים שפחה דעלמא, אבל אם בא אביו
על שפחתו והוליד ממנה, אחותו היא. ומותר בבת אשת אביו, ואפילו
חורגת הגדלה בבית מותרת לאחיו, ולא חיישינן למראית העין לומר
שנראית כאחותם. בתו - אסורה לו מן התורה. וכן בת בנו, ובת בתו. ובת
בת בנו, ובת בת בתו, או בת בן בנו, או בת בן בתו - אסורות לו מדרבנן.
אבל מכאן ואילך, כגון בת בת בנו, ובת בת בתו - כתב הרמב"ם
שהן מותרות לו, ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל אלא כולן אסורות
לו עד עולם. בת אשתו - אסורה לו מן התורה. וכן בת בנה, ובת בתה.
ודוקא בת אשתו מן הנישואין, אבל בת אנוסתו לאחר מיתתה, ובת בת
אשתו, ובת בת בן אשתו - אסורה לו מדרבנן. אבל מכאן ואילך, כגון בת
בת בת אשתו, ובת בן בן אשתו - כתב הרמב"ם ז"ל שמותרת לו, ואדוני
אבי הרא"ש ז"ל כתב שהן אסורות לו עד עולם. ואם אשתו - אסורה לו
מן התורה. וכן אם אם אשתו, ואם אבי אשתו. אבל אם אם אשתו,
ואם אם אבי אשתו, ואם אבי אשתו - אסורות לו מדרבנן. מכאן
ואילך, כגון אם אם אם אשתו, ואם אם אבי אשתו - כתב
הרמב"ם שמותרות, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שאסורות לו לעולם.
אחות אביו ואחות אמו - אסורות לו מן התורה, לא שנא היא אחותו מן
האב או מן האם. ומותר בבת אחי אביו, ובבת אחי אמו. ואחי אביו ואחי
אמו מותר באשתו ובבתו, אבל הוא אסור מן התורה באשת אחי אביו,
ומדרבנן באשת אחי אמו. ודוקא שהוא אחי אביו מן האב, אבל אשת
אחי אביו מן האם, ואשת אחי אמו בין מן האב בין מן האם - אין אסורות
אלא מדרבנן. ומכאן ואילך, כגון אשת אחי אביו מן האם, ואשת אחי
אם אמו בין מן האב בין מן האם - מותרות. ובאשת אחי אביו מן

האב, ואחות אבי האב בין מן האם בין מן האב, ואחות אם האם - פסק ר"י שהן אסורות מדרבנן, ובשאלתות פסק שהן מותרות, וכן פסק רבינו תם, ומסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל כדברי ר"י. אשת בנו - אסורה לו מן התורה. ואשת בן בנו - אסורה לו מדרבנן. וכן אשת בן בן בנו עד עולם. אשת בן בתו - אסורה לו מדרבנן. אבל מכאן ואילך, כגון אשת בן בן בתו - מותרת לו. אשת בן אשתו - מותרת לו. ובן אשתו מותר באשתו. אשת אחיו - אסורה לו מן התורה, בין אם הוא אחיו מן האב או מן האם, בין מן הנישואין בין מן הזנות, אלא שאשת אחיו מן האם אסורה לו מן התורה לעולם, ואשת אחיו מן האב מותרת לו אם מת אחיו בלא בנים כאשר יתבאר לקמן בהלכות יבום בעזרת השם. שני חורגין הגדלין יחד בבית - מותר כל אחד באשת חבירו, ולא חיישינן למראית העין לומר שנראה כאשת אחיו. אשת חמיו - אסורה לו. וגם חמיו אסור באשתו. ומותר באשת בן אחיו, ובאשת בן אחותו. אחות אשתו - אסורה לו מן התורה כל זמן שאשתו קיימת, לא שנא אם היא אחותה מן האב או מן האם, ואפילו גירש את אשתו. אבל לאחר מיתתה, מותר באחותה. הלכה אשתו למדינת הים ואמרו לו שמתה ונשא אחותה ואחר כך באתה אשתו - אם היתה אשתו נשואה לו, מותרת לחזור לו, שהכל יודעים שבטעות נשא את אחותה, דאין זנות שמזנה עם אחותה אוסר אשתו עליו אפילו במזיד. וכן בכל הקרובות הנאסרות על ידי אשתו, אם מזנה עמהם לא נאסרה אשתו עליו, ומותר בקרובות שניה. היתה ארוסתו, ואמרו לו שמתה ונשא אחותה ואחר כך באת ארוסתו - אסור בשתיהן. מתה הראשונה, מותר בשנייה. אמרו לו מתה אשתו ונשא אחותה ואחר כך אמרו לו קיימת היתה - הולד הראשון ממזר, והאחרון אינו ממזר. היתה אחות אשתו נשואה והלכה אשתו ובעל אחות אשתו ואמרו לו מתה אשתך וגיסך ונשא אחות אשתו ואחר כך באו אשתו וגיסו - אשת גיסו צריכה גט, לא שנא נשאת לו בשני עדים או בעד אחד, ואסורה לגיסו, ואשתו אסורה עליו לא שנא היתה נשואה לו או ארוסתו.

סימן טז - אסור כותית ושפחה

כותית - אע"פ שאין בה לאו אסורה מדרבנן. ואם בא עליה בזנות דרך מקרה, מכין אותו מכות מרדות. ואם יחדה לו בזנות, חייב עליה מדרבנן משום נדה ומשום שפחה ומשום עכו"ם ומשום זונה. כתב הרמב"ם ז"ל: בא על הכותית משאר העכו"ם דרך אישות, לוקה מן התורה, או ישראלית שנבעלה לעכו"ם דרך אישות לוקה מן התורה, משום לא תתחתן בס. אחד ז' עכו"ם ואחד כל העכו"ם באיסור זה. עד כאן. ונראה לי שאינו אלא בז' עכו"ם, דלא קיימא לן כרבי שמעון דאמר "כי יסיר, לרבות כל המסירין". ואפילו בז' עכו"ם אין לוקין משום לא תתחתן אלא לאחר שנתגיירו, אבל בעודם עכו"ם לא שייך בהו חתנות, ואינו לוקה עד שיבעול ואז לוקה עליה משום "לא תקח". ואם בא עליה בפרהסיא לעיני עשרה מישראל, היו קנאים פוגעים בו. פירוש, הממהר וזריז להורגו הרי זה היה משובח. והוא שמעצמו יקנא לה' ויפגע בו, אבל אם בא לבית דין לשאול אין מורין לו לעשות. ואין רשאים לפגוע בו אלא בשעת מעשה, אבל פירש ממנה אין הורגין אותו והורגו נהרג עליו. ולא עוד אלא אפילו בא הקנאי להרוג הבעל ונשמט הבעל והרג הקנאי להציל עצמו מידו, אין הבעל נהרג עליו. לא פגעו בו קנאין ולא הלקוהו בית דין, הרי עונשו מפורש בקבלה שהוא בכרת שנאמר "כי חלל יהודה את קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה". וכתב הרמב"ם: עון זה אע"פ שאין בו מיתת בית דין אל יהא קל בעיניך, אלא יש בו הפסד שאין בכל העריות כמוהו, שכן מן הערוה בנו הוא לכל דבר ובכלל ישראל הוא, ובנו מן הכותית אינו בנו ומסיר אותו להיות אחר עכו"ם, ודבר זה גורם לידבק בעכו"ם שהבדילנו ה' מהם ולשוב מאחרי ה' ולמעול בו. ושפחה שהוטבלה לשם עבדות - אסורה לבן חורין, אחד שפחתו ואחד שפחת חבירו, והבא עליה מכין אותו מכת מרדות. גם בזה כתב הרמב"ם ז"ל: אל יהי עון זה קל בעיניך מפני שאין בו מלקות מן התורה, שגם זה גורם לבן לסור מאחרי ה', שהבן הוא עבד ונמצא גורם לזרע הקדש להתחלל ולהיותם עבדים. והבא על השפחה אפילו בפרהסיא, אין קנאין פוגעין בו. נתערב ולד של ישראל בולד שפחה - שניהן עבדים, וכופין בעל השפחה ומשחרר שניהן. ואם היה הבן מן האדון של העבד, כשיגדלו ישחררו זה את זה ויהיו מותרין לבוא בקהל. היו התערבות בנות - שתיהן ספק שפחות, והבא על אחד מהן הולד ספק עבד. וכן אם נתערב ולד כותית בולד ישראלית - מטבילין את שניהן לשם גרות, וכל אחד מהם גר.

סימן יז - התר אשת איש שמת בעלה

אשת איש - בכלל עריות ולא תפשי בה קידושין. במה דברים אמורים בודאי אשת איש, אבל ספק אשת איש, כגון שקבלה גט או קידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה, או שגירשה בגט הכתוב בכתב ידו ואין עליו עדים כלל, או עד אחד, או שיש עליו עדים ואין בו זמן - אם קדשה אחר, צריכה גט משניהם. וכן כל פסול שאירע בגט, כגון שגרשה בגט קרח, והיה במזרח וכתב במערב, או ששלחו לה בחוץ לארץ ולא אמר בפני נכתב ובפני נחתם, ושאר פסולי גט דרבנן שיתבארו לקמן בהלכות גיטין בעזרת השם - אם קדשה אחר, צריכה גט משניהם. ואם נשאת לשני - יש מהן שתצא, ויש מהן שלא תצא, כאשר יתבאר לקמן בעזרת השם. אשת איש שקבלה קידושין בפני בעלה - מקודשת, דכאילו אמרה גירשתני דמי, והאשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת, שאין האשה מעיזה פניה בפני בעלה. אבל אם נתקדשה לאחר שלא בפני בעלה, או אפילו בפניו ויש עד אחד שמעיד כדבריה - אינה נאמנת, שאז מעיזה כיון שהעד מסייעה ואין הקדושין כלום. אשה שהלך בעלה למדינת הים והעידו עליו שמת - אפילו עד אחד, אפילו העד עבד או שפחה או אשה או קרוב, מותרת לינשא. ואפילו עד מפי עד, או אשה מפי אשה או עבד או שפחה, כשרים לעדות זה. ופסולי עדות - אם פסולים מדרבנן, כגון משחק בקוביא ומפריחי יונים וכיוצא בהם, כשרים לעדות זה. אבל פסולי עדות דאורייתא - פסולים. ואם משיחים לפי תומם, כשרים. בא אחד מהם ואמר הרגתיו - תנשא, דאין אדם משים עצמו רשע ופלגינן דבוריה. כתב אדוני אבי ז"ל בתשובה: אם שנים מעידים שמת, אפילו אם יש הכחשה בדבריהם, נושאים את אשתו כיון ששניהם מעידים על מיתתו. אפילו לא שמעו אלא קול שאמרה פלוני מת והלכו שם ולא מצאו שום אדם - משיאין את אשתו. והוא שראו צל צלו, דאי לאו הכי חיישינן שמא שד הוא. במה דברים אמורים בשדה או בעיר בבור וכיוצא בו שהוא מקום חרוב, אבל בעיר שלא בבור, אפילו לא ראו צל משיאים את אשתו. כתב גאון: האידינא לא בקיאין בבבואה דבבואה היכי הוי, הלכך לא עבדינן בה עובדא. כתוב בשטר "איש פלוני מת איש פלוני נהרג" - פליגי בה בירושלמי, חד אמר משיאים את אשתו וחד אמר אין משיאין אשתו. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל הביא דברי שניהם ולא אסיק כחד מינייהו. ולכאורה נראה דאזלינן לחומרא. והרמב"ם כתב: מצאו כתוב בשטר

"מת פלוני נהרג פלוני" וידוע שהוא כתב ישראל, תנשא אשתו. וכן מי שנשתתק, בודקין אותו אם נמצאת דעתו מכוונת וכתב "מת פלוני בן פלוני", סומכין עליו ותנשא אשתו. אפילו שמעו מן התינוקות שאמרו "מת פלוני בן פלוני" - בין כיונו לשם עדות בין כיונו שלא לשם עדות, משיאין את אשתו, ואם¹ שומעין מהם שאומרים "הרי אנו באים מקבורתו". ואין סומכים עליהם להשיא אשתו אלא אם כן יאמרו "כך וכך ספדנים היו שם וכך וכך הלכו אחר המטה" שיש דבר שמורה על הענין שהוא אמת. עכו"ם שמסיח לפי תומו שמת ואינו מכוין לשם עדות - משיאין את אשתו. וכן השומע ממנו ובא והעיד בפני בית דין, משיאין את אשתו. כיצד מסיח לפי תומו - כגון שאמר "אני ראיתי לפלוני שמת כמה היה נאה או כמה טובה עשה עמי" וכיוצא בזה, שמוכיח שאינו מכוין לשם עדות. אבל אם מכוין לשם עדות, או שנראה שאמר כן כדי שיירא מפניו כגון שאמר "עשה דבר פלוני ואם לאו אהרוג אותך כמו שהרגתי לפלוני", אינו נאמן. כתב הרמב"ם: יצא ישראל ועכו"ם מעמנו למקום אחר ובא עכו"ם והסיח לפי תומו "איש שיצא עמי מכאן מת" - משיאין את אשתו, אע"פ שאין העכו"ם יודע את האיש, והוא שאמר קברתיו. עד כאן. ואיני יודע למה צריך שיאמר קברתיו. התחיל העכו"ם להסיח לפי תומו וחזר ושאלו לו ואחר כך פירש כל הענין - קרוי שפיר מסיח לפי תומו. כתב הרמב"ם ז"ל: שמע מערכאות של עכו"ם "הרגנו לפלוני" אינן נאמנין. וייראה מדבריו שאם אמרו "נהרג בדין ושלא על ידם", נאמנים. ומדברי אדוני אבי הרא"ש ז"ל ייראה שאפילו אמרו נהרג שלא על ידם אינם נאמנים. בא אחד ואמר "אמרו לי כשתלך למקום פלוני אמור להם שמת יוסף בן שמעון", ובא ואמר כן ואנו מכירים פלוני הידוע בשם זה - אשתו מותרת אף על פי שלא אמר בו סימן שנכירנו על ידו, ואין אנו חוששין שמא אחר היה ששמו כך. ויש אומרים דוקא כשלא הוחזק אחר באותו מקום בזה השם, וגם לא שכיחי שיירות שעוברים שם, הא איכא חד מינייהו אין משיאין. ורב אלפס כתב אפילו שכיחי תרי בהאי שמא או שכיחי שיירות, משיאין עד דאיכא תרווייהו לריעותא. וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. כתב הרמב"ם ז"ל: ישראל שאמר "מת יהודי עמנו במקום פלוני וכך צורתו וכך סימניו", אין אומרים באומד דעתן פלוני הוא עד שיעיד שהוא פלוני ויכיר שמו ושם עירו, אבל אם אמר "שיצא מעמנו מעיר פלוני ומת" מחפשין באותה העיר אם לא יצא אלא הוא תנשא. עד כאן. וטעמא משום דקיימא לן סימנין לאו דאורייתא ולא סמכינן בהו לענין איסורא. יש נשים שאין סומכין על עדותן אם העידה לאשה שמת בעלה, מפני ששונאות זו את זו מתכוונת

לקלקלה לאוסרה על בעלה. ואלו הן : חמותה - ואפילו אינה חמותה עתה אלא מצפה להיות חמותה, כגון שהיא אם יבמה ולא אם בעלה ומעידה שמת בעלה, אינה נאמנת. וכן הכלה - לא תעיד לחמותה, ואפילו באה ואמרה מת בעלי ואחר כך מת חמי שלפי דבריה אינה עוד חמותה, אפילו הכי אינה נאמנת. ובת חמותה, וצרתה, ואשת אחי בעלה - שמא ימות בעלה או אחי בעלה ויהא צרות זו לזו. ובת בעלה - לא תעיד לה, ולא היא לבת בעלה. כל הבא להעיד על עדות אשה, אין צריך דרישה וחקירה. ומעידין לאור הנר ולאור הלבנה, שאפילו לא ראו אותנו אלא לאור הנר והלבנה והכירוהו המעידים עליו שהוא הוא. ראו אחד שאמר על עצמו שהוא פלוני בן פלוני ממקום פלוני והרי הוא מת שנחש נשכו, והלכו שם ומצאוהו שנשתנה ולא הכירוהו - משיאין את אשתו. אין מעידין עליו אלא אם כן ראו פרצופו שלם עם פדחתו וחוטמו. וכתב רבינו תם : דוקא כשאין שם אלא הראש, אז אין יכולין להכירו בטביעת עין אם לא יהא כל פרצוף שלם עם החוטם, אבל אם כל גופו שלם, אפילו אין כאן פרצוף ופדחת וחוטם, יכולין להכירו בטביעת עין או על ידי סימנין מובהקין שיש להם בגופו. ושומא - לא הוי סימנין מובהקין להכיר על ידה, לפי שעשויה להשתנות. ואם אין מכירין אותו בטביעת עין - אפילו יש להם סימנין בכליו ובגופו, אין סומכים עליהם אם אינן מובהקין. אין מעידין עליו אלא אם כן ראה אותו תוך ג' ימים למיתתו. במה דברים אמורים שהוא ביבשה, אבל אם היה במים, אפילו שהה שם כמה ימים מעידים עליו, שהמים מעמידין אותו שלא ישתנה צורתו. והוא שראוהו מיד אחר עלייתו מן המים, וגם שאין בו מכה, אבל יש בו מכה או שלא ראוהו מיד בעלייתו מן המים, משתנה. ואפילו אם היה ביבשה, אם אינו חבול בפניו מעידים עליו לאחר כמה ימים על ידי טביעת עין של גופו וצורתו. ואפילו היה חבול בפניו שאין מעידין עליו אלא על שלשה ימים, אם מצאוהו הרוג ומכירין אותו בטביעת עין ואין יודעין מתי נהרג, תולין שנהרג תוך ג' ימים ומעידים עליו. נפל לגוב אריות - אין מעידין עליו שאפשר שלא אכלוהו. נפל לחפירה מלאה נחשים ועקרבים, או לתוך כבשן האש, או לתוך יורה מלאה יין או שמן מרותחת על גבי האש - מעידין עליו. ראוהו צלוב, או מלא פצעים אפילו במקום שנעשה טרפה, או שחיה אוכלת בו - אין מעידין עליו עד שראוהו שתצא נפשו. וכתב הרמ"ה דווקא שראוהו מגוייד בסכין המלובנת באור, והוא הדין נמי בסכין שאינה מלובנת ונכוה אחר כך, כדקאמר רבי שמעון בן אלעזר מפני שיכול לכוות ולהחיות אחרי כן, אבל אם נחתכו גידי שוקיו ולא נכוה - מעידים עליו כרבנן דפליגי עליה דרבי שמעון בן אלעזר וכן הלכה. עד כאן. ואין נראה כן מדברי

אדוני אבי הרא"ש ז"ל. במה דברים אמורים שאין מעידין על מי שחיה אוכלת בו, במקום שאין נפש יוצאת בו, אבל אם ראוהו אוכל בו החיה במקום שנפשו יוצאת בו, כגון בלב או במוח או במעים - מעידים עליו. ראוהו שנשחט בו שנים או רוב שנים - מעידים עליו. ראוהו שנפל למים שאין להם סוף, והרי הם גדולים כל כך עד שהעומד על שפתו אינו יכול לראות כל ד' רוחות - אין מעידין עליו, שמא יצא לצד אחר. ואם עד אחד מעיד "ראיתיו מיד אחר שהועלה והכרתיו על ידי סימנין שהיה לו בגופו" - נאמן. אבל אם אינו אומר שהכירו על ידי סימנין אלא על ידי טביעת עין, אינו נאמן. במה דברים אמורים שראהו העד שנפל שם, דכיון שראהו העד שנפל שם ואמר בדדמי ואמר שהוא הוא אפילו אינו ברור לו, לפיכך אינו נאמן אלא אם כן שראהו מיד אחר שהועלה ומכירו על ידי סימנים. אבל אחר שלא ראהו שטבע, נאמן אפילו לא ראהו מיד אחר שהועלה, ואפילו בטביעת עין בלא סימנים. והוא שיראנו שלם בכל גופו, אבל אם אינו שלם אלא פרצוף פנים עם החוטם, לא סמכינן אטביעת עין לחוד בלא סימנין. ניסת על ידי שהעידו עליו במים שאין להם סוף - לא תצא. נפל למים שיש להם סוף ושהה שם כדי שתצא נפשו - תנשא לכתחילה. וכן אם נפל למים שאין להם סוף ובאו להעלותו והעלו ממנו אבר שאי אפשר שינטל אותו אבר מן החי וחיה - מעידים עליו להשיא את אשתו. עיר שהקיפוח כרקום, וספינה המטורפת בים, והיוצא לדון - הרי הן בחזקת חיים. לפיכך אין מעידים על אחד מאלו שמת להתיר את אשתו. ואפילו על מי שבעיר שכבשה כרקום, וספינה שטבעה בים, והיוצא ליהרג - נמי אין מעידים, שהם בספק חיים ונותנים עליהם חומרי מתים וחומרי חיים. עד אחד אומר מת והתירוה להנשא, ובא עד אחר ואמר לא מת - אפילו קודם שנשאת, מותרת לינשא, אלא משום לזות שפתים לא תנשא. אבל אם בא השני קודם שהתירוה - לא תנשא. ואם באו שנים פסולים לבסוף ואומרים שלא מת - חשובים כאחד, ואם התירוה קודם שבאו לא תצא מהיתירה הראשון, לא התירוה עד שבאו לא יתירוה. אשה אומרת מת ושתיים אומרות לא מת - אף על פי שנשאת תצא. שתיים אומרות מת ואחת אומרת לא מת - אף על פי שלא נשאת תנשא. אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת, או עד אחד אומר מת ועד אחד אומר לא מת, שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת - בכולן לא תנשא, ואם נשאת למי שאינו מעיד תצא. ואם נשאת לאחד מעידיה והיא אומרת ברי לי שמת - לא תצא. נשאת על פי עד כשר ואחר כך באו שנים ואמרו לא מת, או נשאת על פי אשה ואחר כך בא עד כשר ואומר לא מת - אפילו נשאת לאחד מעידיה תצא. האשה בעצמה - נאמנת לומר שמת בעלה, ותנשא

או תתיבם על פיה, ונותנים לה כתובתה, ואם תתיבם נכנס היבם לנחלה על פיה. במה דברים אמורים שאומרת "מת בעלה והתירוני לינשא" לבד, אבל אם אומרת "תנו לי כתובתי והתירוני לינשא", או אפילו "התירוני לינשא ותנו כתובתי" - אין מתירין אותה לינשא. והרמב"ם ז"ל כתב בשניהם מתירין אותה לינשא, אלא שיש חילוק ביניהם לענין הכתובה כדלקמן. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה. יש לה צרה - אין עדותה מועיל להתיר צרתה, אף על פי שהיא מותרת הצרה אסורה, וחשבינן ליה כחי לגבי צרה ואוכלת בשבילו תרומה אם הוא כהן. באו שתי הצרות אחת אומרת מת ואחת אומרת לא מת - זו שאומרת מת תנשא, ואותה שאומרת לא מת לא תנשא. אחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג - שתיהן מותרות. במה דברים אמורים שהיא נאמנת על עצמה, כשיש שלום בינו לבינה ושלוש בעולם. אבל יש קטטה בינו לבינה, כגון שאמרה גרשתני בפני פלוני ופלוני ובאו פלוני ופלוני והעידו שאינו אמת - אינה נאמנת אפילו יש שלום בעולם, לא שנא התחילה היא הקטטה או שהתחיל הוא, ואפילו אם עד מסייעה, אינה נאמנת. ואם נשאת - כתב הרמב"ם ז"ל לא תצא כיון שהעד מסייעה. וכן אם יש מלחמה ואמרה מת אפילו בסתם - אינה נאמנת, אף על פי שיש שלום בינו לבינה. ואפילו לא ידענו שיש מלחמה אלא על פיה והיא אומרת מת במלחמה, אינה נאמנת. והרמב"ם ז"ל כתב בזה שאם נשאת לא תצא. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל לא כתב כן. כתב הרמב"ם: כיון שיש מלחמה בעולם אפילו אומרת מת וקברתיו אינה נאמנת. ואינו נראה כן בגמרא, אלא אפילו היא אומרת מת על מטתו נאמנת אף על פי שיש מלחמה בעולם, כל שכן מת וקברתיו. ואם יש מלחמה בעולם ובא עד אחד ואומר מת במלחמה - אינו נאמן. וכתב הרמב"ם ז"ל שאם נשאת לא תצא. ואם אמר העד מת וקברתיו - נאמן. וכתב הר"ף דהוא הדין נמי בשנים במלחמה דאינם נאמנים אלא אם כן אומרים מת וקברנוהו. וראב"ד כתב דאפילו אחד נאמן אפילו אם אינו אומר קברתיו. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב דאחד אינו נאמן אלא אם כן אומר מת וקברתיו, אבל שנים נאמנים אפילו אם אינם אומרים קברנוהו. ואם יש רעב בעולם ובאה ואמרה מת - אינה נאמנת, אפילו אומרת מת על מטתו עד שתאמר וקברתיו. ואם באה ואמרה מת תחת המפולת שנפלה עליו, או שיש שילוח נחשים ועקרבים ואומרת שנשכו נחש או עקרב, או שיש דבר בעולם ובאה ואמרה שמת - בכל אלו דינו כמלחמה ואינה נאמנת. ואם אומרת עישנו עלינו את הבית והוא מת ואני נצלתי - אינה נאמנת. נפלו עלינו עכו"ם או לסטים והוא מת ואני נצלתי - נאמנת, שאין דרכן להרוג הנשים. בא בעלה אחר שניסת - לא שנא ניסת

על פי עד אחד או על פי שני עדים, תצא מזה ומזה, וצריכה גט משניהם. ואין לה כתובה משניהם, ולא פירות שאכל מנכסי מלוג שלה אף על פי שאינם חייבין בפרקונה. ודוקא שאכל השני קודם שבא הראשון, אבל מה שאכל אחר שבא הראשון צריך לחזור. ואינו חייב ליתן הבלאות מנכסי צאן ברזל שלה, והוא שבלו לגמרי, אבל מה שיש מהן בעין נוטלתו. ואם נטלה מזה או מזה כתובה או פירות, צריכה להחזיר. ודוקא שנטלה מהשני אחר שבא הראשון, אבל אם נטלה ממנו קודם שבא הראשון, ²צריכה להחזיר. ושניהם אין מטמאין לה אם הן כהנים. ואין זכאין במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה, ונפסלה מהכהונה ומהתרומה ומהמעשר אם היתה בת לוי. מתו - אחין של זה ושל זה חולצין ולא מייבמין. והולד מן השני - הוא ממזר מן התורה. במה דברים אמורים שלא גירשה הראשון, אבל אם גירשה או מת, אז לא הוי משני אלא ממזר דרבנן. ואם החזיר הראשון, הולד ממזר מדבריהם. ואם אחר שניסת אמרו לה בעלה היה קיים ומת - בן שנולד קודם שמת ממזר מן התורה, ושנולד אחר שמת ממזר מדרבנן. ואם לא ניסת לשני אלא נתקדשה לבד ובא בעלה - אינה צריכה גט מהשני ומותרת לחזור לראשון. וכן מותרת לשני אם מת הראשון או גירשה.

סימן יח - קדושין במי תופסין

חייבי לאוין, וחייבי עשה, וכל שכן שניות דרבנן - תפסי בהו קדושין. לפיכך אחד מאלו שנתקדשה, בין אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, או ממזרת ונתינה לישראל, או מחזיר גרושתו משנישאת לאחר - בכולן צריכות גט. ואפילו מקדש יבמה לשוק נמי, כאשר יתבאר לקמן בעזרת השם.

סימן יט - סוקלין על חזקה שהיא בחזקת ערוה

מי שהוחזק בשאר בשר - דנין על פי חזקה זו, אף על פי שאין שם ראייה ברורה שזה קרוב, ומלקין וחונקין וסוקלין על חזקה זו. כיצד, הרי שהוחזק שזו אחותו או בתו או אמו ובא עליה בעדים - הרי זה לוקה או נשרף או נסקל, אף על פי שאין ראייה שזו אחותו או בתו או אמו אלא חזקה זו בלבד. איש ואשה שבאו ממדינת הים היא אומרת זה בעלי והוא אומר זו אשתי - אם הוחזק בעיר ל' יום שהיא אשתו, הורגין עליה משום אשת איש. אבל תוך ל' יום, אין הורגין עליה משום אשת איש.

סימן כ - באיזה ביאה חיב הבא על הערוה

הבא על אחת מן העריות, או שבעל ביאה אסורה, בין כדרכה בין שלא כדרכה - משהערה בה חייבים שניהם או כרת או מלקות או מיתת בית דין, בין שהיו שוכבים או עומדים. ומה היא העראה - משהכניס העטרה מהגיד, אף על פי שפירש מיד ולא גמר ביאתו ולא הוציא זרע חייבים, חוץ משפחה חרופה לפי שאין חייבים עליה אלא בגמר ביאה. אבל מי שבעל בלא קושי באבר מת והכניסו בידו - אין חייבים כלום. וכתב הרמב"ם: אבל מכין אותו מכת מרדות. ואם בעל בעילת איסור במתעסק, כגון שהיה סבור שהוא ביאת היתר ועלה בידו ביאת איסור - חייב חטאת. אבל הבא על הערוה והיא מתה - פטור. והבא על הטריפה, ואפילו נשחטה ברוב שנים שודאי לה למות בחולי זה - חייב עד שתמות, או עד שיתיז את ראשה. הבא על אחד מן העריות דרך אברים, או שחבק או שנשק ונהנה בקירוב בשר - הרי זה לוקה מן התורה שנאמר "לא תקרבו לגלות ערוה", דברים המביאים לידי גילוי ערוה. והעושה דבר מחוקות אלו הרי זה חשוד על העריות. נשים המסוללות זו בזו, פירוש מתחברות זו בזו דרך תשמיש - אסור, וזהו "מעשה ארץ מצרים" שהוזהרנו עליו שנאמר "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו", ואמרו חכמים ז"ל מה היו עושים איש נושא איש ואשה נושאת אשה ואשה ניסת לשני אנשים. ואף על פי שהוא אסור, אין לוקין עליו, ואין האשה נאסרת על בעלה בכך, אבל ראוי לנדותה ולהכותה מכת מרדות הואיל ועשו איסור, ויש לאיש להקפיד על אשתו בדבר זה ולמנוע הנשים הידועות בכך מליכנס לה ושלא לצאת היא אליהן. כל אשה האסורה -

אם היא בת ג' שנים ומעלה, גדול הבא עליה חייב והיא פטורה אלא אם כן היא גדולה. אבל אם היא פחותה מזה, שניהם פטורים, שאין ביאתה ביאה. וכן אשה גדולה שבא עליה קטן - אם הוא בן ט' שנים ומעלה, היא חייבת והוא פטור. ואם הוא מבן ט' שנים ולמטה, שניהם פטורין. היה אחד מהם ער ואחד ישן - הער חייב והישן פטור. אחד מזיד ואחד שוגג - המזיד חייב והשוגג מביא קרבן. אחד אונס ואחד רצון - האונס פטור. ואין העדים המעידים צריכים שיראו שיכנסו כמכחול בשפופרת, אלא משיראו אותם דבוקים זה בזה כדרך המנאפים הרי אלו נהרגין בראיה זו.

סימן כא - להתרחק מן העריות

צריך אדם להתרחק מן הנשים מאד מאד. ואסור לו לקרוץ בידי וברגליו ולרמוז בעיניו לאחת מן העריות. ואסור לשחוק עמה, או להקל ראשו כנגדה, או להביט ביופיה, ואפילו להריח בבשמים שעליה אסור. ואסור להסתכל בנשים שעומדות על הכביסה, ואסור להסתכל אפילו בבגדי צבעונין של אשה שהוא מכירה אפילו אינן עליה שמא יבוא להרהר בה. פגע באשה בשוק, אסור להלך אחריה אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחוריו. ולא יעבור בפתח אשה זונה אפילו ברחוק ארבע אמות. והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוון ליהנות ממנה, כאילו מסתכל בבית התורף שלה. ואסור לשמוע קול ערוה, או לראות שערה. המתכוון לאחד מאלו הדברים, מכין אותו מכת מרדות, ואלו הדברים אסורים גם בחייבי לאוין. לא ילכו בנות ישראל פרועות ראש בשוק, אחת פנויה ואחת אשת איש. ומותר להסתכל בפני הפנויה לבודקה אם היא יפה שישאנה, בין שהיא בתולה או בעולה, ולא עוד אלא שראוי לעשות כן, אבל לא יסתכל בה דרך זנות ועל זה נאמר "ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה". וכן מותר אדם להביט באשתו אף על פי שהיא נדה והיא ערוה לו, אע"פ שיש לו הנאה בראייתה, הואיל והיא מותרת לאחר זמן אינו בא בזה לידי מכשול, אבל לא ישחוק ולא יקל ראש עמה. ואסור להשתמש באשה כלל, בין גדולה בין קטנה, בין שפחה בין משוחררת, שמא יבוא לידי הרהור עבירה. באיזה שמוש אמרו, ברחיצת פניו ידיו

ורגליו, אפילו ליצוק לו מים לרחוץ פניו ורגליו, אפילו אינה נוגעת בו, והצעת המטה בפניו, ומזיגת הכוס, שאין עושה לאיש דברים אלו אלא אשתו לבד. ואין שואלים בשלום אשה כלל, אפילו על ידי שליח. ואפילו על ידי בעלה אסור לשלוח לה דברי שלומים, אבל מותר לשאול לבעלה איך שלומה. והמחבק או המנשק אחת מהעריות שאין לבו של אדם נוקפו עליהן, כגון אחותו הגדולה ואחות אביו וכיוצא בהן, אף על פי שאין לו שום הנאה כלל, הרי זה מגונה ביותר, ודבר זה אסור, שאין קרבים לערוה כלל בין גדולה בין קטנה, חוץ מהאב לבתו והאם לבנה. כיצד, האב מותר לחבק לבתו ולנשק ולישן עמה בקירוב בשר, וכן האם עם בנה, כל זמן שהם קטנים. הגדילו, שיש לבת י"א שנה ולבן י"ב שנים, זה ישן בכסותו וזה ישנה בכסותה. ואם הבת בושה לעמוד בפני אביה ערומה, או נתקדשה אפילו היא קטנה, אסורה. וכן אם האם בושה לעמוד ערומה בפני בנה, אסור אפילו הוא קטן.

סימן כב - אסור יחוד, ועם מי אסור להתייחד

אסור מן התורה לאיש שיתייחד עם הערוה, בין ילדה בין זקנה. וחכמים גזרו על כל יחוד אפילו של פנויה וכותית, ובלבד שתהא מבת שלש שנים ומעלה, חוץ מן האב שמותר להתייחד עם בתו, והאם עם בנה, והבעל עם אשתו נדה. וחתן שפירסה אשתו נדה קודם שבעל, אסור להתייחד עמה, אבל אחר שבעל בעילה אחת מותר לו להתייחד עמה. והמתייחד אפילו עם פנויה, בין כותית בין ישראלית, מלקין אותו, אבל היא לא נפסלה אם נתייחדה עם הפוסל בביאתו. והמתייחד עם אשת איש, אין מלקין אותו שלא להוציא לעז על בניה שהם ממזרים. כתב הרמב"ם ז"ל: לא תתייחד אשה אחת עם אנשים הרבה עד שתהיה שם אשתו של אחד מהם, וכן לא יתייחד איש אחד אפילו עם נשים הרבה, ונשים הרבה עם אנשים הרבה אין חוששין משום יחוד. עד כאן. ואיני מבין דבריו, כיון שאוסר אשה אחת עם אנשים הרבה, מאי נפקא מינה שאשתו של אחד מהם שם, אכתי איכא למיחש לאחריני. ואדוני אבי ז"ל כתב שאשה אחת מתייחדת עם שני אנשים כשרים בעיר, ובשדה עם ג', אבל בפריצים אפילו בעיר וביי נמי לא. ורש"י מתיר לאיש אחד עם נשים הרבה, אלא אם כן עסקו עמהם

שאינו אסור אפילו עם נשים הרבה כיון שלבו גס בהם. ורבינו תם פירש דאפילו איש אחד עם נשים הרבה אסור אלא אם כן אשתו עמו, ואם עסקו עמהם שלבו גס בהם אסור אף על פי שאשתו עמו. שני בתים זה לפניו מזה, ונשים בפנימי ואנשים בחיצון או בהפך, ופירש אשה לבין אנשים או איש לבין הנשים, חוששין משום יחוד. מי שאשתו עמו, מותר להתייחד עם הנשים שאשתו משמרתו. אבל ישראלית לא תתייחד עם עכו"ם אף על פי שאשתו עמו, שאין אשתו משמרתו לפי שאין לה בושת. אשה שבעלה בעיר, אין חוששין להתייחד עמה מפני שאימת בעלה עליה. כתב הרמב"ם ז"ל: ואם זה גס בה כגון שגדלה עמו או שהיא קרובתו לא יתייחד עמה אף על פי שבעלה בעיר. בית שפתחו פתוח לרשות הרבים, אין חשש להתייחד שם עם הערוה. מותר להתייחד עם שתי יבמות, או עם שתי צרות, או עם אשה וחמותה, או עם אשה ובת בעלה, או עם אשה ובת חמותו, מפני ששונאות זו את זו ואין מחפות זו על זו. וכן עם אשה שיש עמה קטנה שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה, שאינה מזנה לפניו לפי שהיא מגלה את סודה. כתב הרמב"ם ז"ל: תינוק פחות מבן תשע שנים מותר להתייחד עם הנשים, שלא גזרו אלא באיש הראוי לביאה. אנדרוגינוס, אינו מתייחד עם הנשים, ואם מתייחד אין מכין אותו מכת מרדות לפי שהוא ספק. אבל האיש מתייחד עם האנדרוגינוס ועם הטומטום. תקנו חכמים שיהיו הנשים מספרות זו עם זו בבית הכסא כדי שלא יכנס שם איש ויתייחד עמהן. לא תלך אשה בשוק ובנה אחריה, שמא יתפסו בנה ותלך אחריה להחזירו ויתעוללו בה הרשעים שתפסוהו. אין ממנין אפילו אדם נאמן וכשר להיות שומר בחצר שיש בו נשים, אפילו הוא עומד בחוץ, שאין אפוטרופוס לעריות. לא ימנה אדם אפוטרופוס על ביתו, שלא ינהיג אשתו לדבר עבירה. לא ידור תלמיד חכם בחצר שיש בו אלמנה, אפילו אינו מתייחד עמה, מפני החשד, אלא אם כן אשתו עמו. אלמנה לא תגדל כלב, ולא תקנה אשה עבדים זכרים אפילו קטנים, מפני החשד. מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות, מפני שאמותיהם של הבנים באות לבית הספר ונמצא מתגרה בנשים. וכן אשה לא תלמוד קטנים, מפני אבותיהם שבאים בשביל בניהם ונמצא שמתייחדים עמה. ואם יש לו אשה למלמד, יכול ללמוד תנוקות אפילו אינה עמו בבית הספר אלא היא בביתה והוא מלמד במקומו.

סימן כג - אסור הוצאת זרע לבטלה ודברים המביאים לכך

אסור להוציא שכבת זרע לבטלה. לפיכך לא יהא דש מבפנים וזורה מבחוץ, ולא ישא קטנה שאינה ראויה לילד. ואלו שמנאפים ביד ומוציא שכבת זרע לבטלה, לא די לו באיסור הגדול שעושה, אלא שהוא בנדוי, ועליהן נאמר "ידיכם דמים מלאו" וכאילו הורג הנפש. ואסור לאדם שיקשה לדעת, או שיביא עצמו לידי הרהור. ואם יבוא לידי הרהור, יסיח נפשו מדברי הבאי והשחתה לדברי תורה שהיא אילת אהבים ויעלת חן. לפיכך אסור לישן על ערפו ופניו למעלה עד שיטה מעט, כדי שלא יבוא לידי קישוי. ולא יסתכל בבהמה חיה ועוף בשעה שנזקקין זה לזה. ומותר למרביעי בהמה להכניס כמכחול בשפופרת מפני שהן טרודין במלאכתן ולא יבואו לידי הרהור. כתב הרמב"ם ז"ל: אסור למי שאינו נשוי לשלוח יד במבושיו כדי שלא יבוא לידי הרהור, ואפילו מתחת טיבורו לא יכניס ידו כדי שלא יבוא לידי הרהור, ואם ישתין מים לא יאחוז באמה וישתין, ואם הוא נשוי מותר, ובין נשוי ובין שאינו נשוי לא יושיט ידו באמה כלל אלא בשעה שנצרך לנקביו. ואני כתבתי באורח חיים (ס"ס ג') דאף נשוי אסור אם לא מהעטרה ולמטה לצד הארץ.

סימן כד - אין ישראל חשודים על הרביעה ועל הזכר

ישראל לא נחשדו על משכב זכור, ועל משכב בהמה, לפיכך מותר להתייחד עמהן, והמחמיר עצמו שלא להתייחד אפילו עם בהמה ולא עם אביו, הרי זה משובח. העכו"ם חשודים על הכל, לפיכך אין מוסרין להם תינוק ללמדו ספר או אומנות, ואין מעמידין בהמה בפונדקאות שלהם, אפילו זכרים אצל זכרים ולא נקבות אצל נקבות, ואין מוסרין בהמה לרועה שלהם, אפילו זכרים לזכר ונקבות לנקבות, מפני שכולם הם בחזקת מנאפים וכשיבוא הזכר לשכב עם הנקבה ישכב עם הבהמה. ורבינו תם פסק שמותר להעמיד בהמות אצלם, דקיימא לן שאינן חשודים על הרביעה.

סימן כה - לגדר גדר שלא להרבות בתשמיש, וכיצד

יתנהג בשעת תשמיש

כתב הרמב"ם: אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב בני אדם לפרוש ממנו יותר מן העריות ומביאות האסורות, ואמרו רבותינו (חגיגה יא) גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתן, ועוד אמרו רובן בגזל ומיעוטן בעריות והכל באבק לשון הרע, לפיכך ראוי לו לאדם לכופף יצרו בדבר הזה ולהרגיל עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה ובדעת נכונה כדי להנצל מהם, ויזהר מהיחוד שהוא הגורם הגדול, גדולי חכמים היו אומרים לתלמידיהם הזהירו בי מפני בתי הזהירו בי מפני כלתי כדי ללמד לתלמידיהם שלא יתביישו בדבר זה ויתרחקו מן היחוד, וכן יתרחק מן השחוק ומהשכרות ומדברי עוגבים שאלו גורמים גדולים הם והם מעלות של עריות, ולא ישב בלא אשה שמנהג זה גורם לטהרה יתירה, וגדולה מכל זאת אמרו יפנה אדם עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה שאין מחשבות העריות מתגברות אלא בלב הפנוי מן החכמה, ובחכמה מה הוא אומר "אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד", ואשתו של אדם מותרת לו, לפיכך כל מה שירצה לעשות באשתו עושה, בועל בכל עת שירצה ומנשק בכל אבר שירצה ובא עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה בין דרך אברים ובלבד שלא יוציא שכבת זרע לבטלה. ור"י פירש דאפילו בהוצאת שכבת זרע נמי מותר לשמש שלא כדרכה, ובלבד שלא יהא רגיל כן אלא אקראי בעלמא שמתאוה לאשתו לשמש שלא כדרכה, אלא אסור להיות רגיל בכך. עוד מדברי הרמב"ם ז"ל: מדת חסידות שלא יקל ראשו בכך ושיקדש עצמו בשעת תשמיש, ולא יסור מדרך העולם ושאין דבר זה אלא כדי לפרות ולרבות, ולא ירבה בתשמיש להיות מצוי אצל אשתו תמיד שדבר זה פגום הוא מאד ומעשה בורות הוא אלא כל הממעט בתשמיש הרי זה משובח ובלבד שלא יבטל עונה אלא מדעת אשתו. עד כאן. ואיזהו העונה האמורה בתורה, הטיילים שפרנסתם מצוי להם ואין פורעין מס, עונתם בכל יום. הפועלים שעושים מלאכה בעיר אחרת ולנים בכל לילה בבתיהם, פעם אחת בשבוע. ואם עושין מלאכה בעירם, פעמיים בשבוע. והחמרים אחת בשבוע. והגמלים אחת לשלשים יום. והספנים אחת לששה חדשים. ועונת תלמידי חכמים מליל שבת לליל שבת. וכל אדם חייב לפקוד את אשתו

בליל טבילתה, ובשעה שהוא יוצא לדרך. כתב עוד הרמב"ם ז"ל בענין ריחוק התשמיש: שכבת זרע הוא כח הגוף ומאור עינים וכל זמן שתצא ביותר הגוף כלה וכחו וחיו אובדים וזהו שאמר שלמה בחכמתו "אל תתן לנשים חילך", וכל השטוף בבעילה זקנה קופצת עליו וכחו תשש ועיניו כהות וריח רע נודף מפיו ומשיחיו, ושער ראשו וגבות עיניו וריסי עיניו נושרות, ושער זקנו ושיחיו ושער רגליו רבה ושיניו נופלים והרבה כאבים חוץ מאלו באים עליו, אמרו חכמי הרופאים אחד מאלף מת בשאר חולאים והאלף ברוב התשמיש, לפיכך צריך אדם ליזהר בדבר, אם רוצה להיות בטובה לא יבעול אלא כשימצא גופו בריא וחזק ביותר והוא מתקשה הרבה שלא לדעתו ומסיח דעתו לדבר אחר והקישוי כשהיה וימצא כובד ממתניו ולמטה וכאילו חומי הבצים נמשכין ובשרו חס, זה צריך לבעול ורפואה לו שיבעול. לא יבעול אדם והוא שבע או רעב אלא לאחר שיתעכל המזון במיעיו, ויבדוק נקביו קודם בעילה ואחר בעילה, ולא יבעול מעומד ולא מיושב ולא בבית המרחץ ולא ביום שנכנס למרחץ ולא ביום הקזה ולא ביום יציאה לדרך או ביום ביאתו מן הדרך, לא לפניהם ולא לאחריהם. עד כאן. ואף כשישמש בשעת העונה, לא יכוין להנאתו אלא כאדם הפורע חובו שהוא חייב בעונתו ולקיים מצוות בישראל. ולא יבעול אלא מרצונה, ואם אינה מרוצה יפייסנה עד שתתרצה. ויהיה צנוע מאד בשעת התשמיש, ולא ישמש בפני כל חי. גרסינן בנדה בפרק כל היד: רבה מקרקש גזי דכלתיה אביי באלי דדבי, פירוש היו מכריחים אפילו הצרעים והזבובים שסביב מטותיהם בשעת תשמיש. מיהו הם היו מחמירים על עצמן, דגרסינן נמי התם אמר ליה רב יהודה לשמואל אפילו בפני עכברים, פירוש שאל לו על מה שאין משמש מטתו בפני כל חי אם אסור אפילו בפני עכברים, אמר ליה לא אלא כגון של בית פלוני שמשמשים מטותיהן בפני עבדיהן, אלמא שמותר בפני עכברים אלא שהם היו מחמירים על עצמן, הילכך מותר אפילו בפני בהמה וחיה ועוף, ותינוק שאינו יודע לדבר כבהמה דמי. והא דאסור בפני כל חי דוקא בניעור, אבל בישן שפיר דמי. ויש להסתפק אי מהני בהפסקת מחיצת עשרה, ומסתברא דלא מהני אף על גב דמהני גבי ספר תורה, הכא כיון דטעמא משום צניעות הוא לא מהני. בית שיש בו ספר תורה, לא ישמש עד שיעשה בפניו מחיצה עשרה. ואם יש לו בית אחר, צריך שיוציאנו. ואם יש בו תפילין או שאר ספרים, לא שנא חומשין או ספרי תלמוד, אסור עד שיתן אותם בכלי תוך כלי, והוא שלא יהיה כלי השני מיוחד לו, אבל אם הוא מיוחד לו אפילו מאה כחד חשיב. ואם פירש טלית על הארגז, חשיב ככלי תוך כלי. ויעשה הדבר באימה וביראה, לא

בתחילת הלילה ולא בסופה, כדי שלא ישמע קול בני אדם ויבוא לחשוב באשה אחרת, אלא באמצע הלילה, כדאיתא בנדריים בפרק אלו נדרים שאלו לאימא שלום אשתו של רבי אליעזר מפני מה בניך נאים ביותר אמרה מפני שאינו מספר עמי לא בתחילת הלילה ולא בסופה אלא באמצע הלילה, פירוש מספר בשעת תשמיש, וכשהוא מספר מגלה טפח ומכסה טפח ודומה כמי שכפאו שד, פירוש באימה וביראה כמי שכפאו שד. כתב הראב"ד: יש מפרשים מגלה טפח ומכסה טפח ודומה כמי שכפאו שד, שלא היה ממרק האבר בשעת תשמיש כדי למעט הנאתו ודומה כמי שכפאו שד שעושה הדבר מאונס. ונראה לי מגלה טפח באשה, כלומר מגלה אותה לצורך תשמיש ועכשיו מכסה אותה, כלומר שלא היה מאריך באותו מעשה כמי שכפאו שד ונבעת והניח המעשה, כל כך היה מקצר בתשמיש, ואם תקשה לך אם כן לא היה משהא על הבטן ואמרו חכמים (נדה לא:): "שכר פרי הבטן" בשכר שמהין עצמן על הבטן עד שיזרעו נשותיהן הויין להו בנים זכרים, יש לתרץ כי כל לבבות דורש ה' וכל המעשים שהם לשם שמים טובים הם, מי שיודע בעצמו שיוכל לעשות המעשה ולא תכנס בו מחשבה אחרת והוא משהא עצמו כדי שתהנה האשה מן המעשה ותזריע היא תחילה, מכוין לעשות מצוה ועושה אותה הקב"ה משלם לו שכרו בבנים זכרים, ומי שאינו בטוח בעצמו וממהר כדי להנצל מן החטא, גם הוא עושה מצוה והקב"ה משלם לו שכרו בבנים זכרים. עד כאן. וש מפרשים מגלה טפח על הסינר שהיא חוגרת בו, שאף בשעת תשמיש היה מצריכה לחגור בו, מגלה רק טפח ממנו ומכסה מיד לאחר תשמיש כדי למעט הנאתו. גרסינן במסכת כלה: הוא למטה והיא למעלה זו דרך עזות. שמשו שניהם זה דרך עיקש. ואל יספר עמה לא בשעת תשמיש ולא קודם לכן כדי שלא יתן דעתו באשה אחרת. ואם ספר עמה ושימש מיד, עליו נאמר "מגיד לאדם מה שיחוי" אפילו שיחה בטלה שבין אדם לאשתו מגידין לו בשעת הדין. אבל בעניני תשמיש יכול לספר עמה כדי להרבות תאותו, כדאיתא בברכות פרק הרואה רב כהנא עייל גנא תותי פוריה דרב שמעיה שח ושיחק ועשה צרכיו, או אם היה לו כעס עמה וצריך לרצותה שתתפייס, יכול לספר עמה כדי לרצותה. כתב הרמב"ם ז"ל: אסור לשמש בשווקים וברחובות ובגנים ובפרדסים אלא בבית דירה שלא יראה כזנות וירגילו עצמן לזנות, והבועל אשתו במקומות אלו מכין אותה מכת מרדות. עד כאן. אסור לשמש מטתו ביום, ובלילה לאור הנר. ובבית אפל מותר ביום. ותלמיד חכם כיון שצנוע בכל דרכיו מאפיל בטליתו ושפיר דמי. אסור לשמש בשנת רעבון אלא לחשוכי בנים. אכסנאי אל ישמש עד שיבוא לביתו.

מדברי הראב"ד¹: צריך לברר איזו מחשבה נכונה שצריך שתהיה לאדם בשעת תשמיש, ודרשתי וחקרתי ומצאתי תוכן המעשה הזה על ארבעה כוונות, ג' מהם עיקר קבול השכר, והרביעית קרובה לקבול שכר ושכרה מועט מן הג'. ראשונה לשם פריה ורביה, והיא הנכונה שבכולן לקיים מצות עשה. השנייה לתקון הולד, כמו שאמרו רז"ל שלשה חדשים הראשונים קשה לאשה וקשה לולד אמצעיים קשה לאשה ויפה לולד אחרונים יפה לזה ולזה שמתוך כך יצא הולד מלובן ומזורז, וגם זו הכוונה נמשכת לכוונת פריה ורביה. השלישית אם ילדה אשתו והיא מניקתו ומשתוקקת אליו והוא מכיר שמשדלתו ומרצה אותו והיא מתקשטת לפניו כדי שיתן דעתו עליה, וכן בצאתו לדרך שהיא משתוקקת אליו, גם באלו יש קבול שכר והיא מצות עונה האמורה בתורה. והרביעית שהוא מכין לגדור עצמו מן העבירה כדי שלא יתאוה לעשות עבירה, כי רואה יצרו גובר ומתאוה על דבר ההוא, גם בזו יש שכר אך לא כראשונות, לפי שהיה יכול לדחות את יצרו ולכבוש אותו כענין שאמרו חכמים אבר קטן יש באדם מרעיבו משביעו, ומכל מקום מי שכוונתו לכך שישבע מן ההיתר כדי שלא ירעב ויתאוה אל האיסור, כוונתו לטובה ויש לו שכר, כאדם שיכול להתענות יום אחד בלא טורח גדול שלא יחלה ושלא יצטער הרבה אף על פי כן הוא אוכל מעט בדרך שאר בני אדם, שאינו נתפס באותה אכילה ומקבל עליה שכר, שמראה לנפשו מעט הנאה ואינו רוצה לצער אותו כענין שאומר (משלי יא) "גומל נפשו איש חסיד", ונאמר (שם יג) "צדיק אוכל לשובע נפשו". אבל מי שאינו צריך לדבר ואין יצרו מתגבר עליו והוא מעורר תאוותו ומביא עצמו לידי תאוות קישוי כדי שישביע את יצרו ולמלא תאוותו מתאוות העולם הזה, הוא עצת יצר הרע, מן ההיתר יסיתנו אל האיסור, ועל זה אמרו רז"ל המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי ופריך ולימא אסור דמגרי יצר הרע בנפשיה, וזה דומה לאדם שהוא שבע ואוכל ושותה יותר מדאי עד שמשתכר ומקיא, ודומה לבהמה שאוכלת עד שיאחזנה דם ותמות. ויש עוד מחשבות המפסידות את שכרו והן בני תשע מדות. בני אנוסה, בני שנואה, בני נידוי, בני תמורה, בני מורדת, ענין אחר בני מריבה, בני שכרות, בני גרושת הלב, בני ערבוביא, בני חצופה. ותניא לא תתורו אחרי לבבכם מכאן אמר רבי נתן שלא ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר, ואמר רבינא לא נצרכא אלא אפילו לשתי נשיו. בני אנוסה - אין צריך לומר שאם אנס אשה והוליד ממנה בן, אלא אפילו אנס אשתו, וכן שנינו במסכת כלה מפני מה הויין לאדם בנים בעלי מומין מפני שתובעה ואינה נתבעת לו, פירוש אינה מתרצה לו, ורבי יהודה אומר מפני שאומרת לו בשעת תשמיש אנוסה אני, ואיכא בינייהו

רוצה ואינו רוצה, נמצא כי האונס גם באשתו אסור, אלא אם הוא צריך לאשתו יפייס ואחר כך יבעול. בני שנואה - כמשמעו, והוא ששנאה בשעת התשמיש, אבל אם רצויה בשעת תשמיש שרי אף על פי שהיא שנואה. בני נידוי - בני נדה, אף על פי שאינו ממזר מן התורה. ויש מפרשים שהוא או היא בנידוי שאסורים בתשמיש המטה. והוא הדין נמי אם אחד מהם אבל. בני תמורה - שהיה מכוין לערוה ונזדמנה לו אשתו. ויש מפרשים אפילו שתי נשיו, שנתכוין לזו ונזדמנה לו אחרת. בני מורדת - דאמרה ליה לא בעינא לך ואף על פי כן משמש עמה, והרי היא אצלו כמו זונה אף על פי שהוא מדעת. בני מריבה - שהם מתקוטטים יחד בכל פעם, דהוי ביאה זו כמו זנות כיון שאינה מתוך אהבה. בני שכרות - שהוא או היא שכורים. בני גרושת הלב - שבלבו לגרשה, אפילו אין בלבו שנאה, כגון מאותן שכופין להוציא וגמר בלבו לגרשה ואחר כך בא עליה. בני ערבוביא - שמשמש עם אשתו ונתן דעתו על אחרת, אפילו שתיהן נשיו. בני חצופה - שתובעו² בפה, והרי היא כזונה ואסור לקיימה. אבל מי שאשתו מרצה אותו בדברי ריצוי ומתקשטת לפניו כדי שיתן דעתו עליה, על זה אמרו רבותינו ז"ל שיבואו ממנה בנים חכמים כלאה שיצא ממנה יששכר. וכל אלו מדות, אפילו צריכים לפריה ורביה כגון שאינה מעוברת, אפילו הכי באלו המדות פוגם הולד ונקרא רשע. ויש עוד דברים שפוגמים המעשה ומקלקלים אותו, והן מה שפירש בנדרים אמר רבי יוחנן בן דהבאי ד' דברים שחו לי מלאכי השרת, חגרין מפני מה הויין מפני שהופכים שלחנם, פירוש שנוהגין כמעשה בהמה. סומין מפני מה הויין מפני שמסתכלים באותו מקום בשעה שהם רוצים לשמש, אף על פי שבשעת המעשה מצניע עצמו, אם ביום מאפיל בטליתו ובלילה מכבה הנר, מכל מקום נוהג בה מנהג הפקר, וכל שכן כשמסתכל שלא בשעת התשמיש שהוא משסה יצר הרע בעצמו. אלמין מפני מה הויין מפני שנושקין באותו מקום. חרשין מפני מה הויין מפני שמספרין בשעת תשמיש. הראשונות מפני שנוהג בה מנהג הפקר, הרביעית מפני שנותן דעתו באשה אחרת. ומה שאמר רבי יוחנן אין הלכה כרבי יוחנן בן דהבאי שאוסר, אינו אלא על הפיכת שלחן, אבל כל האחרים אסורים. והפיכת שלחן נמי שהתירו, דוקא שהיא מתרצה לו, אבל אם הוא כופה אותה לכך קורא אני עליו "גם בלא דעת נפש לא טוב", שהרי אמרו "אף ברגלים חוטא" זה הבועל ושונה ופריך והאמר רבא הרוצה לעשות בנים זכרים יבעול וישנה ומשני כאן לדעת כאן שלא לדעת, השתא אפילו זה שבוועל כדי לעשות בנים זכרים אם הוא שלא לדעת אסור, כל שכן אם הופך שלחנו שלא לדעת שנקרא חוטא. ויש מקשין מהא דאמר יצר תינוק ואשה תהא שמאל

דוחה וימין מקרבת, כיון שנתנו חכמים עונה לכל איש לפי כחו כדאיתא בכתובות, אם כן מה תהא עוד דחיית השמאל והקרבת הימין, ויש לתרץ שלא אמרו כן אלא על הטיילים שעונתן בכל יום שעליהם אמר תהא השמאל דוחה למעט מהן ברשותה כדי שלא יתגבר יצרו עליו, אבל מעונת תלמיד חכם אין למעט, וכל שכן מעונות אחרות כגון הגמלים והספנים. ועוד יש לומר כי עונות שנתנו חכמים למלאות תשוקת האשה אינו רשאי למעט מהן שלא מדעתה, אבל אם יצטרך להרבות כדי להנצל מן העבירה הרשות בידו, ועל הדרך הזה הזהיר שיעמוד כנגד יצרו ולא ימלא כל תאוותו אלא תהא שמאל דוחה וימין מקרבת ולא דחייה גמורה, כי שמא מתוך לוחמו עם יצרו לדחותו יבטל עונתו, אלא תהא ימין מקרב³ לקיים עונתו. ועוד יש לומר כי העונות שקבעו חכמים ז"ל על דרך סתם קבעו אותם, כי אמרו⁴ דעת האשה מתפייסת בכך, אבל אם רואה שהיא מבקשת יותר על ידי קישוטה והשתדלותה, חייב לשמחה בדבר מצוה, כדאיתא בפסחים אמר רבא רבא חייב אדם לשמח את אשתו בדבר מצוה אפילו שלא בשעת עונתה ואפילו היא מעוברת, וכשהיא צריכה לאותו מעשה קאמר אמר רבי יהושע בן לוי היודע באשתו שהיא יראת חטא ואינו פוקדה נקרא חוטא, ואם בשעת עונתה פשיטא דאורייתא היא, אלא אפילו שלא בשעת עונתה קאמר. ואמרינן נמי חייב אדם לפקוד אשתו בשעה שיוצא לדרך אפילו בשעת וסתה, ואיתא נמי במסכת כלה מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים יעשה חפצי שמים וחפצי אשתו, חפצי שמים יפזר מעותיו לעניים, חפצי אשתו רבי אלעזר אומר יפתנה בשעת תשמיש רבי יהודה אומר ישמחנה בדבר מצוה, ואחר שצריך לעשות חפצי אשתו לשמחה בדבר מצוה בכל שהיא צריכה, על כן הזהירו שתהא שמאל דוחה, פן תסיתנו לעבור על המדה הזאת ותמשיכהו אחריה להבלי העולם. עד כאן מדברי הראב"ד ז"ל.

הלכות קדושין

סימן כו - שלא לקדש בביאה, ואסור ביאה על הפנויה אפלו אם יחדה

אין האשה נחשבת אשת איש אלא על ידי קידושין שנתקדשה כראוי, אבל אם בא עליה אדם בלא קידושין לשם זנות, לוקה משום "לא תהיה קדשה", והיא זונה האמורה בתורה. ואפילו לא בא עליה לשם זנות אלא לשם אישות בינו לבינה, אינה נחשבת כאשתו אפילו אם יחדה, אלא אדרבא כופין אותו להוציאה מביתו. וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה: פנויה המשרתת בבית ראובן ויצא קלא דלא פסיק שמתייחד עמה, לא מיבעיא שבני משפחתה יכולין למחות בידו שהוא פגם להם שתהיה פלגשו, אלא בית דין כופין אותו להוציאה מביתו, שדבר ידוע שהיא בושה לטבול ונמצא שבועל נדה, ואפילו אם הכניסה לחופה אינו קונה להיות כאשתו. ורבינו חננאל כתב שאם הכניסה לחופה צריכה גט מספק. ומשנתקדשה, נחשבת כאשת איש לחייב הבא עליה, וצריכה גט, אבל אינה חשובה כאשת איש לכל דבר כאשר יתבאר לקמן בעזרת האל. דבר תורה היא מתקדשת בכסף או בשטר או בביאה, אבל חכמים אסרו לקדש בביאה משום פריצות, ולא עוד אלא שהמקדש בביאה מלקין אותו, אבל קדושיו קידושין. ואפילו המקדש בכסף או בשטר ולא שידך תחילה, או אפילו שידך וקידש בשוק, אמר רב שמלקין אותו, וכן כתב הרמב"ם ז"ל. אבל אדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שאין הלכה כרב, אלא בהא הלכה כרב שמלקין על המקדש בביאה ולא באינד.

סימן כז - כיצד לשון הקדושין, ושיאמר הוא ויתן הוא

בכסף כיצד - נותן לה בפני שנים פרוטה או שוה פרוטה, בין כסף והוא משקל חצי שעורה, בין כל דבר, ואומר לה "הרי את מקודשת לי" או "הרי את מאורסת לי" או "הרי את לי לאנתו", וכן בכל לשון שמשמעותו לשון קידושין ודאי באותו מקום. ובלבד שהיא תבין שהוא לשון קידושין. ואם היה מדבר עמה תחילה על עסקי קידושין ונתנו לה אפילו בשתיקה - הווי קידושין. והוא שעדיין עסוקין באותו ענין. וכמו כן אם אמר לשון

קידושין ודאי אלא שאינה מבינה אותו, דהוּו קידושין. אמר לה: "הרי את אשתי", "הרי את זקוקתי", "הרי את קנויה לי", "הרי את ארוסתי", "הרי את שלי", "הרי את ברשותי", "הרי את לקוחתי" - מקודשת. אמר לה: הרי את מיועדת לי, מיוחדת לי, עזרתי, נגדי, צלעתי, סגורתי, תחתי, עצורתי, תפוסתי, שהן ספק אם הן לשון קידושין - אם היה מדבר תחילה על עסקי קידושין, אז הוויין ספק קידושין. ואם לאו, אינן כלום. אמר לה "הרי את מקודשת" ולא אמר "לי" - אינו כלום. ואם היה מדבר עמה על עסקי קידושין, הוּו ודאי קידושין. וכתב הרמ"ה: אבל אם קידש תחילה אשה אחת קידושין גמורים ואמר לאחרת בפניה תהא מקודשת ולא אמר "לי" - ידים מוכיחות נינהו וחוששין לקדושין. אמר לה: הריני אישך, הריני בעליך, הריני ארוסיך - אינו כלום אפילו היה מדבר עמה תחילה על עסקי קידושין. נתנה לו היא ואמרה לו הריני מקודשת לך בזה - אינה מקודשת. ואם נתן הוא ואמרה היא - אם היה מדבר עמה על עסקי קידושין, הוּו ודאי קידושין. ואם לאו, הוּו ספק קידושין. וכתב הרמ"ה: וכל שכן אם ענה הבעל "הן" בשעת נתינה דהוּו ודאי קידושין אפילו אם אין עסוקים באותו ענין. ואם נתנה היא ואמר הוא "הרי את מקודשת לי במה שקבלתי ממך" - אם הוא אדם חשוב, מקודשת, שהיא נהנית במה שמקבל מתנה ממנה כאילו נתן לה שוה פרוטה. ואם אינו אדם חשוב, אינה מקודשת. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: וצריך חקירת חכם מי נקרא אדם חשוב להתירה בלא גט. והרמב"ם ז"ל כתב: נתנה היא ואמר הוא אינה מקודשת. נתן הוא ואמרה היא מקודשת מספק. וסברא ראשונה היא סברת רב אלפס, וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל.

סימן כח - המקדש בגזל בפקדון או במלוה, ובאסור הנאה דאורייתא ודרבנן

הכסף שמקדש בו, צריך שיהיה שלו. אבל אם גנב או גזל וקדש בו קודם שנתיימשו הבעלים - אפילו שידך אותה תחילה, שנתרצתה לקדש לו ואמר לה "התקדשי לי בזה" ואמרה "אין", אינה מקודשת. אבל קדשה לאחר יאוש - מקודשת אפילו לא שידך. וכתב הרמ"ה: דוקא בגזל דעלמא מקודשת לאחר יאוש דאיכא יאוש ושינוי רשות, אבל אם גנב או

גזל משלה ולא שידך אותה תחילה וכשנתנו לה אמר לה "התקדשי לי בזה" וקבלה אותו ושתקה - אינן קידושין. אבל אם שידך תחילה, או אפילו לא שידך תחילה וכשאמר לה "התקדשי לי בזה" ונתנו בידה אמרה "אין" - הוי קדושין. אבל אם אחר שבא לידה אמר "התקדשי לי בו" ואמרה "אין" - אינה מקודשת. וכן הדין אם קדשה בחוב שהיה לה בידו, שאמר לה "כנסי סלע זו שאני חייב לך" וחזר ואמר "התקדשי לי בו" - אם שידך, אפילו קבלתו בשתיקה מקודשת, וכן אם אמרה "אין", אפילו לא שידך תחילה מקודשת. קבלתו בשתיקה ולא שידך תחילה - אינה מקודשת. אמר לה "כנסי סלע זה בפקדון" חזר ואמר לה "התקדשי לי בו" - אם אמר כן בשעה שנתנו לידה או קודם לכן, אפילו קבלתו בשתיקה מקודשת, דכיון דשתקה וקבלתו איכא הוכחה שנתרצית בקידושין. וכתב הרמ"ה: דוקא דשקלתינהו ואישתקה, אבל זרק לה קידושיה אפילו לתוך חיקה ולא שקלתינהו אלא אישתקה ואזלה לעלמא, שתיקה כהאי גוונא לאו כלום היא, דהא דתנן זרק לה קידושין קרוב לה מקודשת, הני מילי היכא דארצאי מעיקרא לאקדושי ליה, אבל סתמא, אפילו ספק קידושין לא הוי. ואם לאחר שנתנו לידה בתורת פקדון אמר לה "התקדשי לי בו" ואמרה "אין", מקודשת. שתקה, אינה מקודשת. במה דברים אמורים שבא לידה בתורת פקדון, אבל בא לידה בתורת קידושין, שאמר לה "התקדשי לי בחפץ זה" ואמרה לו "והרי אינו שוה פרוטה" - אם אמר לה "יש בתוכו שוה פרוטה התקדשי לי בו" ושתקה, הוי ספק קידושין. היה לו פקדון בידה, או שהשאלה חפצים, ואמר לה "התקדשי לי בזו" ונמצא שנגנב או נאבד - אם נשתייר ממנה שוה פרוטה, מקודשת. ואם לאו אינה מקודשת. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל דוקא שאינה יודעת סכום הפקדון ומתרצית להתקדש לו הן אם רב הוא או מעט, אבל אם יודעת סכום הפקדון ונגנב או נאבד ממנה, אינה מקודשת, שאינה מתרצית להתקדש אלא בסכום הפקדון שיודעת שהוא בידה, וגם הוא אינו חייב להשלים לה כיון שלא הזכיר לה סכום הקדושין. היה לו מלוה אצלה, אפילו היא בשטר, ואמר לה "הרי את מקודשת לי במלוה שיש לי אצלך" - אינה מקודשת, אפילו עדיין המעות בידה ולא שלחה בהן יד, דהני מעות דידה נינהו דמלוה להוצאה ניתנה ולא יהיב לה השתא מידי. לא שנא מלוה לא שנא שכירות. ואפילו הגיע זמן השכירות והמלוה לגבות. ואפילו החזיר לה השטר כתב הרמב"ם ז"ל שאינה מקודשת אפילו יש בו שוה פרוטה, כיון דלא אדכרה בעידן קידושין לקדושי ביה, סתמא כמקדש במלוה לחודיה דמי. אבל אם אמר "התקדשי לי בשטר חוב זה" ונתנו לה - שמין הנייר, אם יש בו שוה פרוטה מקודשת, ואם

לאו הוי ספק קדושין. אבל אם אמר "התקדשי לי בהנאת מחילת מלוה" - מקודשת. אפילו לא מחל לה המלוה אלא אמר לה "הרי את מקודשת לי במה שאני מרויח לך הזמן" - מקודשת שיש בהנאה זו שוה פרוטה, ואסור לעשות כן משום ריבית. ובעל העיטור כתב שאין בו איסור אלא אם כן אמר לה "הריני מלוה לך מנה עד זמן פלוני על מנת שתתקדשי לי בהיא הנאה", וכיון דלא קץ, לאו ריבית הוא אלא אבק ריבית, עד דאמר לה ד' בה'. וכן כתב רבינו חננאל שאם היה לו מלוה בידה ומרויח לה הזמן ומקדש בה, אינה מקודשת, אלא כשמלוה לה עתה עד זמן פלוני. וכתב הרמב"ם¹: וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא אם קדשה בהרווחת זמן מלוה דמעיקרא, הוי ספק קידושין ולא שריא לעלמא בלא גט, ואם קבלה קידושין מאחר צריכה גט משניהם. אבל אם היה לו משכון ממנה במלוה שיש לו אצלה וקידש בו - מקודשת, ואפילו משכנה בשעת הלואה, ואפילו לא החזיר לה המשכון אלא אמר לה "התקדשי לי במלוה שיש לי אצלך", כיון שיש לו משכון מקודם. והרמ"ה כתב דוקא כשהחזיר לה המשכון. וכתב עוד: דוקא דמטא לידיה דמקדש בתורת משכון, אבל אי לא מטא לידיה בתורת משכון, אף על גב דמדינא מצי למיתפשיה אזוזי, דכל כמה דלא גלי דעתיה דנקטיה ליה בתורת משכון אינה מקודשת. ואם יש לו מלוה אצל אחרים ויש לו משכון מהם וקדשה בו - גם בזה כתב הרמב"ם שבכל ענין מקודשת. ואדוני אבי ז"ל כתב: דוקא שמשכנו שלא בשעת הלואה, אבל אם משכנו בשעת הלואה אינה מקודשת. היה לו מלוה על אחרים ואמר לה "הרי את מקודשת לי בחוב שיש לי ביד זה" במעמד שלשתן - מקודשת אפילו היא מלוה על פה. אבל אם לא אמר לה במעמד שלשתן, אפילו היא מלוה בשטר והקנה לה השטר כראוי בכתיבה ובמסירה, אינה מקודשת, אלא שמין בנייר, אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ודאי, ואם לאו הוי ספק קידושין. היה לו מלוה אצלה ונתן לה עתה פרוטה ואמר לה "התקדשי לי במלוה ופרוטה זו" - מקודשת דדעתה אפרוטה. לפיכך אם אמרה לו "עשה לי שירים ונזמים ואתקדש אני לך בשכר המלאכה" - אינה מקודשת, דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף ומיד כשעשה קצת המלאכה היא מתחייבת לו בשכירות והוה ליה מקדש במלוה. וכתב הרמ"ה: לא שנא אם הוא שכיר יום על המלאכה ולא שנא אם הוא קבלן, דקיימא לן אין אומן קונה בשבח כלי והוה ליה מלוה. וכן כתב הר"י. אבל ר"י כתב דקיימא לן דאומן קונה בשבח כלי ואין כאן מלוה, דכשנותן לה הכלי מתקדשת בשבח שיש לו, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. ואם נותן שום דבר משלו לצורך המלאכה - מקודשת, דהוה ליה מלוה ופרוטה. קדש במלוה ובעל סתם בפני עדים - צריכה גט,

דודאי לשם קידושין בעל. מי שלקח מפירות חבירו בלא דעתו וקדש בהם - אפילו מצאו חבירו ואמר לו "למה לא לקחת מהיותר יפות" ונמצא שם יפות מהן, אינם קדושין, שאין כאן הוכחה שהוא חפץ במה שלקחן אלא מבושה אומר כן. וכתב הרמב"ם ז"ל: קדש בדבר שאין מקפיד עליו כגון תמרה או אגוז, הוי ספק קדושין. וכתב הרמב"ם ז"ל: אריס שנטל מן הפירות קודם חלוקה וקדש בהן אינן קדושין, ואם נטל במדה וקדש הוי קידושין. ומי שיש לו סחורה בשותפות עם חבירו ולקח בלא דעת חבירו וקדש בהם, אינן קדושין, דכיון² שצריך שומת בית דין. השואל חפץ מחבירו וקדש בו - כתב בעל העיטור: איכא מאן דמדמי ליה למתנה על מנת להחזיר ואינה מקודשת, ואיכא מאן דאמר סתם שאלה לי יום ובהיא הנאה מקדשא, ומספקא לא עבדינן בה עובדא. עד כאן. ורבינו שמשון כתב בתשובה שהיא מקודשת. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב: אם השאילו החפץ ולא ידע המשאיל שרוצה לקדש בו האשה, אינה מקודשת, אלא אם כן השאילו לזמן ידוע ונתן לו רשות להשאילו לאחר וכשקדש בו האשה הודיעה שהוא שאול עד זמן פלוני, ושמין אם יש בהנאת אותו קשוט שוה פרוטה מקודשת אף על פי שאין החפץ שלו, ואם לאו אינה מקודשת. אבל אם המשאיל יודע ששאל החפץ לקדש בו האשה, מקודשת בכל ענין, דכיון שהשאיל לו אדעתא לקדש בו האשה אגן סהדי שגמר בלבו ליתנו לו באותו ענין שיועיל לענין הקדושין שתהא מקודשת בו, אם לא יועיל בלשון שאלה שיהיה בלשון מתנה, ולכל הפחות תהיה אותה מתנה על מנת להחזיר ותהא מקודשת ויקנהו מהאשה ויחזירנו, או יחזיר דמיו, שאם נתנו מתנה לאדם על מנת להחזיר וקדש בו האשה מקודשת, רק שיחזיר המתנה למי שנתנו לו או דמיה. כתב הרמב"ם ז"ל: המקדש באיסורי הנאה אפילו דרבנן, כגון חמץ בשעה ששית - אינה מקודשת. עבר ומכרו וקדש בדמיו - מקודשת אפילו באיסור דאורייתא חוץ מדמי עכו"ם. ואדוני אבי ז"ל כתב: המקדש באיסורי הנאה דרבנן, כגון חמץ בשעה ששית או בשאר איסורי דרבנן, מקודשת. ומיהו המקדש בחמץ דרבנן מו' שעות ולמעלה, אינה מקודשת. ובמוכר איסורי דאורייתא ומקדש בדמיהן דמקודשת, דווקא כשמכרו לעכו"ם, או לישראל ויודע הלוקח שהוא איסורי הנאה, אבל אם אינו יודע, לא חל המכר והמעות גזל

סימן כט - שצריך לתן הכסף במתנה שלמה, ודין המקדש במשכון או במנה ונמצא חסר או רע,

הכסף של הקידושין צריך שיתנהו לה במתנה גמורה. ואם נתנו לה על מנת שתחזירהו לו, אינן קדושין, בין אם החזירתו או לא החזירתו. אמרה לו "תן מנה לפלוני ואקדש אני לך" ונתנו ואמר לה "התקדשי לי במנה שנתתי לפלוני" - מקודשת. אמרה "תן מנה לפלוני ואקדש אני לך" ונתנו לו ואמר לה אותו פלוני "הרי את מקודשת לי באותה מנה שקבלתי מפלוני בשבילך" - מקודשת. כתב הרמ"ה: ואי נמי לא אמר פלוני הרי את מקודשת וכו', אלא עשה לבעל המעות שליח לקדש לו אשה ואמרה לו האשה "תן מנה לפלוני ואקדש אני לך" וענה בתרה "הן", אי נמי היו עסוקין באותו ענין אפילו לא ענה הן, מקודשת. אמרה לו "הילך מנה ואקדש אני לך" וקבלו ואמר לה "הרי את מקודשת לי במה שקבלתי ממך" - אם הוא אדם חשוב, מקודשת כדפרישית לעיל. אמר לה "הילך מנה והתקדשי לפלוני" ואותו פלוני עשאו שליח, או שלא עשאו שליח ואמר לה אותו פלוני "התקדשי לי במנה שנתן לך פלוני" - מקודשת. אמר לה "התקדשי לי בדינר" ונתן לה משכון עד שיתן הדינר - אינה מקודשת. אמר לה "הרי את מקודשת לי במנה" ונתן לה דינר - הרי זו מקודשת מיד והוא ישלים לה המנה. אבל אם אמר לה "במנה זו", או אפילו במנה סתם והיה מונה והולך - אינה מקודשת עד שישלים לה כל המנה, ואם היה חסר דינר אינה מקודשת, ואם אמר לה "דינר החסר יהא עלי במלוה", מקודשת. היה בו דינר רע או של נחושת - אם הכירה בו וקבלה אותו, סברה וקבלה. לא הכירה בו, כגון שהיה לילה או שדרך המטבע להיות מעורב בו רעים ולא הכירה בו, אם יכולה להוציאו על ידי הדחק, מקודשת וצריך להחליפו, ואם אינה יכולה להוציאו אינה מקודשת. וכתב הרמ"ה: ואם אמר לה בתר הכי "התקדשי לי בו" ושתקה, הוי ספק קידושין. הוא אומר "התקדשי לי במנה" והיא אומרת "לא אתקדש לך אלא במאתים" והלך הוא לביתו והיא לביתה ואחר כך תבעו זה את זה וקדשה - אם האיש תבעה, יעשה כדבריה. ואם היא תבעתו, יעשה כדבריו. אמר לה "התקדשי לי בכוס זה" והיה בו מים ונתנו לה - זכתה בכוס ולא במים. היה בו יין - זכתה ביין ולא בכוס. היה בו שמן - זכתה בשניהם לפירוש רש"י ורבינו חננאל, אבל הרמב"ם ז"ל כתב: היה בו מים זכתה בשניהם, היה בו יין זכתה בכוס ולא ביין, היה בו שמן זכתה בשמן ולא בכוס. היו לו מיני כלים או מיני מאכל או שאר כל דבר, ובאת אשה ואמרה "תן לי מהם", ואמר לה "אם אתן לך מהן התקדשי לי" ואמרה

"הן" ונתן לה - הרי זו מקודשת. ואם אמרה "נתן תתן", או "תתן" לבד, וקבלה - אינה מקודשת, שרצונה לומר רק תתן פעם אחת ולא נתרצית בקידושין, וכל כיוצא בזה שמשמעותו לא תשחק עמי בדברים רק תתן. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: אם אומר בשעה שנתנו לה "הרי את מקודשת לי" וקבלה - מקודשת.

סימן ל - לאיזה מקום צריך לתן הכסף, ודין אם קדשה בכור

אין צריך שיתן הקידושין לתוך ידה, אלא אפילו זרק לה מדעתה לתוך חיקה, או לתוך חצרה המשתמרת לדעתה, מקודשת אפילו אינה עומדת אצלו. ואם היא עומדת ברשות הבעל, צריך שיתנם לתוך ידה או לתוך חיקה. השאיל לה הבעל מקום חשוב, הרי הוא כשלה ואם זרק לה בו קידושיה, מקודשת. היה במקום שהשאיל לה מקום חלוק בפני עצמו שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות, או שגבוה עשרה טפחים ואין בו ארבע על ארבע, או שהוא חלוק בשמו אפילו אין בו ארבע על ארבע ואינו גבוה עשרה - אינו שאול לה, ואם זרק לה שם הקידושין אינה מקודשת. היתה עומדת בסימטא או בצידי רשות הרבים וזרק לתוך ד' אמותיה - מקודשת. ואם נשאר תוך ד' אמותיו, אינה מקודשת אפילו נכנסה היא לתוך ד' אמותיו, כיון שקדם הוא לתוכן זכה בהם והם שלו. כתב הרמב"ם ז"ל: היו שניהם עומדים ברשות הרבים וברשות שאינו של שניהם וזרק לה, קרוב לה מקודשת, קרוב לו אינה מקודשת, מחצה על מחצה או שהוא ספק אם קרוב לו אם קרוב לה הוי ספק קידושין, כיצד קרוב לו וקרוב לה כל שהוא יכול לשומרו ולא היא זהו קרוב לו, היא יכולה לשומרו ולא הוא זהו קרוב לה, שניהם יכולין לשומרו זהו מחצה על מחצה. עד כאן. אמר לה "התקדשי לי במנה" ונטלתו וזרקתו לאור או לכל דבר האבוד, או אפילו שלא לדבר האבוד אלא זרקתו לפניו - אינה מקודשת, שזה מוכיח שאינה חפצה בקידושין. אמרה "תנהו לפלוני או לאבא או לאביך" ונתנו להם ואמר לה "התקדשי לי במנה שנתתי להם" - אינה מקודשת. אבל אם אמרה "תנהו לפלוני או לאבא או לאביך שיקבלו לי" - מקודשת אפילו לא חזר ואמר "התקדשי לי במנה שנתתי

להם". אמר לה "התקדשי לי במנה" אמרה לו "תנהו על הסלע" - אינה מקודשת. ואם הסלע שלה, מקודשת. וכתב הרמ"ה: כגון שיחדה לו הסלע, אבל אם אמרה לו תנהו על הסלע סתם, אפילו נתנו על שלה אינה מקודשת. ואם הסלע של שניהם, הוי ספק קידושין. ומפרשים התוספות דמיירי שנתנו לתוך חיקה אחר שאמרה לו "תנהו על הסלע", אפילו הכי אינה מקודשת, דכיון שאמרה לו "תנהו על גבי הסלע" הוי כאילו אמרה איני חפץ בקידושך, ואפילו זרקו לתוך חיקה בשתיקה, כיון שגלתה בדעתה שאינה רוצה להתקדש יכולה לומר בתורת מתנה קבלתיו. אבל אי אמרה "תנהו על הסלע" שהוא שלה וזרקה אחר כך לתוך חיקה - מקודשת, שזו מוכיח שהיתה חפצה בקידושין. ובסלע של שניהם, הוי ספק אם חפצה בקידושין לענין שאם יזרקנה לתוך חיקה שתהא מקודשת או לאו. "התקדשי לי בככר זה", "תנהו לכלב" - אינה מקודשת. היה שלה, מקודשת. אינה שלה ורץ אחריה לנושכה, מיבעיא והוי ספק. גם בזה מפרשים התוספות דמיירי בכי האי גוונא שזרקו לה לתוך חיקה אחר שאמרה תנהו לכלב. "התקדשי לי בככר זה", "תנהו לפלוני עניי" - אינה מקודשת אפילו בעני המוטל עליה לפרנסו. גם זה מיירי בכהאי גוונא. כתב אדוני אבי ז"ל: יש אומרים אם אמרה "תן ככר לכלב" או "תן מנה על גבי סלע ואקדש אני לך" שהיא מקודשת, כמו "תן מנה לפלוני ואקדש אני לך". ונראה לי שאינה מקודשת, וראוי להחמיר בדבר.

סימן לא - שאין מקדשין בפחות משוה פרוטה, ואם צריך שומא

אין מקדשין בפחות משוה פרוטה. ומיהו אם קדשה בחפץ סתם, אין צריך לשום אותו תחילה אם שוה פרוטה, אלא אם שוה פרוטה מקודשת. ואפילו אם אמר לה "התקדשי לי בחפץ זה ששוה נ' זוז" וקדשה בו ולא שמו אותו תחילה - אם נמצא אחר כך ששוה חמשים זוז מקודשת. וכתב רבינו תם דוקא בחפץ ששומתו ידוע קצת כמו מלבושים ואין רגילות לטעות בו כל כך, אבל אבנים טובות ומרגליות וכיוצא בהן שאין בקיאים בשומתן ופעמים טועין בהן הרבה ואמר לה "התקדשי לי באבן ששוה נ' זוז", צריך שומא דלא סמכה דעתה, ולכך נהגו העולם לקדש בטבעת

שאין בה אבן. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: ומיהו לא ברירא לי האי טעמא למה נהגו העולם להסיר האבן מהטבעת, דלא בעינן שומא אלא כשמזכירים הסכום ואין דרך להזכיר הסכום בטבעת של הקדושין. קדשה בדבר שאינו שוה פרוטה - הוי ספק קידושין, וצריכה גט מספק להתירה לעלמא. ואם רוצה לקיימה, צריכה קידושין אחרים. ואם קדשה אחר קידושין גמורים, יגרש ראשון ונושא שני, אבל לא יגרש שני וישא ראשון. וכתב הרמ"ה: אם ילדה משני ולא גירש הראשון, הולד כשר, דנהי דחיישינן לקידושי ראשון להצריכה גט ולהוציאה משני, אבל לא לפסול הולד ממנו. והטעם, משום שמא שוה פרוטה בשום מקום. וכתב הרמב"ם ז"ל: אם קדשה בתבשיל או בירק וכיוצא בו שאינו מתקיים, אם אינו שוה פרוטה באותו מקום אינה מקודשת כלל, שהרי אינו מגיע למקום אחר עד שיפסד ויאבד ולא יהיה שוה שם כלום. עד כאן. ולפי דבריו אם ידוע ששוה פרוטה בשום מקום, מקודשת מן התורה. אבל ר"י כתב שאפילו ידוע ששוה פרוטה בשום מקום לא הוי קדושין ודאי, ולעולם הוי קידושי ספק אפילו אינה מתקיימת להוליכו למקום ששוה פרוטה, וכך היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. כתב הרמ"ה: אי קדיש במידי דלא ידעינן השתא אי הוה שוה פרוטה בעידן קידושין או לא, אזלינן בתר השתא ואי אית בה שוה פרוטה השתא הוי קדושין ודאי עד דמתברר בסהדי דלא הוי בעידן קדושין שוה פרוטה, ואם אפשר להתברר על ידי עדים שהיה שוה פרוטה בשעת קידושין, חיישינן להו ולא שרינן לה אפילו העדים רחוקים מכאן הרבה, לא מיבעיא אם ידוע שיש עדים שיודעין, אלא אפילו יצא קול שיש עדים שיודעין שהיה שוה פרוטה חיישינן להו, אבל לא אסרינן לה על פי אשה או על פי קרוב שאומר שהיו יודעים שהיה שוה פרוטה באותה שעה. אמר לה "התקדשי לי בתמרה זו התקדשי לי בתמרה זו" - אם אין באחת מהן שוה פרוטה אינה מקודשת ודאי, שאינן מצטרפות כיון שהזכיר בכל אחת לבד קדושין. אם אמר לה "התקדשי לי בזו ובזו ובזו" - כולן מצטרפות לשוה פרוטה. היתה אוכלת ראשונה ראשונה, אותן שאכלה כבר אינן מצטרפות, שאותן שאכלה נעשו כמלוח שלא חלו הקדושין עד שיגמור דבריו נמצא שלא קבלתן בתורת קדושין והוה להו כמלוח ואין מקדשין במלוח. ואם יש בנשארות שוה פרוטה מקודשת, דהוה ליה כמלוח ופרוטה שדעתה אפרוטה. אמר לה "התקדשי לי באלו" ואכלה אותם ראשונה ראשונה - גם אותם שאכלה מצטרפות לשוה פרוטה, כיון שגמר כל דבריו קודם שנתן לה כלום, אם כן כשנתן לה הראשונה בתורת קדושין באה לידה ומדידה קאכלה. וכתב הרמ"ה: הוא הדין נמי כי אמר "בזו ובזו", אם גמר כל דבריו קודם

שקבלה אותן כולן מצטרפות אפילו אכלה ראשונה ראשונה. ור"י פירש דאפילו גמר כל דבריו קודם שקבלה אותן אינן מצטרפות, כיון שחלקן זו מזו. אמר לה "התקדשי לי חציך בחצי פרוטה וחציך בחצי פרוטה", או שאמר לה "חציך בפרוטה וחציך בפרוטה", או שאמר לחברו "שתי בנותיך לשני בני בפרוטה", או "בתך ופרתך בפרוטה", או "בתך וקרקעתך בפרוטה" - בכולהו כתב רבינו חננאל דהוי ספק קדושין ועבדינן לחומרא. והרמב"ם כתב: דחציך בחצי פרוטה וחציך בחצי פרוטה, או חציך בפרוטה וחציך בפרוטה, הוה קדושין ודאי, ואידך הוה קדושין ספק. ודעת אדוני אבי הרא"ש ז"ל כדברי רבינו חננאל. "הרי את מקודשת לי לחצאין" - מקודשת. אבל אי אמר "חציך מקודשת ליי", או "הרי את מקודשת לי ולפלוני" - אינן קדושין. מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקדש בת חורין - הוה ספק קדושין וצריכה גט מספק. המקדש מי שחצייה שפחה וחציה בת חורין - הוה קדושין לחייב עליה אשם, וצריכה גט. חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה ואחר כך קדשה אחר - שניהם הוה ספק קדושין וצריכה גט משניהם, או אחד מגרש ואחד נושא. ואם מתו, אחיו של אחד חולץ והשני מיבם. קדשה בפחות משהו פרוטה ושלח לה אחר כך סבלונות - לא חיישינן שמה שלח לה לשם קדושין, ואפילו ספק קדושין לא הוה. וכתב הרמ"ה: ודווקא דקדיש בכספא, אבל קדש במידי אחרינא דיקיר וזילא, אפילו אין בו שוה פרוטה חיישינן שמא שוה פרוטה במדי. אבל אם קדשה בפחות משהו פרוטה ואחר כך בא עליה סתם בפני עדים - צריכה גט, שודאי בעל לשם קדושין.

סימן לב - כיצד האשה מתקדשת בשטר

בשטר כיצד - כותב לה על הנייר או על החרס אף על פי שאין בו שוה פרוטה "הרי את מקודשת ליי", או באחד מהלשונות, ונתנו לה בפני שני עדים. וצריך לכותבו מדעתה ולשמה. ואם שלא לשמה כותבו - אינן קידושין. כותבו שלא מדעתה - רבא ורבינא אמרי מקודשת רב פפא ורב שרביא אמרי אינה מקודשת, ופסק רב אלפס כרב פפא ורב שרביא, וכן

כתב רבינו חננאל. וכתב עוד: ויש אומרים שהלכה כרבא ורבינא וצריך עיון. וכן פסק בעל הלכות גדולות כרבא ורבינא. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: וכיון דאיפליגו בה רבוותא עבדינן לחומרא. וכן כתב הרמ"ה דמקודשת מספק. וכתב עוד: אף על פי שהשטר פסול לקדש בו, שמין הנייר, אם יש בו שוה פרוטה מקודשת, ואם אין בו שוה פרוטה הוי ספק קידושין.

סימן לג - כיצד האשה מתקדשת בביאה

בביאה כיצד - אמר "הרי את מקודשת לי בביאה זו", או באחד מהלשונות, ונתייחד מיד עמה בפני עדים ובעלה בין כדרכה בין שלא כדרכה. והויא לה כארוסתו לכל דבר, שאינו יורשה ואינו מטמא לה. ואם לא גמר ביאתו, לא הווי קדושין עד גמר ביאה, שאם קבלה קידושין מאחר קודם שגמר הוא, מקודשת לשני. אבל הערה בה ופירש מיד, או שאמר תחילה שדעתו לקנות בהעראה, קנה מיד.

סימן לד - ברכת הארוסין, ואם צריך עשרה

המקדש האשה, מברך. וכן אם קדשה על ידי שליח, מברך השליח. מאי מברך - "בא"י אמ"ה אקב"ו על העריות, ואסר לנו את הארוסות, והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקדושין, בא"י מקדש ישראל". וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: ונהגו האידנא לומר "מקדש ישראל על ידי חופה וקדושין". כתב הרמב"ם ז"ל: נהגו העם להסדיר אותה על כוס של יין או של שכר, ומברכין תחילה על הכוס ואחר כך מברכין אותה. ואם אין שם יין או שכר מברך בפני עצמו. וכתב עוד: מברך קודם הקדושין, ואם קדש ולא ברך לא יברך אחר הקדושין דזו ברכה לבטלה היא דמה שעשה כבר נעשה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב: יש שכתבו שצריך לברך ברכת

אירוסין קודם הקידושין כדאמרינן כל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתן, ויש שכתבו שצריך לברך אחר הקדושין דלמא הדרא בה האשה והוי ברכה לבטלה, ועוד שכל המצוות לפי שמזכירים עשיית המצוה מברך עליהן עובר לעשייתן, אבל כאן אין מברכין "אקב"ו לקדש אשה", וכיון שאין המברך מזכיר עשיית המצוה אין צריך לברך עובר לעשייתן. כתב רב שרירא גאון: המארס בלא ברכה, חיסר את אירוסיו ברכה שהיא מצוה. והמברך ברכת אירוסין בבית חתנים, ברכה שאינה צריכה היא ועובר משום לא תשא. ורבינו ניסים הורה שאם לא בירך ברכת אירוסין בשעת אירוסין, יברך אותה עם ברכה של נישואין, וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל. כתב רב שמואל הנגיד שאין ברכת אירוסין צריכה עשרה, ורב האי כתב שצריכה עשרה, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל.

סימן לה - דיני שליחות לקדושין

האיש יכול לעשות שליח לקדש לו אשה, בין אשה סתם בין אשה פלונית. ויאמר לה השליח "הרי את מקודשת לפלוני". אבל אם אפשר לו לקדשה בעצמה, אסור לקדשה על ידי שליח אלא אם כן מכירה, שמא אחר כן ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו. והשליח נעשה עד. לפיכך אם עשה שני שלוחים לקדש לו אשה, אין צריך עדים אחרים. במה דברים אמורים כשאין שם כפירת ממון, כגון שקדשה בשטר, או אפילו בכסף והם אומרים שנתנוהו לשם קידושין והיא אומרת לשם פיקדון, אבל אם יש שם כפירת ממון שאמרה שלא קבלתי כלל, אינן נאמנין. כתב הרמב"ם ז"ל שאין צריך עדות במינוי השליחות, רק אם השליח והמשלח מודים בדבר, אבל בשליחות האשה שהיא עושה שליח לקבל קידושיה צריך שיהיה בעדים. והראב"ד כתב שגם שליחות האיש צריך שיהיה בעדים. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כדברי הרמב"ם, והיה מפקפק לומר שאף שליחות האשה אין צריך עדים. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל דאפילו לא מינוהו שליח בהדיא, אלא שגילה דעתו שהוא חפץ באשה פלונית ואמר לו לשדכה לו, והלך וקדשה בלא מינוי שליחות, שהיא מקודשת לו. אבל אם לא אמר לשדכה לו והלך וקדשה לו, אינה מקודשת, ולא חיישינן שמא עשאו שליח, לא שנא אם המקדש אביו או איש נכרי לו, ואפילו

נתרצה בו בקדושין כששמע אינו כלום. וכתב הרמ"ה: אם האב הרצה הדברים לפני הבן שהוא רוצה לקדשה לו ושתק הבן והלך האב וקדשה לו, הווי קדושין גמורים, דמחמת כיסופא דאב שתק ועשה שליח לקדשה לו, אבל באינש אחרינא כי האי גוונא הווי ספק קדושין. כתב הרמב"ם ז"ל: הכל כשרים לשליחות זה חוץ מחרש שוטה וקטן לפי שאינם בני דעת, והעכו"ם לפי שאינם מאמונתינו, וכן העבד לפי שאינו בתורת קדושין. עד כאן. אמר לשליח "קדש לי אשה במקום פלוני" וקדשה לו במקום אחר - אינה מקודשת. וכן בכל מה שישנה, שאם אמר לו לקדש סתם וקדשה על תנאי, או שאמר לו לקדשה על תנאי וקדשה סתם, או ששינה בתנאי - אינה מקודשת. אמר לו "קדשה לי והרי היא במקום פלוני" וקדשה במקום אחר, מקודשת, שאינו מקפיד אלא מראה לו מקום. השולח לחבירו לקדש לו אשה וקדשה לעצמו - הרי זה רמאי, ומה שעשה עשוי, אפילו אמר לה תחילה "פלוני שלחני לקדשך לו" ובשעת נתינת הקדושין אמר לה "הרי את מקודשת לי", סלקא דעתא אמינא "לי" דאמר לעשות שליחותו לקדשך למי ששלחני לקדשך ותהא מקודשת לראשון, אפילו הכי מקודשת לשני. ודוקא שהאשה שמעה והבינה יפה קודם קבלת הקדושין שאמר "הרי את מקודשת לי", שאם לא כן, אדעתא שאמר תחילה לקדש לפלוני קבלה הקדושין. ואם טעה השליח וכשהיה לו לומר "הרי את מקודשת לפלוני" אמר "לי" - אין כאן מיחוש. ואם לא רצתה להתקדש למשלח וקדשה השליח לעצמו - אין נקרא רמאי, ומיהו צריך להודיע אם יוכל. העושה שליח לקדש לו אשה סתם ומת השליח - אסור בכל הנשים שבעולם שיש להם קרובות שהן ערוה עמה, כגון אם או בת או אחות, שמא קידש לו השליח קרובות. ובאשה שאין לה קרובות פנויות בשעת השליחות, מותר בה אפילו אם הם פנויות עתה קודם שמת השליח, כיון שלא היו פנויות בשעת מינוי השליחות לא חל עליהן השליחות, כיון שהוא בעצמו לא היה יכול לקדשה בשעת השליחות. אמר לשליח "קדש לי אשה פלונית" והלך הוא בעצמו וקדש את אמה או בתה ואין ידוע איזו נתקדשה ראשונה - שתיהן צריכות גט ואסורות עליו. עשה שליח וביטל השליחות קודם הקידושין - הרי הוא בטל. ואם אין ידוע אם ביטל השליחות קודם או אחר הקידושין, הווי ספק קידושין. כתב הרמב"ם ז"ל: העושה שליח לקדש לו אשה והלך וקדשה, השליח אמר לעצמי קדשתי והאשה אומרת לראשון ששלחו נתקדשתי, אם לא עשה השליחות בעדים הרי השליח אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו והאשה אסורה בקרובי המשלח והמשלח מותר בקרובותיה, ואם הוחזק השליח בעדים הרי זו מקודשת לראשון. אמרה

איני יודעת¹ למי נתקדשתי אם למשל או לשליח, אם לא הוחזק השליח בעדים הרי זו מקודשת לשני, ואם הוחזק שהוא שלוחו שניהם נותנים גט ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס. עד כאן. וכתב אדוני אבי ז"ל: בירושלמי בריש פירקין מצאתי דברים הללו ואינם מובנים לי, דנהי דהוחזק השליח בעדים היאך נתקדשה לראשון, הרי עומד וצווח אף על פי שמינני שליח בפני עדים חזרתי משליחותי ולעצמי קדשתי, וברישא נמי למה הותר המשלח בקרובותיה, הרי הוא אומר שעשאו שליח וגם האשה אמרה שנתקדשה לו, ומאי נפקא מינה במה שלא הוחזק השליח בעדים הרי הודה שעשאו שליח. עד כאן. וצריך עיון.

סימן לו - כל דיני שליחות לאשה

האשה גם כן יכולה לעשות שליח לקבל לה קדושיה. ומצוה היא שתתקדש על ידי עצמה אם תוכל, אבל איסור ליכא כמו שיש באיש כדפרישית. ואומר האיש לשליח "הרי פלונית ששלחה אותך מקודשת לי". וכתב הרמב"ם ז"ל: שהשליח אומר "קדשתיה לך" ואם אומר "הן" דיו, אפילו שתק אם היו עסוקים באותו ענין ונתן לשליח ולא פירש ולא אמר דבר דיו. ואם מקדשה בשטר אינו כותבו אלא מדעת השליח, וכן בכל הדברים של הקידושין דין האיש עם השליח כדין האיש עם האשה. אמרה לשליח "קבל הקדושין במקום פלוני" והוא קבלם במקום אחר, או בכל דבר שישנה בשליחותה - אינה מקודשת. אמרה לו "הרי הוא במקום פלוני" וקבלם במקום אחר - מקודשת, שמראה מקום היא לו. חזרה ובטלה השליחות קודם שקבלה הקידושין - הרי הוא בטל ואינה מקודשת. ואם אין ידוע אם בטלה השליחות קודם קבלת הקידושין ואם לאו - הוי ספק קידושין. ואם היא בעצמה קבלה הקידושין מאחר, ואין ידוע איזה קודם - אסורה לשניהם וצריכה גט משניהם, ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס. במה דברים אמורים ברחוקים, אבל אם קידשה השליח לאב וקידשה היא בעצמה לבן או לאח - שניהם נותנין גט ואסורה לשניהם. האשה נעשית שליח לחבירתה לקבל לה הקידושין, אף על פי שנעשית לה צרה שמקדש לשתיהן. ולא מבעיא אם עשתה שליח בפירוש והיא נתרצית להיות שלוחה, אלא אפילו לא נתרצית לה היא אלא

כשאמרה לה חבירתה "קבלי קידושין בשביל שנינו" ושתקה וקבלה בסתם, אפילו הכי אמרינן בשביל שתיהן קבלה. ואם היא שליח לקבל קידושין לחבירתה, ולאחר שנתן הקידושין לידה אמר לה "את נמיי", או "וכן את" וכיוצא בזה - שתיהן מקודשות. אבל אם לא אמר לה אלא "ואת" - הרי זו שקבלה הקדושין ספק מקודשת, דשמא לא כיון אלא לראות מה בלבה וכאילו אמר לה "ואת מה תאמרי¹ בדבר זה". כתב הרשב"א שאין האב יכול ליעשות שליח לקדש בתו בוגרת. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל יכול ליעשות שלוחה, והביא מדברי בעל העיטור ראייה לדבריו, שכתב: היכא דקידש ראובן בתו בוגרת לשמעון ולא שויתיה שליח וידוע מילתא דאביה קדשה, ושמעון שדר סבלונות לבתו דראובן, אף על גב דלית לאביה רשות בה לקדשה, אי קבלתה לסבלונות חיישינן דילמא מצבתיה² בהני קידושין וצריכה גט מספק, ואפילו לא שדר סבלונות צריכה גט מספק, והכי שדר גאון, עד כאן³, וסיים אדוני אבי הרא"ש ז"ל: מתוך תשובה זו למדת שהאב נעשה שליח לקדש בתו הגדולה.

סימן לז - כל דיני קדושי קטנה

האב זכאי בבתו לקדשה משעה שתולד עד שתבגר, בין בכסף בין בשטר בין בביאה, וכסף קידושיה שלו, וכן זכאי במציאתה ובמעשה ידיה, אלא שבכסף יכול לקדשה מיד אחר שתולד וקידושין קידושין גמורין והיא כאשת איש, אבל אינו יכול למוסרה לביאה עד שתהיה בת ג' שנים ויום אחד. ומשבגרה, אין לו רשות בה. קדשה אביה בבקר והיא קדשה עצמה בערב, ושניהם ביום שנשלם בו ו' חדשים של ימי נערות, ובדקנוה ומצאנוה בוגרת - מחזיקין אותה בחזקת בוגרת מהבקר, וקדושי האב אינן כלום אפילו אינה מכחישתו לומר שבאו הסימנים בבקר. והרמ"ה כתב: דוקא במכחישתו, אבל אם אינה מכחישתו צריכה גט משניהם. אבל בתוך הו' חדשים, אם קדשה אביה שלא לדעתה והיא קדשה עצמה שלא לדעת אביה ונמצאו לה סימנים - הוי ספק וצריכה גט משניהם. קידשה ונתארמלה או נתגרשה קודם שתבגר - חוזרת לרשות אביה, אפילו כמה פעמים. אבל אם השיאה ונתאלמנה או נתגרשה קודם שתבגר

- אין לו עוד רשות בה. וכשם שיכול לקדשה בעצמו, כך יכול לקדשה על ידי שלוחו, או על ידי עצמה שיאמר לה "צאי וקבלי קידושיך", בין בכסף בין בשטר. ומכל מקום מצוה שלא יקדשנה עד שתגדיל ותאמר "בפלוני אני רוצה". ואם נתן רשות לשלוחו לקדשה והלך גם הוא וקבל קידושיה - איזה מהם שקדם הויין קידושיין. אין ידוע איזה קודם - אסורה לשניהם וצריכה גט משניהם. וכתב הרמ"ה: אי שוי שליח אחרינא לקידושיין ולא בטליה לשליח קמא בפירוש ואזל כל חד מינייהו וקדש, דבתרא הוי קדושיין ולא דקמא, דכיון דשויה שליח לבתרא בטליה לקמא, וסיום דבריו: הדין הוא סברא דילן, ומיהו לענין מעשה לא מורינן הלכה למעשה אלא בעיא גט מתרוייהו. קטנה או נערה שקידשה עצמה או נשאת בלא דעת אביה - אינו כלום, ואפילו מיאון אינה צריכה, ואפילו שדכה אביה תחילה. וכתב רב אלפס: אפילו נתרצה האב כשידע ואפילו נתקדשה בפניו אינו כלום, ואם נתגרשה מאותן נישואין מותרת לכהונה, וכל שכן אם מת המקדש ונפלה לפני אחיו שאינה צריכה לא חליצה ולא מיאון. ואדוני אבי ז"ל תמה על רב אלפס שכתב אפילו נתרצה האב, וכן כתב הרמ"ה: דוקא סתם דלא ידעינן אם נתרצה אם לא, כגון ששמע ושתק, אבל אם נתברר שנתרצה כששמע, הווי קדושיין משעת שמיעה, אפילו אם לא שידך, ואפילו אם לא נתרצה מיד כששמע אלא שתק ולא מיחה ואחר כך נתרצה, הוכיח סופו על תחילתו והווי קידושיין משעת שמיעה, אפילו אם נתאכלו המעות קודם שמיעה. במה דברים אמורים שלא מיחתה היא או אביה קודם שנתרצה, אבל אם מיחתה היא או אביה קודם שנתרצה, לא הווי קידושיין אפילו נתרצה האב אחר כך. וקטנה שקדשה עצמה למי שגילה האב דעתו שהיה חפץ לקדשה - חיישינן שמא נתרצה והווי קידושיין, כל זמן שלא שדכה עם אחר וטרח לחזור ולשדכה לשני. ואם נתקדשה לדעת אביה ונישאת שלא לדעתו, ואביה כאן או שהלך למדינת הים - אינן נשואין, ואם כהן הוא אינה אוכלת בתרומה, ואם מתה אינו יורשה ואינו מטמא לה. קטנה שהלך אביה למדינת הים והשיאוה אחיה ואמה - כתוב בשאלתות דהווי קדושיין וצריכה מיאון, וכדאתי אבוה לא בעיא קידושיין אחריני. והתוספות כתבו שאינן קידושיין ואפילו מיאון אינה צריכה, ומכל מקום אין לאסרה עליו משום דתחשב כפנויה ועומדת אצלו בזנות, כיון דדרך קדושיין ונשואין היא אצלו. המקדש בתו סתם, או שאמר לו "אחת מבנותיך מקודשת לי" - אין הבוגרת בכלל, אפילו נתנה לו רשות לקבל קידושיין ושיהיה הכסף שלו, והווי קידושי הקטנה ודאי. וכתב הרמ"ה: ודוקא דשויתיה שליח לקבל קידושיין סתם ולא אמרה לפלוני, אבל אמרה ליה מפלוני, מסתמא כי קביל מיניה אדעתא

דידה בלחוד הוא דקביל, ואפילו הכי לא מכרע מילתא לאפוקי שאר בלא גט אלא היא, וכל הקטנות והנערות מקודשות מספק, ושאר הבוגרות אינם בכלל. וכן אם שידך בתו הגדולה והיו לו בנות אחרות ואמר לו המשדך "בתך מקודשת לי" ועשתה אותו שליח לקבל הקידושין - אין דעתו על האחרות והוי מקודשת קידושין ודאין. ואפילו לא שידך ואמר לו "בתך הגדולה מקודשת לי" ואין לו בנות אלא מאשה אחת - ודאי דעתו על הגדולה והיא מקודשת בודאי. ועוד היה אומר רבינו תם: אפשר לומר אפילו לא אמר לו "בתך הגדולה" אלא "בתך" סתם - דעתו על הגדולה אפילו בלא שידוכין, דלא חשיב קידושין שאין מסורים לביאה אלא כשאמר "אחת מבנותיך". ומכל מקום לא להורות הלכה למעשה אמר כן. כתוב בשאלתות: ראובן היו לו ד' בנות ונתן לו שמעון קידושין סתם על אחת מבנותיו ולא פירש למי היה נוטל - בתו הגדולה (אינה) ברשותו ואינה מקודשת, ואותן שהן קטנות שהן ברשותו לקדשן נאמן לומר לזו נתכוונתי ועליה קבלתי הקידושין, ואם אינו יודע ששכת, כולן צריכות גט. שאלה לאדוני אבי הרא"ש ז"ל: על ראובן שהיו לו שתי בנות קטנות רחל ולאה, וקידש רחל לבן אחיו ושידך לאה עם כהן אחד, ושוב לא נשא הכהן חן בעיניו והסכים בדעתו לקדש לאה לאחר לפוסלה על הכהן, ובא אחי ראובן למקום שראובן אחיו מצוי ולאה בתו, והוציא טורטנייש ואמר לראובן בפני עדים "הילך קידושין לבתך" ולא פירש איזה מבנותיו ולא למי קדשה, ולא דבר בענין קידושין כלום בפני עדים קודם המעשה, אך אחר שפרשו משם שאלו אחד מהעדים למי קדשה והשיב לעצמו קדשה. והשיב: שאין כאן בית מיחוש ואינה צריכה גט. מי שיש לו שתי כיתי בנות משתי נשים וכולן ברשותו לקדשן, ואמר "קדשתי את בתי הגדולה ואיני יודע אם גדולה שבגדולות ואם גדולה שבקטנות או קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולה שבקטנות" - כולן מותרות חוץ מן הגדולה שבגדולות. וכן אם אמר "קדשתי את בתי הקטנה ואיני יודע אם הקטנה שבקטנות או קטנה שבגדולות או גדולה שבקטנות שהיא קטנה מהקטנות שבגדולות" - כולן מותרות חוץ מהקטנה שבקטנות. מי שיש לו ה' בנים ועשו כולם את אביהם שליח לקדש להם נשים ואמר אבי הבנים למי שיש לו חמשה בנות "אחת מבנותיך מקודשת לאחד מבני" וקבל האב הקידושין - כל אחת צריכה גט מכל האחים, הואיל וכולם נתנו רשות לקדש להם. מת אחד מהם, כל אחת צריכה ד' גיטין וחליצה אחת מאחד מהן. האב שאמר "קדשתי את בתי ואיני יודע למי" - אסורה לכל העולם עד שיאמר "נודע לי למי קדשתי". ואפילו לא נודע לו עד שבגרה. בא אחד ואמר "אני קדשתי" - נאמן ומותרת לו כיון

שהאב אומר איני יודע. אבל אם האב מכחישו, אינו נאמן אפילו להצריכה גט ממנו. באו שנים וכל אחד אומר "קדשתיה" - שניהם נותנים לה גט, ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס. בא אחד וכנסה ואחר כך בא אחד ואמר "אני קדשתיה" - אינו נאמן לאוסרה עליו. האשה שאמרה "קדשתי את עצמי ואיני יודעת¹ למי" ובא אחד ואמר "אני קדשתיך" - נאמן ליתן לה גט להתירה לעלמא, אבל לא לכונסה. האב שאומר על בתו בעודה קטנה או נערה "קדשתיה וגירשתיה" - נאמן לפוסלה לכהונה. אבל לאחר שבגרה אמר "קדשתיה וגירשתיה כשהיתה קטנה" - אינו נאמן.

סימן לח - המקדש על תנאי וכל דיני תנאי

המקדש על תנאי - אם נתקיים התנאי מקודשת, ואם לא נתקיים התנאי אינה מקודשת, בין שהיה התנאי מהאיש או מהאשה. ובלבד שיהא התנאי כהלכתו, אבל אם אינו כהלכתו אינו כלום והקידושין קידושין אף על פי שלא נתקיים התנאי. וכיצד הלכות התנאי. צריך שיהיה כפול, ותנאי קודם למעשה, והן קודם ללאו, ותנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר, ושיוכל לקיימו על ידי שליח. כגון שאמר לה "אם תתני לי מנה הרי את מקודשת לי בדינר זה, ואם לא תתני לא תהיה מקודשת", נתנה לו מנה מקודשת, לא נתנה לו מנה אינה מקודשת. אבל אם אמר לה "הרי את מקודשת לי אם תתני לי מנה ואם לא תתני לי מנה לא תהיה מקודשת", אינו תנאי כיון שהקדים המעשה, דהיינו "הרי את מקודשת", קודם לתנאי, אף על פי שלא נתן הקידושין לידה עד שהשלים כל תנאו. ומלשון הרמב"ם ייראה שאם השלים כל תנאו קודם שנתן לידה הקידושין דהוי תנאי, שכתב: אבל אם אמר לה "הרי את מקודשת לי בדינר זה" ונתן הדינר לידה והשלים ואמר "אם תתני לי מנה הרי את מקודשת לי ואם לא תתני לא תהיה מקודשת" הרי התנאי בטל, מפני שהקדים המעשה ונתן בידה ואחר כך התנה, אף על פי שהכל היה בתוך כדי דיבור הרי זו מקודשת מיד ואינה צריכה ליתן לו כלום. ולא נהירא, דמילתא דפשיטא היא שאם נתן בידה בלא תנאי שהיא מקודשת בלא תנאי. וכן אם לא כפל אלא אמר "אם תתני לי מנה תהיה מקודשת" ולא

כפל, או שלא התנה בדבר אחר אלא אמר "אם הדינר שאני מקדשך בו שלי תהיה מקודשת ואם לאו לא תהיה מקודשת", או שהקדים הלאו שאמר "אם לא תתני לי מנה לא תהיה מקודשת ואם תתני לי תהיה מקודשת" - בכל אלו לא הוי תנאי, והקידושין חלין אף על פי שלא יתקיים התנאי. וכן תנאי שאי אפשר לקיימו, כגון "אם תעלה לרקיע" או "תעבור הים ברגליך תהיה מקודשת לי ואם לאו לא תהיה מקודשת", אינו תנאי, שלא כיון אלא להפליגה בדברים. אבל אם התנה על דבר שאפשר לקיימה, אף על פי שהתורה אוסרתו הוי תנאי, כגון "אם תאכל חזיר או חלב תהיה מקודשת לי בדינר זה ואם לאו לא תהיה מקודשת", אם לא אכלה אינה מקודשת, שאפשר לה שתאכל ותלקה, ואין כאן מתנה על מה שכתוב בתורה שהרי אפשר לה שלא תאכל ולא תתקדש. התנה עמה בשעת קידושין על מנת שתבעל לאבא, הוי כמו שתעלה לרקיע ותנאו בטל, שאינו בידה שיבא אביו על הערוה ונמצא מתנה במה שאין בידה לקיימו. אבל אם התנה עליה שיתן לו פלוני חצרו, או שישיא בתו לבנו וכיוצא בזה, תנאו קיים, שהרי בידה לקיימו ותתן לפלוני ממון הרבה עד שיתן לו פלוני חצרה או ישיא בתו לבנו. כתב הרמב"ם: כל האומר "מעכשיו" אינו צריך לכפול תנאו ולא להקדים התנאי למעשה אלא אף על פי שהקדים המעשה התנאי קיים, אבל צריך להתנות בדבר שאפשר לקיימו, וכל האומר "על מנת" כאומר מעכשיו דמי ואין צריך לכופלו ולא להקדימו למעשה. ורבינו חננאל כתב דאפילו במעכשיו ובעל מנת לא הוי תנאי עד שיהיה בו כל דיני התנאי, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש. ויש אומרים דלא בעי תנאי כפול ולא שאר דיני תנאים אלא באיסור כגון בקדושין וגיטין, אבל בממון הוי תנאי בלא כל זה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב דבכל מקום שהזכירו תנאי בין באיסור בין בממון צריך כל דיני התנאי, וכן כתב הרמב"ם. התנה בשעת הקידושין שלא יהא עליו שאר או כסות, תנאו קיים ואינו מתחייב לה בהם. אבל אם התנה שלא יתחייב בעונתה, תנאו בטל וחייב בה. נתן לה פרוטה ואמר לה "על מנת שאתן לך מנה התקדשי לי", כשיתקיים התנאי יחולו הקידושין למפרע אף על פי שלא אמר מעכשיו, דכל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי, ואם קבלה קידושין מאחר קודם שנתקיים התנאי ואחר כך נתקיים, אין קידושי השני כלום. ואם אמר לה "על מנת שאתן לך מנה תוך לי יום", אם נתן לה תוך שלשים יום הוו קדושין למפרע, לא נתן לה תוך שלשים יום אינה מקודשת. ואם לא אמר לה "על מנת", אלא אמר "אם אתן לך מנה תוך שלשים יום תהא מקודשת לי בדינר זה", אין הקידושין חלין אלא משעה שנתנו לה, לפיכך אם קדשה אחר קודם

שיתקיים התנאי מקודשת לשני. אמר לה "תהא מקודשת לי על מנת שירצה אבא", רצונו לומר על מנת שישתוק אבא כשישמע, לפיכך אם שמע ושתק חלו הקידושין מיד אפילו אם אמר בטר הכי "לא", וכן אם מת ולא שמע מקודשת מיד. אבל אם מיחה כששמע, אינה מקודשת. אמר "על מנת שלא ימחה אבא", אפילו שמע ושתק לא חלו הקידושין, שאם ימחה אחר כך אינן קידושין, אבל אם אמר "אין" פעם אחת, שוב אין יכול למחות. ואם מת ולא מיחה מקודשת. אם מת הבן, מלמדין את האב שימחה כדי שלא תזקק ליבם. והרמב"ם כתב בעל מנת שירצה אבא, לא רצה או שתק או מת קודם שמיעה אינה מקודשת. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. ואם אמר "על מנת שיאמר אין", כתב הרמ"ה מתי שיאמר "אין" מקודשת אפילו אמר תחילה "לא", הילכך לעולם הוי ספק עד שימות האב, ואם מת הבן, אפילו אמר האב איני רוצה, או חולצת או מתייבמת, אבל לא מיפטרה בלא חליצה דילמא הדר ואמר אין ומקיימא תנאה. אמר לה "תהא מקודשת לי בפרוטה על מנת שאעשה עמך כפועל" או "שאדבר עליך לשלטון", אם יש עדים שעשה עמה כפועל ודבר עליה לשלטון מקודשת בודאי, ואם אין עדים מקודשת מספק. ופירשו התוספות שכיון שדבר עליה לשלטון ועשה עמה כפועל מקודשת, ואינה יכולה לומר למלאכה זו לא הייתי חפצה, לדברים הללו לא חפצתי. ובתוספתא קתני: אם דבר עליה כדרך המדברים מקודשת, משמע שהדברים ידועים הם שיש לו לדבר עליה כשאומר "על מנת שאדבר עליך לשלטון". לא נתן לה כלום ואמר לה "התקדשי לי בשכר שאדבר עליך לשלטון", אינה מקודשת, שישנה לשכירות מתחילה ועד סוף והוה ליה מקדש במלוה. "על מנת שיש לי מנה", אם ידוע בעדים שיש לו מנה ביד פלוני מקודשת בודאי, ואם אין ידוע מקודשת מספק, אפילו אומר אותו פלוני אין לו בידי. "על מנת שיאמר פלוני שיש לי מנה בידו", אמר יש לו בידי מקודשת, לא אמר יש לו בידי אינה מקודשת. "על מנת שאראך מנה", אינה מקודשת עד שיראנה מנה שלו, ואם יש לו מאחרים בעיסקא אינה מקודשת. וכתב הרמ"ה: אפילו איכא סהדי דיכול לאחוויי לה לא הוו קידושין עד דמחזי לה, דלהכי אמר לה על מנת שאראך ולא אמר לה על מנת שיש לי, דלא ניחא לה למסמך אסהדי עד דמחזי לה, ומכי מחזי לה איגלי מילתא דמעיקרא תפשי בה קדושין, ויש לה קולא מצד אחד, דאילו בעל מנת שיש לי, אם יש עדים שיש לו בשעת קידושין מקודשת ודאי ואי לא הוו קידושין ספק, דיש לו בשעת קדושין משמע, ואילו בעל מנת שאראך, להבא נמי משמע, ואף על גב דמחזי לה ממציא דאשכח או ממתנה שניתן לו אחר כך הוו קידושין. ומיהו לא חיישינן דילמא אחזי

לה בתר הכי למיהוי ספק קידושין. "על מנת שאראך בית כור עפר", אם ידוע שיש לו משלו מקודשת בודאי, ואם אין ידוע הו קדושין ספק. היה לו בית כור עפר ויש בו סלעים גבוהים עשרה טפחים, אין נמדדין עמו. היו בקעים עמוקים עשרה, אם הם מלאים מים הרי הם כסלעים ואין נמדדין עמו, ואם אין מלאים מים נמדדים עמו. "על מנת שיש לי בית כור עפר במקום פלוני", אם יש לו באותו מקום מקודשת, ואם אין לו באותו מקום כתב הרמב"ם דהו ספק קדושין, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב דאפילו ספק קדושין לא הו. "על מנת שיש לי מנה במקום פלוני", ויש לו במקום אחר, יש אומרים שהיא מקודשת משום דזוזי נקל להוליכם ממקום למקום, והרמב"ם כתב שגם בזה אינה מקודשת, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. "על מנת שאני עשיר" ונמצא עני, או עני ונמצא עשיר, "על מנת שאני כהן" ונמצא לוי, או לוי ונמצא כהן, נתין ונמצא ממזר, ממזר ונמצא נתין, בן עיר ונמצא בן כרך, או בן כרך ונמצא בן עיר, "על מנת שביתי קרוב למרחץ" ונמצא רחוק, רחוק ונמצא קרוב, "על מנת שיש לי בת או שפחה גדולה" ונמצא שאין לו, "על מנת שאין לוי" ויש לו, או "על מנת שיש לו בנים" ואין לו, או "על מנת שאין לוי" ויש לו, או שאמר "התקדשי לי בכוס של יין" ונמצא של דבש, כגון שהיה מכוסה ולא הכירה בו עד אחר כך, שאילו ראתה אותו וקבלתו סברה וקבלה, או דבש ונמצא יין - בכולן אפילו אומרת בלבי היה להתקדש לו אפילו לא יתקיים התנאי, אינה מקודשת, לא שנא אם קבלה היא הקידושין, לא שנא אמרה לשליח לקבלם בתנאי ושינה השליח. וכתב הרמ"ה: דווקא שאמרה בלבי היה ולא הוציאה בשפתה, אבל אם אומרת כן בשעת קדושין הו קדושין, כיון ששמע הבעל ושתק נתבטל התנאי. וכן אם היא הטעתו, אינן קדושין. אבל אם כנסה סתם ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת והיא לוייה, או לוייה והיא כהנת, עשירה והיא ענייה, ענייה והיא עשירה - הרי זו מקודשת. "על מנת שאני קורא", אינה מקודשת אלא אם כן קורא ג' פסוקים בתרגום אונקלוס. ואם אמר "קראה אנא", עד דקרי אורייתא נביאי וכתבי בדיוקא. "על מנת שאני שונה", לרב אלפס עד שישנה משניות, ולדעת אדוני אבי הרא"ש ז"ל אם יודע מדרשי התורה מקודשת. ואם אמר "תנאה אנא", עד דידע הלכתא ספרא וספרי ותוספתא. "על מנת שאני תלמיד", איני אומר כבן עזאי, אלא כל ששואלים אותו דבר אחד בתלמודו ואומרו, ואפילו בהלכות החג שהם דברים קלים שמלמדים אותן ברבים. "על מנת שאני חכם", אין אומר כרבי עקיבא וחביריו, אלא כל ששואליו אותו דבר חכמה, פירוש דבר התלוי בסברא, בכל מקום ואומר. "על מנת שאני גבור", אין אומר כאבנר

ויואב, אלא כל שבני עירו יראים ממנו מפני גבורתו. "על מנת שאני עשיר", אין אומרים כאלעזר בן חרסום, אלא כל שבני עירו מכבדין אותו מפני עושרו. "על מנת שאני צדיק", אפילו הוא רשע גמור הוי ספק קידושין שמא הרהר תשובה בלבו. "על מנת שאני רשע", אפילו הוא צדיק גמור הוי ספק קדושין שמא הרהר עכו"ם בלבו. "על מנת שאני בן עיר" ונמצא בן עיר ובן כרך, "על מנת שאני בשם" ונמצא בשם ובורסקי, "על מנת ששמי יוסף" ונמצא שמו יוסף ושמעון - מקודשת. "שאיני אלא בן עיר" ונמצא בן עיר ובן כרך, "שאיני אלא בשם" ונמצא שהוא בשם ובורסקי, "שאין שמי אלא יוסף" ונמצא שהוא שמו יוסף ושמעון - אינה מקודשת. כתב הרמב"ם: המקדש על תנאי וחזר בו אחר כמה ימים ובטלו הרי זו מקודשת סתם, אף על פי שבטלו בינו לבינה שלא בפני עדים בטל התנאי. וכן אם היה מן האשה ובטלה אותו אחר כך בינו לבינה בטל. לפיכך המקדש על תנאי וכנס אחר כך סתם או בעל סתם, צריכה גט אף על פי שלא נתקיים התנאי, שמא בטל התנאי כשבעל או כנס. וכן כתב הר"מ נרבוני בעל מנת שאתן לך מאתים זוז, אם אמר המקדש שאין רוצה לקיים תנאו לעולם אין כופין אותו לקיימו אלא קידושין בטלים ואינה צריכה גט, ומכל מקום בעל נפש לא ישאנה בלא גט שמא אחר כך יאמר שרוצה לקיים התנאי לקלקל על השני, ואם אמר שעדיין רוצה לקיימו אין יכולין לכופו כל י"ב חדש כדין זמן שנותנין לבתולה, ומי"ב חדש ואילך כותבין עליו אגרת מרד, ואם מת קודם שיקיים התנאי אפילו חליצה לא בעיא, ואם מחלה היא התנאי בחיי המקדש גמרו הקדושין מיד כאילו קיימו. וכל הני תנאי מיירי בשלא כנסה, אבל כנסה מקודשת מיד דמסתמא בשעת כניסתה לחופה אחלה לתנאו כדאמרינן במקדש על התנאי ובעל חייב ליתן לה כתובתה ממה נפשך, אם מחלה הרי נישואיה גמורים, ואם לא מחלה באותה שעה הרי עדיין יכולה למחול וכשתמחול איגלאי מילתא דנשואין גמורים הווי וכתובה יש לה. וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה: באחד שהלך למדינת הים וקדש על תנאי "אם באתי מכאן ועד י"ב חדש תהיה מקודשת מעכשיו", וקודם שהלך נתרצו שניהם להאריך הזמן ועברו י"ב חדש ולא בא ובא קודם הזמן האחרון, וכתב דהווי קדושין, דכל מעשה שנעשה על תנאי יכול לבטל התנאי, ואפילו נתאכלו המעות הווי קדושין למפרע כשנתקיים תנאי השני. אמר לה "תהא מקודשת לי חוץ מפלוני", שלא תאסר עליו אלא תהיה כאשת איש לכל העולם חוץ מפלוני שתהיה לו כפנויה, אינם קדושין. והרמב"ם כתב שהן ספק קדושין. אבל אם אמר "על מנת שלא תיאסר לפלוני", אינו

סימן לו - המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים ומומין, ועל מי להביא ראיה אם נמצאו,

קדשה על מנת שאין עליה נדרים ונמצא עליה אחת מג' נדרים אלו: שלא תאכל בשר, או שלא תשתה יין, או שלא תתקשט בבגדי צבעונין - אינן קדושין ואינה צריכה גט. אבל אם נמצאו עליה שאר נדרים, הוו קדושין אפילו אם הוא אומר שמקפיד. במה דברים אמורים שהתנה סתם על מנת שאין עליה נדרים, אבל אם אמר לה על מנת שלא יהא עליה שום נדר - אפילו נמצא עליה נדר כל שהוא, כגון שנדרה שלא לאכול חרובין, אינה מקודשת. היו עליה נדרים והלכה אצל חכם והתירה - מקודשת, אפילו אם היא אשה חשובה צריכה גט, ולא אמרינן לא ניחא ליה דליהוי קדושין כדי שלא ייאסר בקרובותיה. במה דברים אמורים שהתירה חכם קודם שנודעו לבעל, אבל אם נודע לבעל קודם שהתירה, מיד נתבטלו הקדושין. ואם קדש על תנאי ובעל סתם ויש עדים על היחוד - צריכה גט מספק, אפילו בעל לאלתר לאחר הקדושין, שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובעל לשם קדושין, אבל כתובה אין לה, ואם ניסת לאחר צריכה גט משניהם. וכן נמי בלא בעל, אם לא התנה בשעת קידושין ונמצא עליה נדרים, צריכה גט מספק ואין לה כתובה. וכן אם קדשה סתם ונמצא עליה מומין, צריכה גט מספק. אבל קדשה על מנת שאין עליה מומין ונמצאו עליה אחד מכל מומין הפוסלים בכהנים - אינה מקודשת. ויתר על מומין הפוסלים בכהנים, כגון זיעה, וריח הפה, וקול עבה, ודדין גסים עבים טפח מחברותיה, וטפח בין דד לדד, ונשיכת כלב ונעשה מקומו צלקת, שכל אלו מבטלים הקדושין אף על פי שאין פוסלים בכהנים. ואם יש בה שומא שיש בה שער אפילו היא קטנה הרבה, או גדולה כאיסר אפילו אין בה שער, בכל מקום שהיא בגופה הרי זה מום. ואם היא קטנה מכאיסר ואין בה שער ועומדת בפדחתה תחת כיפה שבראשה פעמים נראית ופעמים אינה נראית, הרי זה מום. ואם עומדת במקום אחר, אינו מום. ואם בכל פעם נראית, סבר וקביל, שאין מומין מבטלין הקידושין אלא אם כן הם במקום סתר שיכול לומר לא ידעתים,

אבל אם הוא במקום גלוי אין מבטלין הקדושין. ואם יש מרחץ בעיר, אפילו מומין שבסתר אין מבטלין. וכתבו הגאונים אפילו הוא גר שאין לו קרובות בעיר, אי אפשר שלא יהא לו ריעים ומיודעים ובודק על ידי נשותיהן. והרמב"ם כתב דוקא שיש לו קרובים שאין מוציא מה שבלבו מאלו הדברים אלא לקרוביו ועוד שאין דעתו סומכת אלא לדברי קרוביו. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כדברי הגאונים. במה דברים אמורים שדרך הבנות לילך למרחץ בגלוי, אבל במקום שאין דרכן לצאת ואף למרחץ אינן הולכות אלא בלילה בהחבא, אפילו מומין שבגלוי מבטלין. נכפה - אם הוא לזמן ידוע, הוי מום שבסתר. ואם אינו לזמן ידוע, הוי מום שבגלוי. נמצאו בה מומין לאחר שנתארסה והיא עדיין בבית אביה, והאב טוען שלאחר שנתארסה נולדו ומזלו גרם - עליו להביא ראיה, ואם אין לו ראיה תצא בלא כתובה, ואפילו הקידושין צריכה להחזיר. ואם לא נמצאו עד אחר שכנסה - אז האב נאמן ועל הבעל להביא ראיה שהיו בה קודם שנתארסה, אבל אם הביא ראיה שהיו בה המומין בבית אביה לאחר שנתארסה, לא מהני ליה. במה דברים אמורים שעל האב להביא ראיה בנערה, אבל בוגרת אפילו היא בבית אביה על הבעל להביא ראיה. נמצאו בה מומין שבודאי היו קודם, כגון אצבע יתירה וכיוצא בו - על האב להביא ראיה שידע בהן הבעל ונתרצה, או שחזקתו שידע בהן הבעל, ואם לא תצא בלא כתובה. כתב הרמב"ם: בא עליה ושהה כמה ימים וטען שמום זה לא נראה לו עד עתה, אפילו הוא בתוך הקמטים או בכף הרגל, אין שומעין לו חזקה אין אדם שותה בכוס פגום אלא אם כן בודקו יפה וחזקתו שידע ונתרצה. נמצאו בה מומין והלכה אצל רופא וריפא אותה - אינה מקודשת. אבל נתקדשה לו על מנת שלא יהא בה מומין ונמצאו בה מומין ורפאן הרופא, הרי זו מקודשת.

סימן מ - דין המקדש לאחר זמן, כגון לאחר שתלד

ודומיו

קדשה לאחר זמן, כגון שנתן לה פרוטה ואמר לה "תהא מקודשת לי לאחר ל' יום" - הרי זו מקודשת לאחר ל' יום, אפילו נתאכלו המעות שאינן בעין לאחר ל' יום. ואם חזר בו הוא או היא תוך ל' יום - בטלו

הקדושין. בא אחר וקדשה תוך לי יום - מקודשת לשני ובטלו קדושי ראשון, אפילו מת השני או גרשה תוך לי יום. ויש אומרים שאם מת השני או גרשה תוך לי יום שחזרו קדושי הראשון, ולא נהירא לאדוני אבי ז"ל. אמר לה "מעכשיו ולאחר לי יום" ובא אחר וקדשה תוך שלשים יום - אסורה לשניהם לעולם, אלא אם כן יתן לה האחר גט ותהא מותרת לשני, אבל לעלמא אסורה עד שיתנו שניהם גט. ואם אמר לה הראשון "מעכשיו ולאחר לי יום" ואמר השני "מעכשיו ולאחר לי יום" ואמר השלישי "מעכשיו ולאחר לי יום" - לדעת רבינו חננאל ורב אלפס צריכה גט משלשתן, וכן כתב הרמב"ם, ולדעת אדוני אבי ז"ל אינה צריכה גט אלא מראשון ומאחרון. אמר לה "תהא מקודשת לי לאחר שאתגייר" או "לאחר שתתגיירי", "לאחר שאשתחרר", "לאחר שתשתחררי", "לאחר שימות בעליך", "לאחר שתמות אחותיך" - אינה מקודשת. ואם אמר ליבמה "לאחר שיחלוץ לך יבמך" - הוה ספק קדושין. נתן לה שתי פרוטות ואמר לה "באחת התקדשי לי עתה ובאחת לאחר שאגרשך" - הרי זו מקודשת, ולכשיגרשנה הרי זו מקודשת עד שיגרשנה פעם שני מקידושי פרוטה שנייה. אבל אם נתן פרוטה לאשת איש ואמר לה "תהא מקודשת לי לאחר שתגרש", או אם נתן פרוטה לאשתו ואמר לה "תהא מקודשת לי לאחר שאגרשך" - אינו כלום, והרמ"ה כתב דהויא ספק מקודשת. האומר "אם תלד אשתך נקבה תהא מקודשת לי" - אינו כלום. וכתב הרמב"ם: היתה אשת חבירו מעוברת והוכר העובר הבת מקודשת, וייראה לי שצריך לחזור ולקדשה מאביה לאחר שתלד כדי שיכנסנה בקידושין שאין בהן דופי. והרמ"ה כתב דאפילו הוכר העובר אינה מקודשת.

סימן מא - דין המקדש שתי אחיות, או הרבה נשים והיו בהם נכריות.

מקדש אדם כמה נשים כאחת, והוא שיהא בשוה פרוטה לכל אחת. ואחת מהן יכולה לקבל הקדושין בשביל כולן לדעתן. המקדש אשה ובתה, או שתי אחיות כאחד, שאומר "הרי שתיכן מקודשות לי" - אינן מקודשות, ואין שום אחת מהן צריכה גט. ואם לא קדש אלא אחת ולא פירש איזו,

כגון שאמר לאב "אחת משתי בנותיך מקודשת ליי", או שאחת עשתה שליח לחבירתה לקבל קידושיה ונתן בידה ואמר לה "אחת מכם תהא מקודשת ליי" - הו קדושין ואסור בשתייהן בכל אחת שמא היא אחות אשתו, ונותן גט לשתייהן. היו עמהן נכריות ואמר "כולכם מקודשות ליי" וקבלה אחת מהן בשביל כולן - לרב אלפס אחיות אינן מקודשות ונכריות כולן מקודשות, ולבעל הלכות אף נכריות אינן מקודשות, אלא אם יאמר "הראויה מכם לביאה תתקדש ליי" ואז כל אחת מן הנכריות הו מקודשות. ואם אמר "אחת מכולכם מקודשת ליי" - כולן מקודשות מספק. וכן כתב הרמב"ם, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כהרי"ף. וכן אם אמר "כולכם מקודשות ליי" והיה בהן שפחה או כותית או אשת איש או אחת מכל העריות.

סימן מב - אין מקדשין אלא לרצון האשה ובפני שני עדים

אין האשה מתקדשת אלא לרצונה. נתקדשה שלא לרצונה אינן קדושין. נשאל לאדוני אבי הרא"ש ז"ל: לאה שאמרה לראובן "תן לי מנה שאתה חייב ליי", ונתן לידה ג' פשיטים וכשנתנם לידה אמר לה "הרי את מקודשת ליי", וכששמעה השליכה המעות ואמרה "איני רוצה לקדש", ועדים מעידים בזה. והשיב: שאין כאן בית מיחוש ואינה צריכה גט. וכתב הרמב"ם ז"ל: אבל האיש שאנסוהו וקדש, קדושיו קדושין. ורי"ף כתב שאין קדושיו קידושין, וכן כתב בעל העיטור. המקדש שלא בעדים, ואפילו בפני עד אחד - אינם קידושין, ואפילו שניהם מודים בדבר. ובספר המצוות כתב שחוששין לקידושין להצריכה גט. אבל קדש בפני עדים, אפילו לא אמר להם "אתם עדיי" - שפיר דמי. המקדש בפסולי עדות דאורייתא - אינם קדושין. וכתב הרמב"ם: אבל בפסולי עדות דרבנן, או בעדים שהם ספק פסולי תורה, אם רוצה לכנוס חוזר ומקדש בעדים כשרים, ואם לא רוצה לכנוס צריכה גט מספק, ואפילו אם כפרה האשה ואומרת "לא קדשתני", כופין אותו ליתן גט.

סימן מג - אין קדושין לקטן, ודיני קטן וקטנה אם הגדילו

קטן שקדש או נשא - אינו כלום, דלא תקינו רבנן נישואין לקטן. ואפילו שלח לה סבלונות משהגדיל אינו כלום, דלא חיישינן שמא שלח לשם קידושין. ולאחר שיגדיל חלין הקידושין. ואפילו אין עדים שבא עליה משהגדיל אלא שנתייחד עמה, צריכה גט. ואם קיימה משהגדיל, כתובתה קיימת ואין צריך לכתוב לה כתובה אחרת. ודוקא מנה ומאתים, אבל תוספת אין לה. המקדש קטנה - אינן קדושין, אבל לאחר שתגדיל חלין הקדושין ואינה צריכה קדושין אחרים. ומיהו תקנו לה נשואין על ידי אחיה ואמה, שאם אין לה אב, או שהשיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה שאין לו עוד רשות בה, והשיאוה אחיה ואמה לדעתה, הווי קדושין. ומכל מקום אם רצתה לצאת ממנו, אינה צריכה גט אלא יוצאה במיאון כאשר יתבאר לקמן בהלכות מיאון בעזרת השם. ודוקא שיש בה קצת דעת להבחין בין טוב לרע, כגון שאם נותנין לה צרור זורקתו אגוז נוטלתו, כך יש בה דעת לשמור קידושיה, אבל אם אין בה דעת כזה, או אפילו יש בה דעת והשיאוה אמה ואחיה שלא לדעתה, לא הווי קדושין כלל. והרמב"ם כתב: דפחות מבת שש אפילו היא נבונת לחש ביותר ומכרת ומבחנת אינם קדושין ואינה צריכה מיאון, ואם יתרת מבת י' אפילו היא סכלה ביותר הואיל ונתקדשה לדעת צריכה מיאון, היתה מבת ו' ועד סוף י' בודקין אותה אם מכרת ומבחנת עסק הקידושין והנשואין צריכה מיאון ואם לאו אינה מתקדשת ואינה צריכה מיאון. וכל זמן שלא תמאן, בעלה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה, וחייב במזונותיה ובפדיונה כל זמן שהיא תחתיו ואוכל פירותיה¹, אבל אם הלך למדינת הים ולותה ואכלה או לצורך פדיונה ועמדה ומיאנה, אינו חייב לשלם, אף על פי שאוכל פירותיה, ואפילו הן בעין עדיין שליקטן ומונחין ברשותו אינו מחזירן. ודינן בענין הכתובה יתבאר לקמן בדין היוצאת בלא כתובה.

סימן מד - קדושי חרש שוטה וקטן, עריות וחיבי לאוין

חרש וחרשת - אינן בני קידושין מן התורה, לא שנא נשאו כיוצא בהן, לא שנא חרש שנשא פקחת או חרשת שנישאת לפקח, אבל חכמים תקנו להם¹ נישואין. וכתב הרמב"ם: לפיכך אם בא פקח וקדש אשת חרש הפקחת, הרי זו מקודשת לשני קידושין גמורים ונותן גט והיא מותרת לבעלה החרש. ומכל מקום אינה יכולה למאן, שאם היתה יכולה למאן לעולם לא היה שום אדם נושא אותה. וכתובה לא תקנו לה כאשר יתבאר לקמן בעזרת השם. ושוטה ושוטה² אין להן קידושין לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים, לא שנא נשאו עם כיוצא בהן, לא שנא עם פקחים. כתב הרמב"ם: שיכור שקדש קדושיו קדושין אפילו נשתכר הרבה, הגיע לשכרותו של לוט אין קדושין קידושין ומתיישבין בדבר זה. וכתב עוד: סריס שקדש, בין סריס חמה בין סריס אדם, וכן אילונית שנתקדשה - הווי קידושין. והתוספות כתבו דאילונית שנתקדשה לא הויין קידושין אפילו מדרבנן ואינה צריכה גט. במה דברים אמורים באילונית שיש לה סימני אילונית, שאין לה דדים או שהתשמיש קשה לה או שקולה עבה כקול האיש או שאין לה בשר גבוה ועגול כמין כף למעלה מאותו מקום, שבאחד מאלו חשובה אילונית, אבל ספק אילונית צריכה גט. וטומטום ואנדרוגינוס שקדשו או שקדשם איש - כתב הרמב"ם שקידושיהן ספק וצריכין גט מספק, וכן כתב רב אלפס. והתוספות כתבו דאנדרוגינוס ודאי זכר הוא, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. כתב הרמב"ם: המקדש אחת מכל העריות לא עשה ולא כלום שאין קידושין תופסין בהן, חוץ מהנדה שהמקדש נדה מקודשת קדושין גמורין ואין ראוי לעשות כן. המקדש אחת מן השניות או מאיסורי לאוין או מאיסורי עשה, וכן היבם שקדש צרת יבמה, הרי זו מקודשת קידושין גמורים, אע"פ שאסור לו לכנוס אחת מכל אלו הרי זה מגרש בגט, חוץ מיבמה שנתקדשה לזר שהיא מקודשת מספק. עד כאן. המקדש עכו"ם או שפחה - אינו כלום שאינן בני קדושין. וכן עכו"ם ועבד שקדשו ישראלית - אינו כלום. ישראל מומר שקידש - קדושיו קידושין וצריכה ממנו גט. ויש אומרים דמומר לחלל שבת בפרהסיא ולעבוד כוכבים ומזלות דינו כעכו"ם גמור ואין קדושיו קדושין, ולא נהירא. וכותי - הוה עובדא ואצרכיה גט רב יהודאי ומר רב שמואל ריש כלה. וכתב הרמב"ם: מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקדש ישראלית, הווי קידושי ספק וצריכה גט. כתב הרמב"ם: המקדש מי שחציה שפחה וחציה בת חורין - אינה מקודשת קידושין גמורין עד

שתתחרר, ולאחר שתתחרר אינה צריכה קידושין אחרים. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל אמר דהו קדושין גמורים וצריכה גט, ומיהו הבא עליה אינו חייב מיתה כמו על שאר אשת איש אלא חייב אשם. ואם נשתחררה לגמרי וקדשה אחר, מקודשת לשניהם, וצריכה גט משניהם, או אחד מגרש ואחד נושא. ואם מתו, אחיו של אחד חולץ ואחיו של שני חולץ או מיבם.

סימן מה - שחוששין לסבלונות ולכתבה

חוששין לסבלונות. ופירש רש"י שאם שדכה תחילה ואחר כך שלח לה סבלונות בעדים, אנו חוששין שמא שלחם לה לשם קדושין וצריכה גט. לפיכך, אם רוב העיר רגילים לקדש ואחר כך שולחין סבלונות, חוששין שמא לשם קידושין שלחם. אבל אם רוב העיר רגילים לשלוח תחילה ואחר כך מקדשין, אין חוששין. ורבינו חננאל פסק אפילו הרוב שולחים הסבלונות תחילה ואחר כך מקדשין, אין חוששין למיעוט שמקדשין תחילה להחמיר. ופירש גם כן חוששין לסבלונות, שמא קדשה בפני עדים והלכו להם למדינת הים. ולפי זה אפילו לא שלחם בעדים חוששין להם. ויצא גם כן קולא מתוך זה הפירוש, שאם יש עדים שלא קדשה אחר השידוכין, שאין חוששין באלו הסבלונות משום קדושין, ולפירוש רש"י חוששין. הלכך טוב לחוש לשני הפרושין להחמיר. וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. וחוששין לכתובה. שאם כתב לה כתובה ולא הגיע עדיין לידה, רואין אם דרך מקצת אנשי העיר שמקדשין ואחר כך כותבין כתובה, חוששין שמא נתקדשה, אף על פי שאין שם סופר מצוי ואין אומרים שמא הסופר נזדמן לו וקדם וכתב. ואי דרך כל אנשי העיר שכותבים הכתובה קודם הקדושין, אין חוששין לקידושין.

סימן מו - דיני קלא בקדושין, ואם מבטלין הקול

קטגוריה: ארבעה טורים" <ארבעה טורים ויקיטקסט - ערכים הדורשים בדיקה

סימן מז - עדים המכחישים זה את זה בקדושין; או היא אומרת: נתקדשתי, וחזרה

שנים אומרים ראינו שנתקדשה ושנים אומרים לא ראינו שנתקדשה - הרי זו מקודשת, אפילו כולם דרים עמה בחצר, לא ראינו אינו ראה שאפשר שנתקדשה בצינעה. שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה - לא שנא שזרק לה קדושה שנים אומרים קרוב לו ושנים אומרים קרוב לה, לא שנא אמרו השנים שמעולם לא הוו לה ספק קידושין, לא תנשא. ואם ניסת לאחד מעידיה ואומר ברי לי שלא נתקדשה, לא תצא, הא לאו הכי, תצא. אחד אומר נתקדשה ואחד אומר לא נתקדשה - אם אמר שמעולם לא היה בה ספק קידושין, תנשא לכתחילה. ואם זרק לה קדושין, אחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה - לא תנשא, ואם ניסת לא תצא. אמרה היא בעצמה נתקדשתי וחזרה ואומרת פנויה אני - תוך כדי דיבור נאמנת, לאחר כדי דיבור אינה נאמנת. ואם נותנת אמתלא לדבריה שאמרה כן תחילה כדי שלא יקפצו עליה אנשים שאינם מהוגנים וכיוצא בזה נאמנת, ואם לאו אינה נאמנת. כתב הרמב"ם: ואם קדשה עצמה לאחר הוי ספק קידושין, לפיכך נותן גט ותהא אסורה עליו ועל הכל עד שיבא ארוסה.

סימן מח - אמר לה קדשתיך, והיא אומרת: לא, או להפך

אמר לאשה קדשתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים והיא אומרת לא קדשתיני - הוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו. ואם

היא אומרת קדשתני והוא אומר לא קדשתיך - היא אסורה בקרוביו והוא מותר בקרובותיה. הוא אומר קדשתיך והיא אומרת לא קדשת אלא בתי - הוא אסור בקרובי האם והיא מותרת בקרוביו, והבת מותרת בקרוביו והוא מותר בקרובותיה, שאין האשה נאמנת על בתה קטנה לומר שקדשה כדי לאוסרה. קדשתי את בתך והיא אומרת לא קדשת אלא אותי - הוא אסור בקרובי הבת והיא מותרת בקרוביו, ומותר בקרובי האם והיא אסורה בקרוביו. וכשאומרת קדשתני והוא אומר לא קדשתיך - מבקשין אותו שיתן גט להתירה, ואם מעצמו נותן גט כופין אותו ליתן כתובה. מעשה באחד שאמר קדשתי אחות אשתי בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים קודם שקדשתי את אשתי ולא גירשתיה, והרי היא נשואה ויש לה בנים - וכתב רבינו תם שאינו נאמן לאוסרה על בעלה כל זמן שלא יביא עדים. ואפילו אם תאמר אמת שקדשתי, אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה. ואפילו יביא עדים שקדשה, אם הוא היה בחופת אחות אשתו מותרת לבעלה כיון שנתקדשה לפניו, שהאשה שנתקדשה לאחר בפני בעלה הוה קדושין. וזה אסור באשתו כיון שאמר שקדש לאחותו¹ תחילה, ואסור בקרובות שתיהן.

סימן מט - קדש אחת מחמש נשים וכל אחת אומרת אותי קדש

המקדש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזו מהן קידש, וכל אחת ואחת אומרת אותי קידש - אסור בקרובות כולן, ונותן גט לכל אחת, ומניח כתובה ביניהן ומסתלק. במה דברים אמורים כשקדש בכסף או בשטר, אבל אם קידש בביאה קנסוהו חכמים שיתן כתובה לכל אחת ואחת, וכגון שהדבר ידוע שהכתובה של אחת מהם נאבדה וכל אחת אומרת קדשתי ואבדה כתובתי. המקדש אשה וחזר בו מיד ואומר שהמעות יהיו מתנה - אפילו תוך כדי דבור אין חזרתו כלום וצריכה גט. כל מי שאינו יודע בטיב קדושין, לא יהיה לו עסק עמהן להורות בהן, שבקל יכול לטעות ויתיר הערוה וגורם להרבות ממזרים בישראל.

סימן נ - מתי חוזרין הקדושין והסבלונות, ודיני

קנסות

קידש האשה ונתבטלו הקדושין - אין כסף הקדושין חוזר אליו, לא שנא מת הארוס או הארוסה, או חזר בו הוא, או אפילו חזרה בה היא. והדורונות ששלח - פעמים חוזרין ופעמים אינן חוזרין. כיצד, שלח לה בגדים וכלי מילת, דברים שעומדים להשתמש בהם בבית אביה ואפשר שתשמש בהן עד שיבלו ושמשה בהן בבית אביה, וכן אם שלח לה מיני מאכל או משתה, אם אכל ושתה בבית חמיו שוה דינר כששלחם שכך דרך להאכילו כששולח הדורון, אז אינה צריכה להחזירם אפילו הן עדיין בעין ואפילו הן שוה מאה מנה. לא אכל שם כלל, או שאכל שם פחות מדינר, צריכה להחזירם. במה דברים אמורים שחוזר בו הוא, אבל אם היא חוזרת בה, אפילו כישי דירקי חוזרת אפילו אם אכל שם. וכשמשלמת לו, מנכה השליש ממה שהיתה שוה ופורעת שני חלקים. שלח לה כלי כסף וכלי זהב ובגדים שאינם עומדים ליבלות בבית אביה - חוזרים בכל ענין, אפילו אכל שם. שלחו לו לאכול בביתו כששלח הדורון, או ששלח הדורון על ידי שלוחו והאכילו לשליח - מיבעיא אם חשוב כאילו אכל שם ולא איפשיטא. ותו מיבעיא אם אכל שם שוה חצי דינר, אם מחל על חציה. ותו מיבעיא אם השביחו הסבלונות, אם אותו השבח חוזר עם הסבלונות כשהן חוזרים ולא איפשיטא. ואין מוציאין מספק ואין חוזרים. כתב הרמב"ם: הורו רבותי אם מנהג המדינה שיעשה כל אדם סעודה ויאכיל לרעיו או יחלק מעות לשמשין וכיוצא בזה ועשה כדרך שעושים כל העם וחזרה בה, משלמת לו הכל שהרי גרמה לו לאבד ממונו וכל הגורם לאבד ממון חבירו משלם לו, והוא שיהיה לו עדים כמה הוציא שאין זה נשבע ונוטל. והשיג עליו הראב"ד וכתב: אינו משוה עם רבותיו בזה, דגרמא זו דומה למוכר זרעוני גינה ולא צמחו שאינו משלם לו הוצאה, כללו של דבר איבוד ממון שבעל הממון עושה אף על פי שזה גורם לו פטור. עד כאן. שאלה לאדוני אבי הרא"ש ז"ל: ראובן שידך בתו לשמעון ופסק עמו ליתן סכום ידוע ומאותו הסכום נתן לו שלש מאות זהובים, ושמעון שלח למשודכת תכשיטין שעלו ק"כ זהובים, והלך ראובן ושידך בתו לאחר, ותובע משמעון שיחזיר לו השלשה מאות זהובים והוא יחזיר לו בלאות התכשיטים ששלח, ושמעון משיב אתה פסקת ליתן לי

סכום ידוע וממנו נתת לי ג' מאות זהובים והוצרכתי לשלוח בשביל זה תכשיטים והוצאות אחרות שהוצרכתי ואחר כך חזרת בד' וביישתני ואני עומד בדיבורי, וכיון שחזרת בד' אין לי להחזירך הג' מאות זהובים, ותכשיטים אני אומר שיש לך להחזיר לי וההוצאה שהוצאתי בתכשיטים, והבלאות יהא שלך, כי לא שלחתי לה אלא על דעת שתהיה אשתי וכיון שחזרת תחזיר לי שלי. עוד טוען כי שלח שלש טבעות ולא היו שלו והיו מבקשים לו בהם סכום גדול ואומר שיחזיר לו הכל ויפסיד הג' מאות זהובים בדמי בושתו. תשובה: מה שנשאר ביד שמעון מהשלשה מאות זהובים יותר מהסבלונות ששלח למשודכתו יחזור לראובן, שידוע שלא נתנה לו אלא אדעתא שתינשא לו בתו וכיון שנתקדשה לאחר צריך להחזיר, ודמי הסבלונות יהיו בחשבון תשלומים, ולא מצי ראובן למימר החזר מעותי משלם וקח סבלונות שלך כמה שהן שוין עתה, דאמדינן דעתו של שמעון שלא שלח סבלונות אלא על מנת שתינשא לו ולא שתבלם ותנשא לאחר ותחזיר לו הבלאות, הלכך כיון שחזרה בה חשבינן דמי הסבלונות מעיקרו בחשבון וישבע שמעון כמה הוציא בקניית הסבלונות וכמה היו שוים הטבעות והמותר ישלם, ואם הטבעות ישנן בעין תחזירם לו. עוד שאלה לו: ראובן שידך בתו לבן שמעון וקבע זמן לחופה והתנה ביניהם שכל שיעבור המועד שיפרע סכום ידוע לקנס, וקודם שהגיע זמן החופה יצתה בת ראובן אחות המשודכת מן הכלל וכפרה בעיקר, ובשביל פגם זה לא אבה שמעון שיכניס בנו את משודכתו לחופה והעביר המועד, וראובן תובע הקנס ושמעון אומר דאדעתא דאונס גדול כזה שישא בנו אחות מומרת להשחית נחלתו ולפגום משפחתו לא אתני. ייראה שהדין עם שמעון, אע"פ שלא פירש שום תנאי בשעת עשיית הקנס, כיון שאירע אונס כזה דאנן סהדי שאם היה יודע שדבר זה עתיד ליעשות לא היה משדך בנו לבתו, והוי כאילו פירש מעיקרא בשעת מעשה שאם יארע דבר כזה שיתבטלו השידוכין, ואם חזקו שטרות על עצמם ונתנם ביד שלישי יחזיר לכל אחד שטרו, ואם שלח סבלונות יחזירם לו. כתב ר"י שכל קנסות שעושין בענין שידוכין שמי שחוזר בו יתחייב לחבירו כך וכך דלא הוי אסמכתא, הילכך אם כל אחד עשה שטר על עצמו והשלישום ביד שלישי בתנאי שכל מי שיחזור בו שיתנם למי שכנגדו, יעשה שלישי שלישותו. ואם כל אחד נותן משכון לחבירו על הקנס שמתחייב לו, אם אמר זה לזה "אם אחזור בי אני נותן לך כך וכך והרי זה החפץ בידך בשביל הקנס שאתחייב לך אם אחזור בי", אינו כלום, דכי האי גוונא לא קנה במשכון כל זמן שלא נתחייב לו כלום, שאדם יכול לשעבד נכסיו בדבר שכבר נתחייב, אבל בדבר שלא נתחייב בו לא יחול בו שיעבוד אלא

צריך להקנות לו בסודר דלא כאסמכתא בבית דין חשוב כדי שיתחייב לו מן הדין אם יחזור בו, ואז יתן לו החפץ במשכון ואז יחול השיעבוד על המשכון כיון שנתחייב לו בקנס אם יחזור בו, או יאמר לו "אם אחזור בי תזכה בכך וכך ממון בגוף חפץ זה".

סימן נא - דברים שנקנו באמירה אם נתנו לכתב

שנים שיש ביניהם שידוכין בנו של זה לבתו של זה, ואמר זה לזה "כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכמה אתה נותן לבתך כך וכך" עמדו וקדשו - קנו באמירה בעלמא בלא קנין ובלא כתיבה, לא שנא בתו גדולה ולא שנא בתו קטנה. וכתב הרמב"ם: צריך שיהיו הדברים שפסקו מצויין ברשותן שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ודוקא שקדשו מיד ולא הפסיקו בדברים אחרים, אבל הפסיקו בדברים אחרים, לא. ואפילו לא הפסיקו בדברים אחרים דוקא בנשואין ראשונים, אבל בשניים לא. ודוקא באב הפוסק על בנו או בתו, אבל מי שפוסק בשביל אחותו או אחת משאר קרובותיו, או אשה שפסקה בשביל בתה, אינה נקנה באמירה בלא קנין. והרמב"ם כתב גם כן: איש ואשה שהיו ביניהם שידוכין ואמר לה "כמה את מכנסת לי כך וכך וכמה אתה נותן לי כך וכך", שקונין באמירה. ומיבעיא לן דברים הללו שנקנין באמירה אם ניתנו ליכתב, ואסיקנא שלא ניתנו ליכתב. ופירש רש"י שאפילו אם שניהם רוצים לכותבם ולהחתים עדים בדבר אין שומעין להם, כדי שלא יוכל לטרוף ממשעבדי. וכן נראה דעת הרמב"ם שכתב: דברים אלו לא ניתנו ליכתב לפיכך אינו כשטר עד שיטרוף בכך. ור"י פירש ודאי אם שניהם רוצים לכותבם הרשות בידם, אבל מדעת אחד לבדו אין לנו לכותבם ולעשות שטר עד שירצו שניהם.

סימן נב - הפוסק מעות לחתנו ואינו רוצה לתן לו

הפוסק מעות לחתנו ולא רצה ליתן והחתן אינו יכול להוציא מידו, כגון בנשואין שניים או שאין לו, והחתן אינו רוצה לכנוס אלא אם כן יתן לו מה שפסק - יכולה היא שתאמר "או כנוס או פטור אני לא פסקתי לך כלום". אבל אם היא פסקה על עצמה - או תתן או תשב עד שתלבין ראשה. וכתב הרמב"ם: במה דברים אמורים בגדולה, אבל בקטנה שפסקה על עצמה כופין אותה ליתן גט או יכנוס בלא נדוניא. עד כאן. ויש אומרים דאפילו פסקה היא, אם בפני אביה פסקה, אומרים לו או כנוס או פטור, וכך היא מסקנת אדוני אבי ז"ל.

סימן נג - דין הפוסק לבנו או לבתו, אם קנו. , ודין אם נפלה לפני היבם, ודין מתה הבת,

הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו, אפילו יש לו אח והיא זקוקה לו - אינו זוכה במה שפסק, שיכול לומר לאחיד הייתי רוצה ליתן ולא לך. ואפילו הבת חפצה בו, ואפילו היה הראשון עם הארץ והשני תלמיד חכם. וכתב הרמב"ם: וכן הפוסק מעות לבנו לא קנה עד שיכנוס, שכל הפוסק אינו פוסק אלא על מנת לכנוס. וכתב רב האי ז"ל: דוקא בפוסק לחתנו, אבל בפוסק לבתו כיון שאמר בשעת קדושין הרי אני נותן לבתי כך וכך קנתה הבת אע"פ שמת החתן, שאינו יכול לומר לא פסקתי לבתי אלא על מנת שתבא לנישואי החתן, דמכל מקום לבתו פסק וקנתה. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: משמע מתוך דבריו אם מת החתן אפילו לא יבמה אחיו שחייב ליתן לבתו מה שפסק לה, והא לא מסתבר כלל, דודאי לא פסק לה אלא על מנת שתנשא בהן. ואם לא ניסת ומתה והיה לה בן, לא ירש הבן אותה ממון. אבל אם נתיבמה, לא מצי למימר לאחיד הייתי רוצה ליתן, שהרי לבתו פסק ולא פקעי הקדושין שמכחם יבמה אחיו. פסק הגאון: מי שפסק מעות לחתנו בשעת הקדושין ונתנם לו קודם החופה ומתה הבת ויש לה בן, יחזיר המעות לאב, שכל הפוסק דעתו על מנת לכנוס, אבל מי שנותן לבתו סתם שתנשא בו ולא הזכיר שתנשא לפלוני, קנתה אותה מתנה, וכיון שנתקדשה אף על פי שבטלו הקידושין כשמת הארוס אין האב יכול לחזור בו.

סימן נד - דין הפוסק לבנו או לבתו, ומת

מי שנתן מעות ליד שלישי שיקח בהם קרקע לבתו כשתנשא, בין בריא בין שכיב מרע, ומת והבת אומרת לשלישי שיתן המעות לבעלה שיעשה בהם מה שירצה - אם היא גדולה וניסת, שומעין לה. אבל אם היא קטנה אפילו ניסת, או גדולה ונתארסה, אין שומעין לה אלא מקיים דברי המת אף על פי שצוה כשהיה בריא.

סימן נה - דין ארוסה לענין מזונות וקבורה וירשה, ואם יש לה כתבה

האשה משנתארסה - אף על פי שהיא כאשת איש לחייב הבא עליה, ואינה יוצאת אלא בגט, אינה חשובה כאשתו שהרי אסור לו לבא עליה, ואם בא עליה היו מכין אותו מכת מרדות. ואפילו אם קדשה בביאה, אסור לבא עליה ביאה שנייה עד שתכנס לחופה. ואינו חייב במזונותיה. ומיהו יתומה קטנה שניזונת מן האחין ונתארסה, כתב רב אלפס שהארוס חייב במזונותיה, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל לא כתב כן. מתה - אין הארוס מטמא לה אם הוא כהן. ולא היא חייבת ליטמא לו אם מת הוא. ולא יורשה ולא חייב בקבורתה, אלא אביה יורשה ואביה קוברתה. כתב לה אביה פירות כסות וכלים שיבואו עמה מבית אביה לבית בעלה ומתה, אינה יורשה. פירש רש"י אם מתה מן האירוסין. ורבינו תם פירש אפילו ניסת, אם מתה קודם שיבואו לידי הבעל אינו יורש אותם, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. מת הוא או גירשה מן האירוסין - יש לה מנה מאתים מתנאי בית דין, אפילו לא כתב לה כתובה, ואפילו ממשעבדי טרפה אף על גב שלא כתב לה. ותוספת שהוסיף לה, אינה גובה אפילו אם כתב לה. במה דברים אמורים שנתאלמנה מן האירוסין, אבל אם ניסת וכלל מנה מאתים עם התוספת וכתבם מזמן הנשואין ונתאלמנה או נתגרשה, בין עיקר בין תוספת אינה גובה אלא מזמן הנישואין אפילו אם כתב לה

כתובה מן האירוסין. ורב שרירא גאון כתב: אפילו כתב לה מנה מאתים ונתאלמנה מן האירוסין, לא טרפה ממשעבדי. וכן כתב הרמב"ם: המארס אשה וכתב לה כתובה ומת או גירשה גובה העיקר מבני חרי ואינה גובה תוספת כלל, ואם לא כתב לה אפילו מנה מאתים אין לה. ולא נהירא לאדוני אבי ז"ל אלא מנה מאתים יש לה אפילו ממשעבדי אפילו לא כתב לה, ותוספת אפילו מבני חרי לא גביא אפילו אם כתב לה. המארס את בתו ונתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין אפילו כמה פעמים קודם שבגרה - כתובתה של אביה. נשאת ונתאלמנה או נתגרשה מן הנשואין - אין לאביה בה כלום אפילו בראשונה.

סימן נו - כמה זמן נותנין לארוסה

ארוסה שתבעה הארוס לינשא - נותנין לה י"ב חדש משעת תביעה לתקן עצמה ותכשיטיה, אפילו אם ניסת לאלמן. וכשם שנותנים לה זמן, כך נותנים לבחור י"ב חדש אפילו נושא אלמנה. עשתה ו' חדשים לפני הראשון ומת ונתארסה לאחר - נותנין לה י"ב חדש גם לשני ואין משלימין לה על ששה חדשים הראשונים שעשתה בפני הארוס הראשון. ולא למנה נותנין זמן שלשים יום. במה דברים אמורים שנותנין לבתולה י"ב חדש משעת תביעתה, שנתארסה בקטנותה או בנערותה ולא תבעה עד שבגרה, אבל בגרה יום אחד ואחר כך נתארסה, או אפילו נתארסה בנערותה ואחר כך בגרה, אין נותנין לה י"ב חדש אלא מיום שבגרה. ואם עברו עליה י"ב חדש בבגרותה ואחר כך נתארסה - אין נותנין לה אלא לי יום כמו לאלמנה. ופירש רש"י משעת קדושין. והרמ"ה פירש משעת תביעה, וכן כתב אדוני אבי ז"ל. ואם לא עברו עליה י"ב חדש שלמים בבגרותה קודם הקדושין, משלימין לה י"ב חדש משעת הבגרת. ואם שלמו לה י"ב חדש בתוך לי יום של שעת תביעה, משלימין לה שלשים יום משעת תביעה. הגיע הזמן שנתנו לה ואין הארוס כונס - חייב במזונותיה. ואם מעכבו אונס, כגון שחלה הוא או היא או שפירסה נדה או שהגיע זמן באחד בשבת שאינו יכול ליכנס כדלקמן, אינו חייב לזונה. אין פוסקין על הקטנה להשיאה כשהיא קטנה, ואם תבעה הארוס שתנשא, בין היא בין אביה יכולין לעכב. אבל פוסקין על הקטנה להשיאה לכשתגדיל,

ופירש רש"י דוקא בלא קידושין, אבל אין לקדשה עד שתגדיל ותאמר
בפלוגי אני רוצה. כתב הרמב"ם: ואם רוצה לכנסה כשהיא קטנה כונס
ואין ראוי לעשות כן.

סימן נז - היה לה חצר בדרך ונכנסה עמו

מסרה האב לשלוחי הבעל, או שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל, או
שהיה לבעל חצר בדרך ונכנסה עמו ונתייחדה עמו, מסתמא לשם נישואין
נכנסו, ויורשה אם הגיע נדוניתה לידו. אבל אם לא הגיע לידו אינו יורשה
לדעת רבינו תם כדפרישית לעיל. והרמב"ם כתב שיורשה אפילו נדוניתה
בבית אביה. ואם יש תקנה בדבר, שיש מקומות שתקנו שאם תמות בלא
בנים שהאב נוטל כל מה שנתן, ויש מקומות שחולקין, הכל לפי המנהג.
אבל אם הלך האב עם שלוחי הבעל, או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי
הבעל, או שהיה לה חצר בדרך ונכנסה עמו, מסתמא לא נכנסה אלא ללין,
ולא יצתה מרשות האב ואפילו אם נדוניתה ביד הבעל האב יורשה.

סימן נח - כמה כסות יתן לבתו

המשיא בתו סתם - לא יפחות לה מכסות ששויים נ' זהובים ממטבע סלע
מדינה. במה דברים אמורים בעני, אבל בעשיר צריך שיתן לפי כבודו.
התנה עם החתן להכניסה לו ערומה, לא יאמר לכשתבא לביתי אכסנה,
אלא מכסה אותה ועודה בבית אביה.

סימן נט - המשיא בנו גדול בבית, קנאו

המשיא לבנו גדול בבית - קנאו, שאמדו חכמים דעתו שמרוב שמחתו גמר ונתנו לו במתנה. ודוקא שיש לאב בית אחר לדור בו, ודוקא בנו הגדול, והוא שיהיו נשואין ראשונים של זה הבן ולא השיא בן אחר קודם לו, אבל אם השיא בת קודם לו אין לחוש, ושישיא לו בתולה. אבל אי בציר חד מהנד לא קנאו. ואפילו אי איתנהו כל הני לא קנאו אלא אם כן פינה לו כל הבית לגמרי, שאפילו השאיר בו כלי קטן כל דהו לא קנאו, כי בזה גילה דעתו שלא נתנו לו. ואם יחד לו בית וכלי בית ושייר בבית כלי אחד בענין שלא קנה הבית, אפילו הכי קנה הכלים שיחד לו. ואם יחד לו בית ויש עלייה על גביו, או שני בתים זה לפניו מזה, או בית ואכסדרה לפניו - לא קנה אלא הבית, ולא העלייה שעל גביו ולא האכסדרה ולא הבית החיצון.

סימן ס - דיני השושבינות

דרך הבחורים כשאחד נושא אשה, חביריו שולחין לו דורונות כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שהוציא על החופה, ובאים ואוכלים עמו ז' ימי המשתה או מקצתם, וכשישאו גם הם, הוא פורע להם מה שעשו לו ושולח לכל אחד ואחד מהם כפי מה ששלחו לו ואוכל ושותה ושמח עמהן, וזה נקרא שושבינות, פירוש מריעות. ודין מלוה יש לו, שאם אחד שלח לחבירו ונשא הוא אחר כך ולא חזר חבירו ושלח לו, יכול לתובעו בבית דין. מיהו אינו יכול לתובעו קודם שישא. ואפילו כשנושא אינו יכול לתובעו אלא אם כן נושא כדרך שנשא הראשון, אבל אם משנה בין בתוספת שמחה בין בגירעון אין חייב לשלוח לו. כגון אם הראשון נושא אלמנה וזה נושא בתולה, יכול לומר כשתשא אלמנה אפרע לך או איפכא. או אם הראשון עשה משתה בצינעא וזה עשה בגלוי או שהראשון עשה בגלוי וזה בצינעא, אינו יכול לתובעו שזה יאמר לו איני עושה לך אלא כדרך שעשית עמדי. כך פירש רשב"ם. והרמ"ה כתב: דוקא אם בא המשלח לשנות ולפחות השמחה אין המשתלח שומע לו, אבל אם בא לשנות ולהרבות בשמחה אין המשתלח יכול לומר איני רוצה לשמוח עמך

אלא כדרך ששמחת עמי. ואין בו משום רבית אם יוסיף השני לשלוח על מה ששלחו לו. ואין שביעית משמטתו אם עברה עליו, דלא קרינן ביה לא יגוש, שאינו יכול לתובעו עד שיבא זמנו. ואין הבכור נוטל פי שנים בה כשחוזרת ליורשיו. ואין היבם נוטל בה, כגון שאחר שנעשה שושבין לחבירו וחוזר חבירו לעשות לו שושבין ואכל ושמח עמו ולא הספיק זה לפורעו עד שמת החתן ויבם אחיו את אשתו, אין היבם זוכה בו, דהוה ליה ראוי ואינו נוטל בראוי. ראובן ששלח לשמעון שושבינות, אין שמעון חייב להחזיר לו אלא אם כן יקראנו שיאכל וישתה וישמח עמו. ומיהו אם הוא בעיר או סמוך לה כל כך שאפשר לו לידע משם שזה נושא אשה, יש לו לבא מעצמו לאכול ולשמוח עמו ולפורעו. לא בא, צריך לשלם לו משלם אף על פי שלא אכל עמו. וכתב הרמב"ם: ודוקא במקום שאין דרך לקרות לכל אחד ואחד אלא כל השומע יבא, אבל אם דרך לקרות לכל אחד צריך לקרותו. קראו לו לאכול ולא בא צריך לפורעו משלם. לא היה בעיר ולא במקום שיכול לידע משם שזה נושא צריך החתן להודיעו שיבא, לא הודיעו משלם לו מה שהוא חייב, אלא שמנכה ממנו מה שהיה אוכל אילו היה מודיע ופורע המותר, כיצד היה חייב לו זוז אינו משלם לו כלום שלא היה מאכילו פחות מזוז, היה חייב לו סלע מנכה לו חצי סלע, מסלע ומעלה כל אחד מנכה לו כפי מה שראוי להאכיל למי ששלח דורון כזה, שלפי ריבוי הדורון מכינין לכל אחד לאכול. מת המשלח קודם שישא, או שנשא ומת בתוך ימי המשתה, אין מי ששלחו לו חייב להחזירו ליורשיו, שיאמר תנו לי שושביני ואשמח עמו. שמח עמו ואחר כך מת החתן, או שקרא לזה ולא בא, או שלא הודיעו ושלמו ימי המשתה ואחר כך מת החתן, חייב האחד להחזיר השושבינות ליורשין או כולה או בניכוי אם לא הודיעו. כתב הרמב"ם: מת מי ששלחו לו אחר שנשא המשלח ושלמו ימי המשתה ולא שלח, כופין את היורשים ומשלמין השושבינות בכל מקום שהרי נתחייב אביהם לשלם, אם היה חייב לשלם כולה משלמין כולה, ואם היה חייב בנכוי משלמין בנכוי, ואם מת מי ששלחו לו ואחר כך נשא המשלח ושלמו ימי המשתה, במקום שנהגו לגבות השושבינות מן היורשים כופין יורשין מי ששלחו לו להחזיר בנכוי, ובמקום שלא נהגו אינן משלמין כלום. והראב"ד כתב: לא ראיתי בגמרא מנהג לשושבינות. כתב הרמ"ה: נשתלח לאביהם ומת חייבין להחזיר, לא מיבעיא אם נשתלח לו בנשואי עצמו שחוזרת מן האמצע, אלא אפילו נשתלח לו באחד מנישואי בניו חוזרת מן האמצע, וכגון שהאב השיא את בנו ועשה לו צרכי חופה ומשתה, אף על פי שחוזרת מן האמצע אין להם דין שושבינות לשמוח עמו, אלא אותו שהיה שושבינו צריך לשמוח ולא האחרים. כתב

הרמב"ם: השולח לחבירו כדי יין ושמן ופירות בעת הנשואין אין נגבית בבית דין, שלא נאמרו דיני השושבינות אלא במעות בלבד. והשיג עליו הראב"ד, וכן פירש הרשב"ם במשנה: אבל השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן אין נגבין בבית דין, או ששלח לו שלא בשעת החופה, או בעת החופה ולא אכל עמו כדרך השושבינות, אבל אם אכל עמו אין חילוק בין פירות למעות. אחד מן האחין שעשה שושבינות לרעהו בחיי אביו ואביו נתן לו מה ששלח ומת האב, ובא אותו שנעשה לו שושבינות לפרוע, אם ייחד האב לזה כששלחו, שאמר לו לך ותעשה שושבינות לפלוני, עתה כשחוזרת היא לו לבדו, ואם לא ייחד לשום אחד אלא אמר אחד מכם יעשה שושבינות לפלוני ועמד זה מעצמו ועשאו, חוזרת לכולם וחולקין בו בשוה כמו בשאר מלוות אביהן. ואינו צריך להחזיר הכל בנשואי הראשון שנושא, אלא ראשון ראשון שנושא משלם חלקו המגיע לו. ולענין שמחת המשתלח עם האחים, כתב הרמ"ה: אם שמחו כולם עמו, כשמחזיר לכל אחד ואחד צריך לשמוח עמו, ואם אי אפשר לו לשמוח צריך לנכות לו, ואם לא שמחו עמו אלא אחד מן האחים, גם הוא אין לו לשמוח אלא עם אותו ששמח עמו, ואם אי אפשר לו לשמוח מנכה לו מחלקו, אבל לכל האחרים כשישאו נותן לכל אחד חלקו ואינו מנכה לו כלום.

סימן סא - חפה לענין מה קונה

האיש שיכניס אשה לחופה - היא כאשתו לכל דבר. ומה היא החופה - שתתייחד עמו, אפילו לא בא עליה כיון שנתייחדו לשם נשואין היא כאשתו לכל דבר, וגובה עיקר כתובתה ותוספת אם תתאלמן או תתגרש. במה דברים אמורים דחזיא לביאה, אבל אם פירסה נדה ואחר כך כנסה לחופה אינה כאשתו לגבות התוספת, אבל לכל שאר מילי אקרי שפיר חופה. והרמב"ם כתב: משתכנס לחופה נקראת נשואה אף על פי שלא נבעלה והוא שתהיה ראויה לביאה, אבל אם היתה נדה אף על פי שכנסה לחופה ונתייחד עמה לא גמרו הנשואין והרי היא עדיין כארוסה, ולא תינשא נדה עד שתטהר ואין מברכין לה ברכת חתנים עד שתטהר. עד כאן. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שנקראת חופה לכל דבר חוץ מזה שאינה גובה תוספת, ויכולין לברך ברכת חתנים, אבל אינה נכנסת עמו

בסתר אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים.

סימן סב - מתי מברכין ברכת חתנים, ואם אוכלין בהרבה בתים

מברכין ברכת חתנים קודם כניסת חופה. והן ששה ברכות: בא"י אמ"ה שהכל ברא לכבודו. בא"י אמ"ה יוצר האדם. בא"י אמ"ה אשר יצר את אדם בצלמו בצלם דמות תבניתו והתקין לו ממנו בנין עדי עד, בא"י יוצר האדם. שוש תשיש ותגל עקרה בקבוץ בניה לתוכה בשמחה, בא"י משמח ציון בבניה. שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם, בא"י משמח חתן וכלה. בא"י אמ"ה אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה גילה רינה דיצה חדוה אהבה ואחוה שלום וריעות, מהרה ה' אלהינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים מחופתם ונערים ממשתה נגינתם, בא"י משמח חתן עם הכלה. כתב הרמב"ם: אם היה שם יין מביאין כוס של יין ומברך על היין תחילה ומסדר כולן על הכוס ונמצא מברך ז' ברכות, ויש מקומות שנוהגין להביא הדס עם יין ומברך על ההדס אחר היין ואחר כך מברך ז' ברכות. ור"ן כתב: אם הוא במקום שאין שם יין מצוי יקח צימוקים וישרה אותם במים ויסחוט אותם ויברך עליו, ואם לא ימצא צימוקים יברך על השכר שהכל דלא סגי בלא כסא, אבל ברכת אירוסין אם לא ימצא יין ואפילו יש שם שכר מברך בלא כוס ברכת אירוסין דלאו מצוה מן המובחר הוא, אבל ברכת חתנים שהיא ז' ברכות חייב לברך על הכוס בורא פרי הגפן, או שהכל על השכר אם לא ימצא יין כל עיקר. ואם יש ב' חתנים מתברכין כאחד, וכן הורה אדוני אבי ז"ל הלכה למעשה לברך לשני חתנים כאחד, וכן כתב הרמב"ם: יש לו לאדם לישא נשים רבות כאחד ביום אחד ומברך ברכת חתנים כאחד, אבל לשמחה צריך לשמוח עם כל אחד ואחד שמחה הראויה לה, עם בתולה ז' ועם בעולה ג', ולא מערבין שמחה בשמחה. עד כאן. במקום שנוהגין שהחתן מתייחד עם הכלה אחר האירוסין, מברך ברכת חתנים מיד בשעת האירוסין. והאידנא אין נוהגין ליארס אלא בשעת חופה, הלכך מברך ברכת אירוסין וברכת נישואין יחד זה אחר זה, וצריך כוס לכל אחת ואחת. כתב

הרמב"ם: המארס האשה ובירך ברכת חתנים ולא נתייחד עמה בביתו עדיין אסורה היא, שאין ברכת חתנים עושה נישואין אלא כניסה לחופה, אירס ונכנסה לחופה ולא בירך ברכת חתנים הרי היא כנשואה גמורה וחוזר ומברך אחר כמה ימים. עד כאן. אין מברכין ברכת חתנים אלא בעשרה גדולים בני חורין. וחתנים מן המנין. ומברכין אותם כל ז' אחר אכילה, והוא שיהא שם פנים חדשות שלא אכלו בחופה אפילו היו בשעת ברכה. ואינו נקרא פנים חדשות אלא אם כן מרבים בשבילם. ויש מקומות שנוהגין שהקהל הולכים עם החתן מבית הכנסת לביתו ביום שבת שחרית אחר התפלה ומברכים שם ז' ברכות, וייראה שאינו מנהג טוב, שאפילו אם יש שם מי שלא היה בשעת ברכה לא מקרי פנים חדשות כיון שאין מרבים בשבילו, וכן כתב רב האי שאינו מנהג יפה אלא שאין איסור בדבר. ושבת ויום טוב ראשון ושני הוי כפנים חדשות בסעודת הלילה ושחרית אבל לא בסעודה שלישית. וכתבו התוספות לפי שאין עושים מצוות חבילות חבילות, אין מברכין ברכת המזון וברכת חתנים על כוס אחד, אלא מביאין כוס ומברכין עליו ברכת המזון ולאחר שסיים ברכת המזון מניחו לפניו ומביאין לו כוס אחר ואומר עליו ז' ברכות ומניחו ונוטל הכוס שבירך עליו ברכת המזון ואומר עליו בורא פרי הגפן, וכן נוהגים באשכנז ובצרפת, ובספרד אין נוהגין כן אלא אומרים הכל על כוס אחד. ואין מברכין אותם אלא במקום חופה. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: וצריך לדקדק מה נקרא חופה, אם במקום שמברכין ברכת נישואין דהיינו תחילת הנישואין ולהכי קרי ליה חופה, אי אפשר לומר כך שלפעמים מברכין אותו ברחוב העיר כשהם מרובים, אלא מקום עיקר ישיבת חתן והכלה קרי חופה ולא במקום העשוי לאקראי בעלמא ושם מברכין ברכת חתנים כל ז', ונוהגין באשכנז שעושין אפריון למושב החתן והכלה והוא נקרא חופה ושם מברכין, ואם יצא משם לאכול בבית אחר ודעתו לחזור אחר כך לחופתו אין מברך שם שבעה ברכות, אבל אם הולך לגמרי לבית אחר וכל החבורה עמו ונעשה אותו הבית עיקר, גם שם נקרא חופה ומברכין שם ברכת חתנים, וכן לפעמים שהולכים החתן והכלה לעיר אחרת צריך לברך שם ברכת חתנים, ויש אומרים שאם אוכלים בשנים או בשלשה בתים שאין מברכין ברכת חתנים ולא שהשמחה במעונו אלא בבית החופה. ולי נראה שאם יש שמש שמשמש בכל הבתים השמש מצרפן ומברכין בכולן שבע ברכות, וה"ר יחיאל אומר בשם מר ה"ר יהודה שאפילו אין שמש, כיון שהתחילו אותן של שאר הבתים לסעוד כשהתחילו אותן של החופה, כולם חשובים כאחד לשמחה ומברכין ברכת חתנים כיון שאוכלין מסעודה שתקנו בחופה, וכן עמא

דבר. עד כאן. לא היו שם פנים חדשות אין מברכין ז' ברכות אלא בסעודה הראשונה, לא שנא אכלו בו ביום או בלילה של אחריו, אלא שהשמחה במעונו ואשר ברא מברכין כל ז'. ונראה דאפילו אלמנה לאלמן שאין מברכין ז' ברכות אלא יום אחד אפילו איכא פנים חדשות, שהשמחה במעונו ואשר ברא מברכין כל ג' בזמן שמחתם, ואומרים אותה אפילו אין שם עשרה. ויש אומרים שגם אשר ברא צריך עשרה, ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל. מז' ואילך עד תשלום שלשים אומר שהשמחה במעונו, בין אם מזמינם סתם בין אם מזמינם בשביל החופה. ומלי ואילך עד תשלום השנה - אם מזמינם לאכול בשביל החופה אומר שהשמחה במעונו, ואם מזמינם סתם אין אומרין אותו. ובני החופה מתחילין לאומרו משעה שמתחילין להכין צרכי החופה. וכתוב בספר המצוות: והאידנא ערבה כל שמחה ואין לומר אותו כלל אחר שבעה. ואחת בתולה ואחת אלמנה מברכין לה ברכת חתנים כל שבעה. בתולה אפילו נשאת לאלמן, ואלמנה דוקא שנישאת לבחור, אבל אם נישאת לאלמן אין מברכין אלא יום אחד.

סימן סג - בעילת מצוה וברכתו

בועל בעילת מצוה ופורש. מותר לבעול לכתחילה בשבת. ובספר יורה דעה כתבתי בהלכות נדה דין בעילת מצוה, וכיצד יתנהג עם הכלה כל שבעה. כתב בהלכות גדולות: ברכת בתולים "בא"י אמ"ה אשר צג אגוז בגן עדן שושנת העמקים בל ימשול זר במעין חתום על כן אילת אהבים שמרה בטהרה וחוק לא הפרה ברוך הבוחר בזרעו של אברהם".

סימן סד - זמן נשואי בתולה וברכתה, ואלמנה, ואם

אינו רוצה לעשות סעדה

הנושא בתולה צריך לשמוח עמה ז' ימים, שלא יעשה מלאכה ולא נושא ונותן בשוק, אלא אוכל ושותה ושמח עמה, בין אם הוא בחור או אלמן. ואם היא בעולה שמח עמה ג' ימים, בין בחור בין אלמן. לפיכך תקנו חכמים ז"ל שתנשא אלמנה ביום ה' ותבעל בליל ו' כדי שיהיה שמח עמה ג' ימים ה' בשבת וששי בשבת ושבת. במה דברים אמורים בבעל מלאכה, אבל אדם בטל שאין לחוש שילך למלאכתו יכול לישא בכל יום. ולבתולה לא תקנו יום ידוע לנישואין בשביל זה, שאין לחוש שמא יניחנה וילך למלאכתו, אבל תקנו שתנשא ביום רביעי ותבעל בליל ה', לפי שבית דין יושבין בדין ביום שני וחמישי ואם יהיה לו טענת בתולים ישכים מיד בבקר לבית דין. אבל לא תקנו שתנשא ביום א' ולבעול בליל שני אף על פי שבית דין יושבים ביום שני, דשקדו חכמים שיהא טורח בסעודה ג' ימים ואחר כך כונס. ובזמן הזה שאין זמן קבוע לשיבת בית דין, יכול לישא בכל יום שירצה מימות החול, ובלבד שיהיה לו צרכי סעודה מוכן. ואם אין לו מוכן לא ישא קודם יום רביעי. כתב ה"ר אפרים: אי אמר חתנא לא טריחנא אלא כניסנא בלא סעודתא וקרובי הכלה בעו דליעביד סעודתא, כייפינן ליה דליעבד סעודתא כפום מנהגא דחזי לדידיה ולדידה, דקיימא לן עולה עמו ואינה יורדת עמו. אבל אין כונסין את הבתולה לחופה ביום שבת, לפי שעל ידי החופה זוכה במציאתה ובמעשה ידיה והוה ליה כקונה קנין בשבת. ואלמנה אין חופה קונה בה אלא על ידי יחוד של ביאה זוכה במציאתה, לפיכך צריך להתייחד עמה בערב שבת כדי שלא יהא כקונה קנין בשבת. וכן אין לכנוס הבתולה ביום ששי לבעול ביום שבת, לפי שאין בתי דינין קבועים בשבת. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: ומה שנהגו האידנא לכנוס ביום ששי, משום דאף בכל ימי השבוע אין לנו בתי דינין קבועין ומי שיש לו עסק מקבץ ומסדר טענותיו לפנייהם וזה יכול לעשות אפילו בשבת. כתב הרמב"ם: אין נושאים נשים בערב שבת ולא באחד בשבת גזירה שמא יבא לידי חילול שבת בתיקון הסעודה שהחתן טרוד בסעודה, ואין צריך לומר שאסור לישא בשבת. ואדוני אבי ז"ל כתב: ומסקנא דהלכתא מותר לבעול בתחילה בשבת ולא חיישינן שמא ישחוט בן עוף, ואהא סמכינן למיעבד סעודתא בין במוצאי שבת בין בשבת. אין נושאים נשים בחול המועד לא בתולות ולא אלמנות, ולא מייבמין, אבל מחזיר גרושתו מן הנישואין אבל לא מן האירוסין, וטעמא משום דאין מערבין שמחה בשמחה, או משום ביטול פריה ורביה, פירוש שלא ישא עד המועד, לפיכך מותר לישא בערב המועד. דין מי שהכין צרכי סעודה ואירעו אבל - כתבתי בספר יורה דעה בהלכות

סימן סה - מצוה לשמח חתן וכלה, ודין מת וכלה

מצוה גדולה לשמח חתן וכלה, ולרקד בפניה ולומר שהיא נאה וחסודה ואפילו אינה נאה. ואמרו על רבי יהודה ב"ר אילעאי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה. ואיתא במדרש למה לא אכלו הכלבים כפות של איזבל, לפי שהיתה מרקדת בהן לפני חתן וכלה. וכל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמישה קולות, דכתיב "קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים מחופתם' וגו'. ומכל מקום אסור להסתכל בה. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: יש אומרים שביום ראשון מותר להסתכל בה שהוא עיקר החבוב כדי לחבבה על בעלה, וליתא דאפילו שעה אחת אסור להסתכל בה, אבל מותר להסתכל בתכשיטין שעליה או בפריעת שעה. ובתוך השמחה צריך לעשות שום דבר זכר לאבלות ירושלים, כדכתיב 'אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי, ואמר רב זה אפר מקלה שבראש חתנים. וכן נוהגין באשכנז, בשעת ברכה נותנין לחתן אפר בראשו במקום תפילין דכתיב "לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר" ופאר היינו תפילין, אלמא במקום תפילין מנח ליה. ובספרד נוהגין ליתן בראשו עטרה עשויה מעלה זית לפי שהזית מר זכר לאבלות ירושלים. ונהרא נהרא ופשטיה. מת וכלה שפגעו זה בזה, מעבירין את המת מלפני הכלה ליתן לה את הדרך.

הלכות כתובות

סימן סו - כמה דיני כתבה

אסור להתייחד עם הכלה קודם שיכתוב לה כתובה, והבעל נותן שכר הסופר, שחכמים תקנו כתובה לאשה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. ואפילו אם ירצה לייחד לה כתובה במעות או בשאר מטלטלין אין שומעין לו, אלא צריך שיכתוב לה שטר על עצמו בדמי הכתובה ויהיו כל נכסיו משועבדים לה. ואם כתב לה כתובה ונאבדה, או שמחלה לו עליה שכתבה לו התקבלתי כתובתי, צריך לכתוב אחרת בעיקר הכתובה, שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה. ובנאבדה, כתב בעל העיטור איכא מאן דאמר שכותב לה זמן של עכשיו, ואיכא מאן דאמר כיון דאיכא סהדי דאיתתיה הות וידיע לסהדי זימנא קמא כתבי מההיא זימנא, ומסתברא אי ידעי סהדי זימנא קמא כתבי ההיא זימנא ואי לא ידעי כתבי מהשתא. ובמוחלת אין כותבין אלא מזמן של עכשיו. וכן אם מכרה כתובה לבעלה, צריך לכתוב לה כתובה אחרת. אבל אם מכרה לאחר בטובת הנאה, אין צריך לכתוב לה כתובה אחרת, שמפני זה לא תהא קלה בעיניו להוציאה שאם יוציאנה צריך לפרוע הכתובה ללוקח כמו שהיה נותן לה. ומיהו אם אינו יכול לכתוב לה כתובה כגון בשבת, או ששכח לכותבה, יכול לייחד לה מטלטלין בשבילה כדי שיבעול, ויכתוב לה מיד אחר כך. וכתב הרמב"ם: וכן אם העידו עליו עדים וקנו ממנו שהוא חייב לה מאתים או מאה זהובים, הרי זה מותר עד שיהא לו פנאי לכתוב לה. וכמה שיעור הכתובה, לבתולה מאתים ולאמנה מנה. ואם ירצה להוסיף מוסיף. וזה התוספת שמוסיף, יש דברים שדינו בהן כדין עיקר הכתובה, ויש דברים שהוא חלוק בהן מעיקר הכתובה כאשר יתבאר לקמן בעזרת השם. כתב רב האי שאין צריך קנין בשעת נשואין במה שנתן לה דתנאי כתובה ככתובה דמי, כי היכי דבשעת קדושין לא בעי קנין מדרב גידל. וכתב בעל העיטור: ואי כתב לה בשעת קידושין ומגרש לה גביא, ולא אמרינן אדעתא למשקל ומיפק מיניה לא אקני לה, וכן שדר רב שר שלום גאון והסכימו עליה כל בני מתיבתא. וכל הפוחת משיעור הכתובה בעילתו בעילת זנות. לא מיבעיא אם כתבה לו אחר כך התקבלתי ממך הכתובה או מקצתה דאז אין לה כתובה כיון שמחלה, דפשיטא דהויא בעילת זנות, אלא אפילו התנה בשעת קדושין שלא יהא לה כתובה או שפיחת משיעורה, אף על פי שתנאו בטל ויש לה כתובה משלם, אפילו הכי בעילתו בעילת זנות היא,

כיון שהיא סבורה שאין לה ולא סמכה דעתה. כתב רבינו תם דכתובת בתולה מן התורה ומשערין אותה בכסף צורי, והוא חמישים סלעים שכל סלע ד' דינרין, ורבינו מאיר וכל הגאונים כתבו שהוא דרבנן ומשערין אותה בכסף מדינה שהיא ו' סלעים ורביע, וכן כתב הרמב"ם ז"ל שהיא כ"ח דינרי כסף ומשקל כל דינר צ"ו שעורים. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב: ודאי כתובה דרבנן, אלא שתקנו חכמים נ' סלעים של צורי כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ואסמכוה אקרא כמוהר הבתולות, ומשום הכי יש מקומות שנוהגין לכתוב "כסף זוזי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא", שלא יטעה אדם לומר כיון שהיא דרבנן לא תגבה אלא נ' סלעים דרבנן, והכותב "כסף זוזי מאתן דחזו ליכי" לא הפסיד. עד כאן. ואם יש משפחה שנוהגין לכתוב בכתובתה יותר משיעור חכמים אין למחות בידם, ולא עוד אלא אפילו אחד מבני המשפחה ההיא שלא כתב כתובה לאשתו, מגבין לה בתנאי בית דין לפי מה שרגילים לכתוב. לפיכך אשה שאבדה כתובתה, ידקדקו בכתובות קרובותיה כפי שנהגו לכתוב בני המשפחה כותבין לה, ואם כתובות נשי משפחתו יתרות מכתובות בני משפחתה, עולה עמו ואינה יורדת עמו. אם האשה מכנסת לו מעות או בגדים ומקבלן עליו וכתב אותם בכתובה, דינן כשאר הכתובה ונגבית עמה וזה נקרא נדוניא. ויש מקומות שנוהגין כשכותבין סכום הנדוניא שמכנסת לו, אם מכנסת לו מטבע היוצא בהוצאה או מיני סחורות שרגילין לסחור בהן, שמוסיפין שליש על מה שהכניסה, כגון אם מכנסת לו אלף כותבין עליו אלף וחמש מאות, ואם מכנסת לו בגדים הנשומים מקבלם בחומש פחות ממה ששמו אותם, לפי שרגילים להוסיף החומש בשומתן. ויש מקומות שרגילין לכתוב כתובה יותר ממה שמכנסת לו, שאם מכנסת לו אלף כותבין אלף ות"ק, לפיכך לעולם תגבה אותה כפי המנהג, אם ידוע שמוסיפין וכותבין אלף ות"ק כשמכנסת אלף, לא תגבה אלא אלף, ואם ידוע שפוחתין וכותבין אלף כשמכנסת לו אלף ות"ק, תגבה אלף ות"ק, ואם אין מנהג להוסיף בשומת הבגדים, תגבה כפי מה ששמו אותם. לשון הרמב"ם: הנושא סתם כותב לפי המנהג, וכן היא שפסקה להכניס נותנת כפי מנהג המדינה, וכשבאת לגבות כתובתה מגבין לה מה שבכתובתה לפי מנהג המדינה, ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן מנהג המדינה עיקר ועל פיו דנין, והוא שיהיה אותו המנהג פשוט בכל המדינה. עד כאן. ועכשיו נוהגין לכתוב בכל הכתובות בשוה תוספת ונדוניא אפילו לא הכניסה כלום, ומגבין אותה לפי תקנת הנישואין. נוסח הכתובה הוא ידוע: **נוסח כתובה דאירכסאבכך וכך** וכו' בא לפנינו פלוני בן פלוני ואמר לנו דעו כי מקדם נשאתי את אשתי פלונית כהוגן וכתיקון

חכמים בקדושין ובכתובה, ועתה אירכס ההוא שטר כתובה דהוה כתיבא מההוא זימנא דנסיבא כהלכות בנות ישראל דמנסבין לגברייהו בקדושין ובכתובה, ואמרו חכמים אסור לאדם לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה וכיון שכן הוא ראיתי לחדש לה כתובה דאירכסא לה, ושעבדתי לה כל נכסי כמו שהיו משועבדים לה בכתובה הראשונה, ויהבינא לה מוהר בתולתא כסף זוזי מאתן דחזו לה, וקבלתי על עצמי מזונהא וכסותהא וסיפוקהא ומיעל עלה כאורח כל ארעא, ואוסיפת לה מדילי עכשיו תוספת על עיקר הכתובה ראשונה דאירכסא סכום כך וכך, ועוד רציתי ונתתי לה במתנה סכום כך וכך, ועוד קבלתי עד עצמי נדוניתה שהכניסה לי מבית אביה כך וכך אגב ד' אמות קרקע, וכען הוו לי סהדין בהדין מאתן זוזי ובתוספת האלף ובאותן האלף שנתתי לה במתנה ובאלף שהכניסה לי בנדוניה כשנשאתיה כחומר כל תנאי כתובה דנהיגי בישראל, והשתא כתיבנא קדמיכון הדין כתובה חילופי כתובה דאירכסא ותהוי הך כתובה במקומה בכל הסך הנזכר בכל דיני כתובה ושיעבודיה, וכן אמר פלוני אחריות חומר כתובה זו ותוספתא דילה ומתנה ונדוניה הכל קבלתי עלי ועל יורשי אחרי ועל כל מקרקעי ומטלטלי וכו'. **נוסח כתובה למי שמחלה כתובתה** בכך וכך וכו' בא לפנינו פלוני ואמר לנו פלונית אשתי כתבתי לה כתובה כשנשאתיה ומחלה לי, ולפי שאסור לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה כתבתי לה אחרת, והוו עלי עדים וכתבו לה כתובה מאתן זוזי דחזו לה, ואוסיפית וכו'. שאלה לאדוני אבי הרא"ש ז"ל: היודע לחתום ואינו יודע לקרות אם חתום בכתובה, והשיב דבר זה תלוי במנהג, כי יש מקומות שרגילין לחתום בכתובה לכבוד ושני עדים חותמין בראש השיטה ועל פיהם מקיימים הכתובה, ובאותו מקום יכולין לחתום אף על פי שאינן יודעים לקרות, אבל במקום שאין רגילין לחתום בכתובה אלא הראוי להעיד, לא יחתום מי שאינו יודע לקרות.

סימן סז - דין כתבת אלמנה, וחרש שוטה וקטן היא או הוא, וגר שנתגיר

בתולה שנתאלמנה או נתגרשה או נחלצה מן האירוסין וניסת, כתובתה מאתים. נתאלמנה או נתגרשה או נחלצה מן הנישואין, כגון שנכנסה

לחופה, כתובתה מנה, דמשנכנסה לחופה היא בחזקת בעולה ואין לה אלא מנה, אפילו יש לה עדים שלא נסתרה עם הראשון אנו אומרים שבחזקת בעולה כונסה ולפיכך אין עליה טענת בתולים. הגיורת והשבויה והשפחה שנתגיירו ושנפדו ושנשתחררו פחות מבת ג' שנים ויום אחד, כתובתן מאתים. ומבת ג' שנים ויום אחד ומעלה, כתובתן מנה. קטנה מבת שלש שנים ויום אחד ולמטה שנבעלה, אפילו בא עליה גדול, כתובתה מאתים. וקטן בן ט' שנים ויום אחד ולמטה שבא על הגדולה ונשאת, כתובתה מאתיים, שאין ביאתו ביאה עד שיהא בן ט' שנים ויום אחד. ודוקא שלא השיר בתוליה, אבל אם השיר בתוליה אין לה אלא מנה. מוכת עץ כתובתה מנה. ואפילו לא הכיר בה וכנסה על מנת שהיא בתולה ונמצאת מוכת עץ יש לה מנה. אבל כנסה על דעת שהיא בתולה ונמצאת בעולה, אפילו מנה אין לה. בתולה שהיא בוגרת או סומא או אילונית, כתובתה מאתיים. אבל חרשת ושוטה, אין לה כתובה. לא שנא נשאו לפקח או לחרש ושוטה. ואם נשאו לפקח וכתב לה כתובה, יש לה מה שכתב לה, מפני שהפסיד על עצמו ורוצה ליזוק בנכסיו. אבל אם לא כתב לה, אין לה כלום. נתפקחת החרשת נשתפית השוטה וקיימה אחר כך, יש לה כתובה מנה. וחרש ושוטה שנשאו נשים אין להם כתובה, כדתניא חרש ושוטה שנשאו נשים פקחות, אף על פי שנתפקח החרש ונשתפה השוטה אין להן עליו כלום, רצו לקיימן יש להן כתובה מנה. השיאו פקחת לחרש וכתבו לה כתובה על נכסיו, נוטלת כל מה שכתבו לה, דלא גרע מאילו קנו לו שפחה לשמשו. אבל שוטה אין בית דין משיאין אותו, שלא תקנו לו נשואין כלל. קטן אפילו מבן ט' שנים ומעלה שהשיאו אביו, אין לה כתובה. ואם הגדיל וקיימה, יש לה עיקר כתובתה, מאתיים לבתולה מאה לאלמנה, אבל מה שהוסיף בקטנותו אין לה. ואפילו העיקר אינה גובה מכח שטר הכתובה אלא מתנאי בית דין, לפיכך אינה גובה אלא מבני חרי ולא ממשעבדי שנמכרו בקטנותו. וכן הדין בגר שנתגיירה אשתו.

סימן סח - כיצד טענת בתולים, ומתי נאסרת ומפסדת כתבתה

כל בתולה שכתובתה מאתים יש לה טענת בתולים, וכל שכתובתה מנה או שלא תקנו לה כתובה אין לה טענת בתולים. וכל המתייחד עם ארוסתו קודם נישואין אין לו טענת בתולין. אבל בכל מקום שאין מתייחדין יש טענת בתולים, אפילו אין מעמידין להם עדים למשמש שלא ינהגו מנהג רמאות. במה דברים אמורים שאין מנהג המקום להעמיד עדים, אבל אם מנהג המקום להעמיד עדים ואירע הדבר שלא העמידו עדים, אז אינו יכול לטעון. מה היא טענת בתולים, שנושא אשה בחזקת בתולה ואומר לא מצאתיה בתולה. ושני סימנים יש לה לבתולה, האחד שהדם שותת ממנה בסוף ביאה ראשונה בשעת תשמיש, והשניה שימצא דוחק בביאה ראשונה בשעת תשמיש, וכשאינו מוצא דוחק זהו שנקרא פתח פתוח. וטענת דמים ישנה בין בקטנה בין בגדולה, שכל בתולה יש לה דמים בין קטנה בין נערה או גדולה, לפיכך אם בא ואמר לא מצאתי דם, אם תאמר עדיין בתולה אני בודקין אותה, שמושיבין אותה על פי חבית של יין, אם היא בתולה אין ריחה נודף ואם היא בעולה ריחה נודף. והרמ"ה כתב שאין לבדוק בבנות ישראל תחילה, אלא בתחילה בודקין בשתי שפחות בתולה ובעולה, אי סלקא מילתא על בורייה עבדין מעשה בבנות ישראל, או חוזר ובוועל בפני עדים. ואם תאמר ודאי נבעלתי ומה שלא מצא דם מפני שכך דרך בנות משפחתי שאין להם דם נדה ולא דם בתולים, בודקין בנות משפחתה, אם מוצאין כדבריה היא בחזקתה, ואם אין מוצאין כדבריה רואין אם יש בה צד חולי או רעבון שאפשר לתלות בו שמחמתו יבש ליחלוחית שבה, מאכילין ומשקין אותה עד שתבריא ותיבעל פעם שנייה ונראה אם יוצא דם אם לאו. אין שם שום דבר ליתלות, הרי זה טענת בתולים אפילו לא מצא פתח פתוח כיון שלא מצא דם, שכל בתולה יש לה דם בין גדולה בין קטנה, לפיכך יש להן טענת דמים אפילו סומא או אילוניית. ויש שאין לה טענת פתח פתוח, כגון בוגרת שמתוך שהיא גדולה נטרפו איבריה, לפיכך אם בא ואמר פתח פתוח מצאתי, אם היא בוגרת אין טענתו טענה. ואם אינה בוגרת, שואלין אותו שמא הטית ומתוך כך נראה לך כפתוח, או שמא לא בעלת בנחת אלא בכח ומתוך כך לא הרגשת בדוחק ונראה לך כפתוח. ואם אומר לא כי ודאי פתח פתוח מצאתי, הרי זה טענת בתולים לכל בתולה שלא בגרה, בין קטנה בין גדולה בין בריאה בין חולה שכל נערה פתחה סתום, אף על פי שמצא דם הואיל ולא מצא פתח סתום אין כאן בתולים. ור"י פירש כיון שמצא דם אינו יכול לטעון טענת פתח פתוח. וחרשת ושוטה ומוכת עץ, אין להן טענת בתולים כלל. וכשטוען טענת בתולים, אם הוא כהן שאשתו אסורה עליו אפילו באונס, או אם הוא ישראל וקבל בה אביה קידושין פחות מגי

שנים ויום אחד שודאי היה תחתיו, אסורה עליו, שאין כאן אלא חדא ספיקא שמא באונס היה או ברצון ובחדא ספיקא הולכין להחמיר כשלי¹ תורה. ואפילו נתיחדה עמו תחילה אסורה לו, כיון שאומר שברי לו שלא בא עליה הרי שויתה לנפשיה חתיכה דאיסורא. אבל בישראל וקבל בה אביה קידושין יתירה מבת ג' שנים ומעלה, אינה אסורה עליו דהוי ליה ספק ספיקא, שמא לא היתה תחתיו ושמא אנוסה היתה. וכתב ה"ר יונה הא דנאמן לאוסרה עליו דווקא במכחישתו ואומרת שהיתה בתולה או שותקת, אבל אם אומרת אמת הדבר שלא מצאתני בתולה אבל נאנסתי תחתך, אם ישראל הוא מותרת לו מפני שהיא טוענת טענת ברי והוא טוען טענת שמא שאינו יודע אם באונס אם ברצון, וברי ושמא ברי עדיף. ולענין להפסידה כתובתה אין חילוק בין אשת כהן לאשת ישראל, וכן אם קבל בה אביה קידושין קטנה או גדולה, אלא בכל ענין האמינוהו חכמים דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. ודווקא שהיא מכחישתו ואומרת שמצאה בתולה או שותקת, אבל אי אומרת תחתיו נאנסתי והוא אומר קודם לכן נאנסה או אחר כן נבעלה במזיד, נאמנת ולא הפסידה כתובתה. וכן אם היא אומרת מוכת עץ אני ויש לי מנה והוא אומר בעולת איש את ואין לך כלום, נאמנת. וכתב הרמב"ם: והוא מחרים סתם על מי שטוען שקר לחייבו ממון. כתבו הגאונים שאין נאמן להפסידה אלא מנה ומאתים, אבל תוספת שכתב לה מדעתו אינו נאמן להפסידה. וכן כתב הרמב"ם שאינו נאמן להפסידה התוספת אלא אם כן נודע לו בראיה ברורה שהיתה בעולה קודם שתתארס והטעתו, לפיכך יש לו להשביעה בנקיטת חפץ כדרך כל הנשבעים ונוטלין ואחר כך תגבה התוספת, אבל היא אין להשביעו² שלא מצאה בתולה ואחר כך תפסיד, והעיקר שחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה, אלא היא תחרים סתם על מי שטוען עליה שקר. ואם רוצה לקיימה אחר שהפסידה כתובתה, חוזר וכותב לה מנה לפי שאסור לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, עד כאן. אין טענת בתולים אלא כשטוען מיד אחר שנסתרה עמו, אבל אם אינו מערער מיד, בין אם טוען בעלתי מיד ולא מצאתיה בתולה, או אם טוען לא בעלתי עד עתה ולא מצאתיה בתולה, אינו נאמן. במה דברים אמורים שבית דין מצוי לו כל שעה, אבל אינו מצוי וטוען בבית דין הראשון שמצא שבעל מיד ולא מצא בתולים נאמן. ואין טענת פתח פתוח אלא בנשוי שהוא בקי, אבל בבחור, לא מיבעיא שאינו נאמן אלא שמלקין אותו אם טוען טענת פתח פתוח מצאתי.

סימן סט - במה מתחייב האדם לאשתו ובניו

כשנושא אדם אשה בין בתולה בין בעולה, בין קטנה או גדולה, אחת בת ישראל או גיורת או משוחררת - יתחייב לה בעשרה דברים, ויזכה בארבעה דברים. העשרה שמתחייב, הן ג' מן התורה דכתיב "שארה כסותה ועונתה לא יגרע", שארה - מזונותיה, כסותה - כמשמעה, עונתה - לבא עליה כדרך כל הארץ. והשבעה מדברי סופרים, וכולם מתנאי בית דין. האחד מהם עיקר כתובה והשאר נקראים תנאי כתובה. ואלו הן: לרפאותה אם חלתה, ולפדותה אם נשבת, ולקוברתה אם מתה, ולהיות ניזונת מנכסיו ויושבת בביתו אחר מותו כל זמן אלמנותה, להיות בנותיה ממנו ניזונות מנכסיו אחרי מותו עד שיתארסו, ולהיות בניה הזכרים ממנו יורשין כתובתה יתר על חלקם בירושה שעם אחיהם. והארבעה שזוכה בהן כולם מדברי סופרים, ואלו הן: מעשה ידיה, ומציאתה, ואוכל כל פירות נכסים בחייה, ואם מתה בחייו ירשנה. ועוד תקנו חכמים שיהיו מעשה ידי האשה כנגד מזונותיה, ופדיונה כנגד אכילת פירות נכסיה, וקבורתה כנגד ירושת כתובתה. לפיכך אם אמרה האשה "איני ניזונת ואיני עושה", שומעין לה ואין כופין אותה, אבל אם אומר הבעל "איני זנד ואיני נוטל מעשה ידיך", אין שומעין לו שמא לא יספיק. ואפילו היא אומרת "איני נותנת לך פירות ואיני חפץ שתפדני אם אשבה", אין שומעין לה כדי שלא תתערב בין העכו"ם. וכל אלו הדברים אפילו לא נכתבו בכתובה, או אפילו לא כתבו כתובה כלל אלא נשא סתם, זכתה האשה בכל יי דברים והוא בד'. התנה הבעל כשנשאה שלא יתחייב באחד מהדברים שהוא חייב בהם, או שהתנית האשה שלא יזכה הבעל באחד מהדברים שיש לו לזכות בהן, התנאי קיים, חוץ מג' דברים שאין התנאי מועיל בהם ואלו הן: עונתה ועיקר כתובתה (וירושתה). כיצד, התנה על מנת שלא יתחייב בעונתה, חייב בעונתה, כיון שאינו תנאי של ממון תנאו בטל. וכן התנה לפחות מעיקר כתובתה, או שכתב לה מנה או מאתיים ומחלה לו עליה, תנאו בטל. וכן אם התנה עמה אחר שנשאה שלא ירשנה, תנאו בטל. אבל בכל שאר הדברים תנאו קיים, כגון שהתנה עמה על מנת שאין לה שאר וכסות, או שלא יאכל פירות נכסיה וכיוצא בו, תנאו קיים. ורבינו חננאל ור"י כתבו גם כן שלענין ירושה אינו מועיל תנאה, אפילו התנה קודם שנשאה שלא ירשנה אינו מועיל וירשנה, ורב אלפס פסק שגם

לענין ירושה מועיל תנאי, ולזה הסכים אדוני אבי ז"ל.

סימן ע - דין חיוב מזונות אשתו, ואם חיב להשכיר

עצמו

חייב במזונותיה כיצד, אוכלת עמו ממה שהוא אוכל ושותה עמו ממה שהוא שותה. ואם משפחתה ובית אביה מנהגם בגדולות יותר ממה שנוהג הבעל, אם כל בני משפחתה בין אותם שהן עשירים בין שאינם עשירים מבקשים אותם הגדולות, אז צריך להנהיגה כדרך שנוהגין בני משפחתה דקיימא לן עולה עמו ואינה יורדת עמו, ואם אין כל משפחתה מבקשים אותם הגדולות אז אינו חייב לה בהן כל זמן שאוכלת עמו. אבל אם אינה אוכלת עמו אלא נותן לה מזונותיה לבדה, אז צריך להנהיגה כדרך שהיתה נוהגת בבית אביה שהרי ברשותו היא ליתן לה מזונות והיא תאכל לבדה כל זמן שתמצא, דתנן המשרה אשתו על ידי שלישי, פירוש שמפרנסה על ידי אחר, לא יפחות לה מב' קבין חטין לשבוע או ד' קבין שעורין, ונותן לה חצי לוג שמן וחצי קב קטנית וקב גרוגרות או מנה דבילה, ואם אין לו פוסק לעומתם פירות ממקום אחר. ואם היא מניקה נותן לה יין, ואם היא רגילה ביין נותן לה אפילו אינה מניקה. ואוכלת על שלחנו מליל שבת לליל שבת. ונותן לה מעה כסף לשבוע לצורך דברים קטנים, ואם אינו נותנו לה, מה שעשתה מותר על מעשה ידיה הקצוב שחייבת לתת לו כדלקמן, הוא שלה. אם צמצמה והותירה מאלו המזונות, הוא של הבעל. במה דברים אמורים בעני שבישראל, אבל בעשירים הכל לפי כבודם. ובירושלמי משמע שאין יכול לפרנסה על ידי פרנס והיא תאכל לבדה אלא אם כן שיהיה מרצונה, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. לשון הרמב"ם: כמה מזונות פוסקין לאשה, פוסקין לה לחם ב' סעודות בכל יום סעודה בינונית של כל אדם באותה העיר שאינו לא חולה ולא רעבתן מאותו מאכל של אנשי אותה העיר אם חיטין חיטין ואם שעורים שעורים, וכן אורז או דוחן או שאר מינין שנוהגין בהן, ופוסקין לה פרפרות לאכול בו הפת כגון קטנית או ירקות וכיוצא בהן, ושמן לאכילה ושמן להדלקת הנר, ופירות, ומעט יין לשתות אם הוא מנהג המקום ששותות הנשים יין, ופוסקין לה שלש סעודות

בשבת בשר או דגים כמנהג המקום, ונותן לה בכל שבת מעה כסף לצורכה כגון פרוטה לכבס או למרחץ וכיוצא בה. במה דברים אמורים בעני שבישראל, אבל אם הוא עשיר הכל לפי עושרו, אפילו היה ממונו ראוי שיעשה כמה תבשילין בשר כופין אותו ופוסקין לה מזונות כפי ממונו. ואם אינו יכול ליתן לה לחם הצריך לה כופין אותו להוציא ותהיה כתובתה עליו כחוב עד שתמצא ידו ויתן. הבעל שרוצה ליתן לה מזונות הראויין לה ותהיה אוכלת ושותה לעצמה והוא אוכל ושותה לעצמו הרשות בידו ובלבד שיאכל עמה מלילי שבת ללילי שבת. עד כאן. כתב ה"ר אליהו: חייב אדם להשכיר עצמו כפועל לפרנס את אשתו, דמספר כתובה נלמוד אנא אפלא ואוקיר ואזון ואפרנס ואכסי יתיכי. ורבינו תם היה אומר שאין צריך, ומכתובה אין ללמוד דאנא אפלא אין פירושו שישכיר את עצמו, אלא עבודה שדרך האדם לעשות בביתו כמו לחרוש ולזרוע. וכן כתב הרמ"ה: לחיוביה למיעבד לא מחייבינן ליה, אבל היכא דעבד ושקל אגרא, אף על גב דגבי בעל חוב לא מחייבינן ליה למפרע מיניה אלא לבתר דשיימינן ליה מזון שלשים יום ושאר מילי דסדור, גבי מזונות אשתו כיון דלאו זוזי אסקה ביה אלא מזוני חייב לזונה כפי כבודה, אפילו אי לית ליה אלא מזוני דחד יומא, חייב למיזנה מינייהו או למיכל בהדיה במאי דאכיל. מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות בבית דין, גי' חדשים הראשונים אין נותנין לה שחזקה אין אדם מניח את ביתו ריקן, מכאן ואילך פוסקין לה אפילו לא שמעו בו שמת, אפילו שבועה אינה צריכה, אבל אין נותנין לה במה שתתקשט דכיון שאין בעלה בכאן אינה צריכה להתקשט. ויש מהגאונים שכתבו שאין פוסקין לה מזונות עד שתביא כתובתה, דשמא מחלה כתובתה ואין לה מזונות. והרמב"ם כתב שפוסקין לה אפילו אין כתובתה בידה, וכן אמר אדוני אבי הרא"ש ז"ל. כתב הרמב"ם: שבית דין פוסקין לה מזונות ואין חושבין על מעשה ידיה עד שיבא בעלה, ואם מצא שעשתה הרי אלו שלו, וכן אם לא עמדה בדין אלא מכרה לעצמה למזונות, מכרה קיים ואינה צריכה לא שבועה ולא הכרזה עד שיבא בעלה ויטעון, או עד שתבא לגבות כתובתה אחרי מותו, ואז מגלגלין עליה שלא מכרה אלא למזונותיה שהיא צריכה לה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שאין בית דין פוסקין לה עד שידקדקו אם לא יספיקו לה מעשה ידיה שהיא רגילה לעשות, שכשנפרעין מנכסיו של אדם שלא בפניו ראוי הוא שיהפכו בזכותו. ואם עמד אחד ופרנסה מדעתו, אין הבעל חייב לשלם כיון שלא צוה לו לפרנסה. אבל אם לותה בעדים, חייב לשלם לזה שלותה ממנו. ופירש ר"י דוקא שלותה אחר שפסקו לה בית דין, אבל אם לותה קודם שפסקו לה בית דין, אם ירצה לא ישלם, כי

יאמר היה לה להתפרנס ממעשה ידיה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב אם לותה בעדים, אף בלא בית דין חייב לפרוע ומוציאין מן הבעל. ואם יאמר כשיבא צאי מעשה ידיך שעשית או שהיה לך לעשות במזונותיך, רשאי ואין משלם מה שלותה, אף על פי שאינה מספקת כל צרכיה ממעשה ידיה, כיון שמספקת לדברים גדולים היתה דוחקת ומצמצמת עצמה קודם שתתבייש לבא לבית דין על עסק מזונותיה, אבל בית דין אין פותחין לו בטענה זו, אלא אומרים לו צא ופרע מה שלותה, ואם בעצמו יטעון רשאי אם ידוע שהיא מספקת לדברים גדולים. אבל אם אינה בת מלאכה, לאו כל כמיניה לטעון כך. ואם קדמו בית דין ופסקו לה, כיון שבאתה לפני בית דין גלתה דעתה שאינה רוצה להתפרנס בדוחק ואין לו עוד טענה על מעשה ידיה, כי מסתמא כשבית דין פסקו לה מזונות דקדקו מה שצריכה יתר על מעשה ידיה שרגילה לעשות. ואם בא הבעל ואמר הנחתי לה מזונות כשיצאתי מכאן, נאמן. פירש ר"י שנאמן להשביעה אם בית דין פסקו ומכרו ונתנו לה, ואפילו לותה ואכלה צריך לשלם מה שלותה על פי שבועתה. ורש"י פירש שנאמן בשבועתו אפילו להוציא מידה מה שפסקו ונתנו לה, כל שכן שלא יפרע מה שלותה. והרמב"ם חילק בדבר וכתב: אם פסקו לה בית דין ומכרו ונתנו לה או שמכרה היא בעצמה נאמן להשביעה, ונשבעת בנקיטת חפץ שלא הניח לה, ואם לותה נאמן הוא בשבועת היסת ונפטר ונשאר החוב עליה, לא לותה ולא מכרה אלא דחקה עצמה ביום ובלילה ועשתה ואכלה אין לה כלום. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל הסכים לדעת רש"י דכיון שהוא מוחזק וטוען ברי לי אין מוציאין מידו, וכן נראה דעת רב אלפס שכתב בתשובה ששאלוהו באשה שהלך בעלה למדינת הים ובעלה שגר לה מזונות ובחזרתו מצא עליה חשבון מהוצאות שהוציאו עליה אביה ואחיה, והשיב שבעלה יחשוב ממה ששגר ומה שהניח לה, ואם יש בו כדי סיפוקה כשיעור שפסקו לה חכמים על הדרך שאמרו עולה עמו ואינה יורדת עמו עם מה שמתחייב במעשה ידיה, פטור במה שלותה, ואם יפחות יפרע מה שנפחת, ואם האשה אינה מודה בחשבון ששגר לה בעלה, ישבע שבועת היסת ונפטר. עד כאן. ואם בא ואמר קודם שהלכתי אמרתי לה צאי מעשה ידיך במזונותיך ונתרצית, נאמן. והרמב"ם כתב: אפילו לא נתרצית בפירוש אלא שאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך ושתקה אין לה מזונות, שאילו לא רצתה בדבר זה ולא סמכא דעתה היה לה לתובעו או לומר אין מעשה ידי מספיקין לי.

סימן עא - שחיב לזון בניו ובנותיו כשהם קטנים

חייב אדם לזון את בניו ובנותיו עד שהן בני שש. וכתב רבינו מאיר מרוטנבורק אפילו יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם חייב לזונם, כיון דתקנת חכמים היא זכו במזונותיהם אפילו אם יש להם להתפרנס משלהם. ומשש ואילך מצוה לזונם עד שיהיו גדולים, ועל זה נאמר "עושה צדקה בכל עת". ואם אינו רוצה אין כופין אותו אבל מפצירים בו, ואם אינו מתרצה מכלימים אותו ומכריזין עליו "פלוני אינו רוצה לפרנס בניו והרי הוא גרוע מעוף טמא שמרחם על בניו". במה דברים אמורים שאינו אמוד לנו בממון ליתן צדקה, אבל אם הוא אמוד שיש לו ממון ליתן צדקה לוקחין ממנו בעל כרחו משום צדקה וזנין אותו עד שיגדלו. ואם הלך למדינת הים והניחן כאן, מוכרין מנכסיו לפרנסם עד שיהיו בני שש כמו שמוכרין למזון האשה למי שהלך למדינת הים, אבל אם הם מבני שש ומעלה אין זנין אותן מנכסיו, דכיון שיצא לדעת אם היה רוצה שיתפרנסו מנכסיו היה לו לצוות. אבל מי שנשתטה, מפרנסין אשתו מנכסיו ונותנין לה במה שתתקשט, ומפרנסין לבניו ולבנותיו אפילו יתרים משש עד שיגדילו, דמסתמא ניחא ליה שיפרנסו לבניו ולבנותיו. והרמב"ם כתב דבשניהם אין מפרנסין לבניו ולבנותיו מבני שש ומעלה אפילו אם הוא אמוד, ואינו נראה לי כמו שכתבתי.

סימן עב - דין המדיר את אשתו מלהנות

המדיר את אשתו מלהנות ממנו, אין הנדר חל להפקיע מזונותיה, שהרי הוא משועבד לה שאינו יכול להפקיעם. ואם אמר לה "צאי מעשה ידיך למזונותיך" והיא מספקת לדברים גדולים ולא לדברים קטנים, ואותם הדברים קטנים נוהגין בהם בני אביה מפני שהוא עשיר אבל שאר משפחתה שיש להם עושר כמו שיש לבעלה אין נוהגין בהן, אז חל הנדר שהרי אינו חייב לה באלו דברים הקטנים כל זמן שהיא עמו. אבל משהדירה ואינה עוד עמו, צריך להנהיגה בכבוד בית אביה אף באותן

הדברים הקטנים. לפיכך אם הדירה עד ל' יום, יפרנסנה באלו הדברים הקטנים על ידי פרנס שיאמר לו "כל הזן אינו מפסיד", אבל לא יאמר לו להדיא "לך ותזון אותה", דאם כן הוה ליה שלוחו. וכן אם הדירה סתם או זמן רב, יפרנסנה על ידי פרנס ל' יום דשמא בתוך כך יתיר נדרו. אחר ל' יום, יוציא ויתן כתובה. לר"י כופין אותו בשוטים, ולרבינו חננאל אין כופין, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל. נדרה שלא תטעום אחד מן המינים וקיים לה הוא, או שאמרה לו "הנאת תשמישך עלי אם אוכלנו", אפילו הוא רע ולא טעמה אותו מעולם, יוציא מיד ויתן כתובה. ואם הוא הדירה, שאמר לה "הנאת תשמישך עלי אם תטעום מאותו המין", יקיים ז' ימים ואז יוציא ויתן כתובה. כתב הרמב"ם: בנדרה היא וקיים לה הוא, אם רוצה לישב עמו ולא תאכל מאותה המין תשב, ואם הוא אומר אי אפשי באשה נדרנית יוציא ויתן כתובה, שהרי הוא היה לו להתירה וקיימה לה מרצונו.

סימן עג - שחיב בכסות ומדור וכלי בית לאשתו

כסותה כיצד, חייב להלבישה לפי כבודו. ואמרו חכמים: בעני שבישראל שיתן לה בגדים ששויים חמישים זוז מכסף מדינה שהם ו' דינרין ורביע של כסף. ולא יתן לה שחקים בימות הגשמים ולא חדשים בימות החמה, אלא נותן לה חדשים בימות הגשמים והיא מתכסה בבלאותיהן בימות החמה, והשחקים שהם מותר הבלאות הן שלה להתכסות בימי נדותה. וכיפה לראשה, וחגור למתניה לשנה, ומנעלים חדשים ממועד למועד. וכתב הרמב"ם¹: במה דברים אמורים בימים ההם ובארץ ישראל, אבל בשאר זמנים ובשאר מקומות אין הדמים עיקר, יש מקומות שהבגדים ביוקר ויש מקומות שהן בזול, אלא העיקר שסומכין עליו שמחייבין אותו ליתן בגדים הראויין ליתן לה לימות הגשמים ולימות החמה כסות שלובשת כל אשה בעלת בית באותו מדינה. ובכלל הכסות שהוא חייב לה כלי בית ומדור שיושבת בו. ומה הן כלי בית, מטה מוצעת ומפץ ומחצלת לישוב עליה, וכלי אכילה ושתייה כגון קדרה וקערה וכוס ובקבוק וכיוצא בהן. המדור שנותן לה, בית של ד' אמות, ותהיה רחבה חוצה לו כדי להשתמש בו, ויהיה לו בית הכסא חוץ ממנו. וכן מחייבין אותו ליתן לה

תכשיטים, כגון בגדי צבעונין להקיף על ראשה ועל פדחתה, ופוך ושרק וכיוצא בהן, כדי שלא תתגנה עליו. במה דברים אמורים בעני שבישראל, אבל בעשיר הכל לפי עושרו וכבודו, ואפילו אם היה לו כדי לקנות לה כלי רקמה וכלי זהב כופין אותו. וכן שכר המדור וכלי הבית והתכשיט הכל לפי עושרו וכבודו. ואם קצרה ידו ליתן, אפילו עני שבישראל כופין אותו להוציאה, ותהיה עליו הכתובה חוב עד שיעשיר. ולא האשה בלבד, אלא בניו ובנותיו הקטנים עד בני שש חייב ליתן להם כסות המספיק להם וכלי בית ומדור לשכון בהם, ואינו נותן להם לפי עושר אלא לפי צרכם. זה הכלל כל מי שחייב במזונותיו בין בחייו בין במותו חייב ליתן לו כסות וכלי בית ומדור. ודין בעל עם אשתו בטענת הכסות וכלי בית ושכר המדור כדינם בטענת המזונות, אם הוא אומר נתתי והיא אומרת לא נתת. במקום שדרך הנשים שלא לצאת בכיפה שעל ראשה לבד עד שיהיה עליה רדיד שהיא חופה את כל גופה כמו טלית, נותן לה רדיד בכלל הכסות הפחות שברדידים, ואם הוא עשיר נותן לה לפי עושרו כדי שתצא לבית האבל או לבית המשתה, שכל אשה יש לה לצאת לבית אביה לבקרם, ולבית האבל ולבית המשתה לגמול חסד לריעותיה ולקרוביה כדי שיבאו גם הם לה, שאינה כמי שהיא בבית הסוהר שלא תצא ולא תבא. אבל גנאי לאשה שתהא יוצאת תמיד בחוץ פעם בחוץ פעם ברחובות, ויש לבעל למנוע לאשתו מזה, שלא יניחנה לצאת אלא כמו פעם בחדש או פעמים בחדש כפי הצורך, שאין יופי לאשה אלא לישב בזוית ביתה שנאמר "כל כבודה בת מלך פנימה".

סימן עד - המדיר אשתו מכמה דברים

הדירה שלא תתקשט ותלאו בתשמיש, שאמר "קונם תשמישך עלי אם תתקשטי" - היא תתקשט מיד ותיאסר בתשמיש ויקיים ז' ימים ואז יוציא ויתן כתובה. נדרה היא שלא תתקשט, או שאמרה "קונם תשמישך עלי אם אתקשטי" ושמע וקיים לה - יוציא ויתן כתובה. והרמב"ם כתב: הדירה שלא תתקשט, בעניות שנה אחת יקיים יתר מכאן יתיר נדרו או יוציא ויתן כתובה, ובעשירות ל' יום יקיים יתר על כן יתיר נדרו או יוציא ויתן כתובה. והרמ"ה כתב בעניות רגל אחד יקיים. וכאשר כתבתי כן

נראה לאדוני אבי הרא"ש ז"ל. אסר הבעל כלי שכניו עליו או כליו על שכניו כדי שלא תשאילם ולא תשאל מהם, או שאמרה היא "קונם תשמישך עלי אם אשאל משכני כלים או אשאילם מכלי" ושמע וקיים לה - יוציא מיד ויתן כתובה. ואם אמר הוא "קונם תשמישך עלי אם תשאל מהם כלים או תשאילם", אי אפשר לה שלא תשאל מהם ולא תשאילם והרי היא נאסרת מיד, ויוציא לאחר ז' ימים ויתן כתובה. ואם היא אומרת כלי שכניה עליה כדי שלא תשאל מהם, או שאסרה על עצמה כלי בעלה שלא תוכל להשאילם כדי שלא יחזיקו להם טובה, או שנדרה שלא לארוג בגדים נאים לבניו, והוא אינו יכול להפר שאין זה דברים שבינו לבינה ואסורה לארוג ולשאל ולהשאיל כלים - לפיכך תצא בלא כתובה שמשאתו שם רע בשכניו. נדרה שלא תלך לבית אביה ותלאתו בתשמיש שאמרה "קונם תשמישך עלי אם אלך לבית אבי", שאם לא תלאתו בתשמיש אלא אמרה "קונם בית אבי עלי" אינו יכול להפר, אלא כיון שתלאתו בתשמיש יכול להפר, וכיון ששמע ולא היפר - אם אביה בעיר, נדרה עד חדש יקיים יותר מחדש או סתם יוציא מיד ויתן כתובה. ואם אינו דר בעיר והיא רדופה לילך לביתו, רגל אחד יקיים שנים או סתם יוציא ויתן כתובה. ואם אינה רדופה לילך לביתו, ב' יקיים ג' או סתם יוציא ויתן כתובה. ואם הוא אומר "קונם תשמישך עלי אם תלך לבית אביך יותר מחדש או יותר מרגל" - יוציא מיד אחר ז' ימים. הדירה שלא תלך לבית האבל ולבית המשתה, אם נדרה היא שאמרה "קונם תשמישך עלי אם אלך" וקיים לה - יוציא מיד ויתן לה כתובה, ואם הדירה הוא שאמר "קונם תשמישך עלי אם תלך" - יוציא לאחר ז' ימים, ואם טוען הדרתיה בשביל בני אדם פריצים המצויין שם, אם הוחזקו שם נאמן, ואם לא הוחזקו אינו נאמן. כתב הרמב"ם: הדירה שלא תלך למרחץ - בכרכים שבת אחד שבכפרים שתי שבתות. שלא תנעול מנעל - בכפרים ג' ימים ובכרכים מעת לעת. יתר על כן יוציא ויתן כתובה. האומר לאשתו אין רצוני שיבואו לביתי אמך ואחיותיך - שומעין לו ותהיה הולכת להם כשאירע להם דבר, ותלך היא לבית אביה פעם אחד בחדש ובכל רגל ורגל, ולא יכנסו הם לה אלא אם אירע לה דבר כגון חולי או לידה, שאין כופין את האדם שיכנסו אחרים ברשותו. וכן היא שאמרה אין רצוני שיכנסו אצלי אביך ואמך ואחיותיך - שומעין לה, שאין כופין את האדם שיבואו אחרים ברשותו. האיש שאמר איני דר במדור זה מפני שבני אדם רעים או פריצים או עכו"ם בשכונתי ואני מתירא מהם - שומעין לו ואפילו לא הוחזקו בפריצות, שכך צוו חכמים הרחק משכן רע, ואפילו המדור הוא שלה, מוציאה ממנו ושוכן בין בני אדם כשרים. וכן

היא שאמרה כן - אף על פי שהוא אומר איני מקפיד עליהן, שומעין לה מפני שאומרת איני רוצה שיצא עלי שם רע בשכונות אלו.

סימן עה - חלוק הארצות לענין נשואין, ודיני ארץ

ישראל

שלש ארצות בארץ ישראל חלוקות זו מזו לענין נישואין, יהודה ועבר הירדן וגליל. שמי שהוא מאחד מאלו הארצות ונשא שם אשה, אינו יכול לכופה שתצא עמו לארץ אחרת. אבל אם היא מאחד מאלו הארצות והלך לארץ אחרת ונשא שם, צריכה לילך אחריו לארצו. ונראה דהוא הדין בכל ארץ וארץ כיוצא בזה לפי מה שהיא חלוקה בגבולותיה. וכתב הרב רבי מאיר מרוטנבורק: אם הוא מיהודה וקדשה בגליל, אפילו לא נשאה בגליל אלא בעבר הירדן, צריכה לילך אחריו ליהודה שהיה מקומו בשעה שקדשה. ובנושא אשה ביהודה והוא מיהודה שאינו יכול להוציאה משם לגליל, גם בזה כתב רבינו מאיר מרוטנבורק שאינו יכול להוציאה מאותו הארץ להביאה לארצו, כגון אם הוא מיהודה ונשאה שם, אינו יכול להוציאה משם ולהביאה לגליל אפילו אם היתה מגליל. ובאותה הארץ יכול להוציאה מעיר לעיר ומכפר לכפר. אבל אינו יכול להוציאה מעיר לכפר ולא מכפר לעיר, שיש דברים ששיבת העיירות טובה להם ויש דברים ששיבת הכפרים טובה להם. וכשיוציאנה מעיר לעיר ומכפר לכפר, לא יוציאנה מנוה היפה לנוה הרע, ואף לא מנוה הרע לנוה היפה. וכן לא יוציאנה ממקום שרובם ישראל למקום שרובם עכו"ם. ובכל מקום מוציאין ממקום שרובם עכו"ם למקום שרובם ישראל. במה דברים אמורים מחוץ לארץ לחו"ל או מארץ ישראל לא"י. אבל מחו"ל לא"י כופין לעלות אפילו מנוה היפה לנוה הרע, ואפילו ממקום שרובן ישראל למקום שרובן עכו"ם. ואין מוציאין מא"י לחו"ל אפילו מנוה הרע שרובן עכו"ם למקום היפה שרובן ישראל. אמר האיש לעלות לארץ ישראל והיא אינה רוצה, או שהיא שם ומבקשת לצאת - תצא בלא כתובה. האשה שאומרת לעלות והוא אינו רוצה, או שרוצה לצאת משם - יוציא ויתן כתובה. והוא הדין נמי לכל מקום מארץ ישראל לירושלים, שהכל מעלין מא"י לירושלים ואין מוציאין משם. ירושלמי: הוא רוצה

לעלות והיא אינה רוצה, כופין אותה לעלות. היא רוצה לעלות והוא אינו רוצה, אין כופין אותו לעלות. וכתב הרב רבינו מאיר דירושלמי איירי בזמן הזה ומתניתין דקתני שכופין אותו לעלות איירי בזמן הבית. ואין תירוץ זה מספיק, דאי איירי בזמן הזה למה כופין אותה. אלא נראה שאין חילוק בין בזמן הזה לזמן הבית כסתמא דמתניתין. כתב רבינו תם: מי שהוא ביהודה והביא אשה מגליל ליהודה ונשאה שם, אין כופין אותו לצאת ממקומו אחריה, אבל אם הלך הוא לגליל ונשאה שם, אז כופין אותו לעמוד שם עמה. ואם האיש והאשה ממקום אחד ביהודה, אף על פי שנשאה בגליל כופין אותו לצאת מגליל אפילו מעיר לכרך ומכרך לעיר. ואם האיש מעיר והאשה מכרך או איפכא ושניהן מיהודה ונשאה בעירו, אין האשה יכולה לכופו להניח מקומו כיון שאין המקומות שוין והוא נשאה בעירו, וכל שכן אם נשאה בעירה שאין האיש יכול לכופה להניח מקומה כיון שאין שני המקומות שוין ונשא בעירה. אבל אם מקומותיהן שוין שתיהן או כרכין או עיירות, כופין האיש לעזוב מקומו אף על פי שנשאה במקומו. שאלה לאדוני אבי הרא"ש ז"ל: ראובן שטוען כי קודם הנשואין התנה עם אשתו שישאנה במקומה על תנאי שאחר הנשואין תבא אליו לדור במקומו, והיא מודה בזה התנאי אלא שאומרת אחר כך כשנשאה וכתב בכתובה שלא יוציאנה ממדינה זו למדינה זו בטל התנאי הראשון ואינה רוצה לצאת ממקומה. תשובה. לא נמחל תנאי הראשון בזה, כי הכתובה נכתבה כמו שרגילין לכתוב בכל הכתובות ולא כיון לעקור תנאי שהתנה בפירוש, ועוד שהוצרכה לתנאי הכתוב שכתב שלא יוציאנה ממקומה דהיינו מדינה שקבלה לדור ואדעתא דהכי ניסת לו שתדור שמה ולא יוכל להוציאה משם, נמצא שתנאי הכתובה אינו עוקר התנאי הראשון כלל, ואם אינה רוצה לדור עמו במקומו אינו חייב במזונותיה.

סימן עו - חיוב עונה

חייב בעונתה כיצד, כל אחד כפי כחו וכפי מלאכתו. הבטלים שאין להם מלאכה, והם בריאים ומעונגים ואין פורעים מס, אלא אוכלין ושותין ויושבין בבתיהם - עונתן בכל לילה. ומי שיש לו מלאכה כגון חייט או

אורג או בנאי וכיוצא בו, ועושה מלאכה בעירו - עונתו ב' פעמים בשבת. ואם עושה מלאכה בעיר אחרת ובא ולן בכל לילה בביתו - די לו בעונה אחת בשבוע מפני טורח הדרך. והפועלים שאין לנין בביתם - יוצאים ז' ימים וביום שמיני שבין לביתן, וכן לעולם מח' ימים לח' ימים שבין פעם אחת לבית. והחמרין פעם אחת בשבת, והגמלים פעם אחת לשלשים ימים, והספנים פעם אחת לששה חדשים, ותלמיד חכם פעם אחת בשבת מפני שתורתו אומנותו ומתשת כחו. ודרך תלמיד חכם לשמש מטתו מליל שבת לליל שבת. כתב הרמ"ה: והני מילי במי שגופו בריא ויכול לקיים העונה הקצובה לו, אבל מי שאינו בריא, אינו חייב אלא לפי מה שאומדין אותו שיכול לקיים. אין האיש רשאי לצאת לסחורה או לצורך דבר אחר בענין שמתבטל מעונתו המוטלת עליו אלא ברשות אשתו. ואפילו אם תתן לו רשות, אין ראוי לו להתאחר אלא חדש בחוץ וחדש בביתו, כי אף על פי שנותנת לו רשות על ידי פיוס או על ידי שמתביישת למונעו, היא מצטערת בלבה. והרמ"ה פסק חדש בחוץ וב' חדשים בביתו, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל פסק חדש בחוץ וחדש בביתו. כתב הראב"ד: אבל מי שתורתו אומנותו יכול לילך בכל מה שתתן לו רשות. והרמ"ה פסק דאפילו בלא רשות יכול לילך ללמוד, דאמר רב אדא בר אהבה זו דברי ר"א דאמר התלמידים יוצאים בלא רשות ל' יום אבל חכמים אומרים יוצא אדם ללמוד תורה ג' או ד' שנים שלא ברשות אמר רבא סמכי רבנן אדרב אדא בר אהבה ועבדי עובדא בנפשיהו, שהיו יוצאין בלא רשות והיו נענשים. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל רב אלפס לא הביא דרב אדא בר אהבה משום דהלכה כר"א, והרמ"ה פסק כרב אדא בר אהבה מדקאמר וסמכי רבנן אדרב אדא בר אהבה, אלמא כל הני רבנן סברי כרב אדא בר אהבה ועבדי עובדא בנפשיהו, ואע"ג דהלכה כרב אדא לא מיבעי להו לעגוני לנשותיהן כולי האי דמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה, עד כאן. וכן כתב הרמב"ם: ותלמיד חכם יוצא שלא ברשות אשתו ג' או ד' שנים. אין האיש רשאי לשנות מלאכה שעונתה קרובה לאחרת שעונתה רחוקה יותר כגון מחמר לגמל בלא רשותה, אע"פ שיש בה ריוח יותר, חוץ מאדם בטל שיכול לחזור תלמיד חכם בלא רשותה, דכיון שהוא אצלה תמיד וגם חוזר ללמוד תורה אינה מקפדת. כתב הרמב"ם בפט"ו מהלכות אישות: האשה שהרשה לבעלה אחר הנשואין שימנע עונתה הרי זה מותר, במה דברים אמורים שקיים פריה ורביה, אבל אם לא קיים פריה ורביה חייב לבעול בכל עונה עד שיהיו לו בנים מפני שהוא מצות עשה של תורה שנאמר פרו ורבו. כתב הרמב"ם בפ"ז: נושא אדם כמה נשים אפילו מאה, בין בבת אחת בין בזו אחר זו, ואין אשתו יכולה לעכב,

והוא שיהיה יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת, ואינו יכול לכופן שישכנו בחצר אחד אלא כל אחת ואחת לבדה. כמה היא עונתה לפי המנין, כיצד פועל שיש לו ב' נשים לכל אחת עונה בשבת, היו לו ד' נשים נמצא כל אחת בב' שבתות. ואם הוא ספן, יש לו ד' נשים עונת כל אחת פעם אחת בב' שנים. לפיכך צוו חכמים שלא ישא אדם יותר מד' נשים אפילו יש לו ממון הרבה כדי שיגיע לכל אחת עונה בחדש. והמדיר את אשתו מתשמיש המטה, בין שהדירה סתם או ז' ימים או יותר, יקיים שבעה ולאחר כן יוציאה ויתן כתובה, אפילו הוא ספן שעונתו לו' חדשים. וכיצד מדירה, אמר "הנאת תשמישך אסור עלי", שאז הוא נאסר שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו. אבל אם אמר "הנאת תשמישי עליך" או נשבע שלא לשמשה, אינו חל. כתב הרמב"ם: אסור לאיש למנוע מאשתו עונתה, ואם מנעה כדי לצערה עובר בלא תעשה שנאמר שארה כסותה ועונתה לא יגרע, ואם חלה או תשש כחו ואין יכול לבעול, ימתין ו' חדשים עד שיבריא שאין לך עונה גדולה מזו, ואחר כך או יטול ממנה רשות או יוציא ויתן כתובה. האשה שנדרה נדר של עינוי נפש או מדברים שבינו לבינה שעליו להפר, ואמר לה "אני מיפר לך על מנת שתאמר לפלוני מה שדברנו יחד בדברים של שחוק שאדם מדבר על עסקי תשמיש", הרי זה יוציא ויתן כתובה, שאינה יכולה להעיז פניה ולומר אלו הדברים ונמצא שלא הותר הנדר. וכן אם אמר "על מנת שתתהפך בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר" או "על מנת שתעשה מעשה שוטים", כגון שתמלא עשרה כדי מים ותערה לאשפה וכיוצא באלו, יוציא ויתן כתובה.

סימן עז - דיני מורד ומורדת, או אומרת: מאיס עלי

המורד על אשתו שאינו רוצה לשמש עמה או שאינו רוצה לזונה - אם היא רוצה כופין אותו מיד להוציא וליתן כתובה, ואם היא רוצה להמתין אולי יחזור בו ממתנין לו, ומוסיפין לה על כתובתה לכל שבוע ג' דינרין שהן ל"ו שעורים של כסף, וכל ימי עומדו במורדו כופין אותו לזונה ואפילו הכי מוסיפין לה על כתובתה. והאשה שמרדה על בעלה מתשמיש - הרבה תקנות נתקנו בה. בתחילה תקנו בימי חכמי המשנה שיפחתו לה מכתובתה ז' דינרין לשבוע עד כדי כתובתה ואז יוציאנה, ואפילו אם

ישמש עמה במרדה יפחות לה כיון שהוא בעל כרחו. ושוב תקנו שישלחו מבית דין שתחזור בה, לא חזרה בה מכריזין עליה ד' פעמים בד' שבתות זו אחר זו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות פלונית מורדת על בעלה כדי לביישה, לא חזרה בה שולחין לה הוי יודעת שאפילו כתובתך ק' מנה הפסדת, ומגרשה. ושוב הוסיפו לתקן שימתינו לה י"ב חדש ואז יגרשנה אם ירצה בלא כתובה, ובתוך השנה אם בא לגרשה צריך ליתן לה כתובה, ובתוך השנה אין נותן לה מזונות ומעשה ידיה שלה אבל נוטל פירותיה ויורשה אם תמות וחייב בפדיונה ובקבורתה, וכשיוצאת לאחר השנה אין לה לא מנה ולא מאתים ולא תוספת, ואפילו בגדים שקנה לה יפשוט מעליה דאדעתא למישקל ולמיפק לא זבין לה, ונכסי צאן ברזל שלה אם הכניסה לו קרקע ברשותה הוא ונוטלתן, ואם הם מטלטלין מה שתפסה מהן אין מוציאין מידה ומה שלא תפסה אין מוציאין מן הבעל, ונכסי מלוג ברשותה הן ונוטלתם. והאי תקנתא איתא בין באומרת בעינא ליה ומצערנא ליה שאינה מבקשת להתגרש מיד, בין באומרת מאיס עלי ומבקשת שיגרשנה מיד בלא כתובה. ורשב"ם פירש באומרת מאיס עלי לא כייפינן לה שתהא עמו י"ב חדש אלא מגרשה מיד בלא כתובה בעל כרחו, וכן כתב הרמב"ם שכופין אותו לגרש שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה. וכתב עוד דכשאומרת מאיס עלי נוטלת בלאותיה הקיימין בין מנכסי מלוג בין מנכסי צאן ברזל. ורבינו תם פירש דלעולם אין כופין אותו לגרש ואין ביניהם כלום אלא בכל דיניהם שוין שלעולם אין כופין אותו לגרש, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. כתב הרמב"ם ז"ל: כתבו הגאונים שיש מנהגות אחרות במורדת ולא פשטו המנהגות ברוב ישראל על כן אין ראוי לדון אלא כדן התלמוד. אבל רב אלפס כתב האידנא דייני במתיבתא כד אתיא ואומרת לא בעינא להאי גברא ליתיב לי גיטא יהיבנא לה גיטא לאלתר, ואי תפסה מידי מכתובתה מפקינן לה מינה ויהיבנא לה לבעל, ונכסי מלוג שישנן בעין או דבר הבא מכחם כגון שמכרו בתים וקנו שדות שקלה להו, אבל אם בלו לגמרי לא מחייב בעל לשלומי, ובנכסי צאן ברזל כל שישנן בעין אפילו בלו הרבה שקלה להו אפילו נפחתו מדמיהם הרבה אינו משלם הפחת, ובלבד שיהיו ראויין להשתמש בהן מעין מלאכתן ראשונה, אבל אם אין ראויין להשתמש בהן מעין מלאכתן ראשונה חייב לשלם כל דמיהן, וכמו כן אם נגנבו או נאנסו דברשותיה קיימין. כתב אדוני אבי ז"ל בתשובה: אשה שהכניסה לבעלה מלבושים לבושים עליה, אין אני קורא בהם נכסי צאן ברזל שאין דרך לשום המלבושים שעל הכלה, ונכסי צאן ברזל היינו שומא שהאשה מכנסת לבעלה. עד כאן. וחזינא לגאון דקאמר יהיב לה עיקר כתובה מנה

מאתים כי היכי דלא ליהוי בנות ישראל הפקר, אבל מאי דכתיב לה מדיליה בין תוספת בין מתנתא לית לה, והדין תקנתא ליתא אלא היכא דאימרדא איתתא בבעלה ובעיא למיפק מיניה משום דלא בעיא ליה, אבל אם חלתה או שהיה בה חשש מיתה ורוצה להפקיע את עצמה מתחת בעלה כדי שלא ירשנה ליתא להאי תקנתא, ובכי האי מילתא איכא למימר היכא דמעיקרא נחלה דאורייתא לא תקון רבנן, ואי מתה מקמי דתיפוק מיניה דבעל בגט ירית לה בעל דלא מיפקעה ירושה דבעל אלא בגירושין גמורים. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל על דברי רב אלפס: אפשר לפי שראו הקילקול בבנות ישראל ואי משהי תריסר ירחי שתא אגיטא תולות עצמן בעכו"ם ויוצאות לתרבות רעה, בטלו השהייה ונתנו רשות לבעלה לגרשה מיד בלא שהייה, אבל לא שיכפוהו לגרשה שלא להרבות ממזרים בישראל, ומוטב שבנות ישראל הרעות יוסיפו רעה על רעתן ואל ירבו ממזרים בישראל, וכן היה דן ר"מ מרוטנבורק כדינא דמתיתבתא אבל היה מצוה להחרים אם השיאה שום אדם עצה כדי להוציא נדוניתה מיד בעלה, וכשהיה רואה ערמה בדבר לא היה מצוה להחזיר אפילו נדוניתה, הלכך לא היה דן דין מאיס עלי אם לא שתתן אמתלא לדבריה למה לא היה מקובל עליה או שלא היה הולך בדרך ישרה ומכלה ממונו. עד כאן. ובאר עוד בתשובה וכתב: והסכימו חכמי אשכנז וצרפת שבטענת מאיס עלי אין לכוף לבעל לגרש, לכן יזהר כל דיין שלא לכוף לגרש בטענת מאיס עלי, וכן אין כופין אותה להיות אצלו, ולענין הממון אם הכניס לה ממון והוא עדיין בעין שלא הוציאו יקח כל מה שהכניסה לה, אבל ממונה ישאר בידה בין נכסי מלוג בין נכסי צאן ברזל ומכל מה שהכניסה לו לא יקח מאומה. עד כאן. אפילו נדה וחולה שאינן בנות תשמיש ומורדות בימי נדותן וחוליין, או שבעלה ספן שאין עתה זמן עונתה, בכולן דינן כשאר מורדת. וכן ארוסה שאינה רוצה לינשא, דינה כשאר מורדת. ושומרת יבם שאינה רוצה להתייבם, כתבו רב אלפס והרמב"ם שדינה כמורדת, והם הולכים לשיטתם שפוסקים מצות יבום קודמת. ורבינו תם פסק שמצות חליצה קודמת לפיכך אין דינה כמורדת, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל. כתב הרמב"ם: איש ואשתו שבאו לפני בית דין, הוא אומר מורדת מתשמיש והיא אומרת כדרך כל הארץ אני, עמו או היא אומרת שמורד הוא והוא אומר כדרך כל הארץ אני עמה, מחרימין תחילה על מי שמורד ואינו מודה בבית דין, ואם לא הודו אומרים להם להתייחד לפני עדים, נתייחדו ועדיין הם טוענים מבקשין מן הנטען ועושין פשרה כפי כח הדיין, אבל לבעול לפני עדים אי אפשר שאסור

סימן עח - חיוב פדיונה

בפדיונה כיצד, נשבית חייב לפדותה ואינו יכול לומר "הרי זה גיטך וכתובתיך ותפדה את עצמך". ואפילו אם יאמר "איני פודך ולא אטול פירותיך" - אין שומעין לו, אף על פי שתקנו פרקונה תחת פירות שאוכל משלה, אפילו הכי אין שומעין לו אלא צריך לפדותה אפילו אם פדיונה עולה יותר מכתובתה ואפילו יותר מכדי שויה. אבל רב אלפס פוסק שאינו חייב לפדותה אלא בכדי שויה, וכן כתב הרמב"ם. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה. ואינו חייב לפדותה אלא פעם אחת, נשבית שנית אינו חייב לפדותה. ויש אומרים שאינו חייב לפדותה בפעם שניה ביותר מכדי כתובתה, אבל עד כדי כתובתה חייב גם בפעם שניה, ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל אלא אינו חייב בפדיונה כלל בפעם השנית, והרמב"ם כתב נשבית פעם שנית ורצה לגרשה הרי זה מגרש ויתן כתובה והיא תפדה את עצמה. נשבית והוא במדינת הים - בית דין יורדין לנכסיו ומוכרים בהכרזה ופודין כדרך שהבעל פודה. כהן שנשבית אשתו חייב לפדותה אף על פי שאסורה לו, כיון שמתחילתה היתה מותרת ואיסור שבייה גרם לה ליאסר חייב לפדותה, ומחזירה לבית אביה אפילו הוא בעיר אחרת ונותן לה כתובתה. אבל אם נשאת לו באיסור כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל, אינו חייב לפדותה. כתב הרמב"ם: המדיר את אשתו נדר שהוא חייב בגללו לגרשה וליתן לה כתובתה ונשבית אחר שהדירה, אינו חייב לפדותה, שבשעה שהדירה נתחייב לגרשה וליתן לה כתובה. אין חיוב פדיונה עליו אלא בחייו, אבל אלמנתו אינה נפדית מנכסיו, לא מיבעיא אם נשבית אחר מותו אלא אפילו נשבית בחייו ולא הספיק לפדותה עד שמת אין היורשין חייבין לפדותה ואפילו אם היא זקוקה ליבם, אלא נפדית משל עצמה או תיטול כתובתה ותפדה את עצמה.

סימן עט - חיוב רפואתה

רפואתה כיצד, לקתה חייב לרפאותה, בין רפואה שיש לה קצבה בין רפואה שאין לה קצבה. אבל אלמנתו אינה מתרפאת מנכסיו אלא ברפואה שאין לה קצבה שדומה למזונות, אבל אם יש לה קצבה דומה לפדיונה ואין חייבין בה כמו שאין חייבין בפדיונה. ובעל העיטור כתב שגם הבעל אינו חייב אלא ברפואה שאין לה קצבה, ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל. רוצים היורשים לקצוב עם הרופא כדי שיהא לו קצבה ויפטרו ממנה, הרשות בידם. ואם ראה הבעל שהחולי ארוך ואמר לה "הרי זה גיטך וכתובתיך ורפאי את עצמך", רשאי. לשון הרמב"ם: אמר לה הרי כתובתיך, או רפאי עצמך בכתובתיך, או הריני מגרשך ונותן לה כתובתה, שומעין לו ואין ראוי לעשות כך מפני דרך ארץ.

סימן פ - מעשה ידיה שהיא חיבת לבעלה, ודיני מיניקה ושאינה רוצה לעשות מלאכה,

מעשה ידי האשה לבעלה. ומה הן מעשה ידיה שחייבת בהן, כדתנן אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה, טוחנת - פירוש יושבת בריחים ושומרת ומחמרת אחר החמר, ובמקום שדרך לטחון בריחים של יד טוחנת בידה. ואופה הפת, ומבשלת התבשיל, ומכבסת הבגדים. ומניקה את בנה. וכתב ר"ף שאם יולדת תאומים אינה חייבת להניק שניהם, וכן כתב הרמב"ם. ואדוני אבי ז"ל כתב שאם יכולה להניק שניהם צריכה להניק שניהם, אבל אם יש לו בן מאשה אחרת אינה חייבת להניקו. כתב הרמב"ם: רצתה להניק בן חבירתה עם בן בעלה הבעל מעכב. ונראה לי דאפילו על בנה שיש לה מאיש אחר מעכב, דתניא הרי שנתנו לה בן להניק לא תניק עמו לא בן חבירתה ולא בנה, ואין חילוק בין אם נתנו לה בן להניק בין אם מניקה בן בעלה. ומצעת לו המטה. ועושה בצמר, או בכל מיני פשתן בר מכיתנא רומאה שהוא מזיק לפה ולשפתים. וכמה עושה לשבוע, משקל ה' סלעים שתי ביהודה שהן עשר בגליל. וזה השיעור לא נתנו אלא

במשרה אשתו על ידי שלישי שאינה עמו בבית ואין עושה לו שום דבר, אבל אם היא עמו בבית ועושה כל צרכי הבית אינה חייבת לעשות כל כך אלא לפי המנהג שדרך נשים לעשות. אם היא מניקה פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה, ונותנין לה דברים היפים לחלב כגון יין וכיוצא בו. לא הוסיפו לה על מזונותיה, צריכה לאכול משלה אם יש לה. כתב הרמב"ם: פסקו לה מזונות הראויים לה והיא רוצה לאכול יותר או מאכלות אחרות מפני חולי התאוה שיש בה, הרי זו אוכלת משלה כל מה שתרצה ואין הבעל יכול לעכב ולומר שאם תאכל יותר מדאי או תאכל מאכל רע ימות הולד, מפני שצער גופה קודם. ואינו נראה כן, דתניא פסקה קימעא אוכלת הרבה ולא תאכל דברים הרעים לחלב. ירושלמי: שבעה גופי מלאכות מנו חכמים והשאר לא הוצרכו למנות דפשיטא שצריכה לעשות כל צרכי הבית ולעמוד לפני בעלה לשרתו, אבל אינה צריכה לשרת לא לבנו ולא לאביו, ואינה צריכה ליתן תבן לפני סוסיו וחמוריו, אבל צריכה ליתן לפני בהמתו המיוחדת לו למרכבתו, אבל לא לפני שאר בהמות ולא לבקר וצאן שלו. הכניסה לו שפחה אחת או דמים שראוי לקנותה מהן, או שמצאה לו שפחה או דמים לקנותה - אינה טוחנת ואינה אופה ואינה מכבסת. כתב הרמב"ם: היא אומרת ראוי לו לקנות או לשכור שפחה והוא אומר אין ראוי, עליה להביא ראיה ואין כאן מקום לשבועה. הכניסה לו שתיים או דמיהן, או שמצאה לו שתיים או דמיהן - אינה מבשלת ולא מניקה את בנו. שלשה - אינה מצעת לו את המטה לטרוח ולהביא את המצעות ולהפך בהם, אבל פורסת את הסדין ומסדרת לו את המטה שהוא דרך חיבה וראוי לכל אשה לעשות דבר זה לבעלה אפילו יש לה כמה שפחות, וכן למזוג לו הכוס ולרחוץ פניו ידיו ורגליו. וכן צריכה לעשות בצמר אפילו יש לה כמה שפחות שהבטלה מביאה לידי זימה. וכן¹ כתב הרמב"ם: אבל אין כופין אותה לעשות מלאכה כל היום אלא לפי רוב הממון ממעטת המלאכה. ומה עושה לו, הכל כמנהג המדינה, במקום שדרכה לארוג אורגת, לרקום רוקמת, לטוות פשתן או צמר טווה, ואם לא היה דרך אנשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, אינו כופה לעשות אלא בצמר בלבד שהפשתן מזיק הפה והשפתים, והטווי היא מלאכה המיוחדת לנשים שנאמר "וכל אשה חכמת לב בידיה טווי". והי' מלאכות הן שכל אשה עושה לבעלה - טווה, ורוחצת לו פניו ידיו ורגליו, ומוזגת לו הכוס, ומצעת לו המטה, ועומדת לשמש לפניו. ושש מלאכות שמקצתן עושות ומקצתן אינן עושות - כגון טוחנת ואופה ומבשלת ומכבסת ומניקה ונותנת תבן לפני בהמתו. עד כאן. דחקה ועשתה מלאכה יותר ממה שהאשה חייבת - פסק רב האי

שהוא לבעל אפילו ביתרון שבא על ידי הדחק, ודוקא שדוחקת להרבות במלאכה כגון שעושה בלילה בשעה שבני אדם ישנים, אבל אם עושה ב' וג' מלאכות ביחד המותר לעצמה. ורבינו חננאל פסק דלא הוי המותר לבעל אלא במותר שלא על ידי הדחק, אבל בכל שדחקה בין שעושה בלילה או שעשתה ב' וג' מלאכות ביחד הכל לעצמה. ואדוני אבי ז"ל הביא דברי שניהם ולא פסק כמי. והרמב"ם כתב בסתם דחקה ועשתה יותר מהראוי לה המותר לבעלה. וכל אלו המלאכות אין מחייבין אותה לא מכולן ולא במקצתן אלא אם כן יהיה דרך משפחתו ומשפחתה לעשותן, אבל אם אין דרכן לעשותן אינה חייבת בהן. כתב הרמב"ם: אשה ששברה כלי בבית בעת מלאכתה פטורה, ולא מן הדין אלא תקנה שאם אי אתה אומר כן אין שלום בבית לעולם שהיא נזהרת ונמנעת מרוב המלאכות ונמצאת קטטה בבית לעולם. כל המלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה, חוץ מהצעת המטה בפניו אבל שלא בפניו מותר, ולא תמזוג לו כוס אפילו להניחו בפניו על השלחן אם לא שינתה כגון ביד שמאל או תניחנו על הארץ או על דבר אחר, ולא תצוק לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו, ואסור ליקח שום דבר מידו לידה או ליתנו לידה. כתב הרמב"ם: כל אשה שתמנע מלעשות מלאכה שהיא חייבת לעשותה, כופין אותה ועושה אפילו בשוטים. והראב"ד השיג עליו ואומר מעולם לא שמעתי יסור שוטים לנשים, אלא ממעט לה מזונותיה וצרכיה עד שתכנע. טען הוא שאינה עושה וטענה היא שעושה, מושיבים אשה או שכינים ביניהם, ודבר זה כפי מה שיראה הדיין שאפשר הדבר. עד כאן. ייראה שפוסק² דמורדת ממלאכה הויא מורדת, ואם כן קשה לדבריו למה לא יפחתו מכתובתה כדין מורדת מתשמיש. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שאין כופין אותה, דקיימא לן כרב הונא דאמר אשה יכולה לומר לבעל "איני ניזונית ואיני עושה" לפיכך אם תרצה לא תעשה ולא תזון. כתב הרב רבינו יונה דוקא בעיקר מעשה ידיה, אבל המותר על ה' סלעים שהוא שלו ותקנו לה כנגדו מעה כסף, אינה יכולה לומר "איני נוטלת מעה כסף ואיני נותנת מותר", לפי שתקנו לו מותר משום חינא ובתר הכי תקנו לה כנגדו מעה כסף. והרמ"ה כתב שגם במותר יכולה לומר "איני נוטלת מעה כסף ואיני נותנת מותר".

סימן פא - המקדיש מעשה ידי אשתו

המקדיש מעשה ידי אשתו - אין ההקדש חל. לא מיבעיא על עיקר מעשה ידיה שאינו חל שהרי אינו ברשותו, שאם תרצה לא תעשה ולא תיזון, אלא אפילו על המותר שהוא שלו על כרחו כדפירשתי אינו חל, שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. ואם היא אסרה מעשה ידיה עליו - כגון שאומרת "קונם מה שאני עושה לפיך", וכגון שאומרת "יתקדשו ידי לעושיהן", דהשתא לא הוי דבר שאינו בעולם שידיה ישנן בעולם, יפר, שהוא מדברים שבינו לבינה, אף על פי שאין הנדר חל לאוסרה עליו שהרי הם שלו ואפילו המותר, מכל מקום כיון שאם יגרשנה יחול הנדר ותיאסר עליו חשיב דברים שבינו לבינה. המדיר את אשתו שלא תעשה מלאכה - יוציא ויתן כתובה. התיר לה מלאכה כל שהוא, כגון לשחק בכלבים וכיוצא בהן, לרב אלפס יוציא ולדעת אדוני אבי ז"ל לא יוציא.

סימן פב - נדרה שלא להניק, ודין מיניקה שנתגרשה

נדרה שלא להניק בנו - אינו חל, שהרי חייבת להניקו עד שישלמו לו כ"ד חדשים. ואם היא אומרת אני אניק והוא אינו רוצה שתניק כדי שלא תתנוול - שומעין לה שהחלב מצער אותה. ואם הוא אומר שתניק והיא אינה רוצה - אם אין בני משפחתו רגילין להניק שומעין לה, ואפילו בני משפחתה רגילין להניק. נתגרשה - אינה חייבת להניקו, אלא אם כן מכירה שאינו רוצה לינק מאחרת אז כופין אותה ונותן לה שכרה ומניקתו. ובתוך ג' יום ללידתו ודאי הוא בחזקת שאינו מכירה ואין צריך לבדוק אם מכירה, ואפילו אם נראה כאילו אינו רוצה לינק מאחרת, אקראי בעלמא הוא ולא בעי בדיקה. ומבן ג' ואילך אם אינו רוצה לינק מאחרת, צריך לבדוק אחריו אם הוא מכירה כופין אותה, אבל אם רוצה לינק מאחרת אפילו בן שנה אין כופין אותה. ואם אינו רוצה לינק מאחרת כלל, אפילו קטן הרבה כופה ומניקתו מפני הסכנה. ולאחר שיגמל הנער - יש אומרים שברשות האב, אם ירצה יקחנו אצלו ואם ירצה יניחנו עמה, דהא דאמרינן בת אצל האם, היינו דוקא באלמנה לא שבקינן לה בהדי קרובי אביה שראויין ליורשה אבל בגרושה שבקינן לה

אצל אביה. והרמ"ה כתב בשם הגאונים דהוא הדין נמי בגרושה, וכן כתב הרמב"ם: שלמו כ"ד חדשים וגמלתו אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצלה אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן ו' שנים גמורים אלא כופין האב ונותן לו מזונות אצל האם, ולאחר ו' שנים יוכל לומר האב אם הוא אצלי אני נותן לו מזונות ואם הוא אצל אמו איני נותן לו, והבת אצל האם לעולם אפילו אחר ו' שנים, כיצד היה האב ראוי לצדקה מוציאין ממנו בעל כרחו וזנין אותה אצל אמה, ואפילו ניסת האם לאחר בתה אצלה ואביה זן אותה משום צדקה, עד שימות האב ותיזון מנכסיו בתנאי כתובה והיא אצל אמה, ואם לא רצתה האם שיהיו בניה אצלה אחרי שגמלתן אחד זכרים ואחד נקבות הרשות בידה ונותנים אותן לאביהם או משלכת אותם לקהל אם אין להם אב והם מטפלין בהן.

סימן פג - חבלת אשת איש למי הוא

אשת איש שחבלו בה - השבת לבעלה כיון שמעשה ידיה שלו והרי היא מתבטלת ממעשה ידיה. ולא כל מה שמתבטלת ממלאכתה הראשונה, שאם היתה טווה מתחילה וחתך ידיה והרי אינה ראויה אלא לשמור קישואין, היינו בכלל פגם שהוא נזק והוא שלו¹, אלא נותן לו כל ימי חליה ביטול של שמירת קישואין. ואם חבלו בה ולא איפחיתא מכספה, כגון שצמתה ידה וסופה לחזור, אין כאן אלא שבת לחוד ואותו כולו של הבעל. והצער שלה. ואם אמדוה שתתנפא בה' ימים ועבדו לה סמא חריפא ואיתסית בתלתא יומי, היינו בכלל הצער שציערה עצמה בסם חריף כדי להשתכר המותר והוא שלה. והריפוי ינתן לרופא לרפואתה. ובושת ופגם - בזמן שבסתר לו חלק אחד ולה שני חלקים, ואם הוא בגלוי לה חלק אחד ולו שני חלקים. וכן אם חירף אותה שום אדם בדברים בגלוי לו שני חלקים ולה חלק אחד, ואם חרפה בסתר לה שני חלקים ולו חלק אחד. ושלה ילקח בו קרקע והוא אוכל פירות. ואינה יכולה למחול לא על חלקה ולא על חלקו ואם מחלה אינה מחילה, ומכל מקום אינו יכול לתובעו אלא בהרשאתה. כתב הרמב"ם שהריפוי לבעלה, ולא נראה לאדוני אבי הרא"ש ז"ל. וכתב עוד: במה דברים אמורים שחבלו בה אחרים, אבל אם חבל בה בעלה חייב לשלם לה מיד כל הנזק והצער והבושת, ואין לבעלה

בהם פירות, ואם רצתה ליתן לאחרים הדמים נותנת, וכך הורו הגאונים והבעל מרפא כדרך שמרפא כל חליה. והראב"ד השיג עליו וכתב: תימה הוא למה הוא ישלם הכל שהרי נוטל בשל אחרים שלישי או ב' שלישים וכשחבל בה איהו למה ישלם הכל, אולי טעה בדברי הגאונים שלא אמרו אלא על מה שראוי לקנוס שלא יאכל הפירות דבהכי לא תיקון רבנן דהוא עושה שלא כהוגן דין הוא שלא יהא חוטא נשכר.

סימן פד - דיני מציאת האשה

מציאת האשה - לבעלה, אפילו דחקה עצמה עד שמצאה אותה. ודוקא אשת איש ודאי, אבל ספק מגורשת כגון שזרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה, אף על פי שחייב במזונותיה מציאתה לעצמה. כתב הרמ"ה הא דמציאתה לבעלה דוקא בניזונת, אבל אם אינה ניזונת מציאתה לעצמה. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל לא דק, דלא משכחת אינה ניזונת אלא באומרת "איני ניזונת ואיני עושה" או שאמר לה בעלה "צאי מעשה ידיך במזונותיך", וכיון שהרשות בידם לומר כן הוי כניזונת ומציאתה לבעלה.

סימן פה - דין נכסי מלוג וצאן ברזל

האיש אוכל פירות של נכסי אשתו כל זמן שהיא תחתיו, ותקנת חכמים היא שתקנו לו זה תחת פדיונה שחייבוהו לפדותה. ואם אמר "איני חפץ בפירותיה ולא אפדנה", אין שומעין לו, דשמא לא יספיקו דמי פירותיה לפדיונה. ואף על פי שהתקנה לטובתה, אם תאמר איני חפצה בה, אין שומעין לה כדי שלא תתערב בין עכו"ם, אלא אוכל מכל נכסיה. ששני מיני נכסים יש לה, נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל. נכסי צאן ברזל - הם שמכנסת לו ושמין אותם וכותבין אותם בכתובתה "ודא נדוניה דהנעלת ליה בגדים ותכשיטים", ומקבל עליו אחריות, שאם הם עבדים ובהמה

ומתו מתו לו, ואם הותירו הותירו לו, ואם הם מטלטלים ופיחתו או הותירו או נגנבו או נאבדו הכל הוא באחריותו. ואם אינו מקבלן עליו באחריות - אז נקראין נכסי מילוג, ואם פחתו או הותירו או נגנבו או נאבדו אז הכל באחריותה. ופירש ר"י אם פשע בהם ונאבדו בפשיעה, פטור שהיא עמו במלאכתו ופשיעה בבעלים פטור. כתב רבינו אפרים דנכסי צאן ברזל לא מחייב בסתמא באחריותן עד דשיימינהו עליה בדמים קצובים. במה דברים אמורים בסתמא, אבל אם קבל אחריותן בפירוש אף על גב דלא שיימינהו עליה חייב באחריותן. ובעל העיטור כתב: כתבינהו בכתובה אף על גב דלא כתב אחריות כמאן דכתוב דמי אף על גב דלא שיימינהו. ובשניהם אוכל פירותיהן ומשתמש בהן כל זמן שהיא עמו. לפיכך אם שום אדם מחזיק בשלה ובא הבעל להוציאו מידו, אין צריך הרשאה ממנה, דמגו דנחית לפירי נחית לגופא. ואף על פי שאוכל פירותיהם אינו כבעליו לענין שאלה בבעלים, שאם יש לה פרה של נכסי מלוג והשאילה לאחר ונשאל עמה, לא חשיב שאלה בבעלים. פשע הוא בפרתה, פטור דהוי ליה פשיעה בבעלים. שכרה פרה מאחר וניסת ומתה או פשע בה הבעל, פטור. באו לידה אחר שנשאה - בין שבאו לידה בירושה, או שניתנו לה במתנה, או שחבלו בה ונתנו לה חלקה בבושתה ופגמה, נקראים נכסי מלוג באותן שהכניסה לו ולא קבלם באחריות, חוץ מאשה שמכרה כתובתה ונדוניתה בטובת הנאה - פירוש בדבר מועט שאם תתאלמן או תתגרש שיקחם הלוקח, אותן הדמים אין הבעל אוכל פירותיהן. וכן אם נתנה מתנה לאחר קודם שניסת, אף על פי שאין המתנה מתנה כדלקמן, אפילו הכי אין הבעל אוכל פירות. וכן הבעל שנתן מתנה לאשתו בין קרקע בין מטלטלים, קנתה ואין הבעל אוכל פירות. ומיהו אינה יכולה למכור מה שנתן לה ולא ליתנו לאחר, אלא ישאר בידה ואם תמות ירשנה, והפירות שיוצאין לה ממנו דינן כשאר נכסי מלוג וימכרו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. והרמ"ה כתב שאם מכרה או נתנה קיים כיון שאין לו פירות. ואם מתה עד שלא מכרה, יורשה אפילו אקני לה על מנת שלא ליורשה. והני מילי שאינו אוכל פירות כשנתן לה אחר הנישואין, אבל אם נתן לה קודם הנישואין אחר שידוכין ואירוסין, אפילו אם פירש במתנה בין קודם נישואין בין אחר נישואין, כיון שנשאה אהניא ליה זכות דנישואין עליה דהאי ארעא כדמהניא אשאר נכסי לזכות בפירותיהן, והוי כשאר נכסי מלוג שאוכל הפירות, הלכך אם נתנה ומכרה בטל, ואם נתאלמנה או נתגרשה שקלה להאי ארעא לבד מכתובתה. ודוקא שנתאלמנה או נתגרשה מן הנישואין, אבל מן האירוסין לית לה, שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה. ואפילו נתאלמנה או נתגרשה

מן הנשואין דוקא שלא מתוך מרדה, אבל נתאלמנה או נתגרשה מתוך מרדה, לאחר שכתבו עליה אגרת מרד שהפסידה כל כתובתה, הפסידה כל מה שנתן לה. מכר לה קרקע - אם היו המעות שקנתה בהן הקרקע גלויים וידועים לו, קנתה והבעל אוכל פירות. ואם לא היו המעות גלויים לו, לא קנתה, שלא כיון במכירתו אלא להוציא המעות מידה וכיון שנתגלו לו יקחם עם הקרקע. והרב רבינו יונה כתב דוקא דקא טען טענת ברי "דידי אינון", אבל אי טענה איהי טענת ברי שהן שלה והוא טוען טענת שמא, צריך להחזירם לה, דכי אמרינן לגלויי זוזי הוא דבעי היינו דוקא בטוען ברי כך וכך יש לה משלי, אבל כשטוען שמא צריך להחזירם לה וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות. וכתב הרמ"ה: היכא דלא ידעינן אי מעות טמונין הוו אי לא, הוא אומר טמונין הוו והיא אומרת לאו טמונין הוו, עליה להביא ראיה דהא קרקע בחזקת בעלה עומדת, אף על פי שיש לה שטר עליו, כל זמן שלא נתברר דלאו מעות טמונין הוו כמי שלא נתקיים השטר דמי. אחר שנתן לה מתנה, אפילו אמר לה "על מנת שלא יהא כלום לבעל אני נותן לך", אפילו הכי אוכל הפירות, אלא אם כן אומר לה "על מנת כך אני נותן לך שלא יהא לבעל בהן כלום אלא שתאכל אותו את". כתבו הגאונים: הבעל שחבל באשתו שמתחייב לה חלקה בבשתה ובפגמה, קנסו אותו שאין לו בו כלום ואינו אוכל פירותיהם. כתב הרמב"ם: הרי שנמצאת ביד האשה מעות או מטלטלין והיא אומרת מתנה נתנו לי והוא אומר מעשה ידיך הם ושלי הם נאמנת, ויש לו להחרים על מי שטוען שקר ואינו כן, וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. ואם אומרת על מנת כן נתנו לי שלא יהא לבעלי רשות בהן אלא שאעשה בהן מה שארצה עליה להביא ראיה שכן. ממון שנמצא ביד האשה בחזקת הבעל הוא שיאכל פירותיו עד שתביא ראיה. אמרה אתה נתת לי במתנה נשבעת שבועת היסת שנתנו לה הבעל ואינו אוכל פירותיה. עד כאן. כיון שאוכל פירות נכסי אשתו, אם נפלו לה בירושה או נתנו לה במתנה במטלטלים דבר שאינו עושה פירות, ימכר וילקח בו דבר שעושה פירות. לפיכך כשבא ליקח בדמים דבר העושה פירות, רואין דבר שפירותיו מרובים ויציאותיו מועטין וקונין אותו, בין שיהיה הדבר ברצונו או שלא ברצונו. כיצד, אם אחד מהן אומר לקנות קרקע ואחד אומר בית - שומעין לזה שאומר קרקע. בתי ודקלי - בתי. דקלי ואילני - דקלי. אילני וגופני - אילני. ואין קונין דבר שאין גזעו מחליף. ואם נפל לה דבר שגזעו מחליף, אין צריך למוכרו כיון שגזעו מחליף אוכל הפירות והקרן קיימת לה. ואפילו אין גזעו מחליף, אם ישאר קצת מן הקרן אין צריך למוכרו, כגון שנפל לה אילן שקוצצין אותו לעצים ואין גזעו מחליף,

קוצץ ואוכל כיון שישאר לה המקום. וכן אם נפל לה גלימא, מכסה והולך עד שתכלה כיון שישאר לה השחקים. ומכל מקום אם נפלו לה מעות ובאים לקנות דבר שעושה פירות, אין קונין בה גלימא וכיוצא בה אלא דבר שגזעו מחליף. הכניסה לו עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרנגולת לביצתה ודקל לפירות - אוכל והולך עד שיכלה. ופירש רי"ף אפילו אין גוף העז והרחל והתרנגולת והדקל שלה ואין לה בהן אלא הפירות, אפילו הכי אוכל והולך. ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל דכיון דליכא שיור כלל אין לכלות הקרן לגמרי, אלא כפירוש רש"י שגוף העז שלה, ונקט עז לחלבה דסתמא עז להכי קאי והשתא נשאר לה הגוף לשיור, וכן באידך. נפלו לה עבדים ושפחות זקנים שאין ראויין עוד למלאכה, ישתמש בהם כמו שהם ואינה יכולה לכופו למוכרן ולקנות בדמיהן קרקע כדי שיתקיים לה הקרן. ואם ירצה הוא למוכרן ולקנות בהן קרקע, אינה יכולה לעכב עליו. והרמ"ה כתב: כמו שהוא יכול למוכרם בעל כרחא, כך היא יכולה למוכרם בעל כרחו כדי שיתקיים לה הקרן, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. רבן שמעון בן גמליאל אומר יכולה לעכב עליו משום שבח בית אביה, וכיוצא בזה פליגי בנפלו לה זיתים זקנים. ומדברי אדוני אבי הרא"ש ז"ל יראה שפסק בשניהם כחכמים שאינה יכולה לעכב עליו למוכרן. ודוקא כשאינם נטועים בשדה שלה, אבל נטועים בשדה שלה או עושין כדי טיפולן יכולה לעכב עליו. והרמב"ם כתב: נפלו לה עבדים ושפחות אף על פי שהם זקנים לא ימכרו משום שבח בית אביה. נפלו לה זיתים וגפנים זקנים אינה יכולה לכופו למוכרן ולא לעכב עליו למוכרן, ודוקא כשאינם נטועים בשדה שלה ואינם עושין כדי טיפולן, אבל אם נטועים בשדה שלה או אפילו אינם נטועים בשדה שלה ועושין כדי טיפולן יכולין לעכב עליו למוכרן משום שבח בית אביה. ואיני יודע למה פוסק בחד כחכמים ובחד כרשב"ג. נפלו לה פירות תלושין, דינם ככספים וימכרו וילקח בהן קרקע. נפלו לה פירות מחוברים, הרי הן שלו אפילו הגיע זמנו ליקצר כיון שהן מחוברים זכה בהן. עבדים ושפחות ובהמות של נכסי מלוג, הבעל חייב במזונותיהם. וכמו שמשמש בהן ואוכל פירותיהן, כך נוטל ולדותיהן וולד ולדותיהן עד עולם. אבל לדעת רב אלפס אינו נוטל אלא ולדות ולא ולדי ולדות דפירא דפירא לא תקינו ליה רבנן, והא דתנן אוכל פירי פירותיהן עד עולם היינו שמכר פירות וקנה בדמיהן קרקע, דכיון דלא אכל לפירי דיניה דליכול פירי דפירי דקיימי במקום פירי, אבל אם אוכל פירות לא יאכל פירי דפירי. וכן כתב בעל העיטור שאם מכרה נכסי צאן ברזל בטובת הנאה, אין הבעל אוכל פירות מאותה טובת הנאה. ולא נהירא לאדוני

אבי הרא"ש ז"ל אלא דווקא פירי דפירי דאתו מעלמא כגון שמכרה כתובתה בטובת הנאה לא שקיל, אבל פירי דפירי דלא אתו מעלמא כגון ולדי ולדות שקיל. ועוד נראה אם תמות האם בעוד הולד קיים, דהולד ממלא מקום אמו וחוזר להיות קרן. ואף על פי שהולד הוא לבעל, אם נגנב ונמצא הגנב אין הכפל לבעל, ואפילו האם בעצמה אם נגנבה אין הכפל לבעל. ואפילו רצה הבעל למכור קרקע של נכסי מלוג לאחר שיקח פירותיו לשנים מרובות ומקדים לו המעות, אין שומעין לו, אפילו אם הקרקע קרוב לו ומעיין לו בכל יום שלא יפסידנו הלוקח, משום רווח ביתא - פירוש שטוב לה יותר שישאר בידו כדי שיהיה הוצאת הבית מרווחת, שאם מוכר הפירות לשנים מרובות ונוטל הדמים ביחד ליכא רווח ביתא. אבל יכול למכור הפירות בכל שנה ושנה אחר שלקטן, דהא איכא רווח ביתא בכל שנה ושנה. וכן אם ימכור פירותיו לשנים מרובות ועושה סחורה במעות, שפיר דמי. כתב רב האי: אם הקרקע רחוק ומכר לפירות מכור, כיון שהוא רחוק ואינו יכול להביא הפירות לבית גם מעיקרא ליכא רווח ביתא, ואף על פי שאם היה מוכר הפירות בכל שנה ושנה היה לו רווח ביתא בדמים, כיון שהוא רחוק ממנו וצריך להוציא יציאות ולטרוח בכל שנה ושנה, טוב יותר למוכרו לפירות. הכניסה לו שני שפחות, יכול ליחד אחת מהן לאשה אחרת שיש לו שתשמנה, לדעת הרמב"ם אפילו בבית אחר, שכתב זה לשונו: יש לבעל לכוף מקצת עבדי אשתו ואמהותיו שישמשו אותו בבית אשה אחרת שנשא בין היו מנכסי מלוג בין היו מנכסי צאן ברזל, אבל אינו יכול להוליכם לעיר אחרת שלא לדעת אשתו. אבל לפירוש רשב"ם אינו יכול להוציאה מן הבית אלא באותו הבית יכול ליחדה שתשמש לאשתו אחרת, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש

סימן פו - שלא לקבל פקדונות מנשים עבדים וקטנים

אין מקבלין פקדונות מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן הקטנים, דסתמא הוא של הבעל ושל האדון ושל האב וכשלא יקבלו מהם יחזירו אותם. עבר וקבל מן האשה, יחזיר לאשה אפילו הבעל עומד וצווח ואומר

"שלי הוא". ואם היא אומרת "משל פלוני הוא" - אם היא בריאה, נאמנת במגו שאם היא רוצה תקחנו ותתננו לו. ואם היא חולה, אם היא נאמנת בעיני הנפקד יעשה כדבריה ויתנהו לאותו פלוני אפילו אם הבעל מוחה בידו, ואם לאו יתנהו לבעל. מתה ולא אמרה של מי הוא, יתנהו לבעלה. נתגרשה ואחר כך מתה, יתנהו ליורשיה. קבל מהעבד, יחזירהו לו. מת, יתנהו לאדון אפילו נשתחרר קודם שמת דמסתמא גנבו מבית אדונו. קבל מהקטן, יקנה לו בו דקל לאכול פירותיו. מת, יחזיר לאביו. כתב ר"י: אם היה לה מעות או מטלטלין ותקפם הבעל, אינה יכולה להוציא מידו, שאינה נאמנת לומר "שלי או של פלוני הן". ורבינו שמשון חילק בדבר, שאם היו המעות טמונים שלא ידע בהן הבעל ותקפם מידה אין מוציאים מידו, ואם לא היו טמונים ותקפם הבעל מידה מוציאים מידו שנאמנת לומר "שלי הם" או "של פלוני הם", וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. לוח ממנה וגירשה - היו המעות טמונים, אין לה עליו כלום שלא כיון אלא להוציאם מידה. לא היו טמונים, צריך לפורעה. והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית, או אפילו אינה נושאת ונותנת בתוך הבית אלא שהבעל מאמינה ומפקיד מה שיש לו בידה, אינה נאמנת לומר "שלי או של פלוני הוא". אבל שטרי חובות וקניית הקרקעות שעשה הבעל על שמה, הם שלה. ואם הם עשויים על שמה ועל שם בעלה, הם שותפות בין שניהם.

סימן פז - שאין חזקה בנכסי אשת איש

אין לאיש חזקה בנכסי אשתו, אם טוען שמכרה לו מנכסי מילוג שלה ואין לו שטר ואין לו עדים אלא שבא בטענת חזקה שאכל הפירות ג' שנים, אפילו סילק עצמו מפירותיה שכתב לה "דין ודברים אין לי בהם" דמהני כדלקמן, אפילו הכי אינה חזקה שאינה חוששת למחות בו. אבל אם יש עדים שמכרה לו מהני. ודוקא בנכסי מילוג, אבל לא בנכסי צאן ברזל ולא בשאר נכסים כדלקמן. ואפילו אחר שמחזיק בנכסיה בחיי בעלה אינה חזקה, שסומכת על בעלה ואינה מוחה, אפילו אם כתב לה "דין ודברים אין לי בנכסיד", כיון שאם מתה הוא יורשה. אבל אחר שהחזיק בהן ג' שנים אחרי מות בעלה, אפילו אם התחיל להחזיק בהן

בחיי בעלה וטען "בפני מכרתם לבעליך והוא מכרם לי", הוּיָא חזקה במגו שהיה יכול לומר שקנה ממנה אחרי מות בעלה. ודבר זה מבואר עוד בספר חושן המשפט בדיני חזקות.

סימן פח - כל היוצאת מתחת בעלה במיתה או בגט או במאון נוטלת נכסים

האשה שיוצאת מתחת ידי בעלה בין במיתתו בין בגירושין, נוטלת כל נכסיה בלא שבועה, בין נכסי מלוג בין נכסי צאן ברזל. אף על פי שהאלמנה אינה נוטלת כתובתה אלא בשבועה, נכסיה נוטלת בלא שבועה. ונכסי מלוג נוטלתן כמו שהן, אפילו בלו הרבה ואין ראויים לעשות בהן מעין מלאכה ראשונה. ונכסי צאן ברזל, מדינא דגמרא כיון שהם באחריותו נוטלתן כמו ששמו אותן תחילה, ואם פחתו משלימין לה כל הפחת, וכך אם הותירו בחיי הבעל המותר ליורשים אלא שהיא נותנת דמים ונוטלתן. כגון אם הכניסה לו שני כלים באלף זוז ושבתו ועמדו על אלפים, האחד נוטלתו בלא דמים והשני נותנת דמיו ונוטלתו. וכל הולדות של שפחה ובהמה ונכסי מלוג, אף על פי שהן של הבעל, כשיוצאת נותנת דמיהן ונוטלתן. ומטעם זה כתב הרמ"ה שאינה¹ רשאי למוכרם אפילו בעודה תחתיו, ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל דודאי בעודה תחתיו עושה בהן כל מה שירצה, אלא אם שיירה נותנת דמים ונוטלתן. ומ"מ אם הקדישו היורשים נכסי צאן ברזל שלה אחרי מות אביהם, או שהיה בגד ופירשו אותו על המת, נאסר ונותנין לה דמיו.² אלא שנהגו שכל זמן שראויין לעשות בהן מעין מלאכתן ראשונה, שנוטלתן כמו שהם. אבל אם אין ראויין למלאכתם ראשונה, משלמין לה כל דמיהן. וכן כתב רב אלפס: אף על גב דמדינא דגמרא נכסי צאן ברזל שפחתו צריך לשלם כל הפחת אף על גב דראויין למלאכתם ראשונה, מכל מקום כיון דלא נהוג עלמא הכי, כל מאן דמקבל צאן ברזל אדעתא דמנהגא מקבל, הלכך לא מקבל אלא לפום מנהגא וכל זמן שראויין למלאכתן ראשונה אין צריך לשלם. עד כאן. אבל בהותירו לא כתב³ כלל. והרמב"ם הוסיף לומר אף בהותירו, שכתב: הורו הגאונים נכסי צאן ברזל אף על פי שפחיתותן על הבעל, אם הבלאות קיימין ועושין בהן כעין מלאכתן ראשונה נוטלתן כמו

שהן, ואם אין ראויין למלאכתן ראשונה הוי כמו שנגנב או שאבד וחייב לשלם דמיהן כמו ששמו אותן בשעת נישואין, ומנהג פשוט הוא וכל הנושא אשה על מנהג זה הוא מקבל עליו אחריות הנדוניא, וכמו שאינו מקבל הפחת כך אינו מקבל השבח אם הותירו דמיהן לפי מנהג זה. עד כאן. הכניסה לו קרקע וכשיוצאה יש בו פירות מחוברים, נוטלתו עם פירותיו אפילו הגיעו ליקצר. והרב רבינו יוסף הלוי פסק שהפירות לבעל, וכן כתב הרמ"ה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. תלשן הבעל קודם הגירושין, זכה בהן אפילו לא הגיע זמנם ליקצר. הוציא הוצאות על נכסי אשתו וגירשה ולא אכל ולא נהנה מהם כלום, רואין אם השבח שהשביח יותר על ההוצאה ישבע כמה הוציא ויטול, ואם ההוצאה יתירה על השבח אין לו אלא כשיעור השבח בשבועה. במה דברים אמורים שלא אכל כלל, אבל אם אכל מהן רב או מעט אפילו גרוגרת אחת, מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל. והוא שאכלה דרך כבוד כדרך איש בביתו, אבל לא אכלה דרך כבוד כתב הרמב"ם צריך שיאכל בדינר, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב דסגי בפרוטה. נפלו לה נכסים במקום אחר והלך אחריהם והוציא הוצאות מרובות והביאן וגירשה, אפילו לקח מהן והוציא אין זה כאוכל מן השבח שנדון בו מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל שהרי מהקרן לקח, אלא ישבע כמה הוציא ויטול עד כדי השבח, דהיינו ששמין אלו המעות כמה שוין כאן יותר ממה שהיו שוין במקום שהיו תחילה. במה דברים אמורים במגרש מדעתו. אבל במורדת שתובעת גט ומקניטתו עד שמגרשה, בין אכל בין לא אכל אם השבח יותר על ההוצאה ישבע כמה הוציא ויטול ואם ההוצאה יתירה על השבח אינו נוטל אלא כשיעור השבח ובשבועה. הוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה ומיאנה בו, אם הוציא ולא אכל, או אפילו אכל מעט, שמין לו כשאר אריסי העיר, ואם חפץ יותר שיטול כשיעור ההוצאה הרשות בידו. ואם אכל הרבה והוציא מעט, מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל. וכתב הרמ"ה: דוקא קטנה ממאנת, אבל יוצאת בגט דינה כשאר מוציא הוצאות על נכסי אשתו. וגבי אלמנה, אם נתברר שהוציא ולא אכל יגבו היתומים מה שנתברר שהוציא, ואם לא נתברר שהוציא או הוציא ולא נתברר כמה הוציא, לא יקחו היורשים כלום, דליתיה לבעל דלישתבע ולבעל הוא דתקון רבנן דליהמניה בשבועה ולא ליורשין. וכל זה אינו אלא בנכסי מלוג. אבל בנכסי צאן ברזל כל שבח ששבחו בין מחמת הוצאה בין שלא מחמת הוצאה, הכל לבעל מדינא דגמרא. בעל שהוריד אריס בנכסי מלוג של אשתו ומגרשה אחר שעבד אותה קודם שיטול חלקו, אם לא היה יודע שהשדה של האשה נוטל אריסותו משלם, ואם יודע שהוא של

האשה, רואין אם הבעל אינו יודע בטיב השדה לעבדו אז היה השדה עומד להעמיד בה אריס ונוטל אריסותו משלם, ואם הבעל יודע בטיב השדה יכולה היא לומר לאריס אף אם לא ירדת בה היה הוא עובדה ולא אתן לך כלום ודינו כדין הבעל שהוציא ולא אכל, וגם הבעל לא יתן לו כלום כיון שידע שהיה של האשה ולא התנה אם כן אדעתא דהכי נכנס שיסתלק כשיסתלק הבעל.

סימן פט - חיוב קבורת אשתו

מתה האשה בחיי הבעל, חייב לקבורה ליטפל בה כל צרכי קבורתה בכלל זה האבן שנותנין על הקבר ולהספידה. אפילו עני שבישראל לא יפחות לה משני חלילין ומקוננת אחת, ועשיר הכל לפי כבודה. ואם היה כבודו גדול מכבודה צריך לעשות לפי כבודו, ואפילו לאחר מיתה עולה עמו ואינה יורדת עמו. לא רצה לקבורה ועמד אחד וקברה, בית דין מוציאין ממנו ונותנין לזה. ואם הלך למדינת הים ומתה, בית דין יורדין לנכסיו ומוכרין וקוברין אותה לפי כבודה. במה דברים אמורים בחייו. אבל אלמנתו אינה נקברת מנכסיו, אלא יורשי כתובתה חייבים בקבורתה. כתב הרמב"ם: מתה האלמנה, יורשי הבעל חייבין בקבורתה, נשבעה שבעת האלמנה ואחר כך מתה, יורשיה יורשי כתובתה הן חייבין בקבורתה. עד כאן. יראה שחושב ליורשי הבעל יורשיה כל זמן שלא נשבעה כיון שאין יורשיה נוטלין כל זמן שלא נשבעה. ולא נהירא, כיון שראויין לירש אותה אילו נשבעה חשיבי שפיר יורשיה, וכן כתב הראב"ד.

סימן צ - דין הבעל יורש את אשתו, ומה הוא שאינו יורש

האיש יורש את אשתו שמתה בחייו משנמסרה לו או ליד שלוחו כדפרישית לעיל. ויורש כל נכסיה בין בנכסי מלוג בין בנכסי צאן ברזל. במה דברים אמורים במוחזק לה, אבל בראוי לה כגון ירושה שראויה לירש ומתה בחיי מורישה, אינו עומד במקומה לירש. אבל שבח נוטל במה שיורש ממנה שהרי ברשותו השבית. ואינו יורש מלוה אשתו. ופירש ר"י שהלותה מנכסי מלוג שלה בעודה תחתיו. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב: ודאי מה שהלותה בעודה תחתיו הוא יורש, אלא איזו היא מלוה שלה שאינו יורש, כגון שמתו מורישיו והיה להם מלוה ביד אחרים כשנשאה ומתה קודם שגבתה אותה אינו יורש אותה. וכן אם היה לה מלוה ביד אחרים כשנשאה ומתה האשה קודם שגבתה אותה אינו יורש אותה. מי שאמר "נכסי לפלוני ואחריו ליורשי", קיימא לן דהוא הדין נמי ליורשי יורשיה¹, ואם היה לו בת ומתה בחיי אותו פלוני והיה בן לבת, הבן עומד במקום אמו לירש לפלוני. אבל אם אין לבת יורש אלא בעלה, אינו יורש אותו פלוני דהוה ליה ראוי. ואם אמר "מעכשיו נכסי לפלוני ואחריו ליורשי", הוה ליה מוחזק ובעל הבת יורש. כתב הרמב"ם: הנושא אשה שהיא אסורה לו הואיל ויש לו בה קידושין אם מתה תחתיו יורשה. פירוש כגון איסורי לאוין דתנפסי בה קידושין. וכן הנושא קטנה אף על פי שאין קדושיה קדושין גמורין יורשה. אבל פקח שנשא חרשת ומתה לא ירשנה. והחרש שנשא פקחת ומתה ירשנה, שהרי היא בת דעת ולדעת ניסת וזכתה לו ממונה. קטנה שנתקדשה לדעת אביה וניסת שלא מדעתו בין בפניו בין שלא בפניו שאביה יכול למחות בנשואיה, אם מתה, אפילו שתק האב ולא מיחה, אין הבעל יורשה אלא אם כן אומר האב שחפץ בנישואיה. עד כאן. כתב הרשב"ם: אפילו אשתו נשואה שהיא עמו בקטטה ונתן עיניו לגרשה ומתה אינו יורשה. ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל שאין הירושה נפקעת אלא בגירושין גמורים. אבל ודאי ארוסתו שאמרו עליה שהיא בעלת מום והכניסה לביתו לבודקה, ובתוך כך מתה ואומר שלא מצא בה מום, ומבקש ליורשה שאומר שהיה בדעתו בהכנסתה לביתו לשם נישואין דקיימא לן סתם חצר דידיה לנשואין, אינו יורשה, דכיון שהכניסה לבודקה לא חשבינן הך כניסה לשם נשואין. וכן כתב² הרמב"ם: הורו הגאונים אשה שחלתה ובקשה מבעלה שיגרשנה ותצא בלא כתובה כדי שלא ירשנה, אין שומעין לה, ואפילו אמרה "אני שונאת אותו ואיני רוצה לעמוד עמו" אין שומעין לה. עד כאן. נפל הבית עליו ועל אשתו ואין ידוע איזה מת תחילה ואין לו בנים ממנה, יורשי הבעל אומרים היא מתה תחילה וירשה ואנו נירשנו, ויורשי האשה אומרים היא מתה תחילה וזכתה בכתובתה ונדונייתה ואנו נירש אותה,

וכגון שיחד לה נכסים לכתובתה שאינה צריכה ליšבע, דאם לא כן אפילו מת הבעל תחילה אין יורשין כתובתה, יורשי הבעל יורשים עיקר הכתובה והתוספת, ויורשי האשה יורשים נכסי מלוג שלה, ובנכסי צאן ברזל יחלקו בין שניהם. אשה שיש לה נכסים ורוצה לינשא ונתנה במתנה קודם לכן ונישאת, הבעל אינו זוכה בהם וגם המקבל לא קנאם, לא שנא נתנתם לרחוק או לקרוב, שלא כוונה אלא להבריחם מבעלה, אפילו לא הודיעה לעדים שמכוונת להבריחם רק שידוע שעומדת לינשא או שניסת מיד אחרי המתנה, אנו אומדים דעתה שלהבריח כוונה. במה דברים אמורים שלא שיירה לעצמה כדי פרנסתה, אבל אם שיירה כדי פרנסתה מתנתה מתנה עד שתכתוב לו "היום ולכשארצה", פירוש היום תחול זו המתנה ותהיה תלויה ועומדת עד שארצה לקיימה אבל בכל פעם שארצה הרשות בידי לבטלה, וכיון שנתנה לו כל נכסיה או מקצתם וכתבה לו "היום ולכשארצה", אף על פי שהמתנה תלויה עד שתרצה ועדיין לא נגמרה, אין הבעל אוכל הפירות אלא המקבל, ואם תרצה ליתנם או למוכרם לאחר הרשות בידה, אבל כל זמן שלא תמכרם או תתנם לאחר אוכל המקבל הפירות. ואם מתה בחיי הבעל, תשאר למקבל. מת הבעל בחייה, תחזור לידה. ואפילו מתה אחרי מות הבעל מיד קודם שחזרה בה כתב הרמ"ה שישאר למקבל, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שתחזור ליורשים. כיון שהבעל יורש את אשתו אינה יכולה למכור שום דבר מנכסיה. ואם מכרה אחר שניסת, בין אם נפלו לה קודם אירוסין או אחר אירוסין, הבעל מוציא מיד הלקוחות, שעשו אותנו כלוקח בנכסיה והוא לקח תחילה, לפיכך מכרה בטל לאלתר שהוא מוציא מיד הלוקח הגוף ופירי, אלא לענין זה הוא מכר שאם תתאלמן או תתגרש יחזור ללוקח ואם תמות בחייו ישאר בידו. והרמב"ם כתב: הבעל מוציא מיד הלוקח פירות כל ימיה אבל לא גוף הקרקע שאין לו כלום בגוף נכסי מלוג עד שתמות, מתה בחייו מוציא הגוף מיד הלוקח. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה. ויש מהגאונים שכתבו שהבעל צריך ליתן הדמים ללוקח כמו הכיר בה שאינו שלו ולקחה שיש לו דמים, ולא עוד אלא שאם השביח הלוקח הנכסים נוטל השבח. ויש מהגאונים שכתבו שנוטלם בלא דמים, וכן כתב רבינו חננאל אלא שכתב: ואי איתנהו לדמי בידה דאשה בעידנא דמתה שקלינהו לוקח ולא מצי בעל למימר אחריני נינהו ומציאה אשכחה, וכן כתב הרמב"ם: ואינו צריך ליתן ללוקח דמים שקבל ומיהו אם הדמים שלקחה מהלקוחות בעצמם הם בעין צריך להחזירם ללוקח ואינו יכול לומר מציאה מצאה. ורבינו אפרים כתב: אפילו הודה הבעל שהם בידו אינו צריך להחזירם, אבל אם הבעל מודה או שיש עדים

שברשותו מכרה אינו מוציא מיד הלקוחות דכשלוחו דמיא, ואי בעי לוקח מחרים עליה דבעל דלא עביד הערמה ומאי דמכרה להנאתו. ולדעתו³ אי לא מודה אית ליה דינא להחרים סתם בכך. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב: אפילו נמצאו בידה מעות ואין ידוע אם הם אותם, אנו תולין שדמי מכר זה הן ולא מצי בעל למימר דילמא מציאה אשכחה. נפלו לה קודם שנתארסה ונתארסה, מוכרת לכתחילה. נפלו לה משנתארסה, לא תמכור לכתחילה בעודה ארוסה ואם מכרה ונתנה קיים. במה דברים אמורים בנכסים ידועים לבעל. אבל בנכסים שאינן ידועים, אפילו נפלו לה משניסת, אם מכרה או נתנה קיים, אלא שלכתחילה לא תמכור. ואיזה הן שאין ידועים, כגון שנפלה לה ירושה במדינת הים בין מקרקעי בין מטלטלי שאין הבעל מצפה לאותן נכסים, כגון שמתו מורישיה במדינת הים ולא הכיר הבעל באותן המורישין, וכיוצא בזה כגון שהיה לאביה נכסים ביד אחר ולא נתברר שהיו של אביה עד אחר נישואין, גם זה לא נשאה על דעת אלו הנכסים. וגם צריך שלא נודעו לבעל בין נפילה למכירה, דמיד כשנודעו לבעל נעשו נכסי מלוג. וכן הפירות שימצאו בידה, מיד שיודעו לו יהיו נכסי מלוג וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. וכמו שהיא אינה יכולה למכור, כך הוא אינו יכול למכור לבדו, ואם מכר המכר בטל מיד. ואפילו הוא יכול לערער עליו וכל שכן היא. ולא מיבעיא נכסי מלוג שהן באחריותה שאינו יכול למוכרם, אלא אפילו נכסי צאן ברזל שהם באחריותו, אם מכרן לבדו מכרו בטל, וכל שכן אם מכרה היא לבדה. ופירש רבינו חננאל שדין נכסי צאן ברזל כדין נכסי מלוג שאפילו הבעל מבטל מיד המכר שמכר לבדו וכל שכן שהאשה מבטלתו, וכן אם מכרה היא הבעל מבטלו מיד. ולדעת רש"י דוקא מכרה האשה מבטלו הבעל מיד, אבל אם מכר הבעל, הוא אינו יכול לבטלו מיד אלא אשה יכולה לבטלו מיד אם תרצה, ואם מתה ולא בטלה אותו אז הבעל יורש כחה ויכול לבטלו כמו שהיא היתה מבטלת אותו אם היתה חיה. ורב אלפס פסק המכר שמכר הבעל לבדו מנכסי צאן ברזל קיים, ואפילו האשה אינה יכולה לבטלו עד שעת טירפא. וכן פירש ר"י דבין בשדה שהכניסה לו שום משלה וכתבו אותו בכתובה ובין נכסי צאן ברזל הוי מכר שלו קיים עד שעת טירפא. ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל וכתב: דוקא בקרקע אמרינן שמכר הבעל קיים עד שעת טירפא, אבל המכנסת נדוניא לבעלה במטלטלין כסף וזהב ובגדים אין הבעל יכול למוכרם אף על פי שהבעל יש לו נכסים כנגד נדונייתה, וכל שכן שאין הבעל חוב יכול ליטלן בחובו. וכן מה שהחתן פוסק לה אינו יכול למוכרן. עד כאן. והרמב"ם כתב: מכר מטלטלים של נכסי צאן ברזל אע"פ שאינו

רשאי מכרו קיים. עד כאן. מכרו שניהם ביחד, או אפילו לקח מהאיש תחילה ואחר כך מהאשה, המכר קיים בנכסי מלוג, אבל בנכסי צאן ברזל ובשאר כל נכסי הבעל - אם לקח מהאשה ואחר כך מהאיש המכר קיים, אבל אם לקח מהאיש ואחר כך מהאשה או שמכרו שניהם ביחד המכר בטל, מפני שיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי. ואפילו כתבה לו "דין ודברים אין לי עמך על שדה זו" וקנו מידה, אינו מועיל וטורפת מן הלקוחות, אלא אם כן קבלה עליה אחריות אם יטרפוח ממנו שיחזור עליה דכולי האי לא היתה עושה משום נחת רוח. וכן אם מכר לאחד ולא נתרצית במכר ואחר כך מכר לאחר, לא שנא אותו קרקע ולא שנא אחרת, ונתרצית וחתמה לו, קנה ואינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי כיון שלא נתרצית לראשון. וכל שכן אם מכרה או נתנה לבעלה מנכסי צאן ברזל שאינה כלום, שיכולה לומר מפני נחת רוח עשיתי, אבל אם מכרה או נתנה לו מנכסי מלוג שלה, קיים. כתב הרמב"ם: נכסי צאן ברזל שנגנבו או נאבדו ומחלה אותן האשה לבעלה וקנו מידה בעדים, ייראה לי שאינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי, הא למה זה דומה למי שקנו מידה שאין לה אחריות ושהחזירה נכסים אלו נכסי מלוג שהרי אין הבעל מביא ראיה זו ליטול כלום ולא להחזיק בנכסים אלא ליפטר מתביעתה מלשם, אבל אם נתנה לו מתנה מטלטלי נכסי צאן ברזל הקיימין לא קנה מפני שיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי. עד כאן. **שאלות לאדוני אבי הרא"ש ז"ל.** רחל אשת יעקב נסתלקה ליעקב בעלה מקרקע ידוע שהיה לו בענין שלא יהיה לה שיעבוד כתובתה ולא שיעבוד שאר שטרות שהיה לה עליו על אותו קרקע הידוע, ונסתלקה ממנו סילוק גמור, ונתנה לו הקרקע ידוע שנסתלקה ממנו במתנה גמורה שלמה וקיימת מעכשיו ולעולם, ובטלה מאותו קרקע שנסתלקה ממנו טענת נחת רוח עשיתי לבעלי ושאר כל הטענות המפסידות זו הסילוק, וקיבל בעדה ובעד כל הבאים מחמתה לבד יעקב בעלה אחריות הקרקע שנסתלק לו, והתנתה רחל בעיקר זה הסילוק שלא יתקלקל לה שום דבר מכל מה שחל שיעבוד שטר כתובה שנתחזק לה על יעקב בעלה, ולא שום דבר מכל מה שנתחזק עוד משיעבוד שום שטר שנתחזק לה עליו באיזו ענין שיהיה, אלא שישאר לה שיעבוד כתובת שטר או שאר שטרות שנתחזק לה עליו על כל שאר נכסיו חוץ מקרקע הידוע שנסתלק לו ממנו - אי הוי סילוק אי לא. **תשובה:** אין סילוק זה מועיל, דקיימא לן כשמואל דיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי כל זמן שלא קבלה עליה אחריות, ואפילו אמרה בשעת הסילוק על מנת שלא אוכל לומר נחת רוח עשיתי לבעלי אין מועיל כלום, דכל זה אומרת כדי לעשות נחת רוח לבעלה, ואין לך דבר שמבטל טענת

נחת רוח אלא אם כן כתבה ללוקח אחריות שאם יטרופ של בעלה ממנו שהיא תשלם לו דכולי האי לא עשתה לנחת רוח לבעלה אם לא שגמרה להקנות, ובסילוק זה שקבלה עליה אחריות, אין בקבלת אחריות זה כח וטעם לומר שיבטל טענת נחת רוח, דמה היא מפסדת בקבלת אחריות זה דנימא כולי האי לא עבדה בשביל נחת רוח, דבשלמא כשקבלה עליה אחריות כשיטרפום בעלי חוב של בעלה מהלוקח שהיא תשלם לו, דבר גדול הוא שהכניסה עצמה לדבר זה ובשביל נחת רוח לא היתה עושה דבר זה אם לא שגמרה בדעתה להקנות, אבל באחריות זה מה היא מפסדת. ואם תאמר האחריות שקבלה עליה היינו שאם מכרה כתובתה לאחר ואם תתאלמן או תתגרש ויבא הלוקח שלקח כתובתה לגבות מקרקע זה שנסתלקה ממנו שהיא חייבת לסלקו ותפרע לבעלה או ליורשין מה שיגבה הלוקח מאותו הקרקע, באותו אחריות לא היתה מפסדת כלום, דכיון שמחלה שעבוד אותו קרקע לבעלה לא יוכל הלוקח שקנה כתובתה לגבות מאותו קרקע דהוי כמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו שהוא מחול, שהרי היא מכרה כתובתה ללוקח וכתבה ליה "קני לך איהו וכל שעבודה" ומחלה שיעבודה שוב לא יוכל הלוקח לגבות מאותו קרקע, הילכך יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי. ואפילו היה הסילוק מועיל, כגון אילו מכרו לאחר וקבלה עליה אחריות שאם יטרפנו בעל חוב שהיא תשלם לו, אפילו הכי לא נתמעט חלק האשה בשביל סילוק זה לפי תקנת טוליטולה שתטול האשה חצי עזבון המת בכתובתה והיורשים חצי האחר, כי אותו קרקע שסלקה עצמה ממנו בכלל עזבון המת הוא לחלקו בין היורשים ובין האלמנה, כי היא לא מחלה אלא שיעבוד כתובתה שאם ימכרנו שלא תטרפנו מן הלקוחות, או אם תתאלמן ויהיה חצי עזבון המת יותר מכתובתה שאז תטרופ כתובתה משלם לפי תקנת טוליטולה, אז לא תגבה כתובתה מאותו קרקע כי מחלה שיעבוד מעליו אלא תגבה כתובתה משלם משאר נכסי המת, כי לא מחלה ולא פחתה כתובתה כלום רק שיעבודה שעל אותו קרקע מחלה, הלכך גם עתה שיש לה חצי עזבון המת בכתובתה ואותו קרקע בכלל עזבון המת, אף אם תאמר שלא תטול ממנו בחצי חלקה בשביל שסילקה שיעבודה, מכל מקום בחצי עזבון המת זכתה ויטלו היורשים חלקם מאותו קרקע שסילקה שיעבודה ממנו והיא תטול ממקום אחר. ואפשר כיון שזוכה בחצי עזבון המת מכח התקנה ואינה באה לבית דין לגבות כתובתה אלא לגבות חצי עזבון המת מכח התקנה, נסתלק מכאן מחילת שיעבוד כתובתה שמחלה על אותו קרקע, והיא זוכה מכח התקנה אף בחצי קרקע שנסתלקה ממנה כי הוא בכלל עזבון המת. **וששאלת** בעל אומר לאשתו שתעשה בבגדיה ותכשיטיה מה

שתרצה ונתנה לאחר במתנה - אי הויה מתנה. דע שאין במתנתה כלום, שהבעל חייב לכסות אשתו והיא אינה יכולה למכור וליתן לאחר הכסות שהוא קונה לה. ואפילו הכניסה לו הבגדים מבית אביה, הוי כאילו קנאם, שאם תתנם לאחר צריך לקנות לה אחרים. והמלבושים שהכניסה לו בין אם הן נכסי מלוג או נכסי צאן ברזל אינה יכולה למוכרם וליתנם. ומה שאומר לה שתעשה לה בתכשיטיה מה שתרצה, אין הלשון מועיל, שאני יכול לפרש שתעשה בהן מה שתרצה להשאילם או להפקידם ביד אחר כדי שלא יוכל הבעל ליקחם ואין מתנתה מתנה. **וששאלת** ראובן שהיה לאשתו קרקע של נכסי מלוג ונתחזק עליו שטר לשמעון ואחר ללוי, ולשמעון שהוא הראשון לא נתחייבה לו האשה עם ראובן בעלה בשטר, וללוי שהוא המאוחר נתחייבה, ומתה בחיי הבעל - מי קודם לגבות. **תשובה** לוי המאוחר גובה ולא שמעון, דכיון שלא נתחייבה לו האשה, החיוב שנתחייב לו ראובן אינו כלום שאינו יכול לשעבד נכסי מלוג של אשתו לאחרים, אבל לוי שנתחייבה לו גם האשה גובה אע"פ שהוא מאוחר, כיון שהיא נתחייבה לו לא פקע שיעבודו אף על פי שמתה בחיי הבעל, אף על פי שהבעל שיעבד לשמעון המוקדם כל מה שעתיד לקנות והיה עתיד לקנות הקרקע של אשתו, מכל מקום הרי סילק עצמו ועשה דבר שגרם שלא בא לכלל ירושה ושיעבוד, [כי] דאקני לא חל אלא לאחר שיבואו הנכסים לידו.

סימן צא - אשה שהכניסה מלוה לבעלה ומחלה

אשה שהכניסה שטר חוב לבעלה ומחלה אותו אינו מחול, אף על פי שהמוכר שטר חוב לחבירו ומחלו מחול והוא כמו לוקח בנכסיה, אפילו הכי אינו מחול מפני שידו כידה. וכיון שהבעל כלוקח בנכסי אשתו, מי שאמר לאשה "נכסי לך ואחריך לפלוני" וניסת, הוי כלוקח ואין לאחריך במקום בעל כלום, דקיימא לן "נכסי לך ואחריך לפלוני" ומכר הראשון אין לשני אלא מה ששייר ראשון. במה דברים אמורים באומר כן לפנויה. אבל האומר לנשואה "נכסי לך ואחריך לפלוני" ומתה, אחריך קונה ולא הבעל, דכיון שהוא אומר כן כשהיתה נשואה הרי סילק הבעל בהדיא. לפיכך האומר לנשואה "נכסי לך ואחריך לפלוני" ומכרה ומתה, הבעל

יכול להוציא מיד הלקוחות ואחריך מיד הבעל והלוקח מיד אחריך, הלכך מניחין אותו כמו שהוא ונשאר ביד הלוקח. ועוד נפקא מינה מאי דחשיב כלוקח, שאם גבו לה קרקע מבעל חובה וניסת ומתה, יורשה הבעל, אף על גב דשומא חוזרת לעולם הכא אינה חוזרת דהוי כאילו מכרתו לאחר. וכן אם גבו ממנה לבעל חוב וניסת ומתה וירשה הבעל, אינו מוציא מיד הלקוחות. היה עליה מלוה על פה קודם שניסת וניסת, אינה נגבית מן הבעל, דמלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות. היה עליה מלוה בשטר, גובה ממנו. ורשב"ם פירש שאף מלוה על פה גובה ממנו, וכן פירש רבינו חננאל. והרמ"ה ורב אלפס כתבו כסברא הראשונה. וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: ושאלת ראובן שידך לאה ושלח לה סבלונות והלכה לאה וניסת לאחר ועתה תובע ראובן הסבלונות והיא אומרת שאין לה לשלם כי היא כלתה ואכלה כל הסבלונות. תשובה, אם הכניסה לבעלה נכסי מלוג, ראובן גובה מהן סבלונותיו דהוי ליה כמלוה בשטר שדרך לשלוח הסבלונות בפומבי, הילכך גובה מנכסי מלוג שהכניסה לו.

סימן צב - האיש שסלק עצמו מפרות נכסי אשתו ומירשתה

אף על פי שהבעל אוכל פירות נכסי אשתו, אם התנה עמה שלא יאכלם מהני תנאה. כיצד, כתב או אמר לה "דין ודברים אין לי בנכסייך", מהני תנאה שאם מכרה או נתנה נכסיה לאחר שהוא קיים, אבל כל זמן שלא מכרה או נתנה אוכל הפירות, ואם מתה יורשה. במה דברים אמורים בכותב או אומר לה כן בעודה ארוסה והנכסים נפלו לה בעודה ארוסה. אבל אם נפלו לה משניסת אף על פי שהתנה בעודה ארוסה פירש ר"י שאין התנאי מועיל, והרמב"ן כתב שהתנאי שהתנה בעודה ארוסה מועיל לנכסים שיפלו לאחר נישואין, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. כתב הרמב"ם: שאם קנו מידו בעודה ארוסה בקנין שאין לו דין ודברים בנכסיה, הרי סילק עצמו מגוף הקרקע ואין לו בנכסיה פירות לעולם, אפילו ערער על קנינו ואמר לא היה בדעתנו שלא יהיה לו פירות בשביל קנין זה אלא לענין זה היה התנאי שאם מכרה ונתנה קיים, אין שומעין לו אלא מגוף הקרקע סילק עצמו. וכן דעת רב אלפס. ולא נהירא לאדוני

אבי הרא"ש ז"ל, דכיון שאין במשמעות לשון זה סילוק אלא לענין שאם מכרה ונתנה קיים, אין הקנין גורם ליתן יתרון בלשון מה שאינו במשמעותו. וכתב עוד הרמב"ם: שאם קנו מידו, מהני תנאה אפילו התנה אחר הנישואין ואם מכרה ונתנה קיים. וכן פירש ר"י. ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל. הוסיף להתנות גם על הפירות, שאמר לה "דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהם", אין אוכל פירות בחייה, אבל יורשה אם תמות, ואוכל פירי פירות. וכתב הרמב"ם: שהדין הוא שימכרו הפירות ויקנה בהן קרקע ויאכל פירות שהן פירי פירות. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב דוקא אם מעצמה שיירה הפירות ימכרם ויקח בהם הקרקע ויאכל פירותיו, אבל אין בית דין אומרים לה לשייר אותם כדי שיאכל פירי פירות. הוסיף להתנות גם על פירי פירות, שאמר "בנכסייך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן", אינו אוכל לא פירותיה ולא פירי פירות, אבל אוכל פירי פירי פירות, כגון אם לקחה מהפירות קרקע ומפירי אותו קרקע לקחה עוד קרקע אוכל פירי הקרקע השני, וכן לעולם, עד שיאמר "דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד עולם". ואם כתב "דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירי פירותיהן" ולא הזכיר הפירות, אוכל הפירות ולא פירי פירות, ונפקא מינה אם שייר הפירות ולא אכלם וקנה מהם קרקע אינו אוכל פירותיו שהם פירי פירות. ועדיין אם מתה ירשנה. כתב לה "דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהם ובפירי פירותיהן בחיידך ובמותיך", אינו אוכל פירות ולא פירי פירות, ואם מתה אינו יורשה. ואם לא הזכיר פירות, אלא "דין ודברים אין לי בנכסייך בחיידך ובמותיך", אוכל פירות, ואם מתה אינו יורשה, ואם מכרה ונתנה קיים. וכן אם התנה עמה אם תמות בלא בנים שיחזרו נכסיה לבית אביה, הכל לפי תנאה. ורבן שמעון בן גמליאל פליג ואמר שאין תנאי מועיל לבטל ירושה שהיא דאורייתא. ורבינו תם ור"י פסקו כרשב"ג, ורב אלפס והרמב"ם פסקו כתנא קמא, ולזה הסכים אדוני אבי ז"ל. ודוקא שהתנה בעודה ארוסה. אבל אם התנה אחר שניסת, אינו מועיל לבטל ירושה דאורייתא.

מת הבעל בחיי אשתו או שגירשה, גובה כתובתה אבל לא קודם. אף על פי שהכתובה היא כמו שטר חוב, אינה נגבית בכל עת אלא לכשתתאלמן או תתגרש. **[מזונות גרושה]** ואם תתגרש, אין לה עסק עמו אלא נוטלת כתובתה והולכת. במה דברים אמורים שנתן לה כתובה בלא איחור. אבל אם מעכב מליתנה לה, חייב במזונותיה עד שיפרע לה עד פרוטה אחרונה. וכן אם זרק לה גט ברשות הרבים ספק קרוב לו ספק קרוב לה, חייב במזונותיה. ודוקא בחייו, אבל אם מת אין היורשים חייבים לזונה. **[מזונות אלמנה]** נתאלמנה, חייבים היורשים לזונה, כתנאי כתובה "את תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מיגר ארמלותך בביתי" אפילו אם לא נכתב בכתובתה, ואפילו אם צוה בשעת מיתה "אל תיזון אלמנתי מנכסי" אין שומעין לו. אבל אם התנה בשעת נישואין שלא תיזון אלמנתו מנכסיו, הוי תנאי שבממון וקיים. פליגי אנשי יהודה וגליל, אנשי גליל אומרים שכך הוא התנאי שהדבר תלוי בה להיות ניזונית כל זמן שלא תרצה לגבות כתובתה, ואנשי יהודה אומרים שהדבר תלוי ביד היתומים בכל פעם שירצו ליתן לה אין לה מזונות. ופלוגתייהו בסתם שלא פירש, אבל אם פירש הכל לפי תנאו. וכן פסק רב הלכתא כאנשי יהודה ושמואל פסק כאנשי גליל. וכתבו רבינו חננאל ורב אלפס דבמקום שיש מנהג ידוע היאך נהוג יעשו המנהג, ואם אין מנהג ידוע יעשו כשמואל ותיזון עד שתגבה כתובתה. ואין חילוק בין אם הנכסים מרובים למועטים, אע"ג דגבי בת הניזונת יש חילוק בין מרובים למועטים כדלקמן, הכא אין חילוק, אלא בכל ענין אם יש אלמנה ובן או אלמנה ובת, תיזון היא עם הבן או עם הבת עד שיאכלו הנכסים. ואפילו אם תנשא הבת ומכנסת הנכסים לבעל, היא תיזון מהן אפילו אחר מיתת הבת. אבל אם יש אלמנה ובן ובת והנכסים מועטים שאין בהן כדי שיזונו הבת והבן עד שתבגר הבת, אז ידחו הבן והבת ותיזון האלמנה לבדה עד שתגבה כתובתה. **[איבוד מזונות באופנים שונים]** אלמנה שתבעה כתובתה בבית דין, אין לה עוד מזונות אפילו לא פרעה. אבל תבעה שלא בבית דין לא הפסידה מזונותיה. ואפילו בבית דין לא הפסידה אלא אם כן תבעה מעצמה, אבל אם תבעה מדוחק שלא נתנו לה מזונות, או שרימוה ואמרו לה פלוני חפץ לישא אותך ומחמת זה תבעה כתובתה או כיוצא בזה, לא הפסידה מזונות. תבעה לינשא, אפילו מתפייסת לא הפסידה מזונותיה. וכן אם כחלה או פרכסה או זינתה, לא הפסידה מזונותיה. נתארסה, הפסידה מזונותיה. מכרה או משכנה כתובתה או שעשתה כתובתה אפותיקי לבעל חוב, בין בבית דין בין שלא בבית דין, בין בחיי בעלה או אחרי מות בעלה, הפסידה מזונותיה. מחלה כתובתה לבעלה, הפסידה

מזונותיה. ודוקא אחרי מותו הפסידה מזונותיה במחילתה, אבל בחייו נזונת אף על פי שמחלה. ודוקא שמכרה או שמשכנה או שמחלה כל הכתובה. אבל שיירה מקצתה ניזונת. אפילו לא שיירה אלא תוספת ומכרה או שמחלה כל העיקר, ניזונת בשביל התוספת. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: ומיהו אם ירצו היורשים יפרעו לה המותר של הכתובה ומסלקין אותה אפילו לאנשי גליל, דאם לא כן כל אשה תגבה כתובתה עד תשלום דינר ותתפרנס כל ימיה בשביל הדינר החסר. ואם תבעה כתובתה בסתם, לא אמרינן אין דעתה אלא העיקר אלא מסתמא הכל תבעה ואין לה מזונות. כתב רב אלפס: כשאין בנכסים שתתפרנס מן הריוח כגון בשכירות בתים ומפירות קרקעות, אלא שצריכה למכור מהנכסים כדי לפרנסה, אז אינה ניזונת אלא כדי כתובתה, אלא אם יש בפירות ובשכירות הבתים כדי שתיזון ניזונת לעולם. ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל, אלא לעולם ניזונת והולכת עד שישארו בנכסים כדי כתובתה ונוטלתן בכתובתה. וכן כתב הרמב"ם. אלמנה שהיא ענייה, ופרוצה שאינה בושה לשאול מזונותיה, ושתקה שתי שנים ולא תבעה מזונותיה, ודאי מחלה מזונותיה. במה דברים אמורים במזונות שעברו. אבל להבא לא. ואפילו שעברו, אם יש לה משכון מהיורשים או שלותה ממקום אחר, לא הויא שתיקתה מחילה. ואם היא עשירה אפילו פרוצה או ענייה צנועה לא הויא שתיקתה מחילה עד סוף ג' שנים שלמות. והרמ"ה כתב דבענייה לחוד הויא מחילה בבי' שנים, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה. **[יורשים שטענו נתננו לה מזונות]** ואם היורשים אומרינן נתננו לה מזונות והיא אומרת לא נטלתי, לא מיבעיא להבא שאין היורשים נאמנים, אלא אפילו לשעבר אם לא שתקה ג' שנים אינם נאמנים. וכתב הרמב"ם: והיא נשבעת שבועת היסת ונוטלת. במה דברים אמורים כל זמן שלא ניסת אז אינם נאמנים אפילו פרעו לה כתובתה בבית דין. אבל אם נישאת, אז היורשים נאמנים. גם בזה כתב הרמב"ם: ונשבעין שבועת היסת ונפטרינן. **[ייחוד קרקע למזונותיה]** מי שיחד לאלמנתו קרקע שתיזון ממנו, אם אמר "יהיה מקום זה למזונותיה", ריבה לה מזונות, ואם היה שכרה פחות ממזונותיה הראויין לה נוטלת מזונותיה משאר נכסיו, ואם יש בו יותר מהראוי לה נוטלת הכל. ואם אמר "יהא מקום פלוני במזונותיה" ושתקה, אין לה אלא אותו המקום לבד, שהרי קצץ לה מזונות. **[האומרת מת בעלי או גירשני]** האשה שאומרת מת בעלי נאמנת, וניזונת והולכת לעולם כדין כל אלמנה. אבל אם באה ואומרת גירשני, אינה ניזונת אלא עד כדי כתובתה, שאינה נאמנת לומר גירשני כדי ליטול כתובה ואינה ניזונת משלו כיון

שאומרת שגירשה, אבל עד כדי כתובתה ניזונת ממה נפשך, אם לא גירשה חייב במזונותיה ואם גירשה תחשב לה בפירעון כתובתה. **[גביית מזונות ללא שטר וללא שבועה]** כתב הרמב"ם: אלמנה שאין שטר כתובתה בידה אין פוסקין לה מזונות, דשמא מחלה כתובתה או מכרה או משכנה, ואפילו לא טען היורש אנו טוענין לו שתביא כתובתה או שתשבע שלא מחלה או משכנה. ואף כשיש בידה כתובה כתב שצריכה שבועה שלא תפסה משל בעלה כלום. ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל, אלא ניזונת מתנאי בית דין אפילו בלא כתובה ואפילו בלא שבועה. **[גביית מזונות ממטלטלין]** מדינא דגמרא אין אלמנה ניזונת אלא מקרקעי בני חורין. לא מיבעיא אם מכר או נתן הבעל בחייו שאין מוציאים למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים, אלא אפילו מכרו או שמשכנו או נתנו היורשים לאחר מיתת אביהם אין מוציאים למזון האשה והבנות. ודוקא שנתן האב מתנת בריא. אבל אם נתן מתנת שכיב מרע, ניזונת ממנו ולא ממטלטלי אפילו בני חרי. ומיהו אם תפשה מטלטלין אפילו אחר מיתה לא מפקינן מינה. אבל לפי תקנת הגאונים שכתובה נגבת ממטלטלים, הוא הדין נמי מזונות, ואפילו לא תפשה ניזונת ממטלטלין. כתב הרמב"ם: לפיכך אם הניח נשים רבות אפילו נשאן זו אחר זו כולן ניזונות בשוה שאין דין קדימה במטלטלים. והראב"ד כתב דאפילו אם ניזונות ממקרקעי אין בהן דין קדימה, לפי שאין חיוב המזונות אלא לאחר מותו וכבר הגיע שעת החיוב לכולן בבת אחת, והוה ליה כלוה וחזר ולוה ואחר כך קנה שכולם שוין בו, והכי איתא בירושלמי. כתב הרמב"ם: אם הניח בעלה מטלטלים ולא תפשה אותן, היורשים נוטלין אותם והם מעלים לה מזונות, ואינה יכולה לעכב ולומר יהיו המטלטלין מונחים בבית דין שאזון מהן שמא יאבדו ולא יהיה לי מזונות, ואפילו התנתה עליו בפירוש שתיזון מן המטלטלין אינה מעכבת, אבל אם הניח קרקע יכולה לעכב עליהם שלא ימכרוהו, ואם מכרו אינה מוציאה מיד הלקוחות שאין האשה והבנות ניזונות אלא מנכסים בני חורין. עד כאן. ולענין דמי הקרקע שמכרו שבידה, לרב האי שכתב קדמו הבנים ומכרו בנכסים מועטים שהבנות ניזונות מדמים שבידם, הכא נמי ניזונת מהדמים, ולדעת אדוני אבי הרא"ש ז"ל אינה ניזונת מהם. **[תפסה הרבה מטלטלין]** תפשה הרבה מטלטלים בשביל מזונותיה, אין מוציאים מידה. וקאמר בירושלמי מהו למימר לה הוי מה שבידך, תלמידי רבי יונה אמרי אמרינן לה הוי מה שבידך אמר להו רבי יוסי בר בון כיון שיש לה לישבע לבסוף אפילו הוי מה שבידך לא אמרינן לה. וכתב ריב"א דוקא שהדבר ידוע שתפסה פחות מכדי כתובתה, אבל אם היורשים אומרים שתפשה

יותר מכדי כתובתה צריכה לישבע מה שתפשה, ואפילו תפשה פחות מכדי כתובתה אם באת אחר כך ואמר¹ אכלתי הכל צריכה לישבע. ורבינו שמשון כתב אפילו תפסה יותר מכדי כתובתה אין צריכה לישבע, וכן יראה מדברי הרמב"ם שכתב: אלמנה שתפשה מטלטלי כדי שתזון בהן, בין שתפשה מחיים ובין שתפשה אחר מיתה, אפילו שתפשה ככר זהב אין מוציאים מידה, אלא שכותבים לה בית דין שתפשה ופוסקין לה מזונות ומחשבינן עמה והיא ניזונת ממה שבידה עד שלא יהיו לה מזונות יותר או עד שתמות ויקחו היורשים השאר. עד כאן. וכן כתב רבינו מאיר מרוטנבורג אפילו תפשה הרבה יותר מכתובתה אין מוציאים מידה ואין משביעין אותה, אבל אם אחר כך שואלת מזונות יותר, אפילו אם לא תפשה יותר מכתובתה אלא שתפשה יותר ממה שראוי להגבות בבית דין בפעם אחת דהיינו מזון ל' יום, לא יהינן לה עד שתשבע, שמשביעין אותה שלא נשאר בידה ממה שתפשה ולא נתנה ולא בזבזה ממנו כלום. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב: מתוך דברי הרמב"ם יראה שפוסק כתלמידי רבינו יונה² שאומר לה הוי מה שבידך, וכן מסתבר. עד כאן. אבל לעולם אין משביעין אותה עתה עד שתתבע יותר. **[מכירת נכסי הבעל למזונות]** אלמנה שבאת למכור מנכסי בעלה למזונות, אינה צריכה שבועה ולא הכרזה, ולא לבוא לפני בית דין מומחין, אבל צריכה לפחות ג' אנשים בקיאים בשומא. לפיכך אם לקחה הקרקע לעצמה בסכום ידוע אינו כלום, ואם נתייקר אחר כך, צריכה להחזירו ליורשים, או אפילו לא נתייקר, אם ירצו יבטלו המקח. ואם טעתה אפילו כל שהוא, שמכרה שוה מנה ודינר במנה מכרה בטל. והאחריות הוא על היתומים. אפילו הכי כשבאה לגבות כתובתה, אינה יכולה לטרוף מהלקוחות שמכרה להם לצורך מזונותיה. וכתב הרמב"ם: וכן אם מכרה בינה לבין עצמה שוה בשוה מכרה קיים, וכשיבואו היורשים להשביעה נשבעת. אבל רבינו חננאל כתב: אם מכרה שלא בבית דין אפילו הדיוטות, מכרה בטל. ומוכרת כדי מזונות הצריכות לה לששה חדשים, והמעות ישארו ביד הלוקח, שלא יתנם לה הכל מיד שמא תינשא או תתבע כתובתה שאין לה עוד מזונות, אלא נותן לה מזונות של שלושים יום, וכן לעולם. וכתב בעל העיטור: ומסתבר דוקא קרקע שאינו ראוי לימכר דבר מועט, אבל מטלטלין בזמן הזה אין למכור אלא חפץ אחד. לריש מתיבתא: כי אמרינן מוכרת לוי' חדשים שלא בבית דין הדיוטות, לאלתר דשכיח שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין, אבל מכאן ואילך מוכרת בבית דין אפילו לכמה שנים עד שתטול כתובתה. והני מילי סתמא, אבל היכא דיהיב ברשותה לזבוני ואיתזוני מוכרת אפילו שלא בבית דין הדיוטות.

ולא בריר ל³, ומסתבר לעולם אינה מוכרת אלא לששה חדשים. וכל זה אינו אלא כשהיא מוכרת אז לא הרשוה למכור אלא כדי מזונות ו' חדשים, אבל מכרו בית דין אין קצבה לדבר אלא לפי ראות עיניהם מה שהוא תועלת היתומים.

סימן צד - חיוב דירת אלמנה וכסותה

כדרך שחייבין במזונות האלמנה כך חייבין ליתן לה מדור לדור בו, וכלים להשתמש בהן, ועבדים ושפחות כדרך שהיו לה בחיי בעלה. ואם מכרו היורשים הבית, לא עשו ולא כלום. אבל אם נפל, אין חייבין לחזור ולבנותו. ולא עוד אלא אפילו תאמר "אני אחזקנו ואבננו משלי כדי שלא יפול" אין שומעין לה, אלא תדור בו כל זמן שהוא קיים. ואם בית בעלה קטן מהכיל אותה ואת היורשין, ובחיי אביהן היו הבנים שוכרין בתים ועתה רוצים לחזור ולדור בביתה, או שהיה בעלה שוכר בית ובניו דרין בביתו, כשמת אין היורשים חייבים לשכור לה בית, שלא התנה אלא "את תהא יתבא בביתי", וכיון שהבית קטן מהכיל, תצא היא ממנו ואין צריכים לשכור לה בית אחר, אבל מזונותיה יש לה. וכן אם אין הנכסים מספיקין לזונה והיא רוצה לשבת בבית בעלה בלא מזונות ובלא תביעת כתובה, תשב, שאין המזונות והדירה תלויין זה בזה. ויש אומרים שאם הבית קטן מהכיל שצריכין לשכור לה בית וליתן לה בו מזונותיה משלם, אלא שבזה יפה כח היורשים שאם היא אומרת "תשכרו אתם ואני אדור בבית בעלי" אין שומעין לה, אבל לעולם צריכין ליתן לה או בית בעלה או לשכור לה אחר, וכן כתב הרמב"ם: נפל הבית או שלא היה לבעלה בית אלא בשכר נותנין לה מדור לפי כבודה וכן מזונותיה וכסותה לפי כבודה, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. ואם היא אומרת "תנו לי מזונות בבית אבי" והיורשים אומרים תשב עמנו, אין נותנין לה מזונותיה בבית אביה, אלא רואין כמה תספיק לה אם תשב עמהם, כי ברכת הבית ברובה נר לאחד נר למאה וכיוצא בזה, ולפי זה יתנו לה. ואם יש לה טענה שאינה יכולה לדור עמהם מפני שהיא ילדה והם ילדים, נותנים לה מזונותיה בבית אביה משלם. וכתב הרמ"ה שאין טענה זו אלא כשאינם בניה, כגון באשת אב או שלא הניח בנים אלא אחיו יורשין אותו, אבל אם היא אמם

אינה יכולה לטעון כך, דגבי אמם ליכא למיחש להכי. וחייבים לפרוע בשבילה כסף גולגלתה ומס מעליה כדרך שפרע בעלה בשבילה, אבל אינם חייבים בפדיונה, וברפואתה שיש לה קצבה, ולא בקבורתה כדפרישית לעיל.

סימן צה - חיוב מעשה ידיה ליורשים

כיון שחייבים במזונותיה, מעשה ידיה שלהן. ואם אומרים לה היורשים "טלי מעשה ידיך במזונותיך", אין שומעין להם אלא אם כן תתרצה היא. וכל מלאכות שהאשה עושה לבעלה עושה היא להם, חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה ורחיצת פנים ידים ורגלים. ומציאה ופירות נכסיה לעצמה. צמצמה והותירה ממזונותיה, כתב הרמב"ם שהוא ליורשים, והראב"ד הביא הירושלמי שהוא לעצמה. אבל אם הותירה מכסותה ובגדיה, לדברי הכל הוא ליורשים. כתב הרמב"ם: כשבאה לבית דין לתבוע מזונותיה אין מחשבים עמה על מעשה ידיה עד שיבואו היורשים ויתבעוה, אם נמצאו לה מעשה ידיה נוטלים אותה ואם לאו ילכו לדרכם, ואני אומר שאם היורשים קטנים בית דין מחשבין עמה ופוסקין מעשה ידיה כדרך שפוסקין לה מזונות. עד כאן. כתב רשב"ם: אלמנה שניזונת מן היתומים והניח בעלה קרקע והשביחתו, כיון שמעשה ידיה שלהן כל השבח שלהן, אפילו שכר טרחה אינה נוטלת. והראב"ד פירש אף על פי שהיא ניזונת אין השבח שהשביחה הקרקע שלהן, שלא אמרו מעשה ידיה שלהן אלא במעשה ידיה הקבועים כגון טווה או אורגת, אבל במלאכה אחרת שאין דרכה בכך לא, כיון שאינם יכולים לשנותה לאותה מלאכה אם עשתה הרי היא לעצמה. ולענין לשלם ליתומים שכר בטלה של מעשה ידיה, יש מחייבים ויש פוטרים. וכתב עוד: ¹ ואם אינה ניזונית, כגון שתבעה כתובתה בבית דין דשוב אינה ניזונית, והניח בעלה נכסים מועטים שאין בהן כדי כתובתה, אם אמרה "ראו מה שהניח בעלי ואשביח לעצמי", ונתעצלו היורשים או בית דין להשביעה ולהגבות כתובתה, אפילו השביחו הנכסים ועמדו על אלף זוז השבח לעצמה. אבל השביחו הנכסים סתם, נוטלת כתובתה והמותר ליורשים. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל משמע מתוך לשונו² שאינה נוטלת בשבח כלום, ונראה לי דדוקא אשה

יורשת ואחין הוא דמחלי אהדדי, אבל אשה שאינה יורשת היא אצל הבנים כיורד בנכסי אחר ונוטלת שכר טרחה, אלא שידה על התחתונה ליקח בשדה שאינה עשויה ליטע את ההוצאה אם השבח מרובה, ואם הן מעות אינה נוטלת אלא שכר טרחה דבר מועט כיון שלא קבלה עליה אחריות. וגם מה שכתב³ אם לא היה בנכסים כדי כתובתה והיא השביחתן שנוטלת כתובתה מאותו השבח, לא נהירא, דכיון שהשבח ליתומים משום שלא אמרה "ראו" והשביחה סתם, אינה נוטלת כתובתה מאותו שבח. וגם מה שכתב אם אמרה ראו שנוטלת כל השבח לעצמה, לא נהירא, אלא בין אמרה ראו בין לא אמרה ראו כל השבח ליורשים ולא תטול ממנו כלום, ואפילו כתובתה לא תגבה ממנו, אלא שנוטלת שכר טרחה וידה על התחתונה ליקח בשדה שאינה עשויה ליטע ההוצאה אם השבח מרובה ואם הן מעות אינה נוטלת אלא שכר טרחה.

סימן צו - שבועת אלמנה וגרושה על כתבה

אין האלמנה גובה כתובתה אלא בשבועה. לפיכך אם מתה קודם שנשבעת, אין יורשיה יורשים כתובתה, שאין אדם מוריש לבניו ממון שאין יכול לגבותו אלא בשבועה. אבל נתגרשה ומתה, בניה נשבעין שבועה שלא פקדתנו ונוטלין ואפילו מיורשיו אם מת אחריה. אבל כל נכסיה, בין נכסי מלוג בין נכסי צאן ברזל, יורשיה יורשין אותה אפילו נתאלמנה, שאינה צריכה לישבע עליהם. ומה שבועה נשבעת, שלא התפיסה הבעל צררי בחייו ולא תפשה היא משלו כלום. והרמב"ם כתב שצריכה לישבע גם כן שלא מחלה לו כתובתה או שלא מכרה לו. ונראה שאם כתובתה בידה אינה צריכה לישבע על זה, שאילו מחלה לו או מכרה היתה מחזרת לו הכתובה. ואם היורשים קטנים והאפוטרופסים רוצים להשביעה והיא אומרת שאינה רוצה לישבע עד שיגדלו בניה כי שמא הם ימחלו לה או תתפשר עמהם, כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה אין שומעין לה, אלא לא תטול כלום עד שתשבע. וששאלת¹ אלמנה שאומרת "בעלי נתן לי מנה קודם מותו במתנה גמורה על מנת שלא ינכס לי בכתובתי" ועדים אין לה. תשובה, אם היא מוחזקת במנה, כגון שיש ממון בעלה תחת ידיה והיא יכולה לטעון על אותו ממון "אין בידי משל

בעלי כלום", נאמנת גם כן במיגו לומר "נתנו לי במתנה", ובשבועה. אבל אם היא אינה מוחזקת בממון בעלה, אז אינה נאמנת. כתב רי"ף שאם מכרה או נתנה מנכסי יתומים קודם שנשבעה, מה שמכרה ונתנה קיים ומנכין אותו בכתובתה. ומשמע מדבריו אפילו מקרקע. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל מביא דבריו בפסקיו לפסק הלכה, אבל כתב בתשובה דווקא במטלטלי, אבל מקרקעי בחזקת יורשים קיימי ואין בידם לתתם עד שיגבוה בית דין, ואם מכרה או נתנה אין מכירתה ומתנתה קיימת. ואם מחלה לבעלי חובות של בעלה אין מחילתה כלום, שכל זמן שלא תגבה חובות בעלה אין לה בהן כלום ואין בידה לא ליתן ולא למחול. ופעמים שאף גרושה משביעין אותה אפילו כשלא יטעון, דתנן: הפוגמת כתובתה, או עד אחד מעידה שהיא פרועה, והנפרעת שלא בפניו, ומנכסים משועבדים, לא תפרע אלא בשבועה. פוגמת כיצד, היתה כתובתה אלף זוז והוא אומר "קבלת כתובתיך" והיא אומרת "לא קבלתי אלא כך וכך", אפילו יש לה עדים כמה קבלה דאיכא למימר אם איתא דקבלה טפי הוה פרע לה בעדים, אפילו דקדקה מה שנטלה אפילו כחצי פרוטה דאיכא למימר כיון דדקדקה בודאי אומרת אמת, אפילו הכי לא תפרע אלא בשבועה. או שכופרת בכל ואומרת "לא נפרעתי כלום" ועד אחד מעידה שהיא פרועה, לא תפרע אלא בשבועה. או מנכסים משועבדים שבאו לטרוף מהלקוחות, או שלא בפניו כגון שגרש והלך לו, לא תפרע אלא בשבועה. וכתב הרמב"ם: והוא שיהיה במקום רחוק שיש טורח להודיעו, אבל אם הוא קרוב להודיעו מודיעין אותו ואם לא יבוא ישביעה ותטול. וכן כתב רי"ף. וכתב אדוני אבי ז"ל: וייראה לי דהאי מקום קרוב כדי שילך השליח ויחזור תוך לי יום שהוא זמן בית דין, אבל טפי מלי יום אין לנו לאחר הפירעון, אלא בית דין מוכרים מיד ופורעין והאשה נותנת שכר השליח ומוספת אותו על כתובתה. וכל הנך שבועות הן דרבנן, אפילו הכי צריכין נקיטת חפץ, ולא נפקא מינה אלא דאי קדמה ותפשה ואומרת "לא משתבענא ולא מהדרנא דדידי שקליי", לא מפקינן מינה כיון דהוא דרבנן, אבל בדאורייתא מפקינן בכהאי גוונא אי לא בעי לישבע. אבל אפוכי לא אפכינן להו, אף על גב דקיימא לן דשבועה דרבנן מפכינן, הני מילי כשהנתבע יש לו לישבע וליפטר יכול להפכו על התובע ולומר לו "אין לך אצלי כלום או השבע וטול או תלך לך", אבל כשהתובע יש לו לישבע וליטול אינו יכול להפכו על הנתבע ולומר "השבע והפטר", שיכול לומר לו "איני רוצה לישבע אתה יש לך לישבע וליטול או השבע וטול או תלך לך". ואם היא חשודה על השבועה שאינה יכולה לישבע, אם שכנגדה אינו חשוד ישבע ויפטר, ואם הוא חשוד אין כאן לא שבועה ולא תשלומין.

ובעד אחד מעידה שהיא פרועה יכול להביאה לידי שבועה דאורייתא. כיצד, יפרע לה כתובתה פעם שני בפני העד הראשון ועד אחר עמו הרי כאן שני עדים על פרעון השני, ויתבענה מה שנתן לה תחילה ויאמר "בהלואה נתתיו לך" שהרי נתקבלה כתובתך פעם שנית, והיא כשתכפור ותאמר "לא קבלתי אלא פעם אחד" הרי עד מכחישה וצריכה לישבע שבועה דאורייתא. וצריך שיאמר לעד הראשון שמכיון לכך, שאם לא כן, תאמר "באמת שקבלתי שתיהן אבל היו עליך ב' כתובות" והרי העד הראשון מסייעה, אבל כשמודיע לעד תחילה שאין כוונתו אלא להביאה לידי שבועה דאורייתא, אז אין הראשון מסייעה וכיון שאין מסייעה אינה יכולה לומר ב' כתובות היו לי דמילתא דלא שכיחא היא. הפוחתת כתובתה אינה צריכה שבועה. היכי דמי פוחתת, כגון שהוציאה כתובתה מאלף זוז והוא אומר "נפרעת" והיא אומרת "לא נפרעתי כלום אבל אין לי עליך אלא ה' מאות זוז כי אמנה היתה ביני לבינך שנתחייבת לי בקנין אלף זוז והאמנת בי שלא אתבע ממך אלא ה' מאות", נוטלת בלא שבועה. אבל אם אינה אומרת "אמנה היתה ביני לבינך", אפילו ה' מאות אינה נוטלת, דהאי שטרא חספא בעלמא הוא. היא אומרת "בתולה נשאתני וכתובתי מאתים" והבעל כשנתגרשה או היורשים כשנתאלמנה אומרים "אלמנה ניסת ואין לך אלא מנה", והכתובה נאבדה או במקום שאין כותבים כתובה, אם יש עדים שיצתה בהינומה, פירוש שעשו לה כמנהג הבתולות במלבוש שרגילין להלביש בתולות או בשאר דבר ידוע לפי מנהג העיר, כתובתה מאתים, אפילו אחד מהם קטן כשראה העדות, דכיון שהוא עתה גדול ויש אחר עמו מהני, ואם אין עדים אינה נוטלת אלא מנה. כתב הרמב"ם: שהבעל צריך לישבע שבועה דאורייתא, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שאינו נשבע אלא היסת. מי שהיה נשוי ד' נשים שנשאתן זו אחר זו ומת ובאין לגבות כתובתן, הראשונה נשבעת לשניה שאין משל בעלה כלום, והשנייה לשלישית והשלישית לרביעית, והרביעית נשבעת ליתומים. ואפילו אם הם גדולים אין נפרעין מהם אלא בשבועה. היו כולם יוצאות ביום אחד - במקום שכותבים שעות הראשונה תקדום, ואם אין כותבין שעות אז שיעבוד כולם חל ביחד. ואם כתובתה של האחת מנה ושל זו מאתים ושל זו ג' מאות, לרבינו חננאל בין הניח רב או מעט כך הדין שיחלקו כל עזבון המת לו' חלקים ונוטלת של מנה חלק אחד ושל מאתים ב' חלקים ושל ג' מאות שלשה חלקים, שכל אחת ואחת נוטלת לפי מעותיה עד שתפרע כתובתה, ולפי זה אם הניח שלש מאות, של מנה נוטלת חמשים ושל מאתים מאה ושל ג' מאות מאה וחמשים. ולרב אלפס חולקות ממש שוה בשוה עד שתפרע כל אחת מכתובתה, ולפי

זה אם הניח ש' כל אחת נוטלת מנה, ואם הניח יותר השתים הנשארות חולקות אותו ביניהם בשוה, ולזה הסכים אדוני אבי ז"ל. וכשבית דין או יורשין משביעין האלמנה, אין להשביעה בבית דין אלא חוץ לבית דין, אבל מדירין אותה אפילו בבית דין. וצריך שידירנה בדבר שיש בו עינוי נפש ושתהיה באיסור כל ימיה, כגון שתאמר "יאיסר עלי דבר זה אם נהניתי שום דבר מכתובתי" והוא דבר שיש בו עינוי נפש. אבל אם אין בו עינוי נפש או אפילו יש בו עינוי נפש ואינה באיסור כל ימיה, כגון שאומרים לה "משביעין אנו עליך שלא תאכלי דבר זה אם גבית שום דבר מכתובתך" והיא אוכלת אותו בפנינו, לא מהני שאינה חוששת על העונש אלא בגדר של עינוי נפש שעומדת בו כל ימיה. ולא מהני נדרה אלא כל זמן שלא נשאת. אבל אם נשאת אינה גובה בנדרה, שהבעל יפר לה אפילו נדרה על דעת רבים, ואפילו אם נתן לה רשות שתדור על דעת הבית דין, יכול לחזור ממה שהרשה ויפר לה. וגרושה שבאה לישבע, כגון שהבעל אומר פרעתי, או פוגמת וכיוצא בזה, נשבעת אפילו בבית דין. וכתב ר"י שהאידנא נהגו להשביע אלמנה בבית דין.

סימן צז - שאין הבעל יכול להשביע אשתו בטענת

ספק

הבעל שמשביע אשתו על כתובתה, יכול להשביעה גם כן על כל שנתעסקה בו כל ימי היותה תחתיו, אבל קודם לכן אינו יכול להשביעה בטענת שמא, דתנן: המושיב אשתו חנונית או שמינה אפוטרופוס הרי זה משביעה בכל שעה שירצה, כיון שנושאת ונותנת בשלו יכול להשביעה אפילו בטענת שמא אם הפסידה שתי כסף, אבל אם אינה נושאת ונותנת אלא שמתעסקת בצרכי הבית בפלכה ובעיסתה כדרך כל הנשים אינו יכול להשביעה בטענת שמא, אם לא בטענת ברי או על ידי גלגול, ורבי שמעון פליג ואומר דאף אם הושיבה חנונית או מינה אפוטרופוס אינו יכול להשביעה בטענת שמא כל זמן שאינה תובעת כתובתה, אבל אם גירשה ותובעת כתובתה משביעה על הכל. ופסק רב אלפס כתנא קמא שאם מינה אפוטרופוס משביעה כל שעה שירצה, ורבינו תם פסק כרבי שמעון, והורה הלכה למעשה באשה שמינה בעלה אפוטרופוס והיה לה הרבה

מעוות ואומרת של אחרים הם ורצה בעלה להשביעה, ופסק רבינו תם שלא היה יכול להשביעה כל זמן שלא תבעה כתובתה. וכתב אדוני אבי ז"ל ונראין דבריו, וגם כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא לא עבדינן עובדה לחייבה שבועה.

סימן צח - פטרה משבועה או יחד לה מטלטלין, גובה בלא שבועה

פטרה הבעל משבועה, גובה כתובתה בלא שבועה. וכפי לשון הפטור היא נפטרת. כיצד, כתב לה "נדר ושבועה אין לי עליך", אינו יכול להשביעה שום שבועה, לא שבועת אפוטרופסת אם היתה נושאת ונותנת, ולא שבועת פוגמת, אבל לענין עד אחד מעידה שהיא פרועה כתב הראב"ד אינו מועיל הפטור, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שאף לזה מועיל. אבל לענין נפרעת שלא בפניו כתב יש להסתפק אם יועיל, דלכאורה נראה שלא יועיל דכיון דנפרעת שלא בפניו מעיזה פניה, אמנם ייראה שהפטור מועיל גם בזה. עד כאן. אבל משביע את יורשיה, אם גירשה ומתה יורשיה נשבעין שבועת יורשין, שלא פקדתנו בשעת מיתה ולא אמרה לנו קודם לכן ששטר זה פרוע, ואת הבאים ברשותה, כגון אם מכרה כתובתה לאחרים ונתגרשה ומתה והלקוחות תובעים כתובתה, נשבעים שבועה שלא פקדתנו. ודוקא שמתה, אבל אם היא עדיין קיימת לא יתנו ללקוחות כלום אלא אם כן תשבע היא שלא נפרעה. ומשביעין גם כן יורשיה והבאים ברשותה אם פגמו הכתובה או אם נעשו אפוטרופין, ואפילו אם נתן לה רשות למנות אפוטרופין ליורשים או לאחרים אינו מועיל להם לפטור בפטור שפטרה. כתב לה "נדר ושבועה אין לי עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותך", אינו יכול להשביע לא אותה ולא יורשיה ולא הבאים ברשותה שום שבועה, אבל יורשיו או הבאים ברשותו, כגון לקוחות שקנו ממנו, משביעין אותה ואת יורשיה ואת הבאים ברשותה כגון אם נתגרשה ומתה, אבל נתאלמנה ומתה קודם שנשבעה אין יורשיה כתובתה כדפירשתי לעיל. כתב לה "נדר ושבועה אין לי וליורשי ולבאים ברשותי עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותך", לא הוא ולא יורשיו ולא הבאים ברשותו יכולין להשביע לא היא ולא יורשיה ולא הבאים ברשותה, ואפילו

אם פגמה כתובתה, או היורשים או אפילו יורשים מן היורשים פטורין משבועה. אבל אם נעשית אפוטרופא לאחר מיתת בעלה, לזה אינו מועיל הפטור אלא משביעין אותה על אותו אפוטרופסת, אבל לאפוטרופא שנעשית בחיי בעלה מועיל שאפילו על ידי גלגול אין יכולין להשביעה. ורב אלפס כתב שאפילו לא פטרה, אין היורשים יכולים להשביעה על אפוטרופוס שנעשית בחיי בעלה. ולא נהירא לאדוני אבי ז"ל. ומיהו על מה שמכרה לצורך קבורה בין מיתה לקבורה, מהני שאין משביעין אותה עליו אפילו על ידי גלגול, ובירושלמי משמע דאפילו אם מכרה שלא לצורך קבורה בין מיתה לקבורה מועיל הפטור שפטרה, ובגמרא דידן לא משמע כן, וגמרא דידן עיקר. כתב לה "דלא נדר ודלא שבועה" או "נקי נדר" או "נקי שבועה מנכסי", הוי כאילו כתב לה "שבועה אין לי עליך" והוא אינו יכול להשביעה אבל יורשיו ובאי כחו משביעין אותה. ואם כתב לה "נקי נדר" או נקי שבועה" או "דלא נדר דלא שבועה מנכסי אילין", לא הוא ולא יורשיו ולא באי כחו יכולין להשביעה. כתב רי"ף אף על פי שהאמינה על יורשיו ועל הבאים מכחו, אין מועיל אלא לענין יורשין, אבל אין פטור מועיל לגבות מלקוחות בלא שבועה, לפיכך אם יש עליו בעל חוב אחר או כתובה או לקוחות אין הפטור מועיל לה. וכן כתב רבינו חננאל מעשים בכל יום שאין נפרעין מנכסים משועבדין אלא בשבועה אף על פי שיש לה נאמנות ומהיורשין בלא שבועה. ורבי זרחיה הלוי כתב אם מכר קודם הנאמנות, אז אינו מועיל דלאו כל כמיניה לגרוע כח דלקוחות אחר שמכר להם כבר, אבל אם קדם הנאמנות ללקוחות, לא פקע בשביל שמכר נכסיו אחר כן. וכן כתב הרמ"ה. ויש אומרים דהיינו דוקא שכתב לה הנאמנות בשטר וקנו מיניה שאז מועיל אף גבי לקוחות משום דאית ליה קלא. ואדוני אבי ז"ל כתב: האידנא דנפיש רמאי נכון להחמיר כרב אלפס. ואבא שאול פליג אתנא קמא בפטור יורשים, וקאמר דאפילו פטרה בפירוש מן היורשים, או כתב לה "נקי נדר נקי שבועה מנכסי אילין" אינו מועיל גבי יורשין ואינה גובה מהן אלא בשבועה. ופסק רב אלפס כתנא קמא דפטור מועיל אף גבי יורשים. והני מילי כשפירש "לי ולירשתי", אבל לא פירש אף על פי שכתב "נקי נדר נקי שבועה מנכסי אילין" לא מהני וצריכה שבועה. ורבינו חננאל ור"י פסקו כאבא שאול דלא מהני כלל גבי יורשין אפילו פירש לי ולירשתי, ולזה הסכים אדוני אבי ז"ל. וכתב רבינו חננאל דוקא דלא קנו מיניה, אבל קנו מיניה אין משביעין לא אותה ולא יורשיה דאליס כח קנין לפוטרה לגמרי ממנו ומיורשיו. ייחד לה קרקע שתגבה כתובתה ממנו, אפילו לא פירש די מצריו אלא אחד מהם, גובה בלא שבועה דלא חיישינן תו לצררי. ואם

ייחד לה מטלטלי, אפילו אינן בעין גובה בלא שבועה. אבל לרב אלפס צריך שיהיו בעין, או אחרים שבאים מחמתן כגון שיחד לה מטלטלים והם עסקא והוא נושא ונותן בהם ומכרם וקנה בדמיהם סחורה, אבל אם אינן בעין ולא אחרים שבאין מחמתן צריכה שבועה. אבל לרש"י אפילו נגנבו או אבדו אותם שיחד אינה צריכה שבועה, דכיון שאבדו אותן שיחד לה תו לא מייחד לה אחרני, וכן היא מסקנת אדוני אבי ז"ל.

סימן צט - שמין לאשה אלמנה בגדיה

אלמנה שבאת לגבות כתובתה, שמין כל בגדיה בין של חול בין של שבת ומנכין אותם מכתובתה. אבל גרושה, כיון שמוציאה מדעתו אין שמין לה בגדיה לא של חול ולא של שבת, וכל שכן שגובה מתנה שכתב לה בכתובתה. וכתב בעל העיטור דוקא שמוציאה מדעתו בלא טענה רק שמוצא אחרת נאה הימנה, אבל סרחה עליו אדעתא דהכי לא אקני לה. עד כאן. ואפילו לדבריו נראה שאין לחלק בין סרחה עליו למוציאה מדעתו אלא בגדיה שקנה לה, אבל מתנה שכתב לה גובה לעולם, וכן כתבו הגאונים.

סימן ק - כתבה ממה נגבית, וכל יתר דיני כתבה

אין הכתובה נגבית מדינא דגמרא אלא ממקרקעי, ומן הזיבורית שבנכסיו, ולא משבח שהשביחו הנכסים אחר מותו, לא שנא השביחו יורשין ולא שנא השביחו לקוחות ובאה לטרוף מהם, ולא מהראוי, אבל במלוה שחייבים לבעל נקרא מוחזק ונגבית מהם אפילו הוא על העכו"ם. ומתקנת הגאונים נגבית ממטלטלים, והוא הדין נמי לכל תנאיה חוץ מכתובת בנין דכרין כדלקמן. לפיכך אם גבו היורשים מעות בחובת אביהן, גובה מהן. ודוקא מטלטלי דבני חרי, אבל מכרם הבעל או נתנם

במתנת בריא אינה גובה מהם. ואם מכרום היורשים אחרי מותו גובה מהם. כתב הרמב"ם: נהגו לכתוב בכל הכתובות מקרקעי ומטלטלי, ודבר זה תקון גדול הוא ואנשים חכמים ונבונים נהגו כן, והוא ככל תנאי שבממון שהוא קיים, ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלים בתנאי זה ולא מתקנת האחרונים. הרי שלא כתב כן בכתובתה אלא שנשא סתם, אם הוא יודע בתקנת הגאונים גובה ואם לאו או שנסתפק לנו הדבר מתיישבים בדבר זה, שאין כח בתקנת הגאונים לדון בה לפי שלא נתפרסם הדבר בדין תנאי כתובה שהוא תקנת סנהדרי גדולה ועד שנוציא בה ממון מן היורשים. עד כאן. אם מוצאים לו קרקע בן חורין מוכרין ונותנין לה, ואם לאו טורפת ממשועבדים שמכר או שנתן, לא שנא נתן במתנת בריא או שכיב מרע, שהרי כל נכסיו אחראין וערבאין לכתובתה, אפילו אם נתרצית בקנינו שקנו מידה אינו מועיל, אלא אם כן קנו ממנו תחילה כדפירשתי לעיל. מכר לאחד קרקע ולא נתרצית שלא רצתה לחתום לו, ואחרי כן מכר לאחר לא שנא אותו קרקע ולא שנא קרקע אחרת וחתמה לו, קנה ואינה גובה ממנו, שאינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי שאם היתה רוצה לעשות נחת רוח היתה עושה לראשון. ולענין אם יכולה לגבות מן הראשון איכא פלוגתא, לרש"י אינה גובה ממנו, וכן כתב הרמב"ם ובעל העיטור, ולרבינו חננאל ולרבינו תם גובה ממנו, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש. מי שהיה נשוי שתי נשים ומכר שדהו וכתבה הראשונה ללוקח דין ודברים אין לי עמך בענין שמועיל כגון שלקח מן האשה תחלה ומת, השנייה מוציאה מיד הלוקח והראשונה מיד השנייה שהיא קדמה ולא הוסר שיעבודה רק מלוקח והלוקח מיד הראשונה שהרי הסירה שיעבודה ממנה, וחוזרת חלילה עד שיעשו פשרה ביניהם. שאלה לאדוני אבי הרא"ש ז"ל: ששאלת איש ואשה שמכרו בית לאחד וכתבו לו בשטר שהודו המוכרים שלא שיירו לעצמם במכר זה שום זכות בעולם, ואחר כך יצא על המוכר שטר חוב מוקדם למכר, והבעל חוב הוציא הקרקע מיד הלוקח בכח שטרו, והאשה מוציאה שטר נדונייתה שהיה מוקדמת לזה החוב כדי לקיים המקח ביד הלוקח, והבעל חוב טוען שכבר סלקה זכות נדונייתה מעל זה הקרקע, והיא טוענת אף על פי שסלקתי זכותי לענין שלא אתבענו אבל כל זכות שהיה לי בקרקע מכרתי לו וזה זכותי שהיה חובי מוקדם לשלך. תשובה: הדין עמה, שלא סלקה מעל הקרקע אלא לגבי הקונה שלא תוכל להוציאו בשטר נדוניא, אבל לגבי אחר לא סלקה זכותה, והוי דינא הכי, בעל חוב המוקדם מוציא מיד הלוקח והאשה מיד בעל חוב בנדונייתה והלוקח מן האשה ובעל חוב מיד הלוקח, וחוזרין חלילה עד שיעשו פשרה ביניהם, והלוקח עומד במקום

האשה ובמקומו, נמצא הפשרה עשויה בנדון זה כי הבעל חוב יוציאנו מיד הלוקח והלוקח יוציאנו מיד בעל חוב בשטר נדוניתה שמסרה לו האשה, וישאר כך הענין כי לא יוסיף אחר כך לזכות בבית מכח הקנייה. ואין הכתובה נגבית אלא בפחות שבמטבעות, כגון אם נשא במקום אחד וגירשה במקום אחר, אם מעות של מקום הנישואין טובים מהמעות של מקום הגירושין נותן לה ממעות של מקום הגירושין, ואם מעות מקום הגירושין טובים משל מקום הנישואין נותן לה ממעות מקום הנישואין, אף על פי שבשאר חוב נותן לעולם ממעות של המקום שנשתעבד בו, בכתובה הקילו. ורבינו תם כתב שגם כתובה נגבית לעולם לפי המקום שנשתעבד בו, אבל הרמב"ם ורי"ף וכל הגאונים כתבו כסברא הראשונה. כתב הרמב"ם: במה דברים אמורים כשהיה בכתובתה מעות סתם, אבל אם פירש בה מטבע ידוע בין עיקר בין בתוספת הרי הוא כדין המלוה לחבירו מטבע ידוע שפירש לו מה שהלוה. ובמקום שכותבין כתובה, אינה נגבית אלא אם כן יהיה שטר כתובה בידה, ¹אלא נשבע שבועת היסת ונפטר. ובמקום שאין כותבין, עיקר כתובה גובה בלא כתובה בתנאי בית דין בעדי מיתה, או אפילו בלא עדים שהאשה שאומרת מת בעלי נאמנת כדפירשתי לעיל גם נותנין לה כתובה על פיה. ונדוניא ותוספת אינה גובה אלא אם כן כתובתה בידה, אפילו יש עדים כמה היה. והרמב"ם כתב שצריכה לישבע שמת. אבל אם אומרת "מת בעלי תנו לי כתובתי", אף לינשא אין מתירים אותה, שאינה אומרת כן אלא ליטול כתובתה. והרמב"ם כתב שאם אומרת "התירוני לינשא ותנו לי כתובתי" מתירין אותה לינשא ונותנין לה כתובתה, ואם אומרת "תנו לי כתובתי והתירוני לינשא", מתירין אותה לינשא ואין נותנין לה כתובתה, ואם תפסה אין מוציאין מידה. ואני כתבתי למעלה דבשניהם אין מתירין אותה לינשא. במקום שאין כותבין כתובה והביא עדים שכתב לה כתובה, כתב הרמב"ם שדינו כבמקום שכותבין ואינה גובה בלא כתובה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שגובה כיון שבאותו מקום לא נהגו לכתוב, ולא מהימן לומר פרעתי דאיהו דאפסיד אנפשיה שכתב לה ולא ישתנה הדין בכך. ובספר המצוות כתב על שם ר"י אפילו במקום שכותבים, גובה עיקר כתובה וכל תנאי בבית דין. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. הוציאה גט ואין בידה כתובה, דינה כמו אלמנה, שבמקום שאין כותבין גובה עיקר ולא נדוניא ותוספת, ובמקום שכותבין אינה גובה כלל. ואם הוציאה כתובה בלא גט, שאומרת שאבד גיטה והוא אומר שכבר הוציאה הגט וגבתה בו, והוא במקום שאין כותבין ואומר "מפני שאין רגילין לכתוב לא האמינו לי במה שכתבתי לה והוצרכת לפרוע על פי

הגט וכתבו לי שובר ואבד", אם יש לה עדי גירושין אינו נאמן, ואם אין לה עדי גירושין נאמן במיגו שיכול לומר לא גירשתיך, ואף על פי שהיא אומרת גירשתיני אינה נאמנת כיון שתובעת כתובתה. ואם הוא במקום שאין רשאים לכתוב גט מפני הסכנה, היא נאמנת וגובה הכל אפילו אין לה עדי גירושין. והרמב"ם כתב בזה: אם הוא טוען לא גרשתי חייב ליתן לה עיקר כתובה אבל לא תוספת עד שתביא ראיה שגירשה או שהוציאה גט עם הכתובה, ואם הוא אומר גירשתי ופרעתי הכל עיקר עם תוספת ואבד שוברי הרי זה נאמן ומשביעה בנקיטת חפץ ונותן לה עיקר והוא נשבע שבועת היסת על התוספת. ולא נהירא, שאם הוא נאמן למה יתן לה עיקר, ואם אינו נאמן יתן לה הכל שהרי כתובה בידה, וכן השיג עליו הראב"ד. הוציאה שני גיטין ושתי כתובות, וזמן כתובה ראשונה קודם לגט הראשון וזמן השניה קודם לגט השני, גובה שתיהן. הוציאה שתי כתובות וגט אחד, שכתב לה שתי כתובות זו אחר זו, אינה גובה אלא אחרונה, שבטל הראשונה כשכתב לה האחרונה. ואם האחרונה יתירה על הראשונה ולא כתב לה "ואוסיפית לך כך וכך על הראשונה", אם רוצה לגבות הראשונה גובה מזמן ראשונה או שניה מזמן שניה, ואם כתב לה "ואוסיפית לך כך וכך על הראשונה", גובה ראשונה מזמן ראשונה ותוספת מזמן שניה. במה דברים אמורים ששתיהן מן האירוסין או מן הנישואין. אבל אם אחת מן האירוסין והשניה מן הנישואין, בכל ענין אינה גובה אלא אותה שמן הנישואין. הוציאה כתובה ושני גיטין, שהחזירה ולא כתב לה כתובה, אין לה אלא כתובה אחת, שהמגרש אשתו והחזירה על דעת כתובה הראשונה החזירה. הוציאה גט וכתובה ועדי מיתה, אם הגט קודם לכתובה, רואין אם אין דרך לכתוב כתובה גובה בגט עיקר הכתובה ובכתובה גובה כל מה שכתוב בה, שהרי זכתה בה במיתת הבעל, ואם כתובה קודמת לגט, אין לה אלא כתובה אחת שעל דעת כתובה הראשונה החזירה.

סימן קא - עד כמה גובה כתבתה

אלמנה כל זמן ששטר כתובתה בידה, גובה כתובתה לעולם, בין אם נותנין לה מזונות בבית אביה או בבית בעלה אפילו אחר שתנשא, ונשבעת

אף על פי שהיא נשואה. ובעל התרומות כתב שאם נשאת שוב אינה נאמנת ואין נותנין לה אלא אם כן תביא עדים שלא קבלתה, וכן כתב בעל העיטור. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה. ואפילו עברה עליה שמיטה אינה נשמטת מפני שהוא מעשה בית דין. פגמה אותה - שגבתה מקצת, או אפילו שלא פגמה אלא שזקפה במלוה, יצאה מכלל מעשה בית דין ושביעית משמטתה. ואם אין כתובתה בידה ובאה לגבות בתנאי בית דין, כגון במקום שאין כותבין, אם נותנין לה מזונות בבית בעלה גובה לעולם, ואם נותנין לה מזונות בבית אביה אינה גובה אלא עד סוף כ"ה שנים. אבל שתקה כ"ה שנים ולא תבעה, מחלה. ואם תבעה תוך כ"ה שנים, מונין לה כ"ה שנים מיום שתבעה. וכן יורשיה צריכין לתובעה תוך כ"ה שנים למיתתה, ואם שתקו יותר מכ"ה שנים מחלו. ואפילו אם נזונת בבית אביה, אם היורשים מכבדין אותה - שמוליכין לה מזונותיה בעצמם, אין שתיקתה מחילה, שמפני הבושה היא שותקת ולא מפני שמחלה להם. וייראה מדברי הרמב"ם שאין הוכחת השתיקה מחילה אלא לעיקר, אבל התוספת לא. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שגם התוספת מוחלת, אבל הנדוניה אינה מוחלת, ואם יש לה עדים ממנה, גובה אותה לעולם. ודוקא באלמנה הויה שתיקתה מחילה בשאין כתובה בידה, אבל גרושה גובה לעולם כשאר בעלי חובות.

סימן קב - דין גבית חוב וכתבת אלמנה

מי שמת ואלמנתו באה לגבות כתובתה ועליו בעל חוב - אם זמנו של אחד מהם קודם ולא הניח אלא קרקע כדי לפרוע לאחד מהם, מי שזמנו קודם יגבה והאחר ידחה בין אלמנה בין בעל חוב. ואפילו תפש המאוחר מוציאין מידו. לא הניח אלא מטלטלים שאין בהם דין קדימה, וכגון דלא אקנו ליה מטלטלי אגב מקרקעי, ינתנו לבעל חוב אפילו הוא מאוחר ותדחה האשה. ומיהו אם תפשה אפילו שלא בבית דין אין מוציאין מידה. ואם זמן שניהם שוין, או שנשא ולוה ואחר כך קנה, או שלוה ונשא ואחר כך קנה, שחל שיעבודם כאחד משעה שקנה, בין אם הניח מקרקעי או מטלטלי ינתנו לבעל חוב ותדחה האשה. ואם קדמה האשה ותפשה קרקע - אם קדמה וגבתה בבית דין, כגון שהגבוה בית דין קודם שידעו שהיה

שם בעל חוב, אין מוציאים מידה. אבל אם גבתה מעצמה, אפילו על ידי שומא דליכא למימר מאן שם לך, מפקינן מינה. ואם קדמה ותפשה מטלטלין אפילו שלא בבית דין, לא מפקינן מינה. ואם יש שם כדי לפרוע לשניהם בקרקע ובמעות - אם זמנן שוין, נותנין לבעל חוב מעות ולאשה קרקע. ואם קדמה לגבות מעות, כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל שמוציאים מידה ונותנין לבעל חוב. ולכאורה יראה שלא אמרו כן אלא מפני תקנת בעל חוב, אבל אם חפץ יותר בקרקע וליתן לאשה מעות שומעין לו. והרמ"ה כתב דאין שומעין לו. ואם אין זמנן שוה, המוקדם נותנין לו מעות. ואם קדם המאוחר ותפש המעות, לפי דברי אדוני אבי הרא"ש ז"ל שכתב שמוציאים מידה אם קדמה ותפשה מעות כשזמנן שוה, יראה דהוא הדין נמי שמוציאים המעות מיד המאוחר אם קדם ותפשם. כתב הרמב"ם: היו כתובים בכתובה נכסי צאן ברזל וטענה שאבדו או שלקחן הבעל, הרי היא בנכסי צאן ברזל כשאר בעלי חובות, ונשבעת שלא לקחה אותם ולא נתנם ולא מחלם וחולקת עם בעלי חובות. ורש"י לא פירש כן, אלא דין נכסי צאן ברזל כדין שאר הכתובה. הערב לאשה בכתובה אינו מתחייב אפילו בקנין, אפילו אם יש נכסים לבעל. אבל הערב לכלתו בשביל כתובתה, מתחייב בקנין אפילו אם אין נכסים לבנו. במה דברים אמורים בערב דעלמא, אבל בקבלן שאמר לה "הנשאי לזה ואני קבלן" או "אני אתן לך", משתעבד. ולכאורה נראה דוקא בקנין, אבל הרמב"ם כתב אפילו בלא קנין, והכי מסתבר דהוי כמו ערב בשעת מתן מעות דלא בעי קנין. והראב"ד כתב דאפילו ערב גרידא מתחייב בקנין, ולפי זה ערב לכלתו מתחייב אפילו בלא קנין והכי מסתבר. הערב לאשה בכתובתה וגירשה בעלה ואין לו נכסים לבעלה לפורעה ותובעת כתובתה מן הערב, לא יתן לה אלא אם כן ידירנה בעלה הנאה על דעת רבים שאין לה התרה שלא יחזירנה, שלא יעשו קנוניא עליו שיגרשנה כדי שתגבה כתובתה מהערב ויחזירנה אחר כך. ואפילו לא הדירה בשעת הגירושין, ידירנה אחר כך כשתתבענו הכתובה. ואסור לאדם ששיאנו עצה שיגרשנה כדי שתגבה הכתובה מהערב, דשמא לא ידירנה הנאה. מיהו אם האב ערב לכלתו כנגד בנו והבן תלמיד חכם והשעה דחוקה לו ואין האב מהנהו מנכסיו, מותר להשיאו עצה לגרש כדי לגבות הכתובה מהאב. וכן אם הקדיש כל נכסיו ומגרשה, לא תגבה מן ההקדש אלא אם כן ידירנה. אבל מן הלקוחות גובה אפילו בלא הדירה, ואם ירצה להחזירה אחר כך יחזירנה, שכיון שידעו הלקוחות שיש עליו כתובת אשה אינהו דאפסידו אנפשיהו שקנו ממנו.

סימן קג - אלמנה שמוכרת נכסים לכתבתה, אם צריכה למכר על פי בית דין

אלמנה, בין מן הנישואין בין מן האירוסין, מוכרת מנכסי בעלה לגבות כתובתה שלא בבית דין ושלא בהכרזה, לא שנא אם מוכרת לגבות כל כתובתה ביחד, לא שנא אם מוכרת ג' או ד' פעמים לגבות מעט מעט בכל פעם, מוכרת שלא בבית דין מומחין. אבל צריכה בית דין הדיוטות, ג' אנשים בקיאים בשומת קרקע. ואם מכרה בלא בית דין הדיוטות, כתב רבינו חננאל שמכרה בטל, והרמב"ם כתב גבי מוכרת למזונות שקיים ונשבעת שלא זלזלה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב בתשובה כרבינו חננאל. ואחריות המכר על היתומים, בין אם תמכור היא או בית דין. וגרושה לא תמכור אלא בבית דין. ואלמנה נמי אם נשאת לא תמכור אלא בבית דין. ואם בית דין מוכרין ונותנים לה, אז אינה נשבעת אלא שלא התפיסה צרי ושלא תפשה היא משלו. ואם היא בעצמה מוכרת, צריכה לישבע שבועת צרי ושלא גבתה יותר ושלא זלזלה בנכסים. ואם לקחה לעצמה, אינו כלום אף על פי ששמוה שלשה הדיוטות, אלא צריכה להחזיר ליתומים אפילו אם הכריזה. ועצה טובה היא לה שתפרש מה שמוכרת לצורך כתובתה, שלא יאמרו שמוכרת הכל לצורך מזונותיה ויקראוה רעבתנית. ואם אינה חוששת שיקראוה רעבתנית, טוב לה שלא תפרש, שאם יכלו הנכסים תאמר כל מה שמכרה הוא לצורך מזונות ותטרוף מהלקוחות שקנו מבעלה לצורך כתובתה, אבל אם תפרש שמוכרת לצורך כתובתה לא תוכל לטרוף מהלקוחות מזונות. ויש צד אחר שטוב לה יותר שלא תפרש, שאם לא תפרש ויצא עליו שטר חוב תאמר שלכתובתה מכרה ואם כתובתה קדמה לא יוכל בעל השטר לטרוף ממה שמכרה, ואם תפרש למזונות יטרפנו בעל חוב מפני שזמנו קודם, שאין חיוב המזונות אלא עד אחר מיתה. היתה כתובתה מאתים ומכרה שוה מאתים במנה והוזל שאינו שוה אלא מנה והיא רוצה לקיים המקח, נתקבלה כתובתה, ולא אמרינן כיון שהיה המקח בטעות לא יצא הקרקע מחזקת היתומים וברשותם הוזל, אלא כיון שבשעה שקבלה הקרקע להכניסו לרשות הלוקח היה שוה מאתים, כאילו כוונה לקנות הקרקע ונתקבלה כתובתה ואינה חוזרת ליתומים. וכן אם מכרה שוה מנה במאתים והוקר והלוקח רוצה לקיים המקח ונתקבלה כתובתה והריוח

ליתומים. טעתה ומכרה שוה מנה ודינר במנה, או שטעתה אפילו כל שהו, אפילו אם רוצה ליתן ליתומים מה שטעתה מכרה בטל. היתה כתובתה ד' מאות ומכרה לזה במנה ולזה במנה ולאחרון שוה מנה ודינר במנה, הראשונים מכרן קיים והאחרון מכרו בטל. במה דברים אמורים שהן ד' שדות חלוקות, אבל אם הכל שדה אחת ומכרה ממנו לד', לרב אלפס שפסק במכור לי כורא וזבין ליה ליתכא שהמכר בטל שחשוב כמעביר על דבריו, אפילו הראשונים מכרן בטל אם עשה לכל אחד ואחד שטר בפני עצמו, אלא אם כן מכרה לכולם בשטר אחד אז מכר הראשונים קיים, אבל רבינו האי פסק במכור לי כורא וזבין ליה ליתכא שהמכר קיים, ולפי זה אפילו מכרה לד' בד' שטרות, הראשונים מכרן קיים לבד מהאחרון, וכך היא מסקנת אדוני אבי ז"ל.

סימן קד - בית דין שמכרו וטעו, וכן שאר שלוחין

בית דין שמוכרין להגבות לאלמנה כתובתה, אין מוכרין אלא בהכרזה. ומכריזין ל' יום רצופין זה אחר זה. ואם אינם רוצים להכריז רצופים אלא בכל יום שני וחמישי, יכריזו ס' יום בכל שני וחמישי. כיצד מכריזין, הכרוז יוצא פעם אחת בבקר בשעת הכנסת פועלים ופעם אחת בערב בשעת הוצאת פועלים, "שדה פלוני שסימניה כך וכך ומצריה כך וכך עומדת לימכר כל הרוצה ליקח יבא ויקח". ויפרש הכרוז שמוכרין אותה כדי לפרוע לאשה כתובתה, שלא יסבור הלוקח שנמכרה כדי לפרוע לבעל חוב, שיש מי שרוצה יותר ליתן לאשה מפני שלוקחת המעות מעט מעט. ואם הכריזו וטעו ומכרו אפילו שוה מאתים במנה מכרן קיים. אבל אם לא הכריזו, אפילו מכרו שוה בשוה מכרן בטל. במה דברים אמורים בדברים שצריכין הכרזה, ובשעה שמכריזין, ובמקום שמכריזין. אבל דברים שאין מכריזין עליהן - כמו עבדים ושטרות ומטלטלין שנמכרין לעולם בלא הכרזה, ושעה שאין מכריזין - היינו לכרגא ולמזוני ולקבורה, שלצורך אלו מוכרין בלא הכרזה, ואפילו מי שמלוה לצורך אחד מאלו כשפורעין לו מוכרין בלא הכרזה. ובמקום שאין מכריזין - שיש מקומות שנוהגים שלא להכריז מפני שיש שלא ירצו לקנות אם יכריזו שלא יקראו אותם אוכלי נכסי דאכרזתא, פירוש שצריכים למכור מפני הדחק, כיון

שאינן צריכין הכרזה, אם מכרו וטעו פחות משתות מכרן קיים, טעו בשתות מכרן בטל. אם הכריזו בדבר שאין צריך הכרזה או בשעה או במקום שאין מכריזין, כתב רב אלפס דכמאן דליתיה דמי ואם טעו בשתות מכרן בטל. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כיון שהכריזו, אף על פי שלא היו צריכין אם טעו אפילו בכפל המקח קיים. והיכא שטעו בפחות משתות בדבר שאין מכריזין שמכרן קיים, פירש רבינו יצחק שצריכין להחזיר האונאה. והרמב"ם כתב דהוי מחילה, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל. והיכא דטעו ונתאנו בשתות שהמכר בטל, כתב הרמב"ם אם ירצו בית דין לקיים המקח ולהחזיר האונאה הרשות בידם. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שאין שומעין להם, דכיון שהרשות ביד בית דין לבטל המקח גם כן הרשות ביד הלוקח לבטלו, ואם ירצו להכריח הלוקח שיתקיים המקח ויחזיר האונאה אין שומעין להם. שליח שמכר וטעה ונתאנה, המכר בטל, ואפילו בכל שהו שנתאנה, בין אם הוא שליח בית דין או שליח כל אדם. ואם הטעה הלוקח, כתב רב האי שגם בזה המקח בטל בכל שהו. והרב רבינו יונה כתב שאם טעה הוא ונתאנה המקח בטל בכל שהו שיאמר לו המשלח "לתקוני שדרתיך ולא לעוותי", אבל אם הטעה את הלוקח זכה המשלח ביתרון. וששאלת¹ על קרקע של יתומים שהכריזו בית דין עליו למוכרו להגבות אשה כתובתה, ואחר ההכרזה מחלה ליתומים כתובתה, ושלחה מצד אחר מורשה שלה לבית דין להגבות כתובתה, ומכרו בית דין הקרקע וכתבו אחריות המכר על היתומים, ועתה רוצים היתומים להוציא הקרקע מיד הלוקח כי אמרו שלא כדין מכרוהו שכבר מחלה להם כתובתה. תשובה: מרמה עשו ולא תעשנה ידיהם תושיה, כי בית דין מכרוהו כי לא ידעו באותה מחילה טמירתא ואחריות המכר על היתומים, ואי איניש דעלמא היה הבא להוציא הקרקע היו היתומים חייבים לפרוע, ועתה נמי שהם באים להוציא מיד הלוקח האחריות עליהם, הילכך אינה מחילה וישאר הקרקע ביד הלוקח.

סימן קה - דין המוכרת ומוחלת כתבתה

יכולה אשה שתמכור כתובתה או ליתנה לאחרים בין כולה בין מקצתה, והלוקח והמקבל עומדים במקומה, שאם תתאלמן או תתגרש יקחו הם כתובתה, ואם תמות בחיי הבעל אין להם כלום, לפיכך אין הלוקח קונה אותה אלא בדבר מועט. ואם מכרה לבעלה, המכר מכר ואסור להשהותה כדפירשתי לעיל אלא אם כן יעשו לה אחרת בעיקר הכתובה. ואפילו אם מת הבעל בחייה, אם מתה קודם שנשבעה על כתובתה אין ללוקח ולמקבל כלום. במה דברים אמורים כשנתאלמנה ומתה שהיא לא היתה יכולה ליפרע מהיתומים אלא בשבועה, אבל נתגרשה ומתה לקוחות נשבעים שבועה שלא פקדתנו ונוטלים. ודוקא שמתה, אבל אם היא חיה צריכה לישבע שלא נפרעת, ואם אינה רוצה לישבע יפסידו הלקוחות. ואם אמרה שנפרעה אחר שמכרה, נאמנת במיגו שאם היתה רוצה למחול. אבל אם אמרה שנפרעה קודם המכר אינה נאמנת. שאלה לאדוני אבי הרא"ש ז"ל: ששאלת ראובן שמת והניח בנים ואלמנה, ומתה האלמנה קודם שנשבעה על כתובתה, אם יש לבכור פי שנים, דמספקא לן אם קרויין נכסי האם כל זמן שלא נשבעה על כתובתה. תשובה: כל זמן שלא נשבעה האלמנה על כתובתה ולא הגבוה בין דין הכתובה, כל הנכסים בחזקת בעלה ולא זכתה בהם כלום, והבנים את אביהם הם יורשים ויש להן דין בכורה. המוכרת כתובתה בין לבעלה בין לאחרים, לא הפסידה שום דבר מתנאי כתובה. אבל המוחלת כתובתה לבעלה, אף על פי שאסורה לישב תחתיו, מכל מקום מחילתה מחילה והפסידה כתובת בנין דכרין. ונראה דהוא הדין נמי שהפסידה כל שאר תנאי הכתובה, וכן כתב הרמב"ם: המוחלת כתובתה לבעלה הפסידה כל תנאי כתובתה ואפילו מזוני לית לה. וייראה מדבריו שאפילו בחייו אין לה מזונות, ואני כתבתי למעלה שיש לה מזונות בחייו ולא אבדה אלא מזונות שלאחר מיתה. כתב הרמב"ם: המוחלת כתובתה אינה צריכה לא קנין ולא עדים כשאר מוחלין, והוא שיהיה דברים שהדעת סומכת עליהם ולא יהיה שחוק והיתול או דברי תימה אלא בדעת נכונה. המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול, ואפילו יורש מחול, לפיכך מכרה כתובתה ומת הבעל ואחר כך מתה, בנה יכול למחול והמכר בטל, ואפילו אין לה יורש אחר אלא זה הבן ונמצא פרעון הכתובה עליו, יכול למחול לעצמו כדי לבטל המקח ויורש הכתובה מכח אביו. בן שמכר כתובת אמו, פירוש שמכרה בחיי אביו שאם ימות אביו ואחר כך תמות אמו ויורש הוא את כתובתה שיהיה הלוקח עומד במקומו ליקח אותה, והתנה שאם תערער אמו על המקח שלא יסלקו מערעור, ומתה ולא ערערה, אינו יכול לומר אני במקום אמי וכמו שהיא היתה יכולה לערער על המקח גם אני מערער ואבטלנו,

סימן קו - הכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא

המחלק נכסיו לבניו וחלק לאשתו קרקע כל שהוא, אבדה כתובתה, בין אם הוא בריא או שכיב מרע. ואפילו אם לא חילק בפניה רק ששתקה כשנודע לה, דאמרינן כיון שחלק לה כבוד לחלוק עם הבנים ודאי מחלה. ורבינו חננאל פירש דוקא כשחלק לה חלק אחד כאחד מן הבנים אז מחלה בשתיקה לחוד, אבל אם לא נתן לה כאחד מן הבנים אז לא מחלה בשתיקה אלא אם כן כתב לה וקבלה עליה. ורב אלפס כתב כסברא הראשונה, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל. ודוקא שחלק לה קרקע וחלק כל נכסיו, אבל אם כתב מטלטלי או שלא חלק כל נכסיו לא אבדה כתובתה. ומיהו אפילו לא כתב לה אלא דקל לפירותיו, או פירות מחוברין והן צריכין עדיין לקרקע, חשיב שפיר קרקע. ואפילו כתב לה קרקע וחלק כל נכסיו, לא אבדה אלא מאותן נכסים, אבל אם קנה נכסים אחרים, או אפילו באו לידה מאותן הנכסים כגון שמת אחד מהבנים וירשו, גובה מהם. ודוקא שחלק נכסיו בינה ובין בניו, אבל אם חלק נכסיו בינה ובין אחרים לא אבדה. ורשב"ם כתב דהוא הדין נמי אם חלק בינה ובין אחרים, ולא נהירא לאדוני אבי ז"ל.

סימן קז - הכותב כל נכסיו לאשתו אם קנתה, ויצא עליו שטר חוב

הכותב כל נכסיו לאשתו לא שנא בריא לא שנא שכיב מרע ויצא עליו שטר חוב מוקדם למתנתה, הפסידה כתובתה מכל הנכסים שהיו לו אז, בין מאותם שהיו בידו בין מאותן שמכר קודם לכן, מפני שמחלה שיעבוד

כתובתה כשכתב לה המתנה. אבל אם קנה נכסים אחר כך לא מחלה וגובה מהם. ודוקא שכתב לה נכסיו. אבל אם לא כתב לה אלא פירות נכסיו, או אפילו כתב לה גוף הקרקע אלא ששייר קצת, לא הפסידה כתובתה. וביאר אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה הא דלא הפסידה כששייר, היינו כשכותב לה סכום מנכסיו, ואפילו הסכום הוא גדול שכתב לה מחציתם או שני חלקים מהם, אבל אם כתב לה כל נכסיו ופירש השויר, אפילו אם שייר הרבה אבדה כתובתה מנכסים שיש לה, שכבוד שעושה לה שכותב לה כל נכסיו גורם המחילה. במה דברים אמורים שאבדה כתובתה כשכתב לה כל נכסיו, באשתו ארוסה או גרושה, דבהנך היא מתנה ולכך אבדה כתובתה. אבל אם כתב כל נכסיו לאשתו נשואה לא אבדה כתובתה, משום דלא קנתה, דלא היא מתנה שלא כיון אלא לעשותה אפוטרופא על נכסיו כדי שיכבדוה, לא שנא יש לו בנים ממנה או אין לו בנים ממנה אלא מאחרת או אין לו בנים כלל ואחיו יורשין אותו. היו לו שתי נשים וכתב כל נכסיו לשתיהן, לא קנתה שום אחת מהן ושתייהם אפוטרופסים. כתב חצי נכסי לאשתי פלונית וחצי נכסי לאשתי פלונית, הראשונה קנתה שהרי שייר והשנייה לא קנתה. כתב כל נכסיו לאשתו ולבנו, אשתו קנתה החצי ובנו לא קנה אלא הוא אפוטרופא. כתב לאשתו ולאחר, האחר קנה החציה ואשתו היא אפוטרופא בשאר החצי. **שאלה לאדוני אבי הרא"ש ז"ל:** ראובן חלה וצוה מחמת מיתה ואמר "הו עדי שנים שאני מצוה מחמת מיתה ואני נותן כל נכסי לאשתי, אמנם שיהיו כולם משועבדים לתת ולפרוע מהם בכל שנה עד עולם כל החלק משלם שיש עלי לתת לצורך בית המדרש הידוע לנו, ואני משייר בה לעצמי שאוכל לתת מה שארצה בעבור נפשי", ובכלל דבריו אמר "אל תחשבו לי לשטות שנתתי כל נכסי לאשתי, שאני יודע בה שלא יהיה לה בעל לעולם". והיורשים אומרים שלא עשאה אלא אפוטרופא שהרי נתן לה כל נכסיו, ומה ששייר לצורך בית המדרש וגם להניח בעד נפשו אינו שויר, כי כבר היה חייב בראשונה לבית המדרש והיו הנכסים משועבדים לדבר ואינו משייר כלום מחדש, ועוד שהרי לא צוה לתת כלום בעד נפשו ואפילו ששייר הואיל ולא אמר כלום כמי שלא שייר דמי, ועוד כי אביו של פלוני הנפטר כשנפטר צוה לתת מנכסיו למדרש ההוא והרי הם הנכסים משועבדין ועומדין. והאשה אומרת סוף סוף הרי שייר מנכסיו, אף על פי שנתחייב בראשונה לבית המדרש לדבריהם הרי הוא מתחייב עכשיו בכל הדורות, ועוד כי על יורשי הנפטר להביא ראיה שנתחייב מקודם או שחייבו אותו מורישיו, ועוד ששייר לתת בעד נפשו בשעה שנתן לה מתנה, אף על פי שלא נתן כלום סוף סוף בשעה שהקנה לה שייר.

תשובה: המתנה שנתן לאשתו היתה בלא שיור כי לא הניח ליורשיו כלום, ומה שצוה לתת למדרש מוכיח מתוך לשון הצוואה שהיה חייב כבר, מדקאמר "כל החלק משלם שיש לי לתת ולפרוע" אלמא פירעון חוב היה. ואף אם היה מתנה אין כאן שיור כיון דבפעם אחד חלק כל נכסיו, כדאמר בפרק מי שמת שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים אם כמחלק מת קנו כולם עמד חוזר בכולם אם נמלך מת קנו כולם עמד אינו חוזר אלא באחרון. ואמרינן נמי התם אשתו ואחר לאחר במתנה ואשתו אפוטרופא. ומה ששייר לתת בעד נפשו לא הוי שיור אף אם נתן הרבה, דמתנה של האשה לא חיילה אלא לאחר מיתה ובאותו שעה לא שייר, הילכך לא עשאה אלא אפוטרופוס. והפוסק דין זה צריך שידע מי הם היורשים, אם הם בניה או בני הבעל או אחי הבעל אז הוי אפוטרופא, אבל אם הם בני אחי הבעל או רחוקים יותר אז הויא מתנה, דטעמא דכותב כל נכסיו לאשתו לא הויא מתנה משום שאנו אומדים דעתו של אדם שאין אדם מניח בניו וכותב כל נכסיו לאשתו אלא שמינה אפוטרופא על נכסיו לפרנס בניו כדי שיכבדוה, ומיבעיא לתלמודא אשה אצל האחין ואצל בני הבעל מהו מי אמרינן אף באלו רוצה שיכבדוה או אינו חושש אם יכבדוה והוי מתנה, ומסיק דאף באלו הויא אפוטרופא, אבל ביורשין רחוקים מאלו פשיטא דהויא מתנה. כל זה כתבתי בשביל שכתבת לי להודיעך כל הפרטים, לפיכך כתבתי לך דין כותב כל נכסיו בסתם ואין בשטר מוכיח על הענין דהויא מתנה גמורה אז אנו אומדין דעתו שבדעתו היה שתהיה אפוטרופא על נכסיו כדי שיכבדוה יורשיו, אבל שטר צוואה זו אני רואה לשון המורה על הענין דהוי מתנה גמורה, שהרי אמר בו "אל תחשבו לי לשטות שאני נותן כל נכסי לאשתי שהרי אני יודע בה שלא יהיה לה בעל לעולם", והשטות שחושבים לו לאדם שמניח יורשיו ונותן כל נכסיו לאשתו, זה בשביל שהיום או מחר תנשא לבעל תכניס לו נכסיו וזהו עגמת נפש שתאכל עמלו עם איש אחר, אבל המכיר את אשתו שלא תנשא לאיש אחר באהבתו אותה נותן לה כל נכסיו, הילכך לשון זה מוכיח דהוי מתנה גמורה, שאם לא היתה כי אם אפוטרופא מה שטות יחשבו לו אם מינה אפוטרופא אף אם תנשא לבעל, כי הדבר ידוע אם תנשא לבעל שישלוקה בית דין מן האפוטרופסות שלא יאכלם הבעל, הלכך מוכיח לשון זה דהוי מתנה גמורה, דכיון דטעמא שאנו מבטלין המתנה הוא משום אומדנא כדפרישית לעיל, כל היכא שיש להוכיח מתוך השטר דהוי מתנה גמורה הרי בטלה האומדנא.

סימן קח - דין שכיב מרע שאמר: תטל אשתי כאחד מן הבנים

שכיב מרע שאומר "תיטול אשתי כאחד מן הבנים", אינה חולקת אלא בנכסים שיש לו עתה. אבל אם קנה אחר כך נכסים אינה חולקת בהן. ורואין כמה בנים היו לו בשעת המיתה, נוטלת חלק כאחד מהן, בין אם היו מרובין ונתמעטו או מועטין ונתרבו. מתו כל הבנים, רואין כמה היו בשעת הצוואה ונוטלת חלק הראוי לאחד מהן, והשאר ליורשיו.

סימן קט - שכיב מרע שאמר: תנו מאתיים זהובים לאשתי בכתבה

שכיב מרע שאמר "תנו מאתיים זוז לאשתי כראוי לה", נוטלתן לבד מכתובתה. ואם אמר "תטול מאתיים זוז בכתובתה", לא תטול שתיהן אלא ידה על העליונה, אם מאתיים זוז יותר נוטלתן, ואם כתובתה יותר נוטלתן. וכתב הרשב"ם דהוא הדחין נמי אם אמר "תנו מאתיים זוז לאשתי" סתם, דהוי דינא הכי דידה על העליונה. ואדוני אבי ז"ל כתב שאם אמר "תנו מאתיים זוז לאשתי" סתם, דהוי מתנה לבד מכתובתה. שכיב מרע שצוה שיתנו לאשתו בגדיה, נוטלת כל בגדיה בין של חול בין של שבת.

סימן קי - שכותבין שובר לאשה אף על פי שאין בעלה עמה

האשה שבאה ליפרע מכתובתה והוא במקום שאין כותבין, או במקום שכותבים והביאה עדים שאבדה כתובתה, וצריכין לכתוב שובר לבעלה שנפרעה מכתובתה, ובאה לסופר שיכתוב לה שובר, כותב לה אף על פי שאין בעלה עמה. והוא שיכיר שם האשה ושם בעלה. והבעל נותן שכר הסופר. תלמיד חכם שחתם על שובר של כתובת אשה שנפרעה, ובאה האשה שכתובה בו ואומרת "לא צויתי לכותבו, אלא אחרת ששמי כשמה צותה לכותבו", והודה לדבריה ואמר "לא זו היא שצותה לכותבו", יכול לחזור בו מדבריו הראשונים ואין כאן משום חוזר ומגיד. אבל אם אמר תחילה "ברי לי שאינה זאת", אינו יכול לחזור בו. המוצא שובר כתוב על שם האשה שנפרעה מכתובתה, בזמן שהאשה מודה שנתנה לבעל יחזירונו לו, אינה מודה אלא אומרת "ממני נפל", לא יתנו לא לאיש ולא לאשה.

סימן קיא - דין כתבת בנין דכרין

תנאי כתובה שיהיו בניה זכרים יורשים כתובת אמן, ונדוניתה שהכניסה בתורת נכסי צאן ברזל, ותוספת שהוסיף לה בעלה, אפילו אם מתה בחיי הבעל, ואחר כך חולקין המותר עם אחיהם, אפילו לא נכתב בכתובה או אין לה כתובה ובמקום שאין כותבין כתובה. ודוקא זכרים. אבל אם אין לה אלא נקבות לא, אפילו אם אין שם יורשים אלא בנות, וזהו שנקרא כתובת בנין דכרין. כיצד, היו לו שתי נשים לזו בן וכתובתה אלף זוז ולזו בן וכתובתה ה' מאות זוז, ומתו בחייו ואחר כך מת הוא, כל אחד נוטל כתובת אמו ואחר כך חולקים המותר. ואינה נגבית אלא מבני חרי ולא ממשעבדי כשאר ירושה. ודוקא במקרקעי, שיש שם קרקע כדי שתי הכתובות, אבל אם אין שם אלא מטלטלי לא. וצריך שיהיה שם מותר על שתי כתובות כל שהוא אפילו דינר. ומיהו אפילו אין המותר אלא מטלטלי שפיר דמי. ואפילו יש בעל חוב שצריכים לפרוע לו המותר יש כאן כתובת בנין דכרין, אפילו אם החוב יותר מהמותר שעל שתי הכתובות יפרעו לבעל חוב חובו ומה שיותר יחלקו כפי שתי הכתובות. לא היה שם קרקע כדי שתי כתובות, או שיש שם קרקע ואין שם מותר דינר, אין כאן כתובת בנין דכרין אפילו יש עליהם חוב, ולא אמרינן בפרעון חוב יתקיים נחלה דאורייתא והמותר על הפירעון יחלוקו כפי שתי הכתובות,

אלא כיון שאין שם מותר אין כאן כתובת בנין דכרין. אפילו היה ראוי ליפול להם ירושה מאבי אביהן בענין שיהיה שם מותר, לא חשיב מותר אפילו מת אבי אביהן קודם שיחלקו, כיון שלא היה שם מותר דינר בשעת מיתה לא חשיב מותר. אמר בן הכתובה הגדולה "הריני מעלה על הנכסים דינר כדי שיהא שם מותר ואטול כתובת אמיי", אין שומעין לו, אלא שמין את הנכסים בבית דין כפי מה שהיו שוין בשעת מיתת אביהן. היו מרובים בשעת מיתה ויש שם מותר ונתמעטו בשעת חלוקה, כבר זכה בן הגדולה בכתובת אמו. והיכא שלא נשאר כדי שתי כתובות, שמין לכל אחד כפי חלקו שהיה לו בנכסים. וכן אם היו מועטים ואין שם מותר ונתרבו, כבר זכה בן הקטנה ואין כאן כתובת בנין דכרין. והא דבעינן שיהא שם מותר דינר, דוקא כששתיהם מתו בחייו ששניהם באין מכח התקנה, לפיכך בעינן מותר לקיים בו נחלה דאורייתא. אבל אם מתה אחת בחייו ואחת אחר מותו, ונשבעה על כתובתה אותה שמתה אחרי מותו קודם שמתה שאם לא כן אין בניה יורשים כתובתה, נמצא שבני אותה שמתה אחרי מותו אינן באים מכח התקנה שמן הדין יורשים כתובת אמן, אז אין צריך שיהיה שם מותר אלא בני כל אחת נוטלים כתובת אמן, שהרי בפרעון כתובת השניה מתקיים נחלה דאורייתא, ואותה שמתה בחייו אף על פי שלא נשבעה בניה נוטלים כתובת בנין דכרין, שאין עליה שבועה שלא נתנה כתובה לגבות מחיים. ובעל העיטור כתב שגם בני השניה שמתה אחרי מותו נוטלין כתובת בנין דכרין אף על פי שלא נשבעה אמן קודם מיתתה, ולא נהירא. וכל שכן אם מתו שתיהן אחרי מותו, שבני כל אחת נוטלין כתובת אמן אפילו אם אין שם מותר, שהרי באין בתורת חוב. וכן אם גירש אחת ומתה אחת בחייו ואחר כך מת והניח בנים משתיהן, בני המתה נוטלין כתובת בנין דכרין אפילו אין שם מותר דינר, דכתובת הגרושה שהיא חוב נעשית מותר לחבירתה, לפיכך בני הגרושה נוטלים תחילה ואחר כך בני המתה. אין שם אלא כדי כתובה הראשונה, לא אמרינן יפרעו לבני השניה שבאין בתורת חוב והמותר יקחו בני הראשונה בתורת כתובת בנין דכרין, אלא אין כאן כתובת בנין דכרין ובני השניה יטלו כתובת אמן והמותר יחלקו שוה בשוה. אבל אם יש מותר על כתובה הראשונה אפילו דינר, יפרעו לשנייה כתובת אמן והמותר יקחו בני הראשונה בתורת כתובת בנין דכרין. וכאשר הדין במתה אחת בחייו ואחת אחרי מותו, כן הדין אם מתה אחת בחייו והשניה קיימת, שדין בני הראשונה עם השניה כדינם עם בניה, אם יש שם כדי שתי כתובות בני הראשונה נוטלים כתובת אמן והשנייה כתובתה, ואם יש מעט יותר על כתובת הראשונה השנייה נוטלת כתובתה והמותר לבני הראשונה אף על

פי שבני השנייה אינם נוטלין כלום, ואם אין שם אלא כדי כתובה הראשונה השנייה נוטלת כתובתה והמותר יחלקו בני הראשונה ובני השנייה. ויש מהגאונים שכתבו שאם השנייה קיימת אין בני הראשונה נוטלין כתובת אמון, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. המוכרת כתובתה בין לבעלה בין לאחרים, לא הפסידה כתובת בנין דכרין. ואם תמות בחייו ואחר כך מת הוא, בניה נוטלים כתובת אמון כאילו לא מכרה. אבל אם מחלה כתובתה לבעלה, הפסידו בניה כתובת בנין דכרין. מי שצוה בשעת מיתה שלא ירשו בניו כתובת בנין דכרין אין שומעין לו, שאי אפשר לו לבטל תקנת חכמים. אבל אם התנה כן בשעת נישואין, הוי תנאי שבממון וקיים. ורבים מהגאונים כתבו שאין כתובת בנין דכרין עתה נוהג כלל, שעיקר התקנה היתה כדי שיתן אדם לבתו כבנו ועכשיו נוהגים לתת להם יותר ויותר, וכן כתב בעל העיטור. ורבינו האי כתב שהיא נוהגת שאין לנו כח לבטל תקנת חכמים, וכן כתב הרמב"ם. וריב"א ורבינו שמשון כתבו שנוהגת אפילו במטלטלי, דכיון דתיקון רבנן בתראי דכתובה נוהגת במטלטלין הוא הדין כתובת בנין דכרין. ור"י והרמ"ה כתבו ודאי כתובת בנין דכרין נהגו האידנא שאין לעקור תקנת חכמים, אבל כיון שמרבים ליתן לבנות נעמידנה בחזקה דמעיקרא דוקא במקרקעי ולא במטלטלי, ולענין מה שתקנו הגאונים דכתובה נגבית ממטלטלין לענין זה לא עשו כתובת בנין דכרין כתובה, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל.

סימן קיב מזונות הבנות, ממה נזונות ועד כמה, וכל דיניהם

תנאי כתובה שיהיו בנותיה ניזונות מנכסיו אחר מותו עד שינשא או עד שיבגרו, אפילו לא נכתב, או אפילו אין לה כתובה ובמקום שאין כותבין. ואף על פי שניזונת מן האחין, מעשה ידיה ומציאתה לעצמה. בגרה הבת, או נתארסה אפילו בקטנותה, שוב אין לה מזונות. וכתב הרמ"ה הני מילי שלא נתארסה מדעת היורשים, אבל נתארסה מדעת היורשים אית לה מזונות, דלאו כל כמיניהו דיורשים להשיאה עצה להתארס דתפסיד מזוני, ואי נמי נתארסה שלא מדעת יורשים וחזו בי דינא דליכא מאן

דיהיב לה מזוני, מלמדין אותה שתמאן ושקלה מזוני מאחי. עד כאן. קטנה שהשיאוה האחין ומיאנה, יש לה מזונות. ארסה אביה ונתגרשה מן האירוסין ומת, יש לה מזונות. וכן נתאלמנה מן האירוסין, אפילו היא שומרת יבם יש לה מזונות. ופירש אדוני אבי ז"ל דוקא נתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה, שבשעת מיתת האב היתה ברשותו, אבל אם נתארסה בחייו ונתגרשה או נתאלמנה אחרי מותו, שבשעת מיתת אביה לא היתה ברשותו, אין לה מזונות. בת יבמה, כגון שיבם אשת אחיו וילדה לו בת, אם אין לאחיה המת נכסים שאז חל עליו חיוב הכתובה וכל תנאיה, פשיטא שהבת ניזונת מנכסיו אחרי מותו, אבל אם יש לאחיו נכסים שלא חל חיוב הכתובה על היבם, מיבעיא אם הבת ניזונת מנכסי היבם. וכן מיבעיא בנושא שנייה וילדה לו בת, ובאנס נערה ונשאה אחר כך וילדה לו בת, ובבת ארוסתו - שבא על ארוסתו וילדה לו בת ואחר כך נשאה, בכל הנך מיבעיא ולא אפשיטא ואין להן מזונות. במה דברים אמורים אחרי מותו, אבל בחייו חייב לזונם מתקנת אושא עד ששה שנים. כתב הרמב"ם: פוסקין לבת מזונות כסות ומדור מנכסי אביה כדרך שפוסקין לאלמנה. ומוכרין למזון הבנות וכסותן בלא הכרזה כדרך שמוכרין למזון האלמנה וכסותה. אלא שהאשה פוסקין לה לפי כבודה וכבוד בעלה, ולבת פוסקין לה דבר המספיק לה בלבד, ואין הבנות נשבעות. עד כאן. מדינא דגמרא אין הבנות ניזונות אלא ממקרקעי, אבל מתקנת הגאונים שכתובה נגבית ממטלטלי, גם הבנות ניזונות מהם. ואינן ניזונות אלא מבני חרי, אבל אם מכר האב או נתן, או אפילו הבנים אחרי מותו אם מכרו או משכנו או נתנו, אין ניזונות ממנו. ואפילו קנו מיניה והיו בשעת קניין, כגון שגרשה והיו לו בנות ממנה והחזירה וקנו מיניה לפרנסן, אפילו הכי אינם ניזונות ממשעבדי, כיון דבתנאי בית דין אכלי וגם ניחא ליה בהרווחה דידהו חיישינן לצררי. אבל מבני חרי ניזונות אף על פי שגירשה, ולא אמרינן כבר נתבטל תנאי בית דין, אלא חייב לזון בנותיה שנולדו לה ממנו קודם שגירשה בתנאי בית דין אחרי מותו. וכתב הרמ"ה: הא דלא מהני לה קנין, דוקא דקנו מיניה בשעת נישואין בכלל מאי דקנו מיניה בתנאי כתובה ולא כתב לבנות שטר באפי נפשיהו, אבל אי כתב להו שטרא באפי נפשיהו, אי נמי קנו ממנו לאחר נישואין, סתם קנין לכתובה עומד וגבי ממשעבדי, דמעידנא דקנו מיניה גמר ומשעבד נפשיה ואם איתא דאתפיס צררי איבעי ליה למנקט שטרא מינה או למכתב תברא עליה. ומיהו זימנין דמשכח לה דמיתזני בנות ממשעבדי, כגון שפסק עמה שיתפרנסו אף אחר שיבגרו, דכיון דלא אכלי בתנאי בית דין לא חיישינן שמא התפיס צררי. במה דברים אמורים שנתן האב מתנת

בריא, אבל אם נתן מתנת שכיב מרע ניזונות ממנו. והראב"ד כתב דאף במתנת שכיב מרע אינם ניזונות. והרמב"ם כתב כסברא ראשונה, וכן כתב² הרא"ש ז"ל. מי שצוה בשעת מיתה "אל יזונו בנותי מנכסיו", אין שומעין לו. ואם התנה בשעת נישואין שלא יזונו, הוי בכלל תנאי שבממון וקיים. מי שמת והניח בנים ובנות, אם הנכסים מרובים - שיש בהם כדי שיזונו בנים ובנות עד שיבגרו הבנות, ירשו הבנים הכל, שישארו הנכסים בחזקתן והם יפרנסו הבנות מתחת ידם, שאין מחייבים אותם להפריש חלק הבנות עד שיבגרו, ואין מחייבים אותם לצמצם במזונות, אלא אם ירצו יותירו במזונות. ומכל מקום אם בית דין רואין שמכלין הממון ואין משגיחין בישוב העולם, חייבים בית דין להשגיח בתקון הבנות ולהפריש להן חלקן. ואם אין בנכסים כדי שיזונו אלו ואלו עד שיבגרו הבנות, אז נקראים מועטים, ומפרישים חלק הבנות עד שיבגרו והשאר לבניו. ואם אין שם אלא עד כדי שיבגרו הבנות, הכל לבנות והבנים ישאלו על הפתחים. אדמון אומר לעולם ירשו הבנים הכל, ופסק הרשב"ם כמותו, ורב אלפס פסק כתנא קמא, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל. במה דברים אמורים במקרקעי. אבל במטלטלי, אם הנכסים מועטים יזונו אלו ואלו יחד עד שיכלו, דכיון שאינם ניזונות אלא בתקנת הגאונים, די להן שיהיו כבנים ולא שיפה כחן יותר מן הבנים ליקח הכל. ואם יש מטלטלי ומקרקעי והמקרקעי הם מועטים ועל ידי המטלטלים יהיו מרובים, ירשו הבנים, ואין הבנות יכולות לומר כיון ששיעבודנו על הקרקע והרי הן מועטים יפרשו לנו מזונותינו, אלא המטלטלין מצטרפין עם המקרקעי לעשות מרובים. היו מרובים בשעת מיתה ונתמעטו, כבר זכו בהן הבנים ויש להן דין מרובים ויזונו יחד עד שיכלו הנכסים. ורשב"ם פירש ששמין כמה הגיע לבנות במזונותיהן עד שיבגרו ולבנים בירושתן, ורואין כמה נפחתו מהנכסים ויפסיד כל אחד בפחת כפי שיעור שהיה לו בנכסים. ולפי זה אפשר שכלה חלק הבנות ועדיין חלק הבנים קיים ואפילו הכי אין הבנות ניזונות עמהם, וכן פירש הרמ"ה. ואדוני אבי ז"ל כתב כסברא ראשונה. וכן אם היו מועטים בשעת מיתה ונתרבו, יש להם דין מרובים, אפילו העמידו כבר בדין ופסקו להם בית דין נכסים מועטים, כיון שנתרבו חזרו לדין מרובים, ויעמידום בחזקת הבנים והם יזונו הבנות מדי יום יום. ואפילו חזרו אחר כך ונתמעטו, יש להם דין נכסים מרובים ונתמעטו ויזונו אלו עם אלו. היו מרובים ויש עליהם בעל חוב, או חיוב מזונות בת אשתו, או חיוב מזונות האלמנה, או חיוב עישור נכסים לפרנס בתו, וכשיוציא אחד מאלו ישארו מועטים, יש להם דין מרובים ויפרעו החוב שעליהן ויזונו הבנות מתחת ידיהם. ובאלמנה יזונו

שלשתן יחד. אבל כתובת האלמנה ממעטת ועושין אותם מועטים. כתב הרמב"ם: הניח אלמנה ובת, אלמנה תיזון והבת תשאל על הפתחים. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב בהניח אלמנה ובת או אלמנה ובן יזונו יחד, אבל אם הניח אלמנה ובן ובת ואין בנכסים די שיזונו אלו ואלו עד שתבגר הבת, האלמנה תיזון והבן והבת ידחו. כתב הרמב"ם שמזונות הבת קודמת לכתובת בנין דכרין, כיון שדוחין ירושת בן שהוא דאורייתא כל שכן לכתובת בנין דכרין שהיא דרבנן. היו הנכסים מועטים וקדמו הבנים ומכרום, מכרן מכר ונדחו הבנות. וכתב רב האי כיון דהאידינא תקנו הגאונים שיזונו ממטלטלין, ניזונות מהדמים שקבלו בהם. ולא נהירא להרא"ש³ ז"ל, שהרי אין שיעבודן אלא על נכסי אביהן וכיון שמכרום ואינם יכולים לטרוף מהלקוחות, גם במעות אין להם כלום והם של הבנים. ופירש רש"י דוקא שמכרום קודם שהחזיק בית דין הבנות בנכסים, אבל מכרום אחר כך אינו מכור. ויש אומרים שאפילו אם מכרום אחר שהחזיקו בית דין בנכסים שמכרם מכר. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל הסכים לדעת רש"י. הניח בנות גדולות וקטנות, אין אומרים יזונו הקטנות עד שיבגרו ואחר כך יחלקו הנכסים, אלא מיד יחלקו בשוה וכל אחת תזון ותתפרנס משלה.

סימן קיג עשור נכסים ממה נגבים

מי שמת והניח בת להשיאה, משיאים אותה מנכסיו. וזה נקרא פרנסת הבת. ואינו כשאר תנאי הכתובה אלא תקנה שתקנו חכמים, לפיכך אם צוה בשעת מיתה "אל יתפרנסו בנותי מנכסי" שומעין לו. ואם התנה בשעת נשואין שלא יתפרנסו מנכסיו, לפירוש רב האי אין שומעין לו. וכמה נותנים לפרנסתה, רואין אם השיא שום בת בחייו נותנין לה כמו שנתן לאחותה שהשיאה אותו¹ בחייו. וכתב הראב"ד אפילו לא הניח אלא שיעור מה שנתן לראשונה, בית דין אומדין דעתו שיתן לשנייה כל מה שהניח והוא יטרח לחזור אחר נכסים אחרים, וכופין גם כן את היורשים ליתן לה כולו. ואם לא השיא שום אחת, אומדין דעתו כמה היה נותן אילו היה חי, ולפי עושרו ולפי כבודו ולפי ותרנותו, וכך יתנו לזאת. ואם היה עשיר והעני, או ותרן ונשתנה דעתו, אומדין אותו כפי ממונו ודעתו

האחרון. ואם אין יודעין לשער דעתו, יתנו לה עישור הנכסים. וכשנותנים לפי אומד דעתו, אין חילוק בין מקרקעי למטלטלי, שאם השיא בת, בכל מה שנתן לה בין מטלטלי בין מקרקעי כך יתנו לזאת, ואם לא השיא ואומדין דעתו שהיה נותן מטלטלי ומקרקעי כך יתנו לזאת. אבל כשאין יודעין לשער דעתו ונותנין לה עישור נכסים, אין נותנין לה אלא מקרקעי, אפילו לתקנת הגאונים שכתובה ותנאיה נגבית ממטלטלי, הפרנסה אינה נגבית אלא ממקרקעי. ואצטרובלי חשוב מקרקעי לגבות ממנו. ושכירות בתים חשיב מקרקעי, ואפילו מה שעבר, כגון אם השכיר בית לשנה ודר בו המוכר חצי שנה, מגבין אותה אפילו מחצי השנה שעברה ואפילו על השכירות בחיי האב, דכיון דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף חשיב כמקרקעי. אבל אם כבר גבו אותו היתומים הוי כשאר מטלטלין. ודוקא לגבות אינה נגבית אלא מקרקע, אבל כששמין הנכסים לידע העישור, שמין בין מקרקעי בין מטלטלי ומגבין לה העישור ממקרקעי. ובספר המצוות כתוב שלתקנת הגאונים אף פרנסה נגבית ממטלטלי, ואדוני אבי ז"ל כתב כסברא ראשונה. יש מהגאונים שכתבו כשנותנין לפי אומד דעתו נותנין לה כפי מה שישערו שהיה נותן, בין להוסיף על עישור נכסים בין לגרוע ממנו. ויש אומרים שאין הולכים אחר אומד דעתו אלא לגרוע מהעישור אבל לא להוסיף עליו, וכן הוא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. אם יש בנות רבות להשיא, נותנין לראשונה עישור נכסים ולשנייה עישור מה ששירה הראשונה וכן כולן. באו לישא כאחת, ראשונה נוטלת עישור נכסים והשנייה עישור במה ששירה ראשונה והשלישית במה ששירה שנייה, וחוזרות וחולקות כל העישורים בשוה והמותר לבנים. הבת לגבי עישור נכסים חשובה כבעל חוב של האחין, לפיכך נוטלת מהן מהבינונית בלא שבועה, ומן הראוי - כגון אם מת אביה בחיי זקנה ולא היו נכסים לאביה ואחר כך מת זקנה וירשוה אחיה, נוטלת מהם עישור נכסים, ויכולים ליתן לה איזה קרקע בינונית שירצו ולסלקה בזווי. אבל אם מתו אחיה קודם שנטלה עישור נכסים, אינה גובה מבניהם אלא מזיבורית ובשבועה. מכרו האחין או משכנו אחר מיתת אביהן, טורפת מהלקוחות. השיאוה האחין ולא נתנו לה פרנסתה, או שלא נתנו לה כראוי לה, יכולה להוציא מהן כשתגדיל פרנסתה הראוי לה, או באומדן דעת האב, או עישור נכסים, אפילו לא מחתה בשעת הנישואין לומר "דעו שאיני מוחלת על פרנסתי" וגם לא פסקו שיתנו לה עוד מזונות. במה דברים אמורים כשנישאת ועודה קטנה. אבל נישאת נערה ולא נתנו לה פרנסתה, אם לא מחתה וגם לא פסקו ליתן עוד מזונות אבדה פרנסתה, אלא אם כן מחתה או פסקו ליתן לה עוד מזונות. ואם בגרה ואחר כך נשאת, אפילו אם

יפסקו ליתן לה מזונות אבדה מזונותיה, אלא אם כן מחתה. וכן נמי מיד כשבגרה, אפילו לא ניסת אבדה פרנסתה, אלא אם כן מחתה או שפסקו ליתן לה עוד מזונות. ומיהו במחאה לחוד סגי אפילו אין פוסקין ליתן לה עוד מזונות. וכתב הרמ"ה דאירוסין בנערות חשיבי כנישואין, ואם אין פוסקין לה מזונות צריכה למחות. ואין נראה כן לדעת התוספות. כתב ה"ר יונה הא דבוגרת לא הפסידה עישור נכסים אם מחתה, היינו דוקא כשבגרה אחרי מות האב, אבל אם בגרה בחיי האב אין האחין חייבים להשיאה, שלא תקנו עישור נכסים אלא במי שמת והניח בנות קטנות מפני שאמרו² חכמים דעתו של אדם שאינו מניח בתו עד שתיבגר, אבל זאת שבגרה בחיי האב כיון דאשתהי אשתהי. והרמב"ם כתב דאפילו בגרה בחיי האב לא אבדה פרנסתה אם מחתה או אם נתנו לה מזונות, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב בתשובה כדברי ה"ר יונה. מי שמת והניח שתי בנות ובן ונטלה הראשונה עישור נכסים ולא הספיקה שניה ליטול עישור נכסים עד שמת הבן, קאמר רבי יוחנן הפסידה עישור שלה. ורבי חנינא אומר גם היא נוטלת העישור שלה ואחר כך יחלקו. ופסק רב אלפס כרבי יוחנן, וכ"כ הרמב"ם. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל פסק כרבי חנינא. כתב ה"ר יצחק קרקוש"א: אי איכא אלמנה ובת, אלמנה תובעת כתובתה או מזונות ובת פרנסתה, אלמנה קודמת שהיא בעלת חוב דאב ובת בעלת חוב דאחים, ואפילו אין שם אלא מטלטלי, דלא שייך בהו דין קדימה כי היכי שהיא קודמת כי איכא מקרקעי, דכי תקנו הגאונים לגבות כתובתה ומזונות ממטלטלי כעין דינא תקון, ולענין דינא היכא דאיכא קרקע אלמנה קודמת לגבות כתובתה. לא תקנו פרנסה לבת אלא במקום בן. אבל אם לא הניח אלא בנות, לא תקנו אלא יחלקו הכל בשוה. ואפילו נשאו הגדולות בחיי אביהן ואומרות הקטנות "גם אנחנו נישא מהממון קודם חלוקה", אין שומעין להן. אבל אם נשאו הגדולות אחר מיתת אביהן מהאמצע, ישאו גם הקטנות ואחר כך יחלקו.

סימן קיד - דין מי שקבל עליו לזון בת אשתו וחברו

כל אלו הדברים אינו חייב אלא בבת אשתו שילדה לו, אבל אם יש לה בת מאיש אחר, אינו חייב לה כלום אלא מה שהתנתה עמו, דתנן "הנושא את

האשה ופסק עמה שיזון את בתה הי' שנים חייב לזונה הי' שנים", אבל אם לא פסקה לא. וכתב הרמב"ם: דדוקא שהתנתה עמו בשעת קידושין או מהני בדיבור בעלמא, אבל שלא בשעת קידושין אינו מתחייב עד שיקנו מידו או עד שיכתוב שטר. עד כאן. וצריך לזונה הי' שנים הראשונים שאחר הנישואין, בין אם המזונות ביוקר או בזול. לא זנה בהם והוזלו המזונות - אם הוא עכב לזונה, צריך לפרוע לה בדמים ביוקר של עכשיו. ואם היא עכבה, אין נותנין לה אלא כדמי הזול. היו בזול והוקרו, בין שעכבה היא או הוא, אין נותן לה אלא כדמי הזול. ומעשה ידיה שלה אף על פי שזנה. ואם האם פוטרת אותו מזונה אחר שפסקה עמו לזונה, אין שומעין לה דלאו כל כמינה להפסיד בתה. מת הבעל, הבת מוציאה מזונותיה מנכסים משועבדים כשאר בעלי חוב. ודוקא שקנו מידו או שחייב עצמו במזונותיה בשטר, אבל אם פסקו בשעת קידושין ולא היה שם קנין, הן הן הדברים שלא ניתנו ליכתב ואינה ניזונת ממשועבדים. מתה הבת, אין יורשיה יורשים מזונותיה. נתגרשה בתוך הזמן שקבל לזון את הבת, לא יוכל לומר "כשתבא הבת אצלי אתן לה מזונות", אלא נותן לה מזונות משלם במקום שתהיה אמה, ולא לפי ברכת הבית. נשאת לאחר ופסקה גם עמו שיזון את בתה, אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות משלם. ואם גירשה גם השני ושניהם חייבים במזונותיה וכל אחד ואחד אומר "אני אזון אותה ולא אתן דמים", כתב הרמ"ה שהדבר תלוי בה שתבחר איזה מהם שתרצה שיזון אותה, ואם היא חרשת שאין בה דעת לבחור, זנין אותה לפרקים זה שבת וזה שבת, וכן מסתבר לאדוני אבי הרא"ש ז"ל. נישאת הבת תוך הזמן, הבעל חייב במזונותיה והשנים כל אחד ואחד נותן לה דמי מזונות. כתב לה "אני אזון את בתך כל זמן שאת עמי", מתה אינו חייב עוד לזונה, וכן אם נתגרשה אפילו חזר ונשאה, ד"כל זמן שאת עמי" מאלו הנישואין משמע. כתב הרמ"ה שאלו המזונות שנותן לה, אינו נותן לה אלא כזן את אשתו על ידי שלישי, ואפילו עשיר שבישראל אינו חייב ליתן לה לפי כבודה ואפילו היא עשירה הרבה אינו חייב לזונה אלא בפחות, שלא אמרו שנותן לפי כבודו אלא באשתו שאוכלת בתנאי בית דין, אבל בבית אשתו שהוא חייב את עצמו יד בעל השטר על התחתונה. כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: ולא נהירא לי, דמי שנותן מעות לבעל הבית כדי לפרנסו או עשה לו טובה כדי לפרנסו בסתמא דעתו שיתפרנס כאחד מבני ביתו, ולא שישנהו לרע מכל בני הבית שיאכלו הם בשר וישתו יין והוא יאכל זרעונין וישתה מים, ולא נתנו חכמים קצבה במזונות אלא במשרה אשתו על ידי שלישי, אבל כשהיא אצלו מתגלגלת עמו במה שהוא סועד הן רב הן מעט, לפיכך כל

המתחייב בפרנסת אדם מתחייב לפרנסו כשאר בני אדם. ואם חלה אינו חייב לרפאותו, אף על גב דתנן במזון האשה דרפואה שאין לה קצבה הרי היא כמזונות, הני מילי כשאוכלת בתנאי בית דין שהוא חייב להספיק כל צרכה, אבל המקבל עליו לפרנס חבירו אין הרפואה בכלל. עד כאן.

סימן קטו - דיני היוצאת בלא כתבה והמפסדת כתבתה

אלו יוצאות בלא כתובה, העוברת על דת משה ויהודית. ואיזו היא דת משה, מאכילתו שאינו מעושר או אחד מכל האיסורים כגון דם או חלב, שהכשילתו ואכלו על פיה ונודע לו אחר כך, כגון שאמרה פלוני חכם תקן לי הכרי הזה או התיר לי חתיכה זו או טיהר לי הדם הזה ונמצאת שקרנית. ודווקא שהוכחשה בעדים, כגון שהעידו שבאותה שעה שאמרה שפלוני תקן לה שלא היה אותו פלוני בעיר, וגם יש עדים שאמרה לו שהוא מתוקן ושהוא אכלו על פיה, אבל אם אין עדים והיא כופרת שלא האכילתו או שמכחשת החכם שאומר שלא תקן לה והיא אומרת שתקן לה נאמנת. ודווקא שהכשילתו ואכל על פיה, אבל אם רצתה להאכילו דבר איסור ונודע לו ופירש, או שהיא בעצמה אכלה דבר איסור, לא אבדה כתובתה. הוחזקה נדה בשכנותיה שראוה לובשת בגדי נדותה ואמרה לו טהורה אני ובא עליה, יוצאת בלא כתובה. הנודרת ואינה מקיימת, תצא בלא כתובה דבעון נדרים בניס מתים קטנים. ואיזו היא דת יהודית, יוצאת וראשה פרוע, אפילו אין פרוע לגמרי אלא קלתה בראשה, כיון שאינה מכוסה בצעיף תצא. כתב הרמב"ם: אף על פי שמכוסה במטפחת כיון שאין עליה רדיד ככל הנשים תצא בלא כתובה. ודוקא שיוצאת כן ברשות הרבים או במבוי המפולש או בחצר שהרבים בוקעים בו, אבל במבוי שאינו מפולש וחצר שאין הרבים בוקעים בו לא תצא. וכן הטווה בשוק שמראה זרועותיה לבני אדם. וכן הטווה ורד כנגד פניה. ופירש רש"י שטווה בכפה על ירכה והחוט מתוח כנגד פניה של מטה. והרמב"ם כתב כשטווה בשוק וטווה ורד וכיוצא בו כנגד פניה על פדחתה או לחייה כדרך שעושין הפרוצות. וכן המדברת והמשחקת עם הבחורים. וכן המקללת אביו בפניו או בפני בנו. וכן התובעת מבעלה התשמיש בקול רם

עד ששכנותיה שומעות אותה, או שמריבה עמו עד שנשמע קולה כשתובע על עסקי תשמיש. בכל אחד מאלו תצא בלא כתובה. ומכל מקום לא אבדה כתובתה אלא אם כן יש עדים שהתרה בה תחילה ועברה על התראתו. ואם אין עדים, תשבע שהוא כדבריה ואם רצה לקיים אותה אחר כך אין כופין אותו להוציאה, ומכל מקום מצוה עליו שיוציאנה. כתב הרמב"ם: אף על פי שלא הוציאה אין לה כתובה, שכתובה תקנת חכמים היא שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ולא הקפידו אלא על בנות ישראל הצנועות אבל הפרוצות אין להן תקנה זו אלא תהא קלה בעיניו. עברה בינה לבינו וידע שהיא עוברת על דת והתרה בה בלא עדים וחזרה ועברה, הוא טוען שעברה והיא טוענת שלא עברה או לא התרתה כי אם רצה להוציאה, יתן כתובה אחר שתשבע שלא עברה אחר ההתראה שאם תודה שעברה אחר ההתראה אין לה כלום. עד כאן. כל אלו אין להם לא עיקר כתובה ולא תנאי כתובה ולא תוספת, אבל תטול מה שהכניסה אליו והוא בעין בין מנכסי צאן ברזל בין מנכסי מלוג. ואם כלה או נגנב או נאבד אין מוציאין ממנו. וכן הדין במי שזנתה או יוצאת משום שם רע, שאבדה עיקר כתובתה ותוספת ונוטלת מה שהוא בעין מכל מה שהכניסה. וכן הדין בכל אותן ששנינו בה תצא מזה ומזה, שהרי מצד זנות היא מפסדת כתובתה. אין עדים שזינתה אלא שהיא עצמה אומרת שזינתה, אין חוששין לדבר זה לאוסרה דשמא עיניה נתנה באחר, אבל אבדה כתובתה עיקר ותוספת ומה שאינו בעין ממה שהכניסה לו. אבל אם נאנסה, לא הפסידה כתובתה לא אשת ישראל ולא אשת כהן. ואם יש עד אחד שזינתה, אינו חייב להוציאה בדיני אדם אבל משום לזות שפתים אסור לו לעמוד עמה אם הוא סומך עליו מהימן ליה כבי תרי וצריך ליתן לה כתובה. וכן כשאומרת אשתו שזינתה, אם הוא מאמינה וסומך על דבריה, צריך להוציאה לצאת ידי שמים. וכתב הרמב"ם: מי שראה אשתו שזינתה, או שאמרה לו אחת מקרובותיה או אחד מקרוביו שהוא מאמינו ודעתו סומכת עליה שזנתה אשתו, בין שהיה האומר איש בין שהיה אשה, הרי זה חייב להוציאה ואסור לו לבא עליה ויוציא ויתן כתובה, ואם הודתה לו שזנתה תצא בלא כתובה, לפיכך משביעה בנקיטת חפץ שלא זינתה תחתיו אם ראה בעצמו שזינתה ואחר כך תגבה כתובתה, אבל מדברי אחר אינו יכול להשביעה אלא על ידי גלגול. האומר לאשתו בפני עדים "אל תסתרי עם איש פלוני", ויש עדים שנכנסה עמו בסתר ושהתה עמו כדי טומאה, אסורה לבעלה עד שתשתה. ואם מת קודם שישקנה, אין לה כתובה לא עיקר ולא תוספת, אף על פי שלא מצאו עליה דבר מכוער, שאין לך דבר מכוער יותר מזה. ובזמן הזה שאין מי סוטה,

אסורה לו עולמית ותצא בלא כתובה שהרי מעשיה הרעים גרמו לה להיאסר. אמר לה בינו לבניה "אל תסתרי עם איש פלוני" וראה אותה שנסתרה ושהתה עמו כדי טומאה, אסורה לו בזמן הזה שאין מי סוטה, וחייב להוציאה ויתן לה כתובה. ואם הודה¹ שנסתרה אחרי שהתרה בה תצא בלא כתובה, לפיכך משביעה על זה ואחר כך נותן לה כתובה. שאלה לאדוני אבי הרא"ש ז"ל: ששאלת, ראובן השביע לאשתו שלא תדבר לפלוני ופלוני ולא תכנס עמהם לבית הסתר וקבלה שבועתו בפני עדים לזמן קצוב, אם עברה על שום דבר משבועתה אם אבדה כתובתה. תשובה: אם נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה בשני עדים, אסורה לבעלה ותצא בלא כתובה. ודוקא שיש שני עדים שנסתרה, אבל נסתרה עמו בעד אחד אינה אסורה. אבל אם לא נכנסה לבית הסתר אלא דברה עם אחד מהם, לא נאסרה מכח הקינוי, אבל מכל מקום עוברת על דת היא כיון שנשבעה שלא לדבר עמו ועברה ודברה עמו, יוצאת בלא כתובה. ודוקא שהתרו בה תחילה "אם תעברי על שבועתך תפסידי כתובתך", אבל אם לא התרו בה, לא הפסידה כתובתה.

סימן קטז - דין כתבה ותנאיה, ודין הנושא אשה

באסור

הנושא אשה בעבירה, כגון חייבי לאוין דתפסי בהו קידושין, כמו אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתין, או פצוע דכא שנשא ישראלית - אם הכיר בה, יש לה עיקר כתובה ותוספת כל תנאיה. ומיהו מזונות אין לה אלא אחר מיתת הבעל, כגון שלא הספיק להוציאה עד שמת, אבל בחייו אין לה, לא מיבעיא בעודו לפנינו דהא בעמוד והוצא קאי ואי יהיב לה מזונות שמא תתעכב אצלו, אלא אפילו הלך למדינת הים ולותה ואכלה אינו חייב כלום. והרמב"ם כתב שאם לותה ואכלה חייב לשלם, ואני תמיה על דבריו דבהדיא מסיק בגמרא שהוא פטור בלותה ואכלה. לא הכיר בה - אין לה מנה ומאתים, אבל תוספת יש לה, ואין לה שום תנאי מתנאי הכתובה ואפילו מזונות אחרי מותו, ואינו חייב בפרקונה ואפילו הכי אינו משלם פירות שאכל משלה, ואפילו אם הם עדיין בעין כגון שלקוטים

ומונחים אצלו אינו צריך ליתנם לה. נכסים שהכניסה לו - אם הם בעין, בין נכסי מלוג בין נכסי צאן ברזל תטלם. ואם אינן בעין כגון שנשתמש בהם ובלה אותם, של נכסי מלוג צריך לשלם, ושל נכסי צאן ברזל אינו צריך לשלם. והרמב"ם כתב דחייבי עשה, כיון שאיסורן קל אפילו אם הכיר בה דינם כחייבי לאוין שלא הכיר בה. ודין אילונית כדין אלו, שאם הכיר בה יש לה הכל, ואם לא הכיר בה אין לה עיקר כתובה ותנאיה אבל יש לה תוספת ובלאותיה הקיימין בין של מלוג בין של צאן ברזל, ואפילו שאינן קיימין של מלוג חייב לשלם, אלא שבזה חלוקה מהם שחייב במזונות בהכיר בה אפילו בחייו. והנשאת לשני ולא היו לה בנים וניסת עוד לשלישי ולא היו לה בנים, דינה כיוצא באלו. והנושא באיסור דרבנן כגון שנייה, בין הכיר בה בין לא הכיר בה אין לה מנה ומאתים, ולא מזונות לא בחייו ולא אחרי מותו, ואינו חייב לפדותה ואוכל פירותיה, אבל תוספת יש לה, ונכסים של נכסי מלוג מה שהן בעין תטלם ושאין בעין אין מוציאין מידו, ושל צאן ברזל אפילו שאינן בעין חייב לשלם לה. והרמב"ם כתב דאילונית וחייבי לאוין שהכיר בה וחייבי עשה בין הכיר בה בין לא הכיר בה ושנייה, דינן כשאר נשים, נכסי צאן ברזל חייב לשלם אפילו ליתנהו, ונכסי מילוג אי איתנהו שקלה ואי ליתנהו אינו חייב לשלם, ואילונית וחייבי לאוין שלא הכיר בה, נכסי צאן ברזל אי איתנהו שקלה ואי ליתנהו אינו חייב לשלם. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. קטנה היוצאת במיאון, אין לה מנה מאתים אבל יש לה תוספת, וחייב לזונה ולפדותה כל זמן שהיא תחתיו, ואוכל פירותיה. אבל אם הלך למדינת הים ולותה ואכלה למזונותיה או לפדיונה ואחר כך מיאנה, אינו חייב לשלם אף על פי שאכל פירותיה, ואפילו הן בעין עדיין שלקטן ומונחים ברשותו אינו נותן. וקטנה היוצאת בגט, דינה כגדולה היוצאת בגט.

סימן קיז - דין כתבה באשה שאין לה וסת או שאר מומין, ודין קטלנית

אשה שאין לה וסת לא תשמש אלא על ידי בדיקה. כיצד היא הבדיקה, בודקת קודם תשמיש ומיד אחר תשמיש, אם נמצא בעד שאחר תשמיש

דם בגי' תשמישים זה אחר זה, הוחזקה נדה כל ימיה ויוצאת בלא כתובה, ואין לה פירות ולא מזונות ולא בלאות שאינן קיימין דלאו בת תשמיש היא, ויוציא ולא יחזיר עולמית אפילו אם תתרפא, ומותרת לינשא לאחר כמו שפירשתי בהלכות נדה בספר יורה דעה. ואם שמשה גי' פעמים ולא מצאה דם, כתב רי"ף שהיא ככל הנשים, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שלעולם לא תשמש בלא בדיקה, וכן כתב הרמב"ם. וכתב עוד: במה דברים אמורים שהיתה כך מתחילת נישואים ומביאה ראשונה ראתה דם, אבל אם אירע לה חולי זה אחר שניסת נסתחפה שדהו, לפיכך אם בעל פעם אחד ולא מצא דם ואחר כך חזרה להיות רואה בכל עת תשמיש, יוציא ויתן כתובה ולא יחזיר עולמית. וכן כל אשה שנולדו בה מומין אחר שנשאת, אפילו נעשית מוכת שחין אם רצה לקיים יקיים, ואם רצה להוציא יוציא ויתן כתובה. כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: האומר על אשתו שאינה ראויה לאיש והיא אומרת שהיא ככל הנשים, דבר זה יבדוק על ידי נשים הגונות וכשרות, אם הן אומרות שאינה ראויה לאיש אין לה עליו לא כתובה ולא תנאי כתובה, ואם הם אומרות שהיא ראויה לאיש הרי היא ככל הנשים, וכל זמן שלא נבדקה אינו חייב במזונותיה. נמצאו עליה מומין או נדרים, תצא בלא כתובה אפילו נשאת סתם. ולמעלה בהלכות קדושין פירשתי באיזה מומין ונדרים איירי. ודין הכתובה בנשא אשה ושהתה עמה עשר שנים ולא ילדה, וכן דינה בענין הכתובה אם אחר כך ניסת לשני לשלישי ולרביעי, יתבאר לקמן בעזרת השם בסוף הלכות גירושין בסימן קנ"ד.

סימן קיח - תקנת נשואין של קהל טוליטולה, ודיני

נדוניה

תקנות הנישואין של קהל טוליטולה, ותשובות שהשיב עליה אדוני אבי. כשתמות האשה תחת בעלה והניחה ממנו זרע של קיימא, בין שיהיה בן או בת, שכוונתינו בזרע של קיימא שיהיה אותו הזרע בחיי האם ואחר פטירתה ל' יום שלימים או יותר - מכל מה שימצא מעזבונה שהוא מבגדים שלה או קרקע נדוניתה או קרקע קנוי בשמה, יחלוק אותו הבעל עם אותו הזרע לחצאין בשוה. ואם לא הניחה זרע של קיימא כמו שזכרנו

- יהיה כל מה שביארנו מענייני עזבונה הנמצאים בעין בין הבעל ובין הזוכים בירושתה זולתו, ויחזור החצי הנזכר ממנו שהיה לו לירש מן הדין לאשר יהיה לו דין קדימה בירושתה משאר יורשים אם היה הוא נפטר בחייה, ונחשוב אז כאילו היה נפטר בחייה לענין שיזכה הזוכה בירושתה בחצי מה שמצא שנשאר מעזבונה שהוא עיקר נדוניתה ומה שהכניסה לו בנשואיה קרקע או מטלטלי, וישאר לו החצי השני, ותכריכים וצרכי קבורתה עליו אם יש לו ממון מלבד זה. ואם אין לו ממון זולתו, יוציאו תחילה מכלל הממון התכריכים וצרכי הקבורה ותהיה החלוקה בשאר הממון כמו שזכרנו. ואם יש לה אז אם בחייה, ויתבאר באר היטב שאותו ממון שהניחה היא ממה שהכניסה לה האם ומה שנתנה לה, כגון שתהיה אלמנה או גרושה מלבד שהכניסה כבר לבתה בנישואיה קרקע שלה או בגדים שקנתה ונכתב בכתובתה שנתחזקה לה ממה שנתנה לה פלונית אמה, או רמז זה הענין בענין שיתברר בירור מספיק שאותו קרקע היה של האם או אותם חפצים נתנה משלה, ונפטרה אחר כך הבת תחת בעלה בלא זרע של קיימא כמו שביארנו - יחזור חצי כל מה שימצא שנשאר מכל זה לרשות האם שנתתה והכניסה לה, ולא יטרוף אותו מי שאין לו קורבה עם האם מיורשי הבת ותשאר היא זולתו ויתקיים בה דברי הנביא עליו השלום "שורך טבוח לעיניך ולא תאכל ממנו", אלא יחזיר לה החצי וישאר החצי השני לבעל, והתכריכין וצרכי הקבורה מכלל הממון כמו שזכרנו. זהו ענין התיקון במה שימצא שנשאר בעין ממון האשה ברשות הבעל בין קרקע בין טלטל, ואפילו אם כבר יצא אותו קרקע בשיעבוד או בהברחה ממנו שלא בקנין האשה אין לחוש לכל מה שעושה מזה, אלא שיגמור בו זה התיקון. זהו בקרקע ובבגדים וחפצים שיהיו נראין בעין. אבל מה שאינו נמצא מהבגדים והחפצים והתכשיטין והזהב ונעלם עינו, ונחשד הבעל שהעלים - דין זה הזוכה בחצי על פי זה התיקון ממנו שיביאנו לידי שבועה חמורה שישבע שלא הברח שום דבר מהם לאחר פטירתה ולא בחייה אלא מה שהיתה במצותה ומרצונה, ושלא החליף ממנו שום דבר שהוא נשאר, ולא יתעולל בזה שום עלילה שיתכוון בה להפקיע זכות יורשים. והזוכה כמו שזכרנו מזה התיקון זהו במה שינתן בנישואי הבת או מה שתקנה לעצמה ובשמה מממונה. אבל מה שיקנה הבעל מממונו בגדי מלבוש ומחלי¹ ותכשיטין שלה, הוא ראוי קודם לזכות בה כשנפטרה ויקחנו כולו לבדו, בין שהניחה זרע בין שלא הניחה, בין שהיה לה אז אם או יורש או לא יהיה לה. ואין תובעין מהבעל לפרוע מה שיכתוב על עצמו לאשתו מנכסי נדוניא, לפי שרוב בני אדם כותבין עליהן יותר ממה שהם נוטלים וכוונתם דרך כבוד

ואין לו עיקר, ואשר יהיה ממנו בודאי ויכתוב אותו על שטר ויזקוף לה בו ממון על עצמו בכתובה, אינו חייב באחריותו כשנפטר² בעודה תחתיו, אלא יתבעו ממנו הנמצא מהנדוניא האמיתית קרקע יהיה או טלטל, ואין לחוש למה שנכתב מזה בכתובה. וכשיפטר הבעל בעודנו נשוי עם אשתו והוציאה שטר כתובה כדין כל אלמנה - אין לה לגבות מה שיתקיים לה מסכום כתובתה, אלא ממחצית מה שהניח מנכסים קרקע או טלטל, וישאר החצי משוחרר משועבד לזוכה בירושת בעלה, בין שהיה מצוי בין שאינו מצוי, ואין לה רשות שתגבה יותר מסכום כתובתה מהחצי בלבד בין שיספיק בין שלא יספיק. זה בממונו ובקנינו. אבל ממון נדוניא ומה שהכניסה לו, או מה שנפל לה בירושה מקרקע לאחר נישואיה, או מה שקנתה ממנו בשמה, ומת בעלה - יחזיר כולו בעינו לה לבדה, כי אין זה התיקון אלא במה שידוע שיהיה מממון הבעל וקנינו, והתכריכין וצרכי הקבורה יהיה מכלל ממונו ואז תקח האשה כתובה מחצי ממונו וישאר החצי השני ליורשיו. ואם יצא באותו החצי שיהיה ליורשיו שטר שיעבוד או הברחה בקנינו שלא בקנין אשתו - יגבה אותו בעל השיעבוד ויטול השאר היורש. ואם תהיה אותו ההברחה מקודם לכן ויתקיים, יזכה גם כן בו המוציא אותו שטר. ואם תהיה אותו שיעבוד או הברחה שיצא בממונו בקנינו ובקנינה, יוציאו תחילה אותו שיעבוד מממונו ויפרישו אותו קרקע המוברח מנכסיו לזוכה בו, מה שישאר אחרי כן תיטול היא ממחציתו מה שיהיה לה מסכום כתובה וישאר החצי השני ליורשים. מי שהיא תובעת לבעלה לגרשה ויצאו הגירושין ממנה - אין לה מן הדין לגבות זולתו³ מה שהיא טוענת ויתברר מסכום נדונייתה, ולא נחוש למה שימצא כתוב ממנה בכתובה כי רוב הכתובות נוהגין בהן להוסיף על מה שיטול הבעל, ולא יחוש הבעל לכתוב ולהוסיף על עצמו מה שלא קיבל לענין שתשאר נשואה עמו ולא תבקש גירושין, בענין כזה אמרו חכמינו ז"ל (כתובות נד) "כי כתב לה אדעתא למיקם קמיה, אדעתא למיפק ולמיסב לא כתב לה", ויחזור אז בזה להשביעה שבועה חמורה בענין זה על סכום מה שהכניסה לו בודאי ושלא נתנה רשות למכור ממנו שום דבר ולא אבד עינו במה שנלבש או נתקרע, אז יפרע, וכל מה שאבד עינו בלובשה ובהשתמש בו אין על הבעל אחריותו כשתתבע היא הגירושין. ואם תבע הוא הגירושין - אינו יכול לגרשה אלא לרצונה, או לאחר שיפרע לה כל סכום כתובתה עיקר ונדוניא ותוספת ומתנת כתובתה בין שתהא הנדוניא אמיתית או לא. והנמצא בכתובה זהב מטבע והיא תובעת הגירושין - תגבהו בשבועתה שהוא אמת ולא נכתב דרך כבוד. [עז כאן "תקנות טוליטולה", מכאן תשובות הרא"ש] ושאלת אלמנה שיש לה

לחלוק עם יורשי בעלה בכח התקנה אם שמין מה שעליה. תשובה: כל בגדי שבת שמין לה אבל בגדי חול אין שמין. **וששאלת** ראובן גירש את אשתו סמוך למיתתה ותובעת כתובתה ומתנתה, כי אומרת גרושה אנכי והתקנה אינה מדברת אלא מאלמנה, והיורשים אומרים כי לא נתן לה גט אלא שלא תזקק ליבם ולא שתגבה כתובתה. תשובה: אין בדברי היורשים כלום, דכיון שנתן לה גט מאי זה טעם שיהיה מכל מקום הרי היא מגורשת וזכתה בכתובתה, שלא הטיל תנאי בגט על תנאי שלא תגבה כתובתה. **וששאלת** בענין התקנה שכל אלמנה שתבוא לחלוק עם יורשי המת שתהיה יד היתומים על העליונה, או יתנו לה כתובתה או חצי הנכסים, ומת ראובן והניח אלמנה ובת ושהתה האלמנה חצי השנה קודם שתבעה כתובתה ולא היתה ניזונת משל בעלה, ועכשיו תובעת כתובתה ומזונותיה שכך התנה לי בעלי שאהיה ניזונת מהנכסים כל זמן שאתעכב בשבילו, וקרובי המת טענו שכיון שביד היתומים לסלקה מכתובתה אבדה מזונותיה. תשובה: לא אבדה מזונותיה שהם תנאי כתובה, שתקנת הקהל אינה יכולה להפסיד לאלמנה מזונותיה שהם תנאי כתובה, אלא שתקנת הקהל היא לתועלת היתומים לענין זה שאם כתובתה מרובה שיכולה לסלקם בחצי הנכסים ואותם חצי הנכסים היינו הכתובה, וכל זמן שלא תבעה כתובתה יש לה מזונות. **וששאלת** אשה שמת בעלה והיו עליו חובות לעכו"ם ובאו לגבותה מקרקעיתו, והלכה האלמנה ופרעה אותם מנכסיו כדי שלא יזלזלו במכירת הקרקעות, ועכשיו תובעת לאפוטרופוס של היתומים כיון שאין עליה לפרוע חובות של בעלה שיתן לה מחלק היתומים כדי חצי מה שפרעה בחובות הנזכרות, ואומרת שעשתה על פי אחד מזקני העיר ויש לה מזה עדים וקיום, ואפוטרופוס אומר שאין לו לפרוע לה כלום כיון שלא אמר לה שום אדם לפרוע החובות. תשובה: אם הדבר ידוע שהיו לעכו"ם שטרות על בעלה ורצו למכור הקרקעות, יפה עשתה האלמנה שפרעה החובות כדי שלא יזלזלו העכו"ם במכירת הקרקעות, אף על פי שלא עשתה על פי בית דין, כיון שהיתומים היו סמוכים אצלה הויא כאילו נתמנית אפוטרופא עליהם ויש לה לעשות תועלת היתומים בלא בית דין. **וששאלת** ראובן משכן בית לשמעון ומת ראובן והיה עליו כתובת אשה ותובעת כתובתה, והורידה בית דין בחצי נכסי המת בכח התקנה, ובאה להוציא את שמעון מחצי הבתים הממושכנים בידו בכח ההורדה שהורידה בית דין בחצי נכסי ראובן, ושמעון אומר שאין זכות כתובתה חל בחצי הבתים כיון שהיו משועבדים בידו והמת הניח בתים אחרים בני חורין והזכיה שיש לה תגבה מבני חרי, שאין לה לגבות מן המשועבדים כל זמן שיש בני חרי.

תשובה: יראה שהדין עם שמעון, כיון שנמצאו לראובן נכסים בני חורין לפרוע להם לאלמנה חצי נכסי המת, שהוא פרעון הכתובה לפי התקנה שתקנו שלא תטול כל בכתובתה אלא חצי נכסי המת והוא פרעון כתובתה, לא היה להן לבית דין להורידה לנכסים משועבדים כיון שהיו למת נכסים בני חורין שתגבה מהם אלמנתו חצי נכסיו, כי אין התקנה כך שתגבה חצי כל הקרקע וחצי כל המטלטלים, אלא שתגבה חצי נכסיו והוא תחת גביית כתובתה, הילכך אין להגבות מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין, הלכך ההורדה שהורידו בית דין לאלמנה לבית שמשכן ראובן לשמעון לא היתה כלום, ותגבה האלמנה משאר נכסי המת כנגד סך הממון שהורידה באותם הבתים, והבתים ישארו ביד שמעון עד שיפרעו יורשי ראובן לשמעון דמי המשכנות. כך יראה הדין מדין ההלכה, אמנם באו לפני סופרי העיר ועדיה ואמרו שכך נהגו העולם על פי התקנה ליתן לאלמנה חצי הנכסים חלק בחלק בכל הנכסים קרקע וטלטול כל דבר ודבר חציו, ואמרתי אם כן יעשו כמנהגם ויתנו לה גם חצי הקרקע המשועבד לשמעון. **שאלה** ילמדנו רבינו, הסכימו קהל מולינא שכל אלמנה שתבוא לחלוק עם בנים שיהיה יד היתומים על העליונה, או יפרעו כתובת אמן ומתנתה או יחלקו עמה לעולם שתהיה יד היתומים על העליונה לתועלתם, כגון שאם היו הנכסים מרובים יפרעו לה כתובתה ומתנתה ואם היתה כתובתה יתירה על הנכסים שיחלקו עמה, עכשיו מת ראובן והניח בנים ובנות והיה עליו שטר חוב מאלף זהובים לשמעון, ועמדה לאה אשת ראובן והשיאה הבנות ולא מיחו בה היתומים, והיתומים לא גילו דעתם אם היו רוצים לפרוע כתובת אמן או אם היו רוצים לחלוק, אבל אומדן דעת היה שקודם ירצו לחלק כיון שהכתובה יתרה על הנכסים, עכשיו מתו היתומים ובא שמעון לתבוע שטר חובו שהיה לו על ראובן וטען שיפרעו לו חצי הנכסים, עמדו היתומים⁴ ואמרו אין אנו רוצות לחלוק עם אמנו אלא היא תטול כתובתה, ושמעון אומר כיון שהיתומים לא גילו דעתם אלא סמכו על התנאי, אן סהדי דניחא להו כדי שיפרעו חובות אביהן, טענו היתומים⁵ אנו במקום אחינו קיימינן וכי היכי שהם היו יכולים לותר גם אנחנו יכולים לותר. תשובה: מה שכתבת שהברירה תלויה ביד היתומים אם ירצו יחלקו עם האלמנה ואם ירצו יעמידו הדבר על דין תורה שתטול האלמנה כתובתה והם יטלו המותר, דבר ידוע הוא שלא יעקר דין תורה ממקומו עד שיאמרו יורשים רוצים אנו לחלוק, ולא שייך הכא אומדן דעת לפי שכך התקנה שלתועלת היתומים תקנו שיכולים לסלק האלמנה בחצי הנכסים, וכל זמן שלא סלקוה נעמידנה על דין תורה, והרי מתו הבנים ולא סלקוה והבנות

שעומדות במקום אחיהן לירש אומרות שאין רוצות לסלק אמן ומי יסלקנה, ועוד אדרבא אומדנא דדעתא הוא יותר שהבנים היו חפצים שתטול אמן הממון בכתובתה ממה שיטלם בעל חוב אחר. וזהו לפי מה שכתבתם שהברירה תלויה ביד היורשים אם ירצו לחלוק עם האלמנה או אם ירצו יתנו לה כתובתה, אבל בעיר הזאת אין התקנה כך, אלא אם כתובתה מרובה מחצי הנכסים ממילא כל חצי עזבון של היורשים ובעל חוב גובה ממנו חובו, ואם יאמרו היורשים תטול האלמנה כל כתובתה אין שומעין להם. **שאלה** וששאלת בענין התקנה שהאלמנה והיורשים חולקים כל עזבון המת, ויצא על המת שטר חוב מאוחר לכתובת אשה והאשה לא שיעבדה עצמה באותו שטר, אם יפרעו אותו מתפוסת הבית קודם חלוקה, או אם יתנו לאלמנה חצי כל עזבון המת ומחלק היורשים יפרעו החוב. תשובה: אחר שאין דבר זה מפורש בנוסח התקנה, יד התקנה על התחתונה, כי התקנה באה להוציא מדין תורה, שהדין נותן שתיטול האלמנה כל כתובתה, הלכך אמרינן מסתמא כך היתה התקנה שכל הנמצא ברשות המת בשעת מיתה דבר שהגוף שלו, יחלקו ולא יפחתו חלק האלמנה בשביל שיעבוד שהיה באותו הממון משועבד לאחר, כי היכי שאם לא היתה התקנה לא היה השיעבוד מגרע כח כתובתה, כיון שקדמה הכתובה לחוב וגם האלמנה לא נשתעבדה בחוב, הכי נמי לא יגרע השיעבוד חלק הראוי לה מכח התקנה, כי התקנה שתטול חצי הנכסים היא במקום גביית כתובתה, הלכך כל דין שיש לה מגביית כתובה יש לה גם כן בחצי הנכסים שנוטלת מכח התקנה, הלכך יחלקו כל עזבון המת כל דבר שהגוף היה שלו ומחלק היורשים יפרעו החוב, וכן נראה לי שנוהגים פה בטוליטולא. **וששאלת** עוד יש בתקנה אם לא הניח בנים ובנות ותבע האלמנה לחלוק עם יורשי המת, תוציא הנדוניא שהביאה לבעל כמו שהיה בשעת חלוקה, ושאר הנכסים תיטול האלמנה חציה וליורשי המת נשאר החצי, ונוהגין שבשעת הנשואין כותב לאשתו שטר מתנה גמורה מלבד שטר הכתובה, ועתה באו לחלוק האלמנה ויורשי המת כפי התקנה, וטוענת האלמנה שיש לה לקחת שטר המתנה קודם חלוקת הנכסים, והיורשים אומרים שאין לה ליטול שטר המתנה אלא יחלקו כל הנכסים חוץ מנדונייתה שתוציא תחילה. תשובה: הדין עם היורשים, דכיון שכתוב בתקנה שתוציא נדוניא שהביאה לבעלה ושאר כל הנכסים תיטול האלמנה חציה ויורשי המת חצי האחר, ומאחר שהוציא לשון התקנה כל הנדוניא מכלל שאר הנכסים ולא שטר המתנה, מכלל דחלוקה קיימא על כל שאר הנכסים, כך נראה מלשון התקנה. ועוד דיד בעל השטר על התחתונה כיון שבאה להוציא מיד היתומים, הלכך

לא תיטול אלא חצי הנכסים אחר שתוציא מהם תחילה נדוניתה. **ששאלת** אם האשה יכולה לתת בחייה לבעלה או לאחר מי שתרצה שיזכה אחרי מותה באותו החצי שראוי לירש זרעה או אחר הזוכה בירושתה. [והאריך הרבה בדבר וזה שיצא מכלל דבריו]: שאין בידה לשנות כלל לתתו לא לבעלה ולא לאחר, ואם נתנה אותו אין מתנתה כלום, אלא הראוי לירש יירש, ודאי אם היתה נותנת מעכשיו נכסים לבעלה בענין שלא היתה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי היתה המתנה קיימת, אבל אם נתנה לו מעכשיו ולאחר מיתה אין מתנתה כלום. **ששאלת** רחל שהיתה נשואה ולה בת אחת ומתה, וצותה שיטול בעלה חצי נכסיה ובתה חצי האחר כפי התקנה, וצותה עוד שאם תמות בתה קודם שתנשא שיהיו נכסיה לאחות רחל, ומתה הבת ורוצה אחות רחל לזכות בנכסים בחלק הבת בכח צוואת אחותה, ובעלה של רחל שהוא אבי הבת אומר שיש לו לירש את בתו. [תשובה]: הדין עמו, כי הצוואה שצותה אם הבת שאחרי מות הבת תירש אחות הממון אין באותה צוואה כלום, אלא האב יורש אותה, **וששאלת** על תקנת טוליטולא שהבת יורשת חצי הנדוניא, אם יכול בעל חוב של אבי אם הבת ליקח מהבת מאחר שהיה יורשת החצי, או נאמר מאחר שהבת איננה יורשת אלא מכח התקנה לא תפרע החוב של אבי אמה. תשובה: דבריק סתומים, אם הנדוניא שנתן האב לבתו דבר מסויים כגון קרקע שחל שיעבוד בעל חוב עליו, לא פקע שעבודו וביד מי שימצא שעבודו יטלנו, ואין אנו חוששין היאך בא לידו, ואם אין מסויים היאך יגבה בעל חוב, אינו גובה מטלטלים בין מלוקח בין ממקבל מתנה אי לא אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי, ואי אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי יש למטלטלי דין מקרקעי. **שאלה** ילמדנו רבינו ראובן אמר לעדים "הווי עלי עדים בקנין שלם מעכשיו וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לאשתי להיות בידה לזכות ולראיה שרציתי ברצון נפשי ובגוף בריא ועשיתי אחוה עם אשתי שאם חס ושלוס אפטר לבית עולמי קודם ממנה, מהיום ולאחר מיתה עשיתי אותה יורשת בכל נכסי שקניתי ושאני עתיד לקנות, ומהיום תלך פלונית אשתי ותחזיק בכל מה שיש לי בעולם קרקע או מטלטל בגדים ושימוש ערש חוזק גמור מהיום ולעולם, ומעכשיו תירש ותוריש ותנחיל ותחסין ותעשה חפצה ורצונה בכל מה שיש לי בעולם", ונפטר ראובן לבית עולמו, אם זכתה האשה בנכסיו ולפי שעשאה יורשת ואינה יורשת אלא בעל חוב. תשובה: מה שנתן לאשתו בלשון ירושה אינו כלום כיון שאינה ראוייה לירש, אמנם רואה אני לקיים שטר זה מתוך תיבה אחת שכתוב בה "ותחזיק בכל מה שיש לי בעולם", ומלת "ותחזיק" היא לשון מתנה, ותנן בפרק

יש נוחלין (ב"ב דף קל) כתב לשון מתנה בין בתחילה בין באמצע בין בסוף דבריו קיימין, וקנתה בין מה שיש לו עכשיו בין מה שיש לו אחר המתנה, כי כתב לה ושעתיד אני לקנות. **יש נוהגין** לכתוב שטר חוב לנשותיהן בשעת נישואין שמחייבים עצמם בסכום ידוע וקורין אותו נדוניא, יכולה לגבותו בכל עת שתרצה. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל שיש לו דין נכסי מלוג, שמנחת החוב ביד בעלה כל זמן שהיא רוצה, וכשתרצה תגבנו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות, דכל הנכסים הנמצאים ביד האשה היאך שבאו לידה בין בירושה בין במתנה כולן זכה בהן הבעל בפירות, ולא דמיא להא דאמרינן הנותן מתנה לאשה קנתה ואין הבעל אוכל פירות, דהתם מיירי שנתן לה אחר שנשאה, שבעין יפה נותנה לה ואינו משייר לעצמו כלום, אבל מתנה שכותב לה קודם שישאנה היא כאחת משלשה שדות שהכניס לה שום משלו, אלא שאותן נקראין שעבוד כתובה ובחוב זה יש לה יפוי כח יותר שתוכל לגבות בכל עת שתרצה וכשתגבנו יחזיר נכסי מלוג, לפיכך אם יש עליה חוב שלותה קודם שניסת גובה ממנו. אבל אם אין שטר הנדוניא עומד לגבות בכל שעה שתרצה אלא לכשתאלמן או תתגרש, אין בעל חוב גובה ממנו, ולא אמרו שתמכור שטר נדוניתה בטובת הנאה שאם תתאלמן או תתגרש שיגבנו הלוקח וטובת הנאה זו יטול בעל חוב בחובו או ימכרו בית דין לבעל חוב הנדוניא בטובת הנאה ויעכב המעות בחובו, דכל לגבי בעלה ודאי מחלה, שאם היתה צריכה למוכרו היתה מוחלת אותו לבעל ואטררוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן. ואפילו אם שטר הנדוניא עומד לגבות בכל עת שתרצה, אם יש עליה חוב שלותה אחר שניסת אינו גובה ממנו. ואם נתן הבעל לה מתנה, אפילו בעל חוב שהלוחה לה אחר שניסת גובה ממנו. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב: **ששאלת** ראובן הלוחה מעות ללאה ושואל מבית דין שיגבוה משטר מתנה שכתב לה בעלה, שזה נוסחו "הווי עלי עדים בקנין שלם מעכשיו וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו ללאה אשתי כך וכך בתים כך וכך מפרדסים ועוד נתתי לה אלף זהובים במתנה גמורה" וכו'. תשובה: אם שטר המתנה כתוב כהלכתו, אז זכתה לאה בכל הקרקעות שנתן לה והן שלה, ואף על פי שמנחת לבעל לאכול פירות, זה תלוי בדעתה כל זמן שהיא רוצה וכשתרצה תוציא מיד בעלה קרקע ופירות, הלכך אם היה השטר נכתב כהלכתו היה גובה בעל חוב מן הקרקעות שנתן לה, אבל מה שכתב נתתי לה אלף זהובים בשביל מתנה זו, לא נוכל להוציא מן הבעל כלום מדרבי נתן, כי לא שעבד עצמו להתחייב לה כלום אלא שכתב לה מתנה אלף זהובים ולפי לשון המתנה כבר היה בידה. כל זה כתבתי לך אם השטר היה כתוב כהלכתו, אבל תורף השטר היה נראה לי שאין

בו ממש, לפי שכתוב בו: וכתבו עלי בכל לשון של זכות ותנו ללאה אשתי כך וכך בתים" כו', ואין ניכר בשטר שהוא נותן לה כלום, ודאי אם היו מטלטלין ונתנו ליד העדים ואמר להם "תנו ממון זה לאשתי", זכתה האשה דתן כזכי דמי, אבל כיון שלא נתן ליד העדים לא זכתה האשה, כי הוא צוה לעדים אבל הוא לא נתן לה כלום, וכן רגילים לכתוב בשטרות "הוו עלי עדים וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לפלונית להיות בידה לזכות ולראיה מחמת שרציתי ברצון נפשי ונתתי לה כך וכך", אבל מה שצוה לעדים ליתן אין זה כלום. **וששאלתם** שמנהג הוא כשהאשה מכנסת קרקע לבעלה היא כותבת לו שטר מתנה והוא כותב לה שטר חוב על עצמו וקורין לו נדוניא, ואין מזכירין באותו שטר הקרקע שנתנה לו אותו קרקע, אם יש לו דין נכסי צאן ברזל או כדין שאר נכסיו. תשובה: יראה כיון שקורין לזה השטר נדוניא ויכולין לגבותה בכל עת שתראה, ודאי הקרקע שנתנה לו הרי הוא כשאר כל נכסיו, דהיאך יתנו ביניהם שהיא תוציא ממנו החוב שהוא דמי הקרקע ויהיה הקרקע בחזקתה. **ששאלת** ראובן הוציא שטר על שמעון ומצא לו מטלטלים ורוצה לגבותם, והוציאה אשת שמעון נדוניתה מוקדם לשטרו של ראובן ומנעו מלגבות המטלטלים, וטוען ראובן שכיון שתגבי מטלטלי אלו בנדוניתך, תקרעי שטר נדוניתך, שאם ישאר היום או מחר בידך תוציאנו ותמנעני מלגבות מטלטלים אחרים. [תשובה]: הדין עמו, דכיון שבאה לגבות מכח נדוניתה יגבוה, ואם יש במטלטלין כדי כל הנדוניא תגבה ותקרע, ואם אין בהם כדי כל הנדוניא יגבוה הנמצא ויכתבו ביני שיטי כך וכך הגבנוה מחפץ פלוני ופלוני, שאם יבא בעל חוב להגבותה היום או מחר שידע כמה הגבוה, והמותר יקח בעל חוב. **ששאלת** ראובן היה חייב לשמעון מנה ולא נטלה לאה לאשתו⁶ בקנין באותו החוב, ומתה לאה בחיי ראובן והניח שטר נדוניא שנתחזק לה על בעלה, ולפי התקנה נפטר ראובן מחצי הנדוניא לפי שמתה בחייו וחצי השני ירשו בניה, ואחר כך מת ראובן והניח הרבה נכסים מעות וקרקעות, ותובע שמעון שיגבהו⁷ חובו מקרקעות ראובן, ואומרים בני ראובן שקודם יגבו מקרקעות ראובן חצי נדונית אמם שירשו מכחה שהיא מוקדמת לשטרו של ראובן, וטען שמעון שאין להם לגבות מקרקעות ראובן כיון שבא לידה ממון ראובן כפליים משטר הנדוניא. תשובה: כיון שבני ראובן ירשו והחזיקו בממון אביהם וירשו גם כן ירושת אמם, הרי שפרעו לעצמם מה שאביהם היה חייב לאמם, כי הם עומדים במקום אמם לירש נדוניתה, ומה שבא לידם כאילו בא ליד אמם ונחשוב אותו לפירעון ולא לירושה מצד אביהם, ושמעון יגבה חובו. **וששאלת** ראובן הוציא שטר נדונית אחותו שהיתה

אשת שמעון ומתה, ותובע חציה לפי התקנה שהוא יורש אחותו, ושמעון אומר הניחה בן וחיה אחריה ימים רבים והוא יורשה ואחר כך מת ואני יורש בני, וראובן אומר הבן מת תחילה. תשובה: עליו להביא ראיה. **וששאלת** ראובן נתחזק לו על שמעון שטר חוב, ונשא שמעון אשה ועשה לה שטר נדוניא על עצמו, והיא פסקה להכניס לו סכום ידוע במעות, ובשביל שלא היו לה המעות עשה לו אחד מגיסיו שטר משכונא על ביתו בסכום המעות שפסק לו, ונפטר שמעון וצוה להחזיר שטר המשכונות אשתו, ועתה בא ראובן ותובע שיגבוהו מזו המשכונא השטר שנתחזק לו על שמעון. תשובה: אין מגבין לו ממנה, דאי חשבינן להך קרקע שהיא ממושכן לשמעון בשביל מה שפסקה להכניס לו כאילו הכניסה לבעלה בנדונייתה, הרי לא חל שיעבוד עליו כדרך שלא יוכל למוכרה, ואי לא חשבינן ליה כאילו הכניסו בנדונייתה כיון שאינו אלא משכון בעלה ולא שייך למימר שתטול האשה הקרקע משום שבח בית אביה כי לא הכניסה לו הקרקע אלא משכון בעלמא בשביל נדונייתה הילכך ראובן שהיה חובו מוקדם יקח הקרקע בחובו, הא ליתא שהקרקע אינו אלא שעבוד בעלמא בשביל הנדוניא שהיא חייבת לו והבעל מחל לאשתו אותו החוב שהיתה חייבת לו כיון שצוה להחזיר לו השטר, וכיון שמחל החוב ממילא פקע השיעבוד שהיה לו לבעל על הקרקע. ועוד אפילו אם לא צוה להחזיר שטר המשכונא היה הדין עמו כמו שכתבתי, שהרי האשה היתה חייבת לבעלה נדוניא שפסקה לו ומשכנה הקרקע בשביל אותו החוב, וגם הבעל היה חייב לאשה נדונייתה אם יגרשנה או ימות, וכשמת הבעל עוד הנדוניא ביד האשה, הרי היא נפרעת החוב שהיה חייב הבעל ממעות שבידה שהיא חייבת אותם לבעל, וכיון שהיא נפרעת מאותו החוב הרי פרעה לבעלה החוב שהיתה חייבת לו ונפטר המשכון ששעבדה לו בעבור החוב. **וששאלת** מה שנוהגים לכתוב בכתובה על מנת שלא ישא אשה אחרת, אי הוי כמתנה על מה שכתוב בתורה, שמא תשהה עמו יי שנים ולא תלד ואז הוא מחויב לישא אחרת והרי היא כמתנה על מה שכתוב בתורה. תשובה: דע דלא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה, דאף אם שהתה עמו עשר שנים ולא ילדה ורוצה לישא אשה אחרת, צריך לגרש הראשונה וליתן לה כתובה, וכן נמי המנהג שנוהגין וכותבין בכתובה על מנת שלא לישא אשת אחרת, ואם יעבור וישא אשה אחרת שיפטרנה בגט ויתן לה כתובה. **וששאלת** אם שהתה עמו יי שנים ולא ילדה ולא התנה עמו⁸ בשעת נשואין, ועתה התנה בקנין שאם ישא אשה אחרת יתחייב לה סכום ידוע, אי הוי כמתנה על מה שכתוב בתורה. תשובה: לא הוי כמתנה על מה שכתוב בתורה, הוא רוצה ליזוק בנכסיו ויקיים מצותו ויפרע מה שקבל

על עצמו. **ששאלת** שנוהגין לכתוב למטה בכתובה "שטר שפלוני החתן נתן לפלונית כך וכך מעכשיו באחריות על כל נכסיו", אם מתנה זו נידונית כשטר חוב. תשובה: פשיטא דהויא כשטר חוב גמור. **ששאלת** אלמנה שהיתה אמודה בממון ומפני זה נתן בה שמעון עיניו ונשאה ונשבע שלא ישא אחרת, וקודם שנשאה פסקה מלדת וזה ידע שמעון, ואחר שנשאה ידע שלא היה לה ממון ורוצה לגרשה בטענה שרוצה לקיים פריה ורביה. תשובה: אין טענתו טענה ואין יכולין להתיר לו שבועתו שלא מדעתה. **ששאלת** ראובן חייט נשבע ליתן לשמעון חצי מה שירויה, ועתה אין מספיק לראובן לפרנס אשתו באותו החצי שהרויח ואשתו תובעת מזונות או שיכפו לגרשה, וכתב שיש מי שאומר כיון שהוא משועבד לאשתו לזונה לא היה יכול לישבע ליתן חצי מה שירויה לאחר והוי שבועה לבטלה. תשובה: אין בדבריה כלום, דאפילו אם מוכר אדם נכסיו אין מוציאין מהן למזון האשה והבנות, כל שכן אם שיעבד גופו, דאין שיעבוד חל על גופו של אדם בשום ממון שהוא חייב, ואלמלא השבועה לא היתה המתנה כלום כי נתן לו דבר שלא בא לעולם, אבל בשביל השבועה שנשבע צריך לקיימה. **וששאלת** על יהודים שנהרגו בדרך ולסוף ט"ו ימים מצאו והכירו ראשו של אחד מהם שהיה עדיין שלם בסימנים מובהקים ושאר הגוף אכלוהו חיות. תשובה: דע כי אינו עדות להתיר את אשתו, דתנן בפרק האשה בתרא אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם ואין מעידין אלא עד ג' ימים, כי המת משתנה אחר ג' ימים. ואותן שמצאו רגלו והכירו הבתי שוקים כי היו שלו, סימן מלבושיו לא הוי סימן שפעמים שמשאיל אדם מלבושיו לאחרים. ועכו"ם שאומר שהוא ועכו"ם אחרים הרגו ואומרים הסימנים שהיו בכל אחד ואחד ושמותם לא ידע, הא תנן אין מעידין על סימני הגוף כגון ארוך או קטן או חיור או סומק לא הוי סימן, אבל אם אמר סימן מובהק כגון שהיה חסר אחד מאבריו או יותר ברגליו או בידיו או שום שינוי באחד מאבריו סומכין עליו. **עדות על תלמיד אחד שמת והתיר אדוני אבי הרא"ש ז"ל את אשתו ואת גיסתו.** בהיותי במיורקא ראיתי תלמיד אחד והראה לי אגרת חתומה בחתימת מורינו הרא"ש ז"ל, והיה כתוב שמו של התלמיד אשר, וסיפר לי שהוא בא מטוליטולא ושלמד לפני מורינו רבי אשר, והראה לי תוספות מקצת מסכתות שחבר מורינו הרב הנזכר, ולפי הדבר שהגיד ומצאתי אמת נתברר לי שבא מטוליטולא ויצא ממנו ללכת לארצו. אחר כך בא תלמיד אחד ושמו ר' שמואל, ובמסיח לפי תומו אמר: תלמיד חשוב אשכנזי שפירש מכאן ושמו רבי אשר ולמד לפני הרב רבי אשר ז"ל בא בציציליא בעיר שהייתי ונתאכסן עמי והיה עמי יום או יומים ואחר כך

נטל רשות ללכת ופטרתי אותו בלויה, וראיתי שנפל בדרך ואמרתי לו תחזור כיון שאתה חולה ולא רצה לחזור, אחר ימים מועטים בא אלי המגיד והגיד לי שאותו תלמיד היה חולה נוטה למות, והלכתי שם לבקרו ואני החזקתיהו בדברים ובמה שיכולתי ולא הועיל ואחר זמן מועט נפטר לבית עולמו, ועשיתי לו כבוד גדול במותו וקברו אותו. ייראה לי שאשתו של ר' אשר מותרת לינשא בעדות זו, כדאיתא בהדיא בשילהי יבמות מעשה באדם אחד שבא להעיד עדות אשה לפני חכמים אמרו לו בני היאך אתה יודע בעדות זו אמר להם אני והוא מהלכים בדרך ורדפו אחרינו עכו"ם ונתלה ביחור של תאנה ופשחו והחזיר את העכו"ם לאחרינו אמרתי לו יישר כחך אריה אמר לי מנין אתה יודע שכך קורין אותי בעירי יוחנן בן יונתן אריה דמכפר שיחיא לימים חלה ומת והשיאו חכמים את אשתו, אלמא אף על פי שלא הכירו אלא על ידי שסיפר לו שמו ושם מקומו התיירו את אשתו, וכן בנידון זה שהגיד להם שמו ושלמד הנה אצלינו והראה להם תוספות שידוע לנו שהולכים עמו מכאן, הרי נתברר לנו שאותו ר' אשר שיצא מכאן ומת, ואנו מעידים וידוע לכל בני חבורתינו שמיום בואו לכאן לא בא שום אדם ללמוד לכאן ששמו ר' אשר אלא אותו רבי אשר בר רב סיני, והוא היה מארץ רוסיא ובא לכאן עם בחור אחד ששמו ר' יהונתן, לפיכך כיון שידוע לנו שרבי אשר בא מארצו ולמד פה אצלנו והועד עליו שמת, אשתו מותרת. **וששאלת** אשה שמחלה כתובתה ונדונייתה לבעלה מחילה גמורה, והיא טוענת שעשתה המחילה מפני שהיה מגזם לה לגרשה או לישא אחרת מפני שאינה יולדת. [תשובה] אין זה טענת אונס לבטל המחילה, כי בדין היה עושה לישא אחרת כדי לקיים מצות פריה ורביה, והיא שיחדתו בממונה מלישא אחרת, ועוד שאין האונס ידוע ולא מסרה מודעה מעיקרא.

הלכות גיטין

סימן קיט - מה דבה ימצא באשה שתתגרש

"כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות ונתן בידו ושלחה מביתו ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר". ותנן: בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר, דדרשי ליה לקרא כפשטיה אם לא תמצא חן בעיניו לפי שמצא בה ערות דבר, ובית הלל סברי אפילו הקדיחה תבשילו, דדרשי לקרא הכי כי מצא בה ערות דבר או ערוה או דבר אחר שפשעה כנגדו, ורבי עקיבא סבר אפילו מצא אחרת נאה הימנה, דדריש לקרא הכי והיה אם לא תמצא חן בעיניו פירוש חן של נוי או שמצא בה ערות דבר. והלכה כבית הלל שאם פשעה כנגדו יכול לגרשה, אבל לא יגרשנה כדי ליקח נאה הימנה. במה דברים אמורים בזיווג שני, אבל בזיווג ראשון אין למהר לגרשה, דאמר רבי אלעזר כל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות, לפיכך אין לו לגרשה בשביל שפשעה כנגדו, אבל אם מצא בה ערות דבר או פריצות מצוה לגרשה דכתיב גרש לץ ויצא מדון. והרמב"ם כתב: אין למהר לשלח אשתו ראשונה אבל אם שנאה ישלחנה. ולא נהירא, דהאי דכתיב כי שנא שלח מוקמינן ליה בזיווג שני, אבל בזיווג ראשון אין לשלחה אלא אם כן מצא בה ערות דבר. בין בזיווג ראשון ובין בזיווג שני בכל עניין שעבר וגירשה, אין כופין אותו להחזיר. לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה. וכן היושב עם אשתו ודעתו לגרשה, עובר משום "אל תחרוש על רעך רעה". ויכול לגרשה בלא דעתה. אבל האיש אינו מוציא אלא לרצונו. לפיכך קטנה מתגרשת אף על פי שאין בה דעת, אפילו אם קבל אביה קדושיה שהן דאורייתא, או חרשת שנתקדשה כשהיתה פקחת ונתחרשה. אבל נשתטית שאינה יודעת לשמור עצמה, לא יוציאנה אפילו אם יודעת לשמור גיטה, שעשו בה תקנת חכמים כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר לפי שאין בה דעת לשמור את עצמה. וכתב הרמב"ם: לפיכך מניחה ונושא אחרת ומאכילה ומשקה משלה ואין מחייבין אותו בשאר וכסות ועונה שאין כח בבן דעת לדור עם השוטים, ואינו חייב לפדותה ולרפאותה, ואם גירשה הרי זו מגורשת ומוציאה מביתו ואינו חייב עוד ליטפל בה. עד כאן. ומדברי הרמ"ה יראה שחייב במזונותיה, שהוא כתב שאפילו גירשה חייב במזונותיה וכל תנאי כתובה לבד מתשמיש המטה שאסור, דאי אמרת פטור מה הועילו חכמים בתקנתן, ועוד כיון דאמור רבנן לא יוציא לא מצי מפיק לה ולא גרעה ממגורשת ואינה מגורשת דבעלה חייב במזונותיה. עד כאן. ואם כן כל שכן כל זמן שלא גירשה שחייב בכל. וגם על מה שפטרו מלרפאותה,

כתב הראב"ד ואם בת רפואה היא למה לא יתחייב לרפאותה, וכמה יש משתטות מחמת חולי וחוזרות ומתרפאות. עד כאן. אשה שנתגרשה משום פריצות, אין ראוי לאדם כשר לישאנה שלא יכניס לביתו רשעה שהוציא זה מביתו. הגרושה לא תנשא לאחר בכל אותה שכונה שדר בה המגרש, ואם הכפר קטן אסורה בכל הכפר. ואם גירשה השני, אז אינה אסורה לדור אלא במבוי שדר בו הראשון, אבל חוץ למבוי מותרת. לזה ממנה קודם שגירשה, לא תתבע ממנו בעצמה אלא על ידי אחר. ואם שניהם באין לפנינו והוא תובעה, משמתינן להו. במה דברים אמורים שנתגרשה מן הנישואין שאז רגילה עמו, אבל מן האירוסין לא. ואם ידועה שהוא רגיל עמה, אפילו מן האירוסין נמי לא.

סימן קכ - שאין לכתב הגט אם לא שמע מפי המגרש

אין האשה מתגרשת אלא בכתב, דכתיב "וכתב לה ספר כריתות ונתן", שיכתוב בכתב שהוא פוטר אותה ומתירה לכל ונותנו בידה ואומר לה שהוא מתירה בו וזהו שנקרא גט. וגט זה צריך שיכתבנו הבעל או יצוה לסופר לכתבו, וכותבין אותו על כל דבר, ובלבד שיהא תלוש, ובכל דבר שרישומו ניכר, ושיהיה כתיבתו לשם איש המגרש והאשה המתגרשת בו, ויחתמו בו שני עדים כשרים, ויתנו לה הוא או שלוחו לידה או ליד שלוחה, ויאמר לה שנותנו לה לפטרה בו פטור גמור בלא תנאי או בתנאי כמו שירצה. צריך שיכתבנו הבעל, דכתיב "וכתב לה", או שלוחו בציווי יכתוב. ואף אם שלוחו כתבו צריך שיהא משל הבעל, לכך צריך שהסופר יתן הקלף והדיו לבעל במתנה קודם כתיבה והבעל יתן שכרו, ומפני תקנת עגונות תקנו חכמים שהאשה תתן השכר של הסופר ותקנהו לבעל. כתב הרמ"ה: האומר לעדים כתבו גט ותנו לאשתי, אין צריכין לזכות לו הנייר קודם כתיבה אלא אף על גב דכתבו מדידהו ויהבי לה, כיון דבשליחותו קעבדי מכי יהבי לה בשליחותיה דבעל כמאן דיהבו לבעל והדר בעל ויהיב לאתתא דמי, דכיון דמזכה לאיתתא בשליחותיה אקנויי אקנו לבעל לגרושי ביה, ונמצא זכיית הבעל וגירושי האשה באין כאחד. ואי גזל נייר וכתב ביה גיטא ויהיב לה, כשר אפילו נתנו לה קודם יאוש, שהרי אינה חייבת להחזירו לבעלים שיש כאן שינוי שם ושינוי מעשה. וכותבין לו

הגט אף על פי שאין אשתו עמו, והוא שיהיו מכירים ויודעים העדים והסופר שזהו פלוני ואשתו פלונית. ובשעת הסכנה כותבים אף על פי שאין מכירים. לא יכתבו הסופר ולא יחתמו בו העדים עד שיאמר להם הבעל לכתוב ולחתום. וכשיאמר להם הבעל, יכתבו הם בעצמם ולא יאמרו לאחרים לכתוב ולחתום, ואפילו שאמר לשלושה שיש עליהם תורת בית דין לכותבו ולחותמו, אין להם לומר לאחרים לעשותו. ואפילו אמר להם "אמרו לסופר לכתוב ולעדים לחתום", לא יכתוב הסופר ולא יחתמו העדים עד שישמעו מפיו. ואף אם הוא חרש, אפילו הוא שומע אלא שאינו מדבר, או אפילו פיקח, וכתב להם בכתב ידו שיכתבו ויחתמו, לא יעשו עד שישמעו מפיו. והרמב"ם כתב: נשתק וכתב בכתב ידו שיכתבו גט לאשתו, אם דעתו מיושבת עליו כותבים ונותנין שאין דין מי שנשתק כדין החרש. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. והרמ"ה כתב באומר לשנים "אמרו לסופר לכתוב ולעדים שיחתמו" ואמרו להם וכתבו וחתמו וגירש בו, שהיא ספק מגורשת. ורב אלפס כתב שאינו גט כלל, וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל. אמר לעשרה "כתבו גט לאשתי", אחד כותב על ידי כולם. "כולכם כתובו", אחד כותב במעמד כולם. אמר לעשרה "כתבו וחתמו ותנו גט לאשתי", אחד כותב ושנים חותמים ואחד נותן. כתב הרמב"ם: אפילו אם היה הכותב אחד משני העדים החתומים בו והוא השליח שנותנו לה הרי זה כשר. וייראה מדבריו שהוא מכשיר כתב סופר ועד, ולקמן בעינן לברורי שהוא פסול. אמר "כולכם חתמו", כולם חותמים בו. ושנים שחותמין בו תחילה הרי הם משום עדים והאחרים משום תנאי, לפיכך אם היו השאר פסולים, או שחתמו זה היום וזה מחר אפילו בעשרה ימים, כשר. מת אחד קודם שחתם, הרי זה פסול. היה אחד מהשנים הראשונים פסול, הרי זה פסול. ודוקא שחתם קודם שחתמו האחרים, אבל חתמו האחרים למטה תחילה ואחר כך חתם פסול למעלה, כשר בתחתונים הכשרים. והרמ"ה כתב: לכתחילה אין לקרוב או פסול לחתום עמהם אפילו חותם בסוף, אפילו חתמו שנים הראשונים ביומיה והקרוב או פסול אחר כך. ואי חתום בדיעבד בתר דחתימו תרי כשרי, כשר, והוא דחתימי הנך תרי ביומיה. ואי אמר כולכם משום עדים, לא מתכשר עד דהוו כולם כשרים ודחתימי ביומיה. מנא - שאמר אבג"ד יחתמו גט לאשתי ולא אמר כולכם, כולם יחתמו בו בחשבון שמנה, בין אם היה שם יותר מחשבון שמנה בין לא היה שם יותר מחשבון שמנה. "והאידינא תקינו חכמים בגט דכולכם כתובו כל חד מנכון"¹, פירש רש"י תקון חכמים בגט שאדם מצוה לכתוב במעמד רבים, שיכתבו בפירוש שכך אמר כתבו כל אחד מכם, שלא

יטעו לומר שצוה לכולם. ומשמע מדבריו שיפרשו שכך אמר אפילו אמר סתם. ושאר מפרשים פירשו שתקנו שיפרש דבריו. ומיהו כתב גאון דאפילו בתר תקנה אי אמר סתם ולא אמר כולכם, כשר אף על פי שאמר במעמד כולם.

סימן קכא - צריך להיות בדעתו מכתובה עד נתינה

צריך שיהיה בדעתו בשעה שמצווה לכתוב הגט. לפיכך אחזו רוח רעה בשעה שמצווה לכתוב, אין כותבין אותו אפילו לכשיבריאו. וכתב הרמב"ם: וכן השכור שהגיע לשכרותו של לוט ואמר כתבו, אין כותבין. היה הדבר ספק אם הגיע לשכרותו של לוט, הרי זה ספק. היה בריא בשעה שצוה לכותבו ואחר כך אחזו החולי, אין כותבין אותו בעודו בחליו, ואם כתבו ונתנוהו בחליו אינו כלום, לא שנא מת מתוך החולי לא שנא נתרפא, אבל לכשיתרפא כותבין אפילו אם בחליו מיחה מלכותבו אין באותו מיחוי כלום ונותנין אותו לכשיתרפא ואין צריך לימלך בו פעם שנית, לפיכך שכיב מרע שמצווה לכתוב גט לאשתו צריך לדקדק בו שהיה שפוי בדעתו בשעת כתיבה. ובעל העיטור כתב שאין צריך, אלא כיון שצוה לכתוב כותבין אפילו אם נשתתק, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. מי שנשתתק ושאלוהו אם ירצה שיכתבו גט לאשתו והרכין בראשו לומר הן, בודקין אותו בדברים אחרים, ששואלין אותו דבר שראוי להשיב עליו, אם רואין שדעתו מיושבת עליו שרומז על תשובת לאו הרכנה כדרך בני אדם על לאו ועל הן הרכנת הן ג' פעמים בכל אחד, כותבין ונותנין. ולא יבדקו ג' פעמים הן או ג' פעמים לאו זה אחר זה, אלא חד הן ותרין לאו, ותרין הן וחד לאו. ולא יבדקוהו בדברים הנמצאים באותו הזמן, אלא בקיץ שואלין אותו אם רוצה בפירות של החורף, ובחורף אם רוצה בפירות של הקיץ, אם ישיב הן ודאי שוטה הוא, ואם ישיב לאו פקח הוא. אבל אם שאלוהו בקיץ אם רוצה ללבוש בגדים חמים הראויין לחורף ומשיב הן, אינו בחזקת שוטה דשמא אחזו קור. וכן אם משיב הן בחורף על בגדי הקיץ, יש לתלות שמא אחזו חום, והוי ספק מגורשת. ודווקא כשנשתתק, או אלם השומע ואינו מדבר, סומכין על רמיזתו להוציא. אבל חרש שאינו שומע ואינו מדבר אינו מוציא את

אשתו ברמיזה. במה דברים אמורים שנשאה כשהיה פקח ונשתטה או נתחרש, או שנפלה לו יבמה מאחיו. אבל נשאה כשהוא חרש, אפילו היא פקחת מוציא ברמיזה. וגוסס, פירש רש"י שהוא חשוב כמת ואינו מוציא את אשתו, וכן פסק רבינו חננאל, אבל ר"י כתב שחשוב כחי ויכול לגרש, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. שחטו בו שנים או רוב שנים, וכן ראוהו מגוייד או צלוב והחיה אוכלת בו, ורמז ואמר כתבו גט לאשתי, כותבין ונותנין כל עוד שנשמתו בו אף על פי שבודאי ימות מהמכה.

סימן קכב - אמר לכתב הגט וטעה או נאבד

אמר לעדים לכתוב הגט ולחתום וליתנו לה וטעו בכתיבתן, או שכתבוהו ונאבד, יכולין לכתוב אחר ולא אמרינן שלא עשאן שלוחין אלא לגט אחד. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: ומיהו אם לא נאבד ומסופקין אם הוא כשר אם לאו מכמה חומרות שנהגו להחמיר ואין להם שורש ועיקר מן התורה, הרי עשו שליחותן אם הוא כשר, לפיכך טוב להנהיג שיאמר הבעל לעדים ולסופר לכתוב ולחתום עד שיהא הגט כשר לפי דעתם בלא שום פקפוק. אמר לסופר ולעדים "כתבו וחתמו ותנו לשליח", ונאבד מיד השליח, בהא ודאי לא עשאם שלוחים אלא להגיע ליד השליח ואינן יכולין לכתוב גט אחר. אפילו אם אמר "כתבוהו ותנוהו ליד השליח ויוליד", לא אמרינן שעשאן שלוחין עד שיוליד, אלא מיד כשנתנוהו ליד השליח עשו שליחותו ואין כותבין גט אחר עד שישאלוהו. ואם כתבו אחר ונתגרשה בו, הרי זו ספק מגורשת. אבל אם כתבו גט פסול ונתנו לשליח, ודאי יכולין לכתוב אחר.

סימן קכג - מי ראוי לכתב הגט, ונכתב ונתן בשבת

הכל כשרים לכתוב את הגט. ואפילו האשה בעצמה כותבת גיטה ומקנה אותו לבעלה וחוזר ונותנו לה. וכתב הרמ"ה ודוקא שיאמר לה הבעל תחילה לכותבו, שצריך שיכתבנו הוא או שלוחו, דאי לאו הכי אינו כלום אפילו ריח הגט אין בו. חוץ¹ מחרש שוטה וקטן ועבד ועכו"ם. וישראל מומר לעכו"ם או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם. וחרש שוטה וקטן יכולין לכתוב הטופס ויעמוד פקח גדול על גביו ויאמר לו לכתוב לשמו, ויניחו מקום התורף, שהוא מקום האיש והאשה ומקום הזמן ומקום הרי את מותרת לכל אדם, שיכתבנו גדול פקח. אבל אם אין גדול עומד על גביו, לא יכתוב אפילו הטופס. והתורף לא יכתוב אפילו אם גדול עומד על גביו. אבל עכו"ם ועבד לא יכתוב אפילו טופס אפילו אם ישראל עומד על גביו. ומדברי הרמב"ם ייראה דלא בעינן עומד על גביו אלא לכתחילה, שהוא כתב: אם כתב אחד מהחמשה טופס והניח תורף וכתבו פקח גדול לשמו כשר, מותר להניח חרש שוטה וקטן לכתוב טופס הגט לכתחילה והוא שגדול עומד על גביו, אבל עכו"ם ועבד אין כותבין טופס לכתחילה אפילו ישראל עומד על גביו. עד כאן. והר"י פוסל אפילו בחרש שוטה וקטן ואפילו גדול עומד על גביו. ואדוני אבי ז"ל כתב כסברא ראשונה. כתב הרמב"ם: כתב גט בשבת או ביום הכיפורים בשוגג ונתנו לה הרי זו מגורשת. כתבו וחתמו בזדון ביום טוב אינה מגורשת שהרי העדים פסולים מן התורה. כתבו וחתמו בזדון ביום טוב ונתנה לה בפני עדים כשרים הרי זה גט פסול.

סימן קכד - על מה נכתב הגט

על כל דבר תלוש כותבין הגט, אפילו על איסור הנאה. אפילו על עלה של זית, אף על פי שהוא דבר המזדייף, כשר אפילו לזמן מרובה, ולא חיישינן שמא היה בו תנאי ונמחק. והוא שיהיו עדי מסירה לפנינו. אבל בעדי חתימה אפילו הם לפנינו פסול. אבל בדבר שאינו מזדייף, כשר בעדי חתימה לחוד. וכותבים אותו על יד העבד וקרן הפרה ונותנין לה העבד והפרה. והוא שיהיה בעדי מסירה. אבל לא יחתוך יד העבד וקרן הפרה ויתן לה, דבעינן שלא יהא מחוסר אלא כתיבה ונתנה יצא זה שמחוסר כתיבה קציצה ונתנה. וכתב הרשב"א: ודוקא שכתב על בעלי חיים או

מחובר לקרקע שעוקר דבר מגידולו, אבל דבר אחר לא. וכן כתבו בשם רש"י שהיה מכשיר גט שנכתב בקלף גדול ונחתך ממנו אחר כך. ומעשה היה בימי רבינו יצחק בר' מנחם ופסלו, ונחלקו עליו בני דורו. וכך הביא בעל העיטור תשובה להכשיר. ובעל הלכות גדולות פוסל אותו אם נחתך ממנו כלום, וכן כתב רבינו תם, וכן מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. וכתב: מיהו דוקא כשנחתך מקלף גדול הוא דחשיב מחוסר קציצה, אבל אם חתכו ממנו דבר מועט כדי ליפותו לא מקרי מחוסר קציצה. ומכל מקום כתב בסדר כתיבת הגט וזה לשונו: ויחתוך הסופר הקלף למדת הגט שלא יצטרך לחתוך עוד ממנו. עד כאן. לפיכך אם טעה הסופר בגט לאחר שכתב קצתו ומתחיל באותה הקלף, יחתוך תחילה המיעוט שכתב. כתב בעל העיטור: כתבו על ספר אף על פי שיש ענינים אחרים בתוכו ונתן לה הכל, כשר. אין כותבין אותו על המחובר, אפילו יתן לה המחובר כמו שהוא דבעינן ונתן בידה. כתב הטופס במחובר ותלשו והשלים עליו התורף, כשר. אבל אם כתב גם התורף במחובר, אפילו בדיעבד פסול. והרמ"ה פסק כרבי יהודה ופסול עד שיכתוב כולו בתלוש. ולא נהירא. וכתב עוד: כל היכא דפסלינן מחובר, אפילו תלוש ולבסוף חברו פסול. ואפילו כתבו וחתמו בתלוש ואחר חתימתו חזר וחברו ואחר כך תלשו ונתנו לה, פסול. ולא מיבעיא אם אשרוש אחר כתיבה וחתימה, אלא אפילו לא אשרוש נמי פסול כיון דמחוסר מעשה מקמי נתינה, דבעינן וכתב ונתן שלא יהא מחוסר מעשה משעת כתיבה עד שעת נתינה. כתבו על חרס של עציץ נקוב כשר, ויתן לה החרס כמו שהוא, ולא חיישינן שמא יקטום שבר ממנו ויתן לה. והוא שיהיו עדי מסירה לפנינו, שחרס דבר המזדייף הוא. כתבו על עלה של עציץ נקוב פסול, שמא יקטום ויתן לה. וכתב בעל העיטור: אבל כשאינו נקוב כשר אפילו אם קוטם ונותן לה. אבל להלכות גדולות ולרבינו תם פסול. עבד שהוחזקו בו שהוא שלו וגט חקוק עליו, והיא מוחזקת בו ואומרת שמסרו לה בעדי מסירה להתגרש בו, פסול אפילו העדים חקוקים בכתובת קעקע בענין שאינו יכול להזדייף, לפי שאינה נאמנת דשמא עכשיו נכנס לרשותה. וכתב הרמ"ה דחיישינן מספק לחומרא והויא ספק מגורשת, ואי ניסת לשני תצא בגט. אבל לא היה העבד בחזקת שהוא שלו והעדים חקוקים בו בענין שאינו יכול להזדייף ויוצא מתחת ידה, הרי זו מגורשת אפילו אם אין עדי מסירה לפנינו, ואין צריך לומר שאם מביאה עדי מסירה שאז הוא כשר אפילו אם עדי חתימה יכולין להזדייף. אם הגט חקוק על טבלא שהיה ידוע שהוא שלה ויוצא מתחת ידה ואומרת שנתנתו לו וחזר ונתנו לה ומביאה עדי מסירה, הרי זו מגורשת, דודאי אקנויי אקני ליה. ואם

העדים חקוקים בענין שאינו יכול להזדייף, אפילו אין עדי מסירה לפנינו מגורשת. כתבו על טס של זהב ואמר "הרי זה גיטך ותתפרע בזהב שבו בכתובה", נתקבלה גיטה וכתובה.

סימן קכה - במה נכתב הגט, ותקון הכתיבה והקלף

כותבין הגט בכל דבר שרישמו ניכר. בדיו, בסם, בסיקרא, בקומוס, ובקנקנתום, באבר, בשחור, ובשיחור. פירוש באבר - חתוכי אבר מעורבים במים. שחור - פחמים מעורבים במים. שיחור - אירמנטי. והרמב"ם כתב: כתבו בשחור ובשיחור באבר כשר ואין כותבים בהם לכתחילה. ואין נראה כן מלשון אדוני אבי ז"ל. וכותבין אותו במי עפצים, והוא שלא יהיה הקלף מעופץ, אבל אם הוא מעופץ לא, שאין מי עפצים ניכר על קלף מעופץ. אין כותבין במי פירות. חקקו על הטבלא - חקק ירך האותיות שנמצא הכתב שוקע, כשר. חקק תוכו וסביבותיו ונמצא הכתב בולט, פסול. חקק הגט בחותם והכה בו על הטס עד שנראית כתיבת הגט בהם, פסול. לשון הרמב"ם: חפר יריכי האותיות כשר, וכן אם חקק היריכות מאחורי הטס עד שבלטו פני הטס, אבל אם חפר תוך האות עד שיראו היריכות גבוהות מכאן ומכאן כמין דינרי זהב פסול שאין זה כתב. המקרע על העור תבנית כתב או שרשם על הטבלא תבנית כתב, הרי זה כשר. עד כאן. אין צריך שיהיו האותיות מוקפים גויל. ומכל מקום נהגו להחמיר לעשות מוקף גויל. ויש שמצריכין לעשות בו זיינין באותיות שעטנ"ז ג"ץ. ובספר התרומה כתב שאין צריך ויש למנוע מלעשותן. ואם יש בו אותיות דבוקים, יכול לגרר הדיו שביניהן להבדילם. אבל אם נפלה טיפת דיו בתוך האות ואינה ניכרת, אינו יכול להעביר הדיו לתקן האות דהוה ליה חק תוכות. וכתב בספר התרומה: ואף אם רוצה לעשות מ"ם פתוחה ונמשכת ידו ונסתמה, אין יכול לגרר הדביקות לפתחה דהויה ליה חק תוכות. ונוהגין לשרטטו. וכתב רב האי לפי שנקרא ספר. ונוהגין לעשותו י"ב שיטין. רמז לדבר בשם רבינו תם "גט" עולה י"ב. ואם חסר מיי"ב או יתר עליה לא נפסל. ויחתוך הקלף שיהא ארכו יותר על רחבו. וכתב בספר התרומה: ולא יהיו האותיות עוברות מהשיטין בימין ובשמאל לתוך הגליון, ולא יהא בו שום טשטוש, ולא יכתבנו על המחק.

כתב הרמב"ם : צריך שיהא הגט מבואר היטב באותו כתב שיכתבנו עד שידעו לקרותו הקטנים שיודעים אותו הכתב שאינם לא נבונים ולא סכלים כקטנים אלא בינונים, ולא יהא הכתב מעוקם ולא מבולבל שמא תדמה אות לאות ונמצא הענין משתנה, היה בו משמעות שני ענינים או שהיה בכתב עקום או בלבול עד שאפשר שיקרא ממנה ענין אחר הואיל ונקרא לענין אחר אף על פי שיש בו משמעות גירושין ויש בו מענין גירושין הרי זה פסול. עד כאן. שאלה לאדוני אבי ז"ל : גט הבא מארץ מרחק ויש בו אותיות שמשנתנות ממדינה למדינה, שיש מקומות שכותבין נון זקופה כמו זי"ין, ורי"ש כותבים גג שלה קצר עד שנראה כמין יו"ד. תשובה : צריך שיהא נקרא כתב הגט במקום כתיבתו לינוקא דלא חכים ולא טיפש, ואם לאו אין כאן גט כלל. כתב עוד הרמב"ם : גט שנמחק בו אות או תיבה שתלה בין השיטין - אם מטופס הגט הרי זה כשר, ואם מהתורף אינו גט. ואם חזר ופירש בסוף הגט שאות פלוני תלויה או על המחק - אפילו מתורף הגט כשר. וכן גט שנמצא קרוע שתי וערב שהוא קרע של בית דין - הרי זה גט בטל. אבל נקרע קרע שאינו של בית דין - כשר. נימוק או שהרקיב או שנעשה ככברה - כשר. נמחק או נטשטש ובבואה שלו קיימת - אם יכול לקרות כשר, ואם לאו אינו גט. במה דברים אמורים כשהגט יוצא מתחת ידה בעדי חתימה ואין כאן עדי מסירה, אבל אם יש עדים שנמסר לה הגט לפנייהם והיה כשר - הרי זה כשר אף על פי שתורף הגט על המחק או בין השיטין או שהוא קרוע שתי וערב כשנתנו לה בפניהם. עד כאן. ורבינו סעדיה כתב דמחק בשמו ושמה פסול אפילו אם הוא מקויים, ושאר מחקים אם נתקיים כשר בדיעבד אבל לא לכתחילה. ורבינו נסים כתב כדברי הרמב"ם ז"ל שבכל מקום שנמחק ונתקיים כשר, ובטופס כשר אפילו בלא קיום, וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה שגט שיש בו מחקים וקיומים כשר.

סימן קכו - נסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו

הגט כשר בכל כתב ובכל לשון שיכתבנו. ויהיה ענינו שמגרשה ופוטרנה ממנו ומתירה לכל אדם, כגון "הרי את מותרת לכל אדם". ויהיה מבואר, שלא יהיה בו לשון המתפרש לשני ענינים עד שאדם יכול לומר לכך נתכוון

או לכך, אלא יהיו הדברים שאין בו ספק באותו לשון אלא שמשמעותו אחד שפלוגי מגרש אשתו פלונית. וצריך שיכתוב בו "ודן דיהוי ליכי מינאי גט פטורין" וכולי. ונהגו בכל המקומות לכתוב בלשון ארמית. וזה נוסחו: **בכך וכך בשבת, כך וכך לירח פלוני, כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מנין בו כאן במתא פלונית דיתבא על נהר פלוני, אנא פלוני בר פלוני דממתא פלונית דיתבא על נהר פלוני וכל שום אוחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי ולארתרי ולארתריהון דאבהתי, צביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא, ושבקית ופטריית ותרוכית יתיכי ליכי אנת פלונית בת פלוני דממתא פלונית דיתבא על נהר פלוני וכל שום אוחרן וחניכא דאית ליכי ולאבהתיכי ולארתריכי ולארתריהון דאבהתיכי, דהות אנתתי מן קדמת דנא, וכדו שבקית ופטריית ותרוכית יתיכי ליכי דתהויין רשאה ושלטאה בנפשיכי למהך להתנסבא לכל גבר דיתצביין, ואינש לא ימחא בידיכי מן שמיא מן יומא דנן ולעלם, והרי את מותרת לכל אדם, ודן דיהוי ליכי מינאי ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין כדת משה וישראל.** בשלישי ברביעי בחמישי מלאים יו"ד, בשני בששי חסר יו"ד. כתב הרב רבינו פרץ: ביום ראש חודש יכתוב ביום אחד לירח פלוני, בשני יכתוב בשני ימים, בשלשה בארבעה כולן לשון זכר בה"א לבסוף, וכן באחד ועשרים בשנים ועשרים בשלשה ועשרים וכן כולם. ובחשבון השנים יכתוב לשון נקבה, כגון בשנת חמשת אלפים ואחת לבריאת עולם, שתיים שלש ארבע כולם בלא ה"א לבסוף, וכן אחת עשרה שתיים עשרה עד עשרים, ומשם ואילך עשרים ואחת עשרים ושתיים עשרים ושלש, המנין המועט לשון נקבה, וכן לעולם. ואם יכתוב גט ביום ראשון של חדש אייר, יכתוב ביום ל' לחדש ניסן שהוא ראש חדש אייר, וכן בכל ראשי חדשים שהם שני ימים, וביום שני של ראש חדש יכתוב באחד לירח פלוני כי חשבונו מיום השני. ואם השנה מעוברת יכתוב באדר הראשון לירח אדר הראשון, ובשני יכתוב לירח אדר השני. כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: ראיתי בנוסח טופס הגט של רב אלפס שכתוב בו "איך אנא פלוני בר פלוני" וכן בשאר טופסי גיטין, ואינו נופל על הלשון, דודאי בשאר שטרות שכותבים העדים דבר שנתקיים לפניהם שייך למימר זכרון עדות איך נעשה דבר זה לפנינו, אבל לשון נוסח הגט הוא ספירת דברים שהבעל מספר שבזמן הזה הוא מגרש את אשתו, ולא שייך למיכתב אלא "בזמן הזה אני פלוני מגרש את אשתי", הלכך טוב שלא לכתוב "איך". ומה שנהגו לכתוב "ולארתריהון דאבהתיכי", תמהתי למה נהגו לכתוב כך, מאחר שאין מזכירין מקום אביו ומקום דירת אבי האשה. עד כאן. ולא יכתוב "ודין" מלא אלא חסר יוד. ולא יכתוב "ואיגרת" מלא יוד אלא

ואגרת. "ודתהוויין" "ודתצביין" כל אחד ג' יודיין. כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: בתקון הגט של רבינו יוסף טוב עלם דיתהוויין דיתצביין כל אחד ואחד חמשה יודיין, כי "די תיהוויין" הן ב' תיבות אשר תהיי, ודי הוא תרגום של אשר, וכן "די תיצביין" אשר תרצנה. ואני אומר דאף הכותב "דתהוויין" תיבה אחת אינו טעות. עד כאן. ולורכיה לוי"ו ד"תירוכין" ולוי"ו ד"שיבוקין" ולוי"ו שנייה ד"וכדו". ולא דוקא לורכיה טפי משאר ווין, אלא שצריך לדקדק בהן שלא יקצר בהן עד שיהו נראות כמו יוד. ויכתוב תרוכין שבוקין חסר יוד ראשונה, ופיטורין מלא בב' יודין, ולמהך חסר יוד, ויזהר יפה ברגל של ה"א דלמהך שירחיקנה מגגה. וכן בכל ההי"ן צריך שיזהר שלא יגע הרגל למעלה, אלא שבזה צריך ליזהר יותר לפי שבזה משתנה כל המשמעות. ולא לכתוב לאתנסבא אלא להתנסבא. כתב הרמב"ם: ועל דרך זה צריך ליזהר בכל כתב ובכל לשון שיכתוב שלא יהא בהם משמעות שני ענינים. עד כאן. כתב הרב רבינו פרץ: לא ימחא בא'. וצריך שלא יהא בשיטה אחרונה לא "ספר תירוכין" ולא "גט פטורין" ולא "אגרת שבוקין", אלא "כדת משה וישראל" לבד. ויעשה ממנו אותיות ארוכות כדי שלא יסיים באמצע השיטה, דאיכא למיחש אם יסיים באמצע השיטה שמא יחתמו העדים מיד בחצי השטה הנשאר, ואין ראוי לעשות כן. **שאלות לאדוני אבי הרא"ש ז"ל.** ששאלת גט שהיה בשיטה אחרונה יותר מ"כדת משה וישראל" אם נפסל בכך. דע כי לא נפסל בכך. ומה שכתב "וישראל" אל"ף למ"ד כאחד, אינו נפסל. ומה שכתב לא ימחא באל"ף, אם בא הגט לידה אין לפוסלו בכך. וששאלת אם כתבו עדים "נתגרשה פלונית בגט כשר" ואחר כך נתגלה שהיה בו טעות. הדבר פשוט שאין עדות העדים מועיל להכשיר גט פסול, אלא תלינן שמא לא דקדקו העדים ולא הרגישו בטעות, או שלא היו יודעים בטיב גיטין ולא ידעו שהוא טעות. ששאלת גט שכתוב בו "למנין אנו מנין" ודילג השין, וכתב "ברביעי כ' ימים לירח שבט" ודלג ולא כתב "בשבת", וגם יום רביעי היה כ"א יום לשבט והוא כתב כ'. הגט כשר שאין לחוש לדילוג השי"ן, דכיון שאנו מכירין סגנון הדבר, בשביל דילוג אות אחד אין לפוסלו. וכן בשביל שדילג בשבת אין לפוסלו, כי ברביעי אין לו פירוש אחר אלא בשבת כיון דכתיב בתריה כ' יום לחדש. וגם אין לפוסלו במה שכתב כ' לחדש שבט והוא כ"א ונמצא שהקדים זמן הגט יום אחד והוי גט מוקדם, דכיון שידוע שראש חדש שבט היה ביום חמישי, ורביעי בשבת אי אפשר להיות כ' בחדש אלא כ"א, תלינן בטעות הסופר שלא היה זכור קביעות החודש ולא הוי מוקדם, אף על גב דקיימא לן דוקא עד רובו של חדש טעו אינשי בקביעא דירחא אבל

משעבר רובו של חדש לא טעו בו אינשי, הכא אין חילוק, דעל כרחך טעה, שהרי דבריו סותרים זה את זה, אם הוא רביעי הוא כ"א לחדש, ואם הוא כ' בחדש כמו שכתב הרי הוא ביום שלישי, ועל כרחו טעה או בקביעות החדש הנכון או בין יום שלישי לרביעי, ובימי השבוע לא שכיחי דטעו אינשי הלכך תלינן הטעות בקביעות החדש ואין כאן הקדמה והגט כשר. כתב הרמב"ם: אם לא האריך בווי"ן, או שלא כתב יודין היתרות, או שכתב יודין שלא היו לו לכתוב, הגט פסול. וכל כיוצא בזה בכל לשון, הגט פסול. ובעל העיטור כתב משמייהו דרבוותא דכל הני דקדוקי דוקא כשהבעל כתב הגט, או שהסופר כותבו מפיו ובא הבעל ואמר כוונתי לשנות כדי לקלקלה, אבל אומר לסופר לכתוב ולחתום גיטו סתם וטעו באחד מאלו והבעל אין מערער, הגט כשר ותינשא לכתחילה. וכן כתב רב האי: יהיב בעל רשותא לסופר למכתב וטעה בהון או במקצתהון, אי איתיה לספרא מתקן להו, ואי לא מתקן ומינסבא בהאי גיטא לא מפקינן לה, ואי אתיא לאינסובי ואתא בעל ומערער ואומר האי דכתיב ודין דינא אמרי ולכך כיונתי, לא מינסבא ואי מינסבא לא מפקינן לה. וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. תשובה לו. ששאלת: שליח הולכה שהביא גט ולא היו הווי"ן ארוכים אם רשאיין בית דין להאריכון. תשובה: אין יכולין להאריכון. ואם ניתן לה הגט ואין הווי"ן ארוכים והבעל רחוק מכאן, לא הייתי פוסלו בשביל זה. וכן אם יש בו תקנת עיגון, כגון שהובא ממקום רחוק, יאריכו הווי"ן כי מסתמא הבעל צוה לכתוב כתיקון חכמים ואם לא כתב הסופר כראוי ניחא ליה לבעל שיתקנוהו, ועל זה יש לסמוך בשעת הדחק.

[סימן קכז - שצריך להזכיר הזמן בגט, ודין קדימה ואחור](#)

צריך לכתוב הזמן בגט. כיצד, "בכך וכך בשבת, בכך וכך לירח פלוני, כך וכך לחשבון פלוני". שחכמים תקנו לכתוב בו הזמן משום שפעמים שאדם נשוי קרובתו ותזנה תחתיו וירצה לחפות עליה ויתן לה גט אחר הזנות ולא יכתוב בו הזמן, היא תאמר קודם הזנות נתגרשתי, אבל כיון שתקנו לכתוב בו הזמן ואם תאמר כן צריכה להביא ראיה. אבל לא

הוצרכו לתקן זמן כדי לידע מתי תיטול פירות מנכסים שהיו בידו, דקיימא לן יש לבעל פירות עד שעה שיתן הגט לידה וכשיגיע הגט לידה תלך לבית דין ותראה להם גיטה ויכתוב לה בית דין הזמן שנתגרשה בו. ואם נתגרשה בגט שאין בו זמן, לא תינשא. ומיהו אם ניסת בו, לא תצא אפילו אם אין לה בנים. ואם הקדים הזמן, פסול. ומכל מקום נכתב ביום ונחתם בלילה של אחריו, או אפילו מכאן ועד עשרה ימים, פסק אדוני אבי הרא"ש ז"ל שהוא כשר בשעת הדחק שאי אפשר על ידי גט אחר. והרמ"ה כתב שהוא פסול. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה: אם נתגרשה בגט מוקדם ולא נודע פסולו עד שקדשה אחר, דלא תפסי בה קדושי שני ואינה צריכה גט ממנו ומותרת לחזור לראשון. השולח גט ממקום למקום, אף על פי שמקדים הזמן, שהרי כתב הזמן מיום הכתיבה שאינו יודע מתי מגיע לידה, כשר כיון דאית ליה קלא, שהקול יוצא בשליחות הגט וכל אדם יודע שנכתב קודם שנמסר לה, ואם תבוא לגבות הפירות שמכר הבעל משלה צריכה להביא ראיה מתי בא הגט לידה. ופסק רבינו יצחק דכל גט שלא נמסר ביום הכתיבה, אין תקנה להכשירו אלא על ידי שליח, שימסרנו לה על ידי שליח דבהכי אית ליה קלא כדאמרין גבי גיטין הבאין ממדינת הים אית להו קלא, לפי שיש קול להולכת השליח ולביאתו ומידע ידעי אינשי זמן המסירה, הוא הדין נמי בגט שנכתב קודם שנמסר, אף על פי שאם היה מוסרו מידו לידה היה פסול משום דאתיא למיטרף מלקוחות שלא כדין מיום שנכתב, כשנתנו ליד שליח ליתנו לה אית ליה קלא ולא נפיק מינה חורבה. ואין נראה כן מדברי הרמב"ם שכתב: הרי שאמר לשנים לכתוב גט ולחתום וליתנו לאשתו ונתאחר הדבר ימים או שנים, או שנמצא הגט בטל והוצרכו לכתוב לה גט אחר, כשכותבין הזמן והמקום אין כותבין לא הזמן שאמר להם הבעל לכתוב בו ולא אותו המקום, כיצד היה בירושלים כשאמר להם הבעל והיו עומדים בתשרי ונתאחר עד ניסן והרי הן בלוד, כותבין זמן מניסן ובלוד. ואדוני אבי ז"ל כתב דברי רבינו יצחק לפסק הלכה. סתם גט הבא לפנינו, אנו תולים שביום שנכתב נמסר ואינה צריכה להביא ראיה מתי בא לידה, אבל אם יש בו ריעותא כגון שנמצא מושלך, צריכה להביאה¹ ראיה מתי בא לידה. גט שזמנו מאוחר, כשר לגרש בו. ופירש הראב"ד כשר לגרש בו מיד בשעת הכתיבה. ורבינו חננאל פירש שאינו גט אלא עד הזמן שכתוב בו אפילו אם נותנו לה מיד, כי אין הגירושין חלין אלא עד הזמן שכתוב בו ויש לבעל פירות עד הזמן שכתוב בו. והרמב"ם פסל גט המאוחר, שכתב: גט שיש עליו עדים ואין בו זמן, או שהיה מוקדם או מאוחר, או שנכתב ביום ונחתם בלילה אף על פי

שהיו עסוקים באותו ענין, או שכתב הגט בירושלים וטעה וכתב בלוד, פסולים. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. וכתב עוד שאין לסמוך על מה שפסל² נכתב ביום ונחתם בלילה אף על פי שעסוקים באותו ענין. כתב עוד הרמב"ם: חתך ממנו הזמן ונתנו לה, או שלא כתב שם היום אלא בשבת ראשונה או שנייה בחדש פלוני, או בשנת פלוני ולא הזכיר החדש, ואפילו בשבוע פלוני כשר. וכן כתב בו "היום גירשתיך" שמשמע היום הזה שיצא בו הגט. ואיני יודע היאך מכשיר חתך ממנו הזמן דהיינו אין בו זמן, וכן השיג עליו הראב"ד. בימי חכמי התלמוד היה דרכם למנות לשנות המלכים, ואם שינה ומנה לחשבון אחר הגט פסול. והאידינא נוהגין בכל המקומות למנות לבריאת עולם.

סימן קכח - שצריך להזכיר בגט מקום דירת הבעל ואשה ועדים

צריך להזכיר בגט שם המקום שהעדים עומדים שם בשעת חתימה. ואם שינה והזכיר בו מקום אחר, פסול. אבל על מקום עמידת הסופר בשעת כתיבה אין לחוש, לפיכך אם נכתב במקום אחד ונחתם במקום אחר יזכיר שם המקום שנחתם בו. ובספר התרומה כתב שצריך להזכיר בו גם כן מקום עמידת הסופר, ולכך אמר שצריך שיעמדו הסופר והעדים במקום אחד, וכן כתב הרמ"ה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. שינה מקום עמידת העדים, כתב רבינו חננאל שאם ניסת בו הולד ממזר, וכן כתב הרמ"ה שאפילו אם נשאת תצא אבל הולד כשר מן השני, ודוקא מן השני אבל מן הראשון הוי ממזר. ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל. ורבינו תם פסק שהולד כשר אבל לא תינשא בו לכתחילה. ולפירוש רש"י תינשא בו לכתחילה, וכן הוא דעת רב אלפס. וכותבים שם מקום הבעל והאשה, פירוש מקום עיקר דירתו, כגון פלוני שממקום פלוני. ואם יש לה שתי שמות כותב "שממקום עיר פלוני וכל שום וחניכה דאית ליה". וכתב הרמ"ה: כשמגרש בעירו כותב שם העיקר בפרט וכולל שם הטפל בכלל שום וחניכה, וכשמשלח הגט למקום אחר צריך לפרט שניהם, שם מקום הכתיבה ושם מקום הנתונה. ואם רגיל בשני מקומות, כותבים שם מקום עיקר דירתו והוא אותו שדר בו י"ב חדש, ואם קנה

בה בית דירה מספקא לן אי מיקרי דירה ולכך טוב לכתוב: וכל שום אחרון דאית ליה ולא תריה". ומן הדין היה צריך לכתוב שם העיר של הלידה, אלא דחיישינן שמא יטעה בעיר מולדתו. ואם כתבה ולא טעה בה כשר. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שאין צריך לכתוב אלא שם מקום עיקר דירתו, אבל אין צריך להזכיר מקום עמידת הבעל והאשה בשעת הכתיבה ולא מקום לידתו, דעירו ועירה לא קאי אלא אמקום עיקר הדירה, וגם עירו ועירה אין עיכוב בכתיבתו, דמתניתין לא קאמר אלא אם שינה בהם אבל אין עיכוב בכתיבתו. נוהגין באשכנז ובצרפת לכתוב מקום עירו ועירה של עמידה ודירה ולידה היכא דיודעים משום חששא דשני יוסף בן שמעון. ואם טעה ושינה מקום הלידה, זה היה מעשה והכשירו רבינו תם, דדוקא בעיקר מקום הדירה הוא דאיכא חששא משום שהוא ידוע לכל וכל אדם נקרא על שם מקום דירתו ממקום פלוני וכשרואים שינוי במקום אומר הוא לא גירש אלא אחר הוא שגירש, אבל מקום לידת האיש אינו ידוע וגם אינו נקרא על שם מקום לידתו וליכא חששא.

סימן קכט - דיני שם

כותבין שם האיש והאשה בגט. ואם יש לאחד מהם שני שמות, כותבין שם העיקר שלו "וכל שום וחניכה דאית ליה", אבל אין כותבין שם הטפל וכל שום וחניכה דאית ליה. במה דברים אמורים לכתחילה, אבל בדיעבד אפילו לא נכתב אלא אחד מהם כשר. והרמב"ם פסל, שכתב: כתב השם שאינם ידועים בו ביותר וכתב וכל שום וחניכה שיש לו הרי זה פסול. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. ואם חניכתו ידוע¹ וניכרת בכל מקום והכל קורין אותו בה אלא כשחותם בשטר או קורא בספר קורין אותו בשם המובהק, אז סגי בחניכה לחוד אפילו לכתחילה. וגם בחניכת שם המשפחה סגי. ודוקא עד שלשה דורות, אבל מכאן ואילך לא. והא דכשר בדיעבד כשכתב שם הטפל וכל שום וחניכה דאית ליה, דוקא למגרש במקום הכתיבה, אבל אם עומד במקום אחד ומגרש במקום אחר והוחזק בשני המקומות באלו שני השמות, שידוע הוא שיש לו שני שמות אבל בני מקום זה אין מכירין בשם שיש לו במקום אחר, צריך לכתוב שניהם, וכותב שם מקום הנתונה וכל שום וחניכה דאית ליה, ואם לא

כתב כן, פסול ואם ניסת בו הולד ממזר וכל י"ג דרכים האלו בה. אבל אם לא הוחזק בשני השמות, שאין יודעים במקום הכתיבה שיש לו שם אחר במקום הנתינה וגם במקום הנתינה אין יודעים שיש לו שם אחר במקום הכתיבה, אין צריך לכתוב אלא השם של מקום הכתיבה ולא כל שום וחניכה דאית ליה. ואפילו אם יודע לנו אחר כך שיש לו שם אחר במקום אחר הגט כשר, שאין לנו אלא בשם שהחזיק לעצמו. וכתב הרמ"ה שאין חילוק בין אם מגרש במקומו לשולח הגט במקום אחר, לעולם צריך לכתוב שני השמות, אלא כשמגרש במקומו כותב שם העיקר בפרט והטפל כולל וכותב "אני פלוני וכל שום וחניכה דאית לי", ואם כתב שם טפל בפרט וכולל שם העיקר הויא ספק מגורשת. ואם גירש בשם שלא הוחזק בו כלל, אף על גב דכתב "וכל שום וחניכה דאית לי" לא הוי גט כלל. וכששולח הגט למקום אחר צריך לפרט שני השמות בפרט, שם מקום הכתיבה ושם מקום הנתינה. ומומר אין לו לגרש אלא בשם ישראל, ואם גירש בשם עכו"ם אף על פי דכתב "וכל שם שיש לו" פסול. וגר ששינה וכתב שמו של גיותו כשר. והני ספרי דפלגי יקרא? לבעלי זרועות וכתב פלוני החכם או רב או נשיא, אף על גב דלא קרו ליה אינשי הכי ואיהו נמי לאו בר הכי, אין זה שינה שמו והגט כשר כיון דקרי ליה בשמיה בפירוש, אף על גב דפליגי יקרא דלא חזי ליה לאו שינוי השם הוא. וכן כתב רבינו חננאל במומר המגרש שאין צריך לכתוב אלא שם של יהדות. כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה: שאם לא הזכיר שם אבי האשה אלא כינויו, או אפילו לא הזכירו כלל, שהוא כשר. וכתב עוד: על אחד ששמו יוסף בן שמעון והמיר אביו, והבן היה לו לגרש ולא רצה להזכיר שם אביו וכתב יוסף בן שמואל, שהגט פסול, שהרואה אומר אחר מגרשה כי שם בעלה יוסף בן שמעון וזה היה יוסף בן שמואל.

סימן קל - דיני עדי הגט וחתימתו, ואם אינם יודעים

לקרות או לחתם

צריך שיחתמו שני עדים כשרים למטה משיטה התחתונה של גט. ולא יניחו כדי אויר שני שיטין בין חתימתם לשיטה התחתונה. ואם הניחו אויר שני שיטין, הגט פסול. והרמב"ם כתב שאם יש עדי מסירה, כשר

אפילו אם הניחו שני שיטין. והראב"ד השיג עליו, כי שמא תתן תנאי בגט באותן שני שיטין ותוציא גיטה בעדי חתימה ונמצא זה כמזוייף מתוכו, דאתו למימר שסומכין על עדי חתימה. ויתחילו בראש השיטה, שלא ישאר חלק בגליון הגט לפני חתימתו. ולא יהיה בין הגט לחתימת העדים כתוב שום דבר אחר שאינו מענין הגט, דאיכא למיחש שמא לא כיונו העדות לחתום אלא על אותו דבר, כדאמרינן כתב למטה בגט "שאלו בשלומה" פסול שמא לא חתמו אלא על שאלת שלום. אבל אם כתב "ושאלו", כשר שהוי"ו חוזר על של מעלה ועל הכל חתמו. וכן כל כיוצא בזה. חתמו בראש הגט, או מצדו בימינו או בשמאלו, או מאחוריו, פסול, אלא למטה דוקא. ואף כשחתמו למטה צריך שיהא גב החתימה כלפי הגט, ולא תהיה רגלי החתימה כלפי הגט. לפיכך, כתב שני גיטין באורך הדף ראשו של זה בצד ראשו של זה וחתמו באמצע, שניהם פסולים, שהרי הם כשני ראשי הגיטין. ואם כתבן זה תחת זה כסדר והעדים בין שניהם, העליון כשר. ואם כתב סופו של זה בצד סופו של זה והעדים באמצע, את שהעדים נקראים עמו שתבוא גם חתימתן כלפי כתב הגט, כשר. ובכולן כתב הרמב"ם שאם יש כאן עדי מסירה שהוא כשר. שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני, שכתבו בשני דפין זה אצל זה, והעדים חתומים תחת חצי השני, כשר. והוא שיהיה ניכר בקלף שלא נחתך ממנו כלום אלא שהסופר כיון לכך מתחילה, אבל אם אינו ניכר פסול, דשמא שני גיטין היו כתובים זה אצל זה, השמאלי נכתב בגובה של המגילה יותר מהימיני והיה שום תנאי בימיני למטה וחתם התחתון מהימיני והעליון מהשמאלי וכיון אותם ביחד. וכתב הרמב"ם שאפילו אם מסרו בפני עדי מסירה שיהא ספק מגורשת. ואיני יודע למה, כיון שיש כאן עדי מסירה הם זכורים אם היה בו תנאי. ואפשר שרוצה לומר שאנו חוששין שהסופר מעצמו עשה כן מפני שנזדמן לו הענין בכך. כתב שני גיטין בשני דפין במגילה אחת זה אצל זה והעדים יוצאין מתחת זה לזה, את שהעדים נקראים עמו כשר, כגון אם שמם תחת הימיני ושם אביהם תחת השמאלי או הימיני כשר, ואם שמם תחת השמאלי ושם אביהם תחת הימיני, כגון שחתמו בשני שיטין כזה¹, אז השמאלי כשר. חמשה שכתבו חמש גיטין לחמשה נשותיהן - אם כתבו בכלל, שכתבו "בכך וכך בשבת גירש פלוני לפלונית ופלוני לפלונית", פירוש אחר שכתב "הראשון גירש ופלוני לפלונית" מסיים כל ענין הגט, "וכן אמר כל חד לאשתו" אחר שכתב "גירש פלוני לפלונית פטרית ושבקית ותרוכית יתיכיי" וכל טופס הגט, ושני עדים חתומים למטה, כולן כשרים, ותנתן המגילה ליד כל אחת ואחת. ודוקא שכתב "ופלוני" בוי"ו שהוא מחברו, אבל אם כתב "פלוני"

בלא וי"ו, אין כשר אלא האחרון. וכתב הרמב"ם: ותנתן לכל אחת בעדי מסירה, ואם אין שם עדי מסירה כלל כל מי שתצא מגילה זו מתחת ידה מגורשת. ולמאי דבעינן למכתב שכל גט שבא לפנינו חתום אין צריך לבקש אחר עדי מסירה, ואם לא נמסר בפני עדים פסול אפילו עדים חתומים בו, הכא נמי אין צריך שיהו עדי מסירה לפנינו, אלא כולן מתגרשות בו ואחת תתפוש אותו בשביל כולן, או תתן אותו לכל אחת כשתצטרך לה. ואם אין שם עדי מסירה כלל, אין שום אחת מתגרשת בו אפילו אותה שיוצאה מתחת ידה. אבל אם כתב "בכך וכך גירש פלוני לפלונית" והשלים הגט, והתחיל אחר תחתיו באותה המגילה וכתב "ביום זה" או "בכך וכך גירש פלוני לפלונית" והשלים הגט, וכן בכולן, והעדים חתומים מלמטה, אין מתגרשת בו אלא אותה שגיטה למטה שהעדים חתומים על גיטה. גם בזה כתב הרמב"ם: אם נתנה מגילה זו לכל אחת בעדי מסירה כולן מתגרשות, ואם אין שם עדי מסירה אין מתגרשות בו אלא אותה שגיטה באחרונה. כתב "אנו פלוני ופלוני מגרשין נשותינו פלונית ופלונית" והשלים הגט, אין שום אחת מהן מתגרשת, שאין שתי נשים מתגרשות בגט אחד. ואם חזר ופירש אחר כך בגט "פלוני מגרש פלונית ופלוני לפלונית", כולן כשרים ותנתן לכל אחת ואחת. וכתב הרמ"ה דהוא הדין נמי אם כתב "פלוני מגרש פלונית ופלוני לפלונית" הוי שתי נשים בגט אחד, אלא אם כן סיים על כל אחד ואחד כל ענינו של גט כדפרישית לעיל. כשחותם העד צריך לפרש שמו ושם אביו, כגון "יוסף בן יעקב עד". כתב "יוסף עד" או "בן יעקב עד" או "יוסף בן יעקב" ולא כתב עד, כשר. אבל כתב "יוסף" לבד ולא כתב עד, פסול. ומיהו אם היו שני גיטין בשני דפין זה בצד זה וחתם באחד "יוסף" לבד וחתם בשני "בן יעקב עד", שניהם כשרים, שעד שכתב בשני הוא חוזר גם כן על הראשון והוא ליה כאילו כתב יוסף עד. ולא יחתמו אלא זה בפני זה. ואם חתמו זה שלא בפני זה, פסול. ומיהו כתב רבינו תם: חתמו שנים זה בפני זה ורוצה להחתים בו שלישי שלא בפניהם, שפיר דמי. נכתב הגט בכתב עברי ועדיו חתמו בכתב יונית או איפכא, או שעד אחד חתם עברית והשני יונית, כשר. וכתב הרמב"ם ז"ל: והוא שיהו העדים מכירין לשון הכתב והכתיבה. אבל אם היה קצת הגט בלשון אחד ומקצתו בלשון אחר, פסול. עדים שאין יודעים לקרות, אחד קורא בפניהם והם חותמים. וכתב הרמב"ם: והוא שיכירו לשון הגט. ונראה דאפילו אין מכירין לשונו, אם הקורא לפניהם מתרגמו לפניהם שפיר דמי. ודוקא בגיטי נשים הקילו בכי האי גוונא משום עיגונא, אבל בשאר שטרות לא יסמכו על אחד שיקרא לפניהם עד שיהו שנים, או ראש בית דין וסופר שלו כההיא דרב

נחמן שהיה דיין מומחה וסופר בית דין קורא לפניו וחותם. ואם אין העדים יודעים לחתום, רושמיין להם צורת האותיות על הגט באבר או בדבר אחר שאין רישומו ניכר שפסול לכתוב בו, והם ממלאים אותו בדיו. אבל אין רושמיין להם בדבר שכשר לכתוב, שאם כן כתב העליון אינו כלום. ולא הקילו לעשות כן אלא בגיטי נשים, אבל בשאר שטרות, דיין המחתיים אותם בכי האי גוונא מנגדינן ליה והשטר כשר. והרמ"ה כתב דאפילו בגט לא שרינן לכתחילה אלא לקרוע להם נייר חלק, אבל לצייר להם אפילו ברוק לא, וכל שכן באבר או במי מילין אפילו על גבי מי מילין דלא, דכיון שרישומו ניכר לפי שעה גזרינן אטו סיקרא וכיוצא בו. ודוקא לכתחילה, אבל בדיעבד שציירו להם ברוק או באבר או במי מילין, כשר ותגרש בו לכתחילה. אבל ציירו להם במיא דאברא או בעפצא על גבי מגילתא דלא עפיצא, וכל כיוצא בזה שהתחתון כתב, וחתמו עליו, אף על פי שהעליון ניכר יותר אינו גט, ואם נתגרשה בו פסולה לכהונה. ופירוש "מקרעין הנייר" פירש הרמ"ה לא שישרטו להם צורת האותיות של שמותיהן על הנייר של הגט והם ימלאו השרטים דיו, אלא חותכים צורת האותיות של שמותיהן בנייר חלק בפני עצמו ונותנין אותן על גב הגט במקום שיש להם לחתום והם ממלאים הקרעים דיו והוא עובר דרך הקרעים ונרשם בגט. וכן פירש רבינו חננאל. גט שחתמו בו כותיים או שאר פסולים, או אפילו אחד כשר ואחד פסול, הרי זה פסול אפילו יש כאן עידי מסירה שהרי הוא מזוייף מתוכו. חתם בו הסופר שכתבו ועד אחד עמו, פסול לדעת התוספות. לפיכך אם אמר לשנים "כתבו גט ותנו לאשתי", לא אמר כלום, כי הסופר היה צריך לחתום עם השני וזה אי אפשר. ואם חתמו בו שנים והסופר, כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: לכתחילה אין לעשותו אבל בדיעבד כשר. אבל הרמב"ם מכשיר חתם הסופר ועד, וכן פסק הרמ"ה. נעשה בערכאות של עכו"ם ועידי עכו"ם חתומים עליו, פסול אפילו כתבו ישראל ונמסר בעדי מסירה ישראל ושמות עדי העכו"ם החתומים בו מובהקים וניכר לכל שהם עכו"ם וליכא למיחש דילמא אתי למסמך עליהו, אפילו הכי פסול. והראב"ד מכשירו אפילו לכתחילה. ורבינו חננאל פוסלו לכתחילה ומכשירו בדיעבד. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. אבל אשה שמביאה גט לפנינו שנתגרשה בו לינשא בו ושמות עדיו כשמות עכו"ם, אם הם שמות שאין דרך ישראל לקרות בהן כלל, תינשא בו שודאי ישראל הן שלא היו טועים מחתימי הגט להחתיים שמות כאלו אם לא שידעו שישראלים הם. ואם הם שמות שדומין קצת לשמות ישראל, חיישינן שמא טעו מחתימי הגט והם סבורין שהם ישראל ושמה עכו"ם היו ולא תינשא בו. גט שאין עליו

עדים, אפילו ניכר שהוא כתב יד הבעל, או שאין עליו אלא עד אחד אפילו ניכר כתיבת הגט שהיא כתיבת יד סופר בית דין, או אפילו שהיא כתיבת יד הבעל, פסול. ומיהו אם ניסת בו לא תצא אפילו אין לה בניס.

סימן קלא - צריך שיהיה כתיבתו וחתימתו לשמה

צריך שתהא כתיבת הגט וחתימתו לשם האיש והאשה. לא שנא טופס לא שנא תורף. לפיכך לא יכתוב הסופר טופסי גיטין כדי שיהו מצויין אצלו בכל עת שירצה וכשיבואו להתגרש כותב התורף לשמו. ואפילו בדיעבד שכתבו כבר, כתב הרמב"ן שפסול לגרש בו. וכן כתב הרמ"ה. ואפילו אם ניסת תצא. והרמב"ם מכשירו אפילו לכתחילה לגרש בו אם כתבו, וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל. ולי נראה דלא נפסל אלא לכתחילה אבל בדיעבד שכתבו כבר כשר לגרש בו, ומכל מקום טוב להחמיר ולגרשה בגט אחר אם הבעל לפנינו. לא נכתב לשמו, פסול. לכך צריך ליזהר כשהבעל מצוה לסופר לכתוב שיאמר "כתוב לשם פלונית אשתי", וכן יאמר הסופר בפיו כשמתחילו לכתוב. והעדים החותמים צריך שיהיו שם בשעה שהסופר כותבו, ושיכירוהו שזהו הגט שכתב הסופר לשמה. ומיהו אפילו אם אינם שם אלא בתחילת הכתיבה ושמעו שמתחיל לכתוב לשמה, שפיר דמי. כיצד שלא לשמה, סופר שהיה כותב גיטין להתלמד וכתב שם איש בעלמא ושם אשתו ושם עירם, ובא האיש שנכתב בשמו לגרש בו, פסול. ויותר מכאן, אפילו ציוה אחד לכתוב גט לגרש אשתו ונמלך, ומצאו בן עירו ואמר לו "שמי כשמך ושם אשתי כשם אשתך", פסול לו לגרש בו כיון שלא נכתב לשמו. ואפילו יש לו שתי נשים ששמותיהן שוין וצוה לכתוב לגרש בו אחת מהן, לא יגרש בו השנייה. ואפילו אמר לסופר "כתוב ואיזה שארצה אגרש בו", וכתב הסופר על דעת זה, פסול כיון שלא פירש לשם איזו הוא כותבו. ואפילו תלה בדעת אחרים, שאמר לו "כתוב לאיזו שתצא בפתח תחילה אגרשנה בו", פסול דאין ברירה. ובכולן לא הוי גט כלל, דאפילו לכהונה לא נפסלה אם נתגרשה בו, חוץ מ"איזה שארצה אגרש" או "לאיזה שתצא בפתח תחילה" שהוא גט לפוסלה לכהונה. ואם נכתב שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה, לא מהני. ואפילו אם נכתב לשמה, אם לא חתמו העדים לשמה, פסול. כתב

הרמב"ם: יש אומרים שהוא בטל לגמרי מפני שהוא מזוייף מתוכו, ויראה לי כיון שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם שאינו מזוייף ממש הואיל ונמסר בעדים הוי גט פסול מדבריהם.

סימן קלב - שצריך להזכיר שם האיש ואשתו

אמר לסופר "כתוב גט לארוסתי לכשאכנסנה אגרשנה" וכנס וגירשה בו, הוי גט כיון שבידו לגרשה עתה. במה דברים אמורים שכתב בו זמן הנתינה, אבל אם כתב בו זמן הכתיבה פסול. ציוה לכתוב גט לגרש בו אשה בעלמא לכשיכנסנה, כתב הרמב"ם שאין גט, וליבמתו הוי ספק מגורשת. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב דאפילו לאשה דעלמא הוי גט למאן דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. שנים ששמותיהם שוין ושמות נשותיהן שוין ושלחו שני גיטין ונתערבו זה בזה, נותנין שניהם לזו ושניהם לזו בעדי מסירה, דממה נפשך יגיע לכל אחת גיטה בידה. ואם נאבד אחד מהן, גם השני בטל. וכתב בעל העיטור: שמע מינה ספק נערה ספק בוגרת ונותן גט לאביה ואחר כך נותן לה, מתגרשת ממה נפשך. ואיני יודע מה צריך ליתנו ליד אביה, שגם נערה מקבלת גיטה כדלקמן. המביא גט ונפל ממנו במקום שהשיירות מצויות, או אפילו במקום שאין השיירות מצויות ובעיר שנכתב הגט הוחזקו שנים ששמותיהן ושמות נשותיהן שוין, אם מצאו לאלתר, שראה שלא עבר שום אדם שם משעה שנפל עד שמצאו, או אפילו לא מצאו לאלתר ויש לו סימן מובהק או טביעות עין בגט, או אפילו אין לו סימן וטביעות עין בגט אלא שמצאו בכלי שהיה בו הגט ויש לו סימן או טביעות עין בכלי ויודע שלא השאילו לאחר, או שמצאו קשור בכיס או בארנקי ובטבעת שלו, או שמצאו בביתו בין כליו, כשר, ולא חיישינן שמא אחר הוא ולא נכתב לשם זה האיש. אבל לא מצאו לאלתר כגון שאינו יודע אם עבר אדם שם אם לאו, ואין לו טביעות עין וסימן בכלי ולא בגט, פסול, דשמא לא זהו הגט שנאבד אלא אחר ששמו כשמו של זה כתבו ונפל ממנו. ואפילו אם עדים מעידים שהאחר שהוחזק כשמו של זה לא היה בעיר כשנכתב הגט, פסול. וכן אם ראה שעבר אדם שם, פסול אפילו לא שכיחי שיירות, ולא הוחזקו שני יוסף בן שמעון, ואפילו היה עכו"ם שעבר שם, אלא אם כן עדי הגט

אומרים "מעולם לא חתמנו על גט אחר ששמו כשם האיש הזה", אז הוא כשר אפילו אם אינם מעידים שזה התובעו הוא אותו שחתמו לו. וכתב הרמ"ה: אף על גב שאינן מעידים בפירוש שזהו חתימת ידס, כגון שאין הגט עתה בפנינו, אפילו הכי כשר, וכגון דלא איתחזק דאיכא עדים אחרים ששם כשם של אלו. אבל אם יש עדים אחרים ששם כשם אלו, אינו כשר עד שיעידו שזהו חתימת ידס, או שיאמרו העדים "אנו מכירים הגט שיש לנו בו סימן מובהק שיש בו נקב בצד אות פלוני", ואפילו אינם אומרים הסימן עד אחר שיראו אותו. ואם התובעו אומר הסימן, אינו מועיל אלא אם כן יאמר אותו קודם שיראה הגט, אבל בטביעות עין אין מחזירין אותו לתובעו, שאין מועיל טביעת עין להכשירו אלא כשמוצאו אותו בעצמו שאבד לו. והיכא שלא הוחזקו שני יוסף בן שמעון ולא שכיחי שיירות, מחזירין אותו בלא סימן, אפילו שהיה כדי שיעבור אדם שם. וכל זה כשהבעל מודה שנתנו לאשה, או שהיא נותנת בו סימן מובהק, הא לאו הכי אין מחזירין לה כדלקמן בסימן קנ"ג. במה דברים אמורים דמחמירין לפסול בחד צד לריעותא, בהוחזקו שנים ששמותיהם שוין או בשיירות מצויות, בגט, מפני שאפשר לכתוב אחר. אבל לענין מיתה כמו¹ שמעידים על יוסף בעל פלונית שמת, אשתו מותרת, אלא אם כן שיירות מצויות וגם הוחזקו באותה העיר שנים באותו השם. והרמב"ם חילק שבמקום שהשיירות מצויות חשיב לאלתר כל שלא שהה אדם שם אף על פי שעבר שם, ובמקום שהוחזקו שנים ששמותיהן שוין לא חשיב לאלתר אלא אם כן לא עבר אדם שם. ואינו נראה כן, אלא אין חילוק ביניהם כדפרישית, וכן השיג עליו הראב"ד.

סימן קלג - צריך שימסר הגט בפני שני עדים כשרים

צריך שיהיו שני עדים כשרים בשעת מסירת הגט שימסרנו לה בפני שניהם. מסרו לה שלא בעדים, או אפילו בעד אחד, או שנמצאו עדי מסירה פסולין, אינו גט. ואף על פי שצריך למוסרו לה בעדים, תקנו חכמים להחתים עליו שני עדים, שמא ימותו עידי מסירה ויבוא הבעל ויערער לקלקלה, לכך תקנו עידי חתימה ומשרואין אותן חתום בו תולין

שבודאי נמסר כראוי בעידי מסירה. אבל אם ידוע שלא נמסר בעדים, אינו גט כלל. ורב אלפס ז"ל כתב: ודאי לכתחילה צריך עידי מסירה ועידי חתימה, אבל בדיעבד שלא היו אלא עדי מסירה או עדי חתימה, או שנמצאו עדי מסירה פסולין, סגי בעדי חתימה ולא אמרינן עדיין היא אשת איש, הואיל ואיכא עידי חתימה והם כשרים והגט יוצא מתחת ידה, גט מעליא הוא. וכן כתב הרמב"ם: חתמו בו שנים ועבר ונתנו בינו לבינה או שנמצאו עדי מסירה פסולין, הרי זה כשר הואיל ועדים שבו כשרים והרי הוא יוצא מתחת ידה, ויש מהגאונים שהורו שהוא פסול. ואדוני אבי ז"ל כתב כדברי הגאונים.

סימן קלד - צריך שיבטל הבעל כל מודעות

צריך שיבטל כל מודעה קודם שיתן הגט. שאם מסר מודעה בפני שנים ואמר "גט זה שאני רוצה ליתן לאשתי דעו שאני אנוס ליתנו ולכן אני אומר בפניכם שיהא בטל", הרי הוא בטל, אף על פי שלא לקח בקנין, אף על פי שאין מכירין את אונסו, ואפילו אינו אומר אמת שאינו אנוס, כיון שביטלו אינו גט. ואף על פי שנותנו אחר כך לא אמרינן שביטל המודעה שמסר, עד שיאמר בפירוש שמבטל המודעה, ואז היא בטילה ואין צריך קנין. כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: ואם מסר מודעה ואמר "אף אם אבטלנה לא תיבטל", אם ביטל מודעה ומודעה דמודעי עד סוף כל מודעי, הכל בטל. כשם שמועיל ביטולו על מודעה אחת, כך מועיל על כמה מודעות ועל כל תנאין שהתנה. וכן עמא דבר דלא כהרמב"ם שכתב: אמר "גט זה שאכתוב לאשתי בטל הוא וכל דבר שאבטל בו מודעה זו הרי זה בטל" וכתב אחרי כן גט ונתנו לה, אף על פי שביטל המודעה קודם שיכתוב הגט ויתנו לה הרי הגט בטל, אם כן מה תקנת דבר זה, שיאמרו העדים קודם כתיבת הגט אמור בפנינו שכל דברים שמסרת שגורמין כשיתקיימו אותן הדברים לבטל גט זה הרי הם בטלים והוא אומר כן, ואחר כך אומר להם לכתוב ולחתום וליתן לה, ולא יניחוהו לילך עד שיגיע הגט לידה כדי שלא יבוא לבטלו. ולא המוסר מודעה ולא המבטל מודעה צריך קנין. עד כאן¹. והמגרש אשתו מרצונו אין כאן חשש אם לא יבטל מודעה, דכיון דמדעתו מגרש אינו חשוד לקלקלה בידי שמים. עד כאן

לשון אדוני אבי הרא"ש ז"ל. ומכל מקום לכתחילה טוב הוא שיבטל מודעא ואפילו במגרש מרצונו. והא דאינו גט כשהיה אנוס, דוקא כשאנסוהו שלא כדין, אבל אנסוהו כדין כגון שהוא חייב להוציא ואינו רוצה ואנסוהו בית דין עד שהוציאה, הוי גט, ומצוה על כל בית דין שבכל מקום ובכל זמן לכופו לגרשו. ואם מסר מודעא תחילה כדי לבטלו משמתינן ליה. ואפילו אנסוהו שלא כדין שאינו גט להתירה, פוסלתה מיהא מן הכהונה. ואם אנסוהו גויים לגרש, אפילו אנסוהו כדין שחייב להוציא, אינו גט להתירה אלא לפוסלה לכהונה. ואם אנסוהו שלא כדין, אפילו ריח הגט אין בו לפוסלה לכהונה. אבל אם בית דין של ישראל כופין אותו על ידי גויים ואומרים לו "עשה מה שבית דין ישראל אומרים לך" וכופין אותו על כך, הוי גט. וכתב הרמ"ה: דוקא בזה הלשון, אבל אם גויים כופין אותו ואומרים לו "תן גט", אף על פי שישראל אומר להם לכופו, פסול. ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל, דכיון שישראל אומר להם לכופו, אפילו אם הגויים אומרים ליתן גט, כשר.

סימן קלה - צריך לקרות הגט קדם נתינה ולאחריו

העדים שנותנין הגט לפניהם צריכין לקרותו קודם נתינה ולאחריה. ואם קראוהו אחר הנתינה ולא לפניה, הוי גט ותינשא לכתחילה. לא קראוהו כלל ונאבד, והוא אומר שלא היה גט מה שנתן לה אלא שטר בעלמא, לא תינשא ופסולה לכהונה, ואם ניסת לא תצא. והרמב"ם כתב: אפילו אומר הבעל גט כשר היה, הרי זו ספק מגורשת. קראוהו ונתנוהו לבעל והכניסו לבין ידיו, לכתחילה צריך לקרותו פעם שניה קודם שיתנהו לה. לא קראוהו ונתנו לה והוא אומר שהחליפו ונתן לה שטר אחר ונאבד, הרי זו מגורשת ותינשא לכתחילה כיון שקראוהו פעם אחת. ואם הגט בידו ומראה אותו, נאמן כל זמן שלא נישאת כדלקמן. נתן לה נייר חלק ואמר לה "הרי זה גיטך", אם לא בדקו הנייר במי נירין לראות אם היה שום דבר כתוב בו, או אם יבדקו ותפלוט הכתיבה, הרי זו ספק מגורשת. ואם יבדקוהו ולא תפלוט הכתיבה, אין כאן חשש גירושין. וכתב הרמ"ה: ואם נשרף או נאבד קודם בדיקה, אין חוששין כלל ושריא אף לכהונה. זרק לה כתב בפני עדים בין החביות ואמר לה "הרי זה גיטך" ובקשוהו ומצאו

מזוזה או שטר אחר, אין חוששין לגירושין, שזה ודאי שנמצא הוא שזרק. ודוקא שלא קראוהו, אבל אם לאחר שקראוהו שהיה גט וחזר הבעל ולקחו מידה וזרקו ונמצא מזוזה, הוי ספק מגורשת. נמצאו ב' או ג' מזוזות, חוששין שמא גט שזרק גרוהו עכברים והרי זו ספק מגורשת.

סימן קלו - דין איזה לשון צריך שיאמר בשעת הנתינה, והמגרש בשבת

נותן לה גט הוא או שלוחו, לידה או ליד שלוחה, ואומר בשעה שנותנו לה "הרי את מגורשת ממני בגט זה ומותרת לכל אדם", או "הרי את משולחת ממני". ואם שלוחו נותנו לה אומר "הרי את מגורשת מפלוני בעלך". וצריך שתדע בשעה שמקבלת גיטה שהוא גיטה, ושהיא מקבלת אותו להתגרש בו. אבל אם נותנו לה בחזקת שהוא שטר חוב, אינה מגורשת, אלא אם כן יאמר לה אחר כך "הרי זה גיטך", או שיודיענו לעדים תחילה כדלקמן. נתנו לה בשתיקה והיה מדבר עמה על עסקי גיטה והיו עדיין עסוקים באותו ענין, הוי גט. ואם לאו, אינו גט. ואם אמר לה "איני אישך", "איני בעלך", אינו גט אפילו לפוסלה לכהונה, אפילו היה מדבר עמה על עסקי גיטה, דכתיב ושלחה ולא שישלח את עצמו. אמר לה "הרי את לעצמך", הרי זה גט. אבל אמר לה "הרי את בת חורין", לא אמר כלום. ואם יש אחד בעיר ששמו כשמו ושם אשתו כשם אשתו, אינו יכול לגרש אלא בפני האחר, שמא יכתוב גט ויתננו לאשת האחר ששמו כשמו ויאסרנה על בעלה. אין מגרשין בשבת. ואם השעה צריכה לכך, כגון שכיב מרע שתקף עליו החולי ורוצה לגרש כדי שלא תיזקק ליבוס, אם הגט ברשותו, יתן לה הרשות ותזכה בו ובגט שבתוכו, אבל לא יטלטל הגט ליתנו לה מפני שהוא מוקצה. ואם אי אפשר בלא טלטול, כגון שאין הגט מונח ברשותו, יטלנו בידו ויתננו לה, שלא העמידו דבריהם במקום שכיב מרע.

סימן קלז - צריך שיתירנה התר גמור

צריך שיתירנה היתר גמור שתהא מותרת לכל אדם. אבל אם אמר לה "הרי את מגורשת ממני ותהא מותרת לכל אדם חוץ מפלוני" שתהיה אסורה לו, או שאומר "אלא לפלוני", אינו גט, ויטלנו ממנו ויחזור ויתננו לה ויתירנה לכל אדם. אבל אם אמר לה "על מנת", הרי הוא כשאר תנאי גט והגט גט והיא תקיים התנאי, בין אמר לה על מנת שלא תינשא לו, או על מנת שלא תבעלי לו, או על מנת שלא תהיה מותרת לו. והרמ"ה כתב על מנת שלא תהיה מותרת לפלוני לא הוי גט, ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל. היה אותו פלוני שהוציא מכלל גט אסור לבוא עליה משום ערוה, כגון שהוא אביה או אחיה, לא הוי שיור והגט גט כיון דבלאו הכי לא תפשי בה קדושין. אבל אם שייר מי שתופשין לו בה קדושין אפילו בעבירה כגון חייבי לאוין, הוי שיור. התירה לכל חוץ מפלוני והוא קטן, הוי שיור ואינו גט. ולדברי רבינו חננאל הוי ספק מגורשת. שייר בעל אחותה, מיבעיא אי הוי שיור כיון שראויה לו אחרי מות אחותה, או ששייר מי שעתיד עדיין לילד, או שאמר לה "חוץ מזנותיך" פירוש שתהיה מותרת להינשא אבל בזנות תהיה באיסור אשת איש, או שתהיה מותרת לכל מי שיבוא עליך כדרך כל הארץ אבל שלא כדרך הרי את באיסור אשת איש, או שתהיה מותרת להתקדש בכסף אבל לענין שטר וביאה תהיה באיסור אשת איש, או שאמר לה תהא מותרת לכל אלא שישאר לי רשות עליך להפר נדריך וליורשיך - בכולהו מיבעיא ולא איפשיטא, והויא ספק מגורשת. אמר לה "הרי את מותרת לכל אדם חוץ מראובן ושמעון", וחזר ואמר לה בשעה שמסר לה הגט "לראובן ושמעון", מיבעיא אם נאמר שחזר ממה ששייר ומתירה אף לראובן ושמעון, או נאמר שלא רצה להתירה אלא לראובן ושמעון. או אם חזר ואמר בשעת מסירה "לראובן" ולא הזכיר שמעון, או "לשמעון" ולא הזכיר ראובן, או אם אמר "אף לשמעון" - בכולהו מיבעיא אי הוי שיור ולא איפשיטא, והויא ספק מגורשת. והרמב"ם כתב ד"לראובן ושמעון", ודאי הוי גירושין. "לראובן", אינה מגורשת. "לשמעון" או שאמר "אף לשמעון" הוי ספק מגורשת. אמר לה "הרי זה גיטך והרי את מגורשת ממני היום ולמחר את אשתי", כתב הרמב"ם שאינה מגורשת. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שהיא

סימן קלח - דין נתינת הגט מידו

אף על גב דכתיב "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה", אינו דומה נתינת הבעל לקבלת האשה, דנתינתו צריך שתהא מידו ממש או מיד שלוחו, אבל קבלה אינה צריכה שתקבלנו בידה ממש אלא לרשותה, מדלא כתיב ונתן "לה" אלא "בידה", דרשינן לרשותה. כיצד, אמר לה "טול" גיטך מעל גבי קרקע", אינו כלום. או אפילו היה מונח על גב ידו והיה² קרובה אליו ולקחתו משם, שאינו גט כיון שלא סייע בנטילתו. או אפילו היתה ידו סגורה והגט בתוכה ופתח הוא ידו ולקחתו מתוכו שסייע בנטילתו, אפילו הכי אינו גט כיון שלא קירב הגט אליה. אבל אם אוחז הגט בראש האחד ומושיטו לה והיא לקחה אותו בראש השני, הוי גט. וכן אם הגט תחוב לו תחת חגורתו על מתניו וצמצם מתניו ונתחלחלו והטה עצמו לצדה ונטלתו, קרינן ביה שפיר ונתן. אבל אם צמצם מתניו ולא הטה עצמו אליה, או שהטה עצמו ולא צמצם מתניו, לא הוי נתינה. והרמב"ם כתב בזה שהוא גט, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. נתן הגט לידה ונשאר החוט שהוא קשור עדיין בידו - אם הקשר אמיץ עד שיכול לנתקו ולהביאו אצלו, אינה מגורשת. ואם לאו, מגורשת. ואם הקשר אמיץ שהיה יכול לנתקו ולהביאו אצלו אילו לא קפצה ידה, אלא מחמת שקפצה ידה אינו יכול לנתקו ולהביאו אצלו, בזה כתב רבינו תם דלא הוי נתינה כיון שגמר הנתינה היתה מכח שקפצה ידה, ור"י כתב דהוי שפיר נתינה כיון שהתחיל בנתינה, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל הסכים לדעת רבינו תם. נתנו לה כשהיא ישנה וננערת והגט הוא בידה, אומר לה "הרי זה גיטיך", ואין צריך לחזור וליטלו ממנה וליתנו לה. אבל אם לא אמר "הרי זה גיטך", אפילו אמר לעדים "ראו גט שאני נותן לה", אינו כלום כיון שהיא היתה ישנה. וכן אם נפל מידה בעודה ישנה, אף על פי שחזרה ולקחתו, אינו גט עד שיחזור ויתננו לה ויאמר הרי זה גיטיך. כתב הרמ"ה דהוא הדין אם מסר מודעא על הגט ונתנו לה ואחר כך ביטל המודעא מרצונו ואמר לה "תתגרשי בגט שנתתי לך כבר", אין צריך לחזור וליטלו ממנה, כיון שמכח נתינת הבעל באה לידה, אף על גב דמעיקרא לא הוה בדעתו ליתנו לה בתורת גירושין. אמר לעדים "ראו גט שאני נותן לאשתי", ואמר לה בשעה שמסרו לה "כנסי שטר חוב זה", הרי זה גט אף על פי שלא אמר "הרי זה גיטך", ולא אמרינן שבטלו אחר כך, שהרי הודיע לעדים שנותנו לה בתורת גירושין, ולא אמר כן אלא מפני

הבושה או שהיה ירא שלא תקבלנו. וכתב הרמ"ה: דוקא שלא אמר להו לעדים מעיקרא קמה, אבל אמר להו מעיקרא קמה "ראו גט שאני נותן לה" וחזר ואמר "כנסי שטר חוב זה", שמע מינה לית ליה כיסופא מינה ואם כן למה אמר "כנסי שטר חוב", שמע מינה בטולי בטליה, וכל כהאי גוונא עבדין לחומרא, וצריכה ממנו גט שני, ואם קיבלה קידושין מאחר צריכה גט מזה ומזה, ואם מת אף על פי שלא נתן לה גט אחר פסלה מן הכהונה. עד כאן. אבל אם לא אמר תחילה "ראו גט זה שאני נותן לה" ואמר לה "כנסי שטר חוב זה", צריך שיאמר לה הרי זה גיטך", אבל אין צריך ליטלו ממנה ולהחזיר וליתנו לה. וכתב הרמ"ה: דוקא דאמר "כנסי" דמשמע לשם פקדון בעלמא, אבל אם אמר לה מעיקרא "זכי בשטר חוב זה", מיגו דקנתה ליה בנתינה קמייתא לצור על פי צלוחיתה, אף על גב דאמר לה בתר הכי "הרי זה גיטך", לית לה תקנתא עד שיטלנו ממנה ויחזור ויתנו לה.

סימן קלט - דין קבלה מידו, ואם זרק לה ולחצרה

קבלתה כיצד, זרק לה הגט בחצרה בין שהוא קנוי לה או שאול או מושכר, הרי זו מגורשת. במה דברים אמורים שהיא עומדת בחצרה והוא משתמר לדעתה, אבל אם אינה עומדת שם, אף על פי שהוא משתמר לדעתה אינה מגורשת. כתב הרמ"ה: אם נתן הגט בחצרה ואחר כך בא שם ואמר לה "הרי זה גיטך", אף על פי שעדיין הגט שם אינה מגורשת עד שתטלנה משם, או עד שיטלנו משם ויתנו לה להתגרש בו, דבעינן שתהא סמוכה לחצר בשעת נתינת הגט לתוכה. וכן בגיטה וחצירה באין כאחד בעינן שעומדת בצד החצר בשעת נתינה, ואף על גב דאזלה בתר הכי והדר אתיא ואקניה החצר בתר דאתיא ואמר לה "הרי זה גיטך", מגורשת כיון שהיא סמוכה לחצר תחילה וסוף. והוא הדין בחצר דידה בעינן דתהוי סמוכה לה בעידן דלימא לה "הרי זה גיטך", ואי לא סמוכה לה מתחילה ועד סוף מספקא לן ולחומרא עבדין בה. עד כאן. היתה עומדת על גגה וזרקו לה לראש הגג - אם יש לו מעקה, כיון שהגיע לאויר תוך מחיצת המעקה, או אפילו אין לו מעקה והגיע לתוך ג' טפחים סמוך לקרקעית הגג, הרי זו מגורשת, אפילו נשרף קודם שנח. והוא שקדם גט

לדליקה, שהרי ראוי לנוח אלמלא האש שבא אחר שזרקו. אבל אם קדם האש, לא, שלעולם לא היה ראוי לנוח ברשותה. ומדברי הרמב"ם ייראה שאם נשרף אפילו אחר שהגיע תוך ג' טפחים סמוך לגג, אינה מגורשת אפילו קדם הגט לדליקה. ואינו נראה כך בגמרא. היה הוא בגגו וזרקו לה לחצרה - אם מחיצות החצר גבוהות מהגג בענין שמיד כשזרק הגט מאויר הגג נכנס לאויר מחיצות החצר, מגורשת אפילו נמחק קודם שהגיע לארץ. וכגון שנמחק לאחר שהתחיל לירד, דכשזרקו מידו כדי להעבירו המעקה צריך לזרקו כלפי מעלה, ואם נמחק בעודו דרך עלייה, אפילו יצא מתוך מחיצות הגג ונכנס לאויר מחיצות החצר לא הוי גט, אלא אם כן הוא דרך ירידה לאחר שהתחיל לירד. היה לה קנה נעוץ בחצרה והוא עולה למעלה ממחיצות החצר וזרק הגט עליו, אינה מגורשת שאינו משתמר שם. זרקו לה לרשותה ועבר כל רשותה ויצא חוץ לרשותה, אינה מגורשת, אף על פי שהיה בתוך ג' טפחים סמוך לקרקע בתוך רשותה, כיון שלא היה סופו לנוח ברשותה. שתי חצרות זו לפניו מזו, החיצונה שלו והפנימית שלה, וכותלי החיצונה גבוהות מכותלי הפנימית וזרקו לה לפנימית, כיון שהגיע כנגד אויר הפנימית אפילו למעלה ממחיצותיה והוא בתוך אויר מחיצות החיצונה, מגורשת. ובקופה כי האי גוונא וזרקו לה לפנימית, אינה מגורשת עד שיגיע לתוך חלל מחיצות הפנימית. ומיהו כשיגיעו לחללן מגורשת אף על פי שעדיין לא נח בשוליה כיון שסופו לנוח. ומיירי שאין לחיצונה שוליים ונמצא שעומד הפנימית על גבי הקרקע, שאם היה לה שוליים הוי ליה כליו של לוקח ברשות מוכר והויא ספק מגורשת. והרמב"ם כתב שאינו גט עד שינוח בשוליה. היתה בחצרו וזרקו לה שם, אינה מגורשת אפילו היא יושבת במיטה ונפל הגט במיטה, אינה מגורשת אלא אם כן הגיע לידה, או לכלי מן הכלים שלה שאין הבעל מקפיד על מקומו, כגון צלוחית או כפיפה קטנה וכיוצא בהן. וכן אם נפל למיטה שלה שהיא גבוה י' טפחים מגורשת, שהיא חלקה מקום לעצמה ואין הבעל מקפיד על מקום רגלי כרעי המטה שלה. השאיל לה הבעל חצרו וזרק לה לתוכו, מגורשת. היה בחצר מקום חלוק לעצמו שיש בו ד' אמות על ד' אמות, או אפילו אין בו ד' על ד' והוא גבוה עשרה טפחים, או אפילו אין בו ד' על ד' ולא גבוה י' והוא חלוק בשם לעצמו, חשוב מקום לעצמו ואינו שאול לה בכלל החצר, ואם נפל הגט שם אינה מגורשת. אבל אם השאיל לה גגו ונפל הגט על גג אחר שיש לו אצלו, מגורשת, כיון שאין דיורין קבועין בגג אינו מקפיד עליו. ומדברי הרמב"ם ייראה שאפילו נפל לה הגט על גג של כל אדם והיא יכולה ליטלו משם שהיא מגורשת, שכתב: היתה עומדת על גגה וזרקו לה ונפל על גג אחר הסמוך לו אם

יכולה לפשוט ידה וליטלה מגורשת שאין בני אדם מקפידין על מקום זה. היתה עומדת ברשות הרבים וזרקו לתוך ד' אמותיה, מגורשת. במה דברים אמורים שאין הבעל עומד עמה בתוך ד' אמותיה, אבל אם עומד עמה בתוכה, אפילו קדמה היא וזכתה בהן, אינה מגורשת עד שיגיע לידה. וכן אם זרקו לה ברשות הרבים והוא רחוק ממנה, אפילו אם היא יכולה לשמרו ולא הוא, אינה מגורשת עד שיגיע לידה. שנים אומרים הגיע לתוך ד' אמותיה ושנים אומרים לא הגיע, הוי ספק מגורשת. ורבינו חננאל כתב אפילו זרק לה גט בחצרה, לא משתריא לעלמא עד דמטי לידה. ותמה אדוני אבי הרא"ש ז"ל על דבריו, וכאשר כתבתי היא הסכמתו. היתה ידה קטפרס וזרקו לתוכה ונפל לארץ - אם נח בתוך ארבע אמותיה, מגורשת. לא נח בתוכו אלא נתגלגל מיד מתוכו לחוצה להן, מיבעיא אי אור של ד' אמות קונות ולא אפשיטא והוי ספק מגורשת. ואם עומדת על שפת הים או אצל האש, שמיד כשנפל מידה נפל למים או נשרף, אינה מגורשת. נתנה ביד עבדה ורגליו קשורות בחבל שאינו יכול להלך והוא ישן שמשממר לדעתה, הרי זה גט. ויש אומרים שאם ידיו ורגליו קשורות בחבל והיא אוחזתו בידה ומשמרתו, יש אומרים שהוא גט אפילו ניעור. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שאינו גט אלא אם כן הוא ישן ורגליו כפותות. וכן יראה דעת הרמב"ם שכתב: נתן הגט ביד עבדה והוא נעור והיא משמרתו, אפילו היה כפות אינו גט. נתנו ביד עבדה והוא ישן והיא משמרתו, הרי זה גט פסול. היה כפות, הרי זו מגורשת. עד כאן. נתנו ביד עבדו והוא ישן וכפות ונתן לה העבד במתנה, כיון שזכתה בעבד זכתה גם בגט והיא מגורשת. וכן אם נתנו בחצירו ונותן לה חצירו, זכתה בשניהם. אבל אם נתנו בחצירו של כל אדם והאחר נתן לה החצר או שקנאתו ממנו, אינה מגורשת.

סימן קמ - דין שליח להולכה וקבלה והובאה

האיש עושה שליח להוליך גט לאשתו, וזהו שנקרא שליח להולכה. ואינו גט עד שיגיע גט לידה, לפיכך יכול לחזור בו עד שיגיע גט לידה. וכל דין האיש עם האשה בענין נתינת הגט בקריאתו ודיבורו, כן דין שלוחו עמה. כתב בעל העיטור: אמר לשליח "הולך גט זה לאשתי בפני עדים ואם יאבד

תכתוב גט אחר עד שיבוא הגט לידה", לית ליה רשות למימר לספרא למכתביה, דמילי לא ממסרי לשליח. ואם כתב הוא בעצמו ונתנו לה בפני עדים, כשר ותינשא בו לכתחילה דעדי מסירה כרתי בדיעבד. עד כאן. האשה עושה שליח לקבלה, והיא מגורשת בקבלתו מיד כשיגיע הגט לידו, ובהא מספקא לן אם דינו כדין האשה לכל דבר לענין שאם זרק לחצרו או לתוך ד' אמותיו שתהיה מגורשת. ומסתברא שדינו כדין האשה לכל דבר. ובין אמרה לו "התקבל לי גיטי" או "טול לי" או "יהא לי בידך", כולן לשון קבלה הן. ויכולה גם כן לעשות שליח להובאה¹, שתאמר לו "הבא לי גיטי", ודין זה כדין שליח הולכה של הבעל שאינו גט עד שיגיע לידה. אבל האיש אינו יכול לעשות שליח קבלה, שאינו יכול לעשות שליח לחובתה שלא מדעתה. ואפילו אם היה קטטה ביניהם ואמר לאחר זכה בגט זה בשבילה, אינו כלום, דלעולם חובה הוא לה. עשאתו שליח לקבלה, וכשבא לבעל אמר "איני רוצה שתהיה שליח לקבלה אלא להולכה", נתבטלה שליחות הקבלה, שאין הגט גט אלא כפי רצון הבעל. ואפילו לא אמר לו "איני רוצה שתהיה שליח לקבלה" אלא אמר לו "הולך גט זה" או "תן לה", לא הוי כזכי ולא נתגרשה עד שיגיע לידה. אבל אמר לו "הולך לה גט" או "זכי לה בגט זה" או "התקבל", והיא עשאתו שליח לקבלה, נתגרשה מיד בקבלתו. ומדברי בעל העיטור יראה היכא דאמר ליה זכי לה או התקבל לה והיא רצה² בו, שנתגרשה מיד בקבלתו אפילו לא עשאתו שליח לקבלה, שכתב על שם הגאונים אמר לו "זכי לה בגט זה" ובא לחזור, אינו יכול, ופירש הוא דבריהם כיון דאמר לו זכי לה והיא רצונה בו מתגרשת, אבל בעל כרחה אינה מתגרשת. ואין נראה, אלא כל זמן שלא עשתה אותו שליח אין יכול לזכות לה שחוב הוא לה, ואם כן יכול לחזור בו. לא עשאתו שליח לקבלה, והבעל אומר "תתקבל לה" או "הולך לה", לכשיגיע לידה מגורשת, שאדם יודע שאין בידו לעשות שליח לקבלה, והתקבל והולך לה קאמר. עשאתו שליח להביא לה גיטה, ובא לבעל ואמר "אשתך עשאתני שליח לקבל לה גיטה" והוא אמר "הילך כמו שאמרה היא", אפילו הגיע גט לידה אינה מגורשת, שהרי הוא עוקר שליחותו ממה שנתרצה להיות שליח להובאה, מפני שיש בו טורח יותר שצריך להגיע גט לידה, והבעל גם כן לא עשאו שליח להולכה כיון שאמר לו הילך כמו שאמרה היא, נמצא שאין כאן שליחות כלל, ואפילו נמלך אחר כך להוליכו לה, אינו כלום כיון שלא בא לידו בתורת שליחות. ודוקא שאמר לו "הילך כמו שאמרה", אבל אמר לו "הולך" או "זכי לה", ודאי עתה עשאו שליח להולכה ואדעתא דהכי קבלו, וכשיגיע לידה מתגרשת. עשאתו שליח לקבלה, ובא לבעל ואמר

"אשתך עשאתני שליח להובאה", ואמר לו "הילך כמו שאמרה היא", כיון שהגיע גט לידה מגורשת, שהרי לא עקר שליחותו אלא נתרצה להיות אפילו שליח להובאה. ואם נשרף הגט או אבד קודם שהגיע לידה, הויה ספק מגורשת.

סימן קמא - דין השליחות והחזרה ממנו

האשה יכולה לעשות שליח לקבל גיטה מיד שליח בעלה. במה דברים אמורים שעשתה שליח אחר לקבלו ממנו, אבל אם אמרה לשליח הבעל לפני עדים תהיה גם שלוחי לקבלה, הרי זו ספק מגורשת, ואם מתחולצת ולא מתייבמת. ובספר התרומה כתב שאינה יכולה לעשות שליח לקבלו מיד שליח בעלה, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. [נערה וקטנה] נערה המאורסה אף על פי שמתגרשת בקבלת גיטה לידה כמו בקבלת אביה, אינה יכולה לעשות שליח לקבלה, אבל אביה יכול לעשות שליח לקבלה. במה דברים אמורים כשיש לה אב, אבל אין לה אב או שנישאת, יכולה לעשות שליח לקבלה. קטנה, אפילו אין לה אב או שנישאת, אינה יכולה לעשות שליח לקבלה, אבל היא בעצמה מקבלת אותו. במה דברים אמורים שאין לה אב או שנישאת, אבל אם יש לה אב והיא ארוסה, בהא איכא פלוגתא, דרש"י פירש בתחילה דוקא אביה מקבל גיטה ולא היא, וכן פירשו רבינו האי והרי"ף, ושוב חזר בו רש"י ופירש שהיא בעצמה יכולה לקבלו, וכן פירש ר"י. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא ראוי לנו להחמיר שלא תקבלנו אלא על ידי אביה. והא דקטנה מתגרשת על ידי עצמה, כשיש בה דעת להבחין בין גיטה לחפץ אחר, כגון בת ו' ובת ז', דהיינו בפעוטות שמקחן מקח וממכרן ממכר ומפרשי ליה כבר ו' וכבר ז' כל חד וחד לפום חורפיה, אבל פחות מכאן אינה יודעת לשמור גיטה ואינה מתגרשת בו, ופירש רש"י אפילו בקבלת אביה, אבל רבינו חננאל פירש דוקא בקבלתה אינה מתגרשת אבל אם יש לה אב והיא עדיין ברשותו מתגרשת בקבלה, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל. וכל היכא שיש לקטנה יד לקבל גיטה יש לה תורת חצר לקבלו, שאם זרקו לתוכו מגורשת. [עדות בשליח] כשהיא עושה שליח לקבלה צריכה לעשותו בפני שני עדים. וצריך

השליח לקבל הגט בפני שנים. אפילו אם השנים המעידים על השליחות הם המעידים על קבלת הגט, או אחד מעיד על השליחות ואחד מעיד על הקבלה ואחד מצטרף עם כל אחד להיות מעיד על זה ועל זה. כתב בעל העיטור: מה שצריך שנים על הקבלה דוקא כשאין השליח כשר, אבל אם הוא כשר מצטרף עם עד אחד. כתב הרמב"ם: במה דברים אמורים כשאבד הגט או נקרע, אבל אם יוצא מתחת יד שליח קבלה אין צריך עדים, אפילו נתנו לה הבעל בינו לבינה כשר, אף על פי שלכתחילה לא יתן לו¹ אלא בפני עדי מסירה. וכן כתב² בשליח הובאה שלכתחילה נותנו לה בפני שנים, עבר ונתנו לה בינו לבינה, יטלנו ממנה ויחזור ויתנו לה בפני שנים, ואם מת, הואיל והגט יוצא מתחת ידה מקויים בחותמיו הרי זה גט כשר. ולמאי דכתבין לעיל דאף באשה עצמה אם לא נמסר לה בפני עדים פסול, אם כן הוא הדין נמי בשלוחה המקבל אותו. ומיהו הא דבעינן שצריך שתביא שני עדים שנמסר לה בפניהם, מיירי כשאין מכירין חתימת העדים החתומים על הגט, אבל אם נתקיימו חתימת העדים שעל הגט, אין צריך שתביא עדי מסירה בפנינו, רק שיאמר השליח שקבלו בפני שנים, ומתירין אותה על פי הגט שחתום בעדים, שאנו תולין שבא לידו כראוי כדפירשתי לעיל. ובשליח הובאה והולכה כתב הרמב"ם שאין צריך לעשותו בעדים, שאין מקום לעדים בשליחות זה אלא להודיע אמיתת הדבר, לפיכך אם הודו השליח והמשלח אין צריך עדים. אבל בירושלמי יש עשה שליח להוליך לה גט צריך להחזיקו בפני שנים ואין שליח משם השנים. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל הביאו לפסק הלכה, ופירש אותו: "אין השליח משם השנים" שהרי הוא בא במקום הבעל עד כאן לשונו. ויראה מלשונו דאפילו במקום אחד אינו עולה, כיון שנתן טעם לדבר שהוא במקום הבעל. ונראה לי שעולה במקום אחד, שהירושלמי אינו אומר אלא שאינו במקום שנים אבל עולה במקום עד אחד, הלכך נראה שעולה במקום אחד, דהא קיימא לן (קדושין מג.) אמר לשנים גרשו את אשתי הן הן שלוחיו הן הן עדיו, הוא הדין נמי אמר לאחד עולה במקום אחד ואחד מצטרף עמו, וכן דייק לישנא דירושלמי דקאמר אינו עולה במקום שנים אבל במקום אחד עולה, וכן דקדק בעל העיטור לשון הירושלמי, וכן כתב הרמב"ם ז"ל שהשליח הוא עד אחד, הילכך נראה שהוא עד אחד, והשני שחתום עמו על השליחות צריך שיתקיים חתימתו קודם שיתן השליח גט לאשה. במה דברים אמורים בארץ ישראל, אבל בחוצה לארץ אין צריך, כדלקמן. [נוסח מינוי השליח] כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: בין שליח האשה בין שליח האיש אין צריך שישמעו מפיהם שממנים אותו שליח, לפיכך בין האיש בין האשה יכולים לעשות בפני עדים שליח

העומד במקום אחד³ והעדים כותבין וחותמין שמינה לפלוני שליח. בעל שעשה שליח להולכה צריך שיאמר לו "תן גט זה לאשתי", או שיאמר לסופר ולעדים שיכתבו ויחתמו גט ויתנו לאשתו, או לשון שמשמעו שיגרשנה כמו "גרשוה" או "שלחוה" או "שבקוה" או "תרכוה" או "כתבו אגרת ותנו לה". אבל אם אמר "פטרוה", "פרנסוה", "עשו לה כדת", "עשו לה כנימוס", "עשו לה כראוי", אין כלום. ואם כתבו ונתנו לה, אינו כלום. אמר להם "עזבוה", "הוציאוה", "התירוה", "הניחוה", "הועילו לה", הרי זה ספק אם משמעות מילות אלו הוא לשון גירושין או לשון דבר אחר, לפיכך לא יכתבו ויתנו, ואם כתבו ונתנו לה, הרי זו ספק מגורשת. אבל אמר "כתבו גט לאשתי" ולא אמר "תנו", יכתבו ויתנוהו לידו אבל לא יתנוהו לידה שלא עשאו שלוחים אלא לכתוב ולא לגרש. במה דברים אמורים בבריא. אבל בחולה לאחר ג' ימים, או תוך ג' ימים ונתחזק עליו החולי, אף על פי שלא אמר אלא "כתבו", כותבין ונותנין, שדעתו לומר "תנו" אלא שהוא בהול מחמת החולי. וכן הדין ביוצא בשיירא ומפרש בים וביוצא בקולר בין על עסקי ממון בין על עסקי נפשות שנותנין אף על פי שלא אמר אלא "כתבו". בריא שאמר "כתבו" וכתבו ונתנו לה ואחר כך המית את עצמו, כגון שעלה לגג ונפל ומת, הרי זה גט, שדעתו לומר "תנו" אלא שהיה בהול. אבל אם עלה ודחפו הרוח ונפל ומת, אינו גט. ספק אם הרוח דחפו או מעצמו נפל, כתב הרמב"ם שהוא ספק גט עד שיודעים בודאי שהרוח דחפו, והראב"ד השיג עליו וכתב שהוא ודאי גט והכי איתא בירושלמי, וכך היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. וכן מי שהוא מושלך בבור ואומר "כל השומע קולו יכתוב גט לאשתי" ופירש שמו ושם אשתו ושם עירו ושם עירה, יכתבו ויתנו, אף על פי שהעלוהו ולא הכירוהו, שזהו שעת הסכנה שכותבין ונותנין אף על פי שאין מכירין. וכגון דחזו ליה בבואה דבבואה, הא לאו הכי, חיישינן שמא שד הוא ואין כותבין. והני מילי במושלך בבור או בשדה במקום ששדים מצויים, אבל אדם שאומר בלילה "כתבו גט לאשתי", לא חיישינן שמא שד הוא וכותבים ונותנים אף על גב דלא חזו ליה בבואה דבבואה. כתב הרמב"ן שאם היו שם שלשה ואומר "כל השומע קוליי" וכולי, אחד כותב ושנים חותמים, ואין צריך במעמד כולם אף על פי שאמר "כל" השומע, שלא כיון לרבות בעלים אלא ליתן רשות לכל שנים, איזה שירצה רשאי. היו רבים עומדים ביחד ואמר "הוליכו גט לאשתי", איזה מהם שירצה יוליך אותו בשביל כולם. ואם אמר "שנים מכס יוליכוהו", יוליכוהו שנים, אפילו היה בכללם אב ובנו דעתו גם על הבן ונעשה הבן שליח במקום האב, והאב או הבן יצטרפו עם אחד מהם להיות שלוחים. אמר

לחבורה "כולכם הולכיכוהו", אינו גט עד שיוליכוהו כולם. והאידינא תקון חכמים שהאומר במקום מעמד רבים "הוליכו גט לאשתי" שיפרש בהדיא הולכיכוהו אחד מכם. ואפילו אמר סתם ולא פירש אחד מכם, סגי בחד כדפירשתי לעיל בכולכם כתובו. [סדר שליחת גט]מדברי הרב רבינו פרץ מה שכתב בתיקון שטרות שטר הרשאה בשולח גט ממקום למקום, נראה שאין צריך, אלא לפי שכתוב בה שנותן הבעל לשליח רשות לעשות כמה שלוחים ואפילו לא יחלה ולא יאנס. עד כאן בתשובה. והורגלו עתה לעשות הרשאה לשולח גט וזה לשונה: **בפנינו עדים לבריאת עולם למנין שאנו בשבת, בכך וכך לירח פלוני, בשנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מנין בו כאן במתא פלוני, מסר פב"פ ל פב"פ גט להוליך לאשתו פב"פ, וכך אמר לפנינו פב"פ לשליח פב"פ "הולך גט זה לאשתי פב"פ, ותהא ידך כידי ופיך כפי ועשייתך כעשייתי, ונותן אני לך רשות לעשות שליח ושליח שליח עד מאה ליתן גט זה לאשתי פב"פ כל מקום שתמצאנה אתה או שלוחך או שליח שלוחך", והגט שנעשה עליו פב"פ שליח להוליכו ככל הכתוב למעלה נכתב ונחתם בפלונית מתא בכך וכך בשבב בכך וכך לירח פלוני בשנת כך וכך לבריאת עולם, ועדיו החתומין בו פב"פ ופב"פ, ובפנינו בטל פב"פ הבעל כל מודעות שמסר על גט זה, וגם בפנינו קבל עליו פב"פ הבעל בחרם שלא לבטל את הגט ואת השליח, ומה שראינו ונעשה בפנינו כתבנו וחתמנו. וימסרנו הבעל לשליח בפני עדים, ויקראוהו לפני מסירה ולאחר מסירה. וכך יאמר הבעל לשליח "הולך גט זה לאשתי פלונית בת פלוני, ותהא ידך כידי ופיך כפי ועשייתך כעשייתי, ותהא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם". וקודם מסירתו לשליח יבטל כל מודעי דאית ליה, וגם יקבל עליו חרם שלא לעשות שום ביטול בגט. והשליח אומר לאשה "הילך גט מפלוני בעלך המכונה פב"פ, והתקבלי גיטך והרי את מגורשת ממנו ומותרת לכל אדם". ואם הבעל רך בשנים, טוב להצריך לדקדק אחריו אם הביא סימנים כשעושה שליח, שאין קטן עושה שליח. ומיהו אם יש לו זקן בפניו, אין לחוש. שליח קבלה צריך שטר הרשאה. וזה לשונה: **זכרון עדות שהיתה בפנינו חתומי מטה, בכך וכך לירח פלוני, בשנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מנין כאן במתא פלונית דיתבא על נהר פלוני, המכונה פלונית בת פלוני העומדת היום במתא פלונית דיתבא על נהר פלוני מינתה בפנינו את פב"ב להיות שליח לקבל גיטה מיד פלוני בעלה המכונה פב"ב, ובפנינו אמרה לזה פב"ב שלוחה "התקבל לי גיטי מיד פב"ב בעלי, ותהא ידך כידי וקבלתך כקבלתי ותזכה לי בו ותקבלהו לי, ומיד כשיגיע הגט לידיך אהיה מגורשת ממנו ומותרת לכל אדם", ומה שנעשה בפנינו ושמענו וראינו****

כתבנו וחתמנו לראיה על מינוי שליחות קבלת גיטה, והכל שריר וקיים. ויחתמו בו שני עדים כשרים. וצריך שיהיו בני אדם ידועים שתהיה חתימתן ניכרת במקום הנתינה. ואף אם יקיימוהו בהנפק צריך שתהיה חתימת הדיינין ניכרות וידועות לבני מקום הנתינה. וגם צריך לזהר ולדקדק שתהיה האשה שעושה שליח לקבלה גדולה בשנים ובסימנים, ואם אין השנים ידועות כי אם על פי האב, צריך ריבוי שערות שחורות וגדולות כדי לכופ ראשן לעיקרון. ובשעת נתינת הגט ליד השליח יושב הבעל בית דין כשרים, שאין קרובים זה לזה ולא לבעל ולא לאשה ולא לשליח קבלה, ויראו שטר ההרשאה אם החתימות ניכרות, ואחר שיכירו חתימות ההרשאה, יביא הבעל הגט ויראוהו קודם הנתינה ויחזירוהו לו, ויבטל כל מודעא ויתנהו ליד השליח ויאמר לו "התקבל גט זה לפלונית אשתי המכונה פלונית בת פלוני, והרי היא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם", ולא יטיל בו שום תנאי, ויקראוהו אחר הנתינה. והדיינים יכתבו עדותן וימסרנו ליד השליח. וזה לשונו: בכך וכך בשבת, בכך וכך לירח פלוני, בשנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מנין בו כאן במתא פלוני דיתבא על נהר פלוני, אנו בית דין חתומי מטה במותב תלתא כחדא הוינא, ובא פלוני המכונה פלוני בן פלוני העומד היום בפלונית מתא דיתבא על נהר פלוני, וגירש לאשתו פלוני בת פלוני ה"פ (ולא יכתוב שם מקומה, כיון שאינה עומדת שם לקבל גיטה מפלוני בעלה) ונתן גיטה ליד פב"ב שעשאתו אשתו שלוחה לקבל גיטה מיד בעלה פלוני בן פלוני, ואמר לו "התקבל גט זה לאשתי פלונית מכונה פלונית בת פלוני, והרי היא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם", וקודם נתינתו ביטל לפנינו כל מודעי דהוה ליה, שאם מסר שום מודעא שתהא מבוטלת, ולא נתן לה שום תנאי בגירושין אלא גירשה גירושין גמורין, והגט קראנוהו וראינוהו כשר כדת וכהלכה, ומחמת שראינו גירושי פלונית בת פלוני מר' פלוני בן פלוני בעלה שנתן גט ליד שלוחה לקבלה, כתבנו לה שטר זה להיות בידה לראיה, והכל שריר וקיים. פלוני בן פלוני דיין פלוני בן פלוני דיין פלוני בן פלוני דיין ווגם הבעל יכתוב תחת החתימות כך: אני פלוני החתום מטה המכונה פלוני בן פלוני, העומד היום בפלונית מתא דיתבא על נהר פלוני, גירשתי אשתי פלונית בת פלוני, וגירשתי בפלונית מתא דיתבא על נהר פלוני, ביד פב"ב שלוחה, בפני בית דין פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני החתומים בשטר של מעלה, וגירשתי גירושין גמורין בביטול כל מודעי ובלא שום תנאי ככל הכתוב למעלה, ושטרם וחתמתם היא אמיתי⁵, ובעבור שהכל אמת כתבתי גם אני שטר זה להיות לה גט כתב ידי לראיה ולזכות, שלא יהא

לי פתחון פה לערער על דבר זה, והכל שריר וקיים. פלוני בן פלוני. עד כאן מדברי הרב רבינו פרץ. הנה הפליג להחמיר, ואחר כל זה כתב: הנה פירשנו דין שליח לקבלה, אבל נכון שלא תעשה אשה שליח לקבלה, שאין אדם יכול לצאת ידי חובתו נקי, כי ברוב הפעמים אינו מצוי שיהיו שלשה בני אדם ידועים וחתימתן ניכרת במקום כתיבת הגט, עדים שיכירו חתימת כל השלשה דיינים, וצריך שהשלשה דיינים שהן בשעת נתינת שליח לקבלה, וצריך ששלושתם שחתמו בשטר שעשתה אותו שליח לקבלה, ולא סגי בחתימות שיקיימוהו מעיר לעיר, דשמא לא יכירו החתימות מכולם, וצריך לקיים כל שלשה בגט דקיום שטרות בשלשה, לכך נכון להחמיר שלא לעשות שליח לקבלה. עד כאן. [הכשרים להיות שליח] הכל כשרים לשליחות הגט בין לקבלה בין להולכה, אחד האיש ואחד האשה, חוץ מחרש שוטה וקטן עבד וגוי שהם פסולים לכל ענייני שליחות בין לקבלה בין להולכה. והרב רבינו יוסף ׳ מיגאש כתב דעבד אינו פסול אלא לקבלה, אבל להולכה שרי. ואדוני אבי הרא״ש ז״ל כתב כסברא ראשונה. היה השליח קטן כשנתן לו והגדיל והביאו, או חרש ונתפקח, שוטה ונשתפה, עבד ונשתחרר, גוי ונתגייר, פסול. אבל אם ניתן לו הגט כשהוא פקח ונתחרש וחזר ונתפקח, שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה, כשר, כיון שתחילתו וסופו בכשרות. כתב הרמב״ם: הקרובים כשרים לעדות זה, וכן הפסולים מדבריהם בעבירה כשרים לעדות זה, אבל הפסולים מדברי תורה פסולים להביא הגט, ואם הביאו הרי זה פסול. במה דברים אמורים כשנתקיים בחותמיו, אבל אם לא נסמך בו אלא על דברי הפסולים בעבירה מן התורה אינו גט כלל. ואין דעת אדוני אבי הרא״ש ז״ל כן שכתב: כל הפסולים מדברי סופרים יכולין להביא הגט אפילו בחוץ לארץ, ואם היו פסולים מדברי תורה פסולים להביאו. וכתב הרמ״ה שפסולים בין בארץ בין בחוץ לארץ. ואדוני אבי הרא״ש ז״ל כתב שאין פסולים אלא בחוץ לארץ. ואם היו פסולים כשנתמנו שלוחים וחזרו בתשובה קודם שנתנוהו לאשה, כתב הרמ״ה שכשרין. וכן מסתברא, דבני כריתות נינהו ואינן פסולים אלא דחשדינן להו דמחמת ממון קא מסהדי שיקרא, וכיון שעשו תשובה מהימני, דלא בעי תחלתן וסופן בכשרות. ואם הגט מקויים, אפילו לא עשו תשובה כשר, דבני כריתות נינהו ולשיקרא ליכא למיחש. ועוד כתב אדוני אבי ז״ל על מה שכתבו הגאונים בגט שכרכוהו בבגד, ונתן הבגד לגוי ואמר לו ״הולך בגד זה לישראל ויתננו לאשתי״, שלא תינשא בגט זה, ואם ניסת לא תצא, אף על פי שלא מינה הגוי שליח לגירושין. וכתב הוא ז״ל: ודאי אם עשה הבעל את הגוי שליח ואמר לו שימנה הוא ישראל במקומו, הוי פסול דאין שליחות לגוי

וגם לא הוי בר כריתות, אלא כיון שלא עשה הגוי אלא מעשה קוף בעלמא, ומינה הבעל בכתב שליח לישראל שבאותו מקום, למה יפסל הגט. וכן נוהגין באשכנז ובצרפת על פי רבינו תם לשלוח גט קידושין⁶ על ידי גוי וממנה בכתבו ישראל שבאותו מקום שליח. [שליח שנאנס] השולח גט לאשתו ואין השליח מכירה, יתנהו לה על פי שנים שיעידו בפניו שהיא זאת אשתו. אמר לשליח "הולך גט לאשתי" ואמר לו "איני מכירה" או כיוצא בזה שאמר לו "אני מתבייש ליתנו לה", ואמר "אם כן תנהו לפלוני שהוא מכירה ויתנהו לה", ראשון לא נעשה שליח לגירושין רק להוליד הגט לאותו פלוני, לפיכך אין יכול ליתן הגט לאשתו ולא לעשות שליח אחר להוליד הגט לאותו פלוני, ואותו פלוני הוא שליח לגרש ונותנו לה או משלחו לה ביד אחר אם נאנס או חולה⁷. אבל אם עשה שליח ליתן גט לאשתו לאחר ל' יום, ואירעו אונס שאינו יכול ליתנו לה לאחר ל' יום, יכול לעשות שליח בתוך ל' שיתנהו לה לאחר ל' יום, אף על פי שאינו עתה שליח לגירושין, כיון שלאחר ל' יום יהיה שליח לגירושין, ובלבד שיאמינה, שאפילו אם יאמר שביטל הגט תוך הזמן, שתהא נאמנת לומר שלא ביטלו, שכל מי שנותן גט כהאי גוונא לאחר זמן, אינו גט אלא אם כן יאמינה בכך כדלקמן. וכתב הרמ"ה דוקא שלא יתן מיד הגט ליד שליח השני, אלא ימסור שליחותו לבית דין והם לא יעשו לשני שליח אלא עד לאחר ל' יום, אבל לא יתנו לשליח אף על פי שמתנה עליו שלא יתנו לה עד לאחר ל' יום, שמא לא ידקדק בשליחותו ויתנו לה קודם. השולח גט על ידי שליח ואמר לו "אל יתנהו לה אחר אלא אתה", ונתנו לאחר ונתנו לה, פשיטא שאינו גט, שהרי פירש שלא יתנהו לה אחר. אלא אפילו אמר ליה "הולך לה" סתם, לא ישלח לה ביד אחר כל זמן שיכול להוליכו. חלה או נאנס שאינו יכול להוליכו, ישלחנו ביד אחר. ואפילו אמר ליה "אתה הולך", כיון שלא פירש שלא יוליכנו אחר. ורבינו חננאל פירש דב"הולך" סתם יכול לשלחו על ידי אחר אף על פי שלא חלה, וב"אתה הולך" לא ישלחנו אלא אם כן חלה. ורב אלפס כתב כסברא ראשונה, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. והשליח שיעשה שליח, יכול גם כן לעשות שליח אחר אם אירע לו אונס, אפילו עד מאה. והרמ"ה כתב דשליח שני יכול לעשות שליח אפילו בלא אונס, דדוקא שליח ראשון דתלה בקפידא דבעל יש חילוק בין חלה ללא חלה, אבל בשליח שני אין חילוק. ורב אלפס כתב דוקא שאירעו אונס כמו הראשון. ואין צריך לומר אם פירש שיעשה שליח אחר, שעושין כמה שלוחים אפילו עד מאה, אפילו שלא בפני בית דין אם הוא בארץ ישראל או הגט מקויים, רק שיעשו זה לזה שליח בפני עדים. ואפילו מת השליח הראשון, לא נתבטל השליחות כל זמן שהבעל

קיים. מת הבעל, בטלו כולם. כתב הרמ"ה שאם מת השליח השני לא נתבטל בכך שליחות של ראשון, ויכול ליטלו מיורשיו של שני ויוליכנו לה או ישלחנו ביד אחר, ולא נאמר בזה כבר עשה שליח שליחותו כדאמרינן גבי עדים שחתמו בשטר ונאבד השטר, לפי שלא נגמרה שליחות זה עד שיגיע גט לידה. **שאלה לגאון**. אשה עשתה שליח לקבלה וחלה השליח, אותו שליח עושה שליח אחר או לא עד דאמר⁸ לו בפירוש שוי שליח בתר שליח. והיכא דשויתיה שליח להולכה ולא פירשו, מי מצי שוי שליח בתר שליח או לא. ואי נמי שויה שני שלוחים לקבלה ואמרה "איזה מכם שיגיע אצל הבעל תחילה, וכן אם הגיעו⁹ ביחד איזה מכם שיתבענו יהא שליח לקבלה", יש מן הדין ליחד אחד מהם או לא. וכן אם עשתה שליח לקבלה וחששה שמא לא ימצאנו אותו שליח, ועשתה שליח אחר לקבלה, מי אמרינן נתבטל שליח הראשון או לא. והסכימו דעתו עם חכמי הדור, נהי שידו כידה לענין קבלה, לענין שוי שליח לא מצי משוי עד דאמרה ליה בפירוש. ודוקא לקבלה, אבל להולכה מצי משוי, דשליח הולכה מכח בעל קא אתי וכאילו בעל בעצמו עשאו שליח. ובעל העיטור כתב על דברי הגאון: ומסתברא דבמקום שהבעל עושה שליח ושליח שליח, גם האשה עושה שליח ושליח שליח. ואם שלחה ב' שלוחים או שליח אחר שליח, כיון שלא ביטלה בפירוש קבלת השליח, כיון שהגיע הגט ליד הראשון מגורשת. והרמ"ה כתב: ושליח קבלה אינו יכול לעשות שליח, אפילו חלה, ואפילו אמרה לו "התקבל" סתמא שלא אמרה "התקבל אתה". ולא עוד, אלא אפילו נתנה לו רשות לעשות שליח אחר, אינו יכול, דלא מסרה לו אלא מילי ומילי לא מימסרן לשליח. וכתב עוד: בין אם עשתה ב' שלוחים לקבלה בזה אחר זה, או שעשה הבעל ב' שלוחים להולכה זה אחר זה, ביטל שליחות הראשון בעשיית השני, אם לא שגילו דעתם כשעשאו השני שעדיין חפצים בראשון. ואין דעת אדוני אבי ז"ל כן, שכתב בתשובה: אשה שמנתה שליח לקבל גיטה מיד בעלה בכל מקום שימצאנו, וכאשר ארכו לה הימים עשתה שליח אחר גם כן לבקשו, ואחר כך בא שליח ראשון והביא הגט ואין ידוע אם הגיע לידו קודם מינוי השני אם לאו, ונסתפקת אם מינוי שליחות השני הוי ביטול שליחות הראשון. דע כי לא נתבטל שליחות הראשון בכך ושניהם שלוחים, ואיזה מהם שמביא הגט היא מגורשת בו. עד כאן. וגם מה שכתב¹⁰ שאפילו אם נתנה רשות לשליח קבלה לעשות אחר שאינו יכול לעשותו משום דמילי לא מימסרן לשליח, לא נהירא, דלא אמרינן מילי לא מימסרן לשליח אלא כשמוסר לו דבר לעשותו אינו יכול למוסרו לאחר, כגון מי שעשה שליח לחתום גט שאינו יכול לומר לאחר לחתמו, אבל כשאמר לו בהדיא לומר

לאחר לחותמו יכול לעשותו, כדאמרינן לקמן באומר לשנים "אמרו לפלוני ויכתוב בו לפלוני ופלוני ויחתומו" דלא הוי מילי. [שליח ששינה בשליחותו] השליח ששינה בשליחותו ממה שאמר לו הוא או היא, אין הגט גט. כיצד, אמר לו "תנהו לה במקום פלוני" ונתנו לה במקום אחר, "אל תתנהו לה אלא בעליה" ונתנו לה בבית או איפכא, "אל תתנהו לה אלא בימין" ונתן לה בשמאל או איפכא, אינו גט. כתב הרמ"ה: "אל תגרשנה אלא בימינד", הוה ליה כאילו אמר לו "את הולך" ואינו יכול לעשות שליח שני אלא אם כן חלה. ונראה דאפילו חלה נמי אינו יכול לשלחו ביד אחר, דהויא ליה כאילו פירש "לא יגרשנה אחר אלא אתה". אבל אם אמר לו "תן גט זה לאשתי והרי היא במקום פלוני" ונתנו לה במקום אחר, הרי זה גט, שאין זה קפידא אלא מראה לו מקומה. כתב הרמב"ם: אמר לו "תנהו לה ביום פלוני" ונתנה לה בתוך הזמן, אינו גט. "אל תתנהו לה אלא ביום פלוני" ונתנו לה בין מלפניו בין מלאחריו אינו גט שהרי הקפיד על עצמו של יום. ומשמע מדבריו אבל כשאומר לו "תנהו לה ביום פלוני", יכול לאחר ובלבד שלא יקדים. וכך היא שאמרה לשליח "קבל גיטי במקום פלוני" וקבלו במקום אחר, אינו גט. אבל אם אמרה "הבא לי גיטי ממקום פלוני" והביאו ממקום אחר, הוי גט. אמרה לו "התקבל לי גיטי במקום פלוני ופעמים תמצאנו במקום אחר", בכל מקום שיקבלנה¹¹ הוי גט, ובלבד לכשיגיע למקום שאמרה היא. אמר הבעל לשליח "טול ממנה חפץ פלוני", אם לא הקפיד שיטול ממנה החפץ תחילה, אפילו הגיע הגט לידה תחילה ואחר כך נטל החפץ הויא גט, לפיכך יכול השליח לשלחו ביד אחר. אבל אם הקפיד לומר שיטול החפץ תחילה, אינו גט אלא אם כן יגיע החפץ לידו תחילה, לפיכך לא ישלחנו ביד אחר, שאפילו אם תתן החפץ ליד השליח השני תחילה אינו גט, כיון שלא הגיע ליד השליח הראשון תחילה. ואפילו אם אחר שקבל השני החפץ ונתן לה הגט בא ליד השליח הראשון, אינו גט כיון שלא הגיע הגט לידה בתורת גירושין, אלא יקחנו הראשון מידה ויחזור ויתנו לה בתורת גירושין אחר שהגיע לידו החפץ. כתב הרמ"ה: הוא הדין נמי בכל תנאי שהתנה הבעל עם השליח, כגון "אל תגרשנה אלא בבית", או בעלייה, שאינו יכול לשלחו ביד אחר, שמא לא ידקדק השני בשליחותו ויתבטל הגט. והרמב"ם כתב שאם הגיע החפץ ליד השני קודם שנתן לה הגט, שהוא גט. וכן פירש רש"י. וכתב עוד שאפילו אמר לו "תן לה הגט ואחר כך קבל החפץ", שלכתחילה לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר, ואם שלחו ביד אחר הוי גט. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. כתב הרמב"ם: אפילו לא אמר "קח החפץ תחילה

ואחר כך תן הגט", אלא אמר "קח החפץ ותן הגט", הוי קפידא שיקח החפץ תחילה ואם שינה אינו גט. והרמ"ה כתב בזה שהיא ספק מגורשת ולא תנשא ואם נשאת לא תצא. [גט שיצא עליו ערעור] שליח המביא גט מארץ ישראל, נותנו לה ומתגרשת בו וניסת אף על פי שאין מכירין חתימת העדים, וגובה כתובתה מבני חרי אבל לא ממשעבדי. ואם בא עד אחד וערער לומר שהוא מזוייף, אין שומעין לו. באו שנים וערערו, אפילו נשאת כבר תצא. בא הבעל וערער, יתקיים בחותמיו, ואם לא יתקיים תצא. אבד הגט, הרי זו ספק מגורשת. לפיכך נשים שהן בחזקת ששונאות זו את זו, והן חמותה וצרתה ויבמתה ובת חמותה ובת בעלה, אינן נאמנות להביא גיטה בארץ ישראל, דשמא מזוייף הוא והן מכוונות לקלקלה שתינשא ותיאסר על בעלה. אבל בחוץ לארץ נאמנות כדלקמן. וכתב הרמ"ה: ואם אומרת "בפני נכתב ובפני נחתם", אפילו לארץ¹² ישראל כשרות להביאו, שאז אין הבעל יכול לערער ונמצא שאין יכולה לקלקלה. עשתה שליח לקבלה בעדים, והגט יוצא מתחת ידו והבעל אומר מזוייף הוא, יתקיים בחותמיו, וכיון שנתקיים בחותמיו או בעידי מסירה כשר. ואם הוא מודה שכתבו אלא שאומר שלא נתנו לו בתורת גירושין אלא בתורת פקדון והשליח אומר שקבלו בשבילה שתתגרש בו, אם שלשתן בעיר אחת, הבעל נאמן, דאם איתא דבתורת גירושין יהביה לו, לדידה הוי יהיב לה. ודוקא כשטוען שלפקדון נתנו לו, אבל אם טוען שעשאו שליח להולכה ורצה לחזור בו קודם שיגיע לידה, אינו נאמן. ואם אינן בעיר אחת, השליח נאמן. ומיירי שאומר שמסרו לו בפני עדים. ועל כן טוב ליזהר שלא לגרש על ידי שליח כשהבעל והאשה שניהם בעיר, כיון דמצי מיפק מיניה חורבה, שאם יטעון שלא נתנו לו בגירושין שהוא נאמן. והרמב"ם כתב שהשליח נאמן בכל ענין, אפילו אין הגט בידו רק שיש עדים שראוהו בידו. ואדוני אבי ז"ל כתב כסברא ראשונה. ואם היא אומרת "בפני קבלו השליח לגירושין", נאמנת. ויש אומרים דוקא שהגט ביד האשה ואומרת שהשליח קבלו לגירושין ואחר כך נתנו לה, וכן כתב הרמב"ם. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב דאפילו אם הוא ביד השליח נאמנת. נאבד הגט, והיא אומרת שקבלתו מיד השליח כראוי ונתגרשה בקבלתה, אף על פי שהבעל והשליח שניהם מודים שבא ליד השליח כדי שיתנו ליד האשה שתתגרש בו, אינו גט, כיון שאין עדים שראו הגט ביד האשה ואין כאן שני עדים אלא השליח לבד. ומכל מקום כיון שחזקה שליח עושה שליחותו הויא ספק מגורשת, ואם בעלה כהן אסורה לו, ולעלמא לא משתריא עד דיהיב לה גיטא אחרינא, ואם מת אסורה לכהן, ואם יש לה יבם חולצת ולא מתייבמת. וכתב הרמב"ם: אפילו אמרה

"בפני נתנה לשליח לגירושין ונתנו לה", הואיל והשליח והבעל מסייעים אותה אפשר שתעיז פניה ושמא עדיין לא נתגרשה. כתב הרמב"ם: שליח קבלה שקבל הגט לאשה ושלחו לה בפני עדים, והגיע הגט לידה ואינה יודעת אם בעלה שלחו או שליח קבלה שלחו או שלוחו של בעל, הרי זו מגורשת. בא הבעל וערער שלא נתנו, הרי זה יתקיים בחותמיו שהרי עדים מעידים שהגט שנתנו לה יצא מתחת יד שלוחה שידו כידה, ואף על פי שהיא אינה יודעת הרי העדים יודעין, ואם לא יתקיים בחותמיו אינה מגורשת. בעל שכתב גט לאשתו ואחר כך נתייחדת¹³ עמו, דקיימא לן שלא תתגרש בו שזהו גט ישן כדלקמן, ואם נתגרשה בו תינשא לכתחילה, היינו דוקא כשהגט ביד הבעל ונתנו מידו לידה, אבל אם שלחו לה על ידי שליח ונתייחד עמה אחר שנתנו ליד השליח ונתנו לה השליח, לא תינשא בו ואם נישאת לא תצא. [ביטול הגט] כיון שהשולח גט לאשתו על ידי שליח אינו גט עד שיגיע גט לידה, הוא חייב במזונותיה ובכל תנאי כתובה עד שיגיע לידה. ואם מת קודם שיגיע לידה, לא יתנהו לה. ואם ביטלו קודם שיגיע לידה, הוי בטל. ואם בא גט לידה אחר שביטלו, אינו גט. ומשבא לידה, אינו יכול לבטלו אפילו חזר בו תוך כדי דיבור. ולכתחילה אין לו לבטלו אלא בפני שליח ששלח או בפניה, אבל בדיעבד אפילו בטלו בפני שנים אחרים, הוא בטל ואין צריך לבטל בפני שלשה. שלחו על ידי עשרה, יכול לכתחילה לבטל זה שלא בפני זה. ואפילו לא ביטל כל אחד ואחד בפני שנים מן השוק אלא שביטלו בפני שליח לבדו, מותר לכתחילה. ואותם שביטלו, שליחותן בטל ואינם יכולין ליעשות שלוחים אלא אם כן יתמנו פעם אחרת. ודוקא שלא יבטל שליחות כולן זה שלא בפני זה, דכיון דאפילו אם ביטל לכולן שלא בפניהם הוי בטל, נפיק מינה חורבה, דזימנין דבטיל לכולהו שלא בפניהם ולא ידעי ואזלי ויהבי לה גיטא ומנסבא בה. ומיהו אם עבר וביטל כולן, הוי בטל. ולא שנא עשאים שלוחים לכתוב וליתן גט, ולא שנא עשאים שלוחים להולכה, אם ביטל מקצתם לא נתבטלו כולם. ולא שנא עדות ולא שנא שליחות שנתבטלו מקצתן לא נתבטלו כולם, אלא שכשעשאים שלוחים לכתוב וליתן הגט צריך שישאר שליחות של שנים קיים, דאי אפשר ליתנו לה בפחות משנים, אבל כשעשאים שלוחים להולכה אפילו לא נשאר קיים אלא שליחות של אחד מהם, יכול ליתנו לה אפילו עשאים כולם שלוחים ביחד, כל שכן אם עשאים שלוחים בזה אחר זה. והרמב"ם כתב: כיון שבטל שליחות קצתם נתבטלו כולם. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה, וכן השיג עליו הראב"ד. במה דברים אמורים שהוא בטל כשביטלו בפירוש, אבל גילה בדעתו שחפץ בביטולו, כגון שבא אליו השליח ואמר לו "לא נתתיו

לה עדיין" ואמר לו "ברוך הטוב והמטיב", דגילה בדעתו שהוא חפץ במה שלא נתנו לה, וכיוצא בזה, אינו בטל. ולא עוד, אלא אפילו היה מחזור לרוץ אחר השליח לבטלו ולא הספיק להגיע אליו עד שנתנו לה, לא הוי בטל. ובאיזה לשון מבטלו? אמר: "בטל הוא", "אי אפשי בו", "לא יועיל", "לא יתיר", "לא יעזיב", "לא ישלח", "לא יגרש", "יהא חרס", "הרי הוא כחרס", באחד מאלו הלשונות שאמר הרי הוא בטל. אבל אם אומר: פסול הוא, אינו גט, אינו מועיל, אינו מתיר, אינו מעזיב, אינו משלח, אינו מגרש, חרס הוא, כחרס הוא - אינו לשון ביטול. ואם אמר "בטל" ולא אמר "הוא", מיבעיא אי הוי לשון ביטול ולא אפשיטא, ואם נתגרשה בו הוי ספק מגורשת. והרמב"ם פירש דמיבעיא בביטול שמשמעותו פועל עבר. כתב הרמ"ה: אמר "יהא פסול", הוא בטל, אף על פי שאינו יכול לפסול גוף הגט כיון שאמר "יהא" לשון להבא רוצה לומר יהא פסול לגרש בו, מידי דהוה א"יהא חרס" אף על גב דחזינן דלאו חרס הוא אמרינן כיון דמודה דלאו חרס הוא אמרינן יהא כחרס לענין גירושין קאמר, הכי נמי "יהא פסול" לגירושין קאמר. וכן כתב הרב רבי מאיר כהן ב"הרי הוא פסול" דמהני, מידי דהוה אה"רי הוא כחרס". ונראה לי דלא דמי, דשאני "יהא חרס" או "הרי הוא כחרס" דשם זה אי אפשר להתקיים על הגט כלל לפיכך צריכין לפרש דבריו שיהא כחרס לענין שלא להתגרש בו, וכיון שלהבא משמע דבריו קיימים, אבל "יהא פסול" או "הרי הוא פסול", כיון ששם זה יכול להתקיים על הגט, רוצה לומר שיהא פסול, וזה אינו פסול שאינו יכול לפוסלו מעתה, הלכך אינו כלום. והא דאמרינן "פסול" שאינו מועיל, פירש רש"י שאינו מועיל לבטל הגט, אבל ערעור הוא לפוסלו, וצריך שיתקיים בחותמיו. וכן פירש הרמ"ה בכל הנך דלא הוי לשון ביטול שהוא ערעור לפוסלו וצריך לקיימו בחותמיו, ודאי אם גילה דעתו מעיקרא שרוצה לבטלו ואמר אחד מאלו הלשונות, אינו כלום שאינם לשון ביטול, אבל לא גילה דעתו מעיקרא שרוצה לבטלו ואמר אחד מאלו הלשונות, כיון שנוכל לפרש דבריו שרוצה לערער עליו, אם לא נתקיים בחותמיו הוא נאמן, ואם נתנו השליח אחר כך ליד האשה אינו כלום, אבל נתקיים בחותמיו כשר. השולח גט וביטלו, יכול לחזור ולגרש בו. במה דברים אמורים בסתם, שאז לא בטל אלא השליחות, אבל אם מפרש שמבטל הגט או שמבטל גט שבידו, אינו יכול לחזור ולגרש בו. כתב הרמב"ם: השולח גט ומבטלו בפני שנים אחרים, או המוסר מודעה על הגט, מכין אותו מכת מרדות שמרבה ממזרים בישראל שהיא לא תדע ותינשא ונמצא¹⁴ בניה ממזרים. השולח גט לאשתו, נותנין אותו בחזקת שלא ביטלו, ובחזקת שהוא קיים אפילו הניחו זקן או חולה. והרמ"ה

כתב דוקא בזקן שהוא פחות מבן שמונים או מבן מאה שנה ולמעלה, אבל מבן פ' עד בן ק' לא. ואם נתנו לה תינשא לכתחילה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה שאין חילוק. אבל הניחו גוסס, לא, שמא כבר מת, אבל כל זמן שהוא חי יכול לגרש כדפרישית לעיל, ואם נתנו לה הוי ספק מגורשת. וכן עיר שהקיפוח חיל מאותו מלכות והיו במצור, וספינה המטורפת בים, והיוצא לידון בדיני נפשות, הם בחזקת חיים. ואם גט של אחד מאלו ביד השליח, יתנהו לאשתו והיא בחזקת מגורשת. אבל עיר שכבשוה כבר, או עיר שהקיפוח חיל ממלכות אחרת, וספינה שטבעה, ומי שגררתו חיה, או מי ששטפו נהר, והיוצא ליהרג בדיני ישראל אפילו יצא אחר פסק דין, או בדיני עכו"ם קודם שחתמו עליו פסק דין - הם ספק חיים, ואם גט של אחד מאלו ביד השליח לא יתנהו לאשתו, ואם נתנו הוי ספק מגורשת. אבל היוצא ליהרג בדיני עכו"ם אחר פסק דין, חשוב כמת, ובלבד שעדי ישראל מעידים שיצא ליהרג. והרמ"ה כתב שגם ביוצא ליהרג בדיני עכו"ם חשוב כספק חי אפילו אחר פסק דין, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה. **שאלה¹⁵ לאדוני אבי הרא"ש ז"ל.** ששאלת, ראובן מינה שליח להוליך גט לאשתו בכל מקום שימצאנה, ואמר לשליח "אם תאבה האשה ללכת אחריך ולבא אלי לאשביליית אקיימנה, ואם לא תאבה, פטור אותה בגט", והשליח הביאה עמו לאשביליית והוא מקום שנמסר בו השליחות, ובבואם שמה השליח והאשה כבר הוחזק ראובן בדרך והאשה תובעת שיגרשנה בזה הגט, ונסתפקת אם יכול לגרשה. **תשובה.** הגט כשר לגרש בו, כי לא ביטלו הבעל ולא נתבטל בשביל שבאה לאשביליית, כי התנה אם תבוא אלי אקיימנה והיא לא באתה אלי אלא לאשביליית, כי פנה משם טרם בואם. ואפילו אם היה עדיין ראובן באשביליית כשבאו שמה האשה והשליח ולא היה רוצה להתפייס עמה, היה יכול השליח ליתן הגט, כי לא הטיל תנאי במינוי השליחות שיתבטל אם תבוא האשה לאשביליית, אלא דברים בעלמא אמר אם תבוא עמך אקיימנה, וגילוי דעתא בגט לאו מילתא הוא. **וששאלת** בענין השליח לאחר שנתן הגט ליד האשה ואמר "בפני נכתב ובפני נחתם", ועדי הגט לא היו בעיר, אם יכול לישאנה. **תשובה.** לא ישאנה, אף על פי שנכתב הגט ונחתם באשביליית, כיון שלא היו העדים בעיר בשעת נתינת הגט ולא נתקיימה חתימתן, אם כן בית דין שהיו בשעת נתינת הגט לא יתנו אותו בלא קיום החתימות אם לא אמר בפני נכתב ובפני נחתם, וכיון דאדיבורא דידה סמכינן אסורה לו. ואפילו אם היו העדים בעיר בשעת נתינת הגט, אם לא היו כמעמד נתינת הגט, צריך השליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם ואסורה לו. ואפילו אם ניסת כבר

תצא, ואף על גב דקיימא לן בהא אם כנס לא תצא, הני מילי בדיעבד, אבל זה שהתרית בו ועבר על התראה וכנסה מפקינן מיניה ומכין אותו מכת מרדות. **וששאלת** לשון מינוי השליחות "קנינא מר' יונה שנתן ד' אמות קרקע בחצרו לר' שלמה, ואגבן מינהו שליח להוליך גט לאשתו" וכו', אלא שאחר כן כתב זה הלשון "ויותר על זה ר' יונה זה מינה עוד שליח בעדו בגט הנזכר לסופר הנזכר הכותבו בענין שיתנהו בעדו לר' שלמה זה, ואמר ר' יונה לסופר תן בעדי הגט הנזכר מידך ליד ר' שלמה, ותיכף שיגיע מידך לידו תהיה מגורשת ממני ומותרת לכל אדם", מי אמרינן בטל שליחות הראשון או לא. **תשובה**. אף על גב דלכאורה משמע שביטל שליחות ההולכה ועשאו שליח לקבלה, שהיה סבור שיש בידו למנות שליח לקבלה, ייראה לי שאין לתלות בזה שחזר בו משליחות ההולכה, אלא ודאי תלינן הענין בטעות הסופר שזה המגרש לא רצה להמתין עד שיכתוב הגט ומינה לר' שלמה שליח ליתנו, ומינה עוד לסופר שליח שיתננו בשליחותו לר' שלמה, בשביל שמינה שליח על שליח טעה ואמר "מיד לכשיגיע הגט ליד השליח תהיה מגורשת ממני", וכך היה לו לומר לסופר "תנהו לשליח שיתנהו לאשתי ומיד לכשיגיע לידה תהיה מגורשת ממני", והשמיט הבעל זה, או אמר והסופר השמיטו, הלכך לא תלינן שחזר בו ועשאו שליח לקבלה, דאדם יודע שאין בידו לעשות שליח לקבלה. ואפילו אם תמצא לומר שהיה עם הארץ ולא ידע זה, למה יש לנו לתלות בחזרה, יש לנו לומר דליפות כחו נתכוון, אם הועיל שליחות הקבלה שתגרש בו מיד, ואם לאו ישאר שליחות ההולכה במקומו, והלשון שכתב "ויותר על זה שר' יונה מינה עוד שליח" וכו' משמע שלתוספת נתכוון, ומימר אמר תתגרש כל היכי דמיגרשה, לכן הן אם נתלה הדבר בטעות הן אם נתלה בתוספת, אין כאן ביטול שליחות ההולכה. **[שאלה]**. ראובן עשה לבנו שליח להוליך גט לאשתו, וכשבא לאמו לא רצה ליתנו לה אלא אם כן תתן לו כך וכך, אמר לו אחד מהזקנים "כלום אתה עושה זה אלא כדי שלא תינשא בלא דעתך, תמסור לנו הגט וכשתרצה לינשא נודיעך", ונתנו להם על פי הדברים האלה, לאחר זמן בא בעלה ועדיין היה הגט ביד הזקן וביטל הגט ונתייחד עמה, ואמר הזקן שהוא שליח לקבלה ונתגרשה בקבלתו ושני חביריו הזקנים עדים בדבר. **תשובה**. אם יש עדים ששמעון בנה היה שליח של הבעל, ובעדים נתנו ליד הזקן, ושהיה הזקן שליח האשה לקבלה בעדים, הגט גט ואין ביטול הבעל מועיל אחר שבא ליד שליח לקבלה. ומה שנתייחד אחר כך עמה ודאי לא בעל לשם קידושין, כי היה סבור שהיה גט בטל ובעל

אדעתא דקידושין הראשונים, הלכך מותרת לעלמא או יקיימנה.

סימן קמב - דין המביא גט בחוצה לארץ

המביא גט ממדינת הים והבעל עשאו שליח להוליכו לאשתו, צריך שיעמוד על כתיבתו וחתימתו ויאמר "בפני נכתב ובפני נחתם". אבל מארץ ישראל אין צריך. וטעמא משום דבחוצה לארץ אין עדים מצויין לקיימו ואם תינשא בו היום או מחר יבוא הבעל ויערער ולא תוכל למצוא עדים לקיימו, לכך תקנו שלא תתגרש בו עד שיאמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם והאמינוהו ואז לא נחוש לערעורו של הבעל, אבל בארץ ישראל שתוכל לקיימו, תינשא בו אף על פי שלא אמר בפני נכתב ובפני נחתם. ומטעם זה אפילו חמש נשים שאין נאמנות להביא גט בארץ ישראל כדפרישית לעיל, נאמנות להביאו בחוץ לארץ ולומר בפני נכתב ובפני נחתם, דליכא למיחש שמא מכוונות לקלקלה כיון שאין הבעל יכול לערער. במה דברים אמורים כשמערער בלא ראייה אפילו מביא עד אחד, אבל אם מביא שני עדים שהוא מזוייף הרי הוא בטל, שלא האמינו לשליח שאמר בפני נכתב ובפני נחתם אלא לדחות ערעורו, אבל במקום שמכחישים אותו לא האמינוהו. ובארץ ישראל נמי אם אומר בפני נכתב ובפני נחתם, מועיל לדחות ערעורו של בעל אף על פי שלא היה צריך. וכמו שאין צריך לקיים עידי הגט כשאומר בפני נכתב ובפני נחתם, כך אין צריך לקיים עדי השליחות, אלא נאמן לומר שהבעל עשאו שליח בעדים, אף על פי שאין מכירין חתימת עדי השליחות, או אפילו אין לו שום עדות בשליחות אלא שאמר שהבעל עשאו שליח כראוי נאמן. והרמ"ה כתב דאף בארץ ישראל שאין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, נאמן על השליח לומר שהבעל עשאו שליח. וכשנותנו ליד האשה כשמביאו ממדינת הים, צריך שיתנו לה בפני שלשה שיהיו דיינין, אלא שאם הוא ראוי לדון שאינו לא קרוב ולא אשה מצטרף עם שנים, ואם לאו צריך שלשה זולתו. והרב רבינו פרץ מחמיר וכתב אף על גב דקיימא לן כרבי יוחנן דאמר בפני שנים, טוב ליתנו בפני שלשה שלא יבואו לטעות כשהשליח קרוב או אשה. וכתב עוד: אין צריך שישבו השלשה, אף על פי שהן כעין דיינין לקבל עדות השליח שאומר בפני נכתב ובפני נחתם,

והשליח צריך לעמוד כשאומר בפני נכתב ובפני נחתם. אמנם שמעתי ממורי הרב ר' מנחם בר' שמואל שהיה מצריך להושיב הג' דיינין לקבל עדות השליח. ואולי לא אמר אלא לכתחילה אבל בדיעבד אין לחוש אם עמדו. ויאמר בפני נכתב ובפני נחתם בשעה שנתנו¹ ליד האשה, או סמוך לו מיד בתוך כדי דיבור. לפיכך נתנו לה ולא הספיק לומר בפני נכתב ובפני נחתם עד שנשתתק, פסול ולא תינשא בו אלא אם כן יתקיים בחותמיו. ואם איחר יותר לאומרו, לא מהני אלא אם כן יטלנו הימנה ויחזור ויתנו לה ויאמר בשעה שנותנו לה בפני נכתב ובפני נחתם. והרמ"ה כתב: אי איתנהו לעדי מסירה קמן, או אפילו ליתנהו כלל ואיכא עדים דידיעי בהאי שליח דמסריה להאי גיטא ניהלה בעדים, אין צריך ליטלו ממנה וליתנה לה פעם אחרת, אלא אומר לה בפני עדי מסירה או לפני העדים שיודעים שהוא מסרו לה בעדים, "גט שנתתי לה בפניכם או בפני פלוני ופלוני בפני נכתב ובפני נחתם", וכי קאמר שצריך ליטול ממנה ולחזור וליתנו לה, מיירי שאין כאן עדי מסירה ולא שיודעין שמסרו בפני עדים. וכתב עוד: וצריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם בפני האשה. ומסתברא דאי אמר להו לסהדי ולא אמר לדילה וליתיה לשליח לחזור ולומר, לא מצרכי לה מידי אחרינא. ואדוני אבי ז"ל כתב כסברא ראשונה. אם עושה השליח שליח, כגון שחלה או נאנס, יעשנו בפני בית דין ואומר בפני נכתב ובפני נחתם בשעה שנותנו לשליח. וכן אחר לאחר עד מאה. וכל אחד יאמר לפני בית דין "שליח בית דין אני", ואין צריך שלשה אלא שנים והוא מצטרף עמהם. וכן יאמר האחרון כשנותנו לידה. וכשבא לעשות שליח אחר, אין צריך שיהיה בפניו, אלא אומר בפני בית דין "הרי פלוני שלוחי" אפילו שלא בפניו. וכן יכול למסור שליחותו לבית דין לעשות שלוחין שהם יעשו אחרים, ויכולים לעשותו שלא בפני השליח הראשון. לא אמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם ונתנו לה, לא תינשא בו. ואפילו אם ניסת כבר, תצא אם לא יחזיר ויתן כדפרישית. ומיהו אין הולד ממזר. ואם נאבד הגט, הויא ספק מגורשת. ואם בא הבעל וערער, הוי ספק ממזר. סומא פסול להביא הגט בחוצה לארץ, שאינו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם, לפיכך כשר בארץ ישראל. וכן בחוצה לארץ, אם היה פקח כשנותנו לו ונסתמא, כשר, דלא בעינן תחילתו וסופו בכשרות, והוא שיכיר האשה בטביעת קול, אבל אם אין מכירה בטביעת קול לא, ולא מהני מה שאחרים אומרים לו שהיא זאת, אף על גב דמהני בפקח. וכתב הרמ"ה: אם יש עדים שהבעל מסר לו זה הגט לגירושין כשר, שהרי בר שליחות הוא ואינו פסול אלא משום שאינו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם, וכיון שיש עדים אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם ויהיב לה באפי

הנהו סהדי גופייהו וכשר, דלא בעינן לקיימו, אלא עדי מסירה גרידתא בעינן, והא דבעי באפי הנהו סהדי גופייהו דלא ליהוי סהדותייהו חצי דבר. ואם נתקיים בחותמיו, אפילו הוא סומא מתחילה ועד סוף ולא מסריה ניהליה בסהדי כשר אפילו במדינת הים. האשה עצמה מביאה גיטה ואומרת בפני נכתב ובפני נחתם, כגון דאמר לה "הוי שליח להולכה עד דמטית התם וכי מטית להתם שוי שליח להולכה וקבלי את גיטיך מיניה", דהשתא הוי כמו שליח שעושה שליח שצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם בשעה שיצא הגט מידו, אי נמי דאמר לה "הוי שליח עד דמטית בבי דינא פלוני וכי מטית להתם אימא בבי דינא בפני נכתב ובפני נחתם ולשוו אינהו שליח ליתנו לך", שאם לא התנה עליה כך אינה צריכה לומר דבר, כיון שגיטה יוצא מתחת ידה ועדים חתומים עליו, ומתירין אותה לינשא אף על פי שאין מכירין חתימת העדים, שעדים החתומים על הגט כמי שנחקרה עדותן בבית דין דמי כל זמן שאין מערער. וכן כתב הרמ"ה שהאשה המביאה גיטה ואומרת שבעלה נתנו לה במקום פלוני להתגרש בו מיד, נאמנת ואינה צריכה לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ואף על גב שאין מכירין החתימות, ואפילו אמר לה אל תתגרשי בו אלא בבית דין פלוני תנאה הוי, כאילו אומר לה אל תתגרשי בו אלא עד ל' יום, וכשיגיע ל' יום או לכשתבוא לבית דין פלוני והגט ברשותה, מתגרשת בקבלה ראשונה ואינה צריכה לומר בפני נכתב ובפני נחתם. כתב הרמב"ם: נכתב בארץ ישראל ונחתם בחוצה לארץ, צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, נכתב בחוצה לארץ ונחתם בארץ ישראל, אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. ורבינו תם כתב דהאידינא בכל המקומות חשיבי נידי וצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. אין צריך שיעמוד השליח על כל כתיבתו, רק שיתחיל הסופר לכתוב בפניו, או אפילו לא ראה מהכתיבה כלל אלא כשתיקן הקלף והקולמוס לכותבו אמר לכתוב בו הגט לשמו ולשמה סגי, ואין צריך שיראה אחר כך ויכירנו אם הוא אותו שתיקן, כי מסתמא כיון שאמר לכתוב את הגט בשעה שתיקן הקלף כן עשה. ומיהו אם שמע שאומר לכתוב את הגט לשמה ולא ראה תיקון הקלף והקולמוס, לא מהניא, דשמא לא כתבוהו מיד וכתבוהו לאחר זמן לשם אחר ששמו כשמו. ורש"י פירש לא ראה שום דבר אלא שמע העברת הקולמוס על קלף שקולו נשמע בשעת הכתיבה, סגי. וכל זה דוקא בכתיבת הגט, אבל בחתימתו כל מקום שצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, צריך שיראה כל החתימות מתחילה ועד סוף. וכן אם היה בבית כשהתחיל הסופר הגט ויצא הסופר לחוץ והשלימו כשר, ולא חיישינן שמא מצאו אדם אחר ואמר ליה לכותבו לשמו, ואם בא להחמיר ולכוין

על כתיבת כולן, אין שומעין לו, שלא להוציא לעז על כתיבת גיטין הראשונים. אמר בפני נכתב ולא אמר בפני נחתם, או אמר בפני נחתם ולא אמר בפני נכתב, או שאמר בפני נכתב חציו האחרון ונחתם כולו בפני, או שאמר בפני נכתב כולו ונחתם חציו, אינו כלום אפילו הוא בעצמו העד השני. אבל אם הוא ואחר עמו מעידים על חתימת העד השני שלא חתם בפניו, שפיר דמי, ואין צריך לומר אם שנים אחרים מעידים עליו. ואם היו ג' חתומים בו וחתמו שנים בפניו ואחד שלא בפניו, כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה שהוא כשר. ואם ב' שלוחים להביאו, אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, אלא ינתן לה אף על פי שאינו מקויים בחותמיו ותינשא בו, ומכל מקום כשיבוא הבעל יכול לערער ולומר מזוייף הוא וצריך שיתקיים בחותמיו. ואין צריך שיהיו שניהם אדוקין בגט, אלא אפילו הוא ביד האחד ואמר שהבעל עשה שניהם שלוחים להוליך גט זה לאשתו והאחד נתנו במעמד חבירו, ואפילו לא עשה שליח אלא אחד והשני מעיד על שליחותו, אין צריך לומר. וכן כתב הרמ"ה. וכתב עוד: היכא ששניהם שלוחים דלא סגי דלא מסרי לה תרוייהו ומקיימת כולה מילתא בבת אחת, אבל חד דמייתי, אף עלגב דאיכא תרי דמסהדי אשליחותיה, אי נמי חד דמצטרף בהדיה, לא איפסיקא מילתא לאכשורי ביה סתמא, דהא ודאי צריך ליתנו לידה בפני עדי מסירה, ואי לא מסר לה באפי עדי שלוחים גופייהו, אף על גב דמסר לה באפי סהדי אחריני, לא מתכשר דהוה ליה שליחות דכל כת וכת חצי דבר, ובהא אפילו רבנן מודו דלא מצטרפות. עד כאן. לפיכך שנים שמביאים גט ואחד אמר בפני נכתב ואחד אמר בפני נחתם, אם אין שניהם שלוחים לא ינתן, דכל זמן שלא אמר אחד בפני נכתב ובפני נחתם לא אמר כלום ואמירתו כמאן דליתיה דמי, ואם שניהם שלוחים הרי זה ינתן, ²דכל אחד אמירתו כמאן דליתיה, הרי יש כאן שני שלוחים. וכן אם שנים אומרים בפנינו נכתב ואחד שלישי אומר בפני נחתם, אם אין שליח אלא אחד לא ינתן, ואם ב' מהם שלוחים, ינתן. אחד אומר בפני נכתב ושנים אומרים בפנינו נחתם, אם האומר בפני נכתב הוא שליח, אפילו אם הוא לבדו הרי זה ינתן, דכיון דשנים מעידים על החתימה הרי מתקיים בחותמיו, אבל אם אחד מהאומרים בפני נחתם הוא לבדו שליח, לא ינתן עד שיהא אחד עמו.

סימן קמג - דין המגרש על תנאי

המגרש על תנאי, הרי זה כשאר כל מעשה שנעשה על תנאי שאין המעשה מתקיים אלא אם כן יתקיים התנאי, ואם לא יתקיים התנאי אין כאן גט כלל. ואפילו אם הוא כהן, מותרת לו. ובלבד שיהא כהלכתו. שיהא כפול, ותנאי קודם למעשה, והן קודם ללאו, ותנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר, ושיוכל להתקיים המעשה על ידי שליח, ושיהיה בדבר שתוכל לעשותו כדפירשתי בהלכות קדושין. אבל אם לא נעשה כהלכתו, התנאי בטל והגירושין קיימין. ולכשיתקיים התנאי מתקיים הגט למפרע משעת נתינה. לפיכך מת הבעל או נשרף הגט או נאבד קודם קיום התנאי, הוי גט. במה דברים אמורים, שאומר "מעכשיו" או "על מנת" דהוי כמעכשיו. כיצד? אמר לה "הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתיים זוז לאחר לי יום", חל הגט מיד ולכשתתן לו תהיה מגורשת למפרע אפילו אם נשרף הגט. ומכל מקום לאחר לא תינשא עד שתתן. ואם נישאת, כתב הרמ"ה שיוציא עד שיתקיים התנאי, ואם קיימה התנאי יקיים. והרמב"ם כתב שיכולה לינשא מיד ולא חיישינן שמא לא תתן כיון שהיה התנאי במעכשיו או בעל מנת. ולא נהירא דבהדיא קתני בברייתא על זה ולאחר לא תינשא עד שתתן. ואם לא נתנה לו בחייו, שוב לא תוכל לקיים התנאי אפילו אם תתן ליורשיו, ד"על מנת שתתן לי" משמע לי ולא ליורשי. וכיון שלא תוכל לקיים התנאי, בטל הגירושין, וחולצת או מתייבמת. והרמב"ם כתב חולצת ולא מתייבמת. ולא נהירא. אבל לא אמר "על מנת" אלא "הרי זה גיטך אם תתן לי מאתיים זוז לאחר לי יום", לא חל עד שעת נתינה, ואם נקרע או נאבד קודם נתינה, אינה מגורשת. אמר לה "הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתיים זוז", ולא רצה לקבלם נתנה¹ לו בעל כרחו, כתב רב האי דהוי גט, והרמב"ם כתב דהויא ספק מגורשת, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. אמר לה "על מנת שתתני לי מאתיים זוז" ומחל לה עליהם, לא הוי כאילו נתנם² לו, ולא הוי גט. "על מנת שתתן לי איצטליתי" ואבדה, אפילו אם נתנה לו דמיה, אינו גט, אלא אם כן הוא מתרצה בקבלת הדמים, אבל כי מתרצה מיהא הוי גט אף על פי דאילו מחלה³ עליה לא הוי גט. "על מנת שתתני לי מאתיים זוז בתוך שלשים יום", נתנה לו בתוך שלשים יום, מגורשת, לא נתנה לו תוך לי יום, אינה מגורשת. כתב הר"ם כהן: אפילו לא נתנו⁴ לו עד לי יום בסופו מגורשת, דעד לי יום שיהיו שלמים קאמר. ואם אמר לה בתחילת יום ראשון לחדש ונתנה לו המעות בסוף ליל ראשון לחדש שני, הויא ספק מגורשת, דמספקא לן אי בעינן לי יום מעת לעת או לי יום כדאמרי אינשי

דלא קפדי בהדי ליליא דעבר לה מיומא קמא, וצריכה גט שני. ואם מת קודם שיתן לה גט שני חולצת ולא מתיבמת. כתב הרמב"ם: מת בתוך ל' יום, כיון ששלמו שלשים יום ולא נתנה לו אינה מגורשת. לא קבע זמן לנתינתה ומת קודם שנתנה, אינה יכולה ליתן ליורשיו שלא התנה עליה אלא שתתן לו ולא בטל התנאי שהרי לא קבע לו זמן, לפיכך אף על פי שאבד הגט או נקרע קודם שימות הרי זו מגורשת מספק ולא תינשא לאחר עד שתחלוץ. ואיני מבין דבריו. כיון שאינה יכולה לקיים התנאי לעולם אם כן למה לא יתבטל הגט. התנה עמה שתעשה דברים ולא פירש כמה, כגון "על מנת שתעשה⁵ לי מלאכה" או "שתשמי את אבא" או "תניקי את בני", כתב הרמב"ם דהוי כמפרש יום אחד, ואם עשתה עמו מלאכה יום אחד או ששמה את אביו יום אחד או הניקה את בנו יום אחד בתוך הזמן שהתינוק יונק, שהוא כ"ד חדש, דהוי גט. וכן הוא דעת ר"י. אבל לדעת אדוני אבי הרא"ש ז"ל צריכה לשמש את אביו כל ימי חייו ולהניק את בנו עד שישלמו כ"ד חדשים ללידתו, וכן כתב הרמ"ה, ותוך הזמן אינה רשאה לינשא שמא לא תקיים התנאי. והני מילי דלא בעי שתי שנים שלימים⁶ אלא עד שיהא לולד שתי שנים, היכא דאתני מקמי דשלמו ליה שתי שנים, אבל לאחר ששלמו שתי שנים על כרחך לאו לשיעורא זוטא דהיינו שתי שנים איכוין, אלא לכל זמן שהתינוק ראוי לינק כרבי יהושע דאמר אפילו ג' וד' שנים. ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל, אלא אפילו לא הניקתו אלא שעה אחת קיימה תנאה כיון ששלמו שתי השנים. כתב עוד הרמ"ה: אמר לה "על מנת שתשמי את אבא ושתניקי את בני יום אחד", אם שמשתו והניקתו יום אחד כליל שבת ויומו הרי זה גט, ואם לאו אף על פי ששמשתו והניקתו מעת לעת ומת הבן או האב אינו גט. והוא שיהיה יום אחד בתוך שתי השנים של הנקת הולד. עד כאן. ונראה לי שאם אמר לה "על מנת שתניקי לבני ו' חדשים", רואים אם נשאר לזמן הנקת העובר, דהיינו עד שתהיה לו שתי שנים יותר מו' חדשים, אז ודאי לאו לצעורה מיכוין אלא להקל מעליה שלא תניק עד שישלימו כ"ד חדשים, ואם כן אם מת הבן תוך ו' חדשים אחר שהניקה מעט, הוי גט. אבל אם לא נשאר ששה חדשים להנקת העובר, אז ודאי כיון שפירש ו' חדשים לצעורה קא מכוין, ואם מת תוך ו' חדשים אינו גט. מת האב או הבן אחר שהתחילה להניק או לשמש, אפילו יום אחד, הוי גט. אבל מתו קודם שהתחילה כלל, אינו גט. פירש "על מנת שתשמי או תניק⁷ שתי שנים", מת בתוך הזמן שאין העכבה מצדה, או שאמר האב איני חפץ בשימושך לא מפני שהכעיסתו אלא שהעכבה תלויה בו, קאמר רבן שמעון בן גמליאל שהוא גט כיון שהעכבה

אינה מצדה, וחכמים אומרים אינו גט. ופסק ר"י כרבן שמעון בן גמליאל, והרי"ף כחכמים. וכן כתב הרמב"ם. אמר לה לפני שנים "כשאמסור לך גיטך יהיה על תנאי שתשמשי את אבא ב' שנים", ולא מסרו מידו לידה, אחר כך אמר לה בפני עדים אחרים "על מנת שתתני לי מאתיים זוז" ומסרו לה בפני כולם בסתם, לא ביטלו דבריו האחרונים את הראשונים אלא הוי כאומר לה "עשי אחד מאלו הדברים, אם תרצה" תשמשי את אבא או תתני לי מאתיים זוז". ואין אחד מהראשונים ואחד מהאחרונים מצטרפין להעיד על תנאו, אלא יתקיים בחותמיו בלא תנאי עד שיהיו שנים הראשונים או שנים האחרונים. אבל אם אמר לה תחילה "על מנת שתתני לי מאתיים זוז" וחזר ואמר "על מנת שתתני לי שלש מאות זוז", ביטלו דבריו האחרונים את הראשונים וצריכה ליתן שלש מאות זוז. וכתב הרמ"ה הוא הדין איפכא, שאמר תחילה שלש מאות זוז ואחר כך אמר מאתיים. "הרי זה גיטך על מנת שתחזיר" לי הנייר", מגורשת ותקיים תנאה. "הרי זה גיטך והנייר שלי", אינה מגורשת, לא שנא אמר על הנייר של עיקר הגט, לא שנא על הנייר שבין השיטות, לא שנא אם אותיות הגט מעורות ודבוקות זו בזו, לא שנא אם אינן דבוקות זו בזו. התנה על דבר שאי אפשר לקיימו, כגון "על מנת שתעלי לרקיע" או "שתרדי לתהום" או "שתבלעי קנה של ד' אמות", אינו תנאי והגט גט אף על פי שלא תוכל לקיימו, שלא כיון אלא להפליגה בדברים. במה דברים אמורים, בדברים שאי אפשר לה לקיים כלל, אבל דבר שאפשר לה לקיימו אפילו באיסור, כגון "על מנת שתאכלי בשר חזיר", הוי תנאה, שאפשר לה שתאכלנו ותלקה. ואין זה מתנה על מה שכתוב בתורה שאינו מתנה שתאכלנו. על כל פנים שאם לא תאכלנו לא תתגרש. במה דברים אמורים כשהאיסור תלוי בה לעבור עליו. אבל אם תלוי באחרים, שאמר לה "על מנת שתבעלי לאבא", לא הוי תנאי, שאביו לא ישמע לה לעשות איסור. אמר לה "על מנת שלא תבעלי לאבא", ונבעלה, לא הוי גט. אבל כל זמן שלא נבעלה לו מותרת לינשא ולא חיישינן שמא תבעל. אמר לה "על מנת שלא תינשא"¹⁰ לאבא" וניסת לו, הוי גט, שאין לו בה נישואין. אמר לה "על מנת שתינשא"¹¹ לפלוני" ונשאת לו, הוי גט כשאר תנאי. אבל אמרו חכמים לא תינשא לו לאותו פלוני ולא לאחר, לאותו לא, שמא יאמרו מחליפין נשותיהן זה לזה במתנה, לאחר לא תינשא, כל זמן שלא נתקיים התנאי בנשואי פלוני. ואם ניסת לאותו פלוני, לא תצא. ניסת לאחר קודם שניסת לאותו פלוני, תצא. ואם תקיים התנאי שתינשא לאותו פלוני, הוי גט למפרע. ואם לא תקיים התנאי הוי בניה ממזרים. כתב הרמ"ה דתצא ולא יחזיר עולמית, ואפילו לאחר מיתת הבעל, אפילו

נתן לה הבעל גט שני לאחר נישואי שני, דאי לא יתקיים תנאה דגט ראשון ולא מצי לאהדורה דכי אינסבה ליה מעיקרא באיסור אשת איש אינסבא ליה ואיתסר עליה איסור עולם, כמו סוטה שאסורה לבועלה אפילו לאחר מיתת הבעל, הכא נמי כיון דלא איקיים תנאה דגט ראשון לא מצי לאהדורה אפילו לאחר מיתת הבעל נמי, לענין חשש דאיסורא כחיי הבעל דמי, דכי היכי דבחיי הבעל תצא משום דחיישינן דילמא לא תקיים תנאה, לאחר מיתת הבעל נמי תצא חיישינן דילמא לא תקיים תנאה ופגע באיסור סוטה אבועל, ואי אקיים תנאה נמי אסורה אשני לאהדורה, דהא לא משכחת שני דמקיימת תנאה בחיי שני אלא אם כן גירשה וניסת לבעל התנאי ותו לא מצי שני לאהדורה דהוה ליה מחזיר גרושתו מן הנשואין. והני מילי שניסת לשני. אבל נתקדשה, תצא ולא יחזיר אלא לאחר מיתת הבעל או שיתן לה הבעל גט שני בלא תנאי, אבל בתר דמקיים התנאי בגט ראשון לא מצי לאהדורה, דהוה ליה מחזיר גרושתו מן הארוסין. אמר לה "על מנת שלא תנשאי לפלוני", הרי זה גט ומותרת לינשא מיד כיון שבידה לקיימו, שאי אפשר לינשא לו אלא מדעתה, ואין תקנה להתירה לו אלא אם כן יקדשנה המגרש ויחזור ויגרשנה סתם. אבל אין תקנה להתירה במה שיטלנו מידה ויחזור ויתננו לה סתם, כי כבר אינם¹² ברשותו, שגט גמור נתן לה אלא שהטיל בו תנאי. ואם נישאת לאחר וגירשה האחר אפילו סתם, לא הותרה עדיין לאותו פלוני, ואם נישאת לו בטל הגט ובניה ממזרים מן הראשון. זנתה עמו, הולד כשר והגט כשר שלא התנה אלא על נישואין. "על מנת שתבעלי לפלוני", נתקיים התנאי שנבעלה לו בין בזנות בין בנשואין, הרי זה גט. ובירושלמי קאמר לכתחילה לא תיבעל לו, דהא אינה מגורשת עד שתיבעל לו נמצא תחילת ביאה באיסור שעודה אשת איש. והרשב"א כתב כיון דקיימא לן האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי, אם כן כשבועל פנויה היא דלכשיתקיים הגט פנויה היא למפרע. "על מנת שלא תבעלי לפלוני", הויה גט ולא תינשא עד שימות אותו פלוני, דחיישינן שמא תיבעל לו באונס. ומטעם זה נמי "על מנת שתתני לי מאתים זוז", לא תינשא עד שתתן, שמא לא תתן שלא יהיה לה ממה ליתן. וצריך שלא יתנה עליה תנאי שעומדת בה כל ימיה, כגון "על מנת שלא תאכלי¹³ בשר ולא תלכי לבית אביך כל ימי חייך", שאם התנה כך אין זה כריתות. אבל "על מנת שלא תאכלי בשר עד זמן קצוב" הוי גט ותינשא מיד, שהרי בידה לקיימו שלא תאכל בשר ולא תכנס לבית אביה כל אותו הזמן. ואפילו אם הרחיק הזמן יותר מכדי חיי האדם, כיון שהוא דבר פסוק. כתב הרמב"ם: אמר לה "על מנת שלא תינשא לפלוני" אין זה כריתות כמו "על מנת שלא תשתי

יין או שלא תלכי לבית אביך". ולא נהירא, דכיון שאפשר שימות אותו פלוני בחייה ויתבטל התנאי הוי שפיר כריתות, ולא דמי ל"שלא תלכי לבית אביך", שאפילו לאחר מיתתו אסורה ליכנס בו שנקרא על שם אביה. וכתב עוד הרמב"ם: "על מנת שלא תשתי יין זה לעולם", ונשפך היין, אין זה כריתות, משום שלא הותרה במה שנאסרה. ובתוספתא איתא בהדיא בהפך זה דקתני "על מנת שלא תעלה באילן זה לעולם", ונקצץ האילן, הרי זה גט. כתב הרמב"ם: כל תנאי שאינו ב"מעכשיו" או ב"על מנת", אלא אמר לה "אם" תעשה כך וכך יהא גט, יכול הבעל לבטל התנאי או להוסיף על התנאי או להתנות תנאי אחר כל זמן שלא נתקיים התנאי ראשון, אף על גב שהגיע הגט לידה אינה מגורשת, ואם מת הבעל או נאבד הגט קודם שיתקיים אינה מגורשת, ולכתחילה לא תינשא עד שיתקיים, ואם נישאת לא תצא. אבל אמר "מעכשיו" או "על מנת", כיון שנתקיים התנאי חל הגט למפרע משעת נתינה, ואינו יכול לבטל הגט ולא להוסיף על התנאי משיגיע גט לידה, ואם אבד הגט או נשרף אפילו מת הבעל קודם שיתקיים הרי זה מקיימת התנאי אחרי מותו וכבר היא מגורשת משהגיע הגט לידה, ויכולה להנשא אף על פי שעדיין לא נתקיים התנאי, ואין לחוש שהיא לא תקיים הואיל והוא במעכשיו או בעל מנת. עד כאן. וכן ייראה מדבר רב אלפס שכתב בתשובה: נתן גט על תנאי, צריך שימסור הגט ליד האשה בכדי שלא יוכל לבטלו. ורצה לומר משהגיע הגט לידה שוב אינו יכול לבטלו. ונראה דמה שחילק בין תנאי דמעכשיו לתנאי דאם, דבמעכשיו תהא מגורשת למפרע אפילו מת הבעל או נשרף הגט מה שאין כן בתנאי דאם, יפה חילק. אבל מה שכתב דבמעכשיו יכולה לינשא מיד אף על גב שלא נתקיים התנאי, נראה לי שאינו תלוי בזה, דאף על פי שחל למפרע מכל מקום אינה יכולה לינשא בתנאי שאין בידה לקיימו, אף על פי שהוא חל למפרע אם יתקיים, שמא לא יתקיים ולא יחול הגט לעולם. כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה, באחד שנתן גט במעכשיו אם לא יבא תוך שתי שנים, שיכול לבטל התנאי ותינשא מיד, כי בביטול התנאי חל הגט למפרע משעה שיבוא הגט לידה. וכתב: הוא הדין בכל תנאי שמתנה בשעה שנותן הגט ומבטלו אחר כך קודם שיתקיים התנאי שהוא בטל, אף על פי שהתנאי לטובתה ולא היתה מקבלת הגט אלא בתנאי זה ואינו רוצה בביטולו, אפילו הכי יכול לבטלו דכיון שבא הגט לידה מגורשת, דלא בעינן דעתה. וכן כתב בעל העיטור שיכול לבטלו כל זמן שלא יתקיים.

סימן קמד - דין תנאים, ואם יש טענת אנס בגט

כשם שקיום הגט תלוי בתנאי שתולה באשה כמו שביארתי, כן הדין בתנאי שמתנה עליו שאם יתקיים התנאי יתקיים הגט ואם לאו לא יתקיים. כיצד, אמר לה "הרי זה גיטך מעכשיו אם לא אבוא בתוך ל' יום", או שאומר "על מנת שלא אבוא בתוך שלשים יום", אם בא בתוך ל' יום נתבטל הגט, לא בא, נתקיים הגט למפרע אף על פי שנאנס ולא יכול לבוא, כגון שחלה או שעכבו נהר, אין שומעין לטענת אונס שלו, אפילו עומד וצווח "ראו שאני אונס", כיון שלא התנה חוץ מאם יקראנו אונס. ¹ וכך אמר "הרי זה גיטך על מנת שאם לא אפייסך שתתרצי בתוך שלשים יום יהא גט", ופייסה ולא נתרצית, הוי גט אף על פי שהוא אונס שהרי פייסה בהרבה פיוסים ולא נתרצית, ואפשר שתתרצה אם היה לו ממון הרבה והוא אונס שאין לו, אפילו הכי אין אונס בגיטין. במה דברים אמורים באונס של חולי או שלא היה יכול לעבור הנהר דשכיח קצת, אבל אונס דלא שכיח כלל כגון אכלו ארי או הכישו נחש, כיון דלא שכיח כלל לא אסיק אדעתיה להתנות עליו, ומבטל הגט והיא זקוקה ליבם. ואם לא אמר מעכשיו, אלא "אם באתי בתוך ל' יום יהא גט ואם לא באתי בתוך ל' יום לא יהא גט", כתב הרמב"ם שלא חל הגט עד תשלום שלשים יום בשלא בא, לפיכך אם מת בתוך הזמן אינו גט כלל ומתייבמת. והראב"ד כתב דהוי גט ומותרת לשוק. והרמ"ה חילק וכתב: על פה שלא כתב התנאי בגט אינו גט כלל ומתייבמת, ואם כתב התנאי בגט הוי ספק חולצת ולא מתייבמת. ויש אומרים שלעולם הוי ספק מגורשת וחולצת ולא מתייבמת, וכן דעת התוס' שחולצת. וב"מעכשיו אם לא אבוא תוך י"ב חדש", אף על פי דחל למפרע משעת נתינת הגט, אם מת בתוך י"ב חדש לא תינשא עד סוף י"ב חדש, ואם באה לינשא בתוך י"ב חדש צריכה חליצה, ולא מדינא, אלא משום דגזרינן מת אטו לא מת. כיוצא בזה נתן לה גט בלילה ואמר לה "הרי זה גיטך על מנת שיזרח השמש" ומת בלילה, כשיזרח השמש הוי גט למפרע. ואם אמר לה "אם יזרח השמש" ומת בלילה, לדברי הרמב"ם אינו גט, ולדברי הראב"ד הוי גט גמור, ולדברי הרמ"ה ספק. ואם אמר "לכשתזרח השמש" ומת בלילה, לכולי עלמא לא הוי גט. אמר לעדים "אם לא באתי עד י"ב חדש כתבו גט ותנו לאשתי", או שאמר "כתבו גט ותנו לאשתי אם לא באתי עד י"ב חדש", אין כותבין תוך י"ב חדש, אפילו לא ירצה² ליתנו עד אחר י"ב חדש. כתבו בתוך י"ב

חדש ונתנו לאחר י"ב חדש, אינו גט. כתבו ונתנו לאחר י"ב חדש ומת, אם מיתה קדמה לגט לא הוי גט, ואם גט קודם למיתה הוי גט. ספק איזה קודם, חולצת ולא מתייבמת. "כתבו גט ותנו לאשתי אם לא באתי לאחר השבוע", לא יכתבו ויתנו עד שיעברו שני השמיטה הזאת שעומדים בה, ושנה ראשונה של שמיטה שאחר כך. ואם אמר "אם לא אבוא עד אחר השנה", לא יכתבו ויתנו עד שיעבור חדש משנה שנייה. ואם אמר "אם לא אבוא עד אחר חדש", לא יכתבו ויתנו עד שיעברו ז' ימים מחדש השני. ואם אמר "אם לא אבוא עד אחר השבת", לא יכתבו עד שיעברו א' ב' ג' ימים בשבת שנייה. ואם אמר "אם לא אבוא עד אחר הרגל", לא יכתבו ויתנו עד שיעבור ט"ו ימים אחר הרגל. ובכולן אין מקדימין ממה שאמר, אבל אם אחרו אין בכך כלום. וכן הדין אם נתן הגט בידה ואמר לה "הרי זה גיטך אם לא אבוא אחר השבוע", אינו גט עד שיעבור שנה שמינית. וכן "אחר השנה", חדש. ו"אחר החדש", שבת. ו"אחר שבת", א' ב' ג'. ורבינו חננאל פירש שאם נתן גט לאשתו ואמר "הרי זה גיטך אחר השבוע", אינו גט עד שיעבור שנה ראשונה של שמינית וחדש ראשון של שנה שניה, וכן באידך. וכתב אדוני אבי הרא"ש על דבריו שהיא מתגרשת מיד אחר השבוע, ולא דמי לאומר "הרי זה גיטך אם לא אבוא לאחר השבוע", דלא מצי למימר שיהא גט אם לא בא בתוך שבוע, דאם כן הוה ליה למימר "אם לא באתי בתוך שבוע זו", אלא ודאי מדתלה זמן ביאתו ב"לאחר השבוע", על כרחך רצה לומר אם לא יבוא בזמן הנקרא אחר השבוע, והיינו שנה משנת שבוע הבאה, ו"בשנה", חדש אחד מחדשי השנה הבאה, ו"בחדש", שבת אחד משבתות חדש שני, ו"בשבת", לישנא דעלמא לחלק ימי השבוע חציין נקראין אחר שבת שעברה וחציין נקראין קודם שבת הבאה, אבל הנותן גט לאשתו שתתגרש לאחר שבוע, למה לא תתגרש מיד לאחר שתעבור השמיטה, כי קביעות הזמן היה כדי שלא תתגרש בתוך השבוע, ואם היה בדעתו עד שתעבור שנה שמינית היה אומר "אחר השבוע". עד כאן. כתב הרמב"ם: אמר "כתבו ותנו גט לאשתי לאחר השבוע" אין כותבין אלא עד שנה של אחר השבוע, ו"בשנה" אין כותבין ונותנין עד חדש של אחר השנה, ו"בחדש" אין כותבין ונותנין אלא עד שבת שבחדש השני, אמר "כתבו ותנו לה לאחר השבת" נותנין מיום שבת עד יום ג', אמר "כתבו ותנו לה קודם השבת" כותבין לה מיום ד' עד סוף יום ששי, אחרו הזמן שאמר ואחר כך כתבו ונתנו לה, כמו שאמר "אחר החדש" וכתבו ונתנו לה אחר ב' שבתות מחדש השני, הרי זה פסול. עד כאן. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל על דבריו: גם פירוש זה אינו נכון, דאם צוה לכתוב וליתן אחר השבוע,

כותבין מיד אחר השבוע. עד כאן. וייראה שהוא מפרש דברי הרמב"ם שרוצה לומר שלא יכתבו עד שנה אחר השבוע. ואינו נראה כן מדבריו, אלא אדרבא רוצה לומר שיכתבו מיד אחר השבוע, ואין להם זמן לכותבו אלא בתוך השנה. וכן באינך. אמר לה "הרי זה גיטך כל זמן שאעבור מכנגד פניך ל' יום שלא אראך יהא גט" אף על פי שהיה הולך ובא, הרי זה גט כשר וראוי להתגרש בו לכשיתקיים התנאי, דהיינו שיהא שלשים יום שלא ראה אותה, אף על פי שהיה הולך ובא לא חיישינן שמא נתייחד עמה בינתים והוי גט ישן. והוא שהאמינה תחילה שאף אם יאמר שנתייחד עמה שתהא נאמנת להכחישו ולומר שלא נתייחד עמה. ולא תינשא עד שיעברו ל' יום רצופים שלא יראנה. וכתב הרמ"ה: ודוקא שאמר "כל זמן שאעבור" ולא אמר "מעכשיו", אבל אמר לה "מעכשיו" אם לא אעבור" או "על מנת שלא אעבור", כשלא עבר חל הגט למפרע ואינו יכול לבטל תנאו ואין צריך להאמינה. ולפי מה שכתבתי בשם אדוני אבי הרא"ש ז"ל דאף בתנאי דמעכשיו יכול לבטל, אין חילוק. וכן כל מי שנותן גט לזמן קצוב, שאם לא יבוא לאותו זמן שיהא גט, אינו גט אלא אם כן יאמינה להכחישו ולומר שלא בא אף אם אמר שבא. במה דברים אמורים במגרש מן הנישואין, אבל במגרש מן האירוסין אין צריך להאמינה. וכתב אדוני אבי ז"ל בתשובה: אם כשהתנה תלה ביאתו בעדות, שלא יתבטל הגט בבואו אלא אם כן יעידו עליו עדים שבא, ועבר הזמן ואין מעידים עדים שבא, הרי הוא גט אף על פי שלא האמינה. כתב הרמב"ם: דוקא כשהוא עמה במדינה ונתן לה גט לאחר זמן, חיישינן שמא פייס עד שיאמר "נאמנת עלי שלא פייסתי", וכן בכל התנאים שתלויין ברצונה ואם רצתה מחלה אותה לבעלה, בטל הגט דחוששין שמא פייס עד שיאמר "נאמנת עלי", אבל אם אינו במדינה ואמר "הרי זה גט אם לא באתי בתוך י"ב חדש" אין חוששין שמא בא בסתם שאין דרך בני אדם לבא בסתם, ואם תם הזמן ולא בא הרי זו מגורשת. ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש אלא בכל ענין צריך להאמינה, וכן כתב הראב"ד.

סימן קמה - דין שכיב מרע, ואם עמד ומת מחמת

מקרה רע

שכיב מרע שאמר לאשתו "הרי זה גיטך לאחר מיתה", אינו כלום, שאין גט לאחר מיתה. וכן אם אמר "הרי זה גיטך מחולי זה", שיש במשמע כשיפסוק חולי זה וימות. וכן "אם מתי", לאחר מיתה משמע. אמר "מהיום אם מתי" או "מעכשיו את מתי", הרי זה גט. וטוב לעשות שיאמר "מעכשיו אם מתי", שאם אמר "מהיום" שמא אין דעתו אלא מסוף היום ואילך ואם מת קודם שיעבור היום אין גט לאחר מיתה. והרמ"ה כתב דמהיום כמעכשיו דמי ואם מת קודם שיעבור היום מגורשת. ודוקא שיש עדים שהגיע הגט לידה בחייו, אבל אם אין עדים מתי יבוא לידה, אף על פי שכתוב בו זמן וכתוב בו מהיום, כיון דלא משתריא אלא בעדי חתימה לא הוו גירושין, דעדי חתימה אינם עושים אותו גט אלא אחר היום וכיון שמת קודם לכן הויא ספק גרושה וחולצת ולא מתיבמת. אמר "מהיום" או "מעכשיו ולאחר מיתה", הוי ספק שמא חזר בו ממה שאמר מהיום או לא, וחולצת ולא מתיבמת. והרמ"ה כתב שאין מעכשיו כמו מהיום, דאף על גב דמהיום ולאחר מיתה הוי ספק, מעכשיו ולאחר מיתה הוי גט. והיכא דאמר "מעכשיו" דהוי גט, אפילו לא מת בחוליו אלא עמד הוי גט, אף על פי דגבי מתנה אינו כך אלא מיד כשעמד נתבטלה המתנה, בגט הוי גט, אלא אם כן פירש בפירוש שאם יעמוד שלא יהא גט. לכך צריך לומר בשעת מסירת הגט "אם לא מתי לא יהא גט, ואם מתי יהא גט מעכשיו, ואם לא מתי לא יהא גט", ואז הוא בטל כשיעמוד. ואם ירצה שלא יתבטל מיד כשיעמוד אלא עד זמן, יאמר "אם מתי עד זמן פלוני יהא גט מעכשיו, ואם לא מתי עד זמן פלוני לא יהא גט". עמד מחוליו והלך בשוק בלא משענת כדרך הבריאים, אף על פי שחזר וחלה ומת מהחולי הראשון, בטל הגט כיון שנתרפא בינתים. לא הלך בשוק, אפילו ניתק מחולי לחולי והלך בינתים בביתו בלא משענת, הרי זה גט, ואין צריך אומד, שודאי מחולי זה מת. ואם עמד והלך בשוק על משענתו, אם לא ניתק מחולי לחולי אלא שהכביד עליו חליו ומת, אפילו היקל בינתיים אין צריך אומד, שודאי מחולי הראשון מת. ואם ניתק מחולי לחולי, כיון שעמד והלך בשוק על משענתו, אומדין אותו, אם מחולי הראשון מת הרי זה גט, ואם לאו אינו גט. לא עמד מחליו וגם לא מת מחמת החולי, אלא נשכו נחש או נפל עליו הבית ומת, לא הוי גט, שלא התנה אלא על מיתה כדרכה, אבל אונס כי האי לא שכיח ולא אסיק אדעתיה, ולא הוי גט בין שיאמר "מהיום אם לא אעמוד מחולי זה" בין אם אמר בסתם "אם מתי מחולי זה". ורבינו חננאל פסק "מהיום אם מתי מחולי זה" ונפל עליו הבית או נשכו נחש, אינו גט, "אם לא אעמוד מחולי זה" ונפל עליו הבית או נשכו נחש, הוי גט. והרמב"ם כתב ש"אם

לא אעמוד מחולי זה" דהוי ספק מגורשת. ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל, אלא בתרוייהו לא הוי גט. שכיב מרע שנתן גט ליד אחד ואמר לו "זכה בגט זה לאשתי כדי שלא תפול לפני יבם" ומת קודם שיגיע לידה, הוי ספק מגורשת, וחולצת ולא מתיבמת.

סימן קמו - דין המגרש לאחר זמן, ומי שנתגרשה על

תנאי

כתב הרמב"ם: יש דבר שדומה לתנאי ואינו תנאי, כגון המגרש לאחר זמן שקבע, שאמר לה "הרי זה גיטיך ולא תתגרש בו עד לאחר ל' יום", הרי זה דומה לתנאי שאינה מגורשת עד לאחר ל' יום, ואם מת הבעל תוך ל' יום או נשרף הגט או נאבד אינה מתגרשת, ואינו תנאי, שהמגרש על תנאי מגרש מיד אלא שמטיל תנאי בגט, וזה אינו מגרש עד שיגיע אותו הזמן, לפיכך המגרש על תנאי צריך לכפול תנאו וזה אין צריך לכפול תנאו ולא לשאר משפטי התנאים. הניח הגט בצדי רשות הרבים בסוף ל' יום, ונגנב משם לאחר ל' יום, הרי זו מגורשת, הואיל והיה קיים ביום שהיתה מתגרשת בו ויחדה אותו במקום שאינו רשות הרבים, שצדי רשות הרבים אינו כרשות הרבים. וכן אם תלה הגירושין במעשה דינו כדין המגרש אחר זמן. כיצד, אמר לה "הרי זה גיטיך ולא תתגרשי בו עד שתתני לי מאתיים זוז", מתגרשת אחר שתתן מאתיים זוז, ואין צריך לכפול תנאו ולא לשאר משפטי התנאים, שהרי לא פירש על תנאי אלא שתלה הגירושין בעשיית המעשה ואחר המעשה תתגרש. ומה יש בין המגרש על תנאי לזה שקובע זמן לגירושין או שתלאן בעשיית מעשה, שמגרש על תנאי יש שם גירושין ואינם גומרים עד שיתקיים התנאי, לפיכך כשמתקיים התנאי מגורשת אפילו אין הגט ברשותה ואין צריך לחזור וליטלו אחר שיתקיים התנאי, שהרי כבר הגיע לידה בתורת גירושין, ואם ניסת קודם שיתקיים התנאי לא תצא. אבל התולה גירושין בזמן או בעשיית מעשה, לא בא הגט לידה בתורת גירושין אלא בתורת פקדון עד זמן שקבע או עד שנעשה המעשה, לכך צריך שיהא הגט ברשותה או שתחזור ותטלנו או שיהיה במקום שיחדה אותו, ואם ניסת קודם הזמן שקבע או קודם שנעשה המעשה, תצא והולד ממזר, שהרי היא עדיין

אשת איש גמורה. הנותן גט לאשתו בידה ואומר לה "אם לא תתני לי מאתים זוז אין זה גט" או "אין את מתגרשת", לא אמר כלום, שאין כאן גט לא על תנאי ולא גט התלוי במעשה. מי שנתגרשה על תנאי וקדשה אחר קודם שתקיים התנאי, אם נתקיים התנאי מקודשת, ואם לאו בטל הגט ואינה צריכה גט משני. אבל אם נשאת ולא נתקיים התנאי, בטל הגט וצריכה גט משני. עד כאן¹. והראב"ד כתב: כמדומה לי שהוא מדמה זה לאשה שהלך בעלה למדינת הים ואמרו לה מת בעלך, שאם נתקדשה מותרת לחזור לו ואם נשאת אסורה לחזור לו, ואין הנדון דומה לראיה, דלעולם אסורה לחזור לראשון, דמאן מוכח שלא נתקיים התנאי שהרי בידה לקיימו, והיא מגורשת גמורה ואסורה לחזור לראשון, הילכך בין כך ובין כך צריכה גט משני ואסורה לחזור לראשון.

סימן קמז - אין כותבין תנאי בגט, ואם כתבו מה דינו

המטיל תנאי בגט צריך שלא יכתבו בגט, אלא יאמר אותו לה בשעה שמוסר לה גט, דכל תנאי שנכתב בגט קודם התורף, דהיינו "והרי את מותרת לכל אדם", פירש רש"י שהוא פסול אפילו אם נתקיים, ואם נכתב אחר התורף כשר אם יתקיים, ומוסיף עליה תנאי ד"חוץ מפלוני" שאפילו אם כתבו אחר התורף פסול אפילו אם חזר ומחקו. ואם אמר אותו על פה, לפני התורף פסול, ולאחר התורף כשר אם חזר וביטלו. אבל ר"י פירש דשאר כל תנאי בר מ"חוץ מפלוני", אפילו נכתב קודם התורף, אם לא נמחק ונתקיים כשר, אבל אם נכתב לפני התורף ונמחק פסול אף על פי שביטלו, וכגון שלא נתקיים, דגזרינן אטו חוץ מפלוני דבהיא לא מהניא ביה מחיקה כיון שלא נכתב לשם כריתות והוא פסול אם נכתב בו אפילו אם נמחק, אבל לאחר התורף אין שאר תנאי פסול אפילו אם נכתב בתוכו אם נמחק, אפילו אם לא נתקיים כיון שמבטלו. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה: פירוש זה נאה ומקובל, אלא שלא מלאני לבי להקל כי ראיתי שהחמיר בו הרמב"ם, שכתב: כיצד מגרש אדם על תנאי, לא שיאמר "כתבו גט לאשתי על תנאי" או "כתבו ותנו לה על תנאי", ואין צריך לומר שלא יכתבו בגט "על תנאי זה גירש פלוני לפלונית", אלא יאמר לסופר ולעדים לכתוב ולחתום גט בלא תנאי ואחר כך נותן לה הגט

ויאמר לה "הרי זה גיטך על מנת כך וכך", או יאמר לשליח "תן לה הגט על מנת כך וכך". כתב תנאי בגט אחר שגמר לכתוב תורף הגט, הרי זה כשר בין שכתבו קודם חתימת העדים בין אחר חתימת העדים, אבל כתבו קודם התורף, אפילו כתב "על מנת כך וכך" הרי זה ספק כריתות שהרי נשאר לו זכות בגט, וכן אם התנה על פה קודם כתיבת התורף הרי זה ספק גירושין. כל המגרש על תנאי שמבטל הגט כגון "חוץ מפלוני", או שהתנה עליה שאר תנאי קודם כתיבת התורף, אם היה התנאי כתוב בגט וחזר ומחקו ונתנו לה הרי זה ספק מגורשת, ואם היה התנאי על פה הרי זה נוטל הגט ממנה וחוזר ונותנו לה בתנאי כשר או בלא תנאי כלל. עד כאן לשונו. ויותר מזה מחמיר רב אלפס שכתב בתשובה: הנותן גט על תנאי צריך שימסור הגט לאשה כדי שלא יוכל לבטלו, ולא ימסור ליד שליח ושטר התנאי ביד הבעל או ביד השליח, אבל לכתוב התנאי בתוך הגט או מאחוריו אינו רשאי, שאם כתבו בתוכו הוי ליה לבעל זכות בגוה ואינו כריתות, ואם בא הבעל בתוך הזמן אפילו ריח הגט אין בו. ומכל מקום הורה אדוני אבי הרא"ש ז"ל הלכה למעשה בגט שהיה כתוב "מעכשיו אם מתי מחולי זה" קודם התורף ולא נכפל, וחזר וכתב אחר התורף "אם לא מתי לא יהא גט ואם מתי יהא גט מעת שאני בעולם", והכשירו משום דלא חשיב תנאי מה שכתב "מעכשיו אם מתי מחולי זה", אלא הוה כאומר "מעת שאני בעולם מעכשיו ושעה אחת קודם למיתתו" דהכי מפרש ליה תלמודא נעשה כאומר מעת שאני בעולם, והוי כאומר לאשתו "הרי זה גיטך לאחר לי יום" דלא חשיב תנאה. ואפילו אם תמצא לומר תנאה הוי, כיון שלא נכפל לית ליה דינא דתנאה, והגט קיים אף על פי שלא נתקיים התנאי, נמצא שאין כאן תנאי קודם התורף ולכך כפלו התנאי אחר התורף, וכל שכן דאפילו תנאה ליכא אלא קביעות זמן למתי יחול, הילכך הגט כשר.

סימן קמח - דין המגרש בגט ישן, והמגרש בתנאי, ושלא יתיחד עמה

לא יפטור אדם את אשתו בגט ישן. ונקרא גט ישן כל שנתיחד עמה בין כתיבה לנתינה. ואם נתגרשה בו תינשא לכתחילה. והוא שנתן הגט מידו

לידה כדפרישית לעיל. לפיכך שכיב מרע שכתב גט לאשתו "מעכשיו אם מתי", לא יתיחד עמה אלא בעדים, דקיימא לן כרבי יוסי שהימים שבין גט למיתה היא ספק מגורשת, דמספקא לן אם חל הגט מיד או בשעת מיתה, לפיכך היא כאשתו וחייב במזונותיה, אלא שהבא עליה הוא באשם תלוי כיון שהיא כספק מגורשת, לפיכך לא יתיחד עמה, שאם אין גט חל עד שעת מיתה הרי הוא גט ישן, ואם חל מיד הרי הוא ככל אדם המתיחד עם גרושתו שצריכה ממנו גט דשמא בעל לשם קדושין, לפיכך אם נתיחדה עמו צריכה גט שני מספק. ודוקא מן הנשואין שלבו גס בה, אבל מן הארוסין, לא. והוא שראו שני עדים ביחד שנתיחדו, אבל אם ראו האחד בבקר והאחד בערב אין מצטרפין. ואם פירש בפירוש שלא יחול הגט אלא עד שעת מיתה ונתיחד עמה בנתיים בעדים, או שנתן לה גט על תנאי ועדיין לא נתקיים, אז ליכא למיחש שמא בעל לשם קדושין. ומכל מקום לא תתגרש בו לכתחילה. אבל נתגרשה בו תינשא אפילו לכתחילה, ויכול להתייחד עמה אפילו על פי עד אחד, אפילו הוא עבד ושפחה, חוץ משפחתה מפני שלבה גס בה.

סימן קמט - דין המגרש את אשתו ואחר כך בא עליה או נתיחד עמה

המגרש אשתו בין מן הארוסין בין מן הנשואין ובא עליה אחר כך בעדים קודם שנשאת לאחר, צריכה ממנו גט שני, שודאי בעל לשם קדושין, שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. ואם לא ראוה עדים שבא עליה אלא שנתייחד עמה, אם היא מן הנשואין צריכה ממנו גט שני, שעדי יחוד הן עדי ביאה ובעל לשם קידושין, ואם היא מן הארוסין אינה צריכה ממנו גט שני שאין לבו גס עליה ולא אמרינן שבעל לשם קדושין. כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה באחד שגירש ונתייחד עמה אחר כך, וקודם שגירשה פעם שנית קדשה אחר לשם פילגש, ושהתה עמו לשם פילגש, שאסורה לשניהם וצריכה גט משניהם, שודאי השני בא עליה ונאסרה עליו כיון שהיא אשת איש משום יחוד של ראשון וצריכה גט משניהם, ואף על גב דאמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה, לא חשבינן לה אשת איש ודאי לצאת מן השני בלא גט. כתב הרמב"ם: הורו הגאונים שאפילו

הבא על אשה בעלמא בעדים שצריכה ממנו גט, שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, והוא כתב שאינה צריכה, וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל.

סימן קנ - דין פסול גט שאם נשאת בהן

כתב הרמב"ם: כל גט שפסול מדברי תורה, אם נתגרשה בו עדיין היא כאשת איש, ואם נישאת בו תצא והולד ממזר, וצריכה גט משני מדבריהם ומהראשון מן התורה להתירה לעלמא, ואסורה לשניהם לעולם, וכל י"ג הדרכים שנוהגים באשה שהלך בעלה למדינת הים ונישאת נוהגים בה. אבל אם לא נישאת עדיין אלא נתקדשה, מותרת לבעלה ואינה צריכה גט משני, ואם היה בעלה כהן לא נאסרה עליו משום גרושה, חוץ מהמגרש אשתו ואמר לה "הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם" שאף על פי שמן התורה אין כאן גט כלל פסולה לכהונה, וזהו ריח הגט שפוסל בכהונה. וכל גט שפוסל¹ מדבריהם, לא תינשא בו לכתחילה, ואם נישאת לא תצא והולד כשר, וכותבין לה גט אחר והיא יושבת תחת בעלה. ואם אי אפשר לכתוב לה גט אחר והיה הבעל ותיק וגירש מעצמו, הרי זה משובת. במה דברים אמורים שאין לו בנים ממנה, אבל אם יש לו בנים ממנה לא יוציא, מפני שמוציא לעז על הבנים. וכל שהיא ספק מגורשת, בין מחמת פסול שבגט או מצדה או מצד התנאי, לא תינשא ואם ניסת תצא והולד ספק ממזר. מי שגירש אשתו בגט שיש בו פסול מדבריהם או שיש בו צד ספק ורוצה להחזירה, הרי זו מותרת לבעלה, ואין צריך לחדש הנישואין ולברך שבע ברכות ולכתוב לה כתובה עד שתגרש גירושין גמורין. ² זרב אלפס כתב דאפילו גט פסול דרבנן תצא והולד ספק ממזר, חוץ מכתב ידו ואין עליו עדים, או שיש עליו עדים ואין בו זמן, או כתב ידו ועד אחד ויש בו זמן, שבאלו השלשה אם ניסת לא תצא אפילו אין לה בנים. ורב האי כתב כסברא ראשונה כל פסולי גט דרבנן שוין אם ניסת לא תצא, חוץ מגט ישן שתינשא בו לכתחילה, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל.

סימן קנא - הסופר שטעה בגט ובשובר

כתב הסופר השובר והגט, וטעה ונתן השובר לאיש והגט לאשה, ונתנום זה לזה וכמדומה להם שנתגרשה, ולאחר זמן ערער הבעל לומר שלא נתגרשה שלא נתן לה אלא השובר והרי הגט עדיין בידו, אם לא נישאת, עדיין נאמן ויגרשנה ותהא מותרת מעתה, ואם לא גרשה ועמדה ונישאת, תצא מזה ומזה וכל הי"ג דרכים בה. לא ערער הבעל עד אחר שנישאת, אינו נאמן לאוסרה, והרי היא בחזקת גרושה, שאנו תולין שנפל ממנה והוא מצאו.

סימן קנב - דין שני עדים אומרים שנתגרשה, והאומרת: אשת איש הייתי ונתגרשתי

הבעל שאומר "גרשתי את אשתי", אינו נאמן אפילו מכאן ולהבא, וחוששין לדבריו שאם מת חולצת ולא מתיבמת. וכתב הרמב"ם: אפילו הודתה לו שגרשה אינו נאמן, שמא מכיון לקלקלה, או גירשה בגט פסול והיא אינה יודעת, או שמא תעיז פניה כיון שהוא מאמינה, לפיכך אומרים לו אם אמת הדבר הרי אתם קיימים גרשה עתה בפנינו. ואם היא אומרת לו "גרשתני" והוא מכחישה, נאמנת, שאין האשה מעיזה פניה לומר לבעלה גרשתני. אבל שלא בפניו מעיזה ואינה נאמנת, אפילו אם ניסת או נתקדשה וכשבא מכחישה החזיקה בדבריה ואומרת לו שגרשה, אינה נאמנת, שלהחזיקה¹ דבריה אומרת כן ואינה צריכה גט מהשני. ואפילו אם היא בפניו, אם היה קטטה ביניהם או שתובעת כתובתה, דאיכא למימר שאומרת כן כדי לגבות כתובתה, אינה נאמנת. ואם שני עדים אומרים שנתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה, הרי היא בחזקת אשת איש. ואפילו אם הבעל לפנינו ואומרת לו גרשתני אינה נאמנת, כיון שעדים מסייעין לה חיישינן שמא מעיזה פניה. ואין צריך לומר זנתה תחילה שאינה נאמנת. ומכל מקום אם נישאת לא תצא, אפילו אם נישאת אחר שבאו אותם שאומרים שלא נתגרשה. במה דברים

אמורים כשאומרת שנתגרשה זה כמה ימים, דאיכא למימר אבד גיטה ונישאת לאחד מעידיה ואומרת ברי לי שגרשני, אבל אם היא אומרת שנתגרשה היום, אפילו אם נישאת תצא, שאומרים לה אם אמת שגרשך היום הראה² גיטך, וכן אם נישאת לאחר שאינו מעדיה, או שאינה אומרת "ברי לי שגרשני", אפילו אם ניסת תצא, כיון שהיא ספק אשת איש והולד ספק ממזר. שנים אומרים ראינו שנתגרשה ושנים אומרים לא ראינו שנתגרשה, אפילו אם השנים שאומרים לא ראינו דרין עמה בחצר, הרי זו לא תינשא, ואם ניסת לא תצא והולד כשר, שאפשר שגרשה בצנעה. אחד אומר נתגרשה ואחד אומר לא נתגרשה, לא תינשא. ואם נישאת, אם היתה בחזקת אשת איש תצא בכל ענין, ואם לא היתה בחזקת אשת איש אלא על פיהם, אם יש הכחשה בעדותן כגון שאחד אומר נתגרשה ואחד אומר מעולם לא היו בה ספק גרושין, תינשא לכתחילה, ואם אין הכחשה בעדותן כגון שזרק לה גט אחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה, אם נישאת תצא. לא היתה בחזקת אשת איש, ובאה לפנינו ואומרת "אשת איש הייתי וגרושה אני", נאמנת. כתב הרב רבינו יונה דוקא בתוך כדי דיבור, אבל לאחר כדי דיבור לא מהימנא אלא אם כן נותנת אמתלא לדבריה. והרמ"ה כתב שאין צריך תוך כדי דיבור, ומכל מקום צריך שתאמר כן קודם שיסתלקו מאותו ענין, כל זמן שתעסוק בו בתוך כדי דיבור של דיבור אחרון. ונראה לי שאין צריך לא לזה ולא לזה, כיון שאינה עוקרת דבריה הראשונים אלא מוספת עליה לומר נתגרשה, וכיון שלא ידענו שהיתה אשת איש אלא על פיה נאמנת. ואם יש עדים שהיתה אשת איש, אינה נאמנת, ואם נישאת תצא. ואפילו אם נישאת קודם שבאו העדים שהעידו שהיא אשת איש, אבל פסולה לכהונה על פיה לעולם, ואם מת חולצת ולא מתייבמת, שחוששין לדבריה. יש לה שני עדים שנתגרשה, מתירין אותה לינשא על פיהם אפילו אינה מוציאה גיטה. וכן אם מוציאה גיטה, מתירין אותה לינשא על ידו. ואם יבוא הבעל ויערער ויאמר "לא נתתיו לה אלא ממני נפל" אינו נאמן, כיון שמודה שכתבו והרי הוא יוצא מתחת ידה. ערער לומר שנתנו על תנאי ולא נתקיים, או בתורת פקדון, או שהוא מזויף ולא כתבו מעולם, יתקיים בחותמיו או בעדי מסירה. ואם לא יתקיים, אינה מגורשת להיות מותרת לאחרים אבל פסולה לכהונה על פיה. כתב בעל העיטור: אפילו אם יתקיים בחותמיו, אם העדים מערערים עליו, פסול הוא עד שיתברר, דתרי ותרי ניהו. ואיני יודע מה בירור יש אחרי הקיום כיון דחשיב כתרי, ואפילו אם תביא מאה כתרי דמי, אלא ודאי אין אחרי הקיום כלום דבתר בי דינא לא דייקינן. **שאלה לאדוני אבי הרא"ש ז"ל.** ששאלת על

גט שהוא מקוים במעשה בית דין, וזה לשונו: "במותב תלתא הוינן כדנפקא פלוני קדמנא גט כשר ועדיו כשרים ועדיו פלוני פלוני", ומערערים עתה על הגט לפוסלו, שמביאים עדים שמעידים על אחד מעידי הגט שגנב, ויש עדים שעשה תשובה, והתשובה שראוהו מתענה ומניח תפילין וגם שבאה שבועה לידו ולא רצה לישבע, ועוד עד אחד מעידי הגט אומר שכשצויה הבעל לכתוב הגט לא צויה לחתום, וגם הסופר מעיד כן. **תשובה.** אם באו עדים שגנב, הרי זה פסול והגט אינו גט, ואף על פי שלא הכריזו עליו שהוא פסול מקודם שחתם. ומה שאמרו עליו שעשה תשובה שהתענה ולא רצה לישבע, כל זה אינו תשובה להכשירו עד שיעשה תשובה בממון שגנב. והדיינין שכתבו שהגט ועדיו כשרים, יישאלו למה כתבו שהגט ועדיו כשרים, דאם יאמרו ידענו שגנב וגם ידענו שעשה תשובה והחזיר הממון שגנב, הרי הגט כשר, אבל אם יאמרו לא ידענו שגנב, או שמא עשה תשובה, הרי לא העידו על כשרותו והגט פסול. ועוד, כיון שהעיד הסופר שלא צויה לחתום, וכן עד אחד אומר כן, הגט פסול, ואפילו אם כתב יד העד יוצא ממקום אחר, נאמן לומר לא ציוני לחתום ולבטל עדותו.

סימן קנג - דין המוצא גט בשוק למי יחזיר אותו

המוצא גט אשה בשוק, אם האשה נותנת סימן, כגון שאומרת נקב יש בצד אות פלוני, ואומרת שכבר נתגרשה בו וממנה נפל, יחזירהו לה, אפילו אם הבעל מכחישה ואומר שממנו נפל ולא גרשה מעולם אלא שצויה לכתבו ולא נתנו עדיין, אפילו אם גם הוא נותן בו סימן. ואם אינה נותנת בו סימן והבעל מכחישה, לא יתנוהו לא לו ולא לה. ואם הבעל מודה שכתבו ואומר שיתנוהו לה להתגרש, אם נמצא במקום ובשעה שראוי להחזיר דליכא למיחש שמאחר נפל כדפרישית לעיל¹, יתנוהו לה ותתגרש בו מעתה, ואם לאו לא יתנוהו לה. ואם הוא מודה שנתגרשה בו והיא שואלת אותו לגבות בו כתובתה, כהיא דתנן הוציאה הגט ואין עמו כתובה גובה כתובתה, והוא אומר שכבר פרעה והחזירתו לו וממנו נפל, מחזירו לה אפילו אינה אומרת נקב יש בו בצד אות פלוני, רק כשאמרה סימן מובהק כגון שאומרת כך וכך אצבעות באורך הגט או

ברחבו, או שאומרת מדת אורך החוט הקשור בו. אבל אם אמרה הגט היה ארוך או קצר ואינה מכוונת מידתו, או החוט לבן או שחור, או שאמרה שהיה מונח בחפיסה או בדלוסקמא, אינו סימן להחזירו לה על ידו.

סימן קנד - למי שכופין להוציא בגט, בין איש בין אשה, וסדר כתיבת הגט ונתינתו

[מומין]אלו שכופין אותן בשוטים להוציא וליתן כתובתה - מוכה שחין, וריח הפה, וריח החוטם, והמקבץ צואת כלבים, והבורסקי, והמחתך נחושת מעיקרו. ואפילו היו בו קודם שנשאה וידעה שהיו בו. במה דברים אמורים? שניסת לו סתם, אבל אם התנה עמה תחילה, צריכה לעמוד בתנאי ואינה יכולה לומר "סבורה הייתי שאני יכולה לקבל", חוץ ממוכה שחין שאפילו התנה עמה תחילה כופין אותו להוציא. והרמ"ה כתב דאפילו בסתם נמי אם ידעה בהם אין כופין אותו להוציא, דסברה וקבילה. ואם היו בו אחד מאלו הדברים ומת ונזקקה לאחיו ליבם וישנו גם באחיו, יכולה לומר "לאחיך הייתי יכולה לקבל ולך אי איפשי לקבל". וכל הני אי אמרה "חפצה אני בו", שומעין לה, חוץ ממוכה שחין שאפילו חפצה בו אין שומעין לה, לפי שתשמיש קשה לו. לפיכך אם אמרה "יהיה בעדים עמי שלא יקרב אלי", שומעין לה. האומר "איני זן ואיני מפרנס", או שאינו רוצה לשמש, כופין אותו ויוציא מיד ויתן כתובה אם תרצה היא. אבל מפני מומין שבו אין כופין אותו להוציא, לא שנא נולדו בו אחר שנשאה ולא שנא היו בו קודם, ואפילו מומין גדולים, כגון נסמית עינו או נקטעה ידו או נשברה רגלו. במה דברים אמורים? בעין אחת או יד אחת או רגל אחת, אבל נסמו שתי עיניו או נקטעו שתי ידיו או שתי רגליו, כופין אותו להוציא וליתן כתובה. **שאלה לאדוני אבי הרא"ש ז"ל**. באיש המשתטה מדי יום, ואומרת אשתו "אבי עני הוא ומחמת דוחקו השיאני לו, וסבורה הייתי לקבל ואי אפשי לקבל, כי הוא מטורף ויראה אני פן יהרגני בכעסו". [תשובה] אין כופין אותו לגרש, שאין כופין אלא באותם שאמרו חכמים שכופין, אלא תפייסנו לגרש, או תקבלנו ותזון מנכסיו. [אינו יכול להוליד]מי ששואלת גט בטענה שאינה ראויה ליבנות ממנו,

אין שומעין לה. ואם באה בטענה שחפצה לילד שיהיה לה בן שתשען עליו, ואומרת שהוא גורם שאינו יורה כחץ, שומעין לה, אפילו יש לו בנים מאשה אחרת, דשמא אחר כך נתקלקל, וכופין ויתן מנה ומאתים אבל לא תוספת ויתן נדוניתה מה שהכניסה. במה דברים אמורים? כשאין לחוש שמא עיניה נתנה באחר, כגון ששהתה עמו עשר שנים ולא ילדה. אבל לא שהתה עמו עשר שנים, אין כופין אותו. ואם ידוע שהוא עקר והיא באה בטענה, יוציא מיד ויתן כתובה. ואפילו שהתה עמו עשר שנים, אם תובעת כתובתה שיש לחוש שתובעת גט כדי לגבות כתובתה, או שיש לתלות בשום דבר אחר למה שואלת גט, אין כופין אותו להוציא, אלא כשאין לתלות בשום דבר. ואם טוענת שאין לו גבורת אנשים לבוא עליה כדרך כל הארץ ושואלת גט והוא מכחישה, נאמנת היא וכופין אותו להוציא מיד אפילו בתוך עשר שנים, דכיון שטוענת טענה שהבעל יודע אם הוא אמת אם לאו, לא היתה מעיזה פניה בפניו אם אינו אמת. אבל לא יתן כתובה, כיון שהוא מכחישה. ואם מגרשה מעצמו בלא כפייה, יתן לה כתובה. במה דברים אמורים? כשאין תובעת כתובתה, אבל אם תובעת כתובתה אינה נאמנת, ואף להוציא אין כופין. **שאלה לאדוני אבי הרא"ש ז"ל.** אשה שטוענת שאין הבעל שוכב עמה בשום ענין כדרך שהבעל שוכב עם אשתו כדרך שאבנה ממנו ואינו יכול לבוא עליה כדרך כל הארץ כדי שיהיו לה בנים, וכשנשאה, כדי שיהיו לו בנים נישאת לו, ואינו יכול להוליד בשביל מה שכבר אמרה. **והאריך בתשובה,** והיוצא מכלל דבריו, אף על פי שנראה כאילו טוענת שתי טענות, שמתחילה טענה בשביל שאינה ראויה להיבנות ממנו, ובטענה זו לא היינו כופין אותו להוציא, ואחר כך אמרה שאינו יכול לבוא עליה כדרך כל הארץ, ובטענה זו כופין אותו להוציא, יש לנו לפרש דברים¹ בענין שלא יסתרו זו את זו, שגם בתחילת דבריה כוונה לומר שלא בא עליה כלל, וכופין אותו להוציא ויתן כתובה מנה ומאתים ונדוניא שהכניסה לו, אבל לא תוספת, דאדעתא למישקל ומיפק לא אוסיף לה. **שאלה.** ראובן שהה עם אשתו עשרים שנה ולא ילדה, והוא כדי לידע אם העכבה ממנו לקח אשה אחרת בקידושין ונתעברה ממנו ושוב הכניסה לחופה, ועיקר דירתו עם הראשונה, וכאשר ילדה השנייה נתן לה שכר היניקה מהולד ומת הולד ופסק מלזונה, ותבעתו בדין והשביעוהו הדיינין להיות עמה ולזונה, וזה לשון השבועה "שישים בית דירה לפלוגית ושידור עמה ביום ובלילה, וכל מה שירוים שיביא לבית שהוא דר עמה ויוציאנו ביציאתה בצורך אכילה ושתייה ושאר הוצאות הצריכין לה, ושיתן לה מלבושים כפי יכלתו", ועמדה עמו כמו ששה חדשים, ולא נתן לראשונה כלום, ואין בידו לפרנס

שתיהן, ותובעת הראשונה שאר כסות ועונה. ואם היה יכול להיות עם הראשונה, מצד הדין ייראה שלא נשבע לבטל עונתה, אף כי נשבע שידור עם השנייה ביום ובלילה, מכל מקום לא קיבל עליו שלא ייצא מהבית, אלא ייצא לקיים עונתה ויחזור. אמנם על המזונות ייראה שנשבע לעבור מה שקיבל עליו, כי לא היתה ידו משגת לפרנס שתיהן, וייראה שלא תחול השבועה. אמנם לפי תנאי הכתובה שכותבין "אם עבר ונשא וכו' שיתן לה גט וכתובה", ייראה שחלה השבועה ויוציא הראשונה. אמנם אם רוצה לישאל על השבועה, הורני אם יכול לעשות בלא דעת השנייה, כי עשתה לו טובה, כי נתחייב לה מעות ממזונותיה ופטרתו בשביל שבועה זו. גם הוא מתחרט על שבועתו ואומר שאיימו עליו ליתנו בבית הסוהר על מה שנתחייב לה, מתוך הדחק נשבע לה. עד הנה אני נושא ונותן אם היתה הראשונה בת בנים, הואיל ואינו כך, בלאו הכי חייב להוציאה מדרך הגמרא. אמנם אין נוהגין כן, אבל בנידון זה שכבר נשא אחרת וגם נשבע, הורני מה אעשה, אם נאמר לו לגרש הראשונה הואיל ואין לו סיפק לשתיהן, ואם יגרשנה מה יתן לה, מנה ומאתים או יותר או גם נדונייתה, וצריך לעשות שטר עליו כי אין בידו מאומה, ופועל ידיו לא יספיק להוצאתו, אם כן מתי יפרעה. **תשובה.** עונתה יכול לקיים, אף על פי שנשבע שידור עם השנייה ביום ובלילה, יכול ליכנס לבית הראשונה ולשמש עמה, כי לא נשבע שלא יכנס לבית הראשונה אלא שיהיה עיקר דירתו עם השנייה, וגם אם אינו יכול להיות עמה בקבע ביום ובלילה בשביל זה לא יוציא, דלא אשכחן אלא האומר "אי אפשרי אלא אני בבגדי והיא בבגדה" יוציא ויתן כתובה, הלכך בשבועה זו אינו ביטול עונתה וחלתה השבועה לדבר זה. אבל מה שנשבע שיוציא עם השנייה כל מה שירויח, לענין זה לא חלתה השבועה, כי כבר היה מחוייב לראשונה לפרנסה מכל מה שיזדמן, ומחוייב נמי לפרנס השניה אף על פי שהראשונה קדמה, הלכך כל מה שיותר על כדי חייו יתן חצי לזו וחצי לזו, ואין היתר לשבועתו, כיון שנשבע לה על טובה שעשתה לו במחילת המזון. ואם הראשונה תובעת גט, צריך לגרשה כיון שאין לו לפרנס שתיהן, ויכתוב שטר עליו ככל הכתוב בשטר כתובתה, כתובת נדוניא ותוספת, וכאשר תשיג ידו יתן לה. **שאלה על התשובה הראשונה.** אינה שואלת גט אלא מזונות, ורואה אני שאינה² מגרע כחה אף כי אין בת בנים וכי אינה יולדת, ושאלתיך למה לא תחול השבועה על הממון הואיל ויכול לקיים השבועה ולקיים תנאי הראשונה, שאם עבר ונשא וכו'. ועוד שאלתיך, למה מחוייב לפרנס השניה הואיל והיה מחוייב לראשונה. **תשובה.** אין לגרוע כח הראשונה במה שאין לה בנים, כיון שלא הוחזקה

בג' אנשים, וכן מוכח בפרק הבא על יבמתו דלא גרע כחה בין לענין מזונות בין לענין כתובה, אף על פי שיש לו בנים מאשה אחרת, כל זמן שלא הוחזקה בג' אנשים. וששאלת, למה לא תחול השבועה על הממון וכו', מה קיום התנאי הוא, אחר שאין לו לפרוע הכתובה. כי התנאי הוא שיוציאנה בגט ויתן לה כתובה. וששאלת, למה חייב לפרנס השנייה הואיל והיה משועבד לראשונה, מה קדימה שייך במזונות ופרנסה. יכול לשעבד עצמו לכמה נשים, דגופו של אדם יכול לשעבד עצמו לכמה חובות, דלא שייך קדימה אלא בשיעבוד מקרקעי. **[מאיס עלי]** ובטענת מאיס עלי אם כופין אותו להוציאה, כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה, אף על פי שהרמב"ם כתב כי אמרה מאיס עלי כופין אותו להוציא, רבינו תם ור"י כתבו שאין כופין אותו להוציא, וראייתם ברורות וחזקות, וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא, למה נכניס ראשינו בין ההרים הגדולים ולעשות גט מעושה שלא כדין ולהתיר אשת איש, וכל המעשה בטענה זו מרבה ממזרים בישראל. ועל להבא אני אומר, אבל אם לשעבר סמכו על דברי הרמב"ם, מה שעשו עשוי. ואם היא ארוסה ואינה רוצה לינשא בטענת מאיס עלי, ואביה פסק ליתן עליה ממון, והארוס שואל מה שפסק, ודאי כיון שבתו אינה רוצה לינשא לו אינו חייב ליתן, שלא פסק לו אלא על מנת שתנשא לו, והיא אינה ברשותו לכופה שתנשא לו. **[הולך לארץ אחרת]** וששאלת³ אשה שיראה מבעלה שילך לארץ אחרת, ושואלת שיגרשנה או שישבע שלא ילך. **תשובה.** אם ידוע שדעתו לילך, ישביעוהו שלא ילך, או יכפוהו שיגרשנה לזמן קודם שילך. **וששאלת** מי שטוענת שיכפוהו לבעלה שיגרשנה מפני שהוא מוכתב למלכות, והוא בורח ממקום למקום ואינו רשאי לעמוד במקום אחד מפני סכנת נפשות. **תשובה.** דבר זה תלוי בחקירת הדיינין, אם הדבר ידוע שאינו רשאי לעמוד במקום שנישאת מפני סכנת נפשות, אין לך טענה גדולה מזו, כיון שאינו רשאי לישראל אצלה, והיא אינה חייבת לילך אחריו לארץ אחרת, וכופין אותו לגרשה. ואם רשאי להיות בעיר, אף על פי שהוא מוכתב למלכות בעיר אחרת, אין כופין אותו להוציאה. **[שהו עשר שנים ולא ילדה]** נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה, יוציא ויתן כתובה, או ישא אשה אחרת שראויה לילד. ואפילו אמרה "דיירנא בהדיה בסהדי שלא אתייחד עמו", או שהוא אומר כן, אין שומעין לה, אלא יוציא ויתן כתובה. הפילה תוך עשר שנים, מונין לה עשר שנים משעה שהפילה. הוא אומר הפילה תוך עשר שנים ורוצה למנות משעה שהפילה, והיא אומרת שלא הפילה, היא נאמנת. הפילה ג' פעמים, יוציא מיד ויתן כתובתה, שהוחזקה להפיל. מכל מקום מותרת לינשא לאחר. ואם הוא אומר שלא

הפילה אלא ב' פעמים ואינו רוצה להוציאה, והיא אומרת שהפילה עד ג' פעמים, נאמנת. וכתב הרמב"ם: ועל כל זה משביעה שבועת היסת שלא הפילה או שהפילה ג' פעמים, שבטענה זו יתחייב ליתן לה כתובה. יש דבר ליתלות בו מה שאינה יולדת, כגון שהיה הוא או היא חולים באלו עשר שנים, או שהיה חבוש בבית האסורים, אין עולים להם מן המנין. ופירש אדוני אבי הרא"ש ז"ל: לא בחולי שמנעם מלשמש ולהוליד איירי, דבהא לא הוה צריך למימר, דפשיטא שאין עולין להם מן המנין, אלא מיירי שהוא או היא חולה ומשמשין מטותיהן וראויין להתעבר, אלא שאינן כשאר בני אדם, והן חבושים בבית האסורים ומשמשין מטותיהם בבית האסורים, אפילו הכי אין עולין להם מן המנין, שאנו תולין להם העון⁴ שגרים להם להיותם חולים או חבושים גם מנעם מלהוליד. אין ישיבת חוץ לארץ ממנין עשר שנים. כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: יש אומרים שבחוץ לארץ אין כופין להוציא אחר עשר שנים, דתלינן בעונש דירתו בחוץ לארץ, כדחזינן באברהם ששיבת חוץ לארץ לא עלתה לו מן המנין. ולא מסתבר להורות כן שיבטל אדם מפריה ורביה בסברא רעועה כזאת, דהא חזינן רובא דאינשי שפרין ורביין בחוץ לארץ. ומה שלא עלה לאברהם ישיבת חוץ לארץ, לפי שציוהו הקב"ה "לך לך מארצך", ונתעצל ולא הלך, לפיכך נענש. והוא הדין כל כיוצא בו שיש לתלות הדבר בשום עונש, כמו בחולי או שחבושים בבית האסורין כדפירשתי, תולים בו. אבל כשאין שום דבר לתלות בו אין חילוק בין בארץ בין בחוץ לארץ. והרמב"ן כתב שכך אנו לומדין מאברהם, שאם שהה אדם עשר שנים בחוץ לארץ ואחר כך נכנס לארץ, אין ישיבת חוץ לארץ עולה לו מן המנין, ונותנין לו עשר שנים מעת ביאתו לארץ, אולי בזכות הארץ יבנה. אבל מי שלא נכנס לארץ, ודאי גם הוא יוציא אחר עשר שנים. **[בויכוח מי הגורם]** בא להוציא תוך עשר שנים בלא כתובה ואומר שהיא גורמת, והיא אומרת שהוא גורם שאינו יורה כחץ, נאמנת, וצריך ליתן לה כתובה אם ירצה להוציאה. וגם לאחרים שכופין אותם להוציא, אם בא להפטר מכתובה שאומר שהיא גורמת והיא אומרת שהוא גורם, נאמנת וצריך ליתן לה כתובה. וכתב הרמב"ם: ויש לו להחרים על מי שטוענת דבר שאינה יודעת בודאי. ואם הוא אומר אשה אשה אחרת ואבדוק עצמי, שומעין לו, דאמר רבא נושא אדם כמה נשים והוא דאפשר בסיפוקייהו, ואם ילדה האחרת יוציא הראשונה בלא כתובה. ואם גם האחרת אומרת שאינו יורה כחץ, יוציא מיד ויתן לה כתובה וגם לראשונה. רוצה לבדוק עוד בשלישית, שומעין לו, ואם גם השלישית אומרת שאינו יורה כחץ, הוחזק ויוציא כולן ויתן לה כתובה. והרמ"ה כתב: שבקינן ליה למבדק נפשיה

באחריתי ורשאי לשהות עמה עשר שנים, אם ילדה, תצא הראשונה בלא כתובה, ואם לאו, יוציא שתיהן ויתן כתובה, או ישא שלישית, והוא דאפשר למיקם בסיפוקייהו, עד כאן. וכאשר כתבתי כן נראה, שאם גם השנייה אומרת שאינו יורה כחץ שיוציא מיד, כיון ששהה עם הראשונה עשר שנים, או אפילו לא שהה, כיון שהוא בא להוציא את הראשונה מדעתה, דליכא למיחש שנתנה עיניה באחר, כולן יוציא מיד כדין הראשונה. ואם מבקשת תוך העשר שיוציאנה בטענה זו, אינה נאמנת, אלא לאחר היא נאמנת, וכגון שבאה בטענה זו כדפרישית לעיל. גרשה הראשון, יכולה לינשא לשני. נישאת לשני ושהתה עמו עשר שנים ולא ילדה, דינה עמו כדין הראשון, ולאחר שתצא ממנו לא תנשא לשלישי אם לא קיים פריה ורביה. עברה וניסת לו ולא הכיר בה, תצא מיד ואין לה כתובה. הכיר בה, יש לה כתובה. ואם שהתה עם השלישי עשר שנים ולא ילדה, לא אמרינן כיון שהוחזקה עקרה תחזיר מה שנטלה משנים הראשונים, דשמא עתה חלתה, ומכל מקום אם עדיין לא גבתה מהם אינה מוציאה מהם. ואם ניסת לרביעי וילדה אחר שהוציאה השלישי בלא כתובה, אינה יכולה לגבות כתובה משלישי, דשמא עתה נתרפאת. כתב הרמב"ם: אשה שבאת לבית דין ואומרת: בעלי אינו יכול לשמש עמי שמוש כדרך כל הארץ שמוש שמוליד, או שאינו יורה כחץ, יעשו הדיינין פשרה ביניהם ויאמרו לה, ראוי לך שתתנהגי עם בעלך עדיין עד שתשהי עשר שנים ולא תלדי ואחר כך תתבעי, ומגלגלין עמה בדבר, ואין כופין אותה לשבת עמו ולא דנין אותה כדין המורדת, אלא מאריכין בדבר זה עד שיעשו פשרה. עד כאן. [איך כופין] כל הנושא בעבירה, בין באיסור דאורייתא, כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לנתין ולממזר, בין באיסור דרבנן כגון שניות, כופין אותו בשוטים להוציא. וכתב רב אלפס דהוא הדין בכל הנך דקתני בהו "יוציא", שכופין אותו אפילו בשוטים. וכן פירש רש"י כשנשא אשה ושהה עמה עשרה שנים ולא ילדה, בית דין כופין אותו להוציא. ורבינו חננאל כתב: כל היכא דאמור רבנן "יוציא ויתן כתובה", אין כופין אותו להוציא, אלא אומרים לו כבר חייבך חכמים להוציא, ואם לא תוציא מותר לקרותך עבריינא, אבל לכפותו בשוטים לא, אם לא שמפורש בו שכופין אותו להוציא, כגון הנושא בעבירה, והאומר "איני זן ואיני מפרנס". וכתב אדוני אבי ז"ל: וכיון דאיכא פלוגתא דרבנותא, ראוי להחמיר שלא לכוף בשוטים, כדי שלא יהא גט מעושה.

סדר הגט ובו דיני העדים והבעל והסופר והאשה,

וכל פרטיו

קטנה שאין לה אב, או שיש לה אב והשיאה אביה ונתארמלה או נתגרשה שאין לו עוד רשות בה, והשיאה אחיה או אמה לדעתה, כיון שקדושיה דרבנן, אם אינה חפצה בבעלה אינה צריכה גט אלא יוצאת ממנו במיאון. אבל השיאה שלא לדעתה, או אפילו לדעתה ואינה יודעת לשמור קדושיה, אפילו מיאון אינה צריכה. ולעיל בהלכות קדושין פירשנו דין קטנה שנשאת שלא לדעת אביה, אם צריכה מיאון. והמיאון הוא שתאמר "אי אפשי בפלוני בעלי ואי אפשי בקדושין שקידשוני אמי ואחי". ואפילו לא מיאנה אלא שנתקדשה לאחר, אינה צריכה מיאון אחר ומבטלת מעשה הראשון אפילו אם היתה נישאת כבר. וממאנת בין מן האירוסין בין מן הנשואין, אפילו שלא בפני הבעל ושלא בפני בית דין, רק שיהא בפני שנים שיעידו על הדבר. ורבינו חננאל כתב דלכתחילה בעינן שלשה, ובדיעבד כשר בפני שנים. וכן כתב בעל העיטור. וממאנת כל זמן שהיא קטנה, אפילו ד' וה' פעמים. וכשם שממאנת בבעל כך ממאנת ביבם, אם מת הבעל ולא מיאנה בו. והשנים שמיאנה בפניהם כותבין לה גט מיאון וחותרמין לה, ואינו כגט גירושין להיות נתינתו מגרשת, לפיכך אין צריך לא כתיבה ולא מסירה ולא דבר ממשפטי הגט, ואין כותבין בו טופס הגט שלא ייראה כגט גמור ואתי לאיחלופי בגט. וזהו נוסחו: **בכך וכך בשבת, בכך וכך לירח פלוני, שנת כך וכך למנין פלוני, מיאנה פלונית בת פלוני בפנינו ואמרה "אמי או אחי הטעוני וקדשוני או השיאוני ואני קטנה לפלוני בן פלוני והשתא גליתי דעתי קדמיכון דלא צבינא ביה ולא קאמינא¹ עמיה", והשתא בדקנו פלונית ואתברר לנו דעדיין קטנה היא, וכתבנא וחתמנא ויהיבנה לה להיות לזכות ולראיה בידה.** ואלו שממאנת בפניהם צריכין שיכירו אותה ואת בעלה. לפיכך כל מי שיראה שמיאנה בפני שנים, יכול לכתוב לה גט מיאון להתירה אף על פי שאינו מכירה, שודאי הכירוה אותן שמיאנה בפניהם. קטנה שממאנת אין לה כתובה מנה או מאתים, אבל יש לה תוספת. ואין לה מזונות ופירות, כגון שהלך בעלה למדינת הים ולותה ואכלה או פדתה עצמה ואחר כך מיאנה, אינו חייב לשלם. אבל בעודה תחתיו, חייב לזונה ולפדותה. וכן אם יוצאה במיאון והוא ליקט פירות, אפילו הם מונחים בעין הוא נוטלן. ונכסים שהכניסה לו, אם הם בעין בין של מלוג בין של צאן ברזל נוטלתן, ואם

אינם בעין צריך לשלם. ומותרת בקרוביו, וכשרה לכהונה, ואינה צריכה להמתין שלשה חדשים מלהנשא, ואם נשאת לאחר וגרשה או מת מותרת לחזור לראשון. וקטנה שנתגרשה - יש לה כתובה, ואסורה בקרוביו, ואסורה לכהונה. אבל גירשה והחזירה בעודה קטנה וממאנת בו וניסת לאחר אחר שמיאנה בזה וגירשה השני, מותרת לחזור לראשון, שכיון שיצאה ממנו במיאון אחרי גירושין, נתבטלו גירושין הראשונים. אבל אם מיאנה בראשון ואחר כך החזירה וגרשה ונשאת לאחר וגרשה השני, אסורה לחזור לראשון ולקרוביו אף על פי שיוצאה מן השני במיאון, שכל שיוצאה ממנו במיאון לבסוף מותרת לחזור לו, וכל שיוצאה ממנו בגט לבסוף אסורה לחזור לו. הממאנת ביבם, אסורה לאביו מפני שנראית לו ככלתו בשעה שמת בנו, אבל מותרת בשאר קרוביו. לפיכך מיאנה מאחד מהיבמים, מותרת לשאר האחין. עד מתי הקטנה ממאנת, עד שתביא שתי שערות, או עד שתלד, שאם ילדה חשובה כגדולה. אבל כל זמן שלא ילדה ולא הביאה שתי שערות, יכולה למאן עד שתהא בת עשרים שנה, שכל זמן שאינה בת כ' ולא הביאה שתי שערות חשובה כקטנה אפילו נולדו לה סימני אילונית. אבל אם היא בת כ' ונולדו בה סימני אילונית, חשובה כגדולה ואינה יכולה למאן. והרמב"ם כתב: היתה בת כ' פחות ל' יום ונולדו בה סימני אילונית הרי היא אילונית. עד כאן. ונראה לי דטעות סופר הוא, אלא כך יש לו להיות, "אם היא בת י"ט שנה ול' יום", דקיימא לן דלא בעינן עשרים שנה שלמים, כיון דלא תני בת כ' שנה ויום אחד כי היכי דתני ג' שנים ויום אחד, ול' יום בשנה חשיב שנה. אבל אין שום טעם לומר כ' שנה פחות ל' יום. ואם היא בת כ' שנה ולא נולדו בה סימני אילונית ולא הביאה שתי שערות, חשובה כקטנה עד שתביא שתי שערות, או עד שתגיע לרוב שנותיה שהן ל"ו שנה אז חשובה כגדולה ואינה יכולה למאן אף על פי שלא הביאה שתי שערות. וסימני אילונית יתבאר לקמן בעזרת השם בהלכות יבום. אין שתי שערות סימן גדלות אלא אם כן באו מיי"ב שנה ואילך, אבל אם באו קודם לכן אפילו תוך שנת שנים עשר, חשיבי כשומא ואינה נחשבת גדולה על ידם, אלא אם כן הביאה אחרות אחר י"ב שנה. ומיהו כשמוצאין לה ב' שערות אחר הזמן, מחזיקין לה כגדולה ואפילו לחליצה, ולא חיישינן שמא באו קודם הזמן. ואפילו נשים נאמנות לומר שהביאה שתי שערות אחר י"ב. ורבינו תם כתב שאם הביאה שתי שערות ביום האחרון של שנת י"ב, חשיבא שפיר גדולה. שתי שערות אין צריך שיהיה לכל אחד גומא, אלא אפילו שנים יונקות מגומא אחת. וכן גם כן אם יש לה שתי גומות אפילו בלא שערות חשובה גדולה. וקאמרי חכמים שצריך שיהיו שתי שערות במקום אחד, ורבי ישמעאל

אומר אפילו אחד בגבה ואחד בכריסה, או אחד בקשרי אצבעותיה של יד ואחד בקשרי אצבעותיה של רגל. ופסק רב אלפס כרבנן, וכן כתב הרמב"ם: שתי שערות צריכין שיהיו במקום בית הערוה, ובית הערוה כולו ממקום סימנים בין מלמעלה בין מלמטה בין על איברי הזרע עצמן, וצריכין להיות במקום אחד ושיהיו בעיקרן גומות, ואפילו שתיהן בגומא אחת הרי אלו סימנין. עד כאן. ור"י פסק כדברי שניהם להחמיר, אחת בגבה ואחת בקשרי אצבעותיה לא תמאן ולא תחלוץ עד שיהיו שניהם במקום אחד, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. ולענין שיעור אורך השערות פליגי בהן תנאי, רבי ישמעאל אומר כדי לכוף ראשן לעיקרן, ורבי אליעזר אומר כדי לקרוץ בצפורן, ורבי עקיבא אומר כדי שיהיו ניטלות בזוג, וקיימא לן כדברי כולן להחמיר, משיהיו כדי לקרוץ בצפורן לא תמאן ולא תחלוץ עד שיהיו כדי לכוף ראשן לעיקרן. והרמב"ם כתב: משיהיו ניטלות בפי הזוג חשובה גדולה. ויראה מדבריו שהוא קודם קריצתן בציפורן. במה דברים אמורים שיכולה למאן אחר י"ב שנה, שבדקו אותה ולא הביאה שערות, אבל סתמא, משיש לה י"ב שנה אינה יכולה למאן חזקה שהביאה שערות. מכל מקום לא תחלוץ עד שיבדקו אותה שהביאה שתי שערות. ובמה דברים אמורים שיכולה למאן כשבדקין אותה ולא הביאה, כשלא בעל אחר היות לה שנים עשר שנה ויום אחד, אבל אם בא עליה אחרי כן אינה יכולה למאן, שאף על פי שאין מוצאין לה סימנים, חוששין שמא נשרו קודם שהוא ספק דאורייתא, שאם היה ידוע שהיה לה שערות קודם שבא עליה הוי קדושין גמורים, שודאי בעל לשם קדושין, ואם קדשה אחר אינה צריכה ממנו גט, וכיון שהוא ספק דאורייתא חיישינן שמא הביאה סימנין קודם שבעל וצריכה גט מספק. ואם מיאנה בו אחר שנבעלה ונבדקה ולא נמצא לה ונתקדשה לאחר, צריכה ממנו גט מספק ואסורה לחזור לו. ואם ניסת, תצא מזה ומזה והולד ספק ממזר. ובספר התרומה החמיר וכתב דבזמן הזה אינה ממאנת אחר י"ב שנה אף על פי שלא בעל, משום דקיימא לן גומות אף על פי שאין שערות, ואין אנו בקיאין להבחין בדבר הזה שלא יהו בו גומות, ועוד שמא הביאה ב' שערות אפילו אחד בגבה ואחד בכריסה או על קשרי אצבעותיה, ומי יוכל לבדוק כל הגוף ולעמוד על אמיתת דבר זה. הביאה סימנים אחר י"ב ולא בעל אחר כך, הוו ספק קידושין, ואם בא להוציאה צריכה גט מדרבנן. ומיהו אם לא גירשה ועמדה ונתקדשה לאחר, צריכה גט משניהם. ואם ירצו, מגרש ראשון ונושא שני, אבל לא יגרש שני ונושא ראשון שמא יאמרו מחזיר ראשון גרושתו משנתארסה. וכתב הרמב"ם: דוקא היכא שלא בעל אחר שגדלה ונתקדשה לאחר

צריכה גט מהשני ואסורה לחזור לראשון, אבל בעל אחר שגדלה ונתקדשה לאחר, אפילו גט אינה צריכה מהשני ומותרת לחזור לראשון, ואפילו לא בעל אחר שגדלה ונתקדשה שצריכה גט מהשני ואסורה לחזור לראשון, אם חטפה אחר דרך אונס וקדשה בביאה אינה צריכה גט משני ומותרת לחזור לראשון. וכתב רב אלפס דוקא שלא בא עליה שני קודם גירושי ראשון, אבל אם בא עליה שני קודם גירושי ראשון, אסורה לשניהם וצריכה גט משניהם כאשר שהלך בעלה למדינת הים ונשאת לאחר שאסורה לשניהם וצריכה גט משניהם, אבל ממזר לית בה, דנשואי דרבנן נינהו ולא נשואי תורה. וכן כתב הרמב"ם וסיים עוד: אבל אם בא עליה ראשון קודם גירושי שני הולד ממזר. והראב"ד ז"ל התיר אפילו בא עליה שני קודם גירושי ראשון, וכתב על דברי רב אלפס כדי הוא הרב לסמוך עליו אף אם יאמר על המותר אסור, כי בכאן אין איסור חמור ולא לגזור בה משום אשה שהלך בעלה למדינת הים, שאם גזרו במקום שיש ערוה או איסור לאו דבר תורה, נגזור במקום שאין איסור ערוה ולא איסור לאו דבר תורה, הלכך אם יש כאן מי שמורה להיתר נשמע לו. וכן הוא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל.

הלכות מאון

סימן קנה - עד איזה זמן הקטנה ממאנת, ויתר דיני מאון

"כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה". מצוה עשה היא משמת אחיו מאביו בלא זרע, אפילו היה לו זרע ומת, שייבם את אשתו או יחלוץ לה. ולקמן יתבאר איזה מהן קודם. לא שנא אשת אחיו מן האירוסין או אשתו מן

הנישואין, ובלבד שהיה להן ישיבה אחת בעולם, ושלא תהיה היבמה ערוה עליו. אבל אם היתה ערוה עליו, או שנולד אחרי מות אחיו, מותרת לזר בלא חליצה ולא יבום. ואם הניח אחיו זרע, לא שנא בן או בת, או זרע הבן או זרע הבת עד סוף כל הדורות, שאשתו פטורה מן החליצה ומן היבום. ואפילו הניח זרע עובר עבירה או ממזר פוטר נשיו מן החליצה ומן היבום, חוץ מבן שיש לו מן השפחה והכותית שאינו נקרא זרעו ואינו פוטר. וכתב רב נטרונאי גאון דוקא בן שיש לו משפחה שאינה שלו, אבל בן שיש לו משפחתו פוטר, שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות בודאי שחררה קודם שבא עליה. וגאון אחד כתב דמספקא ליה בההיא מלתא ואזלינן ביה לחומרא, שאם אין לו זרע אלא בן שיש לו משפחתו ויש לו אשה ומת בלא בנים חולצת ולא מתייבמת, ולענין ממונא אזלינן ביה לקולא ולא ירית, אבל איהו גופיה לא מצי מזבנא ליה ירתי, ואינו יכול לישא לא שפחה ולא בת חורין, ואם קדש בת חורין צריכה גט. והרמב"ם לא חילק בין שפחתו לאחרת שכתב שאפילו יש לו בן משפחתו אשתו מתייבמת. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל הסכים לדברי רב נטרונאי. ואפילו היה הזרע גוסס, או פצוע מכות שאי אפשר לו לחיות, פוטר מן החליצה ומן היבום. ואפילו זרע שיולד אחרי מותו, כגון שמת והניח אשתו מעוברת, פוטר. ודוקא לאחר שיולד ויהיה בר קיימא, כגון שידוע שנולד לט' חדשים, ולא משכחת לה אלא כשפירש ממנה אחר טבילתה ולא קרב אליה אחר כך, או אפילו אין ידוע וחיה שלשים יום אחר שנולד, והוא שגמרו צפרניו ושערו. אבל אם ילדה ולא חיה ל' יום אחר שנולד, אפילו מת ביום שלשים, או אפלו חיה ל' ולא גמרו צפרניו ושערו, הרי זה ספק נפל ספק קיימא, וחולצת ולא מתייבמת, לא שנא מת מחמת חולי לא שנא נפל מן הגג או אכלו ארי ומת. ואם אין ידוע שכלו לו חדשיו אלא על פיה, אינה נאמנת להיות מותרת לזר אם מת תוך ל' יום. ואם הפילה נפל אחרי מותו, מתייבמת. והרב רבינו פרץ כתב: היכא דאיכא לאיסתפוקי שמא כלו חדשיו, או אפילו ילדתו מת, אסורה להתייבם וחולצת, כדמוכח בנזיר גבי אהא נזיר כשיהיה לי ולד והפילה דהוי נזיר ספק לרבי שמעון. **שאלה לאדוני אבי הרא"ש ז"ל** על יבמה שנישאת לשוק בחזקת שהיה לה ולד של קיימא, והוציאו עליה לעז שלא היה של קיימא, והביאה שני עדים שהיה יותר מל' יום. **תשובה**. כיון שהביאה שני עדים, אפילו אם עדים אחרים מעידים שלא היה ל' יום, מותרת לבעלה ואינה צריכה חליצה. ואם אין העדים האחרונים מעידים עדות ברורה אלא הוציאו קול ולעז, אפילו אי ליכא עדים שהיה ל' יום לא אסרינן לה בקלא דבתר נישואין. האומר "זה בני" או "יש לי בנים", נאמן לפטור אשתו מן היבום, אפילו

הוחזק באחים, ואפילו באו אחר כך עדים שיש לו אחים מותרת. אבל אם יש עדים שיש לו אחים, אינו נאמן לומר יש לי בנים להתירה. אמר בשעת קידושין "יש לי בנים" וחזר ואמר בשעת מיתה "אין לי בנים", אינו נאמן לאוסרה. והרמ"ה כתב שחולצת ולא מתיבמת. כתב הרמב"ם: עד אחד נאמן להעיד שנולד בן לבעלה להתירה. וכתב עוד: מי שזינה עם פנויה או עם אשת איש ונתעברה ואמרה זה העובר ממנו הוא, ואפילו הוא מודה לה, אף על פי שהוא בנו לענין ירושה, הרי זה ספק לענין יבום, שכמו שזנתה עמו כך זנתה עם אחר ומאין יודע הדבר שזה בנו ודאי, והרי אין לו חזקה ולעולם ספק הוא ולהחמיר דנין בו ולא מתיבמת. עד כאן. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב בתשובה על אחד שהיה לו משרתת בביתו והיתה מיוחדת לו וילדה ואמרה שהוא בנו, שפוטר את אשתו מן היבום, אף על פי שלא רצה ליכנס למילה כשמלוהו, והביא דברי הרמב"ם וכתב: דבריו תמוהין מאחר שקורהו ספק למה כתב שיורשו ומוציא הממון מחזקת היורשין הודאין, ואי משום שהאב נאמן על בנו כרבי יהודה, אם כן לענין חליצה נמי יהא נאמן. ואף לפי דבריו בנידון זה שהיתה מיוחדת לו בביתו וילדה ואומר שהוא בנו, אפשר דבכהאי גוונא לא קאמר שתחלוץ, כי הוא לא כתב אלא זנות באקראי, פנויה דומיא דאשת איש. האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים, ובאו ואמרו לה מת בעלך, מותרת לינשא לזר, שנעמיד הבן בחזקת שהוא קיים. הלכה היא ובעלה ובנה, ובאה ואמרה מת בעלי ואחר כך בני, נאמנת ומותרת לזר. מת בני ואחר כך בעלי, אינה נאמנת שתתיבם אלא חולצת ולא מתיבמת. הלכה היא ובעלה לבד, ובאה ואמרה ניתן לי בן במדינת הים ומת בני ואחר כך מת בעלי, נאמנת ומתיבמת. מת בעלי ואחר כך מת בני, אינה נאמנת וחולצת ולא מתיבמת. וכתב הרמב"ם: במה דברים אמורים כשהיתה פסולה מתחילה לכהונה, כגון שהיא גרושה או חללה, או שאמרה במערה היינו כשמתו, אבל אם אין הדבר כן אינה חולצת, שמא יבואו עדים ויעידו שהדבר כן כמו שאמרה שהבעל מת תחילה נמצא שחליצה זו אינה כלום ותנישא לכהן ויאמרו חלוצה מותרת לכהן, לפיכך לא תחלוץ ולא תתיבם אלא תישאר בחזקת זקוקה כמו שיצאת עד שיבואו עדים. האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים ואין לה בנים, ובאו עדים שמת בעלה, לא תתיבם ולא תינשא לעולם עד שתדע אם ילדה צרתה או לא ילדה, ולא אמרינן שתחלוץ אחר ט' חדשים למיתת הבעל ותינשא ממה נפשך, שאם ילדה צרתה הולד פוטר ואם לא ילדה החליצה פוטר, דשמא ילדה ולד של קיימא והחליצה כמי שאינה, ואולי תינשא לכהן ויאמרו חלוצה מותרת לכהן, לפיכך אם היא גרושה או חללה תחלוץ אחר ט' חדשים

ותינשא, אבל לא תחלוץ בתוך ט' ותישא אפילו אחר תשעה, דשמא מעוברת היתה צרתה והפילה וכיון שהיתה צרתה מעוברת לא היתה חליצה
חליצה זו

הלכות יבום

סימן קנו - איזה נקרא זרע קימא לפטור מן היבום

מי שיש לו אח מכל מקום, אפילו הוא ממזר, זוקק אשת אחיו ליבום, בין קטן בין גדול, אפילו הוא גוסס או פצוע מכות שאינו יכול לחיות מהן לא תינשא כל זמן שהוא חי. ובלבד שנולד בחייו. אפילו לא יצא אלא ראשו ורובו לאויר העולם קודם שימות. ואפילו עבד או שפחה נאמנים להעיד עליו שהוא אחיו מאביו. אבל אם נולד אחרי מותו, או שהוא אחיו מאמו, אינו זוקק אשתו ליבום. גרים שנתגיירו ועבדים שנשתחררו הרי הם כזרים ואין להם אחוה זה עם זה לענין יבום, אפילו אחד מהם הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה, ואפילו הם תאומים ונולדו בקדושה הרי הם כזרים, ואין להם אחוה עד שיהיו שניהם הורתם ולידתם בקדושה. כתב רב שרירא גאון: נפלה לפני מומר כיון שהורתו ולידתו בקדושה זקוקה ליבם ומתעגנה עד דחליץ לה. ורב יהודה כתב אי כד נסבה בעלה הוי יבם מומר לא בעי חליצה מיניה, ואם היה הבעל מומר ויושבת תחתיו ומת בהמרותו בלא בניס אינה צריכה יבום, דהא לאו אחיו הוא ואין זקוק לה חליצה. עד כאן. ולא ידענא למה לא תהיה אשת מומר זקוקה ליבם. וגם מה חילוק יש בין אם היה יבם מומר כשנישאת או לא. לא היה מוחזק באחין ואמר "יש לי אחין", אינו נאמן. בא אחד ואמר "אני אחיו", אינו נאמן, ואפילו עד אחד מעיד עליו שהוא אחיו אינו נאמן להוציאה מחזקתה. היה מוחזק באחין ואמר "אין לי אחין", או שאמר על מי שהוא מוחזק שהוא אחיו "אינו אחי", כתב

הרב רבי זרחיה הלוי שהוא נאמן להתירה. והרמב"ם כתב שאינו נאמן, וכן דעת רב אלפס, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. לא היה מוחזק באחין, ויצא קול שיש עדים במדינת הים שיודעים שיש לו אחין, הרי זו חוששת ותמתין עד שיבואו העדים ויעידו. אשה שאין לה בן ולא אחין לבעלה, וחמותה וחמיה במדינת הים, ומת בעלה בכאן, מותרת לינשא ולא חיישין שמא ילדה חמותה זכר והיא זקוקה לו. יצתה חמותה מכאן מעוברת, חוששין שמא ילדה זכר.

סימן קנז - דיני גרים ומשמד, ואיזה נקרא אח ליבום

כשם שהאשה נאמנת לומר מת בעלה שתינשא, כך נאמנת לומר מת בעלה שתתיבם, והיבם נכנס לנחלה על פיה. אבל אינה נאמנת לומר מת יבמה שתינשא לשוק, ואין האיש נאמן לומר מת אחי ואיבם את אשתו. לפיכך הלכה היא ובעלה ויבמה למדינת הים, ובאה ואמרה מת בעלי ואחר כך מת יבמי, או מת יבמי ואחר כך מת בעלי, אינה נאמנת. הלכה היא ובעלה לבד, ובאה ואמרה ניתן לי יבם ומת, בין שאומרת מת בעלה ואחר כך מת יבמה, או יבמה ואחר כך מת בעלה, נאמנת. כתב הרמב"ם שעד אחד נאמן ביבמה להעיד שמת בעלה שתתיבם, או שמת יבמה שתינשא לשוק, ואפילו עבד ושפחה או עכו"ם מסיח לפי תומו נאמן להעיד במיתת היבם כמו שנאמן במיתת הבעל. ודין עדות זה לענין עדים המכחישים זה את זה במיתת היבם, כדין עדים המכחישים זה את זה במיתת הבעל. וכן כתב רב אלפס דעד אחד נאמן ביבמה בין להתירה ליבם בין להתירה לעלמא. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב להתירה ליבם דוקא נאמן, ובין אם אומר מת בעלך ובין אם אומר מת בנך ואחר כך בעלך, אבל להתירה לעלמא לא מהימן בין אם אומר מת יבמך בין אם אומר מת בעלך ואחר כך בנך. חמש נשים שאינן נאמנות להעיד לאשה שמת בעלה כדפרישית לעיל¹, אינם נאמנות גם כן להעיד לה שמת יבמה. לפיכך נשי שני אחים שבאות, וכל אחת ואחת אומרת מת בעלי ואין להם בנים, כל אחת אסורה מפני בעלה של חבירתה שהיא² יבמה והיא זקוקה לו, ואף על פי שאשתו נאמנת להעיד עליו שמת לגבי עצמה, אין עדותה מועיל לזו שהיא יבמה. ואם יש לזו עדים שמת בעלה ולזו אין עדים, את שיש לה עדים אסורה

משום יבמה, ושאין לה עדים מותרת, שעל בעלה נאמנת ועל יבמה יש עדים. יש לזו בנים ולזו אין בנים ולשתיהן אין עדים, את שיש לה בנים מותרת ושאין לה בנים אסורה. היו להם כאן שני יבמין ונתיבמו להן, שהאשה נאמנת לומר מת בעלי שאתיבם ולענין יבום לא הוצרכו זו לעדות זו, ומתו היבמין, אסורות לינשא לשוק, זו מפני בעלה הראשון של זו, וזו מפני בעלה הראשון של זו, דשמא עדיין הם חיים והרי הן זקוקות ליבום, אף על פי שכבר נתיבמו בחזקת שמתו בעליהן, נאמנות הן אצל עצמן אבל אי אפשר להתירה לזר אלא בעדות יבמתה שמעידה לה שמת יבמה ואין יבמות מעידות זו לזו שום צד היתר. נתיבמו ונתגרשו, הרי אלו מותרות לזר.

סימן קנח - באיזה אופן אשה נאמנת להתיבם, ואם עד אחד נאמן

אף על פי שיבמה אסורה לזר קודם שתתיבם או תחלוץ, אם קדשה זר, תפסי בה קידושין וצריכה גט. ואם קדשה במזיד, קנסינן ליה לאוסרה עליו אף אם ירצה היבם לחלוץ לה, אלא יגרשנה ומותרת ליבם אם הוא ישראל וחפץ בה. ואם הוא כהן, אסורה לו וחולץ לה ומתירה. ואם קדשה בשוגג, שלא ידע שהיתה זקוקה ליבם, אם ירצה היבם ליבם כופין את המקדש לגרש, ואם לא ירצה ליבם חולץ לה ומותרת למקדש, וצריך לקדשה פעם אחרת אחר שתחלוץ. כתב הרמב"ם: אם חזר המקדש וקדשה אחר שחלץ לה יבמה אין מוציאין אותה ממנו. ומשמע מדבריו אפילו אם קדשה תחילה במזיד, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כסברא הראשונה. ואם נשאת לזר, בין במזיד בין בשוגג, בין שיש לו בנים ממנה בין שאין לו בנים ממנה, תצא. וכתב בעל העיטור: אפילו מת היבם תצא, ואפילו חזר ונשאה אחר שחלץ לה היבם תצא, ודינה כדין האשה שהלך בעלה למדינת הים וניסת ואחר כך בא בעלה שתצא מזה וכל י"ג דרכים בה. ויש אומרים אף על פי שדינה שתצא, אין הולד ממזר. וכן כתב הרמב"ם: האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים ואמרו לה מת בעלך ואחר כך מת בנך וניסת ואחר כך אמרו לה חלוף הדברים, תצא והולד כשר. וכאשר כתבתי תחילה, כן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל.

זינתה, מותרת ליבם. נתיבמה בטעות, כגון ששמעה שמת בעלה ונתיבמה ואחר כך בא, אם היתה נשואת אחיו אינה צריכה גט מהיבם ומותרת לחזור לבעלה, ואם היתה ארוסה צריכה גט מהיבם, שמא יאמרו תנאי היה לאחיו בקדושין ולא נתקיים ובדין נשאה זה וצריכה גט, ולכך אסורה לחזור לבעלה. אחר מיתת הבעל נזקקה אשתו לאחיו, וזו היא שנקראת "שומרת יבם", ומחמת אותה הזיקה חשובה כארוסתו ליאסר בקרובותיה, אפילו מת קודם שייבם או יחלוץ, ואפילו נפלה לפני שני אחין שאין ידוע איזה מהם ייבם אותה או יחלוץ, אפילו הכי שניהם אסורים בקרובותיה. לפיכך אם קידש אחד מהם אחות זקוקתו, אסור לו לכונסה שהיא כאחות ארוסתו, עד שייבם אחיו או יחלוץ לזקוקה ותפקע הזיקה. ופירש ר"י דוקא כשקידש לאחותה, משום שבשעת נישואין הוי כנושא אחות זקוקתו, אבל אם כנסה לחופה, אין צריך להמתין מלבעול, דבשעה שכנסה אשתו גמורה היא ופקעה לה זיקה לגמרי. ודוקא קידש לאחר שנזקקה לו, שקידשה באיסור, אבל אם קידשה קודם לכן, כיון שלא היתה אחות זקוקתו מעולם, לא גזור רבנן. מת אחיו, שלא נשארה זקוקה אלא לו, מוציא את ארוסתו בגט ואת היבמה בחליצה. מתה ארוסתו, חוזרת היבמה להיתרה הראשון, רצה חולץ רצה מייבם.

סימן קנט - יבמה שנתקדשה לזר אם יש זקה לאסר בקרובותיו

היבמה, ג' חדשים הראשונים ניזונת משל בעלה, מכאן ואילך אינה ניזונת לא משל בעלה ולא משל יבם. עמדה בדין ותבעתו לייבם או לחלוץ ונתרצה לייבם, ואירעו אונס, שחלה או שהוצרך לברוח מחמת ממון או מחמת מרדין, חייב במזונותיה. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: דוקא ברח יש לה מזונות, אבל לא ברח, אפילו אירע הדבר שנתאחר זמן מועט מלייבם לא תקנו לה מזונות, דלא שכיח שיתאחר מלייבם כיון דאיתיה קמן ונתרצה, ואין לה מזונות אם לא שתבוא בפני בית דין ותתבע ממנו שייבם או שיתן לה מזונות. ואפילו אם ברח לא מחייב אלא כשנתרצה לייבם, דכיון דסופו לייבם הרי היא כאשתו וחייב במזונותיה, אבל לא

נתרצה לייבם אלא לחלוץ ואירעו אונס שהוצרך לברוח, לא מסתבר שתקנו לה מזונות משל יבם. עד כאן. והרמב"ם אינו מחלק בין לייבם או לחלוץ, ומחייב אפילו בלא נתרצה, שכתב: תבעתו לדין לייבם או לחלוץ וברח או חלה או שהיבם במדינה אחרת, הרי זו ניזונת משל יבם בלא שבועה. הניחה מעוברת, הרי זו ניזונת עד שתלד. ילדה ולד של קיימא, הרי זו ניזונת כל ימי אלמנותה כשאר כל הנשים. עד כאן. נפלה לפני יבם קטן, אין לה מזונות עד שיגדיל. מעשה ידיה שלה לעולם, אפילו היא ניזונת. נפלו לה נכסים בעודה שומרת יבם, מוכרת ונותנת וקיים, שאין ליבם בהם כלום עד שיכנוס, ואפילו עשה בה מאמר. במה דברים אמורים בנכסי מלוג, אבל נכסי צאן ברזל לא תמכור, שיש ליבם זכות בהם. ואם מתה, כתובתה בחזקת יורשי הבעל, ונכסי מלוג בחזקת יורשי האשה, ובנכסי צאן ברזל איכא פלוגתא דרבנותא, לרש"י יחלקו בהן יורשי הבעל ויורשי האשה, וכן כתב הרמב"ם, ולרבינו תם כולם בחזקת יורשי הבעל כמו הכתובה, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל. וכי היכי דאיכא פלוגתא בנכסי צאן ברזל לאחר מיתה, הכי נמי איכא פלוגתא בחייה ובפירות, לרש"י חולקים בהם היא והיבם, ולרבינו תם הוא נוטל הכל. נפלו לה הנכסים בעודה תחת בעלה ומת ונפלה לפני יבם, אין צריך לומר שלא תמכור בנכסי צאן ברזל, שהרי היבם אוכל כל פירותיה, אלא אפילו נכסי מלוג נמי לא תמכור, שגם בהם יש חלק ליבם בפירותיהן, שחציים שלו והחצי שלה. ואם מתה, יחלקו בהם יורשיה ויורשי הבעל, וכתובה ונכסי צאן ברזל הם בחזקת יורשי הבעל. והרמב"ם כתב שאפילו נכסים שנפלו לה תחת הבעל ומת, אין ליבם בהם פירות ואפילו בנכסי צאן ברזל. ולא

סימן קס - חיוב מזונות היבמה וקבורתה, ודין נכסיה וירשתה

מי שהיו לו נשים רבות ומת ולו אח, ביאתה או חליצתה של אחת מהם פוטרת כולן. ואין היבם יכול לייבם אלא אחת מהם, ולא חולץ אלא אחת מהן. היו בהן כשרות לכהונה ופסולות כמו גרושה או חללה, בא לייבם מייבם לאיזו שירצה, בא לחלוץ חולץ לפסולה ולא לכשרה כדי שלא

לפוסלה לכהונה בחליצה. היו לו אחין רבים ונפלו נשותיו לפניהם, אחד מייבם או חולץ לאחת מהיבמות והותרו שאר הצרות. ומצוה על הגדול שבהם לייבם או לחלוץ. לא רצה, חוזרים על כל האחין זה אחר זה דרך גדילתן. לא רצו, חוזרים אצל גדול ואומרים לו "עליך המצוה או חלוץ או יבם", וכופין אותו לחלוץ אבל אין כופין אותו לייבם. אמר הגדול "המתינו עד שיגדל הקטן", או שהיה אחיו חרש ואמר "המתינו עד שיבריא", אין שומעין לו אלא אומרים לו "עליך המצוה או חלוץ או יבם". וכן אם היה גדול במדינה אחרת, אין הקטן ממנו בשנים שהוא כאן יכול לומר "על אחי הגדול המצוה, המתינו לו עד שיבוא", אלא אומרים לזה שבכאן "חלוץ או יבם". לא רצה הגדול לייבם אלא לחלוץ והקטן ממנו רוצה לייבם, ביאת הקטן עדיפא. אבל אם שניהם אין רוצים לייבם אלא לחלוץ, חליצת הגדול עדיפא מהקטן. אף על פי שמצוה בגדול לייבם, קדם הקטן ויבם, זכה. היו לו אחים רבים ומתו ונפלו נשותיהם לפניו, אם אפשר לו לייבם את כולם, מייבם, ואם לאו, חולץ למי שירצה מהן ומייבם למי שירצה מהן, אחת מכל בית ובית.

סימן קסא - מי שהיו לו אחים רבים ונשים רבות שמתו אחיו ונפלו נשותיהם לפניו

הכונס את יבמתו, נאסרו צרותיהן עליו ועל שאר האחין. ואם בא הוא או אחד משאר האחין על הצרה, אין עוברין אלא בעשה, לפיכך תפסי בה קדושין ואין הולד ממנה ממזר. החולץ ליבמתו, נאסרה החלוצה היא וצרותיה עליו ועל שאר האחין. ואינה אלא בעשה, לפיכך תפסי בהו קדושין ואין הולד ממזר. וכשם שהחולץ אסור בחלוצה, כך אסור בכל קרובותיה, כגון באמה ובבתה, והיא אסורה בבנו ובאחיו, ואפילו באיסור שניות, כגון אם אם אמה ובת בן בנו, כמו בגרושתו. לפיכך מתה, מותר באחותה. והאחין מותרין בכל קרובות החלוצה. החולץ מותר באחות צרת החלוצה ובשאר קרובותיה, ואסור בצרת אחות החלוצה. ופירש רש"י אפילו אם נשואה לאיש נכרי. ור"י פירש אם היא נשואה לאיש נכרי מותרת, ואינה אסורה לו אלא אם כן נשואה לאחין, וכן היא

סימן קסב - דיני צרת היבמה וקרובותיה

המייבם זוכה בנכסי המת, ועומד במקומו ליטול חלקו בנכסי אביהן. ודוקא במוחזק, כגון שמת אביהם ואחר כך מת אחיו קודם שחלקו, אז נוטל חלק אחיו בנכסי אביהם, אבל לא בראוי, כגון אם מת אחיו ואחר כך אביהם, לא יטול חלק אחיו. ואפילו במוחזק לא יטול אלא בגוף הנכסים, אבל אם ישביחו הנכסים, אינו נוטל חלק אחיו באותו שבת, אפילו אם שבחו אחר יבום קודם חלוקה. החולץ, הוא כאחד משאר האחין לנחלה. ואם האב קיים, הוא יורש הכל. ואם מת, יחלקו האחין ביניהם. יבם היבם לסוף ב' חדשים למיתת אחיו, וילדה לסוף ט' חדשים, ספק אם הוא בן ט' חדשים לראשון או בן ז' לשני, ותובע הספק נכסי המת שאומר שהוא בנו, והיבם אומר "אני יורשו כי אתה בני", אם אבי המת קיים, אז יחלקו היבם והספק ביניהם. אפילו אחד מהם מוחזק, אין שומעין לו לחזקתו אלא חולקין. ואם מת הסבא, אז יטול היבם הכל. ואם הסבא קיים דהוי דינא דיחלוקו הספק והיבם, ומת הספק קודם חלוקה, יחלקו הסבא והיבם. ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי המת, הוא אומר "אני בן המת" ואטול הכל, והם אומרים "אחינו אתה ואין לך חלק אלא כאחד ממנו", החלק שהם מודים לו יטול הכל, והשאר יחלקו ביניהם ויטול הוא החצי והן כולם החצי. ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי יבם לאחר שחלק היבם בנכסי המת, ואומר הספק "ממה נפשך, אם אחיכם אני, תנו לי חלק עמכם ומה שלקחתי בנכסי המת עם אביכם אחזיר ונחלוק הכל, ואם אינני אחיכם, תחזרו לי נכסי אבי שלקח אביכם מנכסי המת", בזה מחלוקת בין הפוסקים, יש אומרים שהדין עמו, ויש אומרים שהדין עם בני היבם. וכתב אדוני אבי ז"ל: כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא, לא מפקינן מבני יבם. ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי סבא, ואומר הספק "אני בן המת ויש לי ליטול החצי", אין שומעין לו. ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי הסבא, אומר הספק "אני בן המת ויש לי ליטול החצי", והם אומרים "לא כי, אלא אתה אחינו ואין לך אלא השליש כאחד ממנו", בחצי שהוא מודה להם יטלו הם, והשליש שהם

מודים לו יטול הוא, והשתות הנשאר שהם חולקים עליו, יחלקו ביניהם ויטול הוא חציו והם חציו. סבא ויבם בנכסי ספק, או ספק וסבא בנכסי יבם, חולקים.

סימן קסג - המיבם זוכה בנכסי המת, וטענת בני היבם

היבמה לא תחלוץ ולא תתייבם עד שיהיו תשעים יום ממיתת הבעל, חוץ מיום המיתה ויום היבום ויום החליצה. חלצה או נתייבמה תוך שלשה חדשים ולא נמצאת מעוברת, הרי זו פטורה ואינה צריכה כלום, אבל לא תינשא לאחר אף על פי שחלצה עד שיהיו לה ג' חדשים. ומיהו כשישלימו לה ג' חדשים למיתת הבעל תינשא אף על פי שאין לה ג' חדשים אחר החליצה. אבל אם מת היבם תוך ג' חדשים, או אפילו אחר הג', צריכה להמתין שלשה חדשים אחרי מיתתו. חלצה ונמצאת מעוברת וילדה, אם הולד של קיימא, אין החליצה כלום ומותרת לכהונה ומותר בקרובותיה. ואם הפילה או ילדה ולא חיה ל' יום, צריכה חליצה אחרת, שחליצת מעוברת לא שמה חליצה. וכתב הרמב"ם: וחולץ לה או הוא או אחר משאר האחין. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שלא יחלוץ לה הוא, אף על גב דחליצה קמייטא לאו כלום היא, מכל מקום הורעה זיקתו והרי הוא כאילו נתן גט ולא מצי חליץ חליצה כשירה. עד כאן. וכן ביאת מעוברת לא שמה ביאה. לפיכך הכונס או חולץ ליבמתו תוך ג' חדשים ולה צרה, לא תינשא עד שתלד זו, דשמה תפיל ולא היתה הביאה והחליצה כלום, והולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם. היבמה לא תתייבם בעת נדוטה, אבל חולצת היא. ואם עבר ויבם ובא עליה בעת נדוטה, קנאה. הכונס יבמתו ונמצאת מעוברת, מפרישין אותה ממנו, ואם הפילה יחזור ויקיים, ואם ילדה ולא שהה הולד שלשים יום, הרי זו ספק וצריכה גט וחליצה. והרמ"ה כתב כיון דספק הוא אין מוציאין אותה ממנו. ואם שהה ל' יום, הרי זה של קיימא ויוציא ואינה צריכה כלום. ואם יש לספקו בראשון, כגון שכנסה לסוף ב' חדשים וילדה לסוף ז', ספק אם הוא בן ט' לראשון או בן ז' לשני, יוציא בגט והולד כשר. ואם בא עליה אחר כך וילדה, הוי ספק ממזר. יבמה שילדה אחר מיתת הבעל, ומת הולד בתוך

ל' יום או ביום ל', חולצת ולא מתייבמת. ואם עמדה ונתקדשה לשוק, אם לישראל נתקדשה חולצת, ואם לכהן נתקדשה שתיאסר עליו אם תחלוץ, לא תחלוץ. ואם נתייבמה, כתב הרמ"ה: כיון דספיקא הוא אין מוציאין אותה ממנו. ולא נהירא, דהא טעם דשרינן לה לכהן מספק, משום דסמכינן אדרבנן דאמרי אף על פי שלא שהה הוי בר קיימא והיא מותרת לשוק, ואם כן אדרבא מהאי טעמא נמי תצא מיבם, דלרבנן הוי בר קיימא והוי אשת אחיו שלא במקום מצוה.

סימן קסד - שהיבמה לא תתיבם ולא תחלוץ תוך שלשה חדשים, ודין אם נתיבמה ונמצאת מעוברת

רב אלפס פסק שמצות יבום קודמת למצות חליצה, וכן כתב הרמב"ם. ורש"י כתב שמצות חליצה קודמת, ומכל מקום אם שניהם לפנינו ורוצין לייבם, שומעין להם ולא חיישינן שמא אינם מכוונים לשם מצוה. אבל אם אמרה "לא בעינא ליה", ואמרה דברים הניכרים, אם יכולים להטעותו שיאמרו לחלוץ לה על מנת שתתן לך מנה, מטעינן ליה, ואי לא, כייפינן ליה וחלוץ בכל אמתלא שתתן לדבריה. ורבינו תם כתב דמצות חליצה קודמת, ואפילו אם שניהם רוצים לייבם, אין שומעין להן אלא אם כן ידוע שמכוונים לשם מצוה, כגון שבא לבית דין לחלוץ ואמרו לו אי צבית ליבומי יבם, מאז¹ ודאי אי מייבמים מכוונין לשם מצוה כיון שבא לחלוץ מתחילה, וכיוצא בזה. אם רוצה לייבם וידוע שמכוין לשם מצוה והיא ממאנת, אם יש לה טענה שהיתה מועלת לה אפילו כנגד בעלה, כגון שהוא מאותן שכופין אותו להוציא, כופין אותו נמי לחלוץ, ואם לאו, אם יכולין להטעותו שיחלוץ לה הרי טוב, ואם אין יכולים להטעותו אין כופין לחלוץ. וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. וכתב עוד בתשובה על יבמה שנפלה לפני יבם נער ולא רצתה להתייבם בטענה שאמרה שהוא נער ובער ואין לו במה לפרנסה, והוא לא רצה לחלוץ עד שיתנו לו דבר קצוב, וכתב שאם יכולים להטעותו שיחלוץ מטעינן ליה, ואם לאו כופין אותו לחלוץ בחנם. ובספר המצוות כתב שאם יש לו אשה אחרת, שכופין אותו ומנדין אותו עד שיחלוץ. מתוך שפסק רב אלפס שמצות יבום קודם, משמע שיבמה שאינה רוצה להתייבם שדינה כדין

מורדת. וכן כתב הרמב"ם: יבמה הראוי² להתייבם ולא רצתה להתייבם דינה כדין מורדת על בעלה, וכופין אותו לחלוץ ותצא בלא כתובה. הניח אחיו נשים רבות, כל מי שתובע היבם לייבם ולא רצתה, היא המורדת וחולץ לה ותצא בלא כתובה ושאר צרותיה שלא נתבעו נוטלות כתובתן כשאר האלמנות. היו היבמים רבים ותבע אותה הגדול לייבם והיא אינה רוצה בו ורוצה באחיו, אין שומעין לה שמצוה בגדול לייבם. אמר הגדול איני רוצה לא לייבם ולא לחלוץ הרי אחי לפניך, ותבע אותה אחד מן האחין לייבם והיא אומרת איני רוצה בו ורצתה באח אחר והוא רוצה בה, אין זה מורדת מאחר שנסתלק הגדול שמצוה בו כולן שוין, הואיל והיא רוצה באחד מהן והוא רוצה בה הרי לא מרדה. ולא עוד אלא אם היה אחד מהם במדינה אחרת ואמרה הריני ממתנת עד שיבוא וייבם אותי אבל זה איני רוצה בו, אין זו מורדת ואומרים לזה שאינו הגדול ותובע אותה "אם תרצה לחלוץ וליתן לה כתובה חלוץ, ואם לאו הרי רצתה שתשב עד שיבוא אחיך, הואיל ואין לך דין קדימה עליו". בא אותו שתלתה בו ולא רצה בה, חוזרין אצל זה שתבע אותה לייבם והיא אינה רוצה, ואומרים לה "אין כאן מי שירצה לייבם אלא זה, ומצות יבום קודמת", או תתייבם או תצא בלא כתובה כדין כל מורדת. עד כאן. אבל לרבינו תם שמצות חליצה קודמת, אין לה דין מורדת, אלא כופין אותו לחלוץ אם הוא מאותן שכופין, ואם לאו מטעין אותו אם יוכלו, ואם לא יוכלו להטעותו אין כופין אותו אם ידוע שמכוין לשם מצוה אלא תשב לעולם. יבמה שנדרה הנאה מיבמה בחיי בעלה, שיש הוכחה שלא כיונה לאסור עצמה על היבם, או שנדרה הנאה מכל העולם בחיי בעלה, כופין אותו לחלוץ ונותן לה כתובה. נדרה מהיבם אחר מיתת הבעל, או אפילו בחיי בעלה ונתכוונה בנדרה כדי לאסור עצמה על היבם, מבקשין ממנו לחלוץ, ואם אינו רוצה אין כופין. וכתב רב אלפס שדינה כדין מורדת, וכן כתב הרמב"ם שתצא בלא כתובה. והראב"ד כתב שאין כופין אותו לחלוץ, ומכל מקום אין לה דין מורדת שתצא בלא כתובה, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל דאפילו למאן דאית ליה מצות יבום קודמת, אין לה דין מורדת שתפסיד כתובתה. כתב הרמב"ם: יבמה שתבעה היבם לחליצה והיא אומרת איני חולצת ולא נוטלת כתובה אלא אשב בבית בעלי כשאר כל האלמנות, אין שומעין לה אלא רצה מייבם רצה חולץ ונותן לה כתובה. ולא עוד אלא אפילו אומרת אני ניזונת משלי ואשאר עגונה כל ימי, אין שומעין לה שהיבם אומר כל זמן שאת זקוקה לי אין נותנין לי אחרת, ואפילו היה נשוי אפשר שישא אשה אחרת, או שתהיה לו מריבה בתוך ביתו מפני היבמה. כל יבמה שדינה שתחלוץ ולא

תתייבם, הרי זו נוטלת כתובתה אם יש לה כתובה כשאר כל האלמנות. וכן אם היה יבמה מוכה שחין או שיש בו שאר מומי אנשים, חולץ לה ונוטלת כתובתה. נולדו בה מומין כשהיא שומרת יבם, נסתחפה שדהו, ואם אינו רוצה לייבם חולץ לה ונותן לה כתובה. עד כאן.

סימן קסה - איזה מהם קודם או חליצה או יבום

מצות יבום וחליצה כך הוא, שתלך היבמה אחר היבם למקום שהוא שם, אפילו מבית דין הגדול לקטן ממנו, ובאה לדיינים והם קוראין לו ונותנין לו עצה ההוגנת לשניהם, אם הוא עצה לייבם שייבם, ואם הוא עצה לחלוץ, כגון שהוא זקן והיא ילדה או איפכא, שיחלוץ. בא לייבם, דבר תורה אין צריך לקדש שמן השמים הקונה לו, אלא בא עליה וכתובתה על נכסי בעלה הראשון, ואם אין לראשון נכסים כתובתה על נכסי היבם, וחכמים תקנו שלא יבוא עליה עד שיקדשה קדושין גמורים בפני עדים ובשוה פרוטה, וזהו שנקרא "מאמר", ואינו קונה קנין גמור כדלקמן. ואין עושין בה מאמר אלא מדעתה, כמו שהאשה אינה מתקדשת אלא מדעתה. וקטנה שנתאלמנה מן האירוסין, אין עושין בה מאמר אלא מדעת אביה. וכותב לה כתובה, כדין כל הנושא אלמנה דעלמא. ואם בא עליה בלא מאמר, קונה קנין גמור ואין צריך לחזור ולקדש, ומכין אותו מכת מרדות כדין מקדש אשה דעלמא בביאה, וכותב לה כתובה. ואם נולד לו בן ממנה, אין צריך לקרותו על שם אחיו המת. מדברי בעל העיטור: כתב הרב המחבר¹ לעניות דעתי הכונס יבמתו מצוה רבה היא ומברך "אשר קדשנו במצוותיו וציונו על בעילת יבמה" ככל המצוות, דאף על גב דפליגי גבי מצות בעילה דלאו דיבמה איכא מ"ד דלא צריכה לברוכי, ביבמה דברי הכל דצריך לברך. ואיכא למאן דאמר דעל כניסת יבמה כשקידש יבמתו צריך לברך "על כניסת יבמה", וליתא דהא בריך ברכת אירוסין, ואי משום דמוסיף מצות יבום, הא ליתא למצוה אלא בביאה, ואנן כתבינן דכל מצוה התלויה באחר לא מברכינן עובר לעשייתו. עד כאן. טופס כתובת יבמין: **ביום פלוני, כך כך לשנת פלוני וכו', איך פלוני בר פלוני אתא קדמנא וכך אמר לנא "אחי דמן אבא שכיב וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק, ובר וברת מורית ומחסין ומוקים שמא**

בישראל לא שבק, ושבק הדא אתתא דשמה פלונית בת פלוני דממתא פלונית דהות נסיבא ליה, וחזי לי מן דאורייתא לייבומה כדכתיב בספר אורייתא דמשה יבמה יבא עליה, ואנא אפלח ואזון ואפרנס יתיכי כהלכות גוברין יהודאין דפלחין ומוקרין וזנין ומפרנסין ומכסין ית נשיהון בקושטא, ויהיבנא ליכי כסף עשרין וחמשה זוזי דחזו ליכי כדהו כתיבי בכתובה דכתב לך בעלך קדמאה, ועלי מזונייכי וכסותייכי וסיפוקייכי ומיעל עלייכי כאורח כל ארעא", וצביאת פלונית בת פלוני דנא ואתייבמת לפלוני בר פלוני יבמה כדי לאוקמי שמיה בישראל כדכתיב והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת, ודא נדוניא דהנעלת ליה מבי אבוה כך וכך, וצבי הוא ואוסיף לה מדיליה כך וכך, וקבל עלוהי פלוני דנא אחריות תוספת כתובה דנא עלוהי ועל ירתוהי בתריה מקרקעי ומטלטלי ואפילו מן גלימא דעל כתפיה וכו' כדכתבינן בשאר כתובה דעלמא. וצריך לשרטט אותה בשביל הפסוקים שכותבין בה. והבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד, בין באונס, כגון שאנסוהו עכו"ם והדביקוהו ביבמתו בעל כרחו על ידי קושי, בין ברצון, בין שהיה הוא מזיד והיא שוגגת או אנוסה, בין שהיתה היא מזידה והוא שוגג או אנוס, בין שהיא ערה או ישנה, בין כדרכה בין שלא כדרכה אפילו בהעראה, קנאה. במה דברים אמורים כשנתכוין לשום ביאה בעלמא, ואפילו לא נתכוין אלא לביאת בהמה ובא על יבמתו קנאה, אבל לא נתכוין לשם ביאה כלל, כגון שהוא ישן או שכור שאינו מכיר כלום, או שנתכוין להטיח בכותל והטיח ביבמתו, או שנתקשה לאשתו ונפל מן הגג ונתקע ביבמתו, לא קנה. וכן אם הדביקוהו ביבמתו בלא קישוי באבר מת, לא קנה. והא דביאת שוגג קנה ביבמתו בכל דרך, דוקא כשנפלה לו מן הנישואין, אבל נפלה לו מן האירוסין אינו קונה בביאה² שוגג אלא לירש בנכסי אחיו ולהוציאה בגט ולפטור צרתה, אבל אינו קונה ליורשה ולטמא לה ולהפר נדריה. אבל בהעראה, קונה לכל דבר אף כי נפלה לו מן האירוסין.

סימן קסו - מצות יבום שתלך היבמה אחר היבם, ושיקדשנה, ואם כונס בביאה באיזו ביאה היא נקנית

קטן פחות מבן תשע שנים אין ביאתו כלום. ומבן תשע שנים ואילך ביאתו ביאה וקונה ביבמתו. ודוקא ביבמתו ביאתו ביאה, אבל באשה דעלמא לא. לפיכך נשא אשה ולו אח, אשתו פטורה מן החליצה ומן היבום. ואפילו ביבמתו אין ביאתו קונה בה קנין גמור אלא כמאמר. לפיכך בן ט' שנים ויום אחד שבא על יבמתו קנאה, אבל אינו יכול לפוטרה בגט עד שיגדיל ויבוא עליה אחר כך. ואם לא בא עליה אחר כך ובא להוציאה, צריכה גט וחליצה. ואם בא עליה כשהוא קטן ומת קודם שהגדיל, או מת אחר שהגדיל אבל לא בא עליה משהגדיל, ולו אח, חולצת ולא מתייבמת. ואם משהגדיל נשא אשה אחרת ולא בא על יבמה משהגדיל ומת, שתיהן חולצות ולא מתייבמות. קטן אינו חולץ עד שיגדיל ויבדקוהו שהביא ב' שערות אחר שהגדיל. אבל אם היו לו שערות קודם שהגדיל, אינו נחשב גדול על ידם לא אם כן יביא אחרות אחר שהגדיל. ומכל מקום אם מוצאין לו ב' שערות אחר שהגדיל לא חיישינן שמא היו לו קודם לכן. קטנה מבת ג' שנים ויום אחד, ביאתה ביאה לכל דבר, ואם בא עליה יבם קנאה קנין גמור שיכול להוציאה בגט, אבל אינה חולצת עד שתגדיל ויבדקוהו אם הביאה ב' שערות. יבם קטן שבא על יבמה קטנה, יגדלו זה עם זה. היבמה שנתייבמה ובא להוציאה ואמר שעדיין לא בעל וצריכה חליצה, והיא אומרת שנבעלה ודי לה בגט, בתוך ל' יום נאמן וצריכה חליצה, וכיון שהיא אומרת שבעל ולפי דבריה צריכה גט, אין די לה בחליצה, ומבקשין אותו שיתן גט אבל אין כופין אותו. ואם היא אומרת לא נבעלתי והוא אומר שבעל, נאמנת וכופין אותו לבעול או לחלוץ. ואם גט יוצא מתחת ידה והוא אומר שבעל קודם הגט ודיה בגט, והיא אומרת שלא בעל עדיין והשתא אי אפשר לו לבעול כיון שלפי דבריה פסלה עליו בגט קודם שבעל, כופין אותו לחלוץ. ואם אחר ל' יום אומר לא בעלתי וצריכה חליצה והיא אומרת נבעלתי, נאמנת ודיה בגט. ואם היא אומרת לא נבעלתי והוא אומר שבעל, נאמן ואין כופין אותו לחלוץ, ומכל מקום היא שויתה עצמה חתיכה דאיסורא להצטרך חליצה, ומבקשין אותו שיחלוץ לה. ואפילו אם חזר והודה לדבריה שלא בעל ודי לה בחליצה, אין שומעין לו וצריכה גט וחליצה. ואפילו אם יש לה גט ממנו והוא אומר שנתנו לה קודם שבעל, צריכה גט שני וחליצה. ולענין איסור הצרה, לדעת ר"י אינו נאמן לאוסרה אפילו הוא והיא אומרים שלא בעל, אפילו תוך ל' יום. ולדעת אדוני אבי הרא"ש ז"ל, תוך ל' יום אם הוא אומר שלא בעל, נאמן לאסור הצרה ואפילו אם היא אומרת שבעל, אבל לאחר ל' יום אפילו אם שניהם אומרים שלא בעל אינם נאמנים לאוסרה.

סימן קסז - דין יבם קטן וחליצתו וכן קטנה

משיבם היבם היבמה, הרי היא כאשתו לכל דבר, שיכול להוציאה בגט ולהחזירה, ולא אמרינן כיון שכבר קיים מצות יבום חזר איסור אשת אח למקומה. וכתובתה על נכסי בעלה הראשון. ואם אין נכסים לראשון, יש לה כתובה מנה משני כדין אלמנה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. אבל כל זמן שיש לראשון אפילו הן ביד לקוחות אין לה מנכסי שני כלום. גרשה והחזירה קודם שפרע לה כתובתה, דינה כאשה אחרת שגרשה והחזירה, שאין לה אלא כתובה אחת, שהמגרש אשתו והחזירה על דעת כתובתה הראשונה הוא מחזירה. וכיון שכתובתה על נכסי המת, אין היבם רשאי למכור כלום מנכסי אחיו, אלא יהיו כולם קיימין לשיעבוד כתובתה. ואם מכר או נתן מהם, מעכשיו בטלים, לא שנא אם מכר או נתן קודם יבום או אחרי יבום. ואפילו אם הניח מטלטלין כגון מעות או פירות תלושין, ימכרם וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות והגוף יהיה קיים לשיעבוד כתובתה. ואפילו היה הוא חייב לאחיו מנה, לא יאמר הואיל ואני יורשו אחזיק במה שבידי, אלא מוציאין אותו מידו וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות. והראב"ד כתב בזה שאין מוציאין אותו מידו. והרמב"ם ז"ל כתב דאפילו בשאר מטלטלין שהניח אחיו משתמש בהן כמו שירצה ואינה יכולה לעכב עליו, כיון שאין כתובה נגבית ממטלטלין אלא מתקנת הגאונים, אין כח בתקנה זו למונעו מנכסי אחיו לאוסרו באחריות זו שלא ישא ויתן בהם. עד כאן. ורב אלפס כתב כסברא ראשונה, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל. ואפילו גרשה וכנסה אחר כך סתם, אינו יכול למכור, דכיון שכנסה סתם לא נתחייב לה בכתובה, אלא אם כן יתנו בשעה שמחזיר שכתובתה על נכסיו, ואז יכתוב לה כתובה באחריות על כל נכסיו שקנה ושיקנה, ויכול למכור. והוא הדין נמי בלא גרושין, אם מתרצת לו שימכור על מנת שיתחייב לה באחריות כתובתה, שיכתוב לה אחריות על כל נכסיו שקנה ושיקנה, יכול למכור. כתב הרמב"ם: יבמה שלא היתה לה כתובה או שמחלה כתובתה, זכה בנכסי אחיו ויכול למכור וליתן בחפצו, וכשיכנוס יבמתו יכתוב לה מנה ויהיו כל נכסיו אחראין לכתובתה כשאר כל הנשים. וכתב עוד: יבמה שלא היה לה על בעלה כתובה מפני שהיבמה אסורה עליו והרי היא מותרת לאחיו, אם רצה היבם לייבם כונס ואין לה כתובה כדרך שלא

היה לה על בעלה, ודינה עם יבמה בתוספת כמו שהיה לה על בעלה. אבל לא כתב לה בעלה כתובה או שמכרה לו או שמחלה, צריך היבם לכתוב לה כתובה כדרך כל האלמנות.

סימן קסח - משכנסה הרי היא כאשתו, ועל מי חיוב כתבתה

[הדיינים] בא לחלוץ, יוועדו ג' דיינים לחלוץ בפניהם, שמצות חליצה בג' דיינים ישראלים כשרים, שלא יהיו קרובים זה לזה ולא ליבם ויבמה, ואפילו הם הדיוטות רק שידעו להקרות את היבם והיבמה. נמצא אחד מהם קרוב או פסול, או גר, אפילו היה אביו גר ואמו מישראל, פסול עד שיהא אביו ואמו מישראל. ובספר המצוות הכשיר אמו מגרים רק שיהא אביו מישראל. ומיהו חליצה פסולה מיהא הוי לפוסלה על האחים אפילו ביחיד, ואפילו בינו לבינה. נמצאו עמי הארץ שאין יודעין אפילו להקרות, החליצה כשרה. ולכתחילה מצוה שיוסיפו שנים על הג' לפרסומי מילתא. ואפילו הן עמי הארץ, חלצה בג' חליצה כשרה. כתב בעל הלכות: צריכין למיתב חמשה בהוא בי דינא, וכד כתבי גיטא לכתבו "במותב תלתא הוינא", וכן אמר רב צמח גאון. ויקבעו מקום תחילה לומר "נחלוץ במקום פלוני". וכתב אבי העזרי: רבותי אומרים "בהוא יומא". ואני ראיתי לאבא מורי שקבע מקום בערב ביום שלפניו. כתב הרמב"ם: צריכין הדיינין לקבוע מקום ואחר כך תחלוץ לפניהם, לא נועדו ולא קבעו מקום אלא נקרה מקרה והקרו הוא והיא לפניהם וחלצה חליצתם כשרה. עד כאן. אין חליצה כשרה אלא ביום. חלצו בלילה, חליצתה פסולה. וצריך שיכירו אותו שאומר שהוא היבם שהוא אחי המת, ושהיה בעולמו, ושזאת היא אשת המת. ומיהו אפילו אין כאן אלא עד אחד שמעיד עליהם, שפיר דמי, ואפילו הוא עבד או שפחה. וצריך שידעו הדיינים שיש שלשה חדשים ממיתת הבעל. [בירור הגדלות] ויבדקו היבם והיבמה אם הביאו ב' שערות, ואם הוא בן י"ג שנה ויום אחד, ואם היא בת י"ב שנה ויום אחד. והיא נבדקת על פי נשים. ואם רואים שגדלו דדיה ושנתמלא זקנו, אין צריך לבדוק יותר. כתב הרמב"ם: אין סומכין במנין השנים לא על פי קרובים ולא על פי נשים אלא על פי עדים כשרים להעיד.

ובספר התרומה כתב: אם אין השנים ידועות אלא על פי האב, כגון שבאו ממקום אחר ואין מכירין אותו, אינו נאמן להחזיקו בגדול, אבל במקום שהוא דר והוחזק בעיני השכנים שלא על פי האב שבא לכלל שנים, או שיצא עליו קול שבא לכלל שנים, נאמנים להחזיקו כגדול אם הביא ב' שערות, ולא חיישינן שמא עדיין לא בא לכלל גדול ושומא נינהו. ואפילו בלא חזקת השכנים, אם יש להם ריבוי שערות או שהן ארוכות, חזקה שבאו לכלל שנים, ועל זה סומכין שאין צריך לבדוק אם יש בהן גומות, אף על גב דקיימא לן שצריך שיהיו בעיקר גומות, אם יש ריבוי שערות או שהן ארוכות אין צריך לבדוק על הגומות. [עמידה וביטול מודעא] ויישבו הדיינים כמו שצריכין לישיב בדין, ויעמדו לפניהם היבם והיבמה, שמצות חליצה מעומד. לא עמדו, אלא חלצו מוטין או יושבין, חליצתם כשרה. וישאלוהו אם ירצה ליבם או לחלוץ, ואם אמר שרוצה לחלוץ יאמרו לו לבטל כל מודעות שמסר כמו גבי גט, שאם מסר מודעא תחילה החליצה פסולה. מי שכופין אותו לחלוץ בדין ומסר מודעא תחילה ולא ביטלה, משמתינן ליה. [המנעל] ויתנו לו מנעל החליצה במתנה, שצריך שיהא שלו, אף על פי שמחזירו אחר כך קרינן ביה שפיר שלו. ויש אומרים שצריך שיהלך בו מעט כדי שיהא נראה כשלו. ואם לא נתנוהו לו, כשר. והמנעל צריך שיהא כולו של עור, לפיכך צריך לתופרו בעור, אבל רצועותיו אין צריך שיהא מעור. וכתב בספר המצוות: צריך שיהיה העור קשה קצת שיהיה דומה קצת לסנדל, שמן הדין לא היה ראוי לחלוץ אלא בסנדל אלא שאינו מצוי, לכך צריך שיהא דומה קצת לסנדל. ולא יהיה תפור בו בגד בפנים. ומאיזה עור שיהיה הסנדל שפיר דמי, ולא כדברי רבינו תם שכתב שצריך שיהיה עור בהמה טהורה דוקא. ויהיה לו רצועות לקושרו בהן ולהדקו על הרגל, וגם כמין קשר באזנו האחת שיכניסוה בנקב שיהיה לו באזנו השנית כדי להדקו יפה. וכתב בספר המצוות: צריך שיהו הרצועות לבנות, ושלא יהיה לו לשון כמו שרגילין לעשות במנעלין כדי שלא יהא מעל דמעל, ושיהיה התפירה מבחוץ, ושיהיה עשוי לצורת הרגל הימנית, וינעלנו ברגלו הימני. ויהיה למדת רגלו, שלא יהיה גדול עד שאין ראוי להלוך בו, ולא קטן עד שאין מכסה רוב רגלו. ולא יהיה קרוע עד שאינו יכול להלוך בו. היה בגד פשתן תפור בו מבפנים, או שתפירותיו בפשתן, או שהוא של עץ או של סיב או שעם ומחופה עור, או שהוא גדול ממדת רגלו ויכול להלוך בו, או שהוא קטן ממדת רגלו ומכסה רוב הרגל ויכול להלוך בו, או שלא היה שלו, או שהוא עשוי בצורת רגל שמאלי ונועלו בימין, או שחלץ באנפיליא של עור או בסמיכת הרגלים או במוק, החליצה כשרה בדיעבד. והרמ"ה כתב דבמנעל התפור בפשתן, פסול

אפילו בדיעבד. אבל חלצה בשל עץ, או של שעם שאינו מחופה עור, או ברגל שמאל, או שיהיה המנעל גדול עד שאינו יכול להלך בו, או קטן שאינו מכסה רוב רגלו, או קרוע שאינו יכול להלך בו, או בסנדל שאין לו עקב, או באנפיליא של בגד, חליצתה פסולה. כתב הרמב"ם: חלצה במנעל של בגד, אינה חליצה כלל אפילו לפסול על האחין. מנעל של עבודת כוכבים ומזלות שמניחין אותו ברגלי הדמות כוכבין ומזלות, לא תחלוץ בו, ואם חלצה בו חליצתה כשרה. אבל סנדל של תקרובת עכו"ם, או של עיר הנדחת, או שנעשה למת שנקבר בו, אם חלצה חליצתה פסולה, שהרי אינו עשוי להלך בו. [קשירת המנעל] כתוב בספר המצוות: אפילו אטר חולץ בימין של כל אדם אף על פי שהוא שמאלו, ויש אומרים שהוא חולץ בשתייהן, במנעל של ימין לימין ובמנעל של שמאל בשמאל, אבל אם שולט בשתי רגליו וכן היא בשתי ידיה אז יעשו בשל ימין. ויש אומרים שאטר חולץ בימין שלו שהוא שמאל של כל אדם, והכי מסתברא, דבכהאי גוונא אמרינן בתפילין שמניח בשמאלו שהוא ימין של כל אדם. וינעול המנעל על רגלו כשהוא יחף, ולא על בתי שוקים שלא יהא מעל דמעל. ומטעם זה יש מדקדקים שלא יהא טיט דבוק במנעל בפנים שלא יהא מעל דמעל. ויקשרנו קשר גמור ולא בעניבה. ויש אומרים שצריך שני קשרים זה על זה. וכתוב בספר המצוות: צריך שיהא הקשר על בשר שוקו ולא על אזני המנעל. לכך כתב בספר המצוות שצריך שיחתוך ממנו לפניו ולאחריו כמו פגימה, ויכוין שיבוא הקשר באותו מקום ולא באזני המנעל כדי שיהיה על בשרו. ויכניס הקשר שבאזנו בנקב שבאזנו השנית. [קריאתה וקריאתו] וצריך שיקראו אותה בעמידה "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי". ואפילו אם היא מאותן שחולצות ולא מתיבמות שלא התירו להתייבם, אפילו הכי צריכה קריאה. ויקראו אותה מלה במלה זו אחר זו בלשון הקדש, רק "לא אבה" צריך שיקראוהו בנשימה אחת בלא הפסק. והרמב"ם כתב: מלמדין אותה שתהא רגילה לקרות לא אבה בנשימה אחת, שלא יהיה משמע דבריה אבה יבמי, ומאחר שתהיה רגילה לקרות אף על פי שלא קראה בנשימה אחת אין מקפידין על זה, אבל אם אינה יכולה מרגילין אותה עד שתדע. עד כאן. וכן ייראה מדברי רב אלפס שאם אינה יודעת לקרות כאחת אינו מעכב. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שצריך שתקרא אותו בלי הפסק. ויקראוהו מעומד "לא חפצתי לקחתה". ואין לחוש אם יפסיק בין "לא חפצתי". [החליצה] וידחוק רגליו בקרקע, ותגביה היא בידיה רגלו מעל הקרקע ותחלוץ המנעל. ויעמוד היבם אצל הכותל או אצל עמוד וישען עליו כדי שיוכל לדחוק רגליו בקרקע. וכיצד הוא חליצת המנעל, שתתיר היא

קשירת המנעל בידה הימנית, ותתפוש רגלו בידה השמאלית, ותחלוץ המנעל בידה הימנית, כדי שתהא התרה וחליצה בידה הימנית. רבינו תם כתב: שולפתה בימין ושמאל מסייעתה. ובספר המצוות כתב שצריך שיהא הכל בימין בלא סיוע השמאל. ואם עשתה בשמאל, או אפילו בשיניה, כשרה. וגידמת חולצת בשיניה לכתחילה. התיר הוא הקשר ושמטה היא המנעל מרגלו, או שהתירה היא ושמט הוא, חליצתה פסולה עד שתתיר היא ותשמוט. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: הא דפסיל כשהתיר הוא, דוקא שהוא בענין שלא היה יכול להלוך בו אם לא שהוא קשור, לפי שהתרתו הוי כאילו שמטו כיון דסופו ליפול מעצמו, אבל מנעל שיכול לעמוד ברגלו ולהלוך בו בלא קשירה וחלץ בו, כשרה בדיעבד בלא קשירה. לשון הרמב"ם: ינעץ בארץ רגלו והיא יושבת ופושטת ידה בבית דין ומתרת רצועות המנעל וחולצת המנעל ומשלכת אותו לארץ. עד כאן. ואיני יודע למה כתב ויושבת, והלא מצות חליצה מעומד ועיקר חליצה התרת המנעל וחליצתה. ועוד למה הצריכה להשליכו לארץ. אמר אמימר מאן דחליץ צריך למדחפיה לכרעיה, פירוש צריך לדחוק רגלו בארץ. ופירש רב אלפס שאם לא עשה כן החליצה פסולה, שהוא מדמה אותו לאידך דאמימר דאמר דמאן דמסגי אלוחתא דכרעיה וחלץ חליצתו פסולה, פירוש מי שרגליו הפוכות, שכף רגלו למעלה ודורס על עליונו, שפירש טעמא דלא חליץ מאן דמסגי אלוחתא דכרעיה משום דבעי למידחפיה אארעא וכיון דלא מצי למדחפיה לא חליץ. וכן כתב הרמב"ם: היתה רגלו עקומה לאחור או הפוכה על צדה או שמהלך על אצבעות רגלו אינו חולץ, שהחולץ ציד לנעוץ עקבו בקרקע וזה אינו יכול, חלצה למי שהולך כך חליצתה פסולה. והראב"ד כתב שאין טעם שתי מימרות דאמימר אחד, דטעמא דמאן דמסגי אלוחתא דכרעיה פסולה, לפי שנעלו נחלצת מעל כף רגלו ולא מעל רגלו, וגם כשהוא הולך ראש נעלו הולך למטה מרגלו, אבל אי לא דחיף לכרעיה לא מיפסיל החליצה בהכי. וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: טעם שצריך לדחוק רגלו אינו אלא כדי שתהא טורחת לחלוץ רגלו, דלפעמים מנעל של בית דין גדול ממדת רגלו ונראה כיוצא מאיליו אם לא ידחוק רגלו בקרקע. חלצה מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה, מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה. פירש רב אלפס דאקשירה קאי, שאם יהיה הקשר למעלה מן הארכובה הרי החליצה פסולה. וכן כתב הרמב"ם. ולדבריהם לא מצינו חליצה לקיטע אפילו נקטעה רגלו מן הארכובה ולמטה, וכן כתב בספר התרומה דקיטע פסול לחלוץ. ורבינו חננאל פירש דאנקטעה רגלו קאי, שאם נקטעה מהארכובה ולמטה חולץ, מהארכובה ולמעלה אינו חולץ, ולזה הסכים

אדוני אבי הרא"ש ז"ל וכתב: דוקא שישאר כל כך משוקו שיכול להכניס המנעל בשוקו ולקושרו למטה מן הארכובה, אבל אם נחתך שוקו סמוך לארכובה שאינו יכול לקשור המנעל בשוקו אלא למעלה מהארכובה פסולה. קרעה המנעל מעל רגלו או ששרפתו, פסולה. היה לבוש שני מנעלים זה על גב זה וחלצה שניהם, כשרה. קרעה העליון בענין שחלצה התחתון ונשאר העליון במקומה, חליצתה פסולה. [הרקיקה] ותרוק בארץ כנגד פניו רוק הנראה לדיינים כשיוצא מפיה. כתב הרמב"ם: לא ראו הדיינים הרוק שיצא מפיה כשרה. רקקה וקלטתו הרוח קודם שהגיע נגד פניו, כגון שהיא ארוכה ממנו, צריכה לרוק פעם אחרת. אבל לאחר שהגיע הרוק כנגד פניו, אפילו לא הגיע לארץ כשרה. לפיכך אם הוא ארוך והיא קצרה קרינן ביה שפיר "בפניו". יבמה שרקקה דם, אינה צריכה לרוק פעם אחרת. וכתב רב אלפס דוקא במוצצת, דאז אי אפשר לה בלא צחצוחי רוק, אבל אם שותתת צריכה לרוק פעם אחרת. אמר רבה יבמה שאכלה שום או גרגישתא וירקה לאו כלום הוא. ורב אלפס לא הביא דברי רבה. ¹אולי רוצה לומר משום שאי אפשר בלא צחצוחי רוק שיוצא עם מה שאכלה. ונהגו למונעה מלאכול כלום. עד כאן. והרמב"ם כתב: אכלה שום וגרגיר וכיוצא בו או מדברים המזיבין הרוק והיה רוק זב מפיה אינו כלום עד שיהיה הרוק מעצמה. ייראה מדבריו שאין לחוש אלא בדברים ידועים המזיבין הרוק. ובספר התרומה כתב שצריך שלא תאכל כלום. [קריאתה השניה] ואחר כך מקרין אותה "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל". ומצוה על כל העומדים שם לומר "חלוץ הנעל" שלשה פעמים. [סדר החליצה בקצרה] נמצא סדר חליצה: קוראה "מאן יבמי", וקורא "לא חפצתי לקחתה", וחולצת, ורוקקת, וקוראה "ככה יעשה לאיש". ואין הסדר מעכב, שאפילו לא קראו תחילה לא היא ולא הוא, או שהקדימה רקיקה לחליצה, או שקראוה ואחר כך רקקה, חליצתה כשרה. ולא עוד אלא אפילו לא קראה ולא רקקה אלא שחלצה בלבד, החליצה כשרה. [חלצה, רקקה, קראה, אם נפסלת מלהתייבם] צריך שיכוונו היבם והיבמה שתהא מותרת לזר בחליצה זו. נתכוין הוא ולא היא, או היא ולא הוא, לא הותרה, ומיהו חליצה היא לפוסלה על האחין. לפיכך יבמה שגדלה בין האחין וראינו שחלצה נעלו של אחד מהם, אסורה להתייבם שמא כיוונו לשם חליצה. אבל כל זמן שלא ראינו שחלצה לאחד מהם, מותרת להתייבם ולא חיישינן שמא חלצה. וכן אם רקקה לפני היבם בפני בית דין, אסורה להתייבם. ומיהו דוקא כשרקקה רוק, אבל רקקה דם לפניו אינה נפסלת בכך אלא אם כן יהא רוק מעורב בו. ואם קראה לבד, לא

נפסלה בכך מלהתייבם. [סומא, חש"ו, אלם]הסומא לכתחילה לא יחלוץ, ואם חלצה מהסומא חליצתה כשרה. והראב"ד כתב שאם אין אח אלא הוא חולצת לכתחילה. חליצת חרש וחרשת ואלם ואלמת פסולה ופוסלת, אבל שוטה וקטן אין חליצתם כלום אפילו לפסול על האחין. קטנה שחלצה לגדול, נפסלה על האחין. ואדוני אבי הרא"ש זכרונו לברכה השהו חליצת קטנה לחליצת קטן. [חליצה מוטעת ומעושת]חליצה מוטעת כשרה. היכי דמי חליצה מוטעת, שאומר לו "חלוץ לה על מנת שתתן לך כך וכך", החליצה כשרה אפילו אינה נותנת לו כלום. ואף על פי שהחליצה כשרה אף אם לא תתן לו, מכל מקום היא חייבת ליתן לו מה שהתנה כשאר שוכר שכיר לעשות מלאכתו שצריך ליתן לו שכרו. אבל אם יש טענה שאינה חפצה בו והוא חייב לחלוץ, אלא שאינו רוצה וצריכים להטעותו כדי שיחלוץ לה, יכולה לומר "משטה אני בך" ואינה צריכה ליתן לו כלום. אמרו לו "חלוץ לה ובכך אתה כונסה", אינה חליצה להתירה כיון שלא כיון להתירה, ומכל מקום נפסלה בכך להתייבם, וכופין אותו לחלוץ חליצה כשרה. חליצה מעושת שלא כדין על ידי דייני ישראל שטעו וכפו לחלוץ, פסולה ופוסלת. ואם בדין כפו, כשרה. וגויים שכפו מעצמו² אפילו כדין, פסולה ופוסלת. כפוהו שלא כדין, אינו כלום אפילו לפוסלה. כפוהו דייני ישראל על ידי גויים, שכפוהו גויים לעשות מה שישראל אומרים לו, כשרה. והרמב"ם כתב: עכו"ם שכפו מעצמן אם הדין שיחלוץ חליצתה כשרה. ולא נהירא. [חליצה פסולה, וגט חליצה]חליצה פסולה, אף על פי שהיא פסולה, פוסלה על האחין, ופוסל לכהונה, ואוסרת עליו קרובותיה, ואינה נישאת לזר עד שתחלוץ חליצה כשרה. עברה ונשאת לזר קודם שתחלוץ, חולץ לה חליצה כשרה והיא תחת בעלה ואין מוציאין אותה ממנו. לאחר שחלצה כותבין לה בית דין שחלצה בפניהם גט חליצה להתירה לנישא. ואם לא כתבוהו לה, כל שנים שראו החליצה יכולין לכותבה, אף על פי שאינם מכירים לא היבם ולא היבמה, שבית דין לא היו חולצין להם אם לא שהיו מכירים אותם. וצריכין לשרטטו מפני מקראות שבו. [סדר חליצה מהרא"ש]לשון אדוני אבי הרא"ש ז"ל: סידור חליצה. מצות חליצה בגי' שיודעים להקרות, ויקבעו דוכתא, שאומרים "נלך למקום פלוני ונחלוץ שם", ומוסיפין עליהם עוד שנים אפילו עמי הארץ לפרסומי מילתא, וחולצין ביום ולא בלילה, בבית דין של ישראל ולא בבית דין של גויים. וצריכים הדיינים שיכירו שהיא אשת המת, והוא אחי המת מאביו. והכרה זו סגי בקרובים ונשים. וצריכים לידע שהיא בת י"ב שנה ויום אחד והוא בן י"ג שנה ויום אחד ושהביאו שתי שערות. והיבמה נבדקת על פי נשים, ואם רואין

שגדלו דדיה ושנתמלא זקנו אין צריכין בדיקה. וצריך שישבו הדיינים, והיבם והיבמה יעמדו. וראיתי לרבתי שהעמידו היבם אצל הכותל או עמוד כי היכי דמצי למדחסיה לכרעיה. ואומרים ליבם אם ירצה לייבם, ואם אומר שרוצה לחלוץ אומרים לו "בטל מודעא" כמו בגט, דחליצה מעושה פסולה. ונותנים לו בית דין המנעל שיהא שלו, ואחר החליצה יחזור ויתנהו לדיינים. והמנעל צריך שיהא בו שתי רצועות לקושרו בהן על רגלו, אף על גב דאית ליה חומרתא כמין קשר עגול, ומכניסו בחור של רצועה. וצריך שיהיו כל תפירות המנעל ברצועות ולא בפשתן. ונועלו ברגלו, וקושרו ברצועות על רגלו, בקשר ולא בעניבה, וברגל של ימין. ומקרין ליבמה בלשון הקדש "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמיי" מלה במלה זו אחר זו, רק "לא אבה יבמיי" יקראוה בפעם אחת. ומקרין ליבם "לא חפצתי לקחתה". והיא מתרת בימינה קשר המנעל, ושולפתו מעל רגלו בימינה, וזורקה רוק מפיה לפניו, וצריכים הדיינים לראות הרוק כשיוצא מפיה. ולא תאכל היבמה כלום קודם חליצה. ומקרין לה "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל". וכל הנמצאים שם אומרים "חלוץ הנעל" ג' פעמים. ומשרטטים קלף וכותבין לה: **ביום פלוני, כך וכך לירח פלוני, בשנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מונין בו כאן במקום פלוני, אנחנא דייני דמקצתנא חתימי למטה, במותב תלתא כחדא הוינא, וסליקת קדמנא פלונית בת פלוני ארמלת פלוני בר פלוני, והקריבה לקדמנא חד גברא דשמיה פלוני בן פלוני, וכך אמרת לנא פלוניתא דא "פלוני בן פלוני דנא אחוהי דפלוני בעלי מאבוה הוא דהוינא נסיבא ליה ושכיב וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק, ובר וברת וירית ומחסין ומוקים שמו בישראל לא שבק, והדין פלוני אחוהי חזר ליבומי יתי, וכען רבנן דייני אמרו ליה אי צבי ליבומי יתי ייבם, ואי לא ליטלע לי קדמיכון רגליה דימינא ואשרי מסאנא מעל רגליה וארוק באפוהי", ואישתמודענוה לפלונית דא דהיא אנתתיה דפלוני מיתנא, ואישתמודענוה דפלוני דנא אחוהי דפלוני מאבוהי הוא, ואמרינן ליה "אי צבית ליבומי יתה ייבם ואי לא איטלע לה קדמנא רגלך ימינא ותשרי סינך מעל רגלך ותירוק באנפך", ועני ואמר לנא "לית אנא צבי ליבומי יתה", מיד אקרינוה לפלונית דא "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמיי", ואף להאי פלוני אקרינא ליה "לא חפצתי לקחתה", ואטלע לה רגלא דימינא ושריא סיניה מעל רגלוהי, ורקת באנפוהי רוקא דאיתחזי לנו בפומה על ארעא, ותוב אקרינוה לפלונית דא "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל**

בית חלוץ הנעל", ואנחנא דייני וכל דהוו יתבין תמן ענינא בתרה "חלוץ הנעל" תלתא זימנא, ומדאיתעבידא עובדא דנא קדמנא שרינוה לפלונית דא למהך להתנסבא לכל גבר די תיצביין, ואינש לא ימחה בידה מן יומא דנן ולעלם, ובעת מיננא פלונית דא גיטא דחליצתא דנא, וכתבנא וחתמנא ויהיבנא לה לזכות ולראיה כדת משה וישראל. וחתמין עליה תלתא, ולא בעיא לאמתוני לבתר חליצה תלתא ירחא, אלא שריא לאלתר לאינסובי לכל מאן דבעיא.

הלכות חליצה

סימן קסט - כל דיני חליצה בפרטות

אף על פי שמן התורה גט לא מעלה ולא מוריד ביבמה, תקנו חכמים שכל גט שפוסל באשתו לכהונה, כיוצא בו ביבמתו מועיל שאם אחד מהאחין נתן לה גט פסלה ואת כל צרותיה עליו ועל כל האחין, ואינה ניתרת בו לזר עד שיחלצו לה. וכן המאמר שתקנו בה חכמים אינה קונה בה קנין גמור, שאם בא להוציא אחר המאמר, אינו יכול להוציאה בגט לבד, שלא נפקעה הזיקה על ידי המאמר, אלא צריכה גט למאמרה וחליצה לאפקועי הזיקה. וכיון שאין מאמר קונה קנין גמור ולא גט דוחה דחייה גמורה, לפיכך מועיל המעשה שנעשה אחר כך, בין גט אחר גט, או מאמר אחר מאמר, או גט חליצה וביאה אחר המאמר, או מאמר וביאה אחר גט, בין ביבם אחד ושתי יבמות, בין ביבמה אחת ושני יבמין, בין בשתי יבמות ושני יבמין. [גט אחר גט] כיצד, יבם שנתן גט ליבמתו וחזר ונתן גט לצרתה, נאסר בקרובות שתיהן. או שני יבמים שנתנו שניהם גט ליבמה אחת זה אחר זה, שניהם נאסרו בקרובותיה. או שני יבמין ושתי יבמות כל אחד נתן גט לאחת, כל אחד נאסר בקרובות של אותה שנתן לה גט. וכשבאים להוציאה, למאן דאמר חליצה פסולה צריך לחזור על

כל האחין, בשני יבמין ויבמה אחת, צריכה חליצה מכל אחד ואחד. וכתב הרמב"ן: והוא הדין נמי ביבם אחד ושתי יבמות ונתן גט לשתייהן שצריך לחלוץ לשתייהן. מדברי רש"י יראה דאפילו אם נאמר בשני יבמין ויבמה אחת צריכה חליצה מכל אחד ואחד, ביבם אחד ושתי יבמות נפטרה אחת בחליצת חבירתה. ולמאן דאמר חליצה פסולה אינה צריכה לחזור על כל האחין, בין בשני יבמין ויבמה אחת בין ביבם אחד ושתי יבמות סגי בחליצה אחת, וכן הוא דעת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. **[מאמר גט חליצה וביאה אחר מאמר]** וכן יש מאמר אחר מאמר. שאם עשה מאמר בזו ואחר כך בזו, או אחין בה או בחברתה, כל אחת צריכה גט למאמרה, וחליצה לאחת מהן לפטור שתייהן. וכן אם עשה מאמר בזו, ואחר כך נתן גט או חלץ לה או לצרתה, או שבא על צרתה, או שאחר המאמר שלו נתן לה אחיו גט או חלץ לה או לצרתה או שבא עליה או על צרתה, מועיל מה שנעשה אחר מאמר לאסור בעלת המאמר וליאסר בקרובותיה, במעשה שנעשה אחר המאמר, ולהצריך גט למאמר וביאה שנעשה אחריו. וזה תקנתם. עשה בה מאמר ונתן לה גט, צריכה חליצה. עשה בה מאמר וחלץ, צריכה גט. עשה מאמר בזו ונתן הוא או אחיו גט לזו, נותן גט לבעלת המאמר, והוא או אחיו חולצין לאחת מהן לאיזו שירצה ותפטר האחרת, דקיימא לן בעלת גט ובעלת המאמר כי הדדי נינהו, ופירש רש"י כי הדדי נינהו וחולץ לאיזו שירצה ותפטר צרתה. והריב"ם פירש ששתייהן צריכות חליצה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל הסכים לפירוש רש"י. עשה מאמר בזו ובעל הוא או אחיו צרתה, צריכות שתי גיטין וחליצה לאחת מהן. עשה מאמר בזו וחלץ הוא או אחיו לזו, בעלת המאמר צריכה גט. **[מעשים שאחר גט]** וכן אם נתן לה גט ואחר כך בא עליה או עשה בה מאמר או בחבירתה או שחלץ לחבירתה, או שאחר הגט שלו עשה בה אחיו מאמר או בא עליה או חלץ לה או לחבירתה, מועיל מה שנעשה אחר הגט ליאסור¹ בקרובותיה, ולהצריך גט למאמר שנעשה אחריו. וזה תקנתא. נתן לה גט ואחר כך בא עליה או עשה בה מאמר, צריכה גט וחליצה. נתן לה גט ואחר כך בא הוא או אחיו על צרתה או שעשו בה מאמר, זו שבא עליה או שעשו בה מאמר צריכה גט וחליצה לאחד מהן לפטור שתייהן. **[מעשים שאחר ביאה או חליצה]** הבעילה קונה קנין גמור, וכן חליצה דוחה דחייה גמורה, לפיכך אין המעשה שנעשה אחריהן מועיל, לא לפסול את זו, ולא לאסור בקרובות. כיצד בא על יבמתו וחזר הוא או אחיו וחלץ לה או לצרתה, אין אותה החליצה כלום. וכן אם אחיו חזר ונתן לה גט או לצרתה, אינו כלום. וכן אם חזר ועשה בה מאמר או בעל, אינו כלום שכבר היא אשתו של אחיו ואין הקידושין תופסין באשת איש. אבל אם

בא הוא או אחיו על צרתה או עשו בה מאמר, צריכה גט. וכן אם חלץ ליבמתו וחזר הוא או אחיו וחלצו לצרתה, אין אותה חליצה כלום לאסור בקרובותיה. או שני יבמים שחלצו ליבמה אחת זה אחר זה, אין חליצת האחרונה כלום ומותר בקרובותיה. אבל אם אחר שחלץ ליבמתו, בעל או קדש הוא או אחיו אותה או צרתה, תפשי להו בהן קדושין וצריכה גט, בין קדשה לשם אישות כגון שקדשה סתם, בין לשם יבמות כגון שאמר לה "הרי את מקודשת לי לזיקת יבמין". והראב"ד כתב: קדשה לשם יבמין אינו כלום ואינה צריכה גט, וכן כתב הרמב"ם. ורב אלפס כתב כסברא ראשונה, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל. והא דאין מעשה מועיל אחר ביאה, דוקא בביאה כשרה שלא קדם לה מעשה אחר, אבל ביאה פסולה, כגון שנתן גט לזו ובעל את זו, או עשה מאמר בזו ובעל את זו, מועיל מעשה שיעשו אחריה, שאם יחלוץ הוא או אחיו לשלישית, יאסרו בקרובותיה וגם היא לא סגי לה בגט דאכתי נשאר בה זיקה. אבל חליצה, אפילו היא פסולה שקדם לה מעשה אחר, כגון שנתן גט בזו או מאמר בזו ואחר כך חלץ לה או לצרתה, אפילו הכי אין מועיל אחריה כלום. [גט לזיקה או למאמר] עשה מאמר ביבמתו ואחר כך נתן לה גט לזיקתו, פסלה עליו ועל כל האחין, וצריכה גט למאמרה וחליצה לזיקתה. נתן גט למאמרה ולא לזיקתה, נשארה זקוקה כמו שהיתה. ופירש רש"י שאינה מותרת אלא לשאר האחין אבל המגרש אסור בה, וכן כתב הרמב"ם. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שהיא מותרת אף למגרש, וכן כתב הראב"ד. [ביאת ומאמר בן ט'] ביאת בן ט' כמאמר בגדול. לפיכך בא על היבמה, פסלה על כל האחין. ואם אחר שבא עליה, חזר אחיו הגדול ובא על צרתה, או שנתן לה גט, או חלץ לה או לצרתה, פסלה על הקטן. וכן אם חזר הקטן ובא על צרתה, או שאחיו בן ט' בא עליה או על צרתה, פסלה עליו כדין מאמר אחר מאמר. וכן אם עשה הגדול מאמר ביבמה וחזר אחיו בן ט' ובא עליה או על צרתה, פסלה עליו כדין מאמר אחר מאמר. ומאמרו של בן ט' אינו חשוב כמאמר בגדול, ואינו מועיל אלא בתחילה אבל לא בסוף. כיצד, עשה קטן מאמר, מועיל לפוסלה על האחין. אבל אם עשה הגדול מאמר וחזר בן ט' ועשה בה מאמר או בצרתה, אינו מועיל לפוסלה על האח הגדול. אבל מאמרו של בן ט' אחר מאמר בן ט', איכא למימר שמועיל כיון שמאמר הראשון מבן ט'. וגט וחליצה אין לקטן כלל לא בתחילה ולא בסוף. [חליצה לאחת אם פוטרת צרתה] גדול שעשה מאמר ביבמה או נתן לה גט ולה צרה, כשבא לחלוץ אחת מהן ולהתירן, אין חליצת בעלת הגט או בעלת מאמר פוטרת הצרה, אבל חליצת הצרה פוטרת לבעלת הגט לגמרי, ולבעלת המאמר מחליצה

סדר חליצה בקצרה

קטנה יתומה שהשיאוה אחיה, קידושיה דרבנן כדפירשתי לעיל. וכן חרשת, קידושיה דרבנן. מכל מקום אין קידושי שתיהן שוות, אלא קידושי הקטנה הם בספק אם קונין קנין גמור, או אם אין קונין כלל, וקידושי החרשת קונין במקצתה ומשיירים במקצתה. לפיכך מי שהיה נשוי יתומה וחרשת ומת ונפלו לפני אחיו ליבום, אין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה. וכיצד תקנתן, דחרשת לאו בת חליצה היא, ואם ייבם אותה ויחלוץ לקטנה לכשתגדיל, תיאסר עליו החרשת בחליצה דאידיך, שאין ביאת החרשת ביאה גמורה להפקיע כל הזיקה ונשאר עדיין זיקה בקטנה וחליצתה חליצה, וקאמר רב חסדא כונס החרשת ומוציאה בגט וחולץ לקטנה לכשתגדיל. וכן פסק הראב"ד. ורב אלפס פסק כרבי אליעזר שמלמדים הקטנה שתמאן וייבם החרשת, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל. ואם ירצה אחר כן לגרש החרשת, הרשות בידו. היו שתיהן חרשות או קטנות, ביאת אחת מהן פוטרת צרתה. אחת גדולה ואחת קטנה, ביאת גדולה או חליצתה פוטרת הקטנה, ואין ביאת הקטנה פוטרת הגדולה. אחת פקחת ואחת חרשת, ביאת הפקחת או חליצתה פוטרת החרשת, ואין ביאת החרשת פוטרת הפקחת. ואם שתיהן קטנות ובא יבם על אחת מהן וחזר ובא הוא או אחיו על השניה, לא פסל הראשונה עליו, אבל אסור לו לקיים השנייה, אלא מלמדין אותה שתמאן ויקיים הראשונה. וכן אם שתיהן חרשות, אין ביאת השנייה פוסלת את הראשונה, והשנייה אסורה לו ויוציאנה בגט. אחת קטנה ואחת חרשת, בא על הקטנה וחזר ובא הוא או אחיו על החרשת, לרש"י פסל הקטנה עליו, וכן פירש הראב"ד, ולפי זה יוציא שתיהן בגט והקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ, אבל לגירסת רב אלפס לא פסל הקטנה עליו, וכן היא גירסת אדוני אבי הרא"ש ז"ל, וכן כתב הרמב"ם, ויוציא החרשת בגט. בא על החרשת וחזר ובא הוא או אחיו על הקטנה, כתב הרמב"ם דפסל החרשת עליו ומלמדין את הקטנה שתמאן ויוציא החרשת בגט. והשיג עליו הראב"ד דכיון ששתיהן יוצאות למה מלמדין אותה שתמאן. וייראה מדבריו שסובר שחרשת תצא בגט והקטנה תישאר אצלו. ולא נהירא, אלא מלמדין הקטנה שתמאן ותישאר החרשת אצלו, וכן ייראה מדברי אדוני אבי הרא"ש ז"ל. אחת פקחת ואחת חרשת, בא על הפקחת וחזר ובא הוא או אחיו על החרשת, לא פסל הפקחת, והחרשת תצא בגט. בא על החרשת וחזר ובא הוא או אחיו על הפקחת, פסל החרשת, והחרשת תצא בגט והפקחת בגט וחליצה. אחת גדולה ואחת קטנה, ובא על

הגדולה וחזר ובא הוא או אחיו על הקטנה, לא פסל הגדולה, ומלמדין הקטנה שתמאן. בא על הקטנה וחזר ובא הוא או אחיו על הגדולה, מלמדין הקטנה שתמאן ותעקור קדושין הראשונים, ויקיים הגדולה.

סימן קע - דין גט אחר גט ומאמר אחר מאמר

יש יבם ויבמה שאינן בני חליצה ויבום מפני שינוי שבגופם, ומהן מפני איסור שעליהן. ובאותם ששינוי בגופם, מהם לא מייבמין ולא חולצין, ומהן מייבמין ולא חולצין, ומהן חולצין ולא מייבמין. ובאותם שהאיסור עליהם, מהם לא מייבמין ולא חולצין, ומהם חולצין ולא מייבמין. כיצד, הסריס והאיילונית אינם בני חליצה ויבום. לפיכך איילונית שחלצה, לא נפסלה בכך לכהונה. וכן הסריס שחלץ או שחלצו לאשתו, אינו כלום. היה לאיילונית צרה, מותרת להתיבם. ודוקא איילונית ודאית שיש בה סימני איילונית, אבל ספק איילונית חולצת ולא מתיבמת. ודוקא סריס חמה שלקה ממעי אמו, אבל סריס אדם שהיה לו שעת הכושר, חולצין לאשתו או מייבמין, והוא חולץ ואינו מייבם מפני שפסול לבוא בקהל. ואם עבר ובא עליה, קנאה ומוציאה בגט. ואלו הן סימני איילונית: כל שאין לה דדין, או שתשמיש קשה לה, או שקולה כקול האיש, או שאין לה בשר גבוה ועגול כמין כף למעלה מאותו מקום. ובאחת מאלו חשובה כאיילונית. ואלו הן סימני סריס: שערור לקוי ורך, או שמחליק בשרו ורך כבשר האשה, או כשמטיל מים בגומא אינו מעלה קצף, או שאינן מחמיצין כששוהין לעמוד בכלי, או שאינן עושה כיפה, פירוש שאין קילוח השתן הולך למרחוק ועושה כיפה כשמטיל מים כלפי מעלה אלא יורדין מיד, או שאין בשרו מעלה הבל כשיוצא ממרחץ בימות הגשמים, או שקולו לקוי ואינו ניכר בין איש לאשה, או שלא נתמלא זקנו אפילו הביא שתי שערות בערוה¹. ואין לו שערות בזקנו כלל, אפילו אין בו אלא אחד מאלו הסימנים חשוב סריס. אבל אם יש לו ב' שערות בזקנו, לא חשיב סריס עד שיהיו בו כל הסימנים. אבל אם יש בו כל הסימנים, חשיב סריס אף על פי שיש לו ב' שערות בזקן, אף על פי שאם יש לו ב' שערות במקום אחד בכל הגוף מוציאין אותו מחזקת סריס, היינו טעמא לפי שבמקום הזקן רגיל להיות שם שער, לכך אינו יוצא על ידו מכלל סריס, שאם יש

לו כל סימני סריס נדון כסריס, ואף על פי שהביא שתי שערות בזקן חשוב אין לו זקן כיון שלא נתמלא זקנו. במה דברים אמורים שעל ידי הסימנין נידונים כסריס ואיילונית, כשיהיו בהם הסימנים אחר שהם בני כ' שנה, אבל קודם לכן אפילו יש בהם סימני סריס ואיילונית ולא הביאו שתי שערות, אין נידונין כסריס ואיילונית, אלא תולין הדבר במה שהם קטנים ודינן כקטנים בפחות מבן עשרים, אבל מבן כ' ואילך, אם יש בהן סימני סריס ואיילונית נדונין כסריס ואיילונית אפילו הביאו אחר כן שערות. ואם אין בהן סימנים וגם לא הביאו ב' שערות, אין נידונים כסריס ואיילונית אלא חשובים כקטנים עד רוב שנותיהן, ומרוב שנותיהן נידונין כסריס ואיילונית אפילו אין להם הסימנין. והרמב"ם כתב דמשהגיע לעשרים שנה פחות ל' יום ולא הביאו ב' שערות ויש בו הסימנין חשוב כסריס. וכתב עוד: במה דברים אמורים בסריס חמה, אבל מי שנחתכו או ניתקו גידיו או ביציו הוא הנקרא סריס אדם, כשיהיה בן י"ג שנה ויום אחד נקרא גדול שאינו מביא סימנים לעולם. אנדרוגינוס, כתב הרמב"ם שדינו כסריס חמה שאינו בר חליצה ויבוס, וכן הוא לדעת רב אלפס, אבל לדעת ר"י דינו כזכר גמור לכל דבר, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. וטומטום, כתב הרמב"ם: חולץ ולא מיבם מפני שהוא ספק, ואם נקרע ונמצא זכר רצה חולץ רצה מיבם. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: אפילו אם נמצא זכר שמא הוא סריס, הלכך אם יש לו אחים אחרים וחולץ הוא פסל עליהן, ואם אין לו אחים אלא הוא חולץ ולא מיבם. אחים מן האם, וגר ועבד משוחרר אפילו הם תאומים והורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה, אינם לא חולצין ולא מייבמים. פצוע דכא וכרות שפכה וסריס אדם והזקן, לאו בני יבוס נינהו אבל חולצין. לפיכך מתו ולהם אחין, מייבמים או חולצין לנשותיהן. מתו אחיהם, הם חולצין ולא מייבמים, ואם בעלו קנו. ופצוע דכא וכרות שפכה וסריס אדם, יוציאו בגט. חרשת קטנה ושוטה לאו בני חליצה הן אבל מתיבמות. לפיכך אחת מאלו שנפלו לפני יבם, אינו יכול לחלוץ, אבל כונס ומוציא בגט אם ירצה. וכן חרש שוטה וקטן לאו בני חליצה הם אבל מייבמים. והחרש אינו יכול להוציא לעולם שאין גירושין גירושין. במה דברים אמורים כשנפלה לו מאחיו פקח, אבל נפלה לו מאחיו חרש, כשם שכנס אחיו ברמיזה כך יוציא ברמיזה. והקטן יוציא בגט אם בא עליה לאחר שהגדיל. שני אחין אחד פקח ואחד חרש נשואין לשתי נשים נכריות פקחות, מת חרש בעל פקחת, אחיו הפקח רצה חולץ רצה מיבם. מת פקח בעל פקחת, אחיו החרש כונס ואינו יכול לחלוץ ואינו מוציאה לעולם. שני אחין פקחין נשואין שתי נשים נכריות אחת פקחת ואחת חרשת, מת פקח בעל חרשת,

אחיו פקח כונס ואינו יכול לחלוץ ואם ירצה יוציא בגט. מת פקח בעל פקחת, אחיו רצה חולץ רצה מייבם. שני אחין אחד פקח ואחד חרש נשואין לשתי נשים אחת פקחת ואחת חרשת, פקח לפקחת וחרש לחרשת, מת חרש בעל חרשת, אחיו הפקח כונס ואם ירצה יוציא בגט. מת פקח בעל פקחת, אחיו החרש כונס ואינו מוציאה לעולם. הסומא מיבם ואינו חולץ. ואם חלץ, חליצתו כשרה. אשת הקטן והשוטה פטורין מן החליצה ומן היבום, אבל אשת החרש והזקנה והעקרה הרי הן כשאר כל הנשים וחולצות ומתייבמות.

סימן קעא - דין שתי יבמות חרשות או קטנות

היבמה שהיא אסורה ליבם והיא מחייבי כריתות או מיתות בית דין, אינה זקוקה ליבם ומותרת לזר בלא חליצה. כיצד, הרי שאחיו מאביו היה נשוי בתו או בת בתו או חמותו או אחת מכל העריות, ומת ונפלה הערוה לפניו, פטורה מן החליצה ומן היבום. וכשם שהיא פטורה, כך צרתה פטורה, שאם היה נשוי עוד אחרת, אף על פי שאינה ערוה על היבם, פטורה כמו הערוה. וכן צרת צרתה, כגון שמת ראובן ולו שתי נשים ואחת מהן היא ערוה על שמעון אחיו, ולו עוד אח לוי שאין אחת מהן ערוה עליו, והלך לוי ויבם אותה שהיא צרת ערוה לשמעון ולו אשה אחרת, ומת ונפלו שתיהן לפני שמעון, שתיהן פטורות מן החליצה והיבום, האחת שהיא צרת ערוה לשמעון, והשנייה משום צרתה. וכן עד עולם, שאם נשאת צרת הצרה לאח רביעי ומת. אבל אחת מכל העריות שהיא נשואה לנכרי שאינו אחיו מאביו ומת, מותר לישא צרתה. היבמה שהיא ספק ערוה ליבם, כגון שקדש אשה בספק קדושין ואחותה נשואה לאחיו מאביו, ומת אחיו ונפלה אשתו לפניו שהיא ספק אחות ארוסתו, הרי זו חולצת ולא מתיבמת, ומוציא אשתו בגט מספק, ושתיהן אסורות, יבמתו שהיא ספק אחות ארוסתו, וגרושתו שהיא ספק אחות חלוצתו. היתה היבמה באיסור ערוה על הבעל, כגון שעבר או טעה ונשא בתו או חמותו ומת ונפלה לפני אחיו, אין זו אשתו, שאין קדושין תופסין לו בה, ולא שייך בה לא חליצה ולא יבום. ואם היה לה צרה, חולצת או מתיבמת, וזו שהיתה לבעל באיסור ערוה, היא ליבם כמו אשה נכרית ומותר בה. ראיתי בדברי

הרמב"ם שאם היתה היבמה בספק ערוה לבעל, שחולצת ולא מתייבמת. וייראה שהוא טעות סופר, דממה נפשך תתייבם, שאם לא היתה עליו ערוה הרי היא זקוקה ליבם, ואם היתה עליו ערוה לא תפסי לו בה קידושין והרי היא ליבם כאשה נכרית. היה לאחיו בערוה ספק קידושין או ספק גירושין, כגון שזרק לה קידושין או גיטא ספק קרוב לו ספק קרוב לה, או שגירשה בגט שכתב בכתב ידו ואין עליו עדים, או שיש עליו עדים ואין בו זמן, או שיש בו זמן ואין בו אלא עד אחד והוא כתב ידו, ולו אשה אחרת ומת, הצרה חולצת ולא מתייבמת. מתה הערוה בחיי אחיו, או גירשה, או שהיתה הערוה קטנה ומיאנה באחיו, ומת, מותרת צרתה להתייבם, ואפילו כנס הצרה קודם שגירש הערוה, כיון שלא היתה צרת ערוה בשעה שנפלה ליבום. אבל אם לא מיאנה בו בחייו ומיאנה בו אחרי מותו, צרתה חולצת ולא מתייבמת. ספק אם מתה הערוה בחייו אם לא, כגון שאחיו היה נשוי בתו ונפל הבית על שניהם ואינו יודע איזה מהם מת תחילה, ולו אשה אחרת, חולצת ולא מתייבמת. היתה הערוה איילונית, צרתה מתייבמת. ולא מיבעיא אם לא הכיר בה דהוי מקח טעות, שנמצא שלא היתה אשתו מעולם ואינה צרת ערוה, אלא אפילו הכיר בה מתייבמת הצרה, דכיון דאיילונית לאו בת יבום היא, הרי היא כמי שאינה ולא נפלה הזיקה אלא על הצרה לבד. יבם הצרה, שהיה סבור שהערוה איילונית ואחר כך נמצא שאינה איילונית, תצא מיבמה בלא גט והולד ממזר. ניסת הצרה לזר, שהיתה סבורה שאין הערוה איילונית, ואחר כך נמצאת איילונית, תצא מהבעל ומהיבם, וצריכה גט מהבעל וחליצה מהיבם להתירה לזר. ואם נתקדשה לזר, מותרת ליבם כדפרישית לעיל ביבמה שנתקדשה לזר. מי שזנתה אשתו תחתיו בעדים וברצון, ומת בלא זרע ונפלה לפני אחיו, דינה כדין הערוה, והיא וצרתה פטורות מן החליצה ומן היבום. במה דברים אמורים שזנתה בודאי, אבל אם ספק זנתה אם לאו, היא חולצת וצרתה חולצת או מתייבמת. אשת אחיו שלא היה בעולמו אינה בת יבום, דכתיב "כי ישבו אחים יחדו", שהיו להם ישיבה אחת בעולם, וכיון שאינה בת יבום הרי היא כאשת אחיו שלא במקום מצוה שהיא ערוה ופוטרת צרתה. כיצד, ראובן שמת ונפלה אשתו לפני שמעון אחיו, ואחר כך נולד לוי אחיו, בין אם נולד קודם שייבם שמעון אשת ראובן שמת, בין אם נולד לאחר שייבמה שמעון, ומת, אסורה על לוי לעולם. וכשם שהיא אסורה כך צרתה אסורה, כגון שהיה לשמעון אשה אחרת. כתב הרמב"ם: עשה שמעון מאמר באשת ראובן ומת קודם שכנסה, הרי לוי חולץ לצרתה ולא מייבם, שהיא צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו במאמר שקנה קצת. ואדוני אבי

ז"ל כתב דאפילו מת בלא מאמר צרתה חולצת ולא מתייבמת, דקיימא לן יש זיקה. קטנה שהיתה נשואה לאחיו מאמו, או לאחי אמו, ומת ונשאה אחיו מאביו, ומת ונפלה לפניו ליבום ועודנה קטנה, אינה יכולה למאן לעקור נישואין הראשונים כדי שתתייבם, וצרתה חולצת ולא מתייבמת. ונראה שאף היא חולצת אם תמאן. היה אחיו נשוי קטנה שאינה ערוה עליו ומת, ומיאנה הקטנה ביבם, אסורה לו ומותרת לזר בלא חליצה. ודוקא היא, אבל צרתה מותרת לו. ואפילו היא מותרת לשאר האחין שלא מיאנה בהן. היה לאחיו באשתו ספק גירושין ומת ונפלה לפניו ליבום, חולצת ולא מתייבמת, דשמא הוה גירושין והרי היא גרושת אחיו שהיא בכרת. אבל אם היו לאחיו בה ספק קידושין, מתייבמת, שאם היו בה קידושין הרי היא זקוקה לו, ואם לא היו קידושין הרי היא נכרית. המגרש אשתו גדולה, או קטנה שהשיאה אחיה, והחזירה ומת ונפלה לפני יבם, מותרת לו, אף על פי שהיתה אסורה לו בחיי אחיו משום גרושת אחיו משום שהיתה אשת אחיו, שמיתת אחיו מזקיקין אותה לייבום ובאותה שעה לא היה לה שום איסור. אבל קטנה שהשיאה אביה ונתגרשה בקטנותה על ידי אביה והחזירה ומת בעודה קטנה, אסורה ליבם, שגירושיה גירושין גמורים ואין חזרתה חזרה גמורה, וחולצת. וכן הדין במגרש הפקחת ונתחרשה והחזירה, ומת והיא חרשת. ולענין צרתה כתב הראב"ד שהיא כמותה וחולצת ולא מתייבמת. ורב אלפס כתב שהיא מתייבמת, וכן כתב הרמב"ם, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל. החזירה כשהיא קטנה או חרשת, ונתגדלה או נתפקחת אצלו ואחר כך מת, מותרת להתייבם. אחות גרושתו היא אסורה לו מן התורה כאחות אשתו. לפיכך נפלה לפניו ליבום, פטורה היא וצרתה מן החליצה ומן היבום.

סימן קעב - דין יבם סריס וחרש שוטה וקטן וטמטום, וכן היבמה

יבמה שהיא אסורה ליבם בלאו או בעשה או באיסור שניות דרבנן, היא חולצת, וצרתה או חולצת או מתייבמת, ואין חליצתה פוטרת צרתה, אבל חליצת צרתה פוטרת אותה כדפרישית לעיל. ואם עבר ובא עליה, קנאה

ונפטרת צרתה ומוציאה בגט. היתה אסורה לבעלה באיסור לאו או עשה או איסור דרבנן ומותרת ליבם, הרי היא זקוקה לו, דכיון שלא היתה אסורה לבעלה אלא בלאו תפסי בה קידושין, וכיון שמותרת ליבם יכול לייבם אותה, חוץ ממחזיר גרושתו משניסת, שאם החזיר אחיו גרושתו משניסת ומת, חולצת ולא מתייבמת. אחות חלוצה אסורה מדרבנן. לפיכך נפלה לפני יבם, חולצת ולא מתייבמת. מי שיש עליה זיקת שני יבמין, היא וצרתה חולצות ולא מתייבמות. כיצד, ג' אחין נשואין ג' נשים נכריות, ומת אחד מהם ועשה אחד מהנשארין מאמר ביבמתו ומת קודם שכנסה, בין שיש לה צרה או אין לה צרה, היא או צרתה חולצת ולא מתייבמת. נתן לה גט ופירש שהוא למאמרו, הרי בטל המאמר שעשה ואין עליה אלא זיקת יבם אחד ומתייבמת. אבל אם נתן הגט סתם, אסורה. קטן שבא על יבמתו ומת, חולצת ולא מתייבמת, שאין ביאתו קונה קנין גמור ויש עליה זיקת שני יבמין. מי שחציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן, ונשתחררה וקדשה שמעון אחיו, ומתו שניהם ונפלה לפני לוי אחיהם, מתייבמת לו שאינה אשת שני מתים, שאם קדושי ראובן קידושין אין קידושי שמעון כלום, ואם קידושי שמעון קידושין אין קידושי ראובן כלום.

סימן קעג - דין יבמה האסורה ליבם באסור כרת, ודין צרתה, וסוטה וצרתה, וקטנה שמאנה,

יבמה שאינה ראויה להתייבם בשעת נפילה משום איסור ערוה, אסורה עולמית אפילו אם יפקע האיסור. כגון ב' אחין שנשואין ב' אחיות, ומת אחד מהם ונפלה אשתו לפני השני שנשוי אחותה, אפילו אם תמות אשתו אחר כך שפקע איסור אחות אשה, אפילו הכי אסורה. ואפילו נפלה לפניו פעם אחרת אחרי מות אשתו, כגון שהיה להם אח שלישי שלא היתה ערוה עליו, וכנסה ומתה אשתו של זה שהיה נשוי אחותה, ומת השלישי שכנסה וחזרה לפניו, אסורה, לא שנא מתה אשתו קודם שכנס השלישי, לא שנא מתה אחר שכנס, אף על פי שלא היתה אסורה עליו בנפילה אחרונה, אפילו הכי אסורה לו היא וצרתה, כגון שהיתה אשה אחרת לאח השלישי, כיון שהיתה אסורה לו בשעת נפילה ראשונה. אבל אם מותרת

לו בשעת נפילה, אפילו אם תיאסר אחר כך, אם פקע האיסור חוזרת להתירה. כיצד, ג' אחין, שנים מהם נשואין ב' אחיות, ומת אחד מהם ונזקקה אשתו לשלישי שאינו נשוי אחותה, ולא הספיק לכונסה עד שמת האח השני שהיה נשוי האחרת והרי שתיהן אסורות עליו, מתה האחרונה חזרה הראשונה להתירה כיון שהיתה מותרת בשעת נפילה אף על פי שנאסרה בינתיים, אבל אם מתה הראשונה, לא הותרה האחרונה כיון שהיתה אסורה בשעת נפילה. וכן אם היו שם עוד אחים, וקדם אחד מהם וחלץ לאחרונה, או שהיתה הראשונה אסורה לאחד מן האחים וייבם את האחרונה שהרי היא מותרת לו, הותרה הראשונה לשאר אחין, שהרי האחרונה שאסרה אותה עליהם נחלצה או נתיבמה למותר לה. אבל אם האחרונה אסורה לאחד מהם משום ערוה, הרי הוא מותר לייבם הראשונה ושאר האחין אסורים בשתיהן וחולצות ולא מתייבמות. ד' אחים, ב' מהם נשואים לב' אחיות, ומתו הנשואין את האחיות בבת אחת, או בזה אחר זה קודם שהספיקו לייבם לראשונה, שתיהן חולצות ולא מתייבמות, שאי אפשר לשום אחת מהן להתייבם משום איסור אחות זקוקה. קדמו וכנסו, אין מוציאים אותן מידם. היתה אחת מהן אסורה לאחד מהיבמין משום איסור ערוה, כגון שהיא בתו או אחת משאר כל העריות, מותר בשנייה, שהרי אין הערוה זקוקה לו ונמצא שאין לו זקוקה אלא אחת, והשני אסור בשתיהן. היתה אחת מהן אסורה לזה משום ערוה והשניה אסורה לשני משום ערוה, האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה מותרת לזה, שכל אחד אין זקוקה לו אלא אחת. אבל אם אין אסורות עליהם אלא באיסור לאו או עשה, לא נדחית הזיקה מהם, כיון שמן התורה הן בני חליצה ויבום, וחולצות ולא מתייבמות. ג' אחין, ב' מהם נשואין ב' אחיות, ומת אחד מבעלי האחיות ועשה השלישי מאמר ביבמתו, ואחר כך מת בעל אחות השניה ונפלה גם האחות השניה לפני האח השלישי, אינה נדחית מפני הראשונה שהיא אחותה, כיון שלא עשה בה אלא מאמר שאינו קונה קנין גמור, וגם אין יכול לכנוס הראשונה שהאחרונה אוסרתו, ושתיהן אסורות עליו, ויוציא בעלת המאמר בגט ובחליצה, והאחרונה בחליצה. וכתב הרמב"ם: מת זה שעשה מאמר והיה לו אשה אחרת ונפלו שתיהן לפני בעל האחיות השניה, בעלת המאמר פטורה מן החליצה ומן היבום שהיא אחות אשתו, והאשה האחרת חולצת ולא מתייבמת, שאין המאמר קונה קנין גמור שיפטור צרתה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב: אפילו לא עשה הג' מאמר באחת מן האחיות, אלא אחר שמת אחד מנשוי האחיות מת הג' ונפלה אשתו לפני בעל נשוי האחיות האחרת, אשתו חולצת ולא מתייבמת כיון שהיא צרת

אחות אשתו בזיקה. ג' אחים, ב' מהם נשואים ב' אחיות ואחד נשוי נכרית, וגירש אחד מבעלי אחיות, ומת אחיו נשוי נכרית וכנסה המגרש ומת, מותרת לאח הנשאר, שלא היתה מעולם צרת ערוה, שהרי גירש אחיו הערוה קודם שזקקה לו הנכרית. אבל אם מת נשוי נכרית קודם שגירש אחד מבעלי אחיות את אשתו, אפילו אם לא כנס הנכרית ומת שנמצא שהיתה צרת ערוה בזיקה, אסורה לאח הנשאר אפילו גירש הערוה קודם שמת, וכל שכן אם לא גירש הערוה ומת. אבל אם כנס בעל האחות את הנכרית, וגירש הערוה ומת, לא שנא גירש קודם שכנס הערוה, לא שנא אחר כך, מותרת הנכרית לאח הנשאר. ב' אחים פקחים נשואים ב' אחיות קטנות או חרשות, ומת אחד מהן, תצא משום אחות אשה, שהרי נישואי שתיהן שוות. אחד נשוי פקחת ואחד נשוי חרשת, מת בעל החרשת, תצא משום אחות אשה. מת בעל הפקחת, בעל חרשת מוציא את אשתו בגט, לפי שקידושי הפקחת לפיקח שהן דאורייתא אוסרות את אשתו עליו משום אחות זקוקה, שאין כח בקידושי אשתו לדחות הפקחת משום אחות אשה, לפיכך מוציא את אשתו בגט ואת אשת אחיו בחליצה. היתה אחת גדולה ואחת קטנה, מת בעל הקטנה, תצא משום אחות אשה. מת בעל הגדולה, היא אוסרת הקטנה עליו כדפירשתי גבי פקחת וחרשת, ומלמדין הקטנה שתמאן בבעלה וייבם הגדולה. ב' אחין א' פיקח וא' חרש, נשואין לב' אחיות פקחות, או אחת פקחת ואחת חרשת והפקחת נשואה לפיקח, מת חרש בעל חרשת או חרש בעל פקחת, תצא משום אחות אשה. מת פיקח בעל פקחת, החרש בעל החרשת או בעל הפקחת מוציא את אשתו בגט, שאחותה הפקחת אוסרתה עליו, ואשת אחיו אסורה לעולם שאינו יכול לחלוץ לה כיון שחרש הוא. ב' אחין חרשים נשואין לב' אחיות פקחות, או חרשות, או אחת פקחת ואחת חרשת, וכן ב' אחיות חרשות נשואין לב' אחין פקחין או חרשין או אחד פיקח ואחד חרש, ומת אחד מהם, תצא משום אחות אשה, דכיון דב' האחין חרשין או ב' אחיות חרשות קידושיהן שוות, וכמו שהן הקידושין כך היא הזיקה, ויוצאת משום אחות אשה. ואם היו נכריות, יכניסו, ואם ירצו להוציא בגט יוציאו, דכמו שכנס אחיו ברמיזה כך יוציא גם הוא ברמיזה. ב' אחין אחד פיקח ואחד חרש, והחרש נשוי ב' נשים פקחות ואחת מהן ערוה על הפיקח, ומת החרש, שתיהן פטורות מן החליצה ומן היבום, שאם נישואי הערוה נישואין הרי השניה צרתה ופטורה, ואם אין נישואי הערוה נישואין גם אין נישואי הצרה נישואין ואינה זקוקה לו. היו שניהם פיקחין ואחד מהם נשוי ב' נשים אחת פקחת ואחת חרשת, והחרשת היא ערוה על אחיו השני, הפקחת חולצת ולא

סימן קעד - דין האסורה ליבם באסור לאו ועשה

מי שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש, אפילו לא הוכרו מעולם שלא ניתנו לביאה, הוו קידושין, וצריך גט לכל אחת ואחת. מת ולו אח, חולץ לשתיהן, שאינו יכול לייבם לאחת ולחלוץ לשניה שמא ישא אחות זקוקתו, ולא לחלוץ לאחת ולייבם לשנייה שמא ישא אחות חלוצתו. היו לו שני אחין, אחד חולץ ואחד מייבם לשניה, שאם היא זקוקתו הרי טוב, ואם אינה זקוקתו היא לו כאשה נכרית, ואחות זקוקה אינה שהרי כבר חלץ אחיו לאחותה. קדמו שני אחין וכנסו את שתיהן, אין מוציאין אותן מידן, שכל אחד ואחד יאמר הזקוקה נזדמנה לי, ואפילו לא נזדמנה לי הזקוקה פקע האיסור כשייבם אחיו. וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: דוקא היכא שכל אחד ואחד אומר כנסתי הזקוקה, אבל מי שעבר וייבם אחות זקוקתו בודאי יוציא, כיון שבא עליה באיסור בודאי צריך להוציא. ואפילו הכי דוקא שקדמו וכנסו קודם שנמלכו בבית דין, אבל אם נמלכו בבית דין ואמרו להם שיחלוץ האחד וייבם השני והלכו שניהם וייבמו, יוציאו כיון שעברו על דברי בית דין. שנים שקידשו שתי אחיות, זה אינו יודע איזו קידש וזה אינו יודע איזו קידש, ומתו ולזה אח ולזה אח, כל אחד חולץ לשניהם ואין שום אחד מהם יכול לייבם כדפירשתי לעיל. לזה אחד ולזה שנים, היחיד חולץ לשתיהן, והשנים אחד חולץ לאחת תחילה ואחר כך מייבם השני לשניה, אבל לא ייבם קודם שיחלוץ היחיד אפילו אחר חליצת אחיו שמא יפגע ביבמה לשוק. קדמו השנים וכנסו אחר שחלץ היחיד, אין מוציאין מידם אפילו שניהם כהנים, שכל אחת אינה אלא ספק חלוצה שחליצת אחת מהם אינה כלום, וספק חלוצה לא גזרו בה רבנן. היו לזה שני אחין ולזה שני אחין, אחיו של זה חולץ לאחת ואחיו של זה חולץ לאחרת, ואחר כך בא האח השני של זה ומייבם חלוצתו של זה, והאח השני של זה מייבם חלוצתו של זה. ואם קדמו שני האחים של האחד וחלצו לשתיהן, לא ייבמו השני האחין האחרים של השני לשתיהן, אלא אחד חולץ ואחד מייבם לשנייה. קדמו

השנים האחרונים וכנסו אחר שחלצו שנים הראשונים, אין מוציאים מידם. מי שהלך בעלה למדינת הים ושמעו שמת וניסת ואחר כך בא בעלה, ומתו שניהם ולזה את ולזה את, אחיו של זה ושל זה חולצין ולא מייבמין. האשה שהיו לה בנים ולכלתה בנים, וילדה היא וכלתה שני זכרים במחבא ונתערבו הבנים, וגדלו התערובות ונשאו נשים ומתו, בני הכלה חולצין לשתיהם תחילה ולא מייבמין, שכל אחת משתיהן ספק אם היא אשת אחיו שהיא מותרת לו, או אם היא אשת אחי אביו שהיא ערוה לו, ובני הזקנה אחר חליצת בני הכלה חולצין או מייבמין, שאם היא אשת אחיו הרי היא יבמה, ואם היא אשת בן הכלה הרי היא אשת בן אחיו ומותרת לו שכבר נחלצו. מתו הבנים הודאין של הזקנה והכלה, והספקות קיימין, הספקות לנשי בני הזקנות חולצין ולא מייבמין שהיא ספק אשת אחי אביו, ולנשי בני הכלה אחד מהספקות חולץ לה תחילה, והשני מייבם ממה נפשך, אם זה שחלץ בן הכלה הוא, הרי חלץ לאשת אחיו ואם כן הספק השני הוא בן הזקנה ומותר לו לישא אשת בן אחיו אחר שנחלצה מיבמה, ואם זה שחלץ תחילה הוא בן הזקנה, הרי חלץ לאשת בן אחיו ולא עשה ולא כלום, אם כן הספק השני הוא בן הכלה והרי הוא מייבם את אשת אחיו. מי שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים וניסת, וילדה ואין ידוע אם הוא בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון, והיו לה בנים מן הראשון ומן השני, וגדל הספק ונשא אשה ומת, בנים מן הראשון ומן השני חולצין ולא מייבמים, שלכל אחד מהם הוא בספק שמא אחיו הוא מן האם ולא מן האב. וכן הספק לנשותיהן חולץ ולא מייבם. היו לראשון ולשני לכל אחד בן אחד מאשה אחרת ומתו, זה הספק חולץ או מייבם לנשותיהם, שאם הוא אחיו מאביו הרי היא יבמתו, ואם אינו אחיו נכרית היא לו ומותר בה כיון שאין לה יבם אחר שתהא זקוקה לו. מת הספק, אחד משני הבנים הודאי חולץ לה תחילה, והשני מייבם ממה נפשך, אם הוא אחיו הרי היא יבמתו, ואם אינו אחיו נכרית היא לו וכבר נחלצה מהאח האחד שהוא יבמה. ה' נשים שהיה לכל אחת בן ידוע, ונתערבו חמשתן וילדו כאחת במחבואה, וגדלו התערובות ונשאו נשים ומתו ונפלו נשותיהן לפני ה' הבנים הודאין שאין אחד מהם יודע איזו היא אשת אחיו, זו היא תקנתם, ארבעה מהודאין יחלצו לאחת והחמישי ישאנה אחר שנחלצה ד' חליצות, שאם היא אשת אחיו הרי היא יבמה, ואם אינה אשת אחיו נכרית היא לו וכבר נחלצה מיבמה, שאחד מאלו הד' שחלצו לה היה יבמה. וכן השניה, חולצין לה ד' והחמישי ישאנה. נמצא שחמשתן נושאת ה' נשים אחר שנחלצה כל אחת ואחת ד' חליצות. והוא הדין נמי שאחד יכול לישא כולן אחר שיחלצו לה הד', אלא

שזה יותר טוב, שמא יזדמן לכל אחד לייבם את יבמתו. ואם מת אחד מהבנים הודאין, ד' הספקות יחלצו לה והחמישי ייבם. היו קצת הודאין כהנים וקצתם אינם כהנים, הכהנים חולצים ולא מייבמים שמא יפגעו בחלוצה, ושאינם כהנים מייבמים. היו קצת הודאין שיש להם באלו הספקות אחים שהם אחים מן האם שלא מן האב, וגם יש לו בהן אחים מן האב, חולצים ולא מייבמין. כגון יעקב נשא לאה והיה לה בן מבועז, ואשה אחרת שיש לו לבועז ילדה עם לאה אשת יעקב ועם שלש אחרות במחבואה, נמצא שבן בועז מלאה יש לו בתערובות אח מאם שלא מן האב שהוא בן לאה מיעקב, ובן בועז מאשתו האחרת הוא אחיו מן האב, לפיכך אינו יכול לייבם לשום אחת שמא היא אשת אחיו מאמו. מקצתם כהנים ומקצתם שיש להם אחים מן האם, אלו ואלו חולצים ולא מייבמים.

סימן קעה - דין יבמה שהיתה אסורה והתרה

המפתה או מאנס בתולת ישראל, קונסים אותו חמישים סלעים כסף, בין אם היתה בת גדול שבישראל או בת קטן שבישראל. ואיזהו מפתה ואיזהו מאנס, מפתה לרצונה מאנס שלא לרצונה. וכתב הרמב"ם: כל הנבעלה¹ בשדה היא בחזקת אנוסה ודנין בו דין אונס עד שיעידו עדים שלרצונה נבעלה, וכל הנבעלת בעיר היא בחזקת מפותה מפני שלא צעקה, עד שיעידו שהיתה אנוסה כגון ששלף חרבו ואמר לה "אם תצעק² אני אהרוג אותך". וכתב הראב"ד: חזקה זו איני יודע מה תועלת יש בה, אם יש עדים יבואו ויעידו, ואם אין עדים אין שם קנס, ואם לענין שלשה דברים אם יש טענה ביניהם כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה והעיר והשדה שווים הם. דין חמישים סלעים הם הם³ קנס על המעשה הרע שעשה, אבל מלבד זה צריך ליתן לה במפותה בושת ופגם, אבל לא צער שאין למפותה צער, ובאנוסה שיש לה צער, צער ובושת ופגם. ואלו אינן שוין בכל אדם אלא הכל לפי מה שהוא, בושת, הכל לפי המבייש והמתבייש, שאינו דומה המבייש נערה חשובה ממשפחה מיוחסת למבייש בזויה וענייה, ואינו דומה המתבייש מאדם חשוב למתבייש מאדם בזוי ונקלה. לפי זה רואין בית דין מעלתו למעלתה ושמן כמה היה נותן אביה ומשפחתה ולא יארע להם דבר זה וכמוהו יתן לו. פגם,

רואין כמה שוה פחות ממה שהיתה שוה תחילה. ושמין אותה כשפחה הנמכרת בשוק לפי יפיה ולפי משפחתה. כיצד, מי שיש לו עבד שחשוב בעיניו וחביב עליו עד שירצה להשיאו אשה יפה ומיוחסת כזאת, כמה יוסיף ליתן לה כשהיא בתולה מבעולה. צער, רואין לפי קטנו וקטנותה ולפי בריאותה כמה נצטערה, וכן יתן מותר על חמשים של קנס. וקונסין המאנס שצריך לישא אותה, אפילו היא חגרת או סומא. ואינו רשאי להוציאה לעולם אלא לרצונה, לפיכך אין צריך לכתוב לה כתובה. ואם עבר והוציא, כופין אותו להחזירה דהוי ליה לאו הניתק לעשה, דכתיב "ולו תהיה לאשה", אף על גב דכתיב קודם "לא יוכל לשלחה כל ימיו", הכי פירושו, לא יוכל לשלחה שילוחים שתהיה בה כל ימיו אלא יחזירנה, לפיכך אם עבר וגירש כופין אותו להחזירה ואינו לוקה. מתה גרושתו קודם שיחזירנה, או שנתקדשה לאחר, או שהוא כהן שאסור בגרושה, הרי זה לוקה, שהרי עבר על לא תעשה ואין יכול לקיים עשה שבה. ומיהו אם היא אסורה לו, אפילו אינה אלא חייבי לאוין ועשה, או אפילו שנייה דרבנן, אין צריך לישא אותה. וכן אם נשאה ומצא בה ערות דבר, יכול לגרשה. ואם היא או אביה אינם חפצים שישא אותה, יכולין לעכב, אבל הוא אינו יכול לעכב. במה דברים אמורים במאנס, אבל במפתה בין הוא או היא או אביה יכולין לעכב הנישואין. ואם כנס המפתה, אינו נותן חמישים כסף, אלא נותן לאביה בושת ופגם, וכותב לה כתובה כמו לשאר הבתולות. אבל מאנס, אף על פי שכונסה צריך ליתן מיד הקנס ובושת צער ופגם. ומיהו אם מת או מוציאה לרצונה, אין צריך ליתן לה כתובה שכסף קנסה יוציא בכתובתה. כתב הרמב"ם: אין האונס והמפתה חייב בקנס עד שיבוא עליה כדרכה ובעדים ואין צריך התראה. באו עליה שנים אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה, אם הראשון בא עליה שלא כדרכה חייב בבושת ופגם ולא בקנס, ואם הוא האחרון אינו חייב אלא בבושת שכבר נפגמה, וזה שבא עליה כדרכה בין הראשון או אחרון חייב בקנס ובשאר הדברים, אבל אין בושת ופגם של בת שלא נבעלה כלל כבושת ופגם של זו שנבעלה שלא כדרכה. עד כאן. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שחייב בקנס אפילו שלא כדרכה, ואם באו עליה הרבה זה אחר זה שלא כדרכה, כולם חייבים בקנס, וכן כתב הראב"ד. מאימתי יש לה קנס משתהיה בת ג' שנים ויום אחד עד שתבגר, בין אם יש לה אב או אין לה אב. אבל קודם ג' שנים ולאחר שתבגר אין לה. ורבינו חננאל פסק שאין קנס לקטנה אלא משנעשית נערה עד שתבגר. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל הסכים לסברא ראשונה. גיורת ושבוייה ושפחה שנתגיירו ונפדו ונשתחררו בת ג' שנים או פחות, יש להן קנס. ואם נתגיירו או נפדו או נשתחררו מבת ג' שנים

ולמעלה, אין להן קנס. נתארסה ונתגרשה מן האירוסין, יש להם קנס. נתגרשה מן הנישואין, אף על פי שהיא בתולה, כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה, אין לה קנס. מי שיצא עליה שם רע, כגון שבאו שנים והעידו עליה שתבעתם לזנות, אין לה קנס. אבל בשביל קול בעלמא על שם רע שיצא עליה, אינה מפסדת הקנס. הבא על אסורה לו באיסור לאו כגון ממזרת נתינה וכותית, או באיסור כרת כגון אחותו ואחות אביו ואחות אמו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ונדה, אם התרו בו, לוקה ואינו משלם, שאין אדם לוקה ומשלם, ואם לא התרו בו, משלם כיון שאינו חייב מלקות. ואם בא על חייבי עשה או שנייה, משלם לעולם כיון שאין בהן מלקות. ואם בא על חייבי מיתות בית דין כגון בתו ובת בנו בת אשתו בת בנה בת בתה, אף על פי שלא התרו בו פטור מן הקנס. כתב הרמב"ם: הממאנת והבוגרת והאיילונית החרשת ושוטה אין להם קנס. ולא נהירא, שהרי הוא פסק כרבנן שקטנה יש לה קנס והאיילונית דינה כקטנה עד שתהיה בת כ' שנה, ומשם ואילך דינה כבוגרת שמקטנותה יוצאת לבגר. וכן בחרשת ושוטה השיג עליו הראב"ד וכתב יש לה קנס, וכן כתב הרמ"ה, ואפילו למוכת עץ. ומדברי ר"י יראה שאין קנס לחרשת ושוטה ולא למוכת עץ. כתב הרמב"ם: כל בת שיש לה קנס יש לה בושת ופגם, ואם היתה אנוסה יש לה צער, וכל בת שאין לה קנס אין לה בושת ולא פגם אם נתפתתה וכן אם נאנסה, חוץ מבוגרת וממאנת וחרשת ושוטה. כיצד, האונס את הבוגרת ואת הממאנת אף על פי שאין להם קנס יש להן בושת ופגם וצער, והאונס השוטה והחרשת משלם את הצער בלבד, אבל המפתה את כולן פטור מכולם. עד כאן. ואיני מבין דבריו, דמה תלוי צער ובושת ופגם בקנס, דאף על פי שאין להן קנס למה לא יהא להן שאר הדברים. בא עליה ומתה קודם שהעמידו האב בדין, פטור. כתב הרמב"ם: ג' דברים של מפתה וארבע של אונס הם של אב. נתארסה אחר שנתפתית אין האירוסין מוציאין מרשות האב והן שלו, ואם אין לה אב הרי הן של עצמה. והראב"ד כתב דצער לעצמה, דכי היכי דאמרינן בשאר חבלות צערא דגופה לא אקני ליה רחמנא לאב, הוא הדין נמי הכא אפילו אם יש לה אב. ואם לא הספיק האב להעמידו בדין עד שבגרה או ניסת או מתה, הכל לעצמה. אבל אם העמידו בדין ואחר כך בגרה או ניסת, כבר זכה בו משעת העמדה בדין והוא שלו, ואם מת מורישו לבניו. נערה שנתארסה ונתגרשה, קנסה לעצמה. לפיכך המאנס אותה חייב, והמפתה פטור שמחלה לו. וכתב הרמב"ם שהקנס לבד הוא לעצמה אבל צער ובושת ופגם הוא לאביה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב שהכל לעצמה. אין אדם משלם קנס על פי עצמו אלא על פי עדים. לפיכך האומר אנסתי או

פתיתי בתו של פלוני, אינו משלם קנס, אבל משלם צער ובושת ופגם. כתב הרמב"ם: אם הבת תבעתו ואומרת אנסת או פתית אותי והוא אומר לא היו דברים מעולם, הרי זה נשבע שבועת היסת, שאילו הודה היה משלם בושת ופגם וצער על פי עצמו. אמרה לו אנסת אותי והוא אומר לא כי אלא פתיתי, הרי זה נשבע שבועת התורה על דמי הצער ומשלם בושת ופגם, שהרי הודה במקצת הטענה. והראב"ד כתב שהצער לעצמה דצער דגופה לא אקני ליה רחמנא, הלכך אינו מודה במקצת, דהנך ג' דברים דאביה נינהו ומה שהודה לאביה הודה ומה שכפר לה כפר, ועוד, אם טען אביה טענת שמא הוא. אונס ומפתה דנין אותו בגי', לפיכך דנין אותו בכל זמן ואפילו שלא בזמן הבית, אבל צריך מומחין, לפיכך אין דנין אותו בבבל ולא עבדין בהו שליחותיהו. אבל מתקנת הגאונים מנדין אותו עד שיפייס לחבריה. וכן כתב הרי"ף: מנהג שתי ישיבות אף על פי שאין גובין בבבל, מנדין אותו עד דמפייס לחבריה, וכד יהיב שיעור מאי דחזי למיתב, שרינן ליה לאלתר בין איפייס בין לא איפייס. וכן נשאל מרב צמח גאון, אלו נערות שיש להן קנס מהו לגבותו כדי שלא יהא חוטא נשכר ושללא יהו ישראל פרוצים בנזקין. והשיב: כבר אמרו חכמים אין גובין קנס בבבל, אבל כדי שלא יהא חוטא נשכר ושללא יהו ישראל פרוצים בנזקין נהגו חכמים האחרונים לנדותו עד שיפייסו בממון או עד שירבה עליו רעים ויפייסו בדברים. כתב אדוני אבי ז"ל: הנטען על הפנויה יש דעות חלוקות, יש אומרים שלא לכנוס משום לזות שפתים, ויש אומרים שמצוה לכנוס כדאשכחן באונס ומפתה "ולו תהיה לאשה", ואני אומר נהי דחייבתו תורה לכונסה אחר שפגמה, הני מילי בודאי, אבל בקול דעלמא אין להחזיק הקול לפגום שניהם. כתב הרמב"ם: אני אומר זה שאמרה תורה "אל תחלל את בתך להזנותה", שלא יאמר אדם הואיל ולא חייבה תורה אונס ומפתה אלא שיתן ממון לאב, הריני שוכר בתי הבתולה לזה לבוא עליה בממון בכל מקום שארצה, או אניח לזה לבוא עליה בחנם שיש לאדם למחול וליתן ממונו לכל מי שירצה, לכך נאמר "אל תחלל את בתך להזנותה", שזה שחייבה תורה לאונס ומפתה ממון ולא מלקות, כשאירע הדבר במקרה שלא מדעת אביה שדבר זה אינו מצוי, אבל אם הפקיר את בתו הבתולה לכל מי שיבוא עליה גורם שתתמלא הארץ זימה, שנמצא אב נושא בתו ואח נושא אחותו, שאם תתעבר ותלד לא יודע בן מי הוא, והמכין בתו לכך הרי היא קדשה ולוקה הבוועל והנבעלת משום לא תהיה קדשה, ואין קונסין אותו שלא קנסה תורה אלא לאונס ומפתה, על"ז שהכינה עצמה לכך בין מדעתה בין מדעת אביה הרי זו קדשה, ואיסור קדשה אחד הוא בין בתולה בין

בעולה, ולפיכך אמרו חכמים שהיוצא עליה שם רע בילדותה אין לה קנס כמו שביארנו שהרי זו בחזקה שהפקירה עצמה לדבר זה לרצונה. המוציא שם רע על בתולת ישראל ונמצא הדבר שקר, לוקה ומשלם מאה סלעים כסף לאביה. ואם היא יתומה, הרי הוא של עצמה. והמוציא שם רע על הקטנה ועל הבוגרת, פטור מהקנס. וכיצד הוא הוצאת שם רע, בא לבית דין ואומר "בעלתי כדרכה ולא מצאתי לה בתולים", ומביא עדים שזינתה, אם זינתה קודם אירוסין, פטורה ואין לה כתובה, ואם לאחר אירוסין זינתה, סוקלין אותה. הוזמו עדים, לוקה ומשלם מאה כסף. אבל אם לא הביא העדים אלא שהעידו מעצמן והוזמו, הן נהרגין והוא פטור. וכן אם הוציא עליה שם רע שזינתה שלא כדרכה והוזמו, פטור. לא בעל, ואפילו אם בעל אלא שלא בעל כדרכה, והוציא עליה שם רע אפילו שנבעלה כדרכה והוזמו עדין, אינו חייב אלא מכות מרדות מדרבנן. ועוד יש בו⁵ דינין הרבה, ואין רצוני להאריך בהן לפי שאינו נוהג עתה, שאין דנין אותו אלא בבית דין של כ"ג.

סימן קעו - דין יבמה שאינה בת יבום משום ספק זקוקה, ודין נשי התערובות

המקנא לאשתו ונסתרה ואינו יודע אם נטמאה, בזמן שבית המקדש קיים מביאה אל הכהן ומשקה אותה מי המרים ונבדקת על ידו, אם נמצאת טהורה מותרת, אבל אסורה לעולם עד שתיבדק, כי רק ההיתר תלוי בהשקאת המים בזמן הבית, אבל באיסור אחר הסתירה אינו תלוי בזמן הבית, שאפילו אי אפשר להשקותה כמו בזמן הזה, או שאינה ראויה להשקותה, שיש דברים רבים שמונעים השתייה, ויש נשים רבות שאינן ראויות להשקות, כולן אסורות. ובכאן אין רצוני להאריך לא בדברים המונעים לה השתייה, ולא בנשים שאינן ראויות לשתות, כיון שכולן אסורות, ובלבד שיהא הסתירה והקינוי כראוי. [הקינוי] כיצד הקינוי, אומר לה בפני שנים "אל תסתרי עם איש פלוני", אפילו הוא אביה או אחיה או עכו"ם או שחוף, פירוש שאינו מתקשה ואינו מוליד. והוא שיהיה גדול. אבל אם אמר לה "אל תסתרי עם פלוני" והוא קטן, או עם בהמה לא הוי קינוי. ומקנא לה בין אם היא ארוסה, או נשואה,

או זקוקה ליבם. כתב הרמב"ם: קטנה שהשיאה אביה, אם זנתה לרצונה אסורה לבעלה לפיכך מקנאין לה, ולא להשקותה אלא להפסידה כתובתה, אבל קטנה בת מיאון אין מקנאין לה לפי שאין לה רצון לאוסרה על בעלה, ואפילו אם הוא כהן אינה נאסרת עליו. והראב"ד השיג עליו וכתב: והלא אמרינן פיתוי קטנה אונס הוא, ועוד התראה לקטנה אינה התראה שאין לה דעת, אלא אם זנתה אסורה ודאי לבעלה כהן, ולא מצאתי הפרש בין קטנה לקטנה לענין פיתוי לומר בת מיאון אין לה רצון ויתן הצער כמו אנוסה, אלא כולן שוין להתפתות בקלות הדעת. עד כאן. **[הסתירה]** וכיצד היא הסתירה, שנסתרה בפני עדים עם פלוני שקינא לה עליו, ושהתה כדי טומאה שהיא שיעור כדי לצלות ביצה ולגומעה. קינא לה משנים, שאמר לה "אל תסתרי עם פלוני ופלוני", ונסתרה עם שניהם כאחד ושהתה כדי טומאה, אפילו הם שני אחים, או אביה או אחיה, אסורה עד שתשתה. אמר לה בפני שנים "אל תדברי עם פלוני", אין זה קינוי, ואפילו נסתרה עמו ושהתה עמו כדי טומאה, מותרת. או אמר לה "אל תסתרי עם פלוני" ודברה עמו בפני עדים, מותרת, שאין זו סתירה. וכן אם נסתרה בפני עדים ושהתה כדי טומאה ולא קינא לה בפני עדים, מותרת, שאין אוסרין על הייחוד אפילו נסתרו יחד על דעת ערוה, אלא אם כן קינא לה תחילה בפני שנים. ומכל מקום לא תתייחד אשה עם אנשים כדפרישית לעיל באיסור ייחוד. כתב בספר המצוות: לא יאמר אדם לאשתו בזמן הזה "אל תסתרי עם פלוני", דשמא הלכה כרבי יהודה דאמר קינא לה בינה לבין עצמו שלא בפני עדים הוי קינוי, ועכשיו אין מי סוטה ותיאסר עליו לעולם. **[עדות הסתירה]** בא עד אחד והעיד לו שנסתרה עם אותו שקינא לה עליו ושהתה כדי טומאה, אם הוא נאמן בעיניו ודעתו סומכת עליו, יוציאה ויתן כתובה, ואם לאו, מותרת לו. ואם הוא בעצמו ראה שנסתרה עמו ושהתה כדי טומאה, הרי זו אסורה עליו ויוציא ויתן כתובה, שאינו יכול להשקותה על פי עצמו. לא קינא לה ובא עד אחד ואמר לו זנתה והוא שותק, אם הוא נאמן בעיניו ודעתו סומכת עליו כשנים, יוציאה ויתן כתובה, ואם לאו, מותרת לו. כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה על אחד שהוציא קול על אשתו שזנתה ואמר שנתברר לו הדבר, ואחר כך אמר אינו אמת אלא שמחמת הכעס שהכעיסתו הוציא עליה קול זה, אם נתן אמתלא לדבריו מותרת לו, ואם לאו אסורה לו. עד כאן. שמע העם מרננים אחר הקינוי והסתירה, עד שהנשים נושאות ונותנות בה שזנתה מהאיש שקינא לה עליו, אסורה ויוציאנה ויתן כתובה. **[מחילת קינוי. קינוי על ידי בית דין]** בעל שמחל על קינויו קודם סתירה, קינויו מחול וכאילו לא קינא.

אבל לאחר סתירה אין קינויו מחול. גירשה, הרי זה כאילו מחל לה, ואם החזירה, צריך לקנאות לה פעם אחרת. ואלו שבית דין מקנאין להם. מי שנתחרש בעלה או נשתטה, או היה במדינה אחרת, או שהיה חבוש בבית האסורין. ולא להשקותה, אלא להפסידה כתובתה. כיצד, שמעו בית דין שהעם מרננין אחריה, קוראין לה ואומרים לה "אל תסתרי עם פלוני". באו עדים אחר כך שנסתרה עמו ושהתה כדי טומאה, אוסרין אותה על בעלה לעולם, וקורעין לה כתובתה, וכשיבוא בעלה או יבריא או יצא מבית האסורין, יתן לה גט, ואינו יכול להשקותה שהרי לא קינא. [עדי טומאה] בא עד אחד והעיד שנטמאה מאותו שקינא לה, אינה שותה ותצא בלא כתובה. אפילו עד הטומאה הוא עד אחד מעדי הסתירה, ואפילו עבד או שפחה או אשה או קרוב כשר לעדות זה. ואפילו נשים ששונאות זו את זו מעידות זו לזו לומר שנטמאה, ונאמנת עליה לאוסרה על בעלה ושלא להשקותה, אבל לא להפסיד כתובתה, אבל נוטלת כתובתה ויוצאה. בא עד אחד ואמר שנטמאה, ואחר כך בא עד אחר ואמר לא נטמאה, אין שומעין לאחרון, שעד אחד בטומאת סוטה כשנים ואין דברי האחרון דוחין דברי הראשון שהוא כשנים. באו שנים כאחד, זה אומר נטמאת וזה אומר לא נטמאת, או שבא אחד ואמר נטמאת ואחר כך באו שנים ואמרו לא נטמאת, הרי זו שותה. פירוש, בשעה שאתה אומר נטמאת ידענו שלא נטמאת, לפיכך שותה שנתבטלו דברי האחד ואוקמה אחזקת ספק. בא עד אחד כשר ונשים רבות כאחד, העד הכשר אומר נטמאת והנשים אומרות לא נטמאת, הרי זו שותה, שעד אחד כשר ורבים פסולים כמחצה על מחצה דמי. היו כולם פסולים, הולכין אחר רוב דעות. כתב הרמב"ם: כיצד, שתיים אומרות נטמאת ושלוש אומרות לא נטמאת הרי זו שותה, שלש אומרות לא נטמאת וארבע אומרות נטמאת אינה שותה, היו מחצה על מחצה הרי זו שותה. עד כאן. כל שאינה שותה מפני עדי טומאה, אסורה לעולם ותצא בלא כתובה. כתב בה"ג¹ שאין מוציאין על ידי עדי טומאה עד שיראה כמכחול בשפופרת. ורבינו חננאל כתב שאין צריך רק שיראו אותם דבוקים זה בזה ונוהגין כדרך מנאפין, וכן פסק רב אלפס ביבמות פרק כיצד, וכן היא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל. אשה שקינא לה בעלה ונסתרה ומת, אינה נוטלת כתובתה. [האיסור לבועל] כל שאסורה לבעל משום קינוי, אסורה לבועל. לפיכך האידנא שאסורה לעולם אחר קינוי וסתירה, אסורה גם כן לבועל, ואם ניסת תצא. ואם אין עדי טומאה אלא עדי כיעור, פירשתי למעלה בסימן י"א. כתב רבינו תם: ישראלית שהמירה ונשאת לעכו"ם, ושוב חזרה בתשובה ונתגייר העכו"ם עמה, וגירשה בעלה, שמותרת לגר שנתגייר עמה. וכן כתב אדוני

אבי הרא"ש ז"ל: ואף על פי שבודאי אסור² לבעל מותרת לעכו"ם. [איך
ראוי לקנאות] כתב הרמב"ם: מצות חכמים היא על בני ישראל לקנאות
לנשותיהן שנאמר "וקינא את אשתו", וכל המקנא לאשתו נכנסה בו רוח
טהרה. ולא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש
ולא מתוך מריבה ולא להטיל עליה אימה. ואם עבר וקינא לה מתוך אחד
מאלו הדברים, הרי היא קינוי. ואין ראוי³ לקפוץ ולקנאה בפני עדים
תחילה, אלא בינו ובינה בנחת ובדרך טהרה ואזהרה כדי להדריכה בדרך
ישרה ולהסירה ממכשול. וכל שאינו מקפיד על אשתו ובניו ומזהירן
ופוקד דרכיהן תמיד עד שידע שהם שלמים מכל חטא, נקרא חוטא
שנאמר "ופקדת נוך ולא תחטא". **נשלם ספר אבן העזר. בעזרת האל
העוזר.**